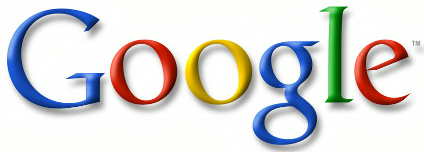
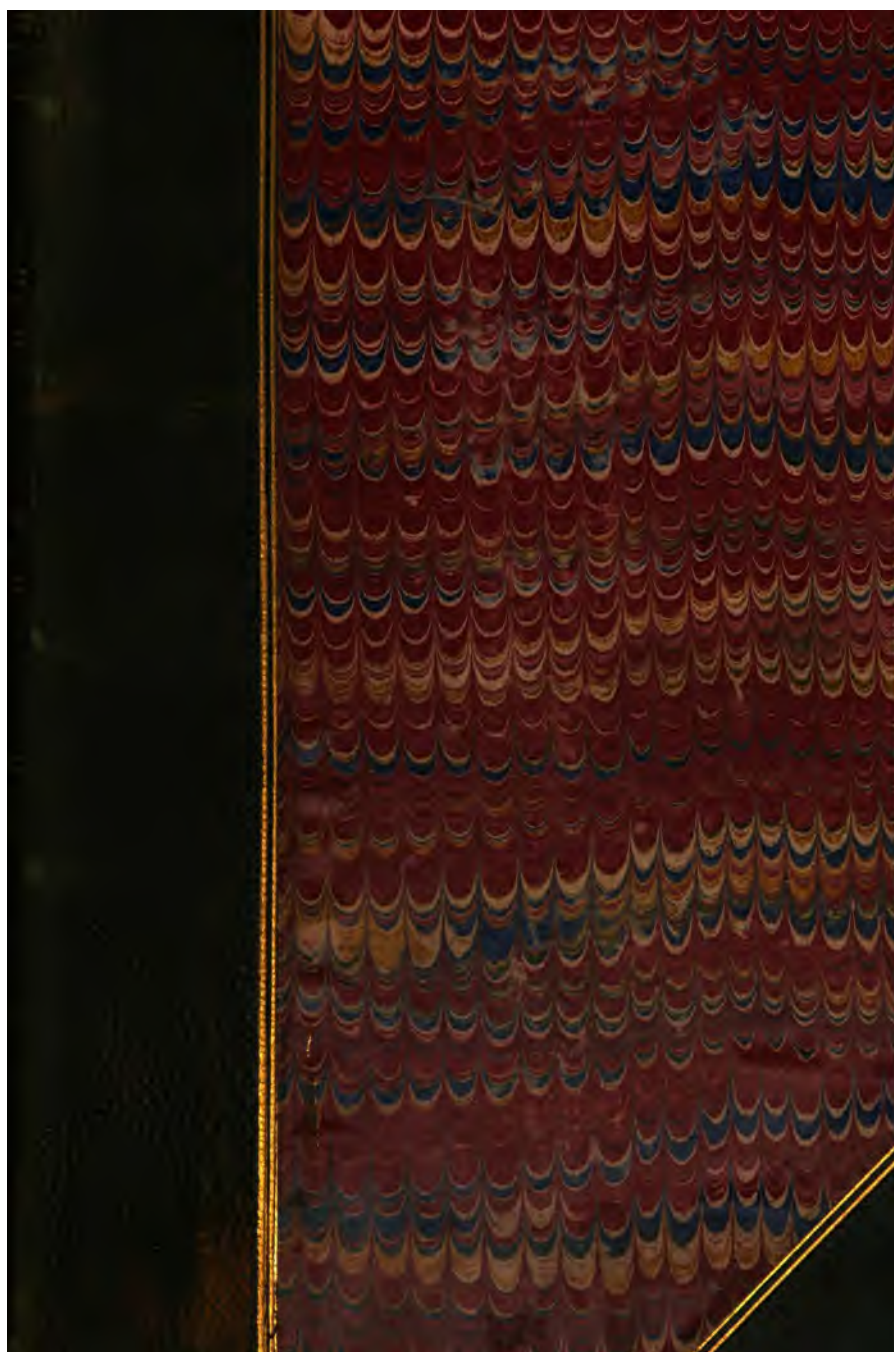
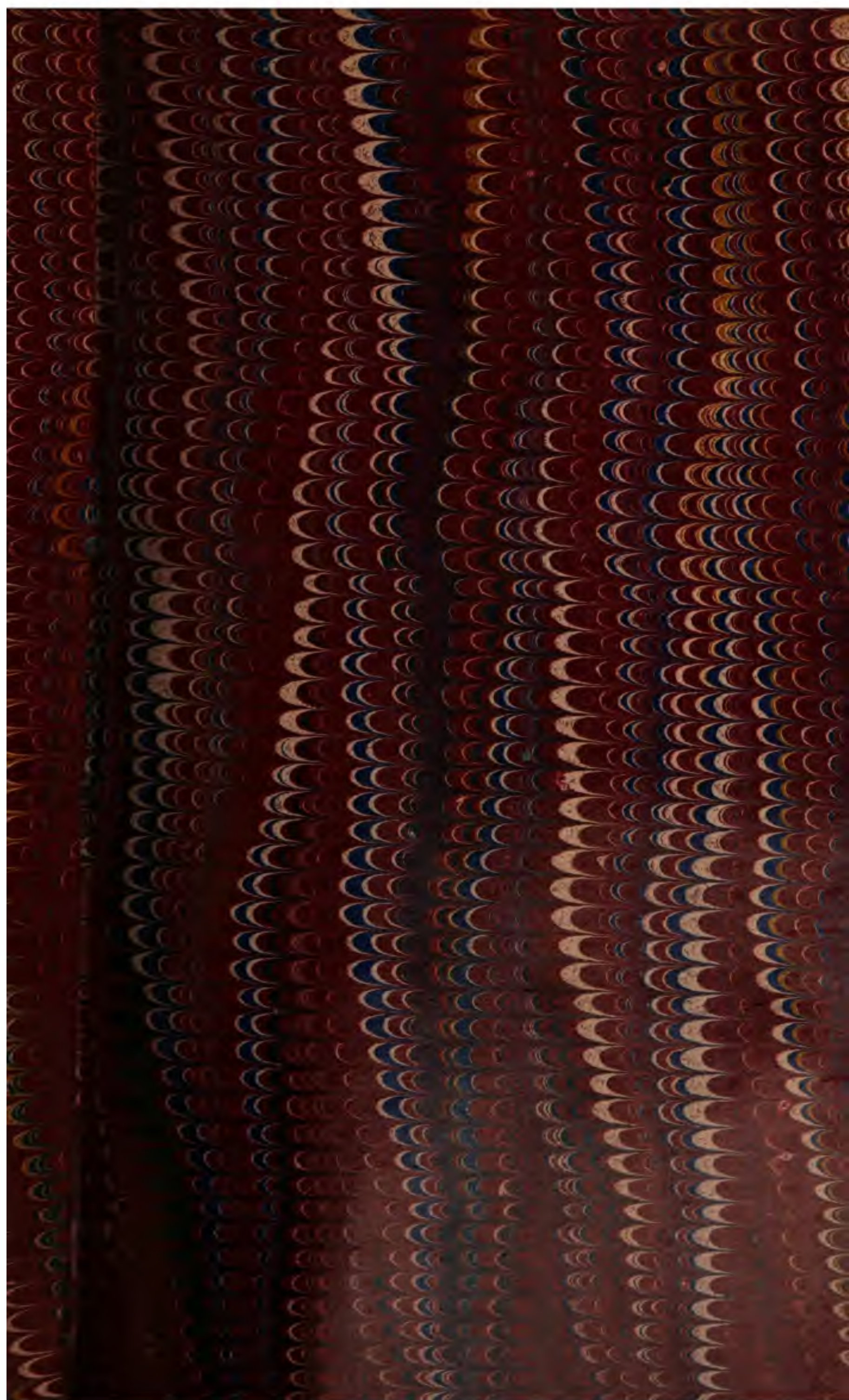

DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.

NORDISK MYTHOLOGI.

FORELÆSNINGER

AF

N. M. PETERSEN,

PROFESSOR I DE NORDISKE SPROG VED KØBENHAVNS UNIVERSITET.

Från fäder är det kommet; till söner skall det gå
så långt som unga hjertan ännu i norden slå.
Geijer.

Anden Udgave.

KØBENHAVN.

FORLAGT AF J. H. SCHUBOTHES BOGHANDEL.

G. S. WIBES BOGTRYKKERI.

1863.

INDHOLD.

Indledning.

1. Skabelsen og skabningen.

2. Gudelivet.

Øger. s. 330. Njords ni døtre; Raðvör, Hreppvör. s. 330. Svanen var Njord helliget. s. 331. Njords søster; Nerthus. s. 331. Njord og Saxos Hadding. s. 331. Saxos Ulvilda. s. 332.

70. Œgir og Rán. Sammenstilling af Mimer, Øger og Njord. s. 332. Øger og Hler eller Læ. Gýmir. Fimafengr eller Funafengr og Eldir. Øgers og Rans ni døtre. Rans næt. s. 333. Forklaring. s 334. Øgershjælmen. s. 335.

71. Freyr, Njords sön. Skibet Skíðblaðnir; galten Gullinbusti eller Sliðrugtanni; Alfheim gaves ham i tandgave. Byggvir og Beyla. Ingunnar-Freyr Beljes drabsmand. s. 335. Frej eller Yngve og Frode. s. 336. Saxos Frø. s. 337. Freyfaxi. s. 337. Frejsbilleder; Gunnar Helming som Frej. s. 338. Frejs galt og Bragebægeret. s. 339. Forklaring over Frej og hans navn. s. 339.

72. Freyr og Gerðr. Skirnismál. s. 341. Forklaring. s. 344. Vígdvalinn, Svafr og Svafrlogi i Sólarljóð. s. 346. Frej og Freja, som vække møens og ynglingens kærlighed. s. 346. Andre elskovskvæder: Fridthjof, Svanhvide, Frøgerde. s. 347. Saxos Frode og Fridlev. Snorres Fjölner. Vafrlogi. s. 347.

73. Freyja, Njords datter. Fólkvangr og Sessrymnir. Brísingamen. Hendes mand Óðr; døtrene Hnoss og Gersimi. Frejas gråd. Adskillige navne. Hendes galt forfærdiget af Dáinn og Nabbi. Hendes falkeham. s. 348. Freja hos Snorre; hendes bæger. De elskende komme efter døden til Freja. s. 349. Forklaring. s. 349. Freja op-

menstilling med Typhon og Prometheus. Jordskælv og revolutioner. s. 375.

78. Blandede bemærkninger om Loke. Lokes opfatning i folketroen. Lokes havresæd. s. 376. Afbildning. s. 377. Loke i folkesagn. s. 378.

3. Undergang og genfødelse.

79. Denne verdens guder ere forgængelige. s. 382.

80. Undergangen. Jættekvinden i jærnskoven. Månagarmr. Örnen Egðir. Tre haner: Fjalar, Gullinkambi og den sodrøde hane i Hel. s. 385.

81. Fimmelvinter; slægtstrid og naturen i oprør. Alle bånd briste. Mimers sönner og Heimdal. Odin ved Mimers bröndd. Hrym styrer Naglfar. Midgårdsormen og Fenrisulven. Loke med Hels følge. Muspels sönner og Surt. Alle væsener i oprør. Bifröst brister. Kamppladsen Vígriðr eller Óskopnir. Odin fældes af Fenrisulven, og hævnes af Vidar. Frej fældes af Surt. Thor strider med Midgårdsormen; begge falde. Tyr og Garm fælde hinanden. Heimdal og Loke ligeså. Himmel og jord forgå. s. 387. Betragtning derover. s. 139. Naglfar og Vidars sko. s. 393. Lignende skildringer af verdens undergang i sagaer, digte, hos Saxo og i folketroen. s. 394.

82. Fornyelsen. En ny himmel og en ny jord. Balder og Höder. Høner. Vidar og Vale. Mode og Magne. De gyldne tavler på Idavolden. s. 395. En ny sol. En ny menneskeslægt: Lif og Leifthraser i Hoddmimersholt. Boliger for de gode: Gimle, Sindre, Brimer. Straffesteder: Vadgelmer;

Indledning.

Hvad det er for et fattigt sprog, vort kære modersmål, og hvor forlegne vi ere for ord, når der skal tales om noget, som der er en smule gejst i! Overalt have vi ladet det fremmede fortrænge vort eget; det er vor skødesynd. Nordisk mythologi! hvilken forbindelse! fortil nordisk og bagtil græsk. Var det ikke bedre om vi sagde: borealsk mythologi, thi et dansk udtryk er næppe at få. Nordisk gudelære (eller guderlære, thi jeg ser med forundring, at man foretrækker denne form) kunde vi vel sige, skönt mythologien handler om mere end om guderne; eller Eddalære, i det vi tage hensyn til mythologiens kildeskrifter; en del af det mythiske stof ligger i Edda; det er vor oldemoders gamle fortællinger. Men dermed ere vi endnu ikke hjulpne. Thi sagen er den, at vi mangle et ord til at udtrykke mythe. Nogle sige sindbillede; men så er det atter et tysk ord, som vi have overflyttet med samme tankeløshed, som vi have overflyttet dörslag o. lign.; vi sige ikke, at der er godt sind i noget, når vi mene, at der er god mening deri; sindbillede skulde altsaa hedde tankebillede. Men betragte vi ordet mythe, og se os om i vort eget sprog, så have vi i sandhed et godt gammelt dansk ord dertil; der er kun det i vejen, at vi ikke kunne bruge det. Mythe, *μῦθος*, betyder ord, tale, fortælling, o. s. v.; derefter fabel, snak; stamordet at mumle, hviske. Dertil have vi et fuldkommen tilsvarende nordisk ord: rún, fl. rúnar,

hemmelig tale, fortrolig samtale; og deraf at rýna, t. raunen, tale hemmelig, hviske. Runlære udtrykker altså netop det samme som mythologi; men man har givet ordet et andet stempel, man forstår ved runlære læren om runeskriften. Således komme vi i samme forlegenhed som rigsforsamlingen med sit udskud og udvalg; dens medlemmer havde ingen bevidsthed om den egenhed i vort gamle sprog, at mangfoldige udtryk have en dobbelt betydning, at ordene ere tveeggede sværd; udskud vilde de ikke være, de udvalgte kunne de vel ikke kalde sig selv; så bliver det vel ved kommitteen, derved kan man tænke alt hvad man vil.

Fra ordet gå vi over til begrebet. Hvad en mythe er, vide vi alle; jeg vil ikke definere det. Den, der ikke forud véd, hvad en ting er, lærer det ikke af en sammenskruet definition; véd han det, så behøver han den ikke. Mythen er sandhedens ældste form; mythologien er oldtidens kundskab om det guddommelige. Dens hensigt er at komme til gud, at finde ham. Og dette kan ske på to måder, enten ved at nedsænke tanken i os selv, thi han er i os, eller ved at nedsænke den i naturen udenfor, thi han er i den. Om en gud udenfor os og udenfor naturen havde de gamle ingen klar forestilling, kun anelse. Deres gud var en naturlig gud og en menneskelig gud, en person. Uden personlighed kan ingen poesi være til; og mythologien, hvis den nogenlunde har fuldendt sig selv, er et fuldendt digt; den indeholder sandhed, men i skönhedens klædebon; den tillægger alt hvad der sker en personlig årsag. Når de gamle hørte genlyden fra skoven, så tænkte de ikke som vi, at lyden blev kastet tilbage, men at der stod en nymfe, som gentog den; og hvad kunde bevæge hende dertil? det måtte besvares med en mythe. Når de hørte tordenen, tænkte de ikke som vi på en opdyngning af electricitet i skyerne, som måtte udlades, men på et mægtigt væsen, der på sin tordenvogn ruller igennem skyerne, og slår med sin hammer. Deri er noget, som fantasien kan begribe, som

den kan tage fat på; lydens tilbagekastning, electrisk udladning er kun tör forstand, mathematik og fysik.

Om denne første udvikling af religiøs tro, kunne vi, der ere blevne abstractionens trælle, næppe göre os nogen forestilling; det lykkes os kun, når vi tage forstanden fangen under fantasiens herredömme. I den finder ingen abstraction sted, men de modsatte forestillinger, tingen og tanken, det menneskelige og det guddommelige, flyde aldeles sammen. Det er just det, som giver al poesi sin inderlighed; det ophæver abstractionen, og forener modsætningerne. Hver for sig blive de enten til en tom anelse uden fylde eller til en kold forstand uden hjærte. Filosofien fører menneskene bort fra gud; jo mere dybt nogen filosoferer, desto ugudeligere bliver han, nemlig i sin tanke; poesien fører ham igen tilbage til gud. Dette giver sig også tilkende i livet: jo mere dets almindelighed går op for nogen, desto herligere er hans liv, jo mere han fordyber sig i dets lave enkeltheder, desto nyttigere, men desto uslere: ynglingen og enhver, der bevarer sit livs ungdom, er poetisk, han fører et liv i gud, gud udvikler sig i ham; manden derimod fordyber sig i verden, hans liv er ganske verdsligt, ugudeligt, han tænker på penge, vexler, o. desl. sjælden eller aldrig på gud. Modsætningerne forskyde hinanden, ligesom den døde natur forskyder den levende. Men oldtiden har, som bekendt, opnået foreningen derved, at hele den døde natur bliver levende, hele den oversanselige bliver sanselig. Der er intet skillerum imellem dem; den ene verden griber over i den anden, de ere ett. Og oldtiden er således ved en lykkelig imagination kommen til det, som endnu er al filosofis endemål: mangfoldighedens enhed.

Den er kommen dertil, sagde jeg; nej, den har ikke nået endemålet, men den sigtede dertil, higede derefter. Midlerne vare skrøbelige, de gik itu under grublerens hånd. Men alligevel er det lærerigt, at betragte dem og hvad der

med dem lod sig udrette, ligesom det er velgörende for gubben, at se tilbage til barnet og at beskue hvad det i sin uskyldighed vilde og mægtede.

Geijer har allerede bemærket, at der i enhver gudelære findes tre hovedbestanddele: tro, lære og billede; troen, thi der er noget, der uimodståeligt drager mennesket hen til sit ophav; lære, det er troen forplantet ved overlevering, sædvanlig i præstelige stammer og deres lærlinge; begges form er billedet. Forplantningen er noget historisk og derved tilfældigt; begrebets væsen ligger i begge de andre. Ganske kort sagt er mythe en tro og et billede, der flyde sammen.

I sin allersimpleste skikkelse træder billedet frem som metafor (taget ganske almindelig), forsætning (med toneløst for) kunde man kalde det. Man tager f. ex. den mest i öjne faldende egenskab, giver den et navn, og gör den derved til en person; så hedder det, at sommerens fader er Svasaðr, den behagelige viften, vinterens Vindsvalr, den kolde vind. Egenskaben træder ud fra tingen, og fremstilles som dens personlige årsag. Her er tanken aldeles yderlig hængt fast ved tingen; men udtrykket har dog noget af mythen ved sig, thi der er en tanke, om end en meget simpel bemærkning, som er udtrykt ved handling: blidheden avler sommeren, derfor er sommeren så venlig. — Metaforen fortsættes, og bliver til en allegori eller lignelse. I allegorien gennemtrænge væsen og form heller ikke absolut hinanden (hvilket er skönhedens fuldendelse), men formen har kun væsenets betydning. En ganske almindelig og dagligdags begivenhed, sædvanlig en naturbegivenhed, men også en begivenhed i Menneskets indre, udtrykkes som en handling af flere personlige væsener, hvorved det hele får noget gådeagtigt. Det er en gåde, man opgiver, og spörger så: hvad er det? Loke skærer engang for löjer håret af Sif, men guderne tvinge ham til at skaffe hende nyt hår; og han får nogle dværge til at smede et guldhår, der gror fast af sig selv. Hvad er det? Ilden afsvier græsset, men

samme oplivende kraft sætter de udviklende jordkræfter i bevægelse, nyt frisk græs med guldfarve, det vil sige lysfarve, skyder op. Det træffende ligger her i de handlende personer, og i hårets egenskab, at det gror fast af sig selv. Sådanne myther eller mythiske småtræk stå på poesiens laveste trin, svarende omtrent til de poetiske omskrivninger, der i vor gamle poesi ere så hyppige; men vel udførte have de alligevel noget tækkeligt, noget sindrigt, som tiltaler den barnlige forstand. — Da personliggörelsen er en så væsentlig egenskab, at mythen uden den næppe kan blive til, så forstærkes den, og det især ved symbolet, jærtegnet kunde man kalde det, attributerne, tillæggene. Odin har to ravne, Hugin og Munin, eftertanke og hukommelse; de sidde på hans skuldre, de hviske ham i øret; det er den tænkende ånds ytringer. Thors styrke forøges, når han spænder Megingjarðir, styrkens bælte, omkring sig; men hans handsker sigte til det samme, ja, det var så vigtigt at udhæve denne hans grundegenskab, at den endog træder frem i et helt væsen, hans sön Magne. — Disse og lignende midler ere såre simple; de ere heller ikke andet end forarbejder; der mangler endnu mythens inderste væsen, den religiøse tro. Forarbejderne alene kunne ikke vække den (undertiden blive de endog til kold forstandskløgt eller tom ordkløgt); men ved deres forbindelse med selve den fra det indre poetiske gemyt udgående tanke tjene de til at danne et fuldendt billede, en i sit væsen ren og i sin form afrundet personlighed, hvis handlinger i fuldkommen overensstemmelse dermed fremstilles i en sammenhængende række af myther, en personlighed, der født og båren i menneskets hoved og bryst, springer ud fra det, og som en mægtig ånd vender tilbage til det. Når så dette billede er færdigt, er der (naturligvis altid i forhold til folkets kulturtrin) en gud til, som det er værdt at tro på og at tilbede. Thi i dette billede ligger de ædleste tanker, de reneste følelser, men tillige tanker og følelser, der ej kunne komme til at røre sig uden ved hjælp af billedet. Det

guddommeliges udvikling i mennesket træder frem i den gud han dyrker.

På ganske simpel vis kan denne billedets nødvendighed oplyses ved det legende barn; glutten pynter sin dukke ud og taler med den, som med et levende væsen; hvo der kun hører, ikke ser hende, forklarer sig let hendes færd ved at sige til sig selv: hun leger med sin dukke. Hun gentager et liv, som hun har oplevet, hun skaber mangfoldige scener af et liv, som hun skal opleve; alle elementerne dertil ligge i hendes bryst, men uden billedet kunne de ej blive hende levende. Men der er en forskel: her have vi et barn for os, hist et folkeslag, her en dukke, hist den hele verden.

Når vi fra vort standpunkt betragte en mythe, så adskille vi idéen og billedet; det er altså falsk. Når vi stille os på oldtidens standpunkt, så kunne vi slet ikke tale om billede, billedlig fremstilling, billedlig indklædning; for den var billedet selve idéen. Når hvilkensomhelst guddomsidé blev født, fødtes den tillige i sit legeme, med denne eller hin legemlige skikkelse. Dette gik endog så vidt, at man, for at have selve guddommen for öje, drog den i himlen svævende form ned til jorden, og skabte selv et træ- eller stenbillede, eller opsøgte den i en dyreskikkelse. Dersom gudebilledet ikke var til, billedet på de uendelige tanker, som ligge deri, så vilde hedningen ikke knæle ned og tilbede; ligesom katholikken med døden for öje ikke kan bekende sin synd, uden at have noget at bekende den for, selv om det kun var en træsplint. Dette ligger dybt grundet i menneskets natur. Det vil ikke have en abstract gud, men en levende gud, en synlig gud, et synligt tegn på hans nærværelse. Det er derfor også en af de ting, som Geijer (Svear. häfd. s. 348) allerede har gjort opmærksom på, og som ved betragtningen af mythens fødsel aldrig bör tabes af sigte: at begrebet var ikke forud, og gik omkring for at finde sit billede, men at det *„har tvärtom ifrån början framstått såsom bild“*; eller som Hammerich (om

Ragnaroksmythen s. 50) udtrykker det: *„en mythe er ikke idéens klædning, som den iføres, men dens legeme, hvormed den fødes.“*

Dette skal ingen lægge oldtiden til last; thi hver religion er i sin udvikling mythisk, kristendommen, således som den har åbenbaret sig, såvel som enhver anden. Overalt vil man drage det guddommelige ned til jorden, for med det igen at stige op til himlen; når gud lider med os, så bliver vor lidelse let; når han forløser os, så bliver vor salighed viss. Overalt se vi ham kun igennem et glar, ikke åsyn til åsyn. Ingen dødelig kan løfte Isissløret; ingen kan omfavne Zeus i hans guddomsvælde uden at dø døden; ja ikke engang sig selv, sin egen idé, kan nogen, ifølge folketroen, omfavne; når nogen vover at påkalde den, så kommer den, omfavner sin virkelighed, og dræber den i sin favn. Så almindelig er troen på idéens uadskillelighed fra dens legemlige form. —

Mythologien viser os folket på dets første udviklingstrin. Det er almindeligheden, hvorfra enkelthederne efterhånden skyde ud. Den er hverken folkets historie eller dets poesi eller dets filosofi, udviklede hver for sig, men den indeholder på én gang spiren til dem alle, den er dem alle i deres oprindelighed. Den er historie, thi den handler om begivenheder, men den er ikke historie, dens personer have aldrig været til. Den er naturlære, thi den efterforsker naturens ophav, men den er ikke naturlære på vor måde, thi den forguder naturen. Den er metafysik, thi den grubler over væren og vorden, men den er ikke metafysik i vor forstand, den springer rask over alle kategorier. Den er poesi i sit inderste væsen, men dens billeder ere strömme, der flyde sammen. Så er da mythologien historie, men hverken bunden til sted eller år, poesi, men uafhængig af rhythme og taktslag, filosofi, men uden abstraction og syllogisme. (Jeg henviser til Svend Grundtvigs Tillægsbemærkninger til anden udgave af hans prøve af gamle folkeviser, s. 23). Og hvorfor er den så fri og ubunden?

fordi menneskets skabende evne, fantasien, er dens fostermoder. Jo mere den har overhånd, desto ældre er mythen; jo mere den fortrænges af forstanden, desto yngre. »Billedet er det spejl, hvori ånden skuede sandheden, medens hjærtet tilbad. Sjælen følte, men følelsen vaktes igennem fantasien; den troede, men kun hvad fantasien malede for den; den tilbad, men kun med fantasiens læber; den tænkte, men dens tanke var en morgendröm i fantasiens vugge.« (Viborg, Nordens myth. s. 8.)

Mythologiens almindelighed fører da det med sig, som enhver vil have bemærket, at den ikke tilhører noget enkelt folk, men en hel folkestamme eller endnu rettere en hel folkeæt. Man har ingen attisk eller dorisk mythologi, men en græsk, ingen dansk eller svensk, men en nordisk; ja nordisk er endnu for indskrænket, det er egentlig en gotisk; og at vor mythologi ikke står således for os, er kun en mangel i overleveringen: kristendommen har fejet en stor del af den tyske bort fra folkets overflade, og der ligger kun en del levninger tilbage i grunden, der med möjsommelighed må graves op. Dersom vi havde dem begge fuldstændig, så vilde vi også se, at de faldt sammen, ligesom sprogene, sete i deres almindelighed, falde sammen. Imellem Nordboer og Germaner er strid, skönt den i virkeligheden kan være nødvendig, i grunden en unaturlig ting, et foster af vor vanartige tid, der ikke har andet at tage sig for, end at opløse alt. Af hin almindelighed følger dog ingenlunde, at jo en enkelt mythe hos ett folk, på et enkelt sted, kan have fundet större indgang, vundet en tydeligere udvikling, end på et andet, at det ene folk jo kan have opfattet den med större hengivenhed, have ligesom klæbet sig fastere ved den, end et andet; mythens enhed bliver alligevel den samme; enhver local mythe har altid sin dybere grund i en almindelig folketanke. Frej blev især dyrket i Sverrig; men den svenske Frej er den samme som vor og den islandske. Det tordner vistnok anderledes imellem de norske fjælde end på vore sletter, men

Norges Thor og vor Thor er ligefuldt den samme; det er den samme gud, hvad enten han, höj som et fjæld, med skæg som tjörnebuske, går bersærkegang imellem klipperne, eller han vandrer som en gullokket yngling med fine dun på hagen ved havets brædde. Og når vi se ud over en hel folkeæt, så blive vi just dens enhed var i visse gennemgribende anskuelser, f. ex. i kosmogonierne, i læren om sjælevandringen, om verdens ophør, o. desl. Menneskeslægtens almindelige tanker udpræge sig på forskellig vis hos folkeætterne, og ligeså, som guldbracteater eller regnepenge, hos folkene, når de blive til. Dersom vi derfor komme udenfor folkestammen, så komme vi også öjeblikkelig ind i en anden verden. Hukommelsen, Mnémé, der hos Grækerne er en af de tre ældste Muser, er hos Nordboerne Munin, en af Odins ravne; den mandlige Heimdal bliver til en kvindelig Iris; nordens Balder til en græsk Adonis, Frigg sørger over sin sön, Aphrodite over sin elsker; Gerde, der modstår alle kærlighedens indbydelser, bliver en marmorhjærtet Myrrha; tordenguden, der hos os kun er himlens og jordens beskermer (Miðgarðs veorr) bliver til Zeus, alle guders og menneskers fader. Grækeren har ondt ved at rive sig løs fra den yndige jord; Zeus med sine guder har sit sæde på Olympos, på bjærgets top, i skyen; men så mene vi nordboer ej, Odins Valhal ligger i himlen, ja Odin selv er ikke den höjeste, der er en anden, en unævnelig, der er endnu höjere end ham. Og når man i almindelighed antager, at menneskeånden ved mythernes skabelse har bevæget sig indenfor tvende hovedkredse: i den ene gör den det menneskelige til guddommeligt, og det, siger man, skal især være græsk methode; i den anden stiger det guddommelige ned i mennesket, og det skal være den østerlandske; så kunne vi måske, når vi have tilbagelagt vor vej, spörge os selv, om begge disse ikke have fundet deres forening, deres forsoning, i norden?

Uden tvivl vil De herved komme til at tænke på det forsøg man har gjort, at sammenligne vor mythologi med

al verdens andre mythologier, og at vise overensstemmelsen imellem den og alle de andre. Dette storartede forsøg er især udført i Finn Magnusens Eddalære. Udførelsen af en så dristig tanke kan ikke finde sted uden en bundløs lærddom (gelahrtheit), en sådan betragtning egner sig derfor aldeles for en grundlærd mand; og ingen kan se på udførelsen uden beundring, uden beundring af den masse af kræfter, der ere satte i bevægelse, af den indtrængende forstandskløgt, hvormed de ere satte i bevægelse — men heller ikke uden sorg, uden sorg over de spildte kræfter. Hvorledes kunde denne tanke falde noget menneske ind — uden en lærd (ved lærddom mener jeg den slags lamper, som oplyse en plet uden omkring sig, men lade hele stuen være mörk); hvorfor skulde alle mythologier være ens, det er jo netop smukt, at de ere så forskellige. Det har derfor også vist sig, at undersøgelsen måtte hænge sig fast i det ydre, i blotte tilfældigheder; endog samme ordklang har ledet til at genfinde samme tanke (alt hvad der ligner Odins navn er fejet sammen i én dynge, fra det japanske hav af indtil Mexicos kyster); men imellem dem kan der ligge et åbent svælg. Har ikke Stolberg på lignende vis villet godtgöre kristendommens sandhed (her var det en sygelig gudsfrygt, der greb tanken) ved at eftervise dens dogmers udbredelse hos alle folkeslag på jordens kreds. Men han har ej kunnet oplyse mere, end at skallerne af den ligge vidtadspredte på jorden, de samme skaller, som også vi samle på, og mangen gang holde höjt i ære som dens væsen. Han har ikke derved bevist kristendommen, han har kun vist, hvor adsplittet den er; og alt hvad man deraf kan slutte er kun det: at menneskeslægten, sålænge den har været til, har anet og villet virkeliggöre den, men virkeliggjort er den, vel i visse öjeblikke i et fromt hjærte og i mangt et stille ubemærket liv, men i intet land og i ingen kirke.

I al mythologi må der findes noget almindeligt, noget beslægtet, det menneskelige og guddommelige er over den

hele jord det samme; idéerne ere lige evige overalt og i sig selv få; ligeså håbet, frygten, bekymringen, lidenskaberne. Sagnet om en oversvömmelse, efter hvilken den nuværende slægt er fremstået, findes fjærn og nær; det er ingen tradition, der er bragt om fra det ene sted til det andet, det er et naturligt udtryk af samme tanke, samme forsøg på at forklare landets og slægtens oprindelse. På Sandwichsøerne nedstyrtede overguden Rono ildguden i en hule, hvor han raser endnu, ligesom vor Loke; ligesom Skef kommer hos os til Slesvig på en båd, således lander guden Kutka på Kamtshatka på en båd, for at forsyne jorden med mennesker. Kamtshadalerne (så fortæller Kotzebue i sin Ny rejse omkring verden) tilbede deres underguder, sålænge deres önsker blive opfyldte, og skælder dem ud, naar det ikke går efter deres hoved, ligesom den simple Italiener, når han ærgrer sig over et vanheld, tager sin hue af, nævner så mange helgennavne, der vil falde ham ind, ind i den, og træder den så under fødder. På OWahi blev gudinden Opuna utro, ligesom vor Frigg; hendes mand blev rasende af skinsyge, og myrdede hende, og uddelte i sin smerte ørfigener til alle de mennesker, han mødte, og drog bort fra øen, men lovede at komme igen, ligesom Lykurg; de vænte nu på ham, ligesom i sin tid de kristne, og da Kotzebue kom, troede de det var ham; også de ville lære at skyde forventningen ud til den yderste dag.

Men ligeså stor som ligheden er i grundtanken, ligeså stor er forskellen i udtrykket; billederne ere forskellige som sjælene og ligeså mangfoldige. Hvert folk danner ud af sig selv sin mythologi, ligesom det ud af sig selv danner sit sprog. Grækernes Kaos er det samme som vort Ginnungagap, deres Titaner ere vore Jætter, og de Meliske Nymfer kunne stilles sammen med vore Alfer; men næppe længer går ligheden, i ophav, udvikling og færd blive de atter forskellige. — Den hårde sten udgyder tårer. Berøvet sine sönner og døtre forvandles Niobe til sten, men vedbliver desuagtet sin gråd, — et lacrimas etiamnum mar-

mora manant. Over Balders død sørger den hele natur, selve stenene begræde ham, gráta Baldr. Det er samme tanke, men under hvor forskellige omgivelser! — De rige, så lyder det hellige sagn, lagde deres gaver i templets kiste, men en fattig enke lagde to skærve deri, og dog, hedder det, har den fattige enke givet mere end alle de andre. En rig Thessalier ofrede i Delphi hundrede oxer med forgyldte horn; en fattig borger fra Hermion tog så meget mel af sin pose, som han kunde holde imellem to fingre, og kastede det i ilden, der brændte på alteret. Pythia sagde: at den fattiges gave var mere velbehagelig for guderne, end den rige Thessaliers (efter Porphyr). Hávamál (str. 145-146)[1] siger: Véd du hvordan man skal bede, véd du hvordan man skal ofre (blóta)? Bedre intet bedet, end for meget ofret (ofblótit), heller intet sendt, end for meget fældet (ofsóit, slagtet som offer). Disse simple ord sige det samme som hine parabler.

Hvad sammenligningen skal føre til, må nu være klart. Hvo der i et heldigt öjeblik har opfattet livets udvikling hos ett folk, har derved fået en levende fornemmelse af det, der ad andre veje udvikler sig hos andre folk, under andre omgivelser. Og ligesom enkelthederne derved blive ham klarere, så vinder han ved fortsat granskning indsigt og oversigt over de herskende grundtanker og de billeder, som de holde af at iklæde sig. Kun ved på én gang ret at levendegöre den vidt udbredte forestilling om vandets guddomme, og dobbeltheden i disse væsener som urvæsener og senere elementarvæsener, vindes der nogen indsigt i forholdet imellem nordens Mimer og Vaner; og fortællingen om Kvaser bliver først ret klar, når man ved siden deraf stiller den kretensiske mythe om Zagreus. Men vel at mærke, sådanne overensstemmelser ere ingenlunde blot udvortes ligheder i navne, men overbevisende sammentræf i

[1]) i den norske eller Munchs udgave af Sæmundar-Edda, Christiania 1847. Alle anførelser her vise hen til denne udgave, ligesom Snorra-Edda anføres efter Egilssons udgave, Reykjavík 1848.

tanke. — Fremdeles, når sammenligningen kun går ud på at genfinde de nordiske myther i andre folks, må man vel spörge, om det da er så rart at de ere unordiske? Er ikke deres oprindelighed netop noget fortrinligt. Yggdrasill, Brage og Idun, Ragnarök o. s. fr. findes ikke således udprægede på noget andet sted; men det er just glædeligt, hvis det forholder sig så. Når man vil sammenligne mythologierne, skal man lægge mærke til enheden i tanken, forskellen i udtrykket. Hver har sit præg. Deri kender man folkenes ånd, hvad der hos dem er mest herskende, granskning eller følelse, kraft eller svaghed, dybsind eller letsind. Når man vil sammenligne vor mythologi med andre, må man ikke blot spörge, hvad den har tilfælles med dem, men hvorved den skiller sig fra dem. Hvad for tanker ynder den, hvilke vende gerne tilbage, hvilke indtage det störste rum? Ynder den krigersk færd eller fredelig syssel, idelig virksomhed eller drömmende dorskhed, undseelig kyskhed eller sanselig vellyst? Hvilke billeder holder den mest af, stærke eller milde? Er det en alpevæxt eller en moseplante? Af disse sammenligninger er der anstillet altfor få, ja, når jeg ser mig om, finder jeg kun enkelte korte, rigtignok stundum træffende, men dog kun forbigående bemærkninger; ingen har ret optaget undersøgelsen i sin helhed.

Mest tiltrækkende for os måtte en sammenligning være imellem den nordiske mythologi og den græske. De ligge os nærmest. De gribe, hver fra sin side, mest ind i det evropæiske liv, i den evropæiske udvikling. (Thi jeg formoder, at De ville være enige med mig i, at om nordisk udvikling endnu ikke er, så vil den dog engang med det første blive betragtet som en del af evropæisk udvikling, eftersom vi ikke ligge udenfor den dannede verden, og at alle engang ville sande, at de nu forstå Hesiod og Homer bedre, siden de have lært at forstå Edda). Eftersom forskellen imellem græsk og nordisk anskuelse er i öjne faldende, vilde jeg önske, at jeg allerede nu kunde give en nogenlunde fuldstændig skildring deraf; men jeg tör ikke

engang tilegne mig nogen dom; den vilde vel anses for partisk, kanske for bornert; jeg støtter derfor mine få bemærkninger derom til andre forfattere, og vælger dem med villie fra forskellige sider.

Hauch bemærker (Die nordische mythenlehre s. 165): „Man kan vel overhovedet sige, at den nordiske mytheverden danner en skærende modsætning til den græske. Hos Grækerne er der næppe tale om det heles betydning, thi betydningen ligger fornemmelig i det enkelte, og enhver gruppe har sit eget midtpunkt, drejer sig i sin egen kreds, og uddanner sig dér til sin egen plastiske fuldendelse. Alt det enkelte er smukt og yndigt, men det bånd, der skulde forene grupperne til et helt, er svagt; ja, i den brogede mangfoldighed, der formede sig bestandig friere og friere, så længe den græske ånd formåede at virke levende i sin kreds, blev det endog efterhånden revet itu". — Bryder ikke den samme ånd ud overalt? Giver ikke det samme sig tilkende i den græske stat: enkelte, hver i sin kreds stærkt og ejendommelig uddannede stater, men intet bånd, der med nogen varighed kan holde dem sammen, og derfor splid og opløsning. I nordens historie derimod (hos Goterne overhovedet) udtaler enhedsidéen sig med sjælden styrke, den vender bestandig tilbage, den kan ikke forgå, og al genvordighed udgår derfra, at lidenskaben fordunkler den. Når Grækerne samles, så gå de under; nordboerne leve kun for at samles. — „I den nordiske mythekreds derimod (vedbliver Hauch) tåles sådanne afsondrede grupper kun sjælden; heller ikke har den den episke brede, som findes hos Grækerne; meget mere danner den et strængt sammenhængende drama med en allerede fra begyndelsen af forberedt og nødvendig katastrofe; altså en tragedie, hvor hver enkelthed kun har sin betydning som ledd af det hele; hvor de blege skikkelser allerede fra begyndelsen af og ved deres egen skyld ere indviede til døden, og hvor såvel den jordiske som den guddommelige herlighed går tilgrunde under storartede kampe; men hvor tillige

en höjere idé, måske den höjeste, der nogensinde udtalte sig i en tragedie, skinner frem af den sjunkne heltealders ruiner."

Grundtvig (Myth. 1808, fortalen) har allerede den samme tanke: „Asalæren, siger han, der i fem akter udfolder det herligste sejersdrama, som avledes og kunde avles hos en dødelig digter". Og Hauch bestemmer nöjere de fem akter: „Skabelsen danner den første, tiden för Balders død den anden, Balders død den tredie, tiden efter Balder den fjerde, og den femte dannes endelig af katastrofen, den sidste kamp".

På lignende vis ytrer Wagner sig (Ideen zu einer allgemeinen mythologie. 1808); efter at have fortalt verdens undergang vedbliver han: „Således slutter denne Shakespeareske digtning om verdens oprindelse og undergang. Uagtet den forskellige anskuelsesmåde er den dog dramatisk, som den Persiske, men tillige langt mere poetisk end denne, fuld af frihed med en objectivitet i billederne, som Zoroaster er langt fra. I baggrunden, bærende og holdende den hele scene, står i uigennemtrængelig hemmelighed Alfader, Zoroasters grændseløse tid, og ud fra ham går oprindelse og tilværelse frem med skæbnenødvendighed som en tidsfylde. Kun hos Inderne og Perserne viser verdensidéen sig så historisk fattet som her, og derfor hele verdensanskuelsen så dramatisk; de andre kosmogonier bekymre sig langt mere om begrændsning i rummet, end om afslutning i tiden".

Norden har intet drama; den gjorde selve sin mythologi til et drama.

Æmnet er tragisk, men det er tillige, om De vil, komisk; livet er på en gang begge dele. Når vi le allerhjærteligst få vi tårer i öjnene, og den höjeste smertes udbrud er vild latter. Og ligesom i en Shakespearesk tragedie står det komiske element i den nordiske mythologi ikke som en ydre tilsætning, men ligger allerede forfra deri. Det er en ny bekræftelse på opfatningens helhed.

Der er to ting, som ligge åbenbart for alles öjne i

vor mythologi, og hvilke man dog bestandig har arbejdet på at få ud af den. De allerhöjeste idéer, uden hvilke det hele synker sammen i et rædsomt fortvivlelsens skrig, har man sagt, vare indsmuglede fra kristendommen. Og ironien, den eneste trøst, men også den stærkeste udtalelse af forgængelighedens uværdighed, har man betragtet som ytringer af en eller anden spotter, der vilde göre nar af det hellige. Så forholder det sig ikke; det er ikke ironiens mening. Kun den fatter livets höjeste, som i visse öjeblikke kan hæve sig over, kan se ned på og smile ad det virkelige liv.

Mange have opfattet Lokasenna på samme måde som Lucians dialoger; det er i mine tanker en misforståelse. Den, der digtede Lokasenna, står ikke udenfor som en kold spotter; han troede på Loke, og opfattede ham just fra en ligeså ny som træffende side: forstandskulde er ondskab[1]; og han troede på guderne, han ender med deres sejer, han slutter med Lokes straf. Lokasennas betydning er ikke spot, men dyb alvor. Digteren stiller guderne for os i deres ædle skikkelser, og griber derpå i stærkt og fyndig udprægede træk deres modsætning; hele verden, som ellers er en alvorlig ting i sig selv, vender alle sine latterligheder, hele sin komiske side, imod os. Loke er den

[1]) Den opløser nemlig alle minder og følelser i dunst. Den siger f. ex.: hvad skal nu det til, at holde jul, og at tale til börnene om barnet i Bethlehem? Det er jo noget, som alle vide, at han ikke blev født på den tid af året, ja at man i grunden slet ikke véd: når, og at selve året. som man regner efter, er en åbenbar regningsbommert. Og hvad skal det til, at holde nytår og at forstemme sig selv og andre med allehånde følsomme indfald? Enhver anden nat klokken tolv går der jo et år ud og et andet begynder. I enhver anden kreds af forestillinger kan man finde lignende anvendelse; denne blev mig levende, fordi jeg skriver dette nytårsaften, i det jeg bevæget skuer tilbage på det henrundne år, der bragte den ene genvordighed og lidelse efter den anden, og i det jeg siger med ydmygt hjærte: ja, min gud, send lidelser, thi jeg ser, de styrke og forædle.

kolde forstand, der i sin ligegyldige natur nedriver alt det höje og skönne, som den forskende visdom og det svulmende hjærte have skabt; den griber ind deri med sin kolde hånd, og forsøger i det mindste at kaste det altsammen overende, ligesom den fremmede, der ingen medfølelse har med barnet, river korthuset om, som det med så megen omhu har opført, noget en fader aldrig kunde nænne. Og hvorfor fremstiller digteren os dette? Denne sang går lige forud for, er forberedelsen til verdens undergang. Vi må se guderne i deres fortabte tilstand, for at forsones med deres død, ligesom adel og kongedömme ikke kunne forgå, förend de have vist sig i sine pjalter. Balder er død, åndens lys er slukket; det er den åndelige død eller fimmelvinter (fimbulvetr)[1], der i digtet går forud for den naturlige. Ligeså i menneskelivet. Når den unge Fantasus er død og borte, så er det også snart ude med det samme menneske. Det lever i det höjeste et koldt og ligegyldigt forstandsliv; og ligesom guderne først igen komme i deres kraft ved den sidste kamp, så blusser menneskeånden kun endnu engang op i dødskampen, thi i den ligger allerede fornyelsens spire.

Om Ragnaroksmythen siger Hammerich (s. 142): „Da forestillingerne om det underordnede i den polytheisme, som dyrkedes i forfædrenes templer, havde samlet sig til et selvstændigt liv, og, i kraft af deres liv, havde skabt sig en karakterfuld skikkelse af folketroens endnu ikke opløste elementer, da ejede gudelæren sin store, ædle, tragiske mythe om den allersidste kamp, hvor Valhals guder og Einherier sonedes i deres eget blod. Det er en evig dyb og beundringsværdig mythe: så dyb og dog så folkelig. Således fuldender hedenskabet ellers aldrig sin digtning om afguderne; i ingen mythologi bliver polytheismen sig så kraftig selvbevidst som her. Derfor berömme vi den mythologi,

[1]) Det danske ord har jeg dannet overensstemmende med sv. fimmelstång, og t. fimmelfäustel. Hører det frisiske fimelthing hertil?

der véd det, hvorom de andre kun drömme urolige morgendrömme, der hæver sig over sin barndoms snævre verdensbetragtning med en dyb ironi, og dog hverken bliver kold eller trøstesløs. Man har ofte nok declameret om den nordiske gudelæres fortræffeligheder; men man har sjælden grundet sine lovtaler på dens første dyd: hin overlegenhed over sit stof, hvormed den i Yggdrasilsmythen overskuer de gamle verdenskræfter og i Ragnaroksmythen gennemskuer dem. Disse myther er det hedenske nordens störste bedrifter.“ Hertil slutter sig nu som modsætning bemærkningerne om Grækerne, at „der hos dem ingen mythe findes om verdens undergang“, at „Titanerne, de gamle guder i dybet, kunde mythologien have løst af deres fængsler og have hentet op, at stride den sidste strid med guderne; men om en sådan strid høre vi ingen mythe“; at „enkelte anelser flagrede omkring som skyer på den sydblå himmel, uden at dog uvejret ret vil bryde løs“, anelser, der jo hos ethvert folk nødvendig må opstå, thi hvad der kan fødes, det må forgå. Men de vare for adspredte til at samles i ett billede; Grækeren var for fængslet i livet til at han kunde enten se ret tilbunds i det eller hæve sig over det. Når livets herlighed var forbi, blev der derfor heller ikke andet tilbage, end et tomt skyggebillede deraf, en verden under jorden, hvor de blege svævende skygger, ligesom nonner, der ere indsluttede i et afsides kloster, ingen större lyksalighed kende, end at høre noget fra det bevægede liv. Alt drog tanken tilbage til det brogede velsignede liv, næsten intet fremad. Også Wagner har samme anskuelse, der overhovedet ligger så nær; efter at have betragtet Zoroasters verdensdrama, udbryder han (s. 455): „Ligeover for dette drama står den græske gudelære som et æventyr (mährchen). Selve opstandelsen bærer karakteren af en scene i verdensdramaet, imedens skyggelivet i det græske Hades, Idumæeren Hiobs Scheol, som et æventyr forspinder dette livs historie“.

I norden derimod fører selve begyndelsen nødvendig

til enden. Herom siger Hammerich (s. 132): »Det er den Eddiske mythologis uskatérlige ejendommelighed, at den, foruden at begynde sit gudedigt med en theogoni, også ender det med en theoktoni. I andre mythologier savner dramaet den sidste akt, og man hører kun i en prosaisk epilog, hvordan folket blev ked af sine guder, og forlod dem, da de bleve det for gamle og svage; men norden har en theoktonsk mythe, hvori Asernes heltedød besynges med samme digterånd, som deres ungdoms sejre og bedrifter. Ligesom nattens ånder, der flygte for morgenrøden, således måtte Valhals guder synke i jorden, da den idé, at en afgud er intet i verden, sendte sine første anelser over afgudsdyrkerne. Men med denne idé var uvilkårlig hele Ragnaroksmythen skabt; thi alle elementerne til dens mythiske skikkelse vare forud givne i den tidligere kreds af oldnordiske forestillinger«. Allerede ved skabelsen blev det udtalt; selve guderne udgå fra Jætternes verden, derfor var det altsammen for stridigt (því var þat alt til atalt, hedder det, ligesom hin indskrift i Roms katakomber: nil miserius vita).

Det er nu det samme som Grundtvig for længe siden har sagt (Om Asalæren. 1807): »Gerne række Nordboen prisen til Grækeren, når der spörges om figurernes bestemthed og det udvortes smykke; men er talen om indvortes kraft og höjeste betydning, da peger Nordboen rolig på Ragnarök, og Grækeren må tie«.

Hvad der nu ligger i disse bemærkninger, er, hvis jeg ret har forstået dem, omtrent dette: Nordboen trængte livet sammen, Sydboen splittede det ad. Norden havde ingen filosofi; det nedlagde den smule, det havde, hel og holden, fix og færdig i sin mythologi, og så var der intet mere derom at sige. Sydboens er ligeså broget-mangfoldig som hans mythologi, en mangfoldig blanding af systemer, der intet hold have af hinanden, fortræffelige åndsøvelser, men uden støtte for livet, nok så broget, om ikke så kroget,

nok så snild, om ikke så vild, som vore dages tyske filosofi[1]. Eller om jeg tör sige det i stærkere udtryk: den græske mythologi har mere letsind, den nordiske mere dybsind. Det lette sind lever i öjeblikket, det dybe ser tilbage og fremad. Det lette sind leger gerne med det nærværende, det iklæder sig de yndigste former, breder sig ud deri, hviler deri, hyller sig ind deri, ligesom marken, når den iklæder sig blomsternes brogede fylde, og derfor hviler beskuerens öje med glæde derpå, med henrykkelse; men til denne fortabelse i öjeblikket har det dybe sind ikke stunder, heller ikke ro, det aner bestandig noget, som kommer bagefter; dets bevidsthed kan aldrig således trænge ind i det nærværende, just fordi denne bevidsthed tilligemed det nærværende gennemtrænger det forbigangne og det, som skal komme. Det tager livet som en god gave, men det véd, at denne gave er kun et flygtigt lån; over hvert öjeblik hænger det truende sværd, som i næste öjeblik skal dræbe. Ingen time hører det til. Nutidens Norne er Vordende. Og dette er jo netop det nordiske heltelivs særkende, indpræget det fra fødselen af, og intet er stærkere indpræget i oldtidens tro, end den bestandige, hurtige, uafladelige afvexling af liv og død, og den tanke, som følger dermed, at livet er ikke værdt at holde på, thi ingen véd hvilket öjeblik det er forbi; livet selv har intet værd, men det, det kommer an på, er at dø med ære. »Sålænge livet er os

---

[1]) Wagner siger herom (s. 15): „På dette trin (det tredie udviklingstrin) spirer hele den græske reflexionsfilosofi, som begynder med: om guder ere til, véd jeg ikke; og som helt igennem bevarer den eleatiske skoles karakter, og i Pyrrhonismen vilde have nået sit höjeste, hvis ikke orientalsk ånd med varm livsånde tid efter anden havde besjælet disse begrebsmumier; og denne reflecterende erkendelse er ganske i overensstemmelse med Grækernes kolde objective anskuelse, der skabte en legende religion, og i kunsten på mangfoldig vis mishandlede guderne. Først i Platos tidsalder, da østerlandske idéer havde bragt Grækerne i splid med sig selv, skabte Phidias den olympiske Jupiter,“ o. s. v.

forundt, lad os lægge vind på at dø med hæder,« hedder det i Bjarkemålet (hos Saxo s. 107). »Vel have vi stredet, siger Hamder, vi stå på mændenes eggtrætte val som örne på kvist, om vi nu end skulle dø idag eller i morgen; ingen kvæld lever en mand efter Nornernes bud« (Hamdismål str. 31). Men om der nu end er noget dybt i denne livsanskuelse, indeholder den end, som det forekommer mig, en grundtanke, der under et anderledes grovt ydre er den samme som den kristelige (den kristne siger: livet kommer det ikke an på, men på at dø i gud, som et guds barn), så undrer det mig dog ikke, om de fleste foretrække den lette, thi livet er så skönt og mængden er letsindig.

Der må i det følgende gives lejlighed nok til at betænke, hvor forskellig fremstillingen må blive, når den bestandig samler eller ligesom fortætter sig, og når den opløser sig i en stor mangfoldighed; men jeg vil ikke dér have tid til at dvæle derved. Derfor skal jeg forsøge at oplyse det ved endnu et exempel. Begrebet synd er hos Nordboen anderledes sammentrængt end i Sydboens lange synderegister. Han kender kun et par synder, höjt tre: mened, mord, ægteskabsbrud; mod gud i verdensforbindelsen, mod manden i statsforbindelsen, mod kvinden i ægteskabet. Og disse tre ere i grunden ett: falskhed, lumskhed, bedrag. Ligeså sammentrængt er straffen. Når nordboen vil fremstille den ondes, forførerens, morderens, menederens lidelse i underverdenen, så stiller han os Nåstranden[1] for öje, hin uhyre hule, bygget af slangerygge, med lyren (åbningen) i loftet, hvor slanger udspy deres gift, og lader os se synderen svömme i denne gift uden håb, og han viser os Nidhugger, den flyvende drage, der slider ligene i sönder, og flyver med dem på sine vinger. Dermed er han færdig, og har ikke mere at sige. Tanken er givet, og billedet er

[1]) Således må ordet hedde på dansk, af når, lig, og strönd, strand, og analogt med nålys, et varsel for lig (Vid. selsk. ordb.); i alt fald nastrand, lig nabo. Når ville vore digtere lære så meget af vort gamle sprog, at vi kunne blive fri for tankeløse vanskabte ord.

endt. Men dermed lader en let bevægelig Græker sig ikke nöje; han omformer kvalens mangfoldighed efter syndens. Tartaros er fuld af fortvivlelse og tårer, synderne lide forskellige pinsler; gribbe sönderslide deres indvolde; andre drejes på brændende hjul, som Ixion; Tantalos står i en ström, der skyller ham op til læben, og forgår af tørst, når han vil læske sin tunge, flyer vandet; saftfulde frugter hænge over hans hoved, og han forgår af hunger, når han vil gribe frugterne, fare de tilbage; Danaiderne fylde et kar, som har huller i bunden, hvad der kommer deri, løber ligeså hurtig ud; Sisyphos vælter svedende og stönnende sin sten op ad bjærget, når den har nået toppen, ruller den tilbage. Tanken er bestandig den samme, men ett billede er ikke nok; jo mangfoldigere de ere, desto smukkere. Den græske mythologi er derfor så rig, thi denne billedfylde er rigdom; den nordiske ser så fattig ud, fordi den er så stærk; den sætter sin kraft i tankens fylde. Den nordiske er stærkere i det hele, den græske smukkere i det enkelte. Den ene er styrkens, den anden skönhedens religion. —

Jo lettere, jo mere bevægelig en ting er, desto nemmere er den at anvende; jo dybere den stikker, jo fastere den står, desto vanskeligere. Man svinger ikke så let med en dampvogn, som med en fransk fiacre. Det bringer mig til at berøre den strid, der engang herskede hos os, og måske endnu ikke er uddød, om den nordiske mythologis anvendelighed i de skönne kunster. Når en ny ting begynder at komme frem, at ytre sig, kan man være viss på, at der hæver sig et almindeligt skrig imod den fra hele den middelmådighed, der udelukkende har fordybet sig i det engang herskende. Menneskene ere i denne henseende (også i andre) myrer. Når en rød myre kommer ind iblandt de sorte, så falde de alle over den; thi den tanke har nu engang dannet sig iblandt dem, at en myre nødvendig må være sort; de selv have alle deres dage været sorte, og så vare deres fædre för dem. Således var det

også en stående artikkel, at mythologi nødvendig skulde være græsk; man havde aldrig kendt eller brugt nogen anden. Da der nu mældte sig en anden, blev den modtaget med grovhed; skældsord og drillerier regnede ned over den. Jeg henviser til de småskrifter, som i sin tid (i årene 1820, noget för og noget efter) bleve vexlede herom imellem Finn Magnusen og hans modstandere. J. Møller og P. E. Müller havde anbefalet den nordiske mythologi; Finn Magnusen vilde göre den gældende blandt selve kunstnerne. Så brød uvejret løs. G. L. Baden (Afhandlinger, fortalen til 1 og 3 b.) beklagede, at den fædrelandske histories studium var gået i stå, »og endnu mindre, mener han, tör udbyttet blive for fremtiden, ifølge den forkerte retning vort oldstudium har fået, siden en viss fanatiker (Finn Magnusen) i nordens mythologi vil have fundet noget, jeg véd ikke hvad, ophöjet og betydningsfuldt.« Hvilken formastelse! Han taler om »de lærde og videnskabsmænd i höjere og lavere stilling, som af en til København arriveret islandsk procurator lode sig til en tid binde på ærmet, at vi Danske have en egen original oldliteratur at opvise.« Hvilket barbari! Endelig knuser han fanatikeren med ett slag: »Hvad var ikke salig Ole På for en karl, hvad ikke den store islandske kunstner, som har opfundet oliemaleriet. Således belæres jo nu vore unge kunstnere på Charlottenborg.« Finn Magnusen måtte tage til genmæle mod et skrift, der hed: »Prof. Finn Magnusens bevis for, at vore kunstnere ved rejser til Island kunde nå det samme som ved at rejse til Italien eller Rom.« J. Møller havde skrevet en afhandling om den nordiske mythologis brugbarhed for de skönne tegnende kunster (Skand. literaturs. skr. 1812); nu skrev T. Baden om den nordiske mythologis ubrugbarhed for de skönne kunster (1820); om dens kilder (1821). Man finder i disse skrifter horrible sætninger, som den: »De skönne kunster have, som bekendt, intet moralsk öjemed«. (Som om der gaves nogen ting i verden uden det; selv en svovlstikke har jo til hensig at tænde lys, og lyset at beskinne

en ren dåd, og den fromme dåd at forherlige guds navn). Men især går det ud over Edda: »Det står endnu derhen, om der gives en nordisk mythologi; latterlige sagn og utrolige æventyr, den såkaldte nordiske mythologis indhold, udklækkes ikke af nationer, men opspindes i folkestuerne«. »Mangen lærd mand tvivler om Eddaernes ægthed og alder«. »De eddiske fabler ere plyndringer fra den hellige skrift og de gamles mythologiske digtninger«. »Vanskabt, for fantasien ubrugbart, er alt hvad den nordiske mythologi indeholder«. »En afsmag er og i navnene: — Gitraudul, Falhrfnir, Rhrist, Hlank, og tusinde deslige uudsigelige navne, hvoraf den nordiske mythologi vrimler«. »Det eneste bevis på nordiske guders tilværelse er — slibestenen« (i Hrungnersmythen). »Hvem kan finde smag i denne med øll og flæsk nærede Odin?« (De erindre, at Odin slet ingen næring tager til sig uden vin). Et andet lille skrift fra 1821 hedder: De nordiske guders bælgmörke. Det er begyndelsen af fortalen: »Den nordiske mythologi er alt for længe siden undergået i gudernes tusmörke. Forgæves bestræbe sig Eddaernes og Sagaernes udgivere at bringe den for lyset igen. Tusmörket er blevet til bælgmörke«. Det er begyndelsen til pjecen: »Thor var stor i småting. Det burde hedde: en nar i folio«; og slutningen går ud på: »den nordiske mythologi er bensuppe og hestekød«.

Der ligger noget ret sørgeligt, noget menneskeydmygende i at se, hvorledes råhed og uforstand således kunne strides om at overbyde hinanden; en slags råhed, mener jeg, må det kaldes, at fordömme en ting, som man næppe endnu selv har kigget ind i; og nogen uforstand, formoder jeg, må have indblandet sig fra den anden side ved at ville fremhæve det ny for meget, ved denne snak om oliemaleri o. desl. Der gives kun én måde, hvorpå en sag bör fremmes: at stille den frem, og lade den tale for sig selv; der skal hverken vindes tilhængere eller hværves for noget godt i verden, det skal sejre ved sin egen kraft, og det vil det. Falken stiger i luften, medens ænderne snaddre.

Hvad den nordiske mythologis anvendelse i poesien angår, da har den i sin tid mødt dér ligeså stor modstand, som nu i kunsten; erfaringen har imidlertid vist, at når først digteren er der, så kommer anvendelsen af sig selv. Det samme vil udentvivl gælde om de skönne kunster; når først kunstneren er der, så vil det vise sig, at vore mythiske æmner kunne behandles med held af maler og billedhugger. Men adskillige ting må vistnok forinden stilles i deres rette lys. Der må ikke kræves, at vor mythologi netop skal være og opnå det samme som den man allerede bruger; det er ved selve modsætningen den belærer og opliver. Nær derved ligger den advarsel, ikke at gå til et nordisk kunstværk med hovedet fuldt af græske myther, endnu mindre at overføre dem derpå; det vil ligeså lidet lykkes, som nogen kan skrive ordentlig dansk, når han har hovedet fuldt af den latinske syntax. Al den dannelse, det fremmede kan vække, er elskelig, men det fremmede selv må blive udenfor det nordiske. Så har også allerede Gräter bemærket, at det er ikke efterligning der kræves, men en kunstner, der selv kan skabe. Af den græske mythologi er anvendelsen sket så tit, så ypperlig, at efterligningen, gentagelsen er let; hvo der vil drage den nordiske frem må fremfor alt selv være digter. Og hvilket rigdoms væld vil der da åbne sig for ham! Men han skal tillige bryde en ny bane; thi han skal digte for os nordboer, og vi ere en kysk slægt. Den modbydelige græske nøgenhed holde vi ikke af; nøgne former ville vi ikke have uden dem, hvori der åbenbarer sig dyb følelse eller sublim tanke.[1] Endelig

[1]) For at ingen skal antage denne ytring for snærperi, må jeg göre opmærksom på, at nord og syd også i denne henseende ere stik modsatte. Allerede kvindens stilling viser det. Ingen nordisk kvinde vilde lade sig udelukke fra det selskabelige liv, endnu mindre deltage deri som Hetære; kun. skøger måtte i Athenen bære de prægtige stoffer, hvormed man beklædte gudernes billeder. I de alvorligste og dybsindigste græske myther drejer hovedtanken sig om kõnsdele (Uranos, Attes, Agdistis, Priapos), og vellyst blev til

må kundskaben om vor mythologi og indsigten deri erhværves i höjere grad end hidtil. Af Finn Magnusens forklaringer skal der visselig ingen levende sans vækkes derfor i denne retning. Der kræves af kunstneren et selvstudium, som han ved den græske bedre kan undvære, fordi så mange dygtige tænkere have arbejdet ham i hænderne. Men kundskaben må også udbredes og lutres hos folket; af dets modtagelighed afhænger indtrykket. Vi have nu en tid lang arbejdet i bunden og ubunden stil efter den nordiske mythologi, uden ret at kende den; det er på tiden at øse af kundskabens rene kilder, ligesom det var på den höje tid for hin dommer at påbyde tavshed: Vær dog engang stille! sagde han, nu have vi pådömt ti sager, uden at kunne høre dem.

Man har tit sagt: der mangler æmner, der mangler attributer; men der mangler kun en kunstner til at behandle dem. Gräter havde allerede den for tidlig nedkomne idé, ved at forbinde sig med flere store kunstnere at udgive et stort værk over den nordiske mythologi. Det skulde udkomme i Paris. I året 1807 udgav han en indbydelse til kunstnerne, og meddelte en fortegnelse over de scener og karakterer han önskede fremstillede; af disse 48 æmner må i det mindste nogle være brugbare. Når jeg her nævner nogle, så siger jeg kun hvad jeg tænker mig, måske indbilder mig, ikke noget jeg véd eller forstår mig på: Kan kunsten ikke behandle hovedfigurer som Odin, Thor, Frej; eller grupper, som Nornerne ved Urds kilde, eller Urd og Verdande, der udspænde deres væv fra øst til vest, hvilken Skuld river itu; Valkyrierne under slagets hede; eller når de føre Hakon Adelsten til Valhal; Øger og Ran med deres døtre bølgerne; kan ikke et stort maleri omfatte guderne ved Øgers gæstebud, f. ex. i det öjeblik Thor kommer

---

en hellig handling; Edda og det kun den yngre, har kun en eneste sådan mythe, men det er Loke, som kommer frem dermed. Vi bortvise alt sådant frå riddersalen til borgestuen eller endnu lavere kredse.

tilbage, eller alle væseners forsamling ved Balders ligfærd, o. fl. s. Selv det korte digt Hamarsheimt yder flere situationer. Begyndelsen: Thor vågner og savner sin hammer; han griber omkring efter den, han studser, hans bryn rynkes, hans hoved skælver. Fra luften ser Loke ned på ham; skelmen sidder i hans öje, han vilde gerne skoggerle, men tör ikke; men han ler indeni, og deraf kommer den sitrende bevægelse i luften, som man kalder Lokes havresæd; han sår Lokes havre, vild havre, klinte i hveden. Lader det sig male? Midten: alle ere ifærd med at forklæde Thor som Freja. Han er en rank gullokket yngling, fine røde dun dække hans hage, lyn fare ud af hans öjne; i det Fulla ordner Brisingamen på hans bryst, kæmper han med den mandlige skam, han ej kan overvinde. Loke er halv færdig som tærne, ordner hans lokker, og står halvbedækket af det store brudeslør, der skal dække Thors åsyn. Der må være et ualmindeligt liv heri, thi dem alle er det vigtigt at listen kan lykkes. Slutningen: Jætterne have lagt hammeren i brudens skød, Thor griber den, og i det han slår sløret tilside, ser man ham livagtig voxe i sin guddomsvælde. Loke som tærne kender hammerens vældige slag, og dukker sig ned. Thryms begerlighed, Jætternes døsige forundring, Jættesøsteren, der fik slag for skillinger, alt det maa jo være en scene til at male. Endnu tilföjer jeg af Hammerich (Om Ragnaroksmythen s. 128) Lokes fængsling: »Den plastiske kunst finder ikke let nogen skönnere gruppe, end Loke strammet tilbage mod klippestykkerne, og hans hustru, den kærlige Sigyn, der læner sig frem over ham med den skål, hvori hun fanger den neddryppende øglegift, som skulde fordoble hans kvaler.« —

Fra denne lille digression eller udvigelse (thi i tankernes verden, som i tonernes, er det lige kedeligt, altid at dvæle i samme tonart) vender jeg tilbage til modsætningen imellem nord og syd og den nordiske mythes ejendommelighed. Norden er mörk, tåget, barsk, syden lys, broget,

mild. Hvo længes ikke efter sydens venlige himmel og lune vinde, men ingen mere end Nordboen. Han, som har ruget over sine egne tanker i vinterens lange nat, hilser vårens sol med henrykkelse. Denne længsel, denne søgen efter Balder, drev fordum Nordboerne i store flokke mod syden; og hver flagrer jo endnu ud, der kan. Men alle de, som der er noget i, vende dog utilfredsstillede tilbage; der må være noget i hjemmet, som ej kan findes udenfor det. Dette noget er den dybe inderlighed, som norden fostrer i sit skød, denne naturens kamp, som avler tankens troskab og fordybelsen i den, som lægger trofasthed i hjærtet, og bevarer sædernes renhed; og som fordum, da norden, upåvirket af det fremmede, trådte frem i sin egen kraft, avlede hine store, stærke billeder, fulde af alvor og forfærdelse, der i heltelivet blive til stor og rædsom dåd. Hvilken digter i nord har ikke følt sin sjæl gennembævet deraf! »Det er iskæmper, der vandre, og når de smælte er det som skybrud.« »Skjaldene fortælle ikke et gammelt æventyr til skæmt, men stirre selv med gru og rørelse hen på det store sørgespil, de afbilde«. (Grundtvigs Optrin af kæmpelivet, fort.)

I det gamle norden finder man ikke nær så almindelig milde og venlige billeder, som i syden; nok hengivenhed, men sjælden tårer, nok mildhed, men ingen følsomhed, nok fantasi, men ikke denne lette fugl, der flagrer om i den spraglede sommerfuglverden; nok hjærte, men ingen ynde. Næppe vil man dér finde en mythe som hin om Eros og Psyche, eller en elskovsfortvivlelse, der kunde fremkalde det leukadiske spring. Ja, lad os kun sige det med sorg: vi have ingen Muser og ingen Gratier. Og dog ligger der jo en rørende ynde i Nannas billede, hvis vi kun have öje derfor. Og dog hviler jo Idun ved Brages bryst. Og når mythen om Gunnlød som poesiens virkning udtrykker opvækkelsen af det religiøse sind, når den fremhæver forsoningen og hengivelse til guderne som mythens formål, altså i begejstringen ser menneskets for-

bindelse med gud, og i Gunnlød, der overgiver sig til Odin, det jordiskes overgivelse til det himmelske og derved dets forædling, så ligger der jo så dyb en tanke deri, at den vel kan opveje hint udtryk af jordisk skönhed, om det end i Charitindernes billede (hvilket jo ingen nægter) fremtræder under de yndigste former.

Denne fordybelse i idéen fremkaldte under nordens barske himmel det, som vi gjenfinde overalt i mythologien som i hele poesiens rige og i folketroen: det store, uhyre, jætteagtige, og tillige det uhyggelige, det rædselfulde. Hos almuen, især hos de mindre folk og på afsides steder, hvor beboerne mindst have indgået blanding med den moderne kultur, viser sig overalt hang til at bevare og gentage disse store billeder, der have deres forbillede i mythologien. Man finder således endnu hos Friserne gamle sagn om »kæmpeskibet Mannigfual, et søsidestykke til verdenstræet Yggdrasill: masterne ere bjærgspidser; befalingsmanden må ride om på skibet til hest; matroserne krybe unge op i takkelagen, for at beslå sejlene, når de komme ned igen, have de gråt skæg.« (F. Hammerich Danm. i Valdemarernes tid, 2, 28). Der ligger en dyb betydning deri; dette skib er verden, alle færdes vi derpå, enhver på sin måde har nok at göre med at beslå sejlene, og inden vi vide deraf have vi grå hår; det er jorden, det er det skib, hvorpå Balder blev brændt[1]. Når A. W. Schlegel (Om Bürger) skildrer de spanske romancer, den stille brændende kærlighed, den forvovne skinsyge, det fantastiske galanteri, som overalt toner igennem dem, så tilföjer han: »Det er mærkeligt, at i disse sydlige digtninger findes der ingensteds et spor af spøgelser eller andre fantasiens skrækkebilleder, da derimod i de nordiske ballader, især Engellændernes, Skotternes og de Danskes, al åndeverdenens gysen kold og sagte, og så meget mere rystende, vifter over i livet«. Det er en arv fra Edda, fra den gamle oldemoder; det er den samme ånd,

[1]) Skönt jeg ikke tvivler om meningen, gad jeg dog gerne vidst, om det fris. fual er det oldn. fold, jorden.

som skabte hine fortællinger om gengangere, der komme flokkevis til huse: Urds måne viser sig på væggen, og da begynder landfarsotten; de døde komme tilbage ved höjlys dag, og forjage de levende fra deres egen arne. Der danner sig ligesom en dobbelt husholdning; de levende må ty hen til andre værelser, medens de døde sætte sig om den forladte arne, og blege, gustne, nogle fulde af muld, andre dryppende af væde, fryde sig ved ilden, og ryste sine klæder imod den; og hver gang tage de en eller flere af husets beboere med sig, indtil hele huset er øde og tomt. Så begynder vandringen til det næste. (Eyrbyggjasaga).

Også gentager sig i folketro og folkeskikke den hovedtanke, der ligger til grund for al gudelære, og i vor er udtrykt måske endnu stærkere, end i andre folks: at naturen og menneskene ligge hinanden nær, og hvad deraf ligefrem udvikler sig: det sind, hvormed vi udstrække vor kærlighed til lidende naturvæsener, og sørge for dem som for os selv. Det var godt, om noget af denne tankes renhed endnu viftede over til os, der efter Grimms bemærkning have opgivet ofringen, for at give rum for havesygen (die habsucht nahm zu, als die opfer aufhörten). I Danmark som i Norge, på Møn og i Gudbrandsdalen, findes samme hertilhørende skik: »man satte juleaften tre kornbånd på stør under åben himmel ved laden og fæhuset til spurvens føde«. I vore dage tænker man på ænder og gæs, men hvo tænker på vor herres små uskyldige og nødlidende fugle. Ja, forhen lå man nærmere ved naturens bryst; nu er hjærtet blevet hårdt i staternes jernåg. Det er godt, at blive mindet derom. —

Dersom det nu er visst, som det er, at folkenes oprindelige ånd går igennem hele deres liv (ligesom der i hver slægt ligger noget medfødt), så vil kundskaben om mythologien, ja den klareste indsigt deri, også være vigtig for nutiden, for enhver, der vil kende og med glæde betragter folkeånden, for enhver, der vil komme til selvkundskab igennem sit folk. Gudelæren er begyndelsen, det er

åndens første rørelse hos enhver folkestamme; den har gennemtrængt folkene, og bevarer sig derfor, hvor den engang har været, til de sildigste tider. Endnu den dag i dag nævne vi jo de gamle guder næsten i alle vore ugedage. Og det er da indlysende, at nutiden må kunne opklare sig selv ved at skue tilbage til oldtiden, ved på ny at optage den i sig, men i en ædlere skikkelse, ved på ny at anvende den med smag og med frihed. Digteren gör det hver dag; suger han ikke næring af sin egen, så søger han hen til en anden, undvære den kan han ikke; og ve det menneske, der ikke i det mindste i visse öjeblikke i sit liv er digter; for ham er livet en øde mark, og eftertiden, der skal afmeje hans dåd, høster kun golde strå. Nutiden vinder i ro og klarhed ved at dvæle ved minder; »rien n'est bon et sain à la longue comme de vivre avec les morts«. Det er derfor en urimelig, skönt gammel bebrejdelse, man har gjort dem, der fordybe sig i oldtidens betragtning, at de foragte livet, tværtimod de forædle det. Hauch har besvaret den (Nord. mythenl. s. 5): »Man har, siger han, bebrejdet de mænd, der gave sig af med den gamle tid og de gamle sagn, at de vendte sig bort fra det friske og fulde liv, for at skænke døden og forrådnelsen al deres opmærksomhed. Men vi mene, at hvad der virkelig fortjener at leve, derpå har tiden tabt sit krav; hvad der bærer den sande livsspire i sig, det dør aldrig, og det er i höjere forstand ligegyldigt, om noget har tildraget sig idag eller igår eller for tusende år. Ofte kommer det, som sker idag, dødfødt til verden« (vi have jo selv set, hvorledes den ædleste enthousiasme hos unge og gamle, hos det hele folk, ved forholdenes magt og tidens flåvhed blev opløst til et tomt tågebillede) »imedens det, som fjærne tider frembragte, ikke blot som de gamle græske helte på de saliges øer vedbliver at leve, men vedbliver at virke, så at den yngste slægt derved opflammes til handling og til levende dåd. Således føder det forsvundne liv et nyt liv, og tidens træ vilde for længe siden været udtörret, hvis det ikke daglig

med nyt vand blev forfrisket af Urds brönd«. Er det kun hos Grækerne man finder en afgjort tilböjelighed til at sammenknytte og ligesom sammensmælte fortid og nutid?[1] Hvergang digteren skaber et stort værk gör han jo den hele verden over det samme. Og uendelig har Oehlenschläger virket hos os just derved, at han førte oldtidens minder, nordens mythologi, over til nutiden. Han sagde: vågn op, du træl, som ligger dér og dovner i århundreders aske! Og hvad fremmed mythologi og latinske stile ikke kunde udrette i tre århundreder, det formåede han i mindre end et halvt: at vække folkebevidstheden, der nu skuer op imod frihedens sol. Gud velsigne ham! —

Men kundskaben om vor mythologi er vanskelig at erhværve. Den ligger begravet i dunkle ord i et gammelt vanskeligt tungemål. Ingen oversættelse kan fuldkommen gengive de gamle sange, ja ikke blot enkelte ord og udtryk ere dunkle, der gives endog hele sange, om hvis mening man tvivler. Alt det er sandt. Men det er ligeså visst, at kundskaben med hver dag skrider fremad, og heller ikke er den glæde ringe, at følge dens fremskridt, at se lys dér, hvor der forhen var mörke, at finde klarhed i det, hvori der forhen ikke var nogen mening. Just deri at en ting er dunkel ligger der en spore til at opklare den. Vilde man sætte det oldnordiske studium tilside, fordi det er ubearbejdet, så vilde det jo aldrig blive bearbejdet.

Da de klassiske skrifters studium begyndte at udbrede sig over Evropa, i hvilken forlegenhed vare ikke da de første granskere, hvor forlegne for at udfinde enkelte ords betydning, hvor forlegne for at finde sammenhæng i det hele. Havde de den gang sagt til sig selv: vi ville opgive det, vi ville lade det ligge, hvorledes skulde dette studium

---

[1]) »Die griechische poesie hat einen entschiedenen hang, die vergangenheit und die gegenwart zu verweben und zu verschmelzen«, siger A. W. Schlegel i anledning af Hermesianax, der anfører lutter billeder og hentydninger til de ældre.

da have opnået det lys og den klarhed, hvormed det nu er udbredt over hele den dannede verden.

Tiden nærmer sig et afgörende fremskridt. Den vil med det første nedrive skillerummet imellem den såkaldte boglærde og den kun real dannede mand, ligesom den har rykket den sidste pæl op af skellet imellem adelsmand og borger. Der var en tid, da kun adelen ansås for tapper, og enhver, der i krigen udmærkede sig, blev adlet, og kun adelsmænd kunde blive befalingsmænd i hæren; det ser man nu ned på som på dårskab. Således var også klassisk dannelse kun til i en snæver kreds af udvalgte; hvad der lå udenfor denne kreds lå i mörke. Men jo mere gold og ufrugtbar lærddommen viser sig, desto mere vil dens anseelse synke, og en omformning vil blive nødvendig. Da vil det også vorde klart for alle, at et folks sprog hører hele folket til, at kundskaben om dets eget gamle tungemål må vorde en folkesag. Og da ville kræfterne samle sig fra alle sider. Fremtiden vil ikke alene oplyse Eddaernes, Sagaernes, Lovenes sprog af sig selv; den vil opsøge det i dialekterne, der længe have lydet, og lyde den dag i dag over hele norden. Og efterhånden vil dunkelheden svinde.[1]

---

[1]) Egilsson har allerede betrådt den vej, at oplyse vort gamle skjaldesprog af dialekterne: innleið i Guðrúnarkv. önnur str. 22 sammenstiller han med ærøsk inlet, inglet (intestinum); joll (eller jóll, jöll) i ogisdrekka str. 3 oplyser han af gl. d. jörl (spektakkel) og danske, svenske, norske og færøske dialektord: at jolle, joller, jollra, o. s. v.; kèlisjúkar konur i Fjölsvinnsm. str. 22, som man hidtil forklarede om kvinder, der ej kunde føde, oplyser han af norsk brystkøl, hjærteangst; det betyder da: elskovssyge kvinder. Topi (eller tópi) sindsforvirring i Skirnism. str. 29 kan måske jævnføres med kæmpevisernes tabesvende, d. e. tåbesvende, gale, forstyrrede svende. På et andet sted har jeg allerede bemærket, at ordet tá er det svenske intetkönsord tå, vej, det samme ord, der danner slutningen i vort fortoug (og spiltoug); det betyder den åbne plads udenfor en gård. Derved er der bragt mening ind i Guðrúnarkvöt str. 9, hvor det hedder: gekk hon tregliga á tái sitja; og i Sigurðarkv. Fafnisb. önnur str. 21: ef

Men ikke blot sprogkundskaben vil voxe; selve stoffet vil udvide sig og derved forklare sig selv. Sædvanlig antager man, at det mythiske stof er samlet i Eddaerne, men det ligger vidt adspredt i alle folkeåndens åbenbarelser, i mangfoldige ytringer af statens og kirkens liv, i poesien, i historien, overhovedet i literaturen, og i folketroens levninger. Vilde man blive stående ved Eddaerne, så vilde man aldrig komme til at forstå dem; vilde man sætte dem tilside, kom man aldrig til at forstå det øvrige. Geijer har allerede bemærket, at »Edda endast i sammanhang med isländska literaturens hela är begriplig«. Til det allerede samlede stof må derfor endnu føjes de mangfoldige, enkelte, adspredte ytringer, der findes hist og her, mangen gang dér, hvor man mindst falder på at søge dem. Nøglen til

---

þú ert út um kominn ok er á braut búinn, tvá þú lítr á tái standa hróðrfúsa hali. Hidtil forklarede man dette ord ved hunkönsordet en tá, og fandt intet forunderligt i, at Gudrun satte sig på sin tá, eller man antog, at det betydede samtale (enten af at tjá eller af tá, der efter Sn. s. 108 er en samling af to; dette tá, mente man da, kunde let betyde samtale, colloquium, »nam duo homines ad id agendum sufficiunt; ita noto proverbio: tres faciunt collegium addere vellem illud Eddicum: duo colloquium«) uden at betænke, at Gudrun ej kunde holde samtale med nogen, da hun, efter at hendes sönner vare dragne bort, sad ganske alene, og udbryder i sin klagesang. — Som exempel på, hvorledes meningen af en hel sang efterhånden klarer sig, vil jeg nævne Gróugaldr. Man har hidtil forklaret denne sang om en rejse til en mø Menglöð, men dette ord er intet egennavn, og den rejse, der tales om, er den hvorpå vi alle færdes: rejsen igennem livet med dens fristelser og farer. Da nu også Hammerich (Om Ragnaroksmythen s. 160) siger, »at Groa giver sin sön trolddomshjælp mod den fare, som skæbnen kan sende ham imøde på den lange rejse igennem livet«, og digteren (J. L. Heibergs saml. skr. I, 183) har opfattet hovedtanken på samme måde, så tvivler jeg ikke det mindste om, at denne forklaring er den eneste rette, hvorved tillige et forhen totalt urimeligt digt viser sig at indeholde en skön og vel gennemført idé. Dette exempel kan da også vise, hvor opmærksomt granskeren bör lytte til digterens opfatning; den mest poetiske forklaring er altid den ægte.

en af mytherne om Thor ligger i et gammelt norsk folkesagn. Nordmændene ville gennemvandre, ja de gennemvandre jo allerede nu, sine klippedale, og når de komme tilbage fra denne vandring, ville de bringe os et bundt af gyldne nøgler.

Heller ikke digteren vil stå tilbage. »Han sidder sjælden stille, når sligt er påfærde.« Mythen er hans arvegods, og han vil sige os, ikke blot hvad man har forstået derved, men hvad der kan tænkes, må tænkes derunder. Ingen mythe er bleven stående på sit første trin, den har modtaget en udvikling, og skrider som al tanke frem i tiden. Enhver senere digter har uddannet den, og enhver har lov dertil, når han følger sandhedens og skönhedens love; og da modtager det gamle, der måske er forvansket, nyt lys under hans behandling. Den lærde, der sidder ved sin stille lampe, hvis beskedne lys skinner i nattens mörke, tænker kun sjælden på, at digteren ved denne lampe tænder sin strålende fakkel, der lyser for hele folket, også for ham. I poesiens tilegnelse af det mythiske stof ligger jo endelig dets væsentligste anvendelse for vor tid, der ikke længer tror på de gamle guder. —

Hvor alt således skrider fremad vil også mythernes forklaring vorde klarere; hver følgende slægt plöjer den foregåendes sæd ned, for at nedlægge en ny og bedre udsæd. Engang vil høsten være forhånden. Hvad jeg her skal bemærke om mythernes betydning er kun en forberedelse dertil, ligesom mine forgængeres.

Hvad vil det sige, at forklare en mythe?

En ting, tænker jeg, vi ere enige om, at der i al mythologi ligger en religiøs tro. Lad der end i vor, som i alle andre, være indkommet meget, der kun ser ud som, ja er ordspil og tankeleg, oldtidens mening var dog stedse at frembringe en religiøs digtning. Ligesom vi den dag i dag, hver på sin vis, søge gud ved speculation, ved bevægede følelser, ved gode handlinger, eller ved dem alle tilsammen,

og når han er funden, hælde vort hoved til ham, endskönt der aldrig i vore forestillinger kan opnås fuldkommen enhed (hver har i grunden sin gud, ligesom hver ser sin regnbue), således søgte også oldtiden ham overalt, i stenen, i den rislende kilde, i det korntunge ax, i den strålende himmelhvælving og i solens glans. Og skönt den endnu mindre kunde komme til nogen enhed, så var det dog overalt det guddommelige selv, som den higede efter, dets åbenbarelser, den vilde gribe. Den fordelte derfor alle naturens virkninger, ja selve sjælens ytringer, på væsener, der udgik fra den ene, og i disse væsener så den på sin vis ham selv.

Men forholder det sig således, så må det religiøse element være grundelementet, fra hvilket man stedse må gå ud, og til hvilket man bestandig må komme tilbage. Og mythologien er da hverken et landkort eller en almanak eller en runestav eller en stjærnekalender; det er de gamles lærebog i religionen.

Når vi altså spörge: hvad det er at forklare en mythe (hvis den overhovedet igennem en billedrække har uddannet sig til en idé), så er det simple svar: at angive dens religiøse betydning. Og bestemtere udtrykt: det er at angive, hvorfra den går ud, og hvor den vender hen. Hvorfra den går ud, det er den genstand eller overhovedet den anledning, som frembringer et indtryk på menneskets sind; hvor den går hen, det er selve det indtryk, den frembringer, den tanke og fornemmelse, den fremkalder. For exempel (jeg skal tage et ganske simpelt): Hos alle folk fremkalder synet af regnbuens tegn i skyen tanken om den guddommelige nåde. Heri have vi klart for os såvel genstanden, der har fremkaldt indtrykket, som indtrykket selv. Men hos os har dette indtryk tillige formet sig på en ganske ejendommelig vis: Heimdalsmythen knytter sig til det bekendte luftfenomen; Loke siger også om ham, at det er et bedrøveligt liv han fører, da han må stå så meget ude i regnen, og altid har en våd rygg; dermed vil jeg ingen-

lunde sige, at Heimdal er regnbuen selv, men han er fenomenets personlighed, han er regnbuens vogter, og som sådan er han menneskeslægtens velgörer. Ligesom himlens velsignelse igennem regnen, der forgyldes af solens stråler, falder ned til jorden, og lader den frugtbargjorte sæd stige op, således stiger Heimdal ned fra de himmelske boliger som forkynder af den guddommelige nåde, og når han som Rig vandrer fra hus til hus ad de brede veje, så stiger slægt efter slægt, træliens og bondens og jarlens og kongernes slægter, frem efter hinanden i hans fjed, det er den grøde, som han lader voxe og trives. Og dermed forekommer det mig, at Heimdalsmythens væsentlige indhold tilstrækkelig er forklaret.

Dernæst: oldtidens udtryksmåde er hel forskellig fra vor; ofte er dog meningen nogenlunde den samme. Idelig og idelig taler den i billeder, medens vi bestandig afsondre tanken fra dens form; men det, som vi på vor vis fornemme og tænke, må dog have en viss grundlighed og støde sammen med oldtidens, om den end fornemmer og tænker alt med svagere bevidsthed og i dunklere udtryk. At forklare en mythe, kan man derfor også sige, er at overføre den fra oldtidens sprog til vort.

En sådan oversættelse vilde det f. ex. være, når vi lade symbolerne, attributerne, der i oldtidens forestillinger træde ud fra og stå udenfor genstanden eller personen, når vi lade dem træde tilbage i genstanden og gå op i den. Når vi lade alle Thors attributer, den rullende vogn, hammeren, handskerne, bæltet og begge hans sönner, modet og styrken, der netop ere hans to hovedegenskaber, — når vi lade alle dem træde ind i Thor selv, og opfatter alt det som en enhed, så kunne vi på vor måde ikke have den mindste tvivl om hans væsen: guddomsmagten i tordenvejret. Ligeså: Odin og hans sönner tilsammen udtrykke den höjeste guds egenskaber: Odin selv er visdommen, Balder godheden, Thor styrken, Heimdal nåden. De ere her

splittede ad i personer; Balles lærebog splitter dem ad i paragrafer; på begge steder må vi forene dem.

Vi betragtede her sagen ganske i almindelighed; vi må endnu gå noget ind i de forskellige forklaringsmåder. Det tredobbelte indhold synes især at medføre tre: den historiske, den fysiske og den ethiske, eftersom mytherne nemlig antages at vedkomme enten folkenes historiske liv eller naturens fenomener eller rørelser i menneskets indre. F. ex. Thors rejser, hans kampe med jætterne, betyder udbredelsen af denne guddoms dyrkelse fra et land eller landskab til et andet; det er historisk forklaring. Thors rejser og strid med jætterne er den naturlige kamp imellem skyhimlen med dens lynild og bjærgene på jorden; det er fysisk. Thor er styrkens og modets gud og som sådan besidderen af den ærlige djærvhed; jætterne er ladheden og hovmodet i sin afmagt; kampen imellem dem er en kamp i menneskets bryst; det er ethisk.

Enten kan man nu forsøge at følge én af disse eller lignende forklaringsmåder helt igennem, og derved danne sig et afsluttet system, eller man kan anvende nu den ene nu den anden efter omstændighederne, eller på én gang dem alle. Derved fremkommer det brogede maleri, som mythologerne rulle op for os, og som man kan få ondt i öjnene af at stirre på.

Efter den historiske forklaringsmåde antager man, at guderne vare mennesker, der bleve forgudede, at Odin, Thor o. s. v. vare præster, der udbredte disse guddommes dyrkelse, som de selv havde fundet på, for at holde deres undergivne i ave eller desl.; at de mythiske verdener ere virkelige lande, de mythiske væsener virkelige folkeslag, lande og folk, som kunne vises paa landkortet; at f. ex. Aser og Vaner vare virkelige folk, der i sin tid boede ved Donfloden, og dér førte krig med hinanden; at floden Ifing, der efter mythen danner grændsen imellem gudernes og jætternes land, er den bekendte flod Elbing, o. s. v. Denne historiske opfatning er ikke oprindelig, den strider imod

mythens begreb; men den er meget gammel. Vi finde den hos Snorre, hos Saxo, hos andre historieskrivere; den var overhovedet herskende i middelalderen, og det er let at begribe, efterdi den døde betragtning da trådte isteden for den levende anskuelse. Den var senere en tid lang så godt som den ene herskende; hos Suhm blev den til et historisk system, hvor tre Odiner nöjagtig eftervises i historien; Rask hyldede den endnu næsten udelukkende, og derfor findes der en anvendelse deraf på flere enkelte myther i min håndbog i den gammelnordiske geografi; den stærke sjæl behersker altid den svage. — Denne historiske forklaringsmåde er uden tvivl nu opgivet af alle. Det er Finn Magnusens store fortjeneste. Ja, man går nu snarere til den modsatte yderlighed, og forklarer selve de historiske sagn som myther. Det går så med enhver fremgang; den gör et stærkt sving til den modsatte side. At opsøge den rette grændse, grændsen imellem mythe og historie, kan først komme til bevidsthed, når den historiske forklaring aldeles er opgivet, og når oversvinget har nået sin fulde höjde, når man har set, hvorvidt man kan komme i sagnets forvandling til mythe. Vi må oppebie tiden.

Når den historiske forklaring forkastes, så menes naturligvis dermed ikke gudelivets, den gamle gudetros, indvirkning på og åbenbarelse i heltelivet; det er ingen forklaring, det er en afgjort begivenhed.

Den historiske forklaring blev hos os afløst af den fysiske eller naturforklaringen. Den er i höj grad bleven uddannet, især af Finn Magnusen. Der er ingen der tvivler om, at den jo er anvendelig, at netop den er nøglen til de fleste af Eddas gåder; det er aldrig faldet nogen ind at nægte naturmyther. Naturen er jo den moder, af hvis bryst vi alle suge næring; den måtte i oldtiden, hvor færselen under åben himmel var langt almindeligere end nu, nødvendig blive genstand for beskuelse, ja for tilbedelse. Der kan ingen tvivl være om, at himlens beskuelse har bidraget til at forme mytherne om Odin, at tordenvejret har frem-

kaldt forestillingen om Thor, o. s. fr. Ja, man kan gå endnu videre: der er intet urimeligt i, at selv stjærnebetragtning, tidsregning o. lign. har udgjort en vigtig del af præsternes lære på den tid, da religion og videnskab vare inderlig forbundne. I alle mytheforklaringer har man derfor stedse haft naturen for öje, og det er just i dens opfatning mythologierne især støde sammen: Argos med de hundrede öjne forklarer man om den lyse stjærnehimmel, og den vandrende Io, som Hera har sat ham til at bevogte, om den i natten vandrende måne (Stuhr, s. 44. Eckermann, 2 40); heller ikke kan der være tvivl om, at betragtningen af edderkoppens væv har fremkaldt mythen om Arachne, der hos os uden videre er bleven stående som köngrváfa; Hera og Zeus som jorden, der formæler sig med himlen, falde sammen med vor Frigg og Odin. Men hvad man med rette kan indvende imod mange naturforklaringer er den indskrænkethed og tomhed, hvormed de træde frem. I enhver tro må der være fylde og varme. Det er ikke den rå kolde natur, man skal blive stående ved, det er den friske, varme, levende natur, den som taler til sindet, der er mythernes genstand. Det er ikke blot kilden, der tales om, men tillige om mennesket, som spejler sig deri. Det, hvori nu ingen længer kan finde sig, er, som Hammerich udtrykker sig, »at tro på de fortolkere, der, når de göre os nordens guder mest himmelske, sublimisere dem til det, hvortil Thor i Hrungnersmythen sublimiserer Örvandels frosne tå, til stjærner eller til kometer, men forresten opløser dem til vind og vand, skypumper og meteorstene, og deres guddommelige bedrifter til tøvejr og tordenbyger, til solhverv og månedsskifte, altså forvandler os nordens kære mythologi til en almanak«. Netop i det en sådan forklaring fremstiller sig selv som udtömmende og fuldendt, så at tanken nu skal blive stående og ikke gå videre, bliver den mager og tör. Som exempel skal jeg tage mythen om Frej og Gerde. Denne dejlige mythe fortæller, hvorlunde Frej engang satte sig i Hlidskjalf, og så ud over

alle verdener. Da så han jættemøen Gerde, af hvis hvide arme himmel og jord gave genskin, og havde ingen ro i sit sind, förend han vandt hendes kærlighed. Han sendte sin tjener Skirner til hende, efter at have givet ham sit eget sværd, hvilket han siden selv hårdt må savne. Og ved sine besværgelser bringer Skirner hende til at love Frej sin kærlighed, og ni nætter derefter skulle de elskende mødes i Barre eller Barey, spirernes, løvets eller væxternes lund. Lad os nu høre forklaringen: Frej er solen. Hlidskjalf er zenith. Når Frej sætter sig i Hlidskjalf, så er han en bisol. Den skinnende nymfe, han ser, er nordlyset, der fødtes i jætternes rige mod nordpolen. Frej besøger hende ikke selv, thi solen kunde ikke ret vel på den tid trænge frem til de nordlige strækninger. Men han sender Skirner, den klare luft, og giver ham sit sværd, solstrålen. Siden den tid har Skirner beholdt sværdet, thi solstrålen viser sig kun i den klare luft. Mødet i lunden Barre sigter til, at »sommerens, her sommersolens, egentlige herredömme først begynder efter at dagens skin i ni nætter ikke ganske er forsvundet af himmelhvælvingen«. Jeg vil nu slet ikke tale om andre besynderligheder i denne forklaring, men spörger blot: men hvad kommer der så ud af alt dette, af denne kærlighed imellem solen (bisolen, sommersolen) og nordlyset? hvortil fører denne formæling, som skulde finde sted i de spirende blades lund? Hvorledes kunde det falde nogen ind at digte et så indholdsløst digt?

Endnu tommere blive forklaringerne, når de vælge ganske ensidige retninger, den astronomiske, den kronologiske, mathematiske, electro-magnetiske, kemiske o. desl. Nogle exempler vil jeg nævne derpå; en omstændelig udvikling er næppe fornøden. Nogle fortolkere have med forkærlighed dvælet ved den astronomiske forklaring; hvorfor skulde vi ikke have en himmelsk dyrekreds ligeså godt som andre? Henneberg (Hvad er Edda, s. 76) mener endog, »at den Odinske guderlære har sine astronomiske guder ligesom de Ægypters, Chaldæers, Grækers, Rommeres,

Phønicers og andre folkeslags, og grunden til dens hele lærebygning er intet andet end Sabæisme«. Han mener f. ex. (s. 148) at »Skirnisför lader sig let forklare om planeterne Mars's og Venus's conjunction, hvor de have dækket hinanden eller den sidste er passeret under den første i et visst år, efter at planeten Mercurius havde været sendebud mellem dem«, skönt han må tilstå, hvad uden tvivl sandt er, at »det er en svær opgave for en astronom at beregne, i hvilket år Gerdur eller Venus kunde geocentrisk komme i sådan stilling for Freyr eller Mars. Man fik derved imidlertid at vide, når Freyr holdt bryllup med Gymis datter på Gulland, hvor Barey lå på himmelen o. a. m.« Alt dette lod sig nu rigtig nok ikke gennemføre, men man fandt i Grimnismál, der opregner gudeboligerne, en altfor fristende anledning til at anvende dets ord på dyrekredsen. Her findes rigtig nok tretten boliger, og der er kun tolv himmeltegn; desto större kløgt måtte der anvendes på at få den ene bort. Hver gjorde det på sin måde. Henneberg, efter hvis system Balder nødvendig måtte være løvens tegn, skyder Frejs Alfheim ud; guderne havde i tidens begyndelse givet Frej Alfheim i tandgave; »så følger deraf, at Freyr havde fået Alfheim forlods ud; dette sted tælles ikke, men overspringes i den øvrige optælling«. Finn Magnusen eliminerer den første bolig, Thors Thrudheim, ved at opløse str. 4 i to dele, således at de tre første linier, der tale om det land, der ligger Aser og Alfer nær, have hensyn til vinteren, vinterhimlen; de tre sidste om Thrudheim til Thor som udtryk for sommeren, sommerhimlen; den hele strofe sigter altså til årets trende hoveddele, og Thor med samt hans bolig bliver således udenfor legen. Möne endelig skærer den sidste bolig bort, Vidars i str. 17; den tavse Vidar, til hvis bolig Odin intet navn vidste (boligens navn forsvinder, når man læser: land ok viði) er nemlig årets stille afsked og derfor uden tegn. Artigt nok er det nu at se, hvorledes hvert system, hvor forskellige de end ere, får de øvrige omstændigheder til at

föje sig. Heimdal f. ex. hersker efter Mones i skytten i november; det, er den niende måned efter jævndögn, og Heimdal blev født af ni mødre. Hos Finn Magnusen derimod hersker Heimdal i krebsens tegn fra 21 juni til 21 juli, og forklaringen over Heimdals natur, »betragtet som måned-gudens, falder såre let og naturlig efter hans system, men ellers anser han det for umulig at udfinde: hans bolig Himmelbjærg er solens höjeste standpunkt; hans navn Hallinskeide betegner, at solen på sin årlige bane begynder at hælde nedad; han sover ikke under en nordlig himmelegn, da dagen eller dagslyset stedse hersker i den hele måned; han ser så godt om natten som om dagen, da begge her ere, så at sige, lige lyse, en klar nat er endog i en höj grad lysere end en mörk og tågefuld dag« o. s. v. Skönt alt dette nu forekommer mig hel ufrugtbart, vil jeg dog ikke foregribe nogens mening; og må derfor bemærke, at Munch (Nordmændenes gudelære s. 76) bifalder Finn Magnusens system, og anser Grimnismál for et gammelt kalendarisk kvad; De må derfor ikke blive stående ved mine bemærkninger, men tage kvadet selv for Dem, og se med egne öjne. — En kronologisk anvendelse findes i den nordiske almanak, der slutter Finn Magnusens Lex. mythol. Den gamle almanak bliver dér forsynet med mythiske navne, ligesom vor med helgeners; og det koster næsten samme hovedbrudd, at få de gamle navne ind, som det koster vor tid at få helgennavnene ud. Så blive de tolv navne, som Odin førte i Asgård (Sn. s. 2) til de tolv måneder; hans 52 navne, som han selv opregner i Grimnismál til de 52 uger[1]; de tretten Valkyriers navne i samme sang til 13

[1]) For at det ej skulde gå som i den bekendte anecdote om fisken, faldt det mig ind at tælle disse navne efter; men hverken efter Rasks eller Munchs udgave vil det slå til; nogle navne stå to gange (bevis nok på, at denne nomenclatur ikke har stort at sige), tæller man dem kun én gang, er der for lidt, tæller man dem to gange, er der for mange. I kalenderen slår det til, det skulde jo; den ene Grímr er bleven Grímar, Oðinn og Þundr ere slåede sammen. Det

månemåneder. Så blive dværgenes tre høvdinger, Durenn, Modsogner og Lofar, at forklare som årets tre afdelinger, vinter, vår og sommer (høsten kendte de gamle ej, hvilket allerede Tacitus har bemærket); og de simple dværge, 73 eller 72 i tallet, ere årets femter (uger eller samlinger af fem dage) hvilket nogenlunde slår til. I Rasks udgave af Sæmunds-Edda findes der rigtig nok en dværg mere, end der skulde være; »han må da efter al sandsynlighed høre til skudåret«. Hvad er dog mennesket og menneskelig gerning! Den morgenstund da den utrættelige gransker opdagede dette, fandt han så mærkværdig, at dagen måtte opbevares for efterslægten; det var den 7 dec. 1827. Da jeg nu netop skal berøre tallæren, slår det mig, at det hellige syvtal findes både i dagen og året. — Visse tal ere hos alle folk hellige, og vende idelig tilbage. Deri kan måske ligge en dybere grund, men den anvendelse, der ved mytherne göres deraf, forekommer mig ofte uheldig. Således skönner jeg f. ex. ikke, om der skulde være andet end tilfældig overensstemmelse imellem tallet 432,000, der er omfanget af en såvel indisk som keltisk tidsrække, og produktet af Valhals 540 döre multipliceret med de 800 Einherier, der på én gang kunde gå ud af dem. Endnu mindre kan jeg finde nogen smag i Mones forklaring af 1 oxe, 8 lax og 3 mål mjød, som Thor fortærede efter Hamarsheimt, at summen deraf, 12, nemlig betegner årets tolv måneder, og at meningen deraf er, at Thor optager hele årets føde i sig, for at den kan blive frugtbar; eller at Mokkerkalve, som Thjalve overvandt, just siges at være 9 alen höj og 3 alen bred, hvilket også gör 12, for at udtrykke, at denne snemand, vinterkulden, egentlig var bestemt for det hele år, men tillykke blev han ødelagt af Thjalve. — Så have vi endnu den electro-kemiske forklaring af Trautvetter, forfatter til en schlüssel zur Edda og flere

---

sande af tingen er, at der i disse opregnelser af navne i Grimnismál, ligesom i dværgenavnene i Völuspá, er lagt til og taget fra, som det kunde falde sig; deres antal kan derfor ingen betydning have.

lærde skrifter. Efter ham ere de tre lige höje guder Hár, Jafnhár og Þriði, naturens tre grundæmner: svovl, kvægsølv og salt; Odin, Vile og Ve de dertil svarende tre verdenslove: tyngde, bevægelse og affinitet. Thor er electriciteten, hans bælte den electriske condensator, hans handsker ledere. Hrungner, som han strider med er forstening, Mokkerkalven magnetnålen. Freja og Sif er kulstof og surstof. Gunnlöd er kulsyren, Kvaser sukkerstoffet, jætten Gilling er bærmen, der bundfældes, og hans kone, der knuses af møllestenen, vinstenen, o. s. v. Dette vil formodentlig være nok. Hvo skulde tro, at det for alvor kunde falde nogen ind med denne nøgel at ville oplukke de hemmelige læddiker i Edda.

Ethisk forklaring er før indskrænket et udtryk; jeg vilde heller sige mental eller åndig, så at derved forstås alt hvad der angår indtrykket på menneskets sind. Denne forklaring hører med, thi tænkning og følelse, overhovedet alle sindsbevægelser med deres produkt sædelighed er jo al tros endemål. Og i vor mythologi er dette öjemed, at virke på sindet, meget fremtrædende. Det skulde være et besynderligt menneske, der ej skulde finde sig bevæget ved Skirnisför, der ikke kunde føle noget ved faderen Njords bekymring for hans sön, da han ser ham lide af elskovslængsel, eller ved Skirners kærlighed til sin herre, med hvem han er voxen op fra barnsben, eller ved Frejs sidste ord, hvor han i forventning af mødet med den elskede udbryder: lang er nat, længere to, hvor skal jeg tre udholde? Et endnu forunderligere menneske måtte det være, som man behøvede at sige til: dette digt om Balders død er et vidunderligt dejligt digt; den, der har digtet det, har ikke tænkt på vind og vejr, men på de inderste bevægelser i menneskets sind. Det er overhovedet en stor fejl, når man i denne henseende tiltror oldtiden for lidet; dens skjaldskab viser netop ved sin fyndige korthed, at den, ofte langt anderledes end vor tids vandede vers, greb men-

nesket lige ind i sjælen, ligesom den greb tanken uden omsvøb lige ud af sjælen.

Det er unægtelig på tiden at opgöre Edda, at se efter, hvilken sum der endelig, efter at så mange have regnet og atter regnet, til syvende og sidst kommer ud; og jeg har da spurgt mig selv (thi jeg skulde jo göre Dem rede derfor): hvilken forklaring skal man da følge? eller skal man følge snart den ene, snart den anden, og hvad er da rettesnoren? Derpå har jeg ikke vidst andet at svare end dette: Der ligger i al poesi de to ting; naturen og ånden. Men disse to særskilte sider ere i grunden kun tvende i hinanden gribende ytringer af en og samme kraft. Menneskets liv er ikke et helt for sig; naturens liv ikke heller. De gribe ind i hinanden som sammenstillede hjul, det ene bevæger det andet. Menneskets ånd er kun et afpræg af en höjere naturånd; det er den, der med sine takker griber ind i dets indre, og det er denne indre bevægelse, der, efter at have gennemvandret alle sjælens gemmer, atter bryder ud. Altså gudernes liv er naturens og menneskets liv som en enhed; og det er det liv, mythologien vil skildre. Dens væsentlige indhold er denne verdens liv, denne tids liv i hele sin fylde, i sin virkelighed og i sine håb. Dersom nu vi på vor måde opfatte dette fra sine to sider, først den ene, så den anden, enten den ene eller den anden, naturens liv for sig og menneskets indre liv for sig; så lader os betænke, at oldtiden slog dem sammen; lader os altså forbinde dem i vor tanke, så forstå vi oldtiden.

Mit nærmeste hværv er at meddele mytherne, men hvo skulde ikke tillige dvæle ved deres betydning. Når jeg gör dette, så lægger jeg i følge heraf to forklaringsmåder til grund: den naturlige og den åndige, men begge som enhed. Hvis jeg kun nævner den ene, så underforstår jeg bestandig den anden. Når jeg f. ex. oftere ved andre lejligheder har sagt: Thor er tordenen, Heimdal er regnbuen, så mente jeg derved tillige, at disse guddomme udtrykte alle de fornemmelser, som de fenomener, de forestille, fremkalde

i menneskets sind. Hvor forskellige oldtidens mennesker end monne være fra nutidens, det samme menneskelige væsen have de tilfælles med os. Når altså vi, i det vi se den tordensvangre skymasse dynge sig sammen, i det lynet bryder ud, og hele skoven dækkès af et mörkt slør, og dyrene fly og skælve, også gennembæves af en unævnelig ærefrygt for ham, der taler i skyen, så gjorde oldtidens mennesker netop det selv samme; og det var ikke blot tordenvejret, men dets mægtige indtryk på alle væsener, de i Thor vilde udtrykke. Eller når vi høre regnen falde, og se den over jorden udspændte glimrende bro, og da lade alle andre tanker fare, for i dette velsignede syn at beundre den gud, der på en så herlig måde minder os om hans velsignende nåde, så følte oldtidens mennesker ikke mindre derved, og just derfor søgte de at forherlige dette fenomen med al den kløgt, de kunde opbyde. Hvor altså en naturvirkning forenes med et indtryk på sjælen, dér må nødvendig begge forklaringer, den naturlige og åndige, på én gang anvendes; men det er ikke altid tilfældet; mythen går ikke nødvendig ud fra naturen, den er undertiden blot en åndig opfatning eller anvendelse, en poetisk fiction. Thors væsen går ud fra tordenen; men Odins tjener Hermod svarer ikke til noget naturfenomen, det er kun én side af Odins mangfoldighed, det er kun Odin som krigens gud, og atter kun hans krigerske sind, der er stillet ud fra alle de andre og gjort til en egen personlighed. Ligeså ere Valkyrierne, der af Odin udsendes, for at føre de udvalgte helte (valen) til Valhal, ikke andet end nødvendige poetiske forbindelsesmidler imellem krigens gud og heltene; og ligeså urigtigt, som det vilde være, ikke at gå tilbage til den naturlige oprindelse, hvor den ligefrem er givet, ligeså søgt vilde det være, at forklare som naturmythe hvad der kun er udførelse af en poetisk tanke; man vilde derfor fejle, når man, for at blive ved exemplet, vilde göre Valkyrierne til »ildkugler, der skyde ud fra himmelhvælvingen«. Hvis Odin er himmelhvælvingen, så er det ingenlunde som sådan, men som

krigens gud han udsender Valkyrierne. Det er så simpelt, at det ingen oplysning behøvede, hvis ikke slige misgreb fandt sted. Dersom fortolkerne ikke så hyppig vare blevne stående ved naturforklaringen, uden at skride frem til den åndige betydning, vilde det heller ikke være nødvendigt at dvæle ved, at lægge vægt på denne, at minde om, at druen ikke alene må knuses, men den gejstige saft må udperses, for at den kan gære, og blive til en liflig drik. Når Danaiderne i følge K. O. Müller (Prolegomena zu einer wissensch. myth. s. 185) efter den naturlige opfatning ere kilderne i landskabet Argos, så ere de vel tillige, eftersom oldtiden antog deres liv i underverdenen for en straf, billeder på noget åndigt, på den sjælekval, hvori sjælen ruger over det uundgåelige eller uopnåelige, og bestandig lader samme ufrugtbare tanke, som en evindelig genkommende dæmon, strömme igennem sig uden mål og uden virkning. Og når Stuhr (Die religionssysteme der Hellenen, s. 177) i anledning af kampen imellem de jordbårne Titaner og de olympiske guder, hvilken han vil have forstået om det åndige livs udviklingshistorie, siger: »det er en aldeles falsk, uklar bestræbelse, der ej forstår sig selv, at ville overføre hine anskuelser til den ubevidste tilværelses kreds, og uden hensyn til åndig opfatning i Grækernes bevidsthed at tyde dem ligefrem om naturlivets område«; så er det såre glædeligt, at vore jætter ganske åbenbar ikke blot træde frem som personificationer af den ydre natur, men tillige som billeder på menneskets tanker, der træde udenfor sindet og iføre sig jætteskikkelser. Overhovedet vil det ikke være af vejen, altid at have samme forfatters ord for öje (sst. fortalen): »Mythens verden er ikke andet end en verden af åndige forestillinger, i hvilken den indre åndsfylde (der geist des innern reichthums) bliver sig sit sjælelivs historie bevidst. Hverken en ydre naturgenstand eller en ydre historisk begivenhed danner eller udfylder en mythes indhold; men den er en frembringelse af det i bevægelse satte indre sjæleliv«. Når Stuhr derefter går ind på den evindelige

bevægelighed, som derved finder sted, så er den naturligvis langt större hos et så lunefuldt folk, som Grækerne vare, end hos os, og man kan deraf let forklare sig mythologernes til alle sider udgående forklaringer, der næsten gör al sammenhængende tænkning og al stræben efter enhed umulig, imedens vor fattigdom, som man kalder det, gör det muligt, at holde tanken indenfor visse kredse, og derved at give det hele noget sammenhold. Det gode har i det mindste den fattige, at han kan finde rede i sin ejendom, medens den rige har sine kapitaler udestående på så mange, tildels usikre, steder, at han tilsidst selv hverken véd ud eller ind, hvad han da egentlig besidder, hvad der da egentlig er hans. — Det der nu ligger udenfor denne forklaringsmåde, udenfor selve livet, det som går forud og det som følger efter, er kun grublen og anelser, der til alle tider, under mangfoldige former, har bevæget menneskets sind, når det spurgte: hvorfra er alt kommet, og hvorhen skal alt gå.

Med megen kunst har oldtiden, ved at opfatte naturen og göre den til personligheder, frembragt digtninger, der måske ere udgåede fra en local begivenhed eller en enkelts indfald, men efterhånden have formet sig til almindelige billeder, ligesom flere åer forene sig til én flod; og hvad der kun forhen var en naturbegivenhed, er blevet til en handling imellem personer, der have hver sin karakter. I disse billeder er noget nødvendigt, det hører til billedet, og har ingen betydning udenfor det. Ved forklaringen vilde det derfor være latterligt, at rive billedets dele fra hinanden, og forklare hver del for sig. Når himlens og jordens herre engang forestilles som en gubbe, så følger det af sig selv, at han har et langt skæg, men det følger ikke af sig selv, at han just bærer en sid hat. Det ene hører ligefrem til billedet, det andet föjer endnu en særegen betydning dertil. Når denne gubbe hurtig gennemfarer hele naturen, så må han have en dygtig hest; men selv om han antages for

et billede på året, berettiger det ikke nogen til at forklare hestens otte fødder om vinterens otte måneder. Også det er en simpel ting, men fortolkerne have i denne henseende gjort sig skyldige i mange misgreb.

At de mythiske navne have en bestemt betydning, og at denne kan vejlede til mythens forklaring, er allerede ofte blevet bemærket. Ligesom man i ordene Eros og Psyche, kærlighed og sjæl, har mythens genstand ligefrem for sig, således er også hos os i navnet Gullveig, gulddrikken, mythens anvendelse givet på guldtørsten i menneskets sind og det menneskelige samfund. Navnene Thor, Þunr, hvoraf Thors dön, torden, og Frej, Frø, vise ligefrem hen til væsener, der herske over tordenvejret og jordens frugtbarhed. Undertiden viser navnenes overensstemmelse endog, hvorledes samme tankegang hos forskellige folk har ledet til at danne samme mythiske væsen, som Aphrodite og Mardöll (Freja), der begge stige op af havet[1]. Når dette nu på den ene side ikke må forlede nogen til at tro, at der i navnet er givet alt, den hele mythe i sin udvikling og blomst, thi der er i almindelighed i navnet kun givet den spire, hvoraf mythen udvikler sig; så opfordrer det på den anden side til, at søge pålidelige etymologier til de navne, der endnu ere dunkle. Desværre er vejen her, ved hvert fjed man går, fuld af brokker, hvorover man snubler, og fuld af huller, som standse bevægelsen. Mange af disse ord høre til de ældste og dunkleste i sproget; desto nødvendigere er det, overalt at holde sig fast til sprogets ufravigelige love og deres indre, dybe sammenhæng.

Der gives endnu et middel til at tydeliggöre sig de gamle mythers mening, det er deres bevaring i folketroen. Den lærde drukner undertiden i sin megen lærdom, ligesom Kvaser sprak af sin megen visdom, men folketroen fejler

---

[1]) Eckermann (Lehrbuch der religionsgesch. und mythol. 2, 37) anser afledningen af ordet Aphrodite af ἀφρός, havskum, for »ein etymologischer witz«, og gætter på ἁβρός; overensstemmelsen med det nordiske Mardöll, af mar, hav, synes her at være afgörende.

ikke; den kan forvanske de enkelte omstændigheder, og formindsker undertiden, ligesom sproget,[1] det höje, men grundtanken træffer den på en prik. Lad os f. ex. spörge folketroen, hvad dværge og alfer ere for noget, og den siger os, at de ere til endnu den dag i dag ligesom for tusinde år siden. Det er naturvæsener, men de tage tillige den inderligste del i menneskets liv; hvad der rører sig deri finder sin genklang i dværgenes sysler. Endnu den dag i dag falder altså naturlivet og menneskets indre liv i folketroen sammen. Dette vil jeg forsøge at anskueliggöre ved et exempel, som Hammerich allerede har anført: På øen Fur i Limfjorden findes en mærkelig sten, kaldet Furstenen; i denne Furstens hule havde endnu i mandsminde småfolket, hvori folketroen indbefatter dværge og alfer, deres tilholdssted; men den megen kristendom eller andre særegne omstændigheder bevægede dem til at vandre ud; hulen var tom, og blev derved mere og mere forglemt. Nu traf det sig, at Kristian den ottende som prins aflagde et besøg på øen, og vilde da bese stenen som en naturmærkværdighed. Ved denne lejlighed kom bjærgpuslingerne tilbage, for at udpynte stenen til hans modtagelse. Hvad var nu det, som kaldte dem tilbage? beboernes egen festlige stemning. Sådanne prinselige stjærneskud ere ikke noget særdeles for os, men for Furboerne er det en livsbegivenhed. Behøve vi nu videre at spörge, hvor mythen om dværge kom fra? Det er menneskenes egne tanker ved naturtingene, der træde ud som levende væsener, og befolke dem. Lad os nu ved siden deraf fremstille den lærde forklaring: så ere de 72 eller 73 dværge årets mærkelige dage. Mon vi nu skulle tro, at det var disse dage, femter og epakter og jævndøgnsdage og skuddagen med, hvis det var et skudår,

[1]) f. ex. blœja, lagen, er skrumpet ind til en ble; þollr, træ, til en trætold, þáttr, en afdeling, fortælling, til en tot; klútr fra ædel betydning, som sútar klútar, sørgelin, til en klud; kátr, glad, munter til kåd, o. s. v.

der kom sammen for at fejre prinsens ankomst? Og hvad folketroen antyder, det finde vi endelig igen hos enhver digter, der har lyttet til oldtidens mening. Hvad er Tiecks Alfer andet end en vidunderlig dejlig udført mythe? —

Det mythiske stof er ikke blevet til på én gang; det har her, som overalt, udviklet sig i visse perioder. Viborg har forsøgt at adskille tre sådanne; han kalder den første ren symbolik, den anden heroiske myther, den tredie allegoriske. Bestemmelsen beror især på »at få en klar anskuelse af, hvorledes den bevidste sjæl (ånden) finder sig bestemt, når den vågner i naturens arme«. Til en sådan afsondring af hele det mythiske stof har jeg ikke tordet vove mig; den har også det ubekvemme, at mytherne, som vi kun kende som fuldendte, næsten alle rives over i flere stykker; og hvor er da grændsen for vilkårligheden?[1]

Hvad fremstillingens form angår, da følger det vel af sig selv, at mytherne må gengives i deres renhed, uden at forvanskes ved tilsætninger eller forstyrres ved reflexioner. Dertil hører da også, at de, så vidt muligt, må gengives i deres eget gamle sprog, alvorlig, når de ere alvorlige, lunefuldt, når de ere lunefulde, men uden nogensomhelst forstyrrende bitanke. I denne henseende forekommer Viborgs behandling mig lidet tiltrækkende, når han f. ex. i mythen om Thors kamp med Hrungner fortæller os

---

[1]) En betragtning over kilderne vil måske her savnes. Næsten alle fortælle os, at der gives en ældre eller Sæmunds Edda og en yngre eller Snorres. Det er snart sagt, men siger heller ikke meget. Undersøgelsen må ikke alene trænge ind i forholdet mellem disse, men tillige i Snorres og Saxos, hvis gamle sange er en ny mythologisk kilde, og de mythiske sagaers forhold til hele det øvrige stof, og endelig omfatte digternes anskuelser. Dette må jeg udsætte til betragtningen af den nordiske literatur i almindelighed. Det, der først må göres, er at erhværve stoffet. — En anden sag, som jeg også engang önskede at henvende opmærksomheden på, er vore digteres anvendelse og benyttelse af mythologien, dels enkeltvis, dels i hele digte. Både for mythologien og for poesien selv måtte en sådan undersøgelse være frugtbringende.

Hrungners ophold i. Asgård med disse ord: »Aserne vare fine folk; de bøde ham indenfor, og man kan tænke sig deres aristokratiske høflighed mod den plumpe jætte: med skarp ironi satte de Thors drikkekar for ham, og — jætten følte sig smigret, og drak som en börstenbinder, i det han kun havde til hensigt at drikke som Thor. Han fik sig da en blyhat så tung som nogensinde et hjærneløst hoved kunde bære den, og ved den lejlighed trumfede han i bordet, og truede med at føre hele Valhal til Jötunheim, nedsænke Asgård, slå guderne ihjel som fluer« o. s. v. Ligeså uægte er endog tanken, når der tales om »Frejas skælmske miner og blikke, medens hun skænkede for jætten«; den blotte forestilling om en forbindelse med ham måtte jo fylde hende med rædsel og afsky (det vidste Hamarsheimts digter nok, der ved den blotte tanke lader hende fnyse, så Brisingamen brast). Ved Thors rejse til Jötunheim kunde det gamle æventyr friste til overgivenhed; men den måtte da skabe et eget selvstændigt digt, i alt fald gå igennem det hele, og ikke bryde ud i tirader som disse: »Thor råbte: drikke, drikke! det véd man dog hvad er, det andet véd man ikke; deri har min ven, værten i de Brutale klappere, ret« — »Midgårdsormens dødsfjende satte sin hånd under kattens bug; men alt som han løftede, skød Kater Murrs frænde einen anmuthigen katzenpuckel, og Thor mægtede ikke at løfte den höjere, end at den slap jorden med det ene ben. Donner und wetter, brølte Thor, jetzt bin ich böse; og Loke, som så temmelig kunde Tysk, fattede vinket» o. s. v. En sådan behandling, endog i et skrift, hvis hensigt er at göre andre bekendt med de gamle myther, har i mine tanker, hvis jeg tör sige det, kun én fejl, men det er en stor fejl: den er smagløs.

Jeg tilföjer endnu kun nogle ord om det heles ordning. Ved et foredrag som dette, der tillader nogen afvigelse fra en stræng systematisk ordning, finder jeg det ufornødent at binde mig til nogen forud bestemt og ufra-

vigelig regel[1]. I den forunderlige blanding og vexling af forestillinger, som vi kalde tanker, i det kaleidoskop, hvori vi tid efter anden opsamle allehånde genstande, der ved et givet stød danne et nyt billede, er det en stor behagelighed at kunne forfølge en eller anden tanke, der skyder sig ud fra hovedtanken, eller måske endog ligger i skjul bag ved den, og kun behøver et lille ryk for at komme frem. Imidlertid lader så meget sig sige forud, at det hele af sig selv ordner sig i tre hoveddele: skabelsen, tilblivelsen, og alt det, som hører til livets forberedelse; livet selv, gudelivet, det er naturens liv og menneskenes liv, denne verdens, denne tids fenomener; og undergangen med dens nødvendige følgesvend fornyelsen. Det er indlysende, at den midterste af disse tre hoveddele må være den mest omfattende, den rigeste på indhold. Derfor også den vanskeligste at ordne. Men spörger man om det mest fremtrædende i livet, så har også det sine tre hovedmomenter, der fremstilles i Odin, Thor og Frej, de tre nordiske folks hovedguder; om De vil: dansk tænkning, norsk kraft og svensk belevenhed (jeg er her forlegen for et godt dansk ord til at udtrykke det oldn. kurteisi, fr. courtoisie). Omkring Odin ordner en kreds af guddomme sig, der ere udströmninger af hans grundvæsen. Thor står næsten ensom i sin ubændige kraft. Om Frej samle de vise Vaner sig. Som modsætning til alle, til alt det gode, træder Loke frem, og slutter skildringen. Dødens spirer, der allerede ligge i alt det skabte, udvikle sig igennem ham, og livet er under sin udvikling tillige gået frem mod sin opløsning. Endelig begynder kampen selv, den lange dødskamp; guderne forgå, og genfødelsen stiger op af dybet. Hellige anelser om den unævnelige gud svæve hen over genfødelsen som hvide duer over de klare strömme. —

[1]) Heller ikke kan jeg det, da jeg, ifølge omstændighederne, her skal forsøge, hvorvidt Grimms måde, i hvilken jeg ellers er ganske uerfaren, kan lykkes: at forfatte et skrift, medens det endnu er under pressen.

Förend vi nu begive os til vandringen igennem den brogede mythesamling, der ligger for os, ville vi endelig forsøge at stille den for os som en helhed, og spörge: hvad er i almindelighed dens indhold, hvor skulle vi søge dens betydning? hvad er den gået ud fra, og hvor sigter den hen?

Det er da det første, der stiller sig for os, at gudernes liv er menneskets, at gudelivet er noget, som menneskene selv have skabt, for i det at afbilde sin egen natur, sit eget liv. Og eftersom denne natur og dette liv igen er udgået fra en vexelvirkning imellem den ydre natur og den indre, så ligger der netop i gudelivet udtrykket for denne vexelvirkning. Deraf følger da, at mythernes betydning kun kan blive os klar, når vi have begge dele for öje, naturens indvirkning på ånden, det indre sind, og åndens opfatning deraf, dens virkning udad, hvorved den udenfor sig skaber af naturlivet et ganske andet liv end naturlivet.

Naturlivets virkning på sindet er begyndelsen til al religion; ligesom dets anslag på sansen er begyndelsen til det første ord. Men såsnart religiøs tro er til, skaber den et samfund blandt menneskene, først en slægtforbindelse og siden en stat. Disse tre ting reflektere sig i gudelivet: naturen, det huslige liv og staten. Men hos enhver folkestamme ytrer anskuelsen af dette liv sig på forskellig vis. Vi må derfor endnu søge det nordiske udtryk derfor.

Udtrykket derfor er den simple sætning: Livet er en kamp.

Nordboens liv er en kamp med naturen; han må samle alle sine indre og ydre kræfter, for at vinde bugt med den, for at besejre og beherske den. Det er den samme kamp, som hans guder kæmpe. Men livet er tillige en menneskekamp; når nordboen trådte ud af sin barndom, begyndte strax hans kamp med menneskene. Ligesom ånden måtte besejre det rå i naturen, måtte den ædelbårne overvinde det rå i samfundet. Derfor stå hans guder rundt omkring ham i heltelivet. Nordens guder ere altså kampguder; livet er lige det modsatte af ro, stagnation; livets udtryk ere

kække bedrifter, sjælden heltedåd, lönnen derfor er at samles med guderne; og Hauch taler derfor med rette om »de urolige, fremadhigende Nordboer; hos dem skydes den salige ro så langt bort som muligt i den dæmrende, ubestemte fremtid«. (Hauch Om flere af den ældre verdens religiøse mythe, s. 36 fgg.)

Men al kamp forudsætter omskiftelse. I alt det skabte ligger spiren til forgængelighed. Det er livets andet udtryk. Ligesom træet gnaves af orme, rystes i sin krone af storme, og når det har nået et visst mål, hærdes i sine rødder, sit udspring, og taber sin bark, sin forbindelse med den ydre verden, således går det også verdenstræet. Og således går det med alt hvad der har fået ånde, med staten, med familien, med slægten, med mand og kvinde. I enhver nydelse ligger dens undergang. Hver livets form har sin Loke.

Kampens guder ere altså forgængelige, kampen selv skal jo høre op. I alt hvad der er skabt er der en uforgængelig spire, der udvikler sig på ny i en renere tilværelse. Guderne begyndte med fred, og de vende tilbage til fred. At forgå er kun at omskiftes, at vorde bedre; undergangen er kun en nattestorm, der hæver sig, förend morgenen oprinder. Det er livets tredie udtryk, udtrykket for det evige liv.

Det er meningen af Eddas dunkle gåder. Lad dem nu være udtrykte med större eller mindre klarhed, under mere eller mindre heldige former; når det er vor mythologis indhold, hvad behøve vi da at spörge om dens betydning. Vore hellige bøger give genlyd deraf fra en höjere sfære; de opmuntre os til at stride den gode strid, for at vinde helliggörelsens palme.

I. SKABELSEN. SKABNINGEN.

1. Skabelsen. Tilstanden för skabelsen udtrykkes nægtende: der var intet af det som blev. Denne overgang fra tomhed til væren kræver hele menneskeslægtens opmærksomhed; derfor begynder Valaen sin gådefulde sang således: »Om lyd (stilhed, opmærksomhed) beder jeg alle hellige slægter, de större og mindre, Heimdals börn (d. e. menneskeslægten); jeg vil forkynde Valfaders kunstige værker[1], mændenes ældste sagn, dem som fremst jeg mindes. Det var tidernes begyndelse (årle morgen) dér hvor Ymer byggede; der var hverken sand eller sø eller svale bølger; jord fandtes ingensteds, heller ej ophimmel; et svælgende gab (Ginnungagap) var til, men ingensteds græs«. (Völupsá str. 1. 3).

Begyndelsen var denne: Fra utænkelige tider, för jorden blev, var der allerede to verdener; på den ene side, nedentil, var Niflheimr (tågens verden), på den anden side, oventil, var Múspellsheimr (ildens verden); imellem dem var Ginnungagap (et åbent svælg). De tvende verdener berørte hinanden, og Ymer, grundæmnet til himmel og jord, dannedes imellem dem i Ginnungagap. Således hedder det i

---

[1]) Ordet vèl (i sætningen: vildak Valföðurs vèl framtelja) tages af fortolkerne på to måder: Odins gerninger eller hans list og rænker. De, der foretrække det sidste, have ordets senere betydning for sig, og mene, at det netop her har denne betydning, fordi Valaen er gudernes fjende, hun fremtræder i modsætning til dem; guderne gjorde hvad de ej skulde have gjort, og deraf fulgte deres undergang (Hauch Nord. myth. s. 14); men ordet vèl betyder enhver ypperlig udført kunstig gerning; således bruges det om Vôlunds kunstværk (Vôlundarkv. str. 18), om fuglehalen, norsk vél hos Schytte (Slutningen af gåderne i Hervarars.) om et kunstigt fiskegarn (væl til at taka fiska, Sn. s. 39) om belejringsmaskiner, (Konungs skuggsjá s. 88, i kvartudg. s. 411). Og om Valaen end var udsprungen af jætteslægten, så vare guderne det jo også; og om hun end stiller sig i en viss modsætning til Odin, så sker det med en så sky ærefrygt, at hun visst ikke for al verden tör kalde hans gerninger svig.

Sn. s. 3: »at mange tidsaldre förend jorden blev skabt blev Niflheimr til (var görr), og først var den verden mod syden, som hedder Múspell eller Múspellsheimr (Sn. s. 5). I midten af Niflheimr ligger brönden Hvergelmir, og fra den udströmme (tolv) floder, som hedde: Svöl, Gunnþró, Form, Fimbul, Þul, Slíðr, Hríð, Sylgr, Ýlgr, Víð, Leiptr og Gjöll, der er nærmest ved Helgrind (Helverdens port). Verdenen Múspell er lys og hed, luende og brændende, og ufør (ufremkommelig) for dem, der ej dér have hjem og odel. Surtr hedder han, som med et luende sværd sidder ved landsenden (grændsen) til landværn.«

2. Jætteslægten. Hrimthurser. De første skabninger eller væsener bleve således til: I Vafþrúðnismál str. 29-33 hedder det: »Edderdråberne fra Èlivágar (de fra Hvergelmer udgående strömme) standsede (og störknede), og det voxte til det blev til en jötun (jætte)«. Efter én læsemåde tilföjes: »Gnister flöj der fra den söndre verden, og ilden gav rimet liv«; efter en anden siger jætten Vafthrudner (Sn. s. 4): »Dèr ere alle vore ætter komne sammen, og derfor er det alt for stridigt (eller vildt, grumt: því er þat alt til atalt)«. Fremdeles spörger Gangråd: »Hvo var den ældste af Aser eller af Ymers slægter i dagenes morgen?« Vafthrudner svarer: »Utallige år för jorden blev skabt blev Bergelmir født; hans fader var þrúðgelmir, hans farfader Aurgelmir«. Gangråd spörger: »Men hvorledes avlede hin stærke jötun börn, da han ej havde Gyges (jættekvindes) gammen?» Vafthrudner svarer: »Under armen (hönd) på Hrimthursen voxte sammen pige og dreng (mey ok mögr) og den vise jættes fod avlede med den anden fod en sexhovedet sön (sexhöfðaðan son, eller en sön med hoved, hvis man læser: sèrhöfðaðan son)«. Også i Hyndluljóð str. 32 hedder det: »at alle jötner ere komne fra Ymir«.

Udførligere fortælles dette i Sn. s. 3 således: »Da de floder, der kaldes Èlivágar (de heftige strömme) vare komne så langt fra deres udspring, at det edderstof (eitrkvikja, kulde- eller froststof), som var i dem, hærdedes (eller störk-

nedel, som sinder, der løber ud af ilden, da blev det til is. Og da denne is fæstede sig, og holdt op at rinde, da lagde dampen eller tågen, der stod op af edderen, sig derover, og frøs til rim, og rimet dyngede sig op, det ene lag over det andet, i Ginnungagap. Og således fyldtes da Ginnungagap på den side, som vender imod norden, med tunge og svære dynger af is og rim, omgivne af tåge og blæst; men den søndre del af Ginnungagap blev let af de gnister og funker, der flöj did fra Múspellsheimr. Og ligesom kulde stod ud fra Niflheimr, og alt ad den kant var barskt, således blev derimod den söndre side, der vendte mod Múspell, hed og lys, og Ginnungagabet så let som vindløs luft. Og da nu rimet og hedens pust eller livsånde mødte hinanden, så at isen smæltede og dryppede, kom der liv i livsdråberne ved hans kraft, som sendte heden derhen, og det blev til en mands legeme (en menneskeskikkelse). Han hed Ymir; men Hrimthurserne kalde ham Aurgelmir. Derfra ere alle Hrimthursernes slægter komne. Ymir var ingenlunde nogen gud; han var ond (illr) og alle hans efterkommere. Da han sov, faldt han i sved; da voxte under hans venstre arm mand og kvinde, og hans ene fod avlede en sön med den anden, og derfra kom Hrimthursernes slægter«. Men hvad levede han af? måtte man vel spørge. »Da rimet dryppede blev også deraf den ko, som hedder Auðhumla; fire mælkefloder udströmmede fra hendes yver, og således ernærede hun Ymir.« Men hvorfra fik koen sin næring? »Hun slikkede rimstenene, der vare salte«. — Det var altså den første slægt, Hrimthursernes, eller, for at udtrykke det med andre mythologiers ord, det var det første gudedynasti. Da Ymer er den samme som Aurgelmer, så omfatter det kun tre væsener: Ymer eller Aurgelmer, Thrudgelmer og Bergelmer.

3. Gudernes skabelse. En sammenhængende fremstilling findes i Sn. s. 4—5: »Koen Auðhumla slikkede de salte rimstene; den første dag, da hun slikkede stenene, fremkom om aftenen af stenen en mands hår, den næste dag

en mands hoved, og den tredie dag var det en hel mand (allr maðr). Han hedder Buri; han var fager at se til, stor og mægtig. Han avlede en sön, der hed Burr eller Börr. Burr fik til kone en kvinde, der hed Bestla (Belsta, Besla, Beyzla), en datter af jætten Bölþorn (Bölþór, Bölþurs?). De havde tre sönner: Óðinn, Vili (Vilir) og Vè (Ve), himlens og jordens styrere.« Hentydninger hertil findes på flere steder: i Hyndluljóð str. 29 kaldes Balders fader Odin: Burs arving (Burs arfþegi); i Hávamál str. 141 siger Odin, runernes opfinder: »Ni fimmelsange (fimbulljóð) lærte jeg af hin berömte sön af Bölþór (eller Bölþorn), Bestlas fader«, altså af Bestlas broder. Oprindelsen fra jætteslægten angives endelig i Sn. s. 3, hvor Gangleri spörger, hvad Alfader tog sig for, förend himmel og jord blev skabt? og Hár svarer: »da var han hos Hrimthurserne«.

4. Himlens og jordens skabelse. Guderne, Burs tre sönner, dræbte Ymer, og dannede af hans legeme himmel og jord. Således hedder det i Vafþrúðnism. str. 20-21: »Hvorfra opkom først jorden eller ophimlen? Af Ymers kød blev jorden skabt, af den rimkolde jættes ben bjærgene, af hans hjærneskal himlen, men af hans blod havet«. Og i Grimnism. str. 40-41: »Af Ymers kød blev jorden skabt, af hans blod havet, bjærgene af hans ben, træet af håret, men af hjærneskallen himlen. Og af hans brå (eller öjenhår) dannede de blide magter Midgård (den befæstede jord) for menneskenes sönner; men af hans hjærne skabtes alle de hårdsindede (eller mismodige) skyer (in harðmóðgu ský öll)«. Udførligere siger Sn. s. 5: »Börs sönner toge Ymer, og flyttede ham ud midt i Ginnungagap, og dannede af ham jorden; af hans blod havet og vandene, jorden af kødet, men bjærgene af hans ben, de små stene (grjót, grus) og de store stensamlinger (urðir) gjorde de af tænderne og kindtænderne (jaxlir) og af de ben, som vare brudte. Af det blod, der løb ud af sårene, og strömmede løst omkring, dannede de havet, og fæstede det til jorden, og lagde det i en kreds uden om den; de fleste vil det tykkes uføre

at komme derover. Så toge de hans hjærneskal (hauss, hovedets benbygning) og dannede deraf himlen, og satte den op over jorden med fire skød eller kanter, og under hvert hjörne satte de en dværg: Austri, Vestri, Norðri, Suðri. De funker og gnister, der fore løse omkring, og vare kastede fra Muspelsheim, satte de midt på Ginnungahimlen både oven- og nedentil, til at oplyse himmel og jord. Så toge de også Ymers hjærne (heili), og kastede den op i luften og gjorde skyer deraf.«

5. Jætteslægtens undergang og fornyelse. Jætten Vafthrudner siger selv herom, Vafþrúðnism. str. 35: »Utallige vintre för jorden blev skabt, blev Bergelmir båren; det er det første jeg mindes, da denne hin vise jötun blev lagt på ark (var á lúðr um lagiðr ell. á var lúðr of lagiðr)«. Sn. s. 5, der anfører det samme sted, siger udførligere: »Da Börs sönner dræbte Ymer, løb der, i det han faldt, så meget blod ud af hans sår, at al Hrimthursernes æt druknede deri, og der undkom kun én med sin familie (hýski); ham kalde jætterne Bergelmir. Han fór op på sin ark (fór upp á lúðr sinn) tilligemed sin kone, og holdt sig der; og af dem ere Hrimthursernes ætter komne«. Denne begivenhed, siger Vafthrudner, er den første han kan mindes; det var begyndelsen til hans slægts oprindelse. Edda har vel derfor taget fejl; det var ikke Hrimthurserne, der bleve til, men den egentlige jætteslægt, jordens jætter, bjærgriserne og deres slægtninge.

6. Skabningens begyndelse er her, som i alle mythologier, en kosmogoni, der i visse måder er noget vanskelig at komme igennem. Den naturlige videlyst spörger om ophavet til alt; og da al begyndelse er uforklarlig, forsøger den på at tilfredsstille sig selv ved så langt som muligt at gå tilbage til udspringets første former og ernæringens første kilder. Også vi forfølge træets fødsel til frøet og i frøet til spiren, men lige ubegribeligt bliver det, hvorledes en eg kan være til i en prik; vi undersøge endog med mikroskopet den første udvikling, og se den gå for sig,

men det vi erkende er kun ytringerne, ikke den indre kraft. De gamle erfarede noget lignende, når de spurgte om verdens oprindelse; de havde samme higen efter klarhed, men vare nødte til at tage grovere fat på tingen. Deraf den uendelige mængde af forestillinger om tingenes første former.

Det lönner sig næppe at meddele en udførlig sammenligning imellem andre kosmogonier og den nordiske, hvis det skulde føre til at oplyse dennes oprindelse. Samme hovedtanker med yderst forskellige enkeltheder findes i dem alle. Den nordiske udmærker sig ved en rosværdig korthed, medens man f. ex. i Hinduernes finder en broget blanding, ligesom fremkommen ved en tilströmning fra alle sider; og meget deraf findes igen i brudstykker hos de andre. Med ingen af dem har den nordiske gennemgribende lighed; den har udført grundtankerne på sin ejendommelige vis. Sammenligningen kan derfor kun gå ud på, at opfatte tankegangen i den nordiske kosmogoni, og at sammenstille den med nogle af de grundtræk, der hos andre folk ganske eller tildels svare dertil.

Fremtrædende er i denne henseende især følgende: Den dunkle anelse om en ubekendt gud, der bor i det höjeste lys, minder om Hinduernes Parabrahma og Ægypternes Kneph. Mörket og lyset, kulden og heden, der ere skilte fra hinanden i to verdener, minde om Persernes Ormuzd, hvis billede er lyset, og Ahriman, mörket. Også hos Ægypterne udgår fra Kneph Phtah (Hephaistos), hvis tjenere Kabirerne kunne lignes med Muspelssönner. Det første jordæmne bliver til ved varmens virkning på de kolde vande som en jætte i Ginnungagap; det minder ligefrem om Grækernes Kaos. Koen, der ernærer Ymer og frembringer gudernes stamfader, kan sammenlignes med Hesiods Gaja, almoderen; måske ordene gaja, gé og kú, ko, endog ere de samme; også Ægypternes Athór var en ko og koen hende helliget. Det-er et bekendt, ofte forekommende billede, der udtrykker den første nærende form. Saltet er

overalt et billede på åndens kraft, den åndige næring. Begge forenes for at frembringe en gudeslægt. Jordens og himlens dannelse af Ymers legeme er kun et forstörret billede af verdensægget hos Hinduer og Grækere. Efter Hinduernes Veda's blev ægget spaltet; den ene halvdel af skallen var guld, og blev til himlen, den anden af sølv blev jorden; af æggets dele dannedes havet, bjærgene o. s. v., ligesom af Ymers legeme. Hos Berosos er det guden Bel, der skærer en kvinde Homoroka midt over. At himmellegemerne opstå af Muspelsheims gnister svarer ligefrem til den ægyptiske forestilling, at Phtah, den første skabelses ild, delte sig i enkelte, glinsende, lysende dele, der bleve til sol, måne og flammende stjærner. Endelig er jo den store flod eller de første gigantiske væseners undergang en over hele verden udbredt mythe; jeg behøver kun at minde om, at Bergelmer svarer til Babyloniernes Xisuthros, til Noah med hans ark, og Midgård til Babelstårn. Enhver nöjere betragtning vil imidlertid vise, at de nordiske myther i deres udførelse bære et ejendommeligt nordisk præg.

7. Såsnart tanken henvendte sig på verdens oprindelse, førte det ene spørgsmål bestandig til det andet: Hvoraf blev verden til? Af en jætte Ymer. Men hvoraf levede jætten? Af en kos mælk. Hvoraf levede da koen? Af salt. Men hvor kom saltet fra? Af rimet. Og rimet? Af kuldens vover. Og kulden? Den stod ud af Niflheim. Men hvad oplivede kulden? Heden. Og hvorfra kom varmen? Fra ham der udsendte heden. Her standsede tanken.

De første forestillinger vare altså: Ginnungagap, Niflheimr og Múspellsheimr, Betydningen af det første er sikret, skönt ordet ginn kun forekommer i sammensætninger: ginnregin (om Vanerne, Alvísm. str. 21), ginnheilagr, o. desl. Ginn betyder vid, stor, vidt udstrakt, måske tillige tom, udstrækning alene uden tanke om fylde (angels. gin, vid; ginnung, gab, tomt rum). Nærmest synes man at have haft det vide luftrum, det udstrakte hav for öje; ginnungr betyder hos digterne både en høg og en fisk; ginnungagap

luften (Sn. s. 99), i de geografiske fragmenter ishavet. Nogle antage formen Gínungagap, af gína, gabe; da er betydningen ligefrem. Måske er gína og ginna, bedrage, oprindelig af samme rod; tomhed er bedrag (jf. t. enginnan, at åbne, gl. d. begynnæ, åbenbare). Mone holder sig til betydningen at bedrage, og forklarer ginnungagap ved schlund der täuschung, og udleder deraf, at skabelsen selv var et bedrag, et blændværk. At gå ind derpå forekommer mig unødvendigt, ja søgt. — Niflheimr er tågens, mörkets verden, af nifl, νεφέλη, nebula, nebel. Som modsætning dertil er Múspellsheimr ildens, lysets verden, og om denne betydning kan næppe være nogen tvivl, skönt ordet múspell er dunkelt. Dette for resten tabte, men ældgamle ord genfindes i det oldsassiske digt Heliand og det af Schmeller udgivne brudstykke af et baiersk digt, som han kalder Mutspilli (jf. Nord. tidsskr. for oldk. 3, 174) under formerne: muspelli, muðspelli, mutspelli, der efter sammenhængen betyder den ødelæggende ild[1]. Slutningen af ordet kan henføres til at spilla, ødelægge, spjall, spjöll, ødelæggelse, og hvis begyndelsen betyder jord eller træ eller lignende, vilde det hele være en omskrivning på ilden. Denne forklaring af Grimm er ej usandsynlig. I alt fald stå begge disse verdener som hinandens modsætning, og den første uordnede masse udviklede sig ved varmens kraft, som bragte

[1]) f. ex. i Heliand: mudspelles megin obar man ferid, ildens kraft farer over menneskene; mutspelli cumit an thjustrea naht (2 Petr. 3, 10); i digtet Mutspilli: dar ni mak denne mák andremo helfan vora demo mudspille, da kan den ene slægtning ikke hjælpe den anden mod Múspell (eller Múspillir). Uvisst er det, om ordet kan henføres til det ægyptiske mu, muth, moth, stammen til ordet moder, og Sanchuniathons mót (Bunsen, Aegypten I, 391. Movers, Die Phoenizier, I, 134); men mærkeligt er det, at Sanchuniathons Mót er selve lysets hjem, hvorfra luften blev opfyldt med lys: »Mót blev dannet som et æg, og i Mót skinnede sol og måne, små og store stjærner«. Grundtvig (Græsk og nord. myth. s. 164) forklarer muðspell ved trolddom, af muðr=munnr, mund? men derved dannes ingen god modsætning til kuldens verden.

isen til at smælte. Have de gamle måske ret? Den naturkyndige Hauch siger: »I begyndelsen var jorden en dråbe, der holdtes flydende ved ildens virkning; det er indholdet af hvad nutidens forskere i denne henseende lære.« De tvende verdeners beliggenhed, imod syd og nord, vise hen til nordisk oprindelse, ligesom grundæmnet til alt i norden måtte blive til is, hos Ægypterne derimod til Nilens dynd.

8. Hvergelmir forklares af de ældre fortolkere som en omsætning for Hvergemlir, hvilket udledes af gamall, gammel, og det oversættes da ved: den gamle kedel; men gelmir må udledes af galm, der endnu findes i den jyske dialekt, og betyder stærk blæst, træk (Molbechs Dialektlex. jf. golmsted, et sted, der har meget vindfang, og at golme, tude, blæse); gelmir er da ligefrem den, der frembringer galm (gelmíngr er også navn på sværdet, Sn. s. 115). Flodderne, der udgå fra Hvergelmer, Èlivágar, af èl, en byge, iling (efter Grundtvig Nidvåger, af elja, medbejlerske) skulde i tallet være tolv; men læsemåderne ere uvisse, da nogle kunne sammensættes eller stå som to navne (fimbul, þul eller fimbulþul, den stærke strøm). De forekomme med flere i en temmelig forvirret blanding i Grimnism. str. 26-28. De enkeltes betydning er ikke af megen vigtighed; de udtrykke kulde, heftig bevægelse, o. desl. Svöl, hunk. af svalr, den kolde; Gunnþró, kamptrug; Slíðr nævnes også i Völuspá str. 40, hvor den fremstilles som fuld af dynd og sværd (eller grönsværd); Sylgr, af at svelgja, den slugende; Ýlgr, for ýlugr, af at ýla, den tudende; Leiptr, der betyder glans, skin, forekommer også i Helgakv. Hundingsb. önnur str. 29, hvor der tales om eder, der svores at enu ljósa leiptrar vatni ok at úrsvölum unnar steini (man svor ved denne flod som ved styx); Gjöll, d. gjald, hunk. af gjallr, klingende, egentlig både lys og klingende (at gjalla, at glinse og at klinge, om alt hvad der er lyst og klart for synet eller hørelsen). De mærkeligste af disse floder ere Leiptr og Gjöll; de siges i Grimnism. str. 28 at løbe nær-

mest ved menneskene, og falde derfra til Hel eller underverden (þær falla gumnum nær, en falla til Heljar heðan). Over Gjöll førte en bro Gjallarbrú, som Hermod efter Balders død red over for at komme til Hel; den siges at være tækket med det lyse guld (þökt lýsigulli), og en mø Móðguðr bevogter den (sú er gætir brúarinnar). Sn. s. 38. Denne bro forekommer endnu i Sturla Thordsens sang om Skule jarls død: kongens svoger gik over Gjaldbroen (ok þar gekk á Gjallarbrú ræsis mágr) Fms. 9, 533. Horisontens yderste stribe, der ofte viser sig som en bred, strålende ström, måtte let kunne fremkalde denne forestilling.

9. Surtr (svartr eller svertr) betyder sort, sortebrun, sort af brand; navnet har to former: Surtr, ejef. Surtar, eller Surti, ejef. Surta. Betydningen af dette væsen er sikret ved Surtarbrandr, et vulkansk fossil, og den vulkanske klippehule, der kaldes Surtarhellir. I Landnáma, Íslendingas. 1, 199, fortælles om en Thorvald, at han drog op til Surtshulen (til hellisins Surts), og kvad dér den drapa, han havde digtet om jætten i hulen (um jötuninn í hellinum); en ildjætte, som vor Surt, tænktes altså at bebo den vulkanske hule. Det må bemærkes, at Surt er vogteren, som står på grændsen af Muspelsheim, han er ikke selve herskeren over denne verden, ligesom Heimdal er vogteren ved himlens ende, ikke Odin, himlens herre; som slutningen af ildverdenen er han sort af forbrændingen, medens Muspelssönnerne selv, der bo midt i lyset, ere blanke og skinnende. Heller ikke skaber han, men guderne, himmellegemerne af de gnister, der fare ud fra ildverden. Derved bortfalder tillige tanken om, at han skulde være selve den höjeste gud, den ubekendte gud, der just »fordi han var ubekendt, kaldtes sort.« Denne mening udtrykkes rigtignok i en læsemåde i Sn. Rasks udg. s. 75: á Gimli meðr Surti; men den höjeste gud har hos os intet navn; og Surt er ingen gud, men en ildjætte fremkommen i ildens verden, ligesom frostjætterne i kuldens; hans navn står også blandt jættenavnene (Sn. s. 111).

Han, som sendte beden derhen eller udsendte den, forklares i almindelighed om Surt; heller ikke det kan billiges, når man læser stedet i sammenhæng; denne omskrivning var lidet nødvendig; men der ligger just i den en hentydning til det væsen, som man ikke vilde eller ikke vidste at nævne. Denne unævnelige gud fremtræder kun her i den yngre Edda, og forekommer først atter efter verdens undergang; hans herredömme lå udenfor tiden, denne verdens tid.

10. Af edderstoffet opstå Hrimthurserne eller frostjætterne; ordet edder, eitr, udtrykker den stærkeste kulde eller frost; sv. etterkalt om stærk, bidende kulde; norsk eiterå. Talemåden er også keltisk: i digtet Marwnadd Aeddon o Vón forekommer, at der udbredte sig bare gift (det er, der herskede uafbrudt frost) i fire nætter efter hinanden (Eckermann, 3, 174).

Ymir, den larmende, stridende, af at ymja, umdi, sammenstilles af Grimm med mhd. om, ome (rubigo) der også bruges om en uting (recht ein om, du glichest einem omen. Grammat. 3, 733), af andre med Ymisland (i Hervarars.) og den finske Jumo, Yme, efter hvem byen Umeå er opkaldt (Ganander Myth. Fennica s. 27). I Aurgelmir, af aur, dynd, ler, jord, overhövedet det faste grundæmne, þrúðgelmir, af þrúðr, stærk, sammentrykket, og Bergelmir (lig Berggelmir), af berg, bjærg, udtrykkes materiens gradvise væxt og fortætning, indtil den endelig bliver til et bjærg.

Forplantningen af Ymers slægt, i det han faldt i sved, og der fremkom en sön under hver arm, og den ene fod avlede med den anden, udtrykker en udvikling af edderstoffet i ydre former ved tilvæxt. Læsemåden serhöfðaðan forudsætter en begyndelse uden hoved, som vel kunde passe med slægtens natur; den mener, ligesom Sindbad i Aladdin, at fødderne ere langt fornuftigere end hovedet, thi de holde sig smukt ved jorden, og egentligt hoved kan der ikke være tale om hos disse istappe. Læsemåden sexhöfðaðan forudsætter derimod en flerhovedet slægt; og der mangler

heller ikke andensteds exempler på jætter med mange hovveder (kun ere hovederne derefter), hverken i eller udenfor norden. Disse små og store Hrimthurser ere naturligvis dannelser af isen fra det simpleste islag til de uhyre svömmende isbjærge. Forplantningsmåden minder óm sin modsætning, f. ex. om hine höjere væseners, som Thibetanerne kalde Laher: nogle avle börn ved deres Blik (ved elskovspile som sneglenes), andre ved deres smil, andre ved at berøre hinanden med hænderne, andre ved et kyss (Wagner s. 193): man kan næsten ikke undgå at tænke på Göthes Philine, som fandt det smukkest at ryste börnene ned af Træerne.

11. Koen Auðhumla forekommer kun her. Navnets forklaring er meget uviss, da begyndelsen auðr kan betyde både øde, rig paa noget, og som forstavelse let, og slutningens rod húm både mörke og hav. Finn Magnusen foretrækker forklaringen af auðr, tom, og húm, mörke, og udtrykker navnet ved aër nocturnus vel obscurus; han tænker nemlig på atmosfæren. Grundtvig (Myth. 2 udg. s. 250) bemærker, som det forekommer mig med rette, at det mærkelige just ligger deri, at det er en ko, og henviser til sagnene om kodyrkerne, kong Øgvald i Norge (Hkr. Olafss. Tryggvass. kap. 71), og kong Eisten Beli i Sverrig (Saga Ragnars Loðb. kap. 8 i Fornaldars. 1, 254) samt den danske ko (i Rimkrönniken under Fridlev hin snare, jf. Pontopp. Orig. Hafn. s. 77) med den træffende bemærkning, at »ingen håndgribelig ting vil blive dyrket, hvis navn ikke først har været et sindbillede på noget åndeligt«[1]. Talen er åbenbar om

---

[1]) På et andet sted (Græsk og nord. myth. s. 136) forklarer Grundtvig Auðhumla ved mumlersken, af at umla, mumle, og Ymer ved skråleren, »en saadan mumlen og skrålen er nemlig den dunkle baggrund i ethvert folkeliv« (en spådom om vore dages færd?) Da der nu ere saa mange gætninger om dette navn, tör jeg også vove en: slutningen kunde da være for hvimla, af hvim, let bevægelse, og Auðhumla, den let bevægelige, den første luftige, åndige rørelse; den samme rod vilde da findes i d. at humme, bevæge til siden, ja i

begyndelsen til det åndige livs udvikling. Livsspiren ligger allerede i saltstenene, men den får nu efterhaanden bestemte former ved koens slikning. Dette billede er ikke smukt, men man havde vel ikke noget bedre ved hånden. Hvor nær det må ligge, kan iblandt andet ses af en ganske lignende anvendelse hos en nyere digter (A. Dumas i romanen Fernande, 2 d. 15 kap.); han taler nemlig om, hvorledes sjælen, når den vil tage en beslutning, først forkaster de forestillinger, der ligge langt borte, og se ganske urimelige ud, men ved bestandig at stilles frem, tabe de noget af den skræk, de indgøde, aflægge tilsidst deres modstridige former, og se ud som en ganske naturlig ting, »ligesom hine uformelige masser, som björninden bringer til verden, og af hvilke det lykkes den utrættelige moder ved slikning at göre unge björne.« Hvis dette er træffende hos en ny fransk digter, så er det vel heller ikke stygt hos en gammel nordisk.

Buri og Burr betyde næppe andet end den avlende og den fødte, faderen og sönnen. Herskeren Odin er ånden, den levendegörende kraft i alt det skabte; hans brødre ere ytringer af denne kraft. Vili eller Vilir, ejef. vilja, er ligefrem villie; i den betydning forener roden sig med alle afledninger: vil, behag, glæde; vildr, behagelig, kær (i almuesproget villere, villest); at vilja, ville. Hverken ἥλιος, sol, eller ylr, varme, stå i nogen forbindelse dermed. Ve eller rettere Vé, hvis fuldstændige form er vig, vic, er den hellige, forbindende kraft; det ses også af det afledte at vígja, vie, indvie. Vé betyder helligt sted og den fred, der hviler derover, derefter bolig i almindelighed; det udtrykker husfreden, tingfreden, kirkefreden; deraf vébönd, indenfor hvilke tinget blev holdt; Vibjærg eller Vigbjærg (senere Viborg). Guderne kaldtes véar, ligesom de kaldtes bönd, bånd. Ikke uden grund kan man derfor sammenligne guddommen Vé med Rommernes Vesta, den ældgamle,

---

plantenavnet humle (t. hopfen), hvormed endnu kan jævnføres d. humpe og oldn. at hópa.

også pelasgiske guddom, der forenede menneskene om arnen, værnede om dens fred, og overhovedet var ligesom enhver forenings inderste sjæl, det bånd, som holdt den sammen (Stuhr s. 341. 343). Hvis deri er noget, så have vi i Odin, Vile og Ve tænkningen, villien, og det hellige bånd, der må forene dem for at frembringe det gode. »Ånden beliver, villien ordner, helligdommen bortfjærner det urene og onde« (Keyser Nordm. religionsforf. s. 21). Da nu hele denne kreds af navne må forklares på åndig vis, så tænker jeg det samme må være tilfældet med Bölþorn og hans datter Bestla. Bölþorn (eller Bölþurs, thi man har ligeså megen ret til at læse så) forklares af Finn Magnusen ved spina vel stirps calamitosa, af böl, elendighed; ved Bestla eller Belsta ere læsemåderne så uvisse, at der slet intet lader sig sige derom med sikkerhed[1]; der må i alt fald udtrykkes, at den åndige kraft, det gode, udviklede sig efterhånden af den legemlige, døde materie; der fremkom liv, der måtte skille sig fra det døde, for at virkeliggöre sig selv og efterhånden hele verden.

12. Da Ymer er den rå uformede masse, måtte den dræbes, det er slås istykker (den oprindelige betydning af at drepa er slå), for at hver enkelt del kunde få sin bestemte form. Hensigtsmæssigheden af den nordiske ordning er öjensynlig. Störst lighed findes imellem den og en mythe fra Cochinchina, hvorefter verden skabes af jætten Banios legeme, himlen af hjærnen, sol og måne af öjnene, jorden af kødet, klipper og bjærge af benene, væxter af håret (Lex. myth.) De nordiske skyer af den drömmende hjærne har fuldendt billedet. Cartesius har sikkert ikke kendt den nordiske mythe; efter hans Principia philosophiæ gaves der för verdens skabelse en usædvanlig hård klump, som gud ved sin almagt slog i stykker; derpå gav

[1]) Hvis Bestla lod sig henføre til bestr, bedst, vilde den simple mening være, at Börr forbandt sig med den bedste del af den elendige materie, hvis grundlag guderne ligeså lidt som noget andet kunde undvære.

han disse dele bevægelse; de bevægede dele gnede på hinanden, deraf kom små kugler o. s. v. Den hele forestilling må ligge forstanden nær.

Ved Ymers drab fremkommer storfloden (t. sinfluth, sin = oldn. sí, hvoraf fordrejet syndflod). Det hedder, at alle Hrimthurser druknede, men slægten er ingenlunde uddøet. Ordet lúðr betyder ethvert hult legeme, en kasse, en kiste; det bruges om en kasse ved de gamle håndmøller (Fèlagsrit 2, 154), om ølkarret (hrostalúðr, mæskekar) og om krigsbasunen, lúðrhorn, lur; Grimm anfører oht. lúdara, en vugge. Når Bergelmer fór op på sin lur, så må altså dermed menes enten en hule på bjærgets top eller en ark, et slags skib, ligesom i middelalderens latin laudus.

Slægtens fordærvelse er hos os stærkt udtrykt; i syden har man haft tanken, men ej givet den så meget rum: af Titanernes forbandede aske gik menneskeslægten frem, og hos Ovid hedder det jo: genus durum — et documenta damus, qua simus origine nati.

13. Himmellegemer. Tidens inddeling. Vinden. Regnbuen. Himmellegemerne bleve til af de gnister fra Muspelsheim, der fore løse omkring i himlen og under himlen. Guderne skabte dem ikke, men de ordnede dem og deres gang (sköpuðu gaungu þeim) og satte dem til at oplyse himmel og jord. Derved blev dag og nat og årsregning ordnede. Sn. s. 5. »Solen vidste ikke, hvor hun havde sale; månen vidste ikke, hvor han havde fast ophold (hvat hann megins átti), stjærnerne vidste ikke, hvor de havde steder. Der var ingensteds græs, förend Börs sönner, der skabte det herlige Midgård, opløftede kloderne. Da skinnede solen fra sönden på salens stene, og grunden blev bevoxen med grönne urter. Månen gik forud, og solen fulgte efter, og kastede sin höjre hånd om de himmelske heste (um himinjódýr, eller himmelens porte, himinjódyr). Völuspá str. 3-5[1].

[1]) megin betyder rimeligvis her ikke styrke, men, efter Egilsson, fast sted. Himinjódyr, himmelhestens dör, er østen; solen kom sönd-

Månens og solens fader hedder Mundilfœri (Vafþrúðnism. str. 22-23). Mundilfœri, tilföjer den yngre Edda, havde to börn; de vare så fagre og smukke, at han kaldte det ene Måne, det andet Sol, og hende (solen) giftede han med en mand, der hed Glenr (eller Glanr, den skinnende). Men guderne bleve vrede over dette overmod, og toge begge søskende, og satte dem op på himlen. Sol lode de køre de heste, som drage solens kerre. (Sn. s. 7). Disse heste hedder Árvakr (den årvågne) og Alsviðr (den hurtige eller kloge); de vare milde eller smække (svasligir ell. svangir); under deres bove skjulte de milde guder jærnkulde (ísarnkol, eller efter den yngre Edda, vindbælge, vinnbelgir, til at køle dem). Svalinn (svalen) hedder skjoldet, der står for solen, den skinnende gud; bjærge og hav vilde brænde, hvis den falder fra (Grimnism. str. 37-38. Sn. s. 7). Sigrdrífumál (str. 15) taler om hugruner, der vare ristede på det skjold, der står for den skinnende gud, samt på Árvakrs øre og på Alsvinns hov.

Natten er dagens moder. Dellingr hed Dags fader, men Natten var født af Nörve (nótt var Nörvi borin, Vafþrúðnism. str. 25. nótt in Nörva kenda, Alvíssm. str. 30). Eller efter den yngre Edda: Nörfi eller Narfi hed en jætte, der byggede i Jötunheimar; han havde en datter Nat (nótt); hun var sort og mörk efter sin æt. Hun blev gift med en mand, der hed Naglfari; deres sön hed Uðr (eller Auðr). Derefter blev hun gift med Annarr (eller Ónarr); deres datter hed Jord (jörð). Sidst tog Dellingr hende tilægte; han var af Asaæt; deres sön var Dag (dagr), og han var lys og fager efter sit fædrene. Sn. s. 7. Alfader gav Nat og Dag to heste og to kerrer, og satte dem op på himlen, at de hvert dögn skulle fare om jorden; Nat rider foran. Hrímfaxi (med rimmanke) hedder hesten, der øst-

---

enfra, fra lysets hjem, og begyndte nu sin vandring fra østen. Læser man jaðar, kant, egn, for jódyr, falder billedet bort. Dörbilledet findes i syden: Horaerne åbne himmelens döre, og lukke dem ved at lægge en sky for.

enfra drager natten hen over de velgörende magter; hver morgen fælder han dråber fra sin mile (mèldropar), deraf kommer dugg over dale. Skinfaxi (med skinnende manke) hedder hesten, der drager den lyse dag over folkenes skarer; han tykkes den bedste hest blandt farende mænd (með reiðgotum), og luft og jord lyser af hans manke. Vafþrúðnism. str. 11-14. Sn. s. 7. Dags hest hed, efter det tabte Alsvinnsmål, Drösull; Skinfaxi hed også Glaðr; nattens hest Hrímfaxi også Fjörsvatnir (den som formörker livet.) Sn. s. 98. I Hrafnagaldr (str. 24) omtales også Dellings sön og hans hest i beskrivelsen over solens opgang: »Dellings sön drev hesten frem, der er besat med kostelige ædelstene; hestens manke skinner over Mannheim, og Drösull drog Dvalins leg (solen) i sin vogn.« Om Finnalf hin gamle hedder det, at han var gift med Svanhildr, kaldet Gullfjöðr (guldfjeder)[1], en datter af Dag Dellings sön og Sol; Sol var en datter af Mundilfœri. Fornaldars. 2, 7.

Månens og solens hurtige løb forårsages af forfølgende ulve. »Sköll (den jagende, af at skella; sv. skall) hedder ulven, som forfølger den åsynstrålende (skírleitr) gud til havneskoven (havet); Hati (haderen), en sön af Hroðvitnir (ødelæggeren), hedder den anden, som skal fare foran himlens klare brud«. Grimnism. str. 39. I den yngre Edda siger Gangleri: »Solen farer hurtig, næsten som om hun var ræd, og hun kunde ikke fremskynde sin gang mere, hvis hun frygtede sin død.« Hár svarer: »Det er ikke underligt, at hun farer så stærkt; den er nær, som søger hende, og hun har ingen anden udvej, end at fly. Der er to ulve; den, som farer efter hende, hedder Sköll; ham er hun bange for, og han vil tage hende, men den, der løber foran hende og vil tage månen, hedder Hati Hroðvitnisson. Disse ulve ere fødte østenfor Midgård i Jærnskoven af en Gyge (jættekvinde); den mægtigste af dem

[1]) Navnet Guldfjeder oplyses ved det nedersaxiske vers, som börn synge, når det regner: gå bort, regn, med din lange næse; kom, sol, med din guldfjeder! (W. Müller Altdeutsche relig. s. 160).

kaldes Mánagarmr (måneslugeren), der mættes med alle de menneskers liv, der dø, og engang vil sluge månen«. Sn. s. 7.

Om månen hedder det, men kun i den yngre Edda, at han engang tog to börn fra jorden, de hed Bil og Hjúki; de gik bort fra brönden Byrgir, og bare på sine axler såen Sœgr med stangen Simul. Deres fader hed Viðfinnr; disse börn følge månen, som man kan se fra jorden. Sn. s. 7. Sól og Bil regnes blandt gudinderne. Sn. s. 22.

Måne styrer månens gang, og råder for ny og næ (nið), som de velgörende magter skabte til årsregning for menneskene. Og de mægtige guder gave navn til nat og næ (nið, nattens mörkeste tid), til morgen og middag, formiddag (undorn) og aften, til år at tælle. Sn. s. 7. Vafþrúðnism. str. 25. Völuspá str. 6. Der nævnes kun to årstider, vinter og sommer, så at vår og høst gå ind under dem: Vinterens fader hedder Vindsvalr (den vindkolde), Sommerens Svasaðr (Svásuðr, den milde); vinter og sommer skulle bestandig fare årene om, indtil magterne opløses. Vafþrúðnism. str. 26-27. Sommerens fader Svasuðr er så sæl (sællífr), at efter ham kaldes alt det svasligt, som blidt er. Men Vinters fader kaldes enten Vindlóni eller Vindsvalr, der er en sön af Vásaðr (som bringer slud); disse slægtninge vare barske og svalbrystede, og Vinter har deres sindelag. Sn. s. 13.

Vinden, der farer over vove, og hvem selv man aldrig ser, kommer fra en jætte, Hræsvelgr (ligsluger), der sidder ved himlens ende mod nord i örneham; ud fra hans vinger står vinden over alle mænd. Vafþrúðnism. str. 36-37. Sn. s. 13.

Om regnbuen hedder det i Sn. s. 8: »Gangleri spurgte: hvor går vejen til himlen fra jorden? Hár svarede smilende: det er ikke klygtig spurgt; har ingen sagt dig, at guderne byggede en bro til himlen fra jorden; den hedder Bifröst (den bævende, gyngende vej, gyngebroen, af at bifa, bæve, og röst, et længdemål, rast). Den må du have set, og

kanske du kalder den regnbue. Den har tre farver, og er meget stærk, udført med större kunst og snille, end andre værker; men så stærk hun er, må hun dog briste, når Muspels sönner komme farende og ride over den«.

14. At Asalæren ikke er kommen ren og ublandet til os, men dannet af flere elementer, viser en del af det her anførte. Himmellegemerne, der forhen vare gnister fra Muspelsheim, have her forældre; jorden, der blev dannet af Ymers legeme, stammer her fra natten. Meget heraf er dog kun simple metaforer, hvori tingenes egenskaber træde frem som personer, og dersom vi forstode alle navnene, vilde måske det meste vise sig som sådant. Solens heste, vinterens forfædre, o. desl., af deslige mythen kan man digte så mange det skal være; Grækerne have ikke få af samme slags.

Alsviðr forklarer Finn Magnusen tillige som Alsvíðr, den sviende, og oversætter det ved albrænderen; det går ikke an, da formen Alsvinnr er viss. Den oprindelige betydning af sviðr, svinnr, er hurtig (f. ex. i ráðsviðr), norsk svind, t. geschwind (jf. Bergmann, Poëmes isl. s. 414: at sviða, être rapide). — Dunklere er Mundilfœri, der kan henføres til mund, hånd, eller mund, bestemt tidsmål; sædvanlig forklarer man det af möndull, håndfang, axe (d. mandel, hveraf ved fordrejelse manglestok); der må da tænkes på et væsen, der drejer himlen om sin axe. Måske dermed kan sammenstilles den græske mythe om himlens omsving, men som her forårsages ved de to yderste solheste. — Dunklere endnu er nattens slægt; og mærkelig er dog, som flere have bemærket, ligheden med Hesiods kosmogoni. Faderen hedder Nörfi eller Narfi, ejef. Nörfa (også i Hrafnag. str 7: at kundar Nörva, hos Nörves datter, natten); hensynsf. Nörvi viser dog også hen til en nævneform Nörr (lig hjörr, hjörvi). Fortolkerne tænke på lat. nervus, t. narbe, og forklare det ved den bindende kraft; også skrammen, sige de, samler eller binder såret. Sikkert er t. nare, narbe (det har begge former) det tilsvarende ord,

men skrammen er intet bånd, det er en fordybning; og betragter man det, hvori alle betydninger af ordet narbe samles, så er det just en fordybning, en kløft (den der bliver tilbage, når såret er lægt; den, hvori æggets spire ligger o. s. v.) Hvis man nu behørig forstörrer billedet, så fremkommer den simpleste forklaring: natten er dybets datter; fra dybets kløfter opstiger natten. Nörfi er Erebos, den underjordiske eller dybets nat, ligesom Nyx er den jordiske[1]. Hermed stemmer også, at Narfi eller Nari er en af Lokes sönner. — Ved nattens trende giftermål ligger vanskeligheden især i navnenes usikkerhed. Fortolkerne tænke på nattens tre dele (eyktir), ved sönnen Auðr på nattens øde og tavshed, ved Annarr på önn, arbejde, eller ved Ónarr (denne form forekommer i det af Finn Magnusen anførte vers af Halfred: dóttur Ónars viði gróna, Onars skovbegroede datter, jorden) på det græske ord, som betyder drömmen. (Edda Sæm. I, 16). Men Gräter har allerede erklæret sig imod de tre nattevagter, som en tvungen og tör forklaring. Finn Magnusen forklarer Naglfari, quasi clávatus incedens, om stjærnehimlen, hvis stjærner kunne lignes med glinsende söm; Auðr minder da om den strålende rigdom; dens syn yder; og Ónar betyder midnatsövnen, der formedelst den befrugtende dugg og den styrke, sövnen yder, vel kunde kaldes jordens fader. Det forekommer mig at heller ikke heri er noget hold. Andre have bemærket, at navnet Naglfari viser hen til det af negle forfærdigede skib, der kommer frem ved verdens undergang (Sn. s. 41)[2]. Nattens tredie mand Dellingr forklare næsten alle som deglingr, og forstå derved morgenrøden; dog har Grimm allerede bemærket, at deglingr måtte være

---

[1]) Står νέρτεροι, inferi, i nogen forbindelse hermed?

[2]) Er naglfari søfareren, og naglfar det med söm beslåede Skib? ligesom neglid i Heliand er skib (Grimm, Gesch. der deutschen sprache, 2, 655). Er Uðr havet, ligesom Hesiod har Pontos?

Dags efterkommer, ikke fader[1]. — At ulve forfølge sol og måne er en almindelig folketro; sv. solvarg betyder en bisol. — Ligeså almindelig i folketroen ere allehånde forklaringer af månens pletter. Kanske der i den yngre Eddas sprænglærde opregning ligger skjult en hentydning til månens aftagen og tilvæxt (Bil kan forklares af at bilask, tage af) eller til ebbe og flod (sœgr er en poetisk benævnelse for havet, Sn. s. 102); men nærmest må dog månepletterne haves for öje, da den svenske almue endnu forklarer disse som to mænd, der bære en så på en stang. Andre danne deraf en jæger med sin hund, en mand med en busk, en dreng med en kålstok, ikke at tale om andre månesværmerier. Selv på Taheiti have kvinderne en sang til gudinden O-Hinna, der bor i månens pletter: Te-Uwa no te malama, Te-Uwa te hinarro, den lille sky i månen, den lille sky jeg elsker (A. W. Schlegels Sämmtl. werke 7, 154).

15. Fornjótr og hans slægt. I Asalæren er ikke blot flere elementer blandede; men der må tillige have været en endnu ældre lære, hvad enten den nu har bestået mest af finske eller keltiske bestanddele, hvilke nu næppe med nogen sikkerhed kunne udsondres fra hinanden. Den står, ligesom den nys betragtede, på det laveste udviklingstrin. I sin forbindelse med nordens ældste befolkning fremtræder den især på tre steder, i Finland (der synes at tages i en meget udstrakt betydning) på de danske øer og i Helgeland. Mindet har især bevaret sig på øer og i de fjærnere landskaber, men deraf kan ej sluttes, at den jo i oldtiden har været videre udbredt. Asalæren har fortrængt disse forestillinger, men af og til gå de dog igen hos digterne.

Skönt det gamle sagn (Frá Fornjóti ok hans ættmönnum i Fornaldars. 2 d. og i tillægget til Rasks udg. af Snorra-Edda) har adskillige afvigelser, vil dog følgende være det væsentlige deraf.

[1]) Kan Dellingr, tilligemed þallr, þöll, henføres til et gerningsord þella, at springe frem, skyde frem? ligesom hos Rommerne: Mane, diei principium, quia tum manat dies ab oriente; jf. horaen Thalló.

Slægtens stamfader hedder Fornjótr. Ordet kan opløses på to måder: som for-njótr, den første nyder eller besidder (således P. E. Müller, Uhland o. fl.) eller forn-jótr, den gamle Jot (således Thorlacius, Grimm o. fl.) Men hvad er Jótr? uden tvivl forskelligt fra jötunn, jætte; men Jótr og Jóti kunne vel være dobbelte former, som Surtr og Surti, Imr og Imi; og så er Fornjótr den gamle Jute, den gamle Jyde. Også Angelsaxerne kende ham, da der, efter Grimm, i en angels. lægebog forekommer en plante, kaldet Forneotes eller Fornetes folme, Fornjots hånd. Navnet minder om, at Pelasgos var en sön af Palaichthon, der står i spidsen for den argiviske gudelære.

Fornjótr havde tre sönner: Hlèr, Logi og Kári, herskere over havet, ilden og vinden. De forekomme også hos digterne. Vinden kaldes Fornjots sön, broder til havet og ilden, og digteren Sveinn siger i Norðrsetudrápa, at Fornjots hæslige sönner begyndte med snefog. Sn. s. 67. (Lignende i Hrafnag. str. 17. i þórsdrápa, Sn. s. 61, og Fornjóts burr, vinden, i gåderne i Hervarars.)

Hlèr kaldes rigtignok også Œgir, begge ere havets herskere; men selve udtrykket »Hlèr, som vi kalde Œgir,« viser hen til en dobbelt oprindelse. Hlèr er det kymriske ord llyr, hav, hvorimod Œgir, af at óga, er nordisk. I sagnet er hans sæde øen Læsø, Hlèsey, hvor også Thor stred med jættekvinder (Harbarðslj. str. 37—39).

Logi, lue, er kymr. llwg; det sammenstilles af flere med den nordiske Loki, men disse navne udgå fra forskellige rødder. Om Logi hedder det, at han var af jætteslægt, og kaldtes formedelst sin höje vækst Hálogi, og efter ham er den nordligste del af Norge kaldt Hálogaland, Helgeland. Han var gift med Glöð, glød, og havde med hende to døtre, Eysa og Eimyrja, glødende aske og emmer. Så siges der fremdeles, at Hálogi havde to jarler, Vífill og Veseti, der friede til hans døtre, den første til Eimyrja, den anden til Eysa, men da kongen gav dem afslag, bortførte de hans døtre. Veseti nedsatte sig på Borgundar-

hólmr, Bornholm, og havde en sön Búi; Vífill sejlede længer øst på, og nedsatte sig på øen Vífilsey ved kysten af Sverrig, og havde en sön Víkingr (Þorsteinss. Víkingss. kap. 1, i Fornaldars. 2, 384). Når nu begyndelsen til denne fortælling er mythiske forestillinger, så er fortsættelsen det vel også; det hele er kun mythiske sagn, der udtrykke den første nedsættelse og opdyrkning ved ilden. Vífill er den, som tager sig en viv, víf; Veseti beboeren ved ve, arnen eller det første hellige sted (lig landseti, o. desl.); sönnen Búi er den der sætter bo, bú, tager fast bopæl, ligesom Víkingr på øen forestiller vikingslivet. Og så er det vel også kun en fortsættelse, en ret smuk fortsættelse af samme mythiske forestillinger, når det (s. 385) hedder, at Vífill og hans kone Eimyrja, da de begge vare blevne gamle, om aftenen sade ved den indsunkne arneild, livet var brændt ud med ilden og synet var sløvet: bóndi sitr við eld ok húsfreyja, fölski var fallinn á eldinn, og sá eigi glöggt. (Således Uhland, Thor s. 58).

Den samme Hálogi eller Hölgi, efter hvem Hálogaland er opkaldt, var fader til Þorgerðr Hölgabrúðr (hörgabrúðr); man dyrkede begge; om hans höj (haugr Hölga) siges, at den dels var dannet af det guld og sølv, der var ofret til ham, dels af muld og sten. Sn. 83. Thorgerde og hendes søster Yrpa dyrkedes af Hakon Hladejarl, og stode ham bi i det berömte slag med Jomsvikingerne (Ólafss. Tryggvas. i Fms. 2, 108. 3, 100. Jómsvíkingas. i Fms. 11, 134. Njála s. 181). Thorgerde blev også dyrket på Island, og hun havde en broder, vikingen Sóti, hvis höj fandtes i Gautland. Da Islænderen Hörðr vilde opbryde denne höj, fandt han en mand ved höjen, der kaldte sig Bjórn, men det var Odin (han var også i blárendri beklu), som gav ham et sværd til at opbryde höjen, og altså var fjendtlig sindet mod denne slægt (Hardars. kap. 15. 19. i Íslendingas. 2, 44. 59).

Den tredie sön Kári (Kåre) havde en talrig slægt. Hans sön hed enten Jökull, isstykke, isbjerg, eller Frosti,

frost, sönnesönnen Snær, sne. Han havde igen en sön Þorri, barfrost, efter hvem måneden þorramánuðr (slutningen af januar og begyndelsen af februar) er opkaldt, og døtrene Fönn, tæt sne, Drífa, snedrive, Mjöll, fin sne (mel). Þorri havde to sönner Norr og Gorr, og en datter Gói, der tillige er navn på den næstfølgende vintermåned. Denne slægt havde hjemme i Jótland eller Gotland og Finnland. Gói forsvandt, og hendes brødre droge ud for at opsøge hende; hun var bortrøvet af en konge i Hedemarken, Hrólfr í bergi. Gorr tog vejen til søs, Norr til lands. Gorr sejlede nemlig forbi de svenske skær og øer, og kom til Danmark, hvor han fandt sine frænder, der nedstammede fra den gamle Hlèr på Læsø; derfra sejlede han videre nordpå. Norr derimod drog fra Kvenland helt op til Lappmarken, derpå til Kølen, indtil han kom til den store fjord, der nu kaldes Throndhjemsfjord. Efter at brødrene havde underkastet sig mange landskaber, mødtes de endelig i Norafjord i Sogn. Herfra drog Norr til Hedemarken, hvor han traf kong Hrolf, en sön af jætten Svaði (en fjældelv?) fra Dovre. Norr ægtede en søster af Hrolf, og Hrolf ægtede Gói. Det var anledningen til Norges bebyggelse. (Frá Fornjóti og hans ættmönn.)

Heri kan man, efter begyndelsen, ikke vænte at finde andet, end mythiske navne. Måneden gói skrives også gie (Landn. i Íslendingas. 1, 154) og er uden tvivl det samme som norsk gjø; der efter Hallager betyder nyfalden sne samt det andet ny efter nytårsny; ligesom gjøfjære, góistraumar, betyder den höjeste havgang, som indtræffer i marts (jf. suðr um gói eller gœ og góibeytill, padderokke, i Íslendingas. 1, 225-226). Hvad betyder Norr, hvoraf Norvegr, Norsvej, og Gorr? höjlandet og søkysten? thi på nord kan man næppe tænke. — Man mindes ved denne fortælling om Kadmos, ordneren, der drog ud for at opsøge sin søster Evropa.

Denne mythiske slægt genfindes i adskillige andre sagn. Mærkelige ere især fortællingerne i Ynglingas. kap. 16. 22.

om kong Vanlandi, der tog vinterophold i Finland hos kong Snjár hinn gamli, og ægtede hans datter Drífa, samt deres sön Visburr; og om Dags sön Agni, der krigede med kong Frosti, og bortførte hans datter Skjálf (rysten af kulde, sv. skälva) og hendes broder Logi; Skjálf hængte ham i det halsbånd, som Visburr havde ejet. (Også i Kadmosmythen forekommer et fordærvende halsbånd). Man fristes til at forklare alle disse navne som mythiske. — I fortællingen om Halvdan den gamle tillægges der Snær hinn gamli en alder af 300 år. Fornaldars. 2, 8. — Den fabelagtige Sturlaugr hinn starfsami sendte sin plejebroder Frosti til Finnmörk, for at han skulde kaste en kevle i skødet på Finnekongen Snæs datter Mjöll. Da han nu finder hende villig til at følge med, fare de så hurtig bort, at Frosti næppe kan følge hende. Hun sagde da: du er meget senfør, min Frosti, tag du fat i mit bælte; og da tyktes ham, at han blev ganske vindfuld, så fast fór hun (Fornaldars. 3, 634). — Endelig hører hertil de bekendte sagn om kong Snjo, det er Snø eller Sne, og om Læjætten. Saxo (s. 415) fortæller, hvorledes Snjo elskede en datter af Gothernes konge. Han sender et bud, der hemmelig hvisker til hende: Snjo elsker dig; hun svarer: jeg elsker også ham. Og hun lover at møde Snjo ved Bøcherør (beykihreyr) ved begyndelsen af vinteren. Når således sne og frost, thi et lignende væsen må bruden have været, fik herredömmet i Danmark, så kan man begribe, at der opstod hungersnød, og at Longobarderne måtte udvandre. Hertil slutte sig forskellige sagn om Læjætten, der sender et par handsker til kong Snø; han sad nok så strunk på Viborg ting, men da han trak handskerne på, udvældede der så mange orme, at han blev fortæret af dem. (Petrus Olai hos Langeb. 1, 80. Annal. Esrom. sst. 1, 225. Erikskrönniken i Ny D. Mag. 5, 166. o. fl. jf. Uhlands Thor s. 35). Skönt stedet endnu den dag i dag kaldes Lusæhøgh, ere handskerne dog hverken mere eller mindre end svampene, der ere forløbere for ormenes

udvikling (de genfindes i Njarðarvöttr, spongia manus, og vinteren er bani orma, ligesom sommeren er líkn orma, Sn. s. 67), og det hele er ikke andet end en mager mythe om søvindens indflydelse på sneens smæltning. Kong Sne (eller, som vi i skolen have lært, kong Snio) kunne vi derfor vel ikke forvise fra vort land, men vel fra vor historie, tilligemed kong Roe, som vi siden skulle se. Derved går da en stor del af vor gamle historie tabt? ja, hvad skulle vi sige? historiens førstefødte börn opløse sig i myther; ere ikke Semiramis og Sardanapal også blevne til mythiske væsener?

16. Guldalderen. Dværges og menneskers skabelse. Vi vende tilbage til Aserne. Da guderne havde ordnet tiden, mødtes de på Idasletten, Iðavöllr, og höjtömrede harge og hov; de anlagde esser, smedede kostelige ting, dannede sig tænger og allehånde redskaber. De tavlede i tun, og vare glade, og der manglede dem intet af guld (alt hvad de havde var af guld), indtil tre mægtige møer kom fra Jötunheim. Da gik de hellige guder til deres domstole, og rådsloge, hvo der skulde skabe dværgenes skarer af det blodige hav og de blå ben. Og der dannedes da mange menneskeskikkelser (mannlíkun), mange dværge af jord. Derpå kom tre mægtige og kærlige Aser ved stranden (?)[1], og funde på landet Askr og Embla, lidet formående og uden skæbne. De havde hverken ånde (önd) eller sind

---

[1]) Det vanskelige sted er i texten forvirret, og forklares derfor hel forskellig. Ordet unz anses for en sammentrækning af: um þat es; men Olafsen (de bapt.) henfører det uden tvivl rettere til forholdsordet und, under, hvoraf det da ligefrem er ejeformen; således forekommer også: til þess unnz (unds) i Íslendingabók (Íslendingas. I, 364); det udtrykker, at en virksomhed standser, er forbi, i det der indtræder en anden. — I læsemåden: at húsi eller at súsi kan jeg ikke se andet end en læsefejl; der må uden tvivl menes stranden, siden den yngre Edda udtrykkelig har forstået det således. Man kunde da tænke enten på angels. æt hyðe (Beowulf v. 63, af hyð, strand) eller på: at suði, da suðr er et flodnavn (Sn. s. 116).

(sans, óðr) eller væske (blod, lá) eller lader (bevægelser, læti) eller gode farver (litu góða.) Ånde gav Odin dem; sind gav Høner; væske gav Loder og gode farver. Således Völuspá str. 7-18.

Nöjere oplysning herom gives tildels i den yngre Edda (s. 8-9. 6), men der er indløben en omsætning, i det menneskenes skabelse her går forud for livet på Idasletten, og dog må dette være det første, thi det var i begyndelsen (í upphafi). I begyndelsen, hedder det nemlig, indsatte Alfader styrere til at rådslå med ham om menneskenes skæbne og råde for borgens indretning. Det skete på det sted, som hedder Idasletten, midt i borgen (Asgård). Det var deres første værk, at bygge hov (hof), hvor deres sæder kunde stå i, tolv foruden höjsædet, som Alfader har; det hus er det ældste og störst byggede på jorden, uden- og indentil er det som bare guld. Dèr er et sted, man kalder Glaðsheimr (glansens og glædens hjem, af glaðr, klar, glad; egentlig hed den hele sal således). En anden sal byggede de; det var en harg (hörgr), som gudinderne ejede, og den var meget fager. Det hus kaldes Vingólf (vennegulv). Dernæst anlagde de esser, og gjorde sig hamre og tænger og ambolt, og derpå alleslags andre redskaber; så smedede de malm og sten og træ, og i sådan overflødighed den malm, der hedder guld, at de havde alle husredskaber af guld. Denne alder kaldes guldalderen (gullaldr), indtil den spildtes ved kvindernes ankomst fra Jötunheim.

Fremdeles om dværgene: Guderne satte sig i deres sæder og mindedes, hvorledes dværgene havde fået liv i mulden og nede i jorden, ligesom maddiker i kød. Dværgene havde nemlig først formet sig og fået liv i Ymers kød, og vare da maddiker. Men efter gudernes bestemmelse fik de nu mandevid og menneskeskikkelse, men bo dog i jord og i steen.

Endelig om menneskerne: Da Börs sönner gik langsmed stranden (með sævarströndu), fandt de to træer; de toge

dem op, og skabte mennesker deraf. Den første gav dem ånde og liv (önd ok líf); den anden vid og rørelse (vit ok hrœring); den tredie åsyn, mæle, hørelse og syn (ásjón, málit, heyrn ok sjón). De gave dem klæder og navne; manden hed Askr, kvinden Embla. Og dem fødtes menneskeafkom, som bygden blev givet under Midgård.

17. Når man nu for det første vil skaffe sig en almindelig forestilling om sammenhængen i dette, så kan dertil tjene den bemærkning: Gudernes liv er menneskets liv, er folkets liv. Gudernes guldalder er altså barnets gyldne alder og folkenes Frodealder. Denne alder er uskyldig og lyksalig, fordi virksomheden med den største frihed kun bevæger sig om væsenets egen udvikling uden nogen bestemt retning udad. Denne herlighed var det ude med, da guderne måtte til at skabe dværge og mennesker, og fik i dem en hel verden af omsorg og bekymring; ligesom den er forbi for barnet, når det skal tiltræde livets færd, og for slægten, når den skal træde ind i samfundslivet med alle dets forviklinger og sorger.[1]

Ved Iðavöllr tænke nogle på bjærget Ida, andre forklare det af ið, fl. iðir d. id, øvelse; man måtte da, som ved forstavelsen ið, tænke på gentagelsen af samme handling; eller af iði, lig inni, bolig, hvorved der da skulde tænkes på de opførte templer. Gudernes ubekymrede liv udtrykkes ved ordene: de legte tavl i tun og vare glade (teflðu í túni, teitir váru); når de vare kede af at smede eller at sidde og tale sammen, gik de ud i gården og legte.

---

1) Ved at forklare denne tid som en guldalder har jeg fulgt Finn Magnusen o. fl. Da den rette forestilling herom har megen interesse, må jeg bemærke, at Hauch (Mythenl. s. 76) betvivler denne forklaring, fordi det dog vilde være altfor underligt, om guderne just den gang skulde have gennemlevet deres gyldne, d. e. deres første uskyldige periode, da Loke blandede blod med gudernes overhoved; de havde just tabt deres uskyldighed, da de søgte at skaffe guldet ud af det gamle jættelegeme, o. s. v. Det kommer herved an på, hvorledes man opfatter forholdet imellem Odin og Loke.

Det forekommer mig at være et barokt indfald, når denne Asernes legen med guldtavl forklares »om stjærnernes lignende bevægelser«, de samme himmellegemers, som de nys havde givet en bestemt gang eller faste steder. ,Guldalderen er uskyldighedens, fredens, ubekymringens tid; det rene gedigne guldtavl er uskyldighedens symbol; og dette er så meget tydeligere, da det er det samme, som de gyldne tavler (eller tavlbrikker, gullnar töflur; tafl er samtlige brikker) der efter verdens undergang, efter at denne verdens tummel og færd er endt, genfindes i græsset, hvor de lå forglemte og foragtede (Völuspá str. 59); jf. Hauch Mythenl. s. 23.

Hvis nu guldalderen opfattes således, så ere de tre møer, med hvis ankomst den ophørte, de tre møer, der ikke vare jættekvinder (thi det siges ingensteds) men udgik fra jætteverden, ligesom guderne (også Mørerne vare jo nattens døtre), hverken natten, Angerbode og Hel, eller andre jættekvinder, som Skade, Gerde o. fl. hvilke guder senere ægtede; disse væseners fremkomst eller forbindelse med guderne hører til tiden efter menneskets skabelse. Heller ikke kom det onde til verden med de tre møer, men de gave gudernes virksomhed en bestemt retning; umiddelbar derefter gave guderne sig til at rådslå om skabelsen af dværge og mennesker. Det er altså de tre skæbnens gudinder, de tre Norner, der ifølge nødvendighedens lov, der hos os fremtræder med ligeså megen styrke, som i syden, fremkaldte de væseners udvikling, hvis skæbne de siden, under gudernes milde styrelse, skulde bestemme.

Dværgene vare allerede til, guderne skabte dem ikke, men bestemte, at de skulde have menneskelig skikkelse. Om Alfer og Vaner, der vistnok også i deres grundæmne måtte være til, er der endnu ikke tale; de træde først i virksomhed efter at menneskene ikke blot vare blevne til, men havde udviklet et liv, hvor netop Alfer og Vaner kunde træde i forbindelse med Aserne.

Mennesket blev skabt (udviklet) af træer. Det ene er

askr, asken, æsketræet; det andet embla, hvilket de fleste forklare ved ælm, t. ulme; Keyser (Nordmænd. religionsf. s. 23) derimod ved hunæsken; måske ordet kan genfindes i dialektsproget. De tre virksomme guder kendes på deres gaver: önd er som i alle sprog ånde og ånd, det er selve livet, önd ok líf, og det er Odins gave, den almindelige og den første; óðr, af at vaða (ligesom mens af meare) er sind, indre sans, den indre bevægelse, vit ok hrœring, og det er Høners gave; lá er væske, safter, her nærmest blodet, og litr, farve, blodbevægelsen fremkalder livsvarmen, og giver smukt åsyn, ásjón, ydre udseende; læti udtrykker vel lader ialmindelighed, men også mæle (læti heitir rödd, Sn. s. 110), der også findes udtrykt ved mál; og når der endelig tilföjes hørelse og syn, heyrn ok sjón, så er det klart nok, at den tredie guddommelige gave, Loders, er den ydre sans, alt det, hvorved mennesket træder i nær berørelse med den ydre verden. Uden at det nu kan falde nogen ind, at de gamle så skarpt som vi skulle have afsondret livsytringerne, vise dog selve ordene, at der i dem ligger: åndedrag, nerveströmning og blodbevægelse (respiration, innervation og blodcirculation), ydre sans og indre og livsånden, der svæver over og strömmer igennem det hele.

De fleste folk lade mennesket blive til af jord eller stene; den nordiske anskuelse at lade det udgå fra træer står på et höjere trin. Sammenligningen har en særegen interesse; mangesteds finder man hentydninger, men intet der falder sammen med vort. Hos Perserne bevares sæden af verdenslegemet Kajomorts i 40 år; da udgik derfra et træ Reivas i dobbelt form, og deraf bleve de dødelige, mand og kvinde, Meshiah og Meshianeh; de vare börn af jorden, som havde båret træet, og af himlen, som havde befugtet det. Grækernes Meliai ere jævnførte af Finn Magnusen. — Hos Thibetanerne rådslå de tre guder, hvorledes Thibet kunde blive befolket. Den første viste i en tale, at menneskeslægtens forplantning ikke kunde tilvejebringes uden at en af dem forvandlede sig til en abe. Det gjorde den

sidste af de tre guder, og man overtalte gudinden Kadroma til at forvandle sig til en abinde. Så lykkedes det, og de have efterladt sig en talrig afkom. (Wagner s. 192).

18. Treenhed. Hœnir. Lóðr. Den almindelig udbredte forestilling om tre personlige guder, der tilsammen danne den guddommelige magt, findes også i norden[1]. Tre væsener meddele i Gylfaginning kong Gylve gudelærens indhold; de hedde Hár, Jafnhár og þriði, den höje, den ligeså höje og den tredie, hvilket, som en gentagelse af første grad, tilsammen udtrykker den höjeste. I bestemtere former fremtræde de tre væsener, ved verdens skabelse som Odin, Vile, Ve, ved menneskets skabelse som Odin, Høner, Loder. Det er vel klart nok af sig selv, at Odins brødre i disse sammenstillinger ere blotte udströmninger af Odins væsen; de udgå fra ham, og forestille kun andre sider af den guddommelige magt. Deraf følger tillige, at de afledte væsener ikke ere de samme, Vile ikke den samme som Høner, Ve ikke den samme som Loder. Når de vare de samme, var der ingen grund til at give dem forskellige navne, men dette var naturligt, når der skulde udtrykkes forskellige virksomheder. På lignende måde deler den indiske Trimurti sig i to rækker: Brahm, Maja, Atma; og Brahma, Vishnu, Rudra eller Shiva. Forestillingerne falde ikke sammen, men berøre dog nær hinanden: Maja, siger man, er den guddommelige villie, begering, Atma skal være det store lysvæsen. Maja er altså Grækernes Eros, attrå, og vor Vili, villie. Når det hedder, at Zeus selv forvandler sig til Eros, når han vil skabe verden, så er det jo de samme, som om man vilde sige, at Odin satte sig selv som Vili; og når Eros tillige er en Axieros, hellig Eros, så er det det samme, som at Vili bliver til Ve, o. s. fr.

Ingenlunde kan jeg derfor give dem medhold, som

---

[1]) Ej umærkelig er den bemærkning, der göres i þáttr Hálfdánar svarta kap. 4 i Fms. 10, 171 om den gamle tro: þeim höfðu ávita orðit, at sá er einn ok þrír er baztr er, ok höfðu þá spurn af þrenningunni, og snèru því í villu.

anse Høner for den samme som Vile, og begge for lyset, samt Loder for den samme som Ve, og dem begge for ilden. Vili kan vel forklares som den behagelige, dog er betydningen behag afledt, det som er en til villie; men Hœnir kan ingenlunde forklares som Heiðnir, den opklarende, rödderne må være ganske forskellige. Afgörende er det endelig, at de jo hver for sig fremtræde i en bestemt virksomhed, og derefter næsten forsvinde.

Hœnir er et af de ord, hvis rod man ej med sikkerhed kan angive. Han forekommer nogle gange i selskab med Odin og Loke, skönt det også hedder, at han blev givet Vanerne til gissel. Ved denne lejlighed fremstilles han som enfoldig, som en, der ej vidste at tage fat på noget, at gribe nogen verdslig ting an, uden han havde Mimers råd. I samtalen mellem Ivar Vidfadme og Hörd, hvor kong Hrærek sammenlignes med ham, siges han at være den ræddeste af Aserne (hræddastr Ása. Sögubrot i Fornaldars. 1, 373). Deri ligger samme grundtanke; han er ganske som hin konge. I Þórsdrápa kaldes også Loke Høners ven (Hœnis vinr. Sn. s. 63. 64). Men især formår han intet uden Odin, derfor kaldes han Odins ledsager og selskabsbroder (sessi eller sinni eller máli Óðins), ifølge den uadskillelige forbindelse imellem ånden og sansen; han hedder også den hurtige As og den lange fod (hinn skjóti áss, hinn langi fótr) uden tvivl fordi han farer med lange fjed, med store spring som en springende funke; samt aurkonungr, hersker over det materielle stof, thi det er ham, der bringer rørelse i materien; andre læse örkonungr, pilekongen, så er det kongen over tankepilene. Sn. s. 56. Dette er i det mindste det bedste, jeg véd at sige om dette dunkle væsen.

Lóðr (eller Lòðr, thi der er nogen uvisshed i navnet) henføres til t. lodern, lue; i en variant hedder han Loptr (og er da den samme som Loke) rimeligvis formedelst den forbindelse, hvori de tre væsener, Lóðr, Loptr og Loke stå til hinanden. Loder er Loke, medens han endnu i tidens

begyndelse, som det hedder, var Odins fostbroder, förend han fremtræder som den jordiske fortærende ild. Loder udbreder sig som den stille, milde, usynlige flamme igennem menneskets årer; Loke som den fortærende ild i jordens indre. Begge ere sanseligheden; men Loder er den sanselige kraft, der i sit udspring fremkalder og udvikler livet; Loke er den uregerlige sanselighed, som fordærver og ødelægger det. Når Høner ikke er hos Odin, så er han dum; da Loke forlod Odin blev han ond.

19. Skabningen. Jætter. Efter at have betragtet skabelsen fra begyndelsen af indtil mennesket, gå vi over til en almindelig betragtning af de væsener, der træde frem i livet, og den verden eller de verdener, hvori de færdes. Livet er kun en kamp imellem disse væsener, thi den åndige magt søger overalt at trænge ind i og at beherske den legemlige, men den møder også overalt modstand. Aserne, herskere over himmel og jord, forbinde sig med vandguddommene Vanerne. Thurser og Jætter stride med Aser og Vaner; Alferne slutte sig nærmest til Vaner og Aser, Dværgene ligge nærmere ved Jætternes verden, men de arbejde i Asernes tjeneste. Afgörende er altså kampen imellem Aser og Jætter.

Jætteverden kommer frem i to slags væsener: Þurs eller Þuss, fl. Þursar, Þussar; og jötunn, fl. jötnar. Det første henføres af Grimm til møsog. þaursus, tör, þaursjan, tørste, og det skulde da udtrykke: den tørstige, driklystne. På dansk er ordet gået over til tosse (tossegreven kaldes thursen i den danske kæmpevise, som er en overførelse af Þrymskviða; Sorterup anfører talemåden: vogt dig, at tossen ikke tager dig!) De Svenske sige tösse, de Norske tusse, tussel, tusling. Rimeligvis findes ordet i d. tusmörke, måske i skruptusse (grim som en tusse, en ond tusse, siger almuen) om også i Tusseherred? Det andet, jætte, jötunn, angels. eoten, eten, henføres af Grimm til at eta, æde (af roden et, med brydning jat, som falder sammen med kymrisk ith, iath, hunger), og betydningen vilde

da være: den grådige. Hymer var så (kostmóðr jötunn kaldes han i Hýmiskv. str. 30). Andre danske og norske former ere: Jotul, Jutul, Jötul (oldht. ezal, edax). Det hyppigste kvindelige navn er gýgr, en gyge, norsk gyvri. I kilderne falde forestillingerne om disse væsener tildels sammen, og jötunn bliver ligesom et fælles navn for dem alle (Ymer selv kaldes inn hrímkaldi jötunn. Vafþr. str. 21. og alle jøtner føres tilbage til ham: jötnir allir frá Ými komnir. Hyndluljóð str. 32); ikke desmindre er der al grund til at adskille dem i to slægter: hrímþursar og de egentlige jötnar, hine de oprindelige med stamfaderen Ymer, disse de senere med stamfaderen Bergelmir, der atter nærmest er stamfader for en mindre afdeling: bergrisar, bjærgriserne (af at rísa, stå op, i vejret). Samlede nævnes begge hovedarter ved siden af hinanden i besværgelsen i Skirnisför str. 34: Heyri jötnar! heyri hrímþursar! synir Suttunga! sjálfir ásliðar! I Alvíssm. tales der bestandig om jötnar, aldrig om þursar; overalt findes også en verden jötnaheimr, ingen þursaheimr. Det er rimeligt, at hine oprindelige Hrimthurser, havets mægtige oprindelige kræfter, i tanken måtte træde tilbage for de egentlige jætter, jordens mægtige væsener.

Deres legemlige og åndelige beskaffenhed træder ej utydelig frem i adskillige skildringer. De danne ligesom et eget folk, en egen race, adskilt i flere stammer (de have en hersker: Þursadrottinn i Þrymskviða). Deres legeme er overmenneskelig stort med flere hænder og hoveder (Stærkodder havde sex arme; þurs þríhöfðaðr omtales i Skirnisf. str. 31; sexhöfðaðr. i Vafþr. str. 33; Hymer havde fólkdrótt fjöldhöfðaða, Hýmiskv. str. 35) og hovederne vare af sten eller ligeså hårde (om Hrungner hedder det: sá inn stórúðgi jötunn, er or steini var höfuðit á. Harbarðsl. str. 15; om Hymers pande, at den var hårdere end nogen kedel, harðari kalki hverjum. Hýmiskv. str. 30). Kvinderne holde sig også i denne verden til yderlighederne; snart ere de

skrækkelige uhyrer, snart fortryllende skönne: på Læsø kæmpede Thor med nogle (vargynjur váru þær, en varla konur. Harbarðsl. str. 39); Hrimgerde kaster skibene om med sin hale (brettir sinn Hrímgerðr hala. Helgakv. Hjörv. str. 20); moderen er stygg og har ni hundrede hoveder, datteren er gylden og har hvide bryn (algullin ok brúnhvít. Hýmiskv. str. 7-8); Gerde var fager; hendes arme lyste, så at luft og håv gave genskin deraf (Skirnisf. str. 6). Men i almindelighed tænkte man sig Thursernes udseende som uhyggeligt og ligblegt: Thor siger til dværgen Alvis: hvi er du så bleg om næsen? lå du i nat hos lig? du ser mig jo ud som en Thurs (hví ertu svá fölr um násar? vartu í nótt með ná? þursa líki þikki mèr á þèr vera. Alvíssm. str. 2). Kulde og tusmörke høre til deres natur (inn hrímkaldi siges både om þurs og jötunn. Vafþr. str. 21. Hrafnag. str. 13). Som mörkets börn færdes de helst om natten; sollyset og især lynet forfærde dem. Og denne kolde, mörke, rugende natur udtrykkes vel, som Grimm bemærker, ved: þursar þreyja (Hrafnag. str. 1).

Deres boliger i hav og på jord ere store huler, klipper og fjælde; jætters og bjærgrisers natur hænger især sammen med sten og fjæld; heraf benævnelserne: bergrisi, bergbúi, hraunbúi, hraunhvalr, bergdanir o. desl. Da Brynhilde på vejen til helverden kommer til en gyges bolig, træder denne hende imøde med de ord: ej skal du her gå igennem mine stenbygte gårde (grjóti studda garða mína. Helreið Brynh. str. 1). Deres våben vare, som de følgende fortællinger ville vise, stene og klipper; de havde køller og skjolde af sten; Hrungners våben vare flintesten, hén (hein). De havde også husdyr: Thrym sidder på höjen og lægger guldbånd på halsen af sine hunde, og han stryger manken på sine heste; ved hans gård gå guldhornede køer og kulsorte øxne (Hamarsh. str. 6. 23.) De besidde rigdomme og mange kostbarheder (fjölð meiðma og menja sst.); Ölvalde var meget guldrig (gullauðigr. Sn. s. 47).

Jætten er gammel: forn jötunn om Hymer; stærk og

udvikling; den anden er at forene sig med dem eller, som det udtrykkes, tage dem tilægte. Dette er genstanden for en stor mængde myther, der, når man først engang har opfattet hovedtanken, næsten ingen forklaring videre behøve. Odin dræber Sökkmímir, havets ødelæggende malström, Thor knuser Hrungner, det ufrugtbare fjæld; Odin ægter Gunnlød, Njord Skade, Frej Gerde o. s. fr.

En kort betragtning over nogle af disse væsener vil göre dette mere anskueligt. Det vilde hav træder frem i flere personligheder: Hovedmanden er selve Mímir eller Mímr, Mími (som jætte nævnes han Sn. s. 111), vogteren ved kilden under den rod af verdenstræet, der går hen til Hrimthursernes slægt, havets oprindelse og udspring. Hoddmímir er bevarer af dybets skat (af hodd, t. hort[1]), thi i vandet ligger grundæmnet til alt. Mimer, det yderste storhav, og de mindre strömme mødes (strauma mót ok Mímis i þórsdrápa), og bølgerne ere hans enker (Mímis ekkjur). Himlen kaldes hos digterne Hreggmímir (Sn. s. 96); det er en bekræftelse på at han er et vandvæsen. Sökkmímir (af sökk, sænkning, svælg[2]) var en sön af Miðvitnir; Odin besøgte ham under navn af Sviðr og Sviðrir, stillede ved sine besværgelser (duldi) den gamle jætte, og blev hans enbane (Grimnism. str. 50); derved udtrykkes enten beroligelse af den fordærvende malström, eller søgte Odin visdom dèr i dybet, eftersom man på Island, efter Finn Magnusen spåede af vandfaldets lyd (jf. Íslendingas. 1, 291) og Germanerne toge oråkler af flodhvirvlerne og strömmenes brusen (Plutarchs Caesar kap. 19). En anden jætte hed Viðblindi; han opdrog hvaler ude i havet som fiske; hvaler haldes hans galte (Viðblinda geltir. Sn. s. 85); det er nu hans husdyr. — En anden vandjætte

[1]) To ord må vel adskilles: hodd = hort; og hödd (um hodd goða i Grimnism. str. 27) efter Egilsson norsk hadd, hådde, skråliggende egn, afhæld (Hallager).

[2]) Hermed kan jævnføres i Molb. Dialektlex. at sökke, synke; det sak i ham, det rørte ham dybt (bevægede sig dybt i hans indre); sökvande, synkvande, skylregn; og sökket under orde dunkel.

på jorden findes uden tvivl i Ölvaldi. Edda fortæller om ham, at han var meget rig på guld. Da han var død, og hans tre sönner, Þjassi, Iði og Gangr, skulde skifte arv, målte de guldet således, at hver skulde tage en mundfuld, og alle lige mange. Deraf kaldes hos digterne guldet disse jætters tale eller ord (munntal, mál, orð. Sn. s. 47. Guld kaldes rödd jötuns. Sn. s. 72). Denne Ölvaldi, fader til Thjasse, kaldes i Harbarðsl. str. 19 Allvaldi; det er uden tvivl en fejl for Avlvaldi, Ölvaldi (jf. Alufossar og Ölfossar i Hervarars. kap. 1. Fornaldars. 1, 412). Også han besidder, som Mimer, en skat; guldet er overalt skjult i vandet, i havets skød og i den rindende flod, Rhinen. Zeus falder jo også som en guldregn i Danaes skød. Efter Finn Magnusen skal denne Alvaldi betegne vinteren, hans guld er nordlyset, hans tre sönner de tre vintermåneder. Dèr ere vi igen komne ind i tidsregningen. Uhland (Thor s. 119) antager Ölvalde og hans tre sönner for vindene; Ölvalde selv, der bringer øll eller drik, er regnvinden; guldet, han opdynger, er skyerne; betydningen af Thjasse er dunkel, men Idi, den travle, og Gang, gang, tummel, ere let forståelige navne på vinden. Men disse benævnelser, Thjasse derhos (for þjarsi, den larmende) og hans bolig Þrymheimr (det dundrende hjem) passe ligeså godt på det dundrende og styrtende vandfald. Hans datter Skaði, der bliver gift med Njörðr, er den vilde bjærgström, der formæler sig med det rolige hav; og den velgörende fredelige Njord har ganske rigtig taget fejl, da han tog den ødelæggende fjældström tilægte; og det er ganske rigtig Skade, der fæster sin kolde edderorm over den lænkede Loke. Her forekommer det mig nu, at meget bliver klart, når man først engang er kommen på den rette vej. Uhland har uden tvivl ret i, at begyndelsen af navnet Ölvaldi er øll, ligesom begyndelsen af Miðvitnir er mjød; den brune mjød og det skummende øll have afgivet billedet. Slutningen af Geirvimul, en af Hvergelmers floder, er ligeledes norsk vemul, der efter Hallager betyder tyndt øll. Og dette be-

kræfter sig nu fra en anden side: Grimm har i sin Geschichte der deutschen sprache 2, 657 oplyst navnene på Medofulli, der nævnes i Veseregnen, som mjaðarfull, mjødbægeret, og på Meðway i Kent som mjaðarveig, mjøddrikken. Forestillingen er jo også rigtig: de vilde floder og strömme ere jætternes vandkrukker, når de vælte dem, skyller der en flod ned over de fredelige marker. Således ere også Danaiderne kilder i Argos, og deres straf i underverden de underjordiske kilder, der aldrig ophøre at rinde. Naturmyther ere overhovedet altid de ældste. Med hensyn til guldrigdommen kan endelig bemærkes, at man jo endnu, efter folkesagnet, ser metalårer, tykke som tömmerstokke på bunden af blankvandet (Asbjörnsens Huldresagn 1, 140); og de rige guldminer i Californien opdagedes jo ved, at man ved et vandfald vilde bygge en savmølle.

Fjæld- og bjærgjætter ville forekomme i det følgende. Øde örkener og vilde skove beherskes især af gyger. En sådan gyge bor østenfor Midgård i Jærnskoven, Járnviðr, hvor de troldkvinder bo, der hedde járnviðjur, beboerinder af skoven; denne gamle gyge føder mange sönner, alle i ulveskikkelse, deriblandt dem, der forfølge sol og måne. Sn. s. 8. Et levende billede på en jættekvinde, der færdes om natten (kveldriður kaldes de), bringe hagl og andet uvejr, vælte hele flåder o. desl. er jætten Hates datter Hrimgerde; disse væsener kunde ikke tåle dagens lys; når de overraskes deraf, blive de forvandlede til sten; Atle siger til Hrimgerde: nu er det dag, sinket har jeg dig til din død, og et löjerligt havnemærke skal du være, når du står dèr i sten. Helgakv. Hjörvarðss. str. 12 fgg.

21. Saxo kender også jætteslægten, skönt hele hans betragtning har fået et historisk udseende. Han taler (s. 35) om to slags væsener: det første af overmenneskelig störrelse vare jætter (monstruosi generis viri, gigantes); det andet havde spådomsgave, og overgik de første ligeså meget i vid, som de måtte vige for dem i legemlig störrelse (artem possedere pythonicam; vivaci mentis ingenio

præstiterunt; han kalder dem magi). Imellem dem og jætterne var der megen strid; og det tredie slags fremkom ved en blanding af begge. Det er samme anskuelse som de islandske sagaers.

Saxos første historiske sagn ere derfor en rig mythisk kilde; og endel af hans jætter genfindes i Eddaerne: Vagnophtus og Haphlius, der opfostre Grams sönner, og den førstes datter Harthgrepa (Saxo s. 34. 36. 45) ere ligefrem jættenavnene Vagnhöfði, Hafli, Harðgreip (Sn. s. 111. 112); Rostiophus phinnicus i fortællingen om Rinda (Saxo s. 126) er samme navn som Hrossþjófr (Hyndluljóð str. 31) og Geruthus er Geirröðr. Går man nu videre, så er det vanskeligt at sige, hvor jætteslægten hører op: moderen til Humble og Lother, Grytha, summæ inter Theutones dignitatis matrona (Saxo s. 22) bærer ligeledes et jættenavn Gríðr. Grams opfostrer, Hroar, og Roeskildes anlægger, Hroe (Saxo s. 26. 80) er også et jættenavn (Sn. s. 112); og betænker man, at der ved flere af vore købstæder findes en Roes kilde eller Roers dam[1], så kan det vel ikke falde nogen ind, at det var en virkelig kong Roe, der drog omkring og anlagde stæder ved de anseeligste kilder, men at navnet er aldeles mythisk. Det er tilfældet med flere, og når først opmærksomheden er henvendt derpå, vil mange af Saxos sagn få et ganske andet udseende end de nu have.

22. Skulde der endnu være tvivl om jætternes betydning, så ville de aldeles hæves, når man betragter deres udseende og færd i folkesagnet fra den ældste tid af til den seneste. Overalt er det klippe, fjæld, bjærg o. desl. der har fået personlighed, og disse personers handlinger ere store naturforandringer. De have en overmenneskelig

---

[1]) Ved København findes Rosbæk, til hvilken græsgangene strakte sig, som hørte til Serritslev by (Biskop Jacobs og kong Frederik den førstes privilegier i Pontopp. Orig. Hafn. s. 12. 52. 128); udenfor Odense ligger byens vigtigste kilde, den hedder Roersdam; ved Vejleå lå fordum en Rosborg.

störrelse; man ser deres uhyre fodspor i morgenduggen; deres styrke er overnaturlig, de oprykke træer med rode, slynge uhyre klippestykker, flytte hele bjærge; alt det frygtelig ødelæggende i naturen tillægges dem; civilisation og kristendom er dem en afsky. For at anskueliggöre dette vil jeg kun minde om nogle af de ældre og yngre sagn, hvori det udtaler sig: Fra Thelemarken meddeler Hammerich sagnet om en jutul, der engang havde fået noget i öjet, som stak. Han vilde gnide det ud med fingeren, men den var altfor firskåren til det brug; så tog han et kornneg, og dermed fik han det lykkelig frem. Det var en grankogle. Jætten klemte den imellem fingrene: hvem skulde troet, sagde han, at så lidt kunde göre så vondt? Hos os kaldes Lommestenen ved Fårevejle strand således, fordi en kæmpe engang på sin vandring fandt den, og stak den i lommen, for ved lejlighed at bruge den; den har tyve alen i omfang. En af Islands landnamsmænd Grim Ingjaldssön havde en sön Thorer; da han var bleven gammel og blind, og en aften silde var gået ud, så han en stor stygg mand komme roende på et jærnskib til mundingen af Kaldå; han gik på land, hen til en gård, og gav sig til at grave på pladsen ved gården (í stöðulshliði); næste nat opkom der en jordild, hvorved gården forgik (Landn. i Íslendingas. 1, 78). Da kong Hjörleif formedelst modvind lå i Jyllands hav, og ved solens opgang vilde sejle videre, så han imod nord et stort fjæld komme op af søen, dannet som et menneske (jafnt vaxit sem mann). Det kvad: jeg ser for Hringja en höj opkastet, men Here gennemboret med spyd; jeg ser for Hjörleif strikker snoede, men for Hreidar rejst en galge. Skibet kunde ikke gå af stedet, og kongen befalede sine folk at tage til årerne. Endel af spådommen opfyldtes strax: dronning Hringja blev syg, og døde næste dag på samme tid. (Hálfss. kap. 6 i Fornaldars. 2, 30). Her taler sagnet lige ud, og lægger ingen skjul på sin mening. Og dette bekræfter Grimms bemærkning om de gængse forestillinger, i følge hvilke man tillægger bjærget legemsdele: hoved,

hals, rygg, og er tilböjelig til at opfatte basaltens og lignende formationer som sælsomme menneskelige skikkelser. Overalt i Danmark vises store stene, som jætter have slynget imod hinanden eller imod kirker. Store sandhöje fremkomme, i en viss orden, fordi jætten har fyldt sin handske med sand, og rystet det ud af fingerhullerne. Øen Borre fremkom, fordi der gik hull på en hexes forklæde, da hun flöj med en höj i det, som hun vilde flytte over fra Vordingborg til Møn. Hvenild flyttede efterhånden adskillige stykker af Sjælland over til Skåne; men engang tog hun forklædet for fuldt, forklædebåndet gik over midt på havet; således blev Hven til. Modsætningen imellem jætter og agerdyrkere udtrykkes i det vidtudbredte sagn om en jættepige, der engang forundret traf på en mand, der gik og plöjede, og bar ham med plov og oxer hjem i sit forklæde som noget kuriøst legetöj; men den gamle jætte skændte på hende, og befalede hende strax at bringe det kravl, de maddiker bort igen; for dem vilde jætteslægten snart komme til at vige.

23. Alfer og dværge. Ligesom det ved jætterne var meningen, at de gamle i dem udtrykte deres tanker ved naturen i dens storhed og vildhed, således vil det samme være tilfældet ved alfer og dværge; det er naturen opfattet fra mildere sider. Jætterne arbejde imod Aserne, ere deres fjender; men alfer ere overalt nöje forbundne med Aserne, og dværgene virke i deres tjeneste. Det er en væsentlig forskel. Hine ere onde, det er disse ikke; hine må betvinges eller slås ihjel, disse ere Asernes venner eller medarbejdere.

Andre have allerede bemærket, at disse væsener i kilderne ere blandede: i opregningen af dværgene i Völuspá finder man selve navnet Álfr, og i Hávamál str. 144 siges en dværg Dáinn (efter en anden læsemåde Dvalinn) at have ristet runer for alferne; men begge disse steder synes ej pålidelige; Völuspás uordentlige opregning er en senere

tilsætning, og det andet sted er ligeledes tvivlsomt. I Alvíssm. danne alfer og dværge to forskellige stammer, hver med sit tungemål. Skönt de derfor grændse nær til hinanden uden noget skarpt grændseskel, er det dog nødvendigt, at drage et sådant. De ere alle tilhobe naturens udviklende kræfter, men nogle virke over jorden, i lysets hjem, og det er Lysalfer, andre nede i jorden, og det er Svartalfer, navnlig i muld og stene, og det er Dværge. Det er altså kun de tvende sidste, der grændse nær sammen. Overhovedet ere de selvvirkende væsener alfer, de blot tjenende derimod dværge; derfor henføres selve ny og næ og de væsener, der bære verdénskanterne, til dværgene.

Hovedstedet om Alferne i Sn. s. 12 lyder således: Der spörges, om der i himlen er flere hovedsteder, end ved Urdsbrönd; derpå svares, at »der er også et sted kaldet Álfheimr; dèr bor det folk, som hedder Ljósálfar (lysalfer), men Dökkálfar (mörkalfer, af dökkr, mörk, dunkel) bo nede i jorden, og de ere de andre ulige i udseende, men endnu mere i færd. Lysalferne ere fagrere end solen, men Dökkalferne ere sortere end beg«. Derpå tales der om stederne i himlen efter verdens undergang, og det hedder om den anden himmel, der hedder Andlángr, og om den tredie himmel, der hedder Víðbláinn, »at Lysalfer ene, tro vi, bebo *nu* disse steder«. Det har givet anledning til at man har forestillet sig alferne som overhimmelske væsener, så at deres virksomhed blev unddraget jorden; men der tales heri åbenbar om en senere tilstand, da de gode mennesker skulde komme til Gimle, og de hvide alfer til endnu höjere og herligere boliger. En endnu frygteligere fejltagelse er det, når Lex. myth. på grund af dette sted gör Surtr til lysalfernes øverste herre, og således forvexler eller blander dem med Múspellssynir, der skulle ødelægge verden.

Ordet álfr (angels. ælf, t. alp, elb) kommer rimeligvis af at ala, nære (jf. gr. ἀλφω, ἀλπνος); det betegner da naturens fødende, nærende, udviklende kræfter. Andre

tænke på begrebet hvid (lat. albus) på de snedækte Alper og de klare elve. Begrebet udvikling ligger ligefrem i udtrykket: álfar skilja (Hrafnag. str. 1), de skille, adskille, göre skil. Æsir og Álfar (hvormed der menes lysalfer) sammenstilles idelig i de eddiske sange som indbegrebet af de höjere skabende og opholdende væsener: et land ligger Aser og Alfer nær (Grimnismál str. 4); hverken Aser eller Alfer ville billige Frejs kærlighed til Gerde (Skirnism. str. 7); Aser og Alfer samles hos Øger (Lokasenna); hvor går det Aser? og hvor går det Alfer? hedder det ved verdens undergang (Vôluspá str. 52); Thjodreyrer gol for Dellings döre: styrke (afl) for Aser, held (frami, fremme, udvikling) for Alfer (Hávam. str. 161) o. s. v. Deres verden, Álfheimr, gave guderne i tidens begyndelse den jordiske frugtbarheds gud Frej til tandgave (Grimnism. str. 5). Når dette land træder frem historisk, så ligger det imellem elve, som det norske Álfheimar imellem Raumelv og Gautelv. Overalt fremstilles de som lyse og smukke: det er bekendt af alle gamle frasagn, at det folk Álfar er meget smukkere, end andre skabninger (Sögubrot i Fornaldars. 1, 387); smuk som alfekvinde (fríð sem álfkona) udtrykker den höjeste kvindelige skönhed. Der blev ofret til dem, ligeså vel som til Aserne (álfablót): Der var en höj, som Alferne boede i; denne höj sagde Thordis til Thorvard, der bad hende om lægedom for sine sår, skal du bestryge med blodet af en tyr, og af dens kød göre et gilde for alferne (gôra álfum veizlu. Kormakss. s. 216). Sighvat skjald kunde på sin østerrejse ikke komme ind i et hus, thi husfruen stillede sig i dören for ham, og bad ham ikke gå ind, da de havde álfablót for (Hkr. Ólafss. helga kap. 92). Mörkalfer forekomme sjælden i de eddiske sange (udtrykket svartálfar slet ikke); deres virksomhed var underordnet; dværge og mörkalfer sammenstilles i Hrafnag. str. 25: gýgjar, þursar, náir, dvergar ok dökkálfar. Uden dette sted måtte man fristes til at holde mörkalfer og dværge for samme slægt,

så meget mere som der kun gives to norner, en for alfer og en for dværge.

Oprindelsen til ordet dvergr (formen durgr forekommer i Alvíssm. str. 9 i Rasks udg., og af den kommer hunkönnet dyrgja), angels. dveorg, t. twerc, zwerg, er uviss; de rødder, der lade sig formode, såvel som flere dværgenavne, vise hen til noget lukt, dødt eller til noget larmende. Men om ordet end er dunkelt, deres færd er klar nok. Dværgen bor nede i jorden, i jord og i stene (í jörðu ok í steinum, Sn. s. 9); Alvis siger om sig selv, at han bor nedenfor jord, og har sit sted under sten (Alvíssm. str. 3); Svegder, der drog ud for at opsøge Goðheimar kom til et sted, der hed Sten (á steini) og var som et stort hus, og dværgen, som havde sit hjem dèr, lokkede ham ind i stenen (Ynglingas kap. 15); i Thjodolfs vers herom kaldes dværgen den dagsky bevogter af dværgættens sal (dagskjár Durnis niðja sal-vörðuðr). Thi dagens lys kunde dværgen ej vel tåle: Thor skuffede Alvis, der, medens han udkrammede al sin visdom, glemte dagens frembrud (uppi ertu, dvergr! um dagaðr, nú skínn sól í sali. Alvíssm. str. 36). Hertil sigter uden tvivl også den dølgehjælm, huliðshjálmr, som folketroen tillagde dem; huliðshjálmr hedder skyen i Hel (Alvíssm. str. 19); de måtte vel indhylle sig i en tåge, når de vilde færdes om dagen. Og hvad der overalt kommer tilsyne, når dværge omtales, er det, at de ere kunstige smede; de forfærdige til guderne allehånde kostelige ting, som herefter ville omtales. Ekko er deres råb, som genlyder i bjærgene; det hedder derfor dværgmål, dvergmál; Sigurd slog så stærkt på harpen, at alt genlød deraf, at dvergmáli kvað á öllu (Herrauðss. kap. 12 i Fornaldars. 3, 222).

Der kan da ingen tvivl være om disse væseners betydning. Det er naturkræfterne, forsåvidt de virke i gudernes tjeneste, altså til menneskenes bedste. De ere af dobbelt art: naturen, som virker nedentil under jordens overflade, og naturen, der skyder op og udvikler sig i lyset.

Eftersom nu alt begynder nedenfra og skyder i vejret, grændser deres væsen også så nær sammen. Fra jordens skød stiger egen op, fra jordens skød bryder guldåren frem; under jorden formes de af dværge; når de udbrede sig i lysets glans, blive de til velsignelse for menneskene. Dværgene stå fjærnere, da de arbejde i dybet, i mörket; de ere ringe, usle skabninger, og træde sjælden guderne nær, hvorimod den snilde Loke er forbindelsesmidlet imellem dem og guderne; alferne derimod ere som lysets börn nöje forbundne med Aserne.

24. Det lader sig nu også fatte, hvorfor næsten ingen særegne alfer nævnes; de beskæftigede sig nemlig med selve naturtingenes udvikling, og deres virksomhed var kun en underordnet retning af Asavirksomheden; dværgene derimod forfærdigede allehånde redskaber for guderne, og digterne behøvede netop dem som nødvendige attributer. Som alfer nævnes kun Völund og hans brødre, han selv kaldes alfekonge, vísi álfa (Völundarkv. str. 13), men her ere vi allerede komne over i romantikken. Derimod høre rimeligvis blandt de væsener, som de mythiske sange kende, Ividierne, íviðjur, med deres verdener íviðr (Völuspá str. 2. jf. Hyndluljóð str. 45) til alfeætten, eftersom det hedder: elr íviðja (Hrafnag. str. 1), og de vilde da i den frugtbare natur være det samme som járnviðjur ere i den vilde og ufrugtbare[1]. Der sammenstilles netop: elr íviðja, aldir bera, den frugtbare natur nærer, tiderne føde. Endnu en ting, som taler derfor, er det vel, at der må være slægtskab imellem disse Íviðjur og Ívaldr, fader til Idun, de foryng-

[1]) Her er et af de tilfælde, hvor uvisse læsemåder og usikkre ord göre den ærlige forsker det broget nok. Íviðr forklares af Egilsson ved sylva (forte perpetuo florens); forstavelsen í tager han for ey, altid; i Völundarkv. str. 26 læser han íviðgranra, i Munchs Edda s. 199 antages derimod en anden læsemåde og forklaring, hvorved íviðja bliver en ond troldkvinde; íviðja står virkelig også blandt jötnaheiti, Sn. s. 112, men det samme gör Suttungr, hvis sönner dog ej ere jætter (Skirnisför str. 34).

ende æblers vogterinde af alfeæt (Hrafnag. str. 6), og denne Ívaldr er atter den samme som Ívaldi, hvis sönner, Ívalda synir, Sn. s. 27 rigtig nok på sin uordentlige måde kalder svartalfer, men som dog nødvendig må bryde frem fra mörkets hjem til lyset, siden de forfærdige håret til Sif, spydet Gungner til Odin og skibet Skíðblaðnir til Frej, hvad enten man nu ved dette vil tænke sig hele den på havets bølger gyngende ø med sine taglagte höje og skove, på hvilken alle guder kunne færdes, eller kun den skællagte grankogle og den sejlende frøfjeder, der kun har Frø alene ombord (thi Sn. har fuldkommen ret, at skibet kan være stort og lidet, skönt den på sin noget prosaiske vis udtrykker det sidste med, at man kan stikke det i lommen). Ívaldr, der, efter Grimms bemærkning, hos Beda skrives Hewald, i den angels. oversættelse Heávold, og er det samme som det danske navn Evald, kunne vi Danske også have god anledning til at henføre til lysets börn, thi vor skjaldesmed var visselig ingen dværg, men en strålende alf. Vindalfen tæller Völuspá også blandt dværgene, men ved ham kunne vi dog være viss på, at han svæver let og fri igennem luften. Overhovedet kunne vi ikke fejle, når vi tænke os disse væsener så lette og fine og svævende som muligt. Kun når de have en lang rejse eller höj flugt for, forfærdige de sig, som Völund, store kunstige vingepar; ellers hæve de sig af sig selv i luften uden susende vingeslag; og hvo kender ikke af egen indbildning det henrykkende i denne alfeflugt.

Andre synes rigtig nok ligefrem at være dværge, som Brokkr og Sindri, der forfærdige galten med guldbørster, ringen Draupnir og hammeren Mjölnir (Sn. s. 69); Dáinn og Nabbi, der smede galten til Freja (Hyndlul. str. 7); Fjalar og Galar, der dræbe Kvaser (Sn. s. 47). Og hertil høre da også de, der som gedder eller oddere leve i vandet; som dværgen Andvari i Andvarafors og hans fader Óinn (Sigúrðarkv. Fafnisb. önnur str. 2, jf. Andvari og Otr i

Völsungas. kap. 14), bestemte til at vade i vandet og af en frygtsom og sky natur (jf. andvar i Molb. Dialektlex.).

Vi skulle endnu betragte det vanskelige sted om dværgenes høvdinger, som omtales i Völuspá str. 10-16 og Sn. s. 9. Begge kilders sammenligning synes at vise, at der oprindelig var tre afdelinger, hver med sin høvding: Mótsögnir, den störste af alle dværge, Durinn og Dvalinn; men af Dvalins flok (í Dvalins liði) foretoge nogle en vandring fra stenen over muldvange til kampens marker (frá salar steini aurvanga sjöt til jöruvalla), og fra dem nedstammer Lovars uforgængelige æt (langniðja tal Lofars). Mærkeligt nok forekomme blandt dem Álfr og Yngvi eller Ingi. Det skulde da være en slægt, som hævede sig op fra dybet, og udviklede alfenatur i lysets verden. Men meningen er uviss, fordi man ikke ret forstår ordene, og af Sn. bliver ikke meget oplyst. Man finder her nogle dværge, der bo i muld, andre, der bo i stene, og atter andre, der her siges at komme fra Svarins höj (frá Svarins haugi til aurvanga á jöruvöllu), hvorpå der tilföjes i flertallet: ok eru komnir þaðan Lovarr, som om man skulde tænke på lofár eller lofárar eller lignende (yndige åer eller yndige ånder)? Mod tanken selv kan ingen have noget at indvende; det er jo smukt, at selve de mörke dværge ved en höjere udvikling kunne forvandles til lysende småengle, og det glæder mig, at Grundtvig (Myth. 2 udg. s. 263. 271) allerede har forklaret Lovars æt som stråleslægten (ljóma kindar), lysalferne[1].

---

[1]) En skarp textkritik bliver endnu i begge Eddaerne og flere digte at anstille med hensyn til ordene: mót, mjöt, mjöð-, der i flere navne ere forunderlig blandede imellem hinanden. Man forklarer mótsognir ved saft- eller kraftsugeren; Durinn kan henføres til dúr, slummer, eller til norsk durr, larm; Dvalinn er dvalen, og det er just hans slægt, der vågner op som Lovars afkom. For ljóna kindum, som man ellers forklarer om mændenes slægter, læser Grundtvig ljóma kindum; da ljónar egentlig ere de mæglende, forligstiftende (ljónar heita þeir

25. Også her rådspörge vi folkesagn og folketro, om vi skulle søge alferne i feslotte over skyerne, og hvad vi overhovedet ved dem skulle tænke. Både de og dværgene, om end ligeledes noget indblandede imellem hinanden, ere bevarede i almuens tro indtil den dag i dag. For det første finde vi dem i sagaerne: det var med en alfkone, smukkere end nogen kvinde, han för havde set, kong Helge avlede Skuld, og hun var så galdrekyndig, fordi hun i sin mødreneæt var kommen af alfer (Hrólfss. kraka kap. 15. 47 i Fornaldars. 1, 30. 96); en alf kommer ind i huset, skönt alle döre ere lukte (Nornagestss. kap. 1 i Fornaldars. 1, 313); Gange-Hrolf kommer til en höj, der åbner sig; der kommer en gammel alfkone ud i en blå kåbe (i blám tyglamötli); han har jaget en hjort, der er hendes, og hvilken hun netop har udsendt for at lokke ham hen til höjen; han får en ring, et fingerguld, af hende, så at han ej kan fare vild (Gaungu-Hrólfss. kap. 15 i Fornaldars. 3, 276). Ligeledes finde vi dværgen boende i stene, kunstfærdigere end andre (hagari enn aðrir menn) og smedende kostelige våben, som sværdet Tyrfing, til An en bue, og Sindri blæser en lås op (Sörlaþ. kap. 1 i Fornaldars. 1, 391. Hervarars. kap. 2, sst. 1, 414. Ánss. bogsv. kap. 2, sst. 2, 327. 396. Þorsteinss. Víkingss. kap. 22, sst. 2, 446. 457); dværgen Möndull beskrives som sort og stygg (svartr ok ljótr), lav og undersætsig (lágvaxinn ok miðdigr), han var klædt i skarlagen med et guldbånd om panden (í skarlatsbúnaði ok skarband um enni af gulli gert); han var både ypperlig læge og smed (Gaungu-Hrólfss. kap. 25 i Fornaldars. 3, 307; jf. saga Egils ok Ásm. kap. 11, sst. 3, 388).

Folketroen på Island kalder alferne ljúflingar, på andre steder de gode drenge, det stille folk, de gode naboer, de hvide viv (albæ nymphæ) o. desl. På Island have de

---

menn, er gánga um sættir manna, Sn. s. 107) så kunde man måske beholde læsemåden, og alligevel forklare det om disse væsener, der ere midlere imellem lyset og mörket.

to konger, der årlig med nogle af sine undersåtter skiftes til at drage over til Norge, hvor overkongen bor, kongerne for at aflægge ham sin hylding, undersåtterne for at göre rede for, hvorledes deres øvrighed har handlet med dem (F. Johannæi Hist. eccl. Isl. 2, 368). I det øvrige norden ere de noksom bekendte som Elvefolk, Ellefolk, Elfwor, der bo i Elverhöje. At det er de samme væsener, som de gamles alfer, bekræftes deraf, at man, efter Afzelius, endnu i Sverrig finder elfaltere, hvor der ofres for syge. Deres væxt er liden eller af menneskehöjde, men spædere og finere, og især er elvemøen usigelig dejlig, smækker som en lillie, hvid som sne, og hendes røst er lokkende og liflig. Når vandreren lægger sig i sommerkvæld til hvile ved elverhöj, så hører han deres harpeslag og liflige sang. Vil ellepigen forbinde sig med en menneskelig slægt, så flyder hun med solstrålerne ind igennem en eller anden åbning, f. ex. igennem et kvisthull på tömmervæggen, og når hun, efter at have levet i ægteskab med en mand og avlet börn med ham, enten fordi han har fortörnet hende eller fordi hun længes efter sin egen verden, atter går bort, så forsvinder hun ligeså pludselig. Flyvende ellefolk forekomme sjælden, men de omtales dog; de have små vinger på sine snehvide skuldre, men det er dog en lånt ham, de have ifört sig. Man kan også høre dem, når de komme flyvende igennem skoven i hurtige vindhvirvler, hvorved træerne bruse og brage. At komme dem for nær er farligt; et slag af dem lammer eller bringer anden sygdom; fra luften skyde de pile, deraf bliver man elleskudt, ellevild. De bade sig gerne i solens stråler, men kommer man da ellemanden for nær, udspiler han sine kæber, og hans pust bringer sygdom. Fra solnedgang til hanegal danse de i måneskin på enge og höje, i grönne lunde og dale; om morgenen ser man deres spor i duggen, og græsset voxer frodigt og mörkegrönt derefter i rundler. Det er farligt at sove på elverhöjen, hvis sindet er tilböjeligt til elskovstanker, og ellepigens sang lokker og bedårer ynglingen. På nogle

steder viser man deres haver (elfträdgårdar); hvo der har været indtaget i dem, har vandret under træer og smagt frugter og set blomster af underfuld skönhed; når de komme ud derfra, have de ingen smag for den usle verden. Det er farligt for kvæget at komme dèr, hvor ellefolket har spyttet, men når man beder smukt om tilladelse, kan man gerne lade sit kvæg gå imellem ellekongens, der er stort og af blå eller hvid farve. Endnu bestemtere lære vi at kende deres væsen, når vi høre, at de ikke gerne lade sig se bagfra, thi de ere hule i ryggen som et deigntrug (som et hult træ); at bonden, der har forlovet sig med en ellepige, isteden for sin dejlige brud omfavner en egebul; at hint gamle bladløse træ i Rugårds skov, skönt det ser ud som et andet træ, er et ellefolk, der om natten går levende omkring i skoven; at Maren bøg i Nidløse skov, når nogen vil stjæle brænde i skoven, knækker arme og ben på tyven, altså er skovens beskyttende ånd; at velstanden forsvinder fra den mands hus, der omhugger visse træer; at man, endnu omtrent i mands minde, i visse egne tiltalte træer som levende væsener, og knælende med blottet hoved og foldede hænder bad om lov, för man vovede at tage noget deraf; at det er dem, der tildele planter og træer deres milde og gode, deres onde og giftige egenskaber, o. s. fr. Heraf er det klart nok, at disse væsener herske over eng og skov. Men de findes også i vandet. I sagnet fra Østerhæsinge (Thiele 2, 239) kommer en grönklædt pige med siv flettede om hovedet fra den nærliggende mose til de stöjende og pralende karle, der gik hjem fra gilde; og den kæbestærke karl, der ej vilde give hende andet, end ti slag af sin vognkæp, falder strax død om. Her ligger tillige disse væseners åndige betydning klar for dagen; men det forstår sig selv, at den overalt ligger i baggrunden eller i dybet af sagn og digtning: det, som bedårer ungersvenden, der lægger sit øre til elverhöj, er hans egne tanker; fromhed bliver ham altid til frelse. Efter nederlandske sagn (van den Bergh, Woor-

denb. der nederl. myth. under Alven) bo de ikke blot i höje, men også i kilder og vande; når man ser tomme æggeskaller drive om på vandet, så er det alferne, der göre sig en lille sejltur; de bo også i de opstigende vandblærer, og kunne forvandle sig til svaner. Også efter svenske sagn ser man dem i fulde svanehamme komme susende igennem luften, og at slå ned i et sund for at bade sig; når de komme i vandet, blive de strax til de fagreste møer. På Island og flere steder tillægger man også dem, hvad der ellers siges om dværgene, at de lægge skiftinger, umskiptingar, bytingar, vechselbälge, i vuggen (F. Joh. anf. st. Van den Bergh under Witte wijven).

Dværgene have i folketroen beholdt deres navn, men kaldes også underjordiske, de brune mænd i mosen, o. desl. De ere små, vanskabte (på nogle steder have de gåse- eller andefødder); og göre sig usynlige ved en hat eller hætte (uddehat, nebelkappe, tarnkappe, i danske sagn: faders gamle hat), der svarer til sagaernes huliðshjálmr, kuflshöttr, hvilke udtryk også forekomme om skjul i almindelighed (Fornaldars. 1, 9. 3, 219). Kvinderne spinde og væve; mændene smede; bjærgkrystal hedder på norsk dværgstein, det er dværgene, der have hamret den til; visse stene i jorden kaldes i Danmark dværghamre; spindelvæv hedder hos de Svenske dvärgsnät; markens flyvende spindelvæv om høsten tillægges såvel dem som alferne. De ty til menneskene for at låne allehånde ting, for at hente råd, især om hjælp ved deres kvinders forløsning; alt sådant belönne de. Men de lamme også kvæget, det kaldes da dværgslaget, og de drille gerne og ere tyvagtige, når noget stikker dem i öjnene. De bortføre undertiden møer, bjærgtagne møer (hvis ikke det især tilkommer troldene), og man har exempler på, at dværginder have ægtet mennesker, og fået börn med dem.

Det er vanskeligt at bestemme om de mangfoldige sagn om skatte, der ere skjulte i jordens skød, og aldrig kunne hæves uden tiende, eller som skinne frem under

jordhöjene, når de juleaften stå rejste på piller, eller som klare luer slä op af marken, eller endelig ved midnat brænde som lys i søerne, angå dværge eller alfer eller de större trolde. De jyske smedehöje Burhöj og höjen ved Sundby minde om Völundr og smeden Wayland. Man ser ilden fare ud af höjens top og ind ad siden; man hører smedens vældige hammerslag, og ser ham ved midnat ride fra det ene værksted til det andet på en hest uden hoved, med hammeren i hånd og fulgt af svende og drenge. Vil nogen have noget smeddet til, så lægger han det på höjen med en sølvskilling ved siden; næste morgen er arbejdet færdigt, men skillingen borte.

Uden tvivl hører lygtemændene til denne slægt, uagtet folketroen har gjort dem til udøbte börn, der ej kunne komme i himlen; i Nederlandene hedde de dwaallichten (van den Bergh under dette ord). Om dagen sørge de på øde pladser, om natten vandre de om; når de møde nogen, bede de om at blive døbte. Engang kom tre af dem til en mand med deres gamle bön, men næppe havde han udtalt dåbens hellige ord over dem, førend en hel flok kom hoppende omkring ham, og han måtte blive hele natten på stedet til haneskrig. Det tyske dwerlicht, dwellicht, elflicht, og eng. elffire vise ligeledes, at disse lysvæsener vedkomme dværge og alfer. Men jeg må her standse, materien er hartad uudtömmelig.

26. Ved siden af disse væsener må jeg endnu henvende opmærksomheden på andre naturvæsener, der forekomme i sange og sagaer, og derefter under mange forskellige former i folketroen. Et ganske almindeligt navn er Vætte eller Væt, som vi endnu have i vættelys, vætteset o. desl. Det gamle ord er vætt, vættr (t. wicht, hvoraf nicht) en ting, en uting. Det bruges om allehånde ting i naturen, f. ex. om alt det, der ei måtte såre Balder (Vegtamskv. og Sn. s. 36), ligeledes i Alvíssm. str. 9, hvor Alvis siger, at han har gennemfaret alle ni verdener, ok vitað vetna hvat, og lært at kende hvert væsen. Det er gode

væsener og onde. Hulde vætter, hollar vættir, stilles ved siden af guderne (Oddrúnargr. str. 10); Atle spörger, om det var ein vættr eða fóru þær fleiri saman, da kongens flåde blev beskermet (Helgakv. Hjörvarðss. str. 27 jf. Sigrdrífum. s. 113). Med tillægsord, som udtrykke det onde, slette, usle, hvilket viser, at ordet selv udtrykker så meget som væsen, forekommer det i Œgisdr. str. 59, hvor Thor kalder Loke en ussel ting, rög vættr; i Guðrúnarkv. fyrsta str. 22, hvor Brynhilde kaldes en afskyelig ting, örm vættr; ja i slutningen at Hervararsagas gåder kalder Heidrek Odin selv ill vættr ok örm. Og således forekomme også onde vætter, vondar vættir, úvættir, meinvættir i sagaerne (Völsungas. kap. 21. Ragnarss. loðbr. kap. 2. Hervarars. kap. 7 i Fornaldars. 1, 171. 240. 433). Men isærdeleshed omtales Landvætte, landvættr, også landáss; det er dels det hele lands beskyttende guder, dels ånder, der bo i höje, vandfald, o. s. v., og som beskermede landet mod alle fjender. Det var den første af Ulfljotslovene, at ingen måtte sejle mod landet med gabende hoved eller opspærret tryne på sit skib, at landvætterne ej skulde skræmmes derved (Íslendingas. 1, 334). Da Egil rejste nidstang, vendte han hestehovedet ind mod landet, for at landvætterne skulde fare forvildede om uden at kunne finde deres hjem (Egilss. kap. 60). Hin troldmand, som Harald Blåtand sendte til Island i en hvals skikkelse, fandt alle fjælde og höje fulde af landvætter, somme store, somme små; på nogle steder viste de sig som en stor drage med tusser og øgler, der blæste edder på den fremmede gæst; på andre som en fugl, hvis vinger strakte sig ud til fjældene på begge sider, med en skare af andre store og små fugle; atter som en tyr, der vadede ud i havet, og brølede frygtelig, tilligemed flere dyr; endelig som en bjærgrise med en jærnstav i hånden, og hvis hoved ragede höjt op over fjældene; og det har noget tiltrækkende ved sig at betragte, hvorledes landets forskellige naturbeskaffenhed er taget på råd med i digtningen af disse beskyttende ånder (Olafss. Tryggvas. i Hkr.

kap. 37). Landvætterne kunde dog også være indskrænkede til enkelte egne eller personer; de mænd, der vare synske (ófreskir) kunde se, hvorledes landvætterne fulgte Hafr-Björn til tings, men hans brødre fulgte de med på fiskeri (Landn. i Íslendingas. 1, 271).

Særegne arter af vætter ere: ármaðr, skytsånd (árr, fl. árar og ærir, tjener, engel); der omtales en sådan, der boede i en sten, og som Kodran og hans frænder længe havde dyrket (Kristnis. kap. 2). — Den nysnævnte Hafr-Björn drömte en nat, at der kom en bjærgbo, bjargbúi, til ham, og tilbød sig at gå i fællig med ham; og da han sagde ja dertil, viste der sig en buk blandt hans geder, og nu trivedes alt så vel for ham, at han snart blev en rig mand. Her have vi en búi, der blander sig i husholdningen, en norsk gårdbo eller tomtevætte, vor nisse. Sagnet om nissen, der flytter med, og som på det sidste læs stikker hovedet op af bøtten, og siger: i dag flytte vi, behøver jeg kun at minde om, for at oplyse, at vi også i disse skabninger have noget åndeligt for os: vi flytte, for at komme ud af vore gamle folder, men vore gamle nykker flytte med. — Et dunkelt væsen er Huldr, der omtales som en seidkvinde (Ynglingas. kap. 16); nogle bringe navnet i forbindelse med de såkaldte Huldufólk, Huldumenn, de skjulte, og den tyske frau Holde, vor Hyldemor?

Trolden, tröll, tröllkona, forekommer hyppig i sagaerne (f. ex. i Friðþjófss. kap. 6. Ketilss. hængs kap. 7), som det almindelige navn for stygge, begsorte væsener, mindre og större, der henhøre til jættenaturen, og i sangene kaldes med mangehånde andre navne, som skass, hunk. skessa, forat, flagð, fála, smyl o. s. v. Det sidste ord smyl minder om dansk smøl, sv. smöle, affald ved forfærdigelsen af allehånde ting; det er ligesom det, der faldt af ved verdens skabelse. Selve ordet tröll er gammelt, thi Sn. s. 95 har opbevaret et vers af Brage den gamle, digtet da han silde om kvæld drog igennem en skov, og traf på en troldkvinde; hun forkynder selv heri sit væsen.

Vandvæsener ere: marmennill, havmanden; hunk. margýgr forekommer i Kongespejlet. En af Islands landnamsmænd, Grim Ingjaldsön, opfiskede en marmennill, men denne vilde kun spå om sönnen, der lå i et sælskind i stavnen (Landn. i Íslendingas. 1, 77). To af kong Hjörleifs mænd roede om høsten ud for at fiske; de fangede en marmennill, og bragte ham til kongen. Denne befalede en hirdkvinde at drage omsorg for ham; men ingen kunde få et ord af ham. Endelig kom engang kertesvendene op at brydes, og slukkede lysene; og da viste sig det had, som kongens to dronninger bare til hinanden; den ene kastede et horn hen på den andens kåbe; kongen slog til den sidste, men da hun skød skylden på hunden, der lå på gulvet, slog kongen hunden. Da lo havmanden. Hvorfor ler du? sagde kongen. Fordi du slår dem, der skulle frelse dit liv, sagde havmanden. Derefter var han atter stum, indtil kongen lovede, at lade ham bringe tilbage til havet. Da spåede han på vejen i sange om krig fra Danmark. Og da han nu skulde til at fare overbord, tog en mand ham i hånden, og spurgte: hvad er bedst for mennesket? Da kvad havmanden: Koldt vand for öjne, mørt kød for tænder, lærred for kroppen; lad mig nu i søen! Ingen mand drager mig nogen dag herefter op i skibet fra havets dybder (Hálfss. kap. 7 i Fornaldars. 2, 31). I søer og floder findes nikr, nykken. En af landnamsmændene, Ødun Stote, så engang om høsten en abildgrå hest (vatnshestr, er nú kalla sumir nikurhest) komme løbende ned fra søen Hjarðarvatn hen til hans stodheste. Ødun fangede den, og spændte den for en slæde, og dagen over gik det godt, men efter solens nedgang sled den töjet itu, og løb til søen, og blev aldrig set mere (Landn. i Íslendingas. 1, 93). Det er den hvide damhest hos os. — En slags thurs eller trold, som boede i en kilde, brunnmígi (hvis læsemåden er rigtig) omtales i Hálfss. kap. 5. Kong Hjörleif skød den i öjet med et broddspyd, han havde hedet i ilden.

Endelig er det ikke umærkeligt, at maren, mara, allerede forekommer i Thjodolfs digt i Ynglingas. kap. 16, Hun trådte kong Vanlande ihjel. Når hans mænd, der vilde hjælpe ham, toge ham oppe ved hovedet, trådte hun fødderne, så de næsten brødes: da de så toge til fødderne, kvalte hun ham i hovedet, og så døde han.

27. Aser. Det gamle navn er áss (for ans), fl. æsir; hunk. er ásynja, gudinde. Oprindelsen er ej klar; kun er det vist, at det var det almindelige navn på den gudeslægt, hos Jornandes Anses, fra hvilken Goternes konger udledte deres æt; og at det ikke har noget at göre med Asien, skönt nogle sagaer kalde guderne Asiæmenn[1].

Det synes noget besynderligt, at man ej med bestemthed skulde kunne angive Asernes antal. Grunden er uden tvivl, at når de anføres, findes undertiden Njord og Frej regnede med, hvilke egentlig ere Vaner, og om Loke hedder det, at han fremdeles er regnet med til Aserne. Der siges udtrykkelig, at de gudslægtede Aser ere tolv (tólf eru æsir goðkunnigir. Sn. s. 13) og de anføres derpå således: Odin, Thor, Balder, Njord, Frej, Tyr, Brage, Heimdal, Höder, Vidar, Vale, Uller, Forsete, Loke. Her er fjorten, men Njord og Frej ere egentlig Vaner; blandt dem er hverken Vile eller Ve, hverken Høner eller Loder, der vare

---

[1]) Man jævnfører Etruskernes aisoi, guder; og forklarer det nordiske ord enten som ands, lat. ens, væsen (landáss lig landvættr) eller af áss (senere fl. áсar) bjærgås eller bjælke, støtte (bjærgtoppen var det ældste alter; gudebilleder vare udskårne på støtter), og endelig (Grimm, Gesch. der deutschen sprache I, 114) af lat. ara, der tidligere lød asa, ansa, og det skulde da betegne det første af en træstamme dannede alter, således som de trunci, Tacitus omtaler i de germaniske lunde; jf. Geijer Svear. häfd, s. 287, om Heraclits bebrejdelser mod dem, der bede til gudernes billeder, som om man kunde tale til bjælkerne. Efter Munch forklares det ved: de hellige, de strålende. — På dansk skulde navnet hedde Ås, Æser, hvilket Munch også bruger; da det er så usædvanligt, har jeg ikke her tordet anvende det; i flere navne, om just ikke altid i den forbindelse, er også overgangen á til å ikke hos os iagttaget.

virksomme ved skabelsen. Ligeledes siger Hyndluljóð str. 28, at der efter Balders død vare elleve Aser (váru ellifu æsir taldir, Baldr er hné við banaþúfu). Når Odin som Hrossharsgrani åbenbarer sig for Stærkodder, hedder det også, at der på tinget sade elleve mænd på stole, og den tolvte var ledig; på denne satte Odin sig (Gautrekss. kap. 7 i Fornaldars. 3, 32). Derimod taler Snorre (Ynglingas. kap. 7) om Odin og hans tolv høvdinger, som man ofrede til, og troede på, hvor da Frej er regnet med; men der siges også Sn. s. 8, at der i hovet på Idasletten vare tolv sæder, foruden höjsædet, som tilhører Alfader, skönt det er for tidlig til at Frej kunde regnes med; her må altså Høner og Loder (der senere er Loke), som snart skulde tage hånd i med ved menneskets skabelse, have fyldt tallet. Endnu på to steder anføres Aserne: ved gildet hos Øger tolv Aser, der skulde være dommere (Sn. s. 45); blandt disse tolv regnes ej Odin, men Njord og Frej; Balder og Höder mangle, de ere døde, derimod findes her Høner; og i ásaheiti (Sn. s. 112), hvor der nævnes fjorten, men Uller og Høner mangle.

Man skulde tro af gudernes heste at kunne finde gudernes antal; men på et par nær, vides ej, hvilke guder de hørte til: »kun hestenes og ej rytternes navn står på dækkenet«. Deres navne ere efter Grimnism. str. 30 og Sn. s. 10: Sleipnir (Odins), Glaðr (den klare), Gyllir (forgylderen), Glær (eller Gler, den glinsende), Skeiðbrimir (den raske løber), Silfrintoppr (sølvtop), Sinir (senestærk?), Gísl (strålen[1], eller Gils), Falhófnir (bleghov), Gulltoppr (guldtop, Heimdals), Lèttfeti (letfjed); jf. Sn. s. 98, hvor der endnu siges, at Frej red på Blóðughófi (reið bani Belja Blóðughófa). Der er da tolv; men Balders hest blev brændt med ham, og det kan ej ses, om det er en af de nævnte (sølvtoppen eller strålen?); og Thor har ingen, han vader

[1]) gísl lig geisl, gísli og geisli, stang, stråle.

eller kører med bukke; de andre fare igennem luften, han kan ikke godt undvære sine skyer.

Gudinderne anføres i Sn. s. 21: Frigg, Sága, Eir, Gefjon, Fulla, Freyja, Sjöfn, Lofn, Var eller Vör, Syn, Hlín, Snotra, Gná; tolv foruden Frigg; men her mangle adskillige, der endnu anføres s. 113: Gerðr, Skaði, Jörð, Iðunn, Ilmr, Bil, Njórunn (Njörunn), Nanna, Hnoss, Rindr, Sól, Sigyn, Þrúðr, Rán; på dette sted mangler Eir, så der nævnes kun 26.

Gudernes boliger anføres i Grimnism. str. 4-17: Thors Þrúðheimr; Ullers Ýdalir; Frejs Álfheimr; Valaskjálf, som áss byggede sig i tidens begyndelse; Sökkvabekkr, hvor Odin og Saga drikke sammen; Glaðsheimr med Valhöll, hvor Hroptr vælger de våbendøde mænd; Þrymheimr, hvor Thjasse för boede, nu Skade; Balders Breiðablik; Heimdals Himinbjörg; Frejas Fólkvangr; Forsetes Glitnir; Njords Nóatún, Vidars Landviði, hvis den ellers har noget navn. Af disse tretten boliger tillægges da Odin tre, og to tilhøre gudinder, nemlig Skade og Freja.

Asagudernes betydning, således som den fremgår af en almindelig betragtning, er klar nok. Det er verdens skabere eller ordnere og opholdere; det er tænkningens og livets ånder, der gennemtrænge og oplive hele den døde natur, og søge at böje den under den åndige villie. Daglig samles de for at rådslå om verdens skæbne. Der tillægges dem menneskelig skikkelse og færd, men alt i en höjere og ædlere måde; de høre og se skarpere, de fare med uendelig hurtighed (når de nævne Thors navn, så er han der strax). Odin tillægges der ligefrem almagt; alle kaldes blide, hulde, velgörende, vise, höje, hellige: blíð regin, hold regin, nýt goð eller regin, ginnregin, ginnheilög goð; regin eller rögn er det almindelige udtryk for alle de indre kræfter, der røre sig i noget. De kaldes også (jf. Sn. s. 96) bönd og höpt, bånd, fordi de sammenholde skabningen; díar, guder, herrer; jólnar (eller jölnar, Hrafnag. str. 15) der

udledes af jól, jul (þáttr Hálfd. svarta kap. 4 i Fms. 10, 171) o. s. v.

Hvad der her tillægges Aserne gælder tildels også Vanerne; de have forbundet sig sammen, og ere i livet uadskillelige.

28. Vaner. Det gamle navn er Vanir i fl.; om Frej forekommer Vaningi (Skirnism. str. 37). Uagtet disse væseners nöje forbindelse med Aserne, adskilles de dog åbenbar fra dem; der göres i Alvíssm. forskel på vanir og æsir, vanir og goð, ginnregin og goð; ligeså i Vafþrúðnism. str. 39 imellem goð og vanir, i Skirnism. str. 17 og Sigrðrífum. str. 18 imellem álfar, æsir og vanir; i Hýmiskv. str. 4 imellem tívar og ginnregin. Det er den første sætning, vi ville göre os klar, at Aser og Vaner danne en viss modsætning.

Dernæst spörges, hvorledes skulle vi da opfatte dem? mythisk eller historisk? Snorre har (i Ynglingas. kap. 1-4 11-13) taget dem og deres land aldeles historisk (hvilket har forledet mange). Vanaland eller Vanaheimr, siger han, ligger imellem Vanakvíslar, armene af floden Tanais (Don), der fordum kaldtes Tanakvísl eller Vanakvísl, og falder i det sorte hav. Ásaland eller Ásaheimr med hovedborgen Ásgarðr lå østenfor Tanakvísl. Odin drog med en hær imod Vanerne; lykken var forskellig, og de hærgede hinandens lande. Endelig bleve de kede deraf, sluttede fred, og gave hinanden gisler. Vanerne gave sine berömteste mænd, Njord hin rige og hans sön Frej; Aserne derimod Høner, som de sagde var vel skikket til høvding, han var stor og meget smuk. Med ham sendte Aserne tillige Mimer, der var meget vis; men Vanerne gave igen for ham den klogeste i deres flok, han hed Kvásir. Da Høner kom til Vanerne, blev han strax gjort til høvding; Mimer gav ham alle gode råd; men var nu Høner stædt på tinge eller stævne, og Mimer ikke var nær, og der forekom en eller anden vanskelig sag, så svarede han bestandig: råder nu I andre, sagde han. Da fattede Vanerne mistanke om, at Aserne havde skuffet dem i mandeskiftet. De toge da

Mimer, halshuggede ham, og sendte hovedet til Odin. Odin tog hovedet, smurte det med urter, der ej kunde rådne, kvad galdre derover; og tryllede det så, at det talte med ham, og sagde ham mange skjulte ting. Imedens Njord levede hos Vanerne, havde han haft sin søster til ægte, thi det var lov dèr, og deres börn vare Frej og Freja, men hos Aserne var det forbudet at ægte i så nært slægtskab. Njord blev efter Odins død hersker over de Svenske, og forestod blotene; efter hans død Frej, der rejste det store hov i Uppsala, og grundlagde Uppsalaskat; og i hans dage begyndte Frodes fred, og der var gode åringer i landet (det samme, som Landn. i Íslendingas. 1, 336 udtrykker ved Freyr, conditor). Efter Frej fulgte Freja, der nu var den eneste, der var tilbage af guderne. Hun udbredte først blandt Aserne seid, der var i brug hos Vanerne.

Betragter man nu denne fortælling nöjere, så er det åbenbar mythiske forestillinger, der ere fremstillede på historisk vis. Vanerne med deres land Vanaland er gjort til et folk på samme måde som Aserne med deres land og borg. Men er der nu intet Asgård, hverken ved Assov eller andensteds, at søge ved det sorte hav, så lå der heller aldrig noget Vanaland; når Aserne ere guddomme, så ere Vanerne det ligeså. Og således, aldeles mythisk, taler også Edda derom: i Sn. s. 15 hedder det, at »Njord var opfødt i Vanaheim, men Vanerne gave ham som gissel til guderne, og fik som gissel fra Aserne ham, der hedder Høner; han blev til forlig mellem guder og Vaner«. Her have vi det samme som i Ynglingasaga: Njords og Høners stilling imod hinanden, men intet om Mimer. Og om Kvaser finde vi ligeledes en åbenbar mythe; thi ved skaldskabs oprindelse, Sn. s. 47, hedder det, at »guderne havde ufred med det folk, som hedder Vaner, men de bestemte et fredsstævne, og satte hinanden tryghed således, at de gik begge til et kar, og spyttede deri[1]; da de skiltes ad,

---

[1]) De gave begge kvintessensen af deres væsen. Billedet er ikke

vilde guderne ikke lade dette fredsmærke forgå, de toge og skabte deraf en mand, som hedder Kvásir«. Nu er det jo aldeles visst, at Kvaser er frugten, hvoraf den begejstrende drik udpresses, at Njord er gud for havet som velstandens kilde, Frej for jordens frugtbarhed og Freja for menneskeslægten. Den historiske Vanekrig med sit forlig opløser sig altså til en forening af stridige elementer, Vanernes herredömme til den første grundlægning af et ordnet samfund, i hvis begyndelse der herskede fred og velsignelse, der, når Vanerne havde måttet råde, vilde have varet ved, men som ophørte, da guldtørsten (Gullveig), som vi siden skulle se, tog overhånd blandt menneskenes börn. Og det er da indlysende, at ligesom Aserne, himmel- og jordånderne udgöre én side i den åndige virksomhed, så må Vanerne udgöre en anden.

Hvad vare de da? Dertil svare nogle, at det er noget ingen ret kan vide; andre, at de ere skyluftens fredelige beherskere, Frej navnlig solens gud og Freja månens (Finn Magnusen); andre, at striden er elementernes første kamp med det ordnende princip, og freden blev sluttet, da Njord, herre over vindene, der rense luften, steg op til de höjere guder (Hauch); andre, at kampen og freden synes at tyde hen på en historisk begivenhed i den forhistoriske tid: et sammenstød imellem agerdyrkernes og krigernes stammer (Hammerich); andre, at Aser og Vaner ere havguder (hvad for noget? begge?) men kun fordi havet fremstiller det bølgende og stormende menneskeliv; de ere idealer for den åndelige følelse i begge sine skikkelser: kråftig og kærlig, mandlig og kvindelig (Grundtvig); andre, at så mycket är tydligt, Vaner äro med vattnet beslägtade väsenden; krig uppstår mellan Asar och Vaner, det vill säga, eld- och vattengudar, eller tvenne åt hvarderas dyrkan i synnerhet egnade religioner, strida med hvarandra; en för-

---

smukt, men det er endnu styggere, når Apollon spytter Kassandra i munden.

likning slutar striden, genom hvilken Njord upptages ibland Asarna, — det vill säga, religionerna blandas; och nu framgå ur eldens och vatnetts förening fruktbarhetens gudomligheter (Geijer). Når vi således have gennemgået den hele cyclus af meninger; når det er indlysende, at luften ikke kan udrette så store ting, og i ingen mythologi har gjort det, og det heller ikke går an, i erkendelse deraf, at fare op til sol og måne: og når vi så en gang for alle kaste al tanke bort om historiske ting og stridige religionspartier, så er det allerede i og for sig klart nok, at ligesom Aser forestå himmel og jord, så udgå Vanerne fra havet. Fiskeriet, den ældste levemåde, er knyttet til havet og søerne, jordens frugtbarhed kommer fra vandene, fra elvene; den tanke skabte Vaneguderne.

Hvorledes stemmer nu dette overens med Eddas lære og med sædvanlige mythiske forestillinger? Hrafnag. str. 1 begynder så: alföðr orkar, álfar skilja, vanir vitu; overalt kaldes Vaner de vise; også Kvaser var meget vis (Sn. s. 47). Altså vid hører Vanerne til. Da jeg stillede dette sammen, slog det mig, at man på Færøerne, i det mindste på Debes' tid, sagde: havet er vittigt; ja ganske rigtig, viddet, det er saften og kraften af enhver ting, det er den rette humor, de ægte havmænds humour; humor calorque concipiunt, siger Ovid; vandet er det bedste, Pindar. Vandguderne ere orakelguder: Metis en datter af Okeanos; Nereus, forvandlingernes og spådommens gud, en sön af Gaja og Pontos. Kulturen kommer fra havet; fra havet steg Oannes op hos Babylonierne, i fiskeskikkelse, og lærte dem skrift, videnskab, at bygge templer og stæder; hos os kommer Skef på sin båd som et slumrende barn hvilende sit hoved på et kornneg; avlen og føden overhovedet udgår fra vandet i skikkelse af fiske eller skönne kvinder eller Lotos. Zeus og Poseidon delte herredömmet ligesom Brahma (ånden) og Vishnu (vandet); den gamle Okeanos, af hvis ström alle ting ere blevne til, stod i samme slægtskab til Poseidon, som vor Mimer til Njord (Mimer er det

yderste oprindelige hav, Øger det vildtstormende, hvor sejladsen ej kan trives, Njord det ved kysten i Nóatún, skibenes land). Theseus var en sön af havguden Ægeus (Poseidon) og lysgudinden Æthra. Poseidons datter Pallas Athene, Athenens beskytterinde, er kvindelig det samme som Frej conditor i Uppsala. Muserne gik frem af vandet (Stuhr, s. 203), ligesom den vise Kvaser, der af Aserne modtager sin bestemte legemlige form. Udsprungen af vandene overgiver Athene sig til Zeus, der antager hende som sin datter; i denne mythe, siger Stuhr (s. 335) »wird wasser mit geist verknüpft«; på lignende vis optoges Vanerne blandt Aserne. Men det er ikke et enkeltvæsen, det er en hel sammenhængende slægt, der smukt fremadskridende udvikler sig fra Njord som havet, fiskeriets og sejladsens hjem, til Frej, jordens frugtbarhed, med hans tjenere Alferne, hvorved menneskene knyttes sammen i större samfund, og til Freja, der forbinder hjærterne til slægtens evindelige opholdelse. Hvo der overhovedet forklarer, hvorfor Nereus er spådommens gud, forklarer med det samme, hvorfor Freja indfører seid; hvo der forklarer, hvorfor Aphrodite stiger op af havet, forklarer med det samme, hvorfor Freja er Njords datter. Hauch siger (om relig. myth. s. 37), i det han taler om forestillingen om en fra havet opstegen gudinde, alt det levendes moder: »at den fra havet opstegne Aphrodite upåtvivlelig må betragtes som et billede, hvori den natursandhed er udtrykt, at det hele organiske liv fra først af har udviklet sig af bølgerne, ligesom enhver enkelt organisme endnu den dag i dag begynder sin tilværelse i et med vandet beslægtet element». Der menes ikke blot havet, vandet, men stoffet i sin flydende tilstand, som indeholder den første, bevægelige og svævende begyndelse til alt; medens det er skabelsens faste, bestemte kræfter i himmel og jord, der giver tingen sin faste, fuldendte form. Og det er nu aldeles det samme, som om jeg med andre ord vilde sige: Aserne ere tænkningen, Vanerne følelsen; hine ere den fuldbevidste, klare, faste,

grundmurede tanke, disse den bevægede bølgegang, der går op og ned i sjælen, og ikke engang kan blive til bindingsværk, förend den optages i tankens verden.

Nu kunne vi også forstå, hvorfor Vanerne og deres tjenere Alferne ikke strax komme tilsyne. Wagner (Ideen s. 213) har allerede bemærket, at vandguderne i flere mythologier først komme frem efter den store flod. Mimer sidder som vogteren af havets dybe kilde yderst imod nord; men det sejlbare hav og de velgörende floder kunde først komme frem efter Ymers drab; og de frugtbare åringers og den velsignende kærligheds guddomme kunde ikke træde i virksomhed, för menneske knyttedes til menneske i ordnet samfund. Da det blev tilfældet, måtte Aserne, de åndige grundkræfter, hvem herredömmet overalt tilkommer, forene sig med Vanerne, og optage dem iblandt sig. Først da blev menneskelivet til i sine fuldendte former.

Så kunde man vel endnu gå videre, og sige: det lader sig da også tænke, hvorfor broder og søster tage hinanden tilægte hos Vanerne; det er vel ganske nødvendigt hos disse ensformige stoffer, medens Asernes giftermål fordre fjærnere, mere heterogene dele. Udtrykkene: álfar skilja, vanir vitu, føre mig endelig tilbage til en sprogbemærkning, som jeg allerede forhen har slået på: de gamles sprog er fuldt af udtryk, så mangfoldige, men tillige så stærkt begrændsede, at de nu næsten ere uoversættelige. Vanerne vide, grundviddet ligger skjult hos dem; men Alferne skilja, thi dèr hvor de herske er udviklingen i fuld gang, og det ensformige har skilt sig i flere former.

Der udbreder sig også i sprogene en stor ordslægt, som udtrykker klarhed, venlighed, skönhed, kærlighed, håb, og udgår fra samme rødder som vore Vaner, om end overgangene ikke altid ere lige klare. Man henfører Vanernes navn (hvorved man, som ret er, tænker på de hvide, klare strömme) til gæl. bán, hvid, klar, vælsk gwyn, lat. Venus, vort vænn, jf. kván, kvinna; angels. van, klar, oldsass. wanum, der ligefrem er lat. venustus; vort vinr, ven,

er t. wine, ægtemand, wineschaft er ægteskab, o. s. v. (De derimod, der antage Vaner for luftguder, forklare det af vanr, tom, som fører til forstavelsen van- un- u-, en ufrugtbar slægt). Den finske elskovsgud hedder Väinämöinen; og alfebenævnelser træffe sammen med roden til Vanerne. Jeg henviser herom til de bekendte sprogskrifter og de nyeste bemærkninger i Grimms Gesch. der deutschen spr. 2, 653; og slutter med det, som samme forfatter på andre steder har udtalt, hvorledes der åbenbarer sig hos de gamle en anskuelse af dobbeltvæsener med hensyn til de herskende naturkræfter og de sædelige rørelser; samt at der er en oprindelig overensstemmelse imellem Kelters og Germaners mythiske forestillinger i alt hvad der angår milde gudinders, vise kvinders og et underjordisk fredeligt folks forhold til mennesket, medens derimod slavisk, finsk og tysk sagn stemmer mere overens i jætternes anskuelse.

Skönt dette nu kan anses for afgjort, og Snorres historiske fremstilling ingen vægt kan have derimod, er det dog ikke uden interesse at efterspore, hvorledes mythen har kunnet gå over til historie. For det første kan man dertil sige, at Vanerne ere blevne historiske netop ligesom Aserne, og at udledningen fra Troja og nærliggende egne, en i middelalderen herskende historisk tro, står i forbindelse dermed; men der synes at ligge en endnu bestemtere angivelse i Snorres bemærkning, at floden Tanais hed Tanakvísl eller Vanakvísl. Hvad kunde bevæge ham til at sammenstille så forskellige former, og af hvilken kilde har han taget denne bemærkning, som han ej kunde øse af nordisk historie? Påfaldende er da ligheden med flod- og kærlighedsgudinden Aphrodite Tanais eller Anaitis, Tanath, Αἴνη, θεὸς Αἴνης (Vanadís), der også hos Jamblichus combineres med floden Tanais (Geijers häfd. s. 366. Movers Die Phoenicier, 1, 618. 624-626); og det er uden tvivl ikke andet end middelaldersk lærdom, der har bragt Snorre til at føre Aser og Vaner sammen ved floden Tanais. Så ende vi da vor historiske forskning med samme udråb, som Herder

livet: o, mein verfehltes streben! Vort ældste historiske grundlag rives op med rode, rub og stub. Vaner ere hverken det ene eller andet folk, hverken Joner eller Vender; deres sammenstød med Aser ved Donfloden har ingen historisk betydning; kun Trojas nærhed har flyttet scenen derhen. Historisk kan ingen indvandring godtgöres til norden fra det sorte hav. En indvandring har fundet sted, men kan ej forfølges. Man satte den nærmest fra Vestfalen, fordi man vidste, at Odin dèr blev dyrket; man gav den sit sæde i Uppsala, fordi man derfra kunde følge slægten til Norge. Om det, der lå imellem, vidste man intet; guderne komme fra Fyn, og deres efterkommere søge Godheim mod østen. Historisk betragtet er der lutter tomhed; kun den mythiske opfatning kan lægge nogen fylde deri. Men i denne, som i enhver vildfarelse, ligger der en stor vinding; Göthe har ret, »dass man aus dem irren sich wie erquickt wieder zu dem wahren hinwendet«.

29. Sprogene. Det er en i mange henseender mærkelig sang, som Edda har efterladt os i Alvíssmál; den lærer os at kende alle de anførte væseners sprog. Der forestilles, at en dværg Alvis havde forelsket sig i Thors datter; det skulde da være Þrúðr, så hed hun; han vilde vel engang have sig en ordentlig sky at hylle sig ind i, i steden for den simple jordtåge han ellers måtte tage tiltakke med; men det bekom ham ilde. Thor bragte ham ud på glatis; han spörger ham ud, hvad himmel og jord, sol og måne, sky, vind, hav, ild, skov, nat, korn og drik hedde på de forskellige tungemål, og det var altfor fristende til, at dværgen ej (som en skoledreng) skulde udkramme al sin lærdom; men han glemmer derved sig selv så ganske, at dagen overrasker ham; i håb om den ny brud, glemmer han at passe på sin gamle kappe, og står på en gang i det fulde solskin. Sangen nævner de væsener vi allerede kende: Aser, Vaner, Alfer, Dværge og mennesker; men vi lære også at kende dværgene under navnet uppregin (de opadvirkende kræfter, str. 11, jf. 12); Vanerne under navnet

ginnregin (str. 31); desuden forekomme halir eller mænd i helju (de underjordiske, str. 15. 29) hvilke grændse til dværgene, men dog skilles fra dem (str. 27); påfaldende er det, at guder og Aser adskilles (goð og ása synir str. 17), som om hine udgjorde et mellemled, en halvgudeslægt, mellem de ringere mennesker og Aserne; men da dette kun forekommer én gang, er det sandsynligt, hvad Finn Magnusen allerede har bemærket, at der ved de sidste må forstås Vaner (ása vinir?) Mest tiltrækkende er betragtningen af selve ordene, men det er en sprogundersøgelse, der hører hen til det nordiske sprogs oprindelse. En ganske kort bemærkning må jeg dog tillade mig: De ord, der høre til guders og menneskers sprog, ere ofte ældgamle ord, hvis oprindelse vanskeligen kan angives, men som genfindes i virkelige sprog (tyske og nordiske) medens de andre væseners sædvanlig ere simplere ord eller tropiske og omskrivende udtryk; skönne ere især Alfernes; f. ex. hos mennesker og guder hedder jorden jörð og fold, himlen himinn og hlýrnir, månen máni og mylinn, solen sól og sunna, ilden eldr og funi, natten nótt og njól, kornet bygg og barr, drikken öl og bjórr; derimod kaldes jorden hos Vaner veje (vegar) thi deres herredömme forudsætter samfærsel, hos Jætter attergrön (ígrœn), hos Alfer groende (gróandi); solen hos dværge Dvalins legetöj (Dvalins leika), hos Jætter immerglo (eygló) hos Alfer fagerhjul (fagrahvel); kornet hos Vaner væxt, hos Jætter æde (æti, oprindelig havre), hos Alfer væskestav (lagastafr) o. s. v. Endelig er det interessant at bemærke, at Homer også gör forskel på gudernes og menneskenes sprog, og anfører ord af begge (Il. 14, 291. 20, 74. Od. 10, 305..12, 61 o. fl. st.); anføres der hos Grækerne også ord af andre væseners sprog, som hos os? det kunde måske oplyse den ledende grundtanke.

30. Verdener. Der tales overhovedet om ni verdener. Valaen mindes ni verdener og ni værkskove (níu heima, níu íviði); dværgen Alvis har gennemfaret dem alle og

gæstet alle væsener; ligeså Vafthrudner (Vôluspá str. 2. Alvíssm. str. 10. Vafþ. str. 43). Ingensteds anføres disse verdener samlede; man kan derfor spörge, hvilke de ere? Herved må jeg advare mod den åbenbare fejl, at regne Gimle o. desl. dertil; her tales kun om denne tids verden. Og da frembyder der sig ved betragtningen af de forhen nævnte væsener af sig selv tre rækker: Múspellsheimr, Ásaheimr, Ljósálfaheimr; Vanaheimr, Miðgarðr, Jötunheimr; Svartálfaheimr, Helheimr, Niflheimr (jf. Bergmann Poëm. isl. s. 222). Efter verdens undergang, da der naturligvis ingen skyer var, men kun et vidt, åbent luftrum, nævnes også Vindheimr (Vôluspá str. 61). Også digterne kalde luften en verden: meðalheimr, veðrheimr (Sn. s. 99), men den tilhører i fællesskab Aser, Alfer, Vaner og Thor. Andre ni verdener, som ej særskilt nævnes, fik dødsgudinden Hel herredömme over (Sn. s. 18); og opad antog man, tildels senere, ni himle, der navnlig anføres (Sn. s. 119 jf. 12. 96).

Himlen var, som vi have set, en hvælving båren af fire dværge. »Jorden er kredsrund (kringlótt utan), og udenom den ligger den dybe sø; alle landene dèr gave guderne jætterne til bebyggelse.« Det er altså Jötunheimr eller Útgarðr, de yderste ubeboede egne. »Og indenfor på jorden dannede guderne af Ymers brå en borg (befæstning) imod jætternes ufred; denne borg kaldte de Miðgarðr, hvor menneskene fik boliger.« Det er jorden som menneskebolig eller Mannaheimr. »Selv byggede guderne sig en borg midt i verden; den kaldtes Ásgarðr; dèr boede guderne selv og deres ætter.« Det er Ásaheimr. Sn. s. 6.

Jordens navn Midgård findes i de tyske dialekter: midjungards, mittilgart, middangeard o. desl. I Sólarljóð str. 30. 33 kaldes jorden Œgisheimr, t. mergarten; den er som en ø, der svömmer i det oprørte hav.

Strax under jordens overflade begynder Dværgenes og Hels verden; derunder strækker sig igen Niflheimr. Nedgangen til underverden er dels over Gjallarbroen ved

Gjöll (§ 8); dels ned igennem jorden: Brynhilde går ned igennem Gygers klipper (Helr. Brynh.); Hading føres ned under jorden, først igennem tyk tåge, derpå kommer han til en slette, begroet med urter, og til en flod, hvori der flød våben, som i Slíðr, og en bro, der førte over den; han synes at have standset ved Hels mur (Saxo s. 51).

Sammenligningen med Homers og Hesiods forestillinger ligger nær.

Imellem gudernes og jætternes (menneskenes) land er en å, der åben skal rinde i tidernes løb, og der bliver aldrig is på den å; den hedder Ifing (Vafþr. str. 16). Tages ifing, tvivl, i naturlig betydning, så er det luften, der svæver frem og tilbage, og aldrig fryser til; tages det åndelig, som hos Grundtvig, så er meningen, at »den store trætte imellem guddomsgnisten i os og det dyriske, selvrådige element kan aldrig bilægges; ligeså lidt den skarpe modsætning mellem åndelige og dyriske naturkræfter.«

31. Yggdrasill. Verden forestilles også under billedet af et træ, Yggdrasils ask. »Ask véd jeg stå (siger Valaen), som hedder Yggdrasill, et höjt træ (baðmr), begydet med det hvide ler (ausinn hvíta auri); derfra komme duggene, som falde i dale; det står altid grönt over Urds brönd. Derfra komme (eller udgå) tre megetvidende møer (Nornerne) fra søen, som står under træet«. Völuspá str. 19-20. »Tre rødder stå ad tre veje ud fra Yggdrasils ask; Hel bor under den ene, under den anden Hrimthurserne, under den tredie de, der have menneskelig skabning, mennskir menn«. Grimnism. str. 31. »Der sidder en örn i askens grene, som er vidende om meget; imellem hans öjne sidder høgen Veðrfölnir. Et egern Ratatöskr render bestandig op og ned ad asken; og bærer örnens ord (arnar orð) ned og siger dem til Niðhöggr, der gnaver roden forneden, eller bærer avindsord (öfundarorð) imellem örnen og Niðhöggr. Der er derhos fire hjorte, der krumhalsede gnave af de fremstående grene (af hefingar á) eller løbe om i askens grene og bide løv (barr); de hedde Dáinn og

Dvalinn, Duneyrr og Duraþrór. Men i Hvergelmir hos Niðhöggr ligge så mange orme, at ingen tunge kan sige det, flere end ukyndige aber tænke på: Góinn og Móinn, som ere Grafvitners sönner, Grábakr og Grafvölluðr, Ofnir og Svafnir, der bestandig slide træets kviste. Ja, Yggdrasils ask har större besvær (drýgir erfiði) end mænd vide; hjort gnaver for oven, men på siden rådner træet, og nedentil giver Niðhöggr det skår«. Grimnism. str. 32-35. Sn. s. 11-12.

»Det er det störste og bedste træ; dets grene udbrede sig over hele verden, og nå op over himlen. Det har tre rødder, der strække sig overmåde vidt. Den ene rod er hos Aserne, den anden hos Hrimthurserne, dèr hvor fordum Ginnungagap var, den tredie står over Niflheimr. Til hver rod hører en kilde: Hvergelmir er under den rod, der står over Niflheimr, og hvor Niðhöggr gnaver roden forneden (her bor Hel). Mimers brönd, Mímisbrunnr, er under den rod, der går til Hrimthurserne; i den er kløgt og mandevid skjult; han, som ejer den, hedder Mímir, han er fuld af spådomme (af vísindum), thi han drikker af brönden af hornet Gjallarhorn. Did kom Alfader, og begerede en drik af brönden, men han fik den ikke förend han satte sit öje i pant. Askens tredie rod står i himlen, og under denne rod er den meget hellige brönd, der hedder Urðarbrunnr. Det er gudernes hellige sted; ved Yggdrasils ask holde de dom hver dag, dèr have de deres domsted; hver dag ride de derhen over Bifröst eller Ásbrú, undtagen Thor, som må vade over flere åer. Der står en fager sal under asken ved brönden, og fra den sal komme tre møer: Urðr, Verðandi, Skuld. Disse norner, som bebo Urðarbrunnr, tage hver dag vand i brönden tilligemed det fine dynd (jordstof, aurinn), der ligger om brönden, og øser det op over asken, at dens grene ej skulle blive træede eller rådne. Det vand er så helligt, at alle ting, som komme i brönden, blive så hvide, som æggehinden (skjall), der ligger indenfor æggeskallen. To fugle fødes i brönden;

de hedde svaner, og fra dem stammer den fugleslægt, der hedder så. Duggen, som falder fra træet på jorden, kalder man honningfald, og deraf næres bierne (býflugur). Sn. s. 10-12.

Et yderligere bevis på den forestilling, man havde om Urdkildens klarhed, renhed, hellighed, er den anvendelse senere skjalde gjorde deraf på Kristus: Eilif Gudrunsön sang om ham, at han sad mod sönden ved Urds kilde, suðr at Urðarbrunni (Sn. s. 92).

Dette er den i sin helhed ophöjede, i sine enkeltheder fuldendte verdensmythe, om hvilken Hammerich (Om Ragnaroksm. s. 101) ytrer sig således: »I det den speculative sans gennemtrængte den verdensanskuelse, der ulmede i den mythiske folketro, ligesom frugten ulmer i blomstret, opløftede den sig mer og mer til en altomfattende oversigt. Et symbol, der samler den umiddelbare mythologis grundfactorer så at sige i et poetisk system, er Yggdrasill. — Måske det oprindelig alene havde været, hvad det siden vedblev at være, et tingtræ, hvorunder guderne, ligesom menneskene, forsamlede sig til fælles råd; her er det beundringsværdig nyttet til at symbolisere det åndelige universum i verdenstræet, som har rod fra folketroens modsatte magter, som trues af vold og list, men dog bliver bevaret: nordboernes bevidsthed om de store modsætninger i tilværelsen og deres gensidige forhold, således som alt dette havde klaret sig for dem under livets mangfoldige afsondrede erfaringer, er sammenfattet til et billede, der i speculativ dybde søger sin mage blandt alle mythologier«. Mærkelige ord af en mand, der er indviet i den klassiske oldtids mysterier.

Jo klarere mythen er, desto mindre oplysning behøver den. Navnet Yggdrasill udledes af Odins navn Yggr, grubleren (den frygtelige) og drasill (drösull) bærer, hest; Odin hang på træet i ni nætter, förend han opfandt runer (træet som offertræ bar hans billede). Derved tænkes da nærmest

på den del af træet, som hører til gudernes og menneskenes verden; Idun sank ned derfra til underverden. Det er et æsketræ; Grimm fremhæver, at billedet er aldeles taget af naturen: Virgil (Georg. 2, 291) lader æsken stige ligeså höjt i luften, som den skyder rødder i jorden; og skysværme af bier kaste sig over æsketræets søde saft. I Veðrfölnir ligger tydelig ordet veðr, vejr; men om slutningen kan henføres til fölr, bleg, at fölna, er uvisst; i Ratatöskr ligger samme ord som i Odins bor rati, af at rata, gå, fare om; men om slutningen hører til at tauta, hviske, eller taska, en taske (rendetasken, siger Grundtvig) er uvisst. I de fire hjortes navne synes der at ligge en modsætning af naturens virksomhed: den stille og den stöjende; den første kan ligefrem udtrykkes ved Dáinn og Dvalinn; Duneyrr og Duraþrór kan henføres til dunr, dön, og norsk dur, knald, at dure, brage; eyrr kan være œrr, af samme betydning som þrór, stærk, heftig; ellers forklares Duraþrór ved dörstærk, af dyr, dör, åbning. Slangernes navne ere almindelige slangenavne. Niðhöggr kan henføres til nið, mörke, eller níð, nid (angels. uhtsceaða[1] og niðdraca, Beow. 4537. 4540). Ved at tage hele dyrerækken for sig, har man levende billeder på naturens virksomhed fra øverst til nederst: örnen i den höjeste æther, høgens eller falkens flugt i den nedre skyluft, egernets vævre travlhed i træet, hjortenes dvælen ved de klare kilder og deres flugt gennem skovene, slangerne nede i jorden. Det vimse egern, der bringer avindsord fra toppen til roden, viser, at den åndige opfatning ikke er sat tilside. Man kan let fortolke alle disse dyr om visse bestemte naturting; men lader os tage hele billedet, så er det klart nok; lader os ikke skære det i strimler, så fordærves det.

Mythens oprindelse have mange henført til det gamle offertræ med dets kilde, hvoraf tingtræet endnu er en for-

---

[1]) Mörkets slange; begyndelsen af dette ord, uhta, nat, tusmörke, er det, som findes i kæmpevisens: Olav han rider om votte.

mindskelse. Man har adskillige beretninger om slige offertræer i og udenfor norden[1]. Men det er indlysende, at der i offertræet kun ligger en del af verdenstræet, nemlig den, som vedkommer den menneskelige verden; vor mythe derimod omfatter den hele verden som et sammenhængende organisk helt. Interessant vilde det vistnok være, da Mimer også findes i middelalderen som et væsen i søer, om det kunde oplyses, at der ved offertræet vare flere kilder eller søer, foruden Nornesøen: en Mimers kilde, og en tredie, som forestillede underverden. Da trådte samme billede klart frem, formindsket og forstörret. Man har også andensteds søgt oprindelsen til den nordiske mythe, men finder kun antydninger: Hammerich har bemærket, hvorledes Hesiod omtaler »jordens og det ufrugtbare havs rødder, ῥίζαι« hvori ligger begyndelsen til tanken, men den er ej fuldført; bekendt er det, hvorledes æsketræet hos Grækerne ansås for den kraftigste ytring af vegetationen. Det er især hos Østerlænderne man finder tilsvarende myther, som Thibetanernes og Indiernes underfulde træ Zampuh eller Giamun, hvis lange rødder dels gå ned til havet, dels løbe under jorden imod østen, og ved hvilket fire store stene give udspringet til fire hellige floder o. s. v. (Wagner s.

---

[1]) F. ex. af schol. til Adam af Bremen ved beskrivelsen over hovet i Uppsala: »Prope templum est arbor maxima, late ramos extendens, æstate et hyeme semper virens; cujus illa generis sit, nemo scit Ibi etiam est fons, ubi sacrificia paganorum solent exerceri et homo vivus immergi, qui dum immergitur, ratum erit votum populi«. Om Saxernes Irminsul: »Truncum quoque ligni, non parvæ magnitudinis in altum erectum sub dio colebant, patria eum lingua Irminsul appellantes, quod latine dicitur universalis columna, quasi sustinens omnia« (Pertz 2, 676). Andensteds kaldes træet robur Jovis. Hermed kan også sammenlignes træidolet Aschera i det gamle testamente, symbolet på den kanaanitiske naturgudinde, og mangfoldige lignende symboler hos andre folk i skikkelse af et brædt, en trægren, en støtte eller utilhugget stang, en crucis stipes o. s. fl. (Movers die Phoenizier I, 568, 582).

189); ja, de tre stammer og slangen i dybet skulle genfindes hos Indierne (Lex. myth. og Eddalæren). Ligeså finder man hos Finnerne, der overhovedet oprejse udskårne træer og kæppe langt inde i store urer, for Veralden rad (verdens mand) oprejst »et tregrenet træ til at støtte verden på; og var ikke Veralden rad, mente de, så måtte verden forgå; han er den gud, som efter Finnernes tro giver menneskene sjælen, altså vor verdensgud Odin (Kildal i Skand. liter. skr. 1807, 2, 471). Også Kelterne, siger et gammelt vidnesbyrd (Maximus Tyrius anført hos Grimm), dyrkede Zeus, og hans billede (ἄγαλμα) var et höjt træ (ὑψηλὴ δρῦς). Men her viser sig, i et digt af Taliesin (Eckermann 3, 17) verden tillige under billedet af et dyr, »hvis gab er så vidt som Mynnansbjærgene, og der har ett öje i hovedet levende som blå is. Tre kilder udströmme fra dets svælg; den ene er saltströmmens plante, når den hæver sig op imod himlen over den bølgende sø, for at fylde strömmene; den anden lader sig ned til os i uskyldighed, når det regner, igennem den ubegrændsede luft; den tredie sprudler frem af bjærgkædernes årer, som et gæstebud fra de flinthårde klipper, der bydes af kongernes konge«. Også her have vi et smukt og stort billede: vandet i sine tre skikkelser, som havet, regnen og de underjordiske vande, svarende til Mimers brönd, Urds kilde og Hvergelmer.

Hvad der især må beundres i den nordiske mythe er det fuldendte, det altomfattende deri. Hvor ærværdigt er ikke synet af et höjt træ! Dets storhed i rummet, dets mosbegroede stamme, skyhöje krone og dybe rødder, kalder vor tanke hen til tidens uendelighed; det har set århundreder henrinde, i hvilke vi endnu ikke vare til. Vi hvile om aftenen i dets brede skygge efter en anstrængende dag, og mindes derved om lise og lindring, som vænter os efter enhver möje. Vinden suser i dets höje toppe; det er himmelske ånder, der tale til os om det, der foregår deroppe, ovenover denne sorrigspændte jord[1]. Men træet

[1]) jf. Bernardin de St. Pierre, Etudes de la nature 1809, 3, 60.

er kun begyndelsen til billedet. Til det knytter sig de store søer, den klare kilde med sine æggehvide vover, havets fjærne udspring, hvorfra alt er gået ud, og de stærkskyllende strömme i jordens indre. Med tanken om udviklingen må vi forbinde forestillingen om de første former, enheden i sine tre skikkelser. Og det er ingenlunde nok. Hvis træets ro og vindens ensformige susen i dets grene stemmer sjælen til hvile, så fører dyrerigets ufladelige bevægelse i mangfoldige former tanken hen på den aldrig hvilende og aldrig trætte natur. Træet knager og sukker under sin byrde; dyrene færdes i det og om det; hver dyreart har sit sted og har sin bestemmelse; örnen suser hen med sine brede vinger over dets krone, slangen slår sine bugter i dybet, svanen svömmer i kilden; og imedens dyrene færdes, drysser duggen ned for at forfriske og svale jorden selv og menneskets hjærte. Ja, billedet er endnu ikke fuldendt. Der er en, som har plantet træet, og der ere mange, som vogte og bevare det; höjere væsener beskerme det. Guder og mennesker, alt hvad der har liv og bevidsthed, ja alt hvad der kun har halvbevidst rørelse, har sit hjem deri, og har sin gerning at göre. Nornerne forfriske det uafladelig af deres kilde, Alferne omsvæve det, Heimdal opløfter sin bue under det, Balders glans overstråler det; Mimer hæver i det fjærne sit talende hoved, og den blege Hel vogter sine skygger, der svæve hen igennem ni verdener. Billedet er i sandhed så stort, at kun den uendelige sjæl kan fatte det; ingen pensel kan afbilde det, ingen farver kunne gengive det. Intet er her i ro eller hvile, men alt i bevægelse, som tanken, der aldrig hører op at rinde, og følelsen, der aldrig hører op at bruse. Det er hele verden, og den kan kun rummes i menneskets sjæl, i digterens tanke og i det rastløs strömmende ord.

32. Foruden Yggdrasill omtales et træ kaldet Mímameiðr, men desværre kun i det dunkle Fjölsvinnsmál (str. 19 fgg). Vindkaldr spörger, hvad det træ eller den lund hedder, der breder sig og sine grene om alle lande? og

Fjölsviðr svarer: Det hedder Mímameiðr; få mænd vide, af hvilke rødder det render, hvorhen det vender sig, og hverken ild eller jærn kan skade det. Der sidder en hane Viðofnir i træet, o. s. v. Dette Mímameiðr er nu ligefrem Mimers stamme (meiðr, en stok, en bom, o. desl.), men det er en temmelig almindelig mening, at det er det samme som Yggdrasill. »Ved dette træ, som udbreder sine grene over alle lande, her vel blot de hellige kredse, menes sandsynligvis et helligt træ på eller ved offerpladsen, som har skullet forestille Yggdrasill eller det træ, hvorunder guderne holdt deres rådsforsamlinger«; så usikkert udtrykker Finn Magnusen sig derom (Ældre Edda 3, 60). Derimod siger Grundtvig (Myth. 2den udg. s. 240): »Vel har man draget i tvivl, om Mimerstræet var det samme som Yggdrasill, men det var uden al grund, thi Vindkold spörger udtrykkelig om navnet på det træ, der udstrækker sine grene over alle lande, og får da til svar: Mimerstræet« o. s. v. Herved må bemærkes, at ordene i Fjölsvinnsm. lyde: hvat þat barr heitir, er breiðisk um lönd öll ok limar, det træ eller den lund, der udbreder sig *om* alle lande; om Yggdrasill siges derimod i Sn. s. 10: limar hans dreifast yfir heim allan, grenene udbrede sig *over* hele verden. Forskellen imellem disse udtryk er iöjnefaldende. Men også uden alt hensyn hertil, forekommer det mig at være ganske simpelt, at Yggdrasill og Mímameiðr må være to forskellige ting, eftersom det ene er Yggs eller Odins, det andet Mimers. Og så slutter jeg videre, at Yggdrasill, der bærer Odin, er den del af verdenstræet, som står over Urds kilde; Mímameiðr må da være den del, som slynger sig om alle lande, og hører til Mimers kilde, (når vi lære at forstå Fjölsvinnsmål, ville vi måske få mere at vide om forholdet imellem begge); og den tredie del have vi da i Völuspá str. 2 i skabningstræet nedenfor muld (mjötviðr, af mjöt, fabricatio, concinnatio).

Og nu er det overmåde smukt at se, hvorledes denne gamle forestilling har vedligeholdt sig langt hen i tiden, er

trængt ind i selve samfundsordenen, og har tjent til at bestyrke samfundets hellige fred; thi netop disse tre dele af verdenstræet nævnes som tryghedens, fredens, bevarere i den formular, hvormed man tilsikrede hinanden fred (grið); hele verden værnede om freden: »nú heldr jörð griðum upp, en himin varðar fyrir ofan, en hafit rauða fyrir utan, er liggr um lönd öll, þau er vèr höfum tíðindi af«, jorden holder freden oppe eller støtter den nedenfra, men himlen beskermer den foroven, og udentil det røde hav, der ligger om alle lande (Grágás 2, 166).

33. Norner. Nornerne ere skæbnens gudinder. Deres navne kende vi allerede; de hedde Urðr, Verdandi og Skuld, fortid, nutid og fremtid. Navnene forekomme også i Völuspá str. 20 i de åbenbar senere tilföjede linier; Urð hétu eina, aðra Verðandi, skáru á skíði, Skuld ena þriðju; udtrykket: de skare på ski eller brædt, er her kommet akavet ind, for rimstavenes skyld; det er indlysende, at når de, hvilket går lige forud, havde hele deres opmærksomhed henvendt på Yggdrasill, kunde de ikke sidde og udskære runer. De udgå fra søen under Yggdrasils ask, fra vandet (sø er den rette læsemåde, ikke sal). De sidde her ved søen, ved Urds kilde, og forfriske asken med kildens vande og jordæmne. Det er deres vigtigste forretning, at vedligeholde verden, den guddommelige og menneskelige verden. »I hine få ord, siger Hauch (Om relig. myther s. 31) udtaler den dybsindige mythe den hemmelighed, hvorpå jordlivets udvikling og bestandige foryngelse beror«. Urds kilde er fortidens væld, af den vorder tidens træ forfrisket. »De lagde lov, bestemte hvad bestemt skulde være (lög lögðu); de valgte livet (líf kuru); og forkynde skæbnen for tidens börn (alda börnum orlög at segja). Völuspá str. 19-20. Sn. s. 11.

Der er dog flere end tre norner. Disse møer bestemme menneskenes levetid (skapa mönnum aldr); men der ere flere norner, som komme til hver mand, når han er født, at bestemme hans levetid, og disse ere af gude-

slægt (goðkunnigar), men andre ere af alfeslægt (eru álfaættar) og det tredie slags af dværgeæt (dvergaættar); således som det hedder (Fafnism. str. 13):

Sundrbornar mjök
hygg ek at nornir sé,
eiguð þær ætt saman;
sumar eru áskungar,
sumar álfkungar,
sumar dœtr Dvalins.

Dertil bemærker Gangleri: Hvis nornerne råde for mænds skæbne, da skifte de den grumme ulige, eftersom nogle føre et godt liv og have et stort herredömme, men somme have kun lidet len eller lov, somme langt liv, og somme stakket. Hár svarer: Gode og velættede norner bestemme en god levetid (skapa góðan aldr), men når mænd have ulykke med sig (fyrir úsköpum verða), så volde det onde norner (illar nornir). Sn. s. 11. Jf. ljótar nornir, stygge norner, Sigurðarkv. þriðja str. 7. Menneskenes norner ere altså de guddommelige, alferne have sine, dværgene sine, jætterne ingen.

Deres bestemmelse kaldes dom, udsagn (dómr, kviðr); de skabe eller bestemme nødvendigheden, det uundgåelige (nornir heita þær, er nauð skapa, Sn. s. 113, hvilket også modsættes: Völur heita þær, sem vil spá); de vise, anvise hvad der skal være, og volde, forvolde. Således Fafnism. str. 11: norna dóm þú munt fyr neisum hafa, norners dom vil du holde for spot; Hamdism. str. 31: kveld lifir maðr ekki eptir kvið norna, ingen mand lever en aften efter nornernes kald; Hrafnag. str. 1: Alföðr orkar, álfar skilja, vanir vitu, vísa nornir; Helgakv. Hundingsb. önnur str. 24: þó kveð ek nökkvi nornir valda; Atlakv. str. 16: nái nauðfölva létir nornir gráta, norner begræde (hilse?) nødblege lig; jf. nornir nauðgönglar i Fafnism. str. 12, hvor der sikkert er tale om nornerne i almindelighed og ikke om jordemødre. For öjeblikket kan jeg ikke få andet ud af dette sted, end

at nornerne idelig skabe nauð og befri mænd fra besvær (mœður).

I særdeleshed er det Urðr, hvem bestemmelsen tillægges; hendes navn står ikke sjælden for skæbnen i almindelighed, og i flertallet for selve nornerne; hun bevogter begejstringens kilde. Således Fjölsvinnsm. str. 47: Urðar orði kveðr, engi maðr, þótt þat sé við löst lagit, Urds ord kan ingen modsige, hvor byrdefuldt end det falder; Sigurðarkv. Fafnisb. þriðja str. 5, hvor det om Brynhilde hedder, at hendes liv hidtil var uden daddel, men desimellem ginge de grumme urder, géngu þess á milli grimmar urðir; Hrafnag. str. 2: Óðhrœris skyldi Urðr geyma, máttig at verja mestum þorra, Urð skulde have vogtet, givet agt på, Odrører (skaldskabets kar), hun som er mægtig til at værge den mod den störste mængde (?).

Her må jeg endnu anføre det meget omtvistede sted i Vafþr. str. 48-49 om Mögthrasers møer, som forklares om nornerne, og af hvilket i det mindste slutningen er tydelig nok: hamingjur einar þeirra í heimi eru, þó þær með jötnum alask, de ere skæbnesgudinder for alle dem, der i verden ere, skönt de opfødes hos jætter[1].

Allerede fra fødselen af bestemte nornerne ethvert væsens liv, færd og stilling. Således klager dværgen Andvari om sig og hans fader Óinn, at en ussel norn bestemte dem fra begyndelsen af til at vade i vandet, aumlig norn skóp oss í árdaga, at ek skylda í vatni vaða (Sigurðarkv. önnur str. 2). Men især kom nornerne ved berömte heltes

---

[1]) Gangråd spörger: hvilke de møer ere, der forsynlige fare over folkehavet, lýða mar; dette udtryk forstår jeg med Finn Magnusen om nornernes sø; og Vafthrudners svar om de tre flokke (þjóðar, da versemålet næppe tillader at læse þjóðár) som falde over Mögthrasers møers torp, forstår jeg med Egilsson om de tre slags norner, som ovenfor ere omtalte: Asers, Alfers og dværges. Vi lære da tillige her (hvis der er tale om denne verdens norner) at kende deres fader; han hedder Mögþrasir, efter Egilsson cupidus filiorum (mögr, en ung sön; mey ok mögr, Vafþr. str. 33).

fødsel, og vævede den storvæv, der afgjorde hele deres følgende liv. Således ved Helge Hundingsbanes: Det blev nat i borgen, og nornerne kom, de, der kongens liv bestemte (aldr um skópu); ham bøde de vorde den berömteste kriger og den bedste konge. Med kraft snoede de skæbnens snore (orlögþáttu), medens det stormede om borge (?) i Brålund; de udviklede det gyldne tov (greiddu gullinn sima) og fæstede det midt under månens sal. Mod øst og mod vest skjulte de enderne; dèr imellem fik kongen land; og mod nordlandene (á norðrvega) kastede Neres søster[1] et fæste, det bød hun stedse at holde (Helgakv. Hundingsb. fyrri str. 2-4). De udspændte altså deres væv fra øst til vest, fra solens opgang til dens nedgang, fra livets morgenrøde til dets aften; og et fæste kastede nornen mod nord, dèr skulde han have sit rige. De tre norner udspændte væven imod tre verdenshjörner.

Hos Saxo (s. 272) fremtræde nornerne på samme måde: Det var skik hos de gamle, siger han, at rådspörge nornerne (Parcarum oracula) om sine börns tilkommende hændelser (eventus, sköp). Efter disse ord fortæller han, hvorledes Fridlev, for at erfare sin söns skæbne, gik til hovet (deorum ædes) og i sanghuset (sacellum, koret) så tre nympher sidde på ligeså mange sæder (ternas sedes totidem nymphis occupari cognoscit). Den første, som var af et mildt gemyt (indulgentioris animi) tildelte sönnen skönhed og yndest blandt mennesker, den anden gavmildhed, men den tredie, der var barsk og frastødende (protervioris ingenii invidentiorisque studii) vilde fordærve sine søstres gaver, og tildelte derfor sönnen karrighed, der siden blev en plet på hans liv. Nornerne kaldes her søstre (sorores). De sidde

---

[1]) Her støde vi atter på et dunkelt udtryk, som jeg dog ikke tör forbigå, da det vedkommer nornen, der kaldes nipt Nera. Hvor fristende det end er, at antage det for det samme som nipt Nara, Nares søster, i Höfuðlausn (Egilss. s. 440), så må vel dog Neri, hvis læsemåden er pålidelig, være et andet væsen, og have sproglig sammenhæng med norn.

på stole, ligesom guderne på domstole (rökstólar); i Sólarlj. str. 51 sidder den døde, för vandringen begynder, på nornernes stol (á norna stóli), imedens han lå lig?

De samme forestillinger bevares i sagaerne, kun at nornerne her blandes med valaer og spåkoner (völvur og spákonur), der ligesom hine spåede menneskene liv og skæbne (spáðu mönnum aldr eller örlög). Herved vil De udentvivl komme til at tænke på nornernes gæst, Nornagestr. Völverne kom; barnet lå i vuggen, og lys brændte over det. Da de to første havde tildelt det gode gaver, stod den tredie og yngste vred op, og råbte: jeg skaber, at barnet ikke skal leve længer, end lyset brænder hos ham; men hurtig greb da den ældste völve lyset, slukkede det, og gav moderen det med den formaning, ikke at tænde det igen förend på hans sidste levedag (Nornagestss. kap. 11). Nornagest førte siden dette lys med sig, og da han var bleven kristnet og havde opnået en alder af 300 år, blev det atter tændt og brændte ud på hans dødsdag. Mythen har her fået et kristeligt anstrøg. Lyset er hans livs lys; som hedning vandrede han i mörke, men det blev tændt på ny, da han blev kristen, som fromhedens kærte. Grimm har allerede gjort opmærksom på den mærkelige lighed med mythen om Meleager hos Apollodor: Mørerne spå ved hans fødsel; Atropos bestemmer, at han skal leve så længe til branden på arnen er brændt ud; hans moder Althæa tager den ud af ilden. I grunden findes her den grundtanke, der i det store udtales ved Balders død; med lysets død går gudeverdenen under.

Her var det, og vel tillige hos Saxo, den yngste norn, altså Skuld, der er barsk og stræng; ellers er det Urd som den ældste der viser sig således. Det onde, der jo allerede har sin spire i fortiden, tillægges hende. Således kalder Guldrand Brynhilde kongernes Urd eller onde skæbne: urðr öðlinga héfir þú æ verið, rekr þik alda hverr illrar skepnu (Guðrúnarkv. fyrsta str. 24). Også varslet for landfársot, der viser sig som en måne på væggen, kaldes Urdsmåne,

Urðarmáni (Eyrbyggjas. s. 270). I den kristelige tid (1237) åbenbarer hun sig for en mand snebjörn om natten för jul ude i tunet som varsel for et stort slag; hun viser sig som en stor, mörk kvinde, med rødt åsyn i en mörkeblå kjole og med et stokkebælte om livet (þrístilig, daprlig ok rauðleit, í dökkblám kyrtli, stokkabelti hafði hon um sik); hun kvæder en sang, som slutter med, hvorlunde hun sorrigfuld fór did for at vælge mand til døden (harmþrungin fór ek hingat heljar ask at velja). Hun farer hardt som den sorte fugl hen over höjder og höje, og kommer i dalen, hvor hun skjuler sig, til dødsagerens måne (líðk um hól ok hæðir hart sem fuglinn svarti; kemk í dal, þar er dyljumsk, dánar akrs til mána. Sturlungas. 1 d. 2 afd. s. 212). Hun åbenbarer sig altså som valkyrie, hvilket ellers kun gælder om Skuld, der udtrykkelig nævnes blandt dem.

34. Ordet norn viser sig allerede ved sin form som et af sprogets ældste[1]; det er kun bevaret på Island, Færøerne og i Norge, men er tabt i Danmark og Sverrig, og skal heller ikke findes i nogen tysk dialekt. Urðr (d. Urd eller Urde, thi begge former ere gode danske, som væt og vætte, Ragnhild og Ragnhilde) oldsass. wurth, angels. wyrd, fl. wyrdas (skæbne i almindelighed, f. ex. i udtrykket: me thät wyrd gewäf, skæbnen vævede mig det så) udledes af at verða, dat. varð, urðu, og betyder da, ligesom ordet,

[1]) Det hører til dem, der har tabt afledsendelsens selvlyd, som barn, korn, horn, þorn, björn, firn o. s. v. og tydelig skille sig fra de senere med fuldstændig endelse (-an, -in, -un). Oprindelsen må engang ved et lykkeligt fund kunne afgöres. Interessant var det altid at vide, hvad grundbegrebet er: at sno og væve eller det mörke, dunkle. Ligesom oldn. logn kommer af at lega (liggja) t. zorn af ziran, kunde norn tænkes afledt af et gerningsord nira, nera, lig njörva (multiplici vinculorum nexu implicare) og da have sammenhæng med Njörðr, Njörunn; eller, da s ofte tabes (bragi, sprache) af t. snirfan, göre mörk; da blev Neri formörkeren og norn den i mörket skjulte. Hertil hører da vel også Njaradrottinn i Völundarkv., der sikkert ikke har noget at göre med landskabet Nerike. Dette må blive genstand for en nöjere undersøgelse.

den vordne, fortiden. Verðandi (ikke Verandi) ligeledes af at verða, er den vordende, nutiden; thi nutiden vorder kun, den er ikke; når den er, er den allerede forsvunden; heller ikke hører man noget om denne norns særegne virksomhed; Urd og Skuld forekomme handlende for sig; Verdande derimod kun i forbindelse med dem. Skuld, af at skulu, er da den der skal, vil vorde; den skyld, der ifølge den foregående virksomhed må komme. Denne norn er, som nys bemærket, tillige valkyrie.

Andre mythologier tilbyde flere sammenligningspunkter. Nærmest stå Grækernes Moirai. Grundtanken er aldeles den samme. De ere oprindelig døtre af natten. Et sted i de orphiske sange forklare nogle så, at Moirerne sidde ved den himmelske sø med de hvide vande; det er et påfaldende sammenstød, hvis fortolkningen er sand. Der er hos Grækerne ikke ligefrem tænkt på de tre tider, men tidsfølgen ligger dog nødvendig også i Moirernes forretning: den ene uddrager tråden, den anden styrer den, den tredie skærer den over. Den samme modsætning, som vi så tidt støde på, møder os også her: de græske norner spinde, vore udspænde deres væv fra øst til vest; hines spind er et arbejde som flittige huskvinders i faderens hus, disses væv er et værk af verdens mægtige ånder; ved deres komme kommer hele naturen i oprør.

Hele denne digtning er udgået fra troen på en forudbestemt, uforanderlig skæbne; hos os, som overalt i den hedenske verden, har enhver skabning sin Themis, sin virksomheds lov. Denne tro, der endnu er almindelig hos vor almue, møde vi overalt i vore gamle kilder: alt er forelagt, tilskikket, alt vil ske, som det forud er betænkt (lagt er allt fyrir; þèr var þat skapat; þat mun verða fram at koma sem ætlat er; koma mun til mín feigðin hvar sem ek em staddr, ef mèr verðr þess auðit). Der ligger heri en fornemmelse af den sammenhæng, der finder sted i hele naturen og den nöje forbindelse mellem den legemlige og åndige; intet væsen består for sig, ingen hændelse udgår

alene fra nogen enkelt; enderne af de tråde, hvoraf livets væv bliver spunden og vunden, ligge skjulte dybt nede i begyndelsens svælg; selvbevidsthed er kun en abstraction, det selvbevidste enkeltvæsen kun et blad, der bilder sig ind at være noget, men i gerningen kun er et skud, der skyder ud og falder af, på albevidsthedens træ. At disse tanker nu kunde forme sig som en uundgåelig, en kold og stræng nødvendighed ligger ligefrem i den før hedenskabet uopløste og uopløselige modsigelse imellem naturnødvendigheden og den fri villie. Og derpå beror forholdet imellem Norner og Aser. Denne modsigelse fylder hele gudelæren. Nornerne udgå fra jætteslægten, fra den rå natur; i den ligger der en nødvendighed en uigennemskuelig udvikling, som villien idelig søger at komme efter, og at beherske. Aserne ere bevidstheden, der ligeså nødvendig vil göre sig gældende, men modstanden ligger i naturen. Odin søger overalt at bemægtige sig den; han taler med Mimer, med de vise jætter, med valaen i underverden, men fremfor alt gælder det om at vide Nornernes villie, at kende naturkræfternes natur, hvor den vil hen, hvad den har for; kun da kan den overvindes, beherskes og formes efter villiens lov. Der er altså to forskellige virkende magter (ligesom to electriciteter, en negativ og positiv) der drages imod hinanden; og kun i det de forbindes bliver noget avlet; digteren skaber kun i det hans ånd formæler sig med det givne stof. Nornerne komme til Aserne; da først begynde de at skabe. Den oprindelige enhed har spaltet sig, og forener sig atter i det den frembringer. I hele livets udvikling gælder det samme; alt hvad der sker fremgår af de tvende modsatte kræfter, de forsones i det de forgå. Det er nordisk tro. Det er den dualistiske strid, som filosofien bestandig arbejder på at opløse, og som fromheden ene kan løse.

35. Fylgier. Hamingier. Diser. Lykke. Med nornerne nærbeslægtede væsener ere Fylgier og Hamingier. Nornerne ere hele verdens, hele tidens skæbne; Fylgierne

ere bundne til personer. Det er enten en hel slægts (ættarfylgja) eller enkelte personers (f. ex. konunga fylgjur i Sögubrot, Fornaldars. 1, 367. Fylgja Odds i Örvaroddss. kap. 4, sst. 2, 172).

Fylgja (den medfølgende), Hamingja (af hamr, en ham) betegner ligesom selve ordet ham menneskets billede eller omrids, afbilledet af dets væsen; når tanken udfylder dette omrids til personlige skabninger, bliver deraf ledsagende ånder.

Disse væsener ere milde eller vrede, de beskytte og advare eller fordærve og ødelægge. Derefter åbenbare de sig i forskellige skikkelser. Nærmest er det kvinder, også for mænd; men ofte vise de sig som dyr, i det dyrs skikkelse, med hvis tænkemåde menneskets har mest lighed, og gerne i samme dyrs, da menneskets karakter er en. Store høvdinger havde anseelige fylgier: om Ingemunds sönner hedder det, at de havde stærke fylgier, rammar fylgjur (Vatnsdœlas. kap. 30); om kong Frode, at store og mægtige fylgier gik forud for ham (Hrólfss. kraka kap. 2). Thi når nogen væntedes, kom hans fylgier forud, og kyndige folk kunde se dem: Svan, som væntede et overfald af Osvif, siger: nu søge Osvifs fylgier hid, nú sœkja at fylgjur Ósvifs (Njála kap. 12). Et sådant varsel kaldtes atsókn, anfald, hjemsøgelse. Pudsigt er det, når drengen falder over sin egen fylgie; det kan ske, eftersom hun går forud. Da Thorsten Oxefod endnu var en dreng på syv år, kom han engang, som börn pleje, hurtig farende ind i stuen, og faldt på gulvet. Den gamle vise Geiter så det, og brast i latter. Knøsen gik siden hen til ham, og spurgte, hvorfor det forekom ham så latterligt, at han faldt. Jo, sagde gubben, thi jeg så det, som du ikke så: da du kom ind i stuen, fulgte dig en hvidbjörneunge, og løb foran dig ind på gulvet, men da han fik öje på mig, blev han stående, og da du så kom farende, faldt du over ham. Det var Thorstens egen fylgie, og Geiter sluttede deraf, at han ikke var af simpel æt (Fms. 3, 113). Fylgien følger mennesket fra fødselen til døden, og forbindelsen var inderlig som et ægte-

skab; men ved omskiftelse af tro (religion) måtte den naturligvis opløses: Om den bekendte skjald Halfred Vandrådeskald fortælles i hans saga, at da han havde antaget kristendommen og i en farlig sygdom mærkede dødens nærmelse, önskede han ikke sin dises følgeskab til den anden verden. Da så folk en kvinde gå langshen ad skibet, anseelig at se til og iført en brynje; hun gik over bølgerne med samme færdighed, som om hun gik på landjorden. Halfred betragtede hende, og så, at det var hans fylgjukona. Han sagde til hende (med de samme ord, som ægtefolk brugte, når de erklærede ægteskabet opløst): nu erklærer jeg os skilte ad. Da gik fylgien hen til en anden mand, og spurgte ham: vil' du have mig? Han sagde nej. Men skjaldens sön Halfred den yngre sagde: jeg vil tage imod dig. Så blev hun i slægten. (Lex. myth.). Förend Hall fra Sida vilde lade sig døbe, måtte præsten Thangbrand love ham, at hovedengelen Michael skulde være hans fylgju-engill (Njála kap. 101 ell. 100). Efter at være skilt fra sin ejer, søger fylgien sig en anden allerhelst i samme slægt: Vigaglum havde følgende dröm: han stod udenfor gården, og så ud imod fjorden: da så han en kvinde komme op fra havet langsad herredet, og hun stævnede hen mod Tværå; hun var så höj, at hendes skuldre nåede over fjældene på begge sider. Det forekom ham, at han selv gik hende imøde fra gården, og bød hende til sig, og derpå vågnede han. Han fortolkede selv sin dröm således, at hans morfader Vigfus måtte være død, og at denne kvinde var hans hamingja; hun ragede frem over fjældene, thi den afdøde var i alle henseender en hædersmand; og nu søgte hans hamingie sig bolig (staðfesta) hos ham (Vígaglúmss. kap. 9). Fylgiens skikkelse gengav altså mandens færd. Det viser sig endnu tydeligere i åbenbarelserne i dyreskikkelse, der ere mangfoldige og af mange slags. Da Gunnar fra Hlidarende rejste om som Kaupahedin, så Höskuld i en dröm en stor björn gå ud fra gården, og sluttede selv, at det ikke kunde være andet end Gunnars fylgie (Njála kap. 23). Njal og Thord

vare engang ude; der plejede at gå en buk i tunet, som ingen måtte jage bort. På en gang sagde Thord: Underligt kommer det mig nu for. Hvad ser· du da, sagde Njal, som forekommer dig så underligt. Mig tykkes, sagde Thord, at bukken ligger her i slaget (dalen) og den er ganske blodig. Njal sagde, at det var hverken en buk eller noget andet. Hvad er det da? spurgte Thord. Njal svarede: Du må være døden nær (feigr maðr) og må have set din fylgie; tag dig derfor i agt! (Njála kap. 41). Heraf ses tillige, at det at se sin egen fylgie er et varsel for døden. Kostbera ser i sin dröm en örn komme flyvende igennem huset, som overstænker dem alle med blod, og mente, at det måtte være Atles ham, hamr Atla (Atlamál str. 19, jf. Völsungas. kap. 34 i Fornaldars. 1, 213). Hedin mødte en juleaften en troldkvinde, der red på en ulv, og havde slanger til tömme; hun bød sig til at følge med ham, men han vilde ikke have hendes følgeskab. Det skal du undgælde ved Bragebægeret, sagde hun. Og om aftenen, da der aflagdes løfter, lovede han at ville eje sin broder Helges kæreste, Svava. Men han fortrød det strax efter så hårdt, at han vandrede sydpå ad vilde veje, indtil han traf sin broder. Denne anede nu sin forestående død, thi han mente, at den gang da Hedin så kvinden ride på ulven, måtte det have været hans, Helges, fylgie, der åbenbarede sig for ham (Helgakv. Hjörvarðss.) Her er det en mands egne onde tanker og lidenskab, der åbenbarer sig som broderens fylgie. Man kan sammenligne hermed den tro hos Friserne, at når hustruerne se sig selv sidde sørgende på kirkegården, så slutte de deraf, at deres mænd ere omkomne på søen. Overhovedet får man et klart indblik i den gamle tro ved at bemærke, hvorledes disse varslende ånder ere menneskenes tanker, mannahugir, der iføre sig en legemlig form. Forud for åbenbarelsen gik en viss bedøvelse, deres nærhed virkede allerede i frastand: Om Thord Hreda fortælles, at han følte sig søvntung, og sagde,

at ufredsfylgier nu søgte mod ham, kvað sœkja at sèr úfriðar fylgjur (þórðars. hreðu i nord. oldskr. s. 32). Han drömte, at han blev overfalden af ulve, som han stred med; og da han fortalte sin fostersön drömmen, sagde denne: det er let at skönne, at þetta eru mannahugir illir til þín (sst. s. 17). Tanken selv, hugr, forestilledes som et mennesket iboende, men også udvandrende væsen; det ligger også i den hyppige talemåde: svá segir mèr hugr, så siger min hu mig. Vore forfædres hugr var da det samme som Grækernes dæmon. Vi have allerede set, at ordet hamingjur bruges om selve nornerne (Vafþr. str. 49); også guderne have sine; Balders hamingjur omtales i Vegtamskv. eller Baldrs draumar (tillæg s. 195).

Endelig kaldes nogle nærbeslægtede væsener diser, spådiser, dísir (gudinder), spádísir; og selve lykken fremtræder som et personligt væsen: sæla, heill, gipta, hun som giver eller tildeler gaver. Disse udtryk forekomme allerede i de eddiske sange: grumme, vrede diser, úvar eru dísir (Grimnism. str. 53); når helten snublede i kampen, så var det svigefulde diser, tálar dísir, der stode på begge sider af ham, og vilde se ham såret (Sigurðarkv. Fafnisb. önnur str. 24); var det ude med lykken, sagdes menneskets diser at være døde: Glaumvör drömte, at der om natten kom døde kvinder i slette klæder, der vilde vælge hendes mand Gunnar, og indbøde ham til, snart at komme til deres bænke; deraf sluttede hun, at hans diser vare lemlæstede, døde (ek kveð aflima orðnar þèr dísir. Atlamál str. 26). At lykken er svunden udtrykkes ved: heill er mèr horfinn, og i flertallet anvendes det om Balders drömme (heillir i svefni horfnar sýndusk. Baldrs draumar, tillæg s. 195); mörk fylgie og góð heill modsættes hinanden (Sigurðarkv. Fafnisb. önnur str. 20); om lykken, sæla, bruges udtrykket skabe, som om nornerne (sst. str. 6). Hyppigere forekommer det samme i sagaerne: Spådiserne stå usynlige ved heltens side, og beskerme ham mod fjendens våben (Völsungas. kap. 11 i Fornaldars. 1, 144). Udsten siger, at de

med deres hjælmdækte diser ere komne til Danmark, hvortil hans modstander svarer, at alle deres diser ere døde (Hálfss. kap. 15, sst. 2, 47). Asmund var forsagt, da han skulde stride med elleve, indtil hans diser i sövne sagde, at han skulde vove kampen (Ásmundars. kappab. kap. 10, sst. 2, 487 jf. kap. 8, s. 483, hvor de kaldes spådiser og viste sig med hærvåben). Begge navne, fylgier og diser, ombyttes i samme fortælling: Thidrande lå en nat i sin gode sövn; da blev der banket på dören, og da han gik ud, hørte han nogen komme ridende; fra den ene side kom ni kvinder, alle i sorte klæder og med dragne sværd i hånd, fra den anden ni kvinder i lyse klæder og på hvide heste. Han vilde gå ind, men de sortklædte kvinder anfaldt ham; om morgenen fandt man ham liggende såret, og han døde om natten i dagbrækningen. Dette forklarede man således, at disse kvinder vare frændernes fylgier, at det var varsel for troskifte (siðaskipti), men deres diser, der fulgte den gamle tro, vilde dog først have en afgift af frænderne, förend forandringen foregik; de hvide diser derimod, der vilde hjælpe ham, havde ej kunnet sejre (Ólafss. Trygvas. kap. 215 i Fms. 2, 195; i Njála hedder det også, at diserne vog ham). Gisle Sursön havde to drömkoner, der viste sig for ham i drömme. En nat drömte han, at han kom til et hus, hvor han traf mange frænder og venner? de sade ved arner, hvor ilden brændte forskellig, snart med klar flamme, snart var den nær ved at slukkes. Hans drömkone kom, og sagde, at hun efter flammernes antal kunde beregne de år, han havde tilbage at leve i. I en anden dröm kom hun til ham ridende på en grå hest, og bad ham drage med til sin bolig; hun førte ham ind, og han så magelige hynder på brede hvilebænke og alt vel indrettet. Did, sagde hun, skulde han komme når han døde (Gislas. Súrss.). Høvdingstammen i Vatnsdal havde sin fylgie, der havde fulgt frænderne. Da høvdingen Thorsten engang vilde drage hen til en kvinde, Groa, der mentes ved trolddom at have tilvendt

sig hans kærlighed, åbenbarede fylgien sig for ham i en dröm, og advarede ham. Han sagde, at han havde jo lovet det; hun svarede, at det var uforstandigt, og vilde blive ham til fordærv. (Hans egne tanker stride med hinanden). Således gik det i tre nætter, at hun kom og advarede ham, og sagde, at det vilde ej gå ham godt; og hun rørte ved hans öjne (for at oplade hans syn). Han opgav rejsen; og Groa fandt, at disse frænders lykke, gipta, var uimodståelig (Vatnsdœlas. kap. 36). Man kunde lade sin fylgie eller hamingie følge med en anden, og ligesom låne ham hende: Hjalte Skeggesön bad kong Olav den hellige, at han vilde give ham og hans ledsagere sin hamingja med på en farlig færd (Hkr. Ólafss. helga, kap. 68); på lignende vis gav den døende Höskuld sin slegfredsön Olav sin og sine frænders lykke, gipta (Laxdœlas. kap. 26). Til diserne ofredes der som til andre guddomme (dísablót); de synes derfor at have været betragtede som höjere væsener, medens fylgierne slutte sig nærmere til nornerne.

36. Hamskifte. Næsten alle de væsener, vi hidtil have betragtet, og af hvilke man tænkte sig naturen besjælet, kunde, såvel som selve menneskene, forandre deres skikkelse, påtage en anden ham. En sjælelig forandring er allerede forhen omtalt, en forhöjelse af sjælekraften, uden at dermed nødvendig tænktes forbunden en forvandling af legemet; den kaldtes móðr (jötnamóðr, ásamóðr) og svarer til helt-enes bersærkegang. Herved brød ligesom det rette sind frem, den rette kraft, der lå skjult i et væsen; jætten og guden viste sig i sin fulde storhed, og legemet var, formedelst tankens overherredömme, hærdet mod ydre indtryk. Men der kunde også foregå en anden, en legemlig forvandling, når et væsen påtog sig en fremmed skikkelse, med hvilken der da tillige foregik en forandring i tænkemåde, en forhöjelse af sjælekraften, ja en omskiftning. Det er egentlig hamskifte, hamaskipti; den, der således kunde forvandle sig, var hamstærk, hamramr, og kaldtes hamløberske, hamhleypa (et ord, der også bruges om mænd. Forn-

aldars. 2, 390); og luftige rejser i en fremmed ham kaldtes hamfarir.

Guderne forvandlede sig ofte på denne måde; især var Odin en mester deri. Det var just en af hans störste idrætter, at han kunde skifte lød og skikkelse på hvilken måde han vilde; når han skiftede ham, lå legemet ligesom slumrende eller dødt, medens han var fugl eller dyr, fisk eller orm, og i et öjeblik for hen til de fjærneste lande (Ynglingas. kap. 6-7). Thor viste sig som gubbe og yngling; Loke påtog sig allehånde skikkelser, snart flöj han i falkeham, snart svam han som en lax i vandet, snart var han kvinde, snart flue. Andre væsener iføre sig en fremmed ham: valkyrierne flöj igennem luften i svanehamme, og aflagde dem ved søen, når de vilde bade sig (Völundarkv.); Brynhilde klager over, at den modige konge lod hendes og hendes søstres hamme bære hen under en eg (Helreið Brynh. str. 6). Men især fore troldkvinderne om om natten i allehånde uhyggelige skikkelser: snart omskabe de sig til ulve, som kong Siggeirs moder, der forvandlede sig til en ulvinde (ylgr) for i ti nætter at kunne hjemsøge sine fjender (Völsungas. kap. 5); snart lagde de sig i hvalskikkelse omkring skibet (Friðþjófss. kap. 6). Fafner lå som en slange rugende på guldet (jf. Snogskilde hos Thiele 2, 31). Hamramme mænd afgjorde deres trætter i dyreskikkelser, som Dufthak og Storolf; hvo der var synsk (ófreskr) kunde se, hvorledes de anfaldt hinanden, den ene som en stor björn, den anden som en tyr (Landn. i Íslendingas. 1, 344). Heltene viste sig som vilde dyr i kampen, Bödvar Bjarke f. ex. som en björn (Hrólfss. kraka, kap. 50); ja, de byttede skikkelse med hinanden, som Sigurd Fafnersbane og Gunnar; og man kunde påtage sig død mands bælg (nágríma. Herrauðss. kap. 12 i Fornaldars. 3, 223).

Foruden den senere tros omskabelser, forgörelser, hvorved hexe pålagde andre en dyreskikkelse (Hrólfss. kraka kap. 26) hører også hertil de i overtroens rige nóksom bekendte varulve (mandulve): Sigmund og Sinfjötle kom

i skoven til et hus, hvor der lå to sovende mænd; deres ulvehamme (úlfahamir) hang over dem, thi det var fortryllede kongesönner, der kun hver tiende dag kunde komme ud af deres ham. Sigmund og Sinfjötle fore i hammene, og fik ulvelader og ulvestemme; således forvandlede stiftede de megen ulykke i deres fjenders land. Og da tiden var kommen, da de atter skulde fare ud af hammene, toge de dem og brændte dem i ilden (Völsungas. kap. 8.) Her viser hammen sig legemlig nok; jf. spøgelset, der går ud af sit skind, hos Thiele 2, 130; skindet bliver liggende, krymper sig sammen, da solen skinnede derpå, og kryber længer og længer ind i Skyggen.

Derimod er den nöje forbindelse imellem det sjælelige og legemlige udtrykt i Hávamál str. 156, hvor Odin taler om runernes magt, og siger: dét kan jeg for det tiende, når jeg ser hexe (túnriður) lege i luften, så udvirker jeg, at de fare forvildede fra deres hjemlige hamme, fra deres hjemlige tanker (ek svá vink, at þeir villir fara sinna heimhama, sinna heimhuga), fra deres sind og skind, deres rette legeme og sjæl.

---

2. GUDELIVET.

37. For at fatte livets mangfoldighed er det nødvendigt, at føre det hen til sin enhed: gudernes liv er et genskin af verdens, af menneskenes liv. De skabte væsener træde i virksomhed, stride og forsones, og ny væsener udvikle sig i denne kamp, alle bestemte til at bestå den sidste strid.

Dersom jeg skulde ordne dette indhold som et episk digt, et forsøg, der er meget fristende, vilde det ene i en ordnet tidsfølge udvikle sig af det andet, det ene led, den ene ring gribe ind i den anden, og intet stå afsondret for sig. Men hertil udfordres en allerede udviklet og begrundet indsigt i hver enkelthed, i hver guddoms væsen; videnskabelig drøftning går forud for fuldendende kunst. Mit hværv

står på det lavere trin. Derfor kan jeg kun i almindelighed göre opmærksom på de vigtigste rækker, i hvilke udviklingen skyder ud og kommer tilsyne, og derefter underkaste hver enkelthed en betragtning, for at alt det enkelte, förend det former sig til enhed, kan stå klart for alles öjne. Dersom en digter så vil danne et kunstværk deraf, vil nydelsen blive större. Der viser sig da to udviklinger ved siden af hinanden og tillige gennemtrængende hinanden: naturens og samfundets. Mytherne have dem til genstand. Og der viser sig især tre udgangspunkter: Asernes forhold til jætterne, deres forhold til Vanerne, og Lokes forhold til Odin. De to første ere hinanden modsatte, og gå ud på forening: Asernes med jætternes kan ikke ret komme istand, Vanernes med Asernes går strax for sig; det tredie er en enhed, og går ud på en adskillelse. Gudernes krig med jætterne begynder, med den begynder naturudviklingen; jætterne bestorme himlen, og drives tilbage; ny væsener udvikle sig for at bekæmpe dem; hertil hører Sleipners fødsel og flere myther; og denne kamp varer ved igennem hele livet. Noget senere indtræder Asernes krig med Vanerne og deres forlig; dermed begynder samfundsudviklingen; denne går derpå hånd i hånd med naturudviklingen, og begge give anledning til en række af de skönneste myther, der have hensyn til krigen, der er en varig kamp med samfundets jætter, til den forædlede, dyrkede jord, til de milde, velgörende vande, til sjælens forhöjede udvikling, kundskab og kærlighed, mildhed og fred, og hvis mål er forsoning opnået igennem strid. Men allerede tidlig bliver der splid i selve Asamagten: Odins forbindelse med Loke bliver hævet. I det gode ligger det onde; det udgår derfra ved en afsondring, ved et overmål, ved en skæv retning; åndens enhed tabes, når noget river sig løs fra den, og stiller sig selvstændig lige overfor den. Loke skiller sig fra Odin, og udvikler sig på egen hånd: han handler som Odin, han trænger som han igennem hele naturen og menneskets sjæl, men han gör det på egen hånd, og nu går det onde

ud over jorden som Lokes frygtelige börn. Alt bliver vildt. Ilden farer i sin vildhed frem som Fenrisulven; havet hæver sig i sin vildhed som Midgårdsormen; fejgheden bemægtiger sig hjærtet, og avler den blege Hel, døden uden kamp, livet som et skyggeliv. Og således går det med alt: klogskab er et gode, men den bliver på egen hånd til underfundig list og lumskhed; drab er ærligt, men det bliver på egen hånd til det lumske mord; at bryde en pagt, der ikke længer kan bestå, er ærligt, men på egen hånd bliver bruddet en mened. Overalt træder modsætningen frem imellem lys og mörke; Loke svæver imellem begge; mere og mere forlader han lyset og forbinder sig med mörket. Nattens mörke fortrænger dagens lys, vinterens den klare sommers. Guderne føle at de kunne ældes; den foryngende Idun synker af og til ned i dybet. Op fra dybet stige blege anelser om, at hele livets lys kan udslukkes. Loke begynder sin kamp med Balder; endelig sejrer hans list, og hele naturens sorg er forgæves. Loke fængsles, men Balder kommer ej tilbage. Livets ende er nær; men Vale har hævnet sin broders død; mörket er dødt og Loke forgår.

38. Óðinn. Odins væsen i almindelighed. Det ligger allerede i navnet. Alle de, der have forsøgt at forklare det, udlede det af at vaða, dat. óð, at gå, fare frem (meare, cum impetu ferri); ligeså kommer af t. watan, wuot, ordene wuth, wüthen og Wuothan, Wodan. I óðr forener sig begejstring og raseri, men det senere sprog er, som ellers ofte, blevet hængende i den slette betydning; og en tidlig folketro har hængt sig fast ved den samme side af Odins væsen. Allerede Adam fra Bremen siger: Wodan, id est furor. På samme måde udtrykker de Vælskes gwýd tænkemåde, gemyt, lidenskab, raseri, og deres Gwydion er dog en hersker over ætheren og stjærnehimlen. Grundtanken er altså heftig bevægelse; den fremkalder liv og ånd, og det er Odins væsen. Han er det altgennemtrængende væsen. Man kan derfor på ham anvende netop de selvsamme

ord, som Stuhr (s. 268) bruger om Zeus: »wie ein geisteshauch durchrauscht er das leben, und waltet in demselben«. Han skaber ikke tingenes begyndelse, men ordner og opholder alt; livet udgår fra ham, og for såvidt kaldes han skaber (gautr, mjötuðr); alle åndige væsener modtage fra ham deres livsånde; med Vile og Ve skaber han himmel og jord, med Høner og Loder mennesket, og selv giver han det ånde, livets begyndelse. Al begejstring udgår fra ham, begejstring i freden og begejstring i kampen; han er krigens ophav, men også opfinder af skjaldekunsten. Han opfinder runerne, hans er al kundskab, som vække livet og beskermer det. Som livets ånd trænger han igennem alt hvad der er dødt og materielt; han er den evige vandrer, hans åbenbarelser ere mangfoldige, og ligeså mange hans navne.

Hans virksomhed udtrykkes i Hrafnag. str. 1 med ordene: Alföðr orkar, Alfader virker, bevirker. I almindelighed siges om ham (Sn. s. 6): Alfader må han kaldes, fordi han er fader til alle guder og mennesker og til alt det, som blev fuldgjort af ham og hans kraft; og (s. 13) Odin er den höjeste og ældste af Aserne; han råder for alting, og så mægtige de andre guder end monne være, så tjene de ham alle som börn deres fader. Selv gentager han i Vafþr.: meget jeg fór og meget jeg fristed og meget jeg magterne prøved. Med rette kalder Saxo ham (s. 128) den utrættelige vandrer (viator indefessus). Når han vender tilbage i sin guddommelige herlighed, modtages han af alle folk som lyset, der er gengivet verden (redditum mundo lumen), og der er intet sted i verdens kreds, der jo adlyder hans guddomsvælde (nec ullus orbis locus exstat, qui numinis ejus potentiæ non pareret. Saxo s. 131). Så fuldkommen har folketroen opfattet hans væsen endnu på Saxos tid.

Det almindelige udtryk Alfader kan tages på to måder: enten således, at det er den øverste, eneste gud, der var til fra begyndelsen af, og som overlever alle guders under-

gang; men det er ikke Eddas mening; eller således, at Alfader er alle de enkelte guder tilsammen, er selve det lys, af hvilke de andre kun ere enkelte stråler; og det er det, Edda vil sige, Alfader er selve Odin. Som øverste gud, som alle guders og menneskers fader, er han på den ene side en modsætning til jættelivet, på den anden ligger i ham, som livets enhed, alle de enkelte forholde, tilstande og forandringer, som finde sted i livet. I det han træder ind i tiden, hvor det ene følger efter det andet, kan han derfor betragtes som enhver anden guddom, som en gud ligesom de andre, nu som krigens, nu som skjaldskabets, nu som ægteskabets beskytter. Men hans væsen er tillige derved forskelligt fra de andres, at han er ikke bunden til nogen enkelt virksomhed, men omfatter på en gang alle, er ikke lænket eller indskrænket til nogen tid, men har hele tiden i sig, er selve tidens konge og herre. Derved er han den rette Alfader. »Så forholder han sig til de øvrige Aser som urbilledet til sit afbillede og genbillede; og Asernes rige skönne krans i Valhal er ikke andet end gentagelse af Alfaders rige mangesidige natur« (Frauer, die Walkyrien s. 42). I denne henseende falder Odin aldeles sammen med Kelternes Hu. Hvad hver As er for sig i sit rum, i sin tid, i sit forhold, det er han i dem alle, i hele rummet, i hele tiden, i alle forholde, så vidt som liv og ånd går igennem dem alle.

Odin er denne tids, denne verdens gud, og i den er han almægtig og vis og afhængig kun af sig selv. Hans almagt udtrykkes i den sædvanlige edsformular, hvor han betegnes som hinn allmáttki áss (Íslendingas. 1, 335). Han véd alt, thi han erfarer alt; selv jætterne erkende det; den overvundne Vafthrudner udbryder: du er evindelig den viseste af alle væsener, þú ert æ vísastr vera (Vafþr. str. 55). Han giver sig selv hen til sig selv; han går ud fra sig selv og vender tilbage til sig selv: han er gefinn sjálfr sjálfum sèr (Hávam. str. 139); þar hann upp um reis, er hann aptr of kom (sst. str. 146).

Mangfoldige ere de velsignende gaver han uddeler til alle: Valaen giver han ringe og smykker og spåstave, så at hun ser vidt ud over alle verdener (Völuspá str. 23); Stærkodder giver han skjaldskab, så at han med samme færdighed skal digte (yrkja) som tale (Gautrekss. kap. 7). Lad os ride til Valhal, siger Freja, og til den hellige stad; lad os bede hærfader om hans yndest! Han giver og yder vagtholdet[1] guld; hjælm og brynje gav han Hermod, men Sigmund sværd. Sejr giver han sönner, snilde rigdom, stormænd veltalenhed, ungdommen kløgt, bör de sejlende og skjaldene sang, og mangen kæmpe giver han manddom. (Hyndlul. str. 2-3). Især ere heltene idelig genstand for hans omhu. Han styrer og vogter den udmærkede helts hele liv; er virksom ved hans fødsel og ved hans opdragelse, giver ham underfulde våben, lærer ham ny krigsmåder, giver ved påfaldende begivenheder hans skæbne en ny vending, ledsager ham, når han er fredløs, og døver hans fjenders våben; og når helten endelig er gammel og svag, sørger han for, at han ikke dør på sotteseng, men falder i hæderlig kamp. Endelig beskytter han samfundsordenen og indvirker på menneskets sind: han hævner frændemord, våger over edens hellighed, han stiller had, og fjærner bekymringer og sorger[2].

---

[1]) Jeg læser verðungu ligesom i Helgakv. Hundingsb. str. 9; deraf er verðungum fremkommet ved en urigtig opløsning af forkortelsen.

[2]) Efter Hallenberg har ordet gud samme oprindelse som Odins navn; ordet goð vilde da være udgået fra den østlige gotiske side, ligesom det andet ord for gud, tívi, der er zeus, deus, fra den vestlige. Paulus Diaconus beretter, at Wodan eller Gwodan dyrkedes af alle Germaniens folkeslag. Siden har man søgt og fundet ham vidt og bredt, i den skythiske Zalmoxis, i den indiske Buddha, i Kelternes Budd, ja endog i Mexicanernes Votan. Zalmoxis, afledt af ζαλμος, hjælm, minder om Odin som hjælmbærer (Grimm, Gesch. der deutschen spr. I, 121). Om buddhaismens udbredelse ikke blot over norden, men til selve Kymrerne, sammenstillingen af Indernes Buddha, vis, med Kymrernes Budd, sejer, vinding, der er en form af overguden Hu eller Hŷ (Huon, Hu gadam, den mægtige Hu) under skik-

39. Odins navne. I Asgård hint gamle havde Odin tolv navne[1]; men der tillægges ham langt flere. Grunden hertil angives at have været: at eftersom der ere så mange grene af tungemålene i verden, mente alle folk, at de måtte forandre hans navn på sit tungemål, for at påkalde ham og bede til ham (Sn. s. 2. 13-14). Det er en historisk opfatning; de fleste af disse navne høre ligefrem til det nordiske sprog; de forskellige folk ere i alt fald de forskellige væsener, og hans mangfoldige navne udtrykke hans mangfoldige virksomhed. Omtrent de samme og endnu flere forekomme i Grimnism. (str. 46-50. 54); også her hedder det: med samme navn kaldtes jeg aldrig siden jeg fór om blandt folk. Men mærkeligere er det, at der nævnes ved hvilke lejligheder han kom til at bære nogle af disse navne[2]; og at der var en fremskridende udvikling: først hed han Þundr, så Yggr, så Óðinn. Og endelig siger han: alle de, tænker jeg, ere blevne til af mig alene. Tydeligere kan det ej siges, at alle disse navne kun ere at betragte som udströmninger af hans væsen.

Föjer man hertil de navne, der forekomme hos digterne, så stiger antallet til henimod 200.

Uden tvivl har ethvert af disse navne haft en betydning, der for oldtiden var fuldkommen forståelig; nu er

---

kelse af en uhyre slange, henviser jeg til Coquebert-Montbret, Conjectures sur la religion des anc. habitans de la Grande-Bretagne i Mémoires de la soc. roy. des antiquaires de France, t. 7; samt indledningen til Ritter, Vorhalle europ. völkergesch. I følge sagnet påstår en slægt i Guatemala i Mexico at nedstamme fra en fremmed hærfører Votan (Humboldt, Vues des Cordillères, 1817. I, 208); om det, som nogle mene, er vor Odin, om hvem sagnet skulde være bragt over ved nordboernes tidlige sejladser til America, er en undersøgelse, der ligger for langt borte fra nærværende æmne.

[1]) Alfǫðr, Herjan, Hnikarr, Hnikuðr, Fjölnir, Óski, Ómi, Biflindi, Sviðr, Sviðrir, Viðrir, Jálkr.

[2]) Grimnir at Geirrǫðar, Jálkr at Ásmundar, Kjalar er ek kjálka dró, Þrór þingum at, Viðr at vígum, Óski og Ómi, Jafnhár og Biflindi, Gǫndlir og Harbarðr með goðum.

forklaringen ikke sjælden uviss. De, der ligefrem eller i det mindste med nogen sandsynlighed lade sig forklare, kunne henføres til visse afdelinger: De have hensyn til Odins höje guddommelighed, og betegne ham som skaber, ordner, styrer, hersker over guder og mennesker[1]. Eller til hans kundskab, de vandringer, hvorved han erhværver den, de skikkelser, han påtager sig, og den magt han udøver i hele naturen; da han gennemtrænger den, viser han sig også i alle dens former, især som örn og slange[2]. Eller

---

[1]) Hár, den höje, Jafnhár den ligesåhöje eller Tveggi, den anden, þriði, den tredie (ligesom Ζεὺς ἄλλος og τρίτος); Alfaðir, Aldafaðir, tidernes og skabningernes fader; Veratýr, væsenernes herre; allvaldr aldar, tidens mægtige hersker; Rögnir, styreren (ragn, regin); Gautr og Aldagautr, skaberen (instillator, af at gjóta, gaut, at gyde, støbe, forme, en ypperlig forklaring, som jeg skylder en endnu ikke udkommen afhandl. af Prof. Munch; et exempel på, hvor meget sprogindsigten er skreden frem; forhen forklarede man gautr af at gæta, custodire; om sprogovergangenes love var der ingen bevidsthed); mjötuðr, skaberen, f. ex. er mèr meir mjötuðr málrúm gæfi (Sigurðarkv. Fafnisb. þrið. str. 68); nema mjötuðr spilti (Oddrúnargr. str. 17); dette ord er angels. meotod, metod, og betyder egentlig skærer, derfor også sværd; t. mezzer, thi skære og skabe ere synonymer: vil ek nú, at þú skerir einn og skapir okkar ámilli, siger Hedin til Hogne (Fornaldars. I, 403), jf. mjöt, tilskæring, formning, og at mjatla, skære småt, sv. oskapader, om klæde der ej er tilskåret, o. s. v. Hertil hører uden tvivl også Hroptr, der også betyder sværd, Hroptatýr, gudernes herre; Haptagoð, gudernes gud, o. s. v.

[2]) Sviðr, den hurtige, kloge, og Fjölsviðr eller Fjölsvinnr; Gangleri og Gangráðr og Vegtamr, vandreren, den vejvante; Svipall, den omskiftelige. Loptr hedder både Odin og Loke, Odin som den altgennemtrængende luft i dens milde susen, i dens stormende fart, hvoraf folkesagnet har gjort den vilde jagt. Hertil hører vel også Váfuðr, „die webende, wabernde luft"; og Bifliði eller Biflindi, som frembringer den sagte bevægelse i luften (med mindre man læser Biflyndi, da har det hensyn til sindet); jf. Grimm Gesch. der deutschen spr. I, 120. II, 762. Viðrir som vejrhersker, med mindre der sigtes til kampvejret: því er hann kallaðr Viðrir, at þeir sögðu hann veðrum ráða (þáttr Hálfd. sv. kap. 4 i Fms. 10, 171). Hlèfreyr, af hlè, læ,

til den legemlige form, hvorunder man tænkte sig ham, hans side hat, lange skæg, höje pande, stærke bryn, skarpe öje; eller til hans alder, som gubbe og yngling, eller til hans skjulte væsen og listige sind, o. desl.[1]. Eller til hans enkelte virksomheder som opfinder og øver af runer og galdre og al kundskab, handel og vandel, som poesiens gud, som de hængtes og genfærdenes og dybets herre, o. desl.[2]. Og da i særdeleshed som gud for kamp og sejer[3]. Ad-

---

og Uðr kunne have hensyn til hans herredömme over vinden og havet. Ari hinn gamli, den gamle örn, og Arnhöfði, med örnehoved, samt slangenavne, som Ofnir, Svafnir, Sigðir, den segelbærende o. desl. Sviðr eller svinnr betyder, som forhen er bemærket, hurtig, derefter klog, snild, vakker. Da det nu hedder, at ligesom Gøterne kaldes så efter Odins Navn Gautr, ligeså kaldes Svíar efter hans navn Sviðr (Sn. s. 107), så frembyder sig en vakker etymologi til Svenskefolkets navn Svíþjóð, det er det vakre folk.

[1]) Grani, Síðgrani, Hrosshársgrani, Síðskeggr, den skæggede, sidskæggede, med tyk og strid skæg som hestehår; Brúni, hos Saxo Bruno, med stærke bryn; Hjálmberi, hjælmbærer, Höttr (Fornaldars. 2, 25) og Síðhöttr, med sid hat; Ennibrattr, med höj pande; Báleygr, med brændende öje, Byleygr (hvis man læser så) med stormende, lynende öje. Grímr, Grimnir, med skjul eller maske (gríma); Glapsviðr, erfaren i list (at glepja). Karl og Karl af bergi, gubben fra bjærget; Jálkr og Ungr, yngling, hvis jálkr er sv. jolk, en dreng uden skæg; andre forklare det som gelk, en vallak.

[2]) Farmatýr, af farmr, ladning, byrde, forklares som ladningernes (skibets og vognens) gud, eller som poesiens, der hedder farmr Óðins, Odins byrde. Sanngetall, den sande forsker. Fimbultýr (Völuspá str. 58) kaldtes han uden tvivl som runemester, angels. fymble, hemmelig kundskab, jf. fimbulþulr. Hangatýr, de hængtes gud, thi han opvakte den hængte, og talte med ham; Draugadrottinn, genfærdenes herre.

[3]) Herfaðir, Herjafaðir, Herjan, Herteitr; Sigfaðir, Sigtýr, Sigarr, Sigrhöfundr, Sigmundr, Sigrunnr, Sigtryggr, Sigþrór; Valfaðir, Valgautr; Geiradrottinn; Skilfingr, som bringer til at skælve, Atriðr eller Atriði, som gör anfald, Hnikarr og Hnikuðr, som böjer og knækker (så kaldtes han, da han glædte ravnen, Völsungas. kap. 17; det kan derfor ikke henføres til nikr, nøkken, eller fiskenes tegn).

skillige af disse navne ville vel altid blive tvetydige eller dunkle[1]; sammenligningen med Zeus's er ikke uden interesse.

40. Odins udseende. Odin er en gammel, höj, enöjet mand, med langt skæg, med en bred, sid hat og en vid, blå eller rendet, spraglet kappe, med spyd i hånden; han bærer guldringen Draupnir på armen, to ravne sidde på hans skuldre, to ulve ligge ved hans fødder, og karlsvognen ruller over hans hoved. Han sidder på en höj stol, således som han var afbildet i Uppsala, og ser ud over verden; eller han farer hen i stormen på sin hest Sleipnir. Her ere attributer nok, når kunstneren, der vil afbilde ham, nu kan træffe hans dybsindige grublende åsyn.

Med dette legemlige udseende åbenbarer han sig ved mangfoldige lejligheder. Som Grimnir viser han sig i en blå kappe, í feldi blám (Grimnism.). Hos kong Völsung skulde være gilde. Store ilde brændte langsad hallen, og i midten af hallen stod en stor eg, hvis grene med fagre blomster ragede ud over hallens tag (vi mindes herved om Yggdrasill); de kaldte dette træ, som kong Völsung havde ladet sætte, brandstokken[2]. Da mændene nu om aftenen sade ved ildene, kom der en mand ind i hallen, hvis udseende var dem ubekendt; hans dragt var således: han havde en broget kappe (heklu flekóttu) over sig, han var barfodet, og havde knyttet sin linnede brog på benet, og havde på hovedet en sid hat; han var meget höj, så gam-

---

[1]) Ómi (Hrafnag. str. 22), angels. vóma, forklares af ómr, lyd, og nogle betragte ham da som luftgud, andre som tordengud. Óski, t. wunsch, af ósk, önske, kan forklares som den, der opfylder hvad man önsker, yder velsignelse, eller som herre over die wünschelruthe. þundr forklarer man af at þenja, þandi, om den udstrakte himmelhvælving, men det måtte vel være af at þynja, þundi (jf. flodnavnet þyn) af þunr, dunr, dön; først var han þundr og Tór i den susende luft, så blev han yggr, den grublende tænker, og endelig den begejstrende óðinn?

[2]) branstokkr; man forklarer navnet deraf, at ilden vel var anbragt omkring det; men brandr, sværd, er tillige Odins navn, og navnet betyder da Odins træ, ligesom Yggdrasill.

mel ud, og var enöjet (einsýnn); et sværd havde han i hånden. Manden gik hen til brandstokken, og stak sit sværd med en sådan kraft ind i stokken, at det sank i til hjaltet. Ingen dristede sig til at hilse på denne mand. Da tog han til orde, og sagde: hvo der drager dette sværd ud af stokken, skal have det som en gave fra mig, og skal sande, at han aldrig bar bedre sværd i hånd. Derpå gik den gamle mand ud af hallen, og ingen vidste, hvo han var eller hvor han gik hen. Nu forsøgte alle, at drage sværdet ud, men det vilde ikke røres af stedet, förend Völsungs sön Sigmund trådte til; han trak det ud, thi for ham sad det som ganske løst (Völsungas. kap. 3). Kong Sigmund var bleven gammel, og krigede med kong Lynge; hans spådiser beskermede ham, så at han ej kunde såres. Da kom der under slaget en mand med sid hat og blå kappe; han havde ett öje, og spyd i hånden. Manden svang sit spyd imod Sigmund, Sigmunds sværd brast itu; lykken var vegen fra ham, og han faldt (sst. kap. 11). Sigmunds sön Sigurd sejlede mod Hundingssönner på et stort drageskib. Der opstod en stærk storm, men Sigurd befalede, at man ikke skulde stryge sejlene, om de end revnede, men heller hejse dem höjere. Da de kom forbi en bjærgpynt, råbte en mand ud til skibet, og spurgte, hvo der rådte for skibe og folk. De svarede, at det var Sigurd Sigmundsön, den djærveste af alle unge mænd. Manden sagde: Alle ere enige i at berömme ham; stryg sejlene, og tag mig ombord! De spurgte efter hans navn; han svarede: Hnikar hed de mig, da jeg glædede ravnen efter kampen; kald mig nu Karl fra bjærget eller Fengr eller Fjölnir; med vil jeg fare. De lagde til land, og toge ham ombord; vejret lagde sig, og de sejlede til de kom til Hundingssönnernes land? da forsvandt Fjölnir (sst. kap. 17). Som en gammel mand med sidt skæg lærer han ligeledes Sigurd at grave flere grave, for at overfalde Fafner (sst. kap. 18).

Mærkelig er Odins fremtrædelse som et ondt væsen. Hrolf Krake, der med sine bersærker drog bort fra kong

Adils, traf på en enlig gård, hvor bonden Hrani modtog dem, og tilbød dem våben, som de foragtede, fordi de så for uanseelige ud. Derover blev bonden fortörnet, og de rede bort, skönt det var mörk nat. Men de havde ikke redet langt, förend Bödvar Bjarke indså fejlen, og at de ved deres afslag havde berøvet sig selv sejren; og kong Hrolf selv sagde: det samme aner mig, thi denne bonde må have været Odin hin gamle, og tilforladelig var manden enöjet. De vendte hurtig om, men alt var forsvundet, gård og mand. Da sagde kongen: det nytter ikke at lede efter ham; det er en ond ånd, illr andi (Hrólfss. kraka kap. 46). Her har en senere tro virket tilbage på fortællingen, som derimod er på sit rette sted i hin kostelige fortælling om Odins åbenbarelse for kong Olav Tryggvesön (Ólafs Tryggvas. kap. 197, i Fms. 2, 138). Den første aften, da kong Olav holdt påskegilde på Ögvaldsnæs, kom der en gammel mand, som var meget ordsnild, enöjet, så mörkt ud af öjnene, og havde en sid hat på. Han fik kongen i tale, som fandt megen fornöjelse i at tale med ham, thi han kunde sige tidender fra alle lande, gamle såvel som ny. Kongen spurgte ham ud om Ögvald, efter hvem næsset og gården var opkaldt, og den gamle fortalte ham om Ögvald og koen, som han dyrkede, og krydrede sin fortælling med gamle ordsprog. Da de således havde siddet til langt ud på natten, mindede biskoppen kongen om, at det var tid at gå til sengs. Men da kongen var bleven afklædt og havde lagt sig i sengen, kom den gamle gæst igen, og satte sig på fodskamlen, og talte endnu længe med kongen; thi jo længer han talte, jo mere fik kongen lyst til at høre. Da mindede biskoppen atter om, at det var tid at sove. Hvor nødig kongen end vilde, thi han var meget utilfreds med at skulle høre op med samtalen, så böjede han dog sit hoved tilbage på puden, og gæsten gik ud. Men næppe var kongen vågnet op, förend hans første tanke igen var gæsten, og han lod ham kalde; men han var forsvunden

og ingensteds at finde. Nu kom det også op, at da der lavedes til gilde, var der kommen en aldrende mand, som ingen kendte, til stegeren, og sagde, det var noget slet kød de dèr kogte; det sömmede sig ikke at sætte sligt på kongens bord ved en så stor höjtid; derimod gav han dem to tykke, fede sider af et nød, og dem kogte de med det andet kød. Kongen befalede dem at brænde det tilhobe og kaste asken i søen, og lave anden mad; thi nu gik det op for ham, at gæsten havde været hin falske Odin (hinn údyggi Óðinn), som hedningene længe havde troet på, og nu indså han hans rænker. Hvilken dybde ligger der ikke i denne digtning! I det Odin her for den kristne træder frem som en ond ånd, søger han at virke på de samme to måder, som hedenskabet opfattede ham på fra den gode side; han virker legemlig ved fortryllet føde, åndelig ved at fremkalde urolige tanker. Kongens egne tanker, hans gamle minder træde ud i Odins skikkelse; og det er ganske fortræffeligt, at denne bestandig vender tilbage, medens kongen er oppe, da han har lagt sig, og strax i det han vågner; hvad der her er en scene på en dag, det er kong Olavs livskamp. Hvor lidet er ikke denne skildring benyttet af digteren, der lader åbenbarelsen foregå én gang og i skoven (ånden i Hamlet og Banquo i Macbeth kunde dog have vist, at gentagelsen er uundværlig); og hvor lidet have de skönnet på den, som ikke engang vilde have den; kældermænd have de forstand på, men ikke på nordisk poesi; i tankens legemlige åbenbarelse se de ikke andet, end et spøgelse. Og dog ligger der i denne gamle fortælling mere poesi, end i mangt et sørgespil; der ligger den dybe tragiske tanke deri om kong Olavs kamp med sine gamle minder, og dens modsætning, Hakon jarls kamp med hans sjæls dunkle anelser om noget höjere.

Hos Saxo viser Odin sig som i sagaerne: hvor han tager sig af Hading er han grandævus quidam, altero orbus oculo (Saxo s. 40), og i Bjarkemålet siger Bjarke:

Et nunc ille ubi sit, qui vulgo dicitur Othin
armipotens, uno semper contentus ocello?

(Saxo s. 106). Det er ikke klart heraf, om Saxo tænkte sig, at han havde mistet det ene öje eller af naturen var enöjet. Dèr hvor han lærer Harald Hildetand at fylke hæren er han senex præcipuæ magnitudinis sed orbus oculo, hispido etiam amiculo circumactus (Saxo s. 363); og hvor han frier til Rinda hedder det: Othinus os pileo, ne cultu proderetur, obnubens (s. 126); her skulde altså hatten tjene til at skjule ham, at göre ham ukendelig.

41. Attributerne. Odins hat (Hropts höttr) har mange navne (de anføres i Sn. s. 116), der betegne den som skjul og som hjælm. Man kan gerne derved tænke sig himmelhvælvingen. Da er hans blå kappe (hekla) den blå skyluft; men kappen er også et symbol på beskyttelse (jf. kæmpeviserne), og således, som en beskermende sky, viser den sig i fortællingen om Hading, som hin enöjede mand førte på sin hest. Hading sad ganske bange under mandens kappe, og da han så ud ad en sprække på den, så han til sin store forundring, at hesten gik på havet, og han tog strax igen öjnene til sig (Saxo s. 40-41). I de tyske sagn om den vilde jæger hedder denne Hackelberend (den kappebærende, af hökkull).

Odins ravne hedde Huginn og Muninn (tænkning og hukommelse). De sidde på hans skuldre, og sige ham i øret alle de tidender, de se eller høre. Han sender dem ud når det dages, at flyve over hele verden, og de komme tilbage ved dagverdstid. Smukt siger han selv om dem: for Huginn er jeg bange, at han ej kommer igen, men endnu mere frygter jeg for Muninn (Sn. s. 24. Grimnism. str. 20). At Odin havde lært dem at tale (Ynglingas. kap. 7) er et senere tillæg. Huginn forekommer også under formen Hugr, tanke (Hrafnag. str. 3. Fornaldars. 1, 325). Odins hu er den flyvende ravn; han er åndens hersker.

Odins ulve hedde Geri og Freki (den grådige og den

glubske); al den føde, der står på hans bord, giver han dem, og ingen behøver han selv; hærfader lever altid af vin alene; vin er ham både drik og spise (Sn. s. 23. Grimnism. str. 19). At møde en ulv var et lykkeligt varsel; Hans Sachs kalder ulvene vor herres jagthunde. Odin legende med en af sine ulve er et æmne for den plastiske kunst.

Gudernes skib Skíðblaðnir tillægges sædvanlig Frej; i Ynglingas. kap. 7 hedder det, at Odin ejede det. Det er i sin orden; alt hvad guderne have, tilhører også ham.

Odin er også vognhersker; på himlen ruller hans vogn og farer hans slæde. Himlen er vognlandet (vagnaland, vagnbrautar land, vagnbrautar veldi. Sn. s. 64. 65); der farer han på de funklende stjærner. Karlsvognen kan have navn efter ham, thi karl er gubbe. Odins vogn, Woenswaghen, forekommer i et nederlandsk håndskrift om stjærnebilledet björnen, samt om syvstjærnen (van den Bergh s. 374). Der kan da ingen tvivl være om, at der tales om Odins stjærnevogn, når det hedder, at runer vare ristede på det skjold, som står for den skinnende gud, på solhestenes øre og hov, og på hjulet, som ruller under Rögners karm, a því hveli er snýsk undir reið Rögnis (Sigdrífum. str. 15). Rögnir og Rögnuðr er Odin[1]. Kjalar hed Odin. da han kilke drog; var det en slædefart ned ad den snefunklende mælkevej?

Odins ring hed Draupnir. For at erfare mere om den ville vi aflægge et besøg i dværgenes verden. Loke havde

---

[1]) Rögnir i Hrafnag. str. 10 er uvisst, men ikke Heimdal; om den jordiske hersker bruges det i Atlakv. str. 33. At karlsvognen i den senere middelalder i Sverrig også tillægges Thor, er formodentlig en følge af denne guds finske dyrkelse og forblanding med den höjeste guddom. Forresten er Thor naturligvis også vognhersker, kjöla valdi (Hýmiskv. str. 19), af kjölr, en køl, en kerre; men hans vogn er en skyvogn. Også i Sonartorrek str. 21 (Egilss., s. 640) kaldes Odin vagna runni, hvilket nogle læse Vagnar rúni og forklare om en Vögn, som Odin skal have havt til hustru; jf. Olafsen, Nord. digtek. s. 50; men man kender ellers ikke denne Vögn, og i Alvíssm. str. 3 er vagna ver vognværgeren Thor.

engang af ondskab klippet håret af Sif, Thors kone. Da Thor blev det var, greb han Loke, og vilde have knust hvert ben i ham, hvis han ikke havde svoret, at få svartalferne til at göre Sif et hovedhår af guld, der skulde voxe som andet hår. Loke fór da til de dværge, der hedde Ivaldes sönner, og de forfærdigede hovedhåret, og skibet Skiðblaðnir, og det spyd, som Odin ejede, der hedder Gungnir. Så væddede Loke om sit hoved med den dværg Brokkr, om hans broder Sindri kunde göre tre kostbarheder ligeså gode som hine. Brødrene gik til smedien; Sindre lagde svineskind i essen, og bad Brokk blæse og ej holde op, för Sindre tog det ud af essen, han havde lagt deri. Men næppe var denne gået ud, för der satte sig en flue på hans hånd og stak; dog blev Brokk ved at blæse, og det, som Sindre tog ud, var en galt med guldbørster (rygbørster, burstin). Atter lagde Sindre guld i essen; nu satte fluen sig på Brokks hals, og stak stærkere, men han blev ved at blæse, og det, smeden tog ud, var guldringen Dröpner. Så lagde Sindre jærn i essen, og bad sin broder endelig blive ved at blæse, ellers vilde alt fordærves; nu satte fluen sig imellem hans öjne, og stak ham i öjenlågene, så at blodet løb ned og han ej kunde se; da slap Brokk blæsebælgen, for i en fart at jage fluen bort. Det, som smeden nu tog ud, var en hammer. Sindre gav sin broder disse kostbarheder, og bad ham tage til Asgård for at løse væddemålet. Da nu Loke og Brokk kom hver med sine sager, satte Aserne sig på deres domstole, og den dom skulde gælde, som Odin, Thor og Frej afsagde. Da gav Loke Odin spydet, som aldrig vilde fejle, Thor hovedhåret, der strax vilde gro fast på Sifs hoved, og Frej skibet, der havde bör, såsnart sejlet var udspændt, hvorhen man end vilde fare, men man kunde også lægge det sammen som en dug, og have det i sin pung, hvis man vilde det. Derpå kom Brokk frem, og gav Odin ringen, og sagde, at hver niende nat vilde otte ligeså tunge ringe dryppe af den. Frej gav han galten, og sagde, at den kunde løbe i luft og hav,

nat og dag, stærkere end nogen anden hest, og aldrig var natten så mörk eller andre verdener så dunkle, at der jo var lyst nok hvor den fór, så stærkt skinnede dens børster. Thor gav han hammeren, og sagde, at han med den kunde slå så stor en ting han vilde, hvad der end kom for den, den vilde ej svigte, og når han kastede den, skulde han ej frygte for at miste den, thi aldrig flöj den så langt, at den jo kom tilbage i hans hånd, og hvis han vilde, blev den så liden, at han kunde gemme den i sin barm, men der var den lyde ved den, at forskaftet var blevet noget kort. Efter gudernes dom var hammeren det bedste klenodie som værn imod hrimthurserne. Dværgen, der havde vundet væddemålet, vilde nu have Lokes hoved. Loke vilde løse det, men det vilde Brokk ikke gå ind på. Så tag mig da, sagde Loke, men i det samme var han langt borte; thi han havde sko, hvormed han kunde rende i luft og hav. Da bad dværgen Thor at gribe ham, hvilket han også gjorde; men da dværgen vilde hugge hovedet af, sagde Loke: hovedet er dit, men ikke halsen. Da tog dværgen tråd (þvengr) og kniv, og vilde stikke hull på Lokes læber, for at sy munden sammen, men kniven bed ikke. Nu var det godt, om jeg havde min broders syl, sagde han, og i samme öjeblik var den der, og den bed; så syede han læberne sammen, og rev remmen af for enden. Den tråd, som Lokes mund blev syet sammen med, hedder Vartari (Sn. s. 71). Dværgene vise sig her som smede for guderne; i øvrigt er det hele et æventyr. Man kan se, åt der i navnet vartari ligger ordet vör, læbe, ej stort mere; og i åndig henseende er der for det meste lidet udbytte at vænte fra den yngre Eddas æventyr; man kan benytte den til på dunkle steder at oplyse den ældre, men isteden for, som börn, at more sig ved dens æventyr, er det bedre, som mænd, at sænke åndens blik ned i de eddiske sanges dybder. Dèr er det værdt at angle.

Kendemærket på Dröpner var, som vi have set, de af den dryppende ringe; desuden bød Skirner Gerde den, for

at bevæge hende til at elske Frej; Odin lagde den på bålet med hans unge sön Balder (Skirnisför str. 21). På ett sted hedder det, at den siden, derpå, fik den natur, at der hver niende nat dryppede af den otte ligeså tunge ringe (Sn s. 38), som om det ikke var dens oprindelige. Da Hermod besøgte Balder hos Hel, sendte Balder endelig Odin ringen til minde, til minja (Sn. s. 39).

Forunderlig er den mening, at Dröpner skulde være månen i dens trende synlige skikkelser (Ældre Edda 2, 200 og Lex. myth.). Dværge skulde da have forfærdiget månen, der jo allerede var skabt af Muspelsheims stråler. Derimod er det smukt, når Grundtvig siger: »Hvad de gamle have ment med den ring skal jeg lade være usagt, men det kunde klæde Odin godt, at have noget, der lignede den historiske sammenhæng imellem tider og begivenheder; og i en hast véd jeg ikke noget synligt, der ligner den mer, end sådan en guldring, der bestandig formerede sig, naturligvis med ring i ring; det må være blevet en dejlig lang guldkede fra arildstid indtil os«. Det ligger i mine tanker ikke langt fra det, de gamle have tænkt på. En mythe bör aldrig forklares for sig alene, men i sin sammenhæng; således må man heller ikke her blot se på ringen, og gætte løs på den alene. Da Balder sendte Odin ringen, sendte hans hustru, blomstergudinden Nanna, Frigg et tæppe og Fulla et fingerguld. Men så er det vel klart, at Odin med Dröpner træder ind i række af de guddomme, der sørge for jordens frugtbarhed. Hans væsen gennemtrænger alt. Ringen er frugtbarhedens symbol; Balder sender den tilbage som et mindesmærke om den skönne tid, da han virkede i forening med sin fader, og minder ham, altings fader, om, at han endnu må oplive naturen. Og så er Odins ring naturligvis tillige symbolet på den åndige frugtbarhed, på den digterske skaberkraft, på ideernes udströmning fra en første idé, på tænkningens vidunderlige kede.

Det følger vel af sig selv, at denne ring var en af de hellige ringe, som løber tilbage i sig selv, er sluttet, og ikke

en spiralring af den slags, som brugtes til handel. Der er rigtig nok mange, som kun bruge deres ånds frugtbarhed til at drive handel med; men intet giver anledning til at tænke på dem. Og de dryppende ringe udgik jo fra Dröpner som dråbe fra dråbe. Ideerne hænge ikke fast i hinanden, men blive selvstændige når de fødes.

Odins spyd hed Gungner; det gungrede i en, når han blev truffen deraf. Det var, som vi nylig så, forfærdiget af Ivaldes sönner. Odin rider til kamp med guldhjælm og fager brynje og sit spyd Gungner (Sn. s. 41, jf. s. 51: fór Hroptr með Gúngni). Ed blev aflagt på Gungners odd (Sigrdrífum. str. 17). Da krig begyndte, kastede Odin sit spyd, hvilket dog ej nævnes, ud i mængden (fleygði Óðinn ok í fólk um skaut. Völuspá str. 28).

Dette sit spyd låner Odin heltene. Dag blotede Odin til faderhævn; Odin lånte ham sit spyd, hvormed han gennemborede Helge (Helgakv. Hund. önnur). Styrbjörn landede i Uppland på Fyrisvolde og opbrændte sine skibe, for at der ingen mulighed skulde være i at fly. Kong Erik begav sig til Odins hov, og gav sig til ham for sejer, dog så at han skulde have ti års frist. Kort efter så han en stor mand med en sid hat; denne gav ham en rørstængel (reyrsproti) i hånd, og befalede ham at skyde eller kaste den hen over Styrbjörns hær, og i det samme sige: Odin ejer eder alle (Óðinn á yðr alla). Derved vandt han sejer; man så et spyd fare hen i luften over Styrbjörns hær, og han blev slagen med blindhed og faldt med hele sin hær (Stýrbjarnarþ. Fms. 5, 250). Hermed står den gamle skik i forbindelse, sig til held at kaste et spyd hen over sine fjenders flok (Steinþórr skaut spjóti at fornum sið til heilla sèr yfir flokk Snorra. Eirbyggjas. kap. 44. Láti svá Óðinn flein fljúga, sem ek fyrimæli. Hervarars. kap. 18 i Fornaldars. 1, 502). Udtrykket reyrsproti forekommer også i Gautrekss. (kap. 7 i Fornaldars. 3, 33): Odin befalede Stærkodder at sende ham kong Vikar, og gav ham dertil en rørstængel; og da Stærkodder havde lagt strikken om Vikars hals,

stak han kongen med stængelen, og sagde: nu giver jeg dig til Odin; rørstængelen blev til et spyd, og stod igennem kongen. Enhver må her tænke på Balder, som fældes af mistiltenen, der kun er en svag snylteplante. Odins spyd var ikke som et andet med træskaft og metalodd; det kom ikke an på redskabet, men på hånden som førte det, og på tanken som lå deri.

Man antager Odins spyd for et luftfenomen, krigssværdet (vígabrandr) der viser sig som varsel for krig. Men det er også her rimeligt, at blive ved jorden. Som krigsgud, der kaldte heltene til sig, og som den, der hævnede frændemord, måtte Odin have et symbol. Spydet er symbol på magt og herredömme. Man sætter mærke på sin ejendom, ligesom på træerne ved grændsebestemmelser. Når Odins spyd blev kastet over nogen eller rørte ham, blev han derved hans. Den jordiske Odin lod jo sig selv mærke med geirsodd, for at give sig selv til den himmelske. Når Odin gav kæmperne spydet i hånd, så indgav han dem de tanker, som vakte og styrede deres dåd.

Odins hest Sleipnir (den som er eller gör smidig) var den ypperste hest. Også Hermod red på den. Runer vare indskårne på dens tænder eller tömme (Sn. s. 10. 37. Grimnism. str. 44. Sigrdrífum. str. 15).

Om dens fødsel haves følgende mythe, hvortil der hentydes i Völuspá str. 29-30: Guderne overvejede, hvo der havde blandet luften med svig (fyldt den med kulde) og givet Ods mø (Freja) til jættens æt. Kun Thor svulmede af mod; han sidder sjælden stille, når han hører sligt; eder og ord og svorne løfter bleve brudte, alle de stærke forpligtelser, de havde indgået. Også Hyndluljóð str. 37 siger, at Loke fødte Sleipnir med Svaðilfari. Udførligere fortæller Sn. s. 25: Det er en ting, som nok er frasagn værd. Det var i begyndelsen af gudernes værk, da de havde dannet Midgård og opført Valhal, da kom der en ubekendt smed til dem, som tilbød sig på tre halvår at opføre en borg, der skulde være trygg og trofast mod

bjærgriser og brimthurser, selv om de kom ind over Midgård. Men til lön vilde han have Freja til eje, samt sol og måne. Aserne gik ind på denne handel, dog så at han skaffede borgen færdig på én vinter, og hvis der den første sommerdag manglede nogen del på borgen, fik han intet for sit arbejde; heller ikke skulde nogen hjælpe ham med arbejdet. Smeden bad dem dog om, at han måtte bruge sin hest Svaðilfœri; det rådte Loke til, og det blev ham tilstået. Den første vinterdag begyndte han at opføre borgen, men om nætterne drog han sten dertil på hesten. Aserne undrede sig höjlig, hvilke store bjærge den hest drog, og den udførte dobbelt så meget af det uhyre arbejde som smeden. Ved denne handel vare der stærke vidner og mange eder, thi uden forsikring om tryghed fandt jætten det ikke sikkert at være hos Aserne, hvis Thor skulde komme hjem; han var faren til Østerlandene, for at slå trolde ihjel. Mod enden af vinteren var det gået rask frem med bygningen, og den var så höj og stærk, at den kunde modstå ethvert anfald; da der var tre dage tilbage til sommeren, manglede kun borgledet. Da satte guderne sig på deres domstole, og spurgte hinanden, hvo der havde rådet til at gifte Freja bort til Jötunheim, og at ødelægge luften og himlen ved at tage sol og måne derfra og give dem til jætterne. De mente alle, at det var kommet fra ham, som råder næsten til alt det onde, Loke Løvøsön; sagde, at han fortjente en ond død, hvis han ej fandt på råd, så smeden tabte; og de angreb ham. Loke blev ræd og svor på, at han nok skulde mage det så, at smeden tabte, hvad det end skulde gælde. Og samme aften, da smeden óg ud efter sten med sin hest Svaðilfœri, kom en hoppe løbende fra skoven, og vrinskede ad hesten. Hesten blev galen, og sled rebene itu, og løb til hoppen, men hun ad skoven til, og smeden bagefter. Hele den nat måtte arbejdet hvile, og næste dag led det heller ikke som för. Da smeden ser, at arbejdet ikke kan blive færdigt, fór han i sit jættemod. Men da Aserne nu grant så, at det var en bjærgrise, der var kom-

men, så skånede de ikke deres eder, men kaldte på Thor; og i samme öjeblik kom han, og så fór hammeren Mjölner i luften; betalte han da jætten sin lön, men ikke med sol og måne; ja han forbød ham at bygge og bo i Jötunheim, thi han slog sit første slag, så at jættens hjærne sprang i små smuler, og sendte ham ned under Niflhel. Noget efter fødte Loke et føll; det var gråt og havde otte fødder; det er den bedste hest hos guder og mennesker.

Blandt gåderne i Hervarars. forekommer også denne: Gest spörger: Hvo ere de to, som til tings fare? Tre öjne have de tilsammen, ti fødder og én hale; og så fare de hen over lande. Heidrek svarer: Det er Odin, der rider på Sleipner; han har ett öje, hesten to; hesten træder med otte fødder, Odin på to; kun hesten har hale. — Her betragtes de næsten som en helhed, som en centaur.

Sigurd Fafnersbanes hest Grani stammede fra Sleipner. Odin kom også her selv som en gammel mand med sidt skæg, for at lære sin yndling, hvorledes han skulde vælge sig hest (Völsungas. kap. 13). Og langt hen i tiden bevaredes mindet om Sleipner; hvilket ses af den naive fortælling om smeden på Næs i Norge, der måtte smede en skogang til Odins hest; gudens åbenbarelse var her et varsel for det store slag ved Lenar i Vestergøtland (Fms. 9, 55). Også den blinde[1] hedningekonges syn i et slag med Væringerne, da han så en mand på en hvid hest ride foran deres fylking, minder om Odins hvide hest, skönt manden her er Olav den hellige (Haraldss. harðr. kap. 7 i Fms. 6, 145). Saxo (s. 107) kender den; Bjarke siger: si potero horrendum Friggæ spectare maritum, quantumcunque albo clypeo sit tectus et album (ikke altum) flectat equum[2].

---

[1]) Det er anden gang vi have exempel på, at den blinde har syner. Når det legemlige lys er slukt, brænder åndens endnu klarere.

[2]) Strax foran findes et mærkeligt træk, da Ruta siger til Bjarke, at han for at se Odin skal se igennem åbningen mellem hendes arm og side: adde oculum propius et nostras prospice chelas. Det samme forekommer i det af Grimm anførte sagn om Odenberg i Hessen, hvor

Odin havde flere heste; som konge måtte han jo have et helt stutteri. Blóðughófi hed hesten, som bærer den stærke Atriði (Þórgrímsþula i Sn. s. 98). Denne hest med den blodige hov er altså hans stridshingst; og det forekommer mig ikke værdt at gå ind på den forestilling, at Atriði skal være Frej, solen, og hestens navn snart sigte til himmelens blodrøde farve ved solens opgang og nedgang, snart til hestenes åreladning ved juletider. Frej kan ligeså godt låne Odins hest, som han kan sætte sig i Hlidskjalv. Når vi lade dette fare, vinde vi endnu mere: Sleipner er altså ikke krigshesten; så meget desto bedre, det er åndens konge der farer på den.

Betydningen af Sleipner med de otte ben har givet fortolkerne nok at tænke på. Ganske simpelt er det, at tænke sig vinden derved, men derfor behøver man ikke just at forklare de otte fødder som de otte hovedvinde; hvorfor skal Sleipner just være et kompas. Henneberg antager den for stjærnebilledet Bootes, som de gamle (de andre gamle) tillægge otte stråler; Trautvetter derimod for krebsen med de otte ben; men det er at göre stjærnebillederne for megen ulejlighed, at lade dem komme ned for at føre helte over havet. Grundtvig mener, at Sleipner er åndens ganger, altså poetisk talt verset, der var et octometer. Alle disse herrer holde sig til benene, Grundtvig har dog tillige tænkt på gejsten, hvor kunde han andet. Sleipners otte fødder udtrykke dens hurtighed, ligesom Stærkodders otte arme hans styrke. I mine tanker må man skille to ting fra hinanden: fortællingen om Sleipners fødsel og den almindelige forestilling om Sleipner. I Völuspá tales der ikke om slutningen, om fødselen, men vel om den fare, som Freja, sol og måne vare i. Vinterjætten

---

kejser Karl huser og hvorfra han farer ud med sin hær. Engang gik nogle folk ved bjærget, og hørte trommeslag, men så intet, før der kom en mand til dem, og sagde, at de skulde se igennem den ring, han dannede ved at sætte armen i siden; da så de hæren i færd med våbenøvelser gå ud og ind af bjærget.

kom med sin hest Svaðilfœri, der fører slud med sig. Da guderne havde fået Midgård færdig og en borg til sig selv, gjorde de den første erfaring af en nordisk vinter, der truer med at få al jordisk skönhed i sin magt og at formörke sol og måne; da måtte tordenguden vel komme, for at rense luften fra dette jættetöj. Og den senere digtning föjede til, at varmen bragte isbygningen til at smælte; og da fødtes den susende forårsvind, som bortfører de skadelige dunster. Til den første del af digtningen svarer ligefrem den græske mythe om Demeters datter Despoina, som blev røvet af titanen Anytos. Despoina betyder husfruen, netop ligesom Freja; og Stuhr (s. 356) forklarer også Despoina »som den pragtfulde urte- og blomsterverden, og Anytos som døden, som den ved törke frembragte ødelæggelse, måske som vinteren«; en af delene er imidlertid nok. I den græske mythe fører jætten hende bort; i vor får han hende dog ikke. Slutningen har også sit tilsvarende: Poseidon forfølger Demeter, da hun sørger over sin tabte datter Persephone, og tvinger hende til elskov; de formæle sig i hesteskikkelse, og Demeter føder hesten Areion (den stærke, krigerske, Vali) og Despoina. Man forklarer denne formæling som den vinterlige jords forbindelse med vandet, hestene om sky og storm (Stuhr s. 353). Sammenstødet med de græske myther viser i det mindste, at man ikke uden videre kan forkaste naturforklaringen, og f. ex. sige med Viborg, at Odin ikke rider på vind. Han rider naturligvis på en hest, men denne kan være symbol på den snart susende, snart stormende fart, hvormed han gennemfarer luften. Er ikke det meningen af folkesagnene om hans vilde jagt? Han farer ved høsten på sin hest, men også på en vogn, der med vældig larm farer hen over korntoppene (van den Bergh s. 376). I Skåne og Bleking lod man ved høsten et neg blive stående til Odins heste (et offer til ham som høstgud); på Møn henlagde man et neg havre til hans hest, at den om natten ej skulde nedtræde sæden. Efter tyske sagn måtte man på Odins dag ikke

luge hör, da vilde hans hest træde sæden ned. Men han viser sig også alene; i tolvdagene (mellem jul og helligtrekonger) må man ikke spinde eller lade hör sidde på rokken; hvorfor ikke? »der Wode jage hindurch«, og forfærder dem, der glemme tidens hellighed. Så kommer han på alle måder som en levende ånde susende igennem luften, for at minde om sin nærværelse. Og nu ligger den tanke ganske nær: når åndens konge farer på sin luftige ganger, så er den en Pegasos. Pegasos svang sig fra jorden op imod gudernes boliger; Sleipner kommer fra himlen, fører helten uskadt igennem livets farer, og løfter digteren, der tror på ånden, op til hans himmelske hjem.

Efter at have betragtet Odins attributer, henvender jeg for et öjeblik tanken på deres beskaffenhed; på hvilket trin stå de? I nogle mythologier forenes attributerne med selve den menneskelige skikkelse, så der af det hele fremkommer et uformeligt billede; andre forene det menneskelige med enkelte fremtrædende dyredele; de, som komme videst, skille endelig begge fra hinanden. Man har rost Grækerne, fordi de lode menneskeformen sejre, skönt man også hos dem finder Demeter med hestehoved og manke o. desl. »Zeus fremstilles ikke med et høgehoved som Osiris, men beholder dog örnen ved sin fod. Artemis som månegudinde fremstilles ikke med horn som Isis, men bærer dog månebilledet som en udvortes prydelse svævende over sin pande. Visdomsgudinden Athene har intet fuglehoved som Theut, men uglen følger hende dog som attribut«. På samme trin stå de nordiske billeder.

42. Odins vandringer. Hvad der var udtrykt ved Sleipner, ravnene o. s. v. udtrykkes på en anden måde ved Odins vandringer (ferðar). Vore kilder tale næsten ganske historisk derom: Der er mange frasagn derom, og den kan ej kaldes en vis mand, der ikke kan fortælle om disse stortidender (Sn. s. 14); han fór om blandt folk (Grimnism. str. 48). Endnu stærkere i Ynglingas. kap. 2-3. 7, hvor Odin omtales som en, der foretog lange rejser (var mjök

víðförull) bemægtigede sig mange riger, ja endog engang rejste så langt bort og udeblev så længe, at hans brødre Vile og Ve skiftede arv efter ham, og begge toge hans kone Frigg tilægte, o. s. v. Ligeså går han hos Saxo (s. 43. 129) en gang i landflygtighed, en anden forvise guderne ham, og tage Oller i hans sted. Alle disse rejser ere kun udtryk for hans åndige virksomhed igennem hele naturen. Han stiger ned i jætternes verden og til underverdenen, og ned i det yderste havs dybder for at hente visdom, til jorden for at friste og prøve menneskenes sind. »Som den levende ånds guddom gennemforsker han rastløs verden, og styrker gudernes sag ved overalt at vække åndigt liv, og drager den jordiske helteånd til sin hal, til et höjere kald, til deltagelsen i den store gudekamp« (Uhland, Thor s. 21). Det er blandt andet genstanden for digtningerne i Vafþrúðnismál, Grimnismál Vegtamskv. o. fl. Disse digte ere smukke, når man ret forstår dem. I det første gæster han jætten, og overvinder ham i ordkamp. På den sidste gåde erkender jætten ham, og betages af ærefrygt og skræk; nu må han forgå, da han har vovet sig i kamp med Odin; det materielle forgår, når ånden berører det, det kan ikke længer bestå i sin grove natur. Når jætten ser Odin, erkender ham, så bliver han sig sin egen slette natur bevidst, og så véd han, han skal dø; ingen usling kan udholde den ærlige mands klare öje. I Grimnersmål gransker og prøver han menneskets sind. Fostersönnen, som han selv har opdraget og dannet, viser sig for ham i sin uværdighed; ingen hund vil anfalde ham (thi hvad mennesket ej kunde se med sin forstand, det følte dyret ved sit instinkt: fornemmelsen af hans höjere natur), fostersönnen derimod sætter ham imellem to ilde. Og her begynder sangen, i hvilken Odin forherliger sig og sine Asers magt, ynkes over sin faldne fostersön, men tillige forkynder ham døden, i det han giver sig tilkende. »Meget sagde jeg dig, kun lidet deraf har du bevaret; dine venner svigte dig, og jeg ser min udvalgte yndlings sværd ligge dryppende af blod. En

luge hör, da vilde hans hest træde sæden ne
viser sig også alene; i tolvdagene (mellem
trekonger) må man ikke spinde eller la
rokken; hvorfor ikke? »der Wode jage
færder dem, der glemme tidens h
han på alle måder som en levende
luften, for at minde om sin nær
tanke ganske nær: når åndens
ganger, så er den en Peg
jorden op imod gudernes
himlen, fører helten uska
digteren, der tror på ån

Efter at have betr
for et öjeblik tanken
stå de? I nogle myth
den menneskelige
et uformeligt bil
enkelte fremtr
skille endelig ...uen, men han
fordi de lo ...je i pant (lagði auga
dem finde ...et blive i Mimers værge)[2].
»Zeus fr ... Også Rommerne kaldte solen Jo
behold ... menneskeskikkelse har verdensöjet, solen
inde ... pande. Når det er fattet er forklaringen let:
må ... skuggornas drott och de dödas gud är Odin och
p

[1]) Efter str. 17 må man læse str. 42. 45. 51 til enden, og springe alt det øvrige over.

[2]) Et tredie sted sætter jeg her, fordi det er mindre klart; det er Hrafnag. str. 5. Nattens udbrud skildres: det bliver dygtigt hos dværge, ell. dværgene komme til kræfter (dugir með dvergum; jf. str. 25, hvor de efter dagens frembrud atter gå til hvile), men verdener dvine (dvína heimar, det er den beboede jord, jf. str. 11), ned de synke til ginnungsmörke; solhesten daler, luften fyldes med mörke; og så hedder det: mœrum dylsk í Mímis brunni vísa (eller vissa) vera.. Vitið enn eða hvat? Her, tænker jeg, at vísa vera, menneskenes opklarerinde eller dronning, må være solen, så at meningen er, at solen skjuler sig i Mimers klare brönd.

...mera lyser för dagens barn, den nedgångna,
...tliga solen; och denna är det öga, som
i djupet« (Geijer Svear. häfd. s. 347).
...ts dybe udspring; dèr skjules Odins
hver morgen nyder havjætten deraf
...enrøden«. »Til havjætten Mimer
...n nemlig, thi således skildres
..., for at erhværve sig dybets
...grundens hemmeligheder«.
forvandles Mimers hvide
...agnusen). »I morgen-
fra jötnernes verden,
gyldne horn den
...nant. Himlen og
deres visdom«

... anden mythe: Odin
...om finde vi følgende: I
...es der om hugrunernes opfindelse
...g det hedder da: På bjærget han stod
...e sværd[1], og havde på hovedet hjælm; da
...ers hoved viseligt det første ord (þá mælti Míms
...ð fróðlikt it fyrsta orð, ok sagði sanna stafi). Her må
man nu efterlæse stedet i hele sin sammenhæng, og vel
lægge mærke til, at han, for at udtænke sindsrunerne, uden
tvivl de vigtigste af alle, rådfører sig både med himmel og
hav. Dernæst siger Völuspá (str. 47), da verdens under-
gang forestår, da Míms sönner begynde at lege (storhavet
rejser sine svære bølger), da himlens vogter, som står ved
himlens rand og mærker uråd, blæser höjt i sit horn: at
Odin taler med Míms hoved (mælir Óðinn við Míms höfuð).
Men når Sn. (s. 41) fortæller det samme, så hedder det
dèr: da står Heimdal op, blæser stærkt i Gjallarhornet,
vækker alle guderne, og de holde ting sammen. Da

1) her følgèr jeg indtil videre den sædvanlige oversættelse.

sværdmat val skal Ygg nu modtage; med dit liv er det ude; gramme ere dig diser; nu kan du se Odin, kom mig nær, om du kan«. Også denne sang er et fuldendt digt, men den er forvansket ved senere tilsætninger[1].

43. Odin og Mimer. Efter Vegtamskviða rider Odin ned til underverden, og vækker valaen, for at erfare sin söns skæbne; han rådfører sig også med havets yderste udspring, og lytter til røsten fra dybet. Det er genstand for mytherne om hans öjes pantsættelse i Mimers brönd og hans tale med Mimers hoved.

Til den første mythe hører Valaens ord om sig selv: Ene sad hun ude, da hin gamle kom, grubleren blandt Aser, og så hende i öje. Hvorom spörger I mig? hvi frister I mig; jeg véd nok, Odin, hvor du skjulte dit öje: i Mimers hin klare brönd; Mimer drikker mjød hver morgen af Valfaders pant. Forstå I det end eller hvad? (Völuspá str. 21-22). Sn. s. 10 udtrykker det, efter at have talt om Mimers brönd, hvori visdom var skjult (jf. § 31) således: Did kom Alfader, og bad om en drik af brönden, men han fik den ikke, förend han satte sit öje i pant (lagði auga sitt at veði, for en tid lod det blive i Mimers værge)[2].

Odins öje er solen. Også Rommerne kaldte solen Jupiters öje; Shiva i menneskeskikkelse har verdensöjet, solens symbol, i sin pande. Når det er fattet er forklaringen let: »Såsom skuggornas drott och de dödas gud är Odin ock

---

[1]) Efter str. 17 må man læse str. 42. 45. 51 til enden, og springe alt det øvrige over.

[2]) Et tredie sted sætter jeg her, fordi det er mindre klart; det er Hrafnag. str. 5. Nattens udbrud skildres: det bliver dygtigt hos dværge, ell. dværgene komme til kræfter (dugir með dvergum; jf. str. 25, hvor de efter dagens frembrud atter gå til hvile), men verdener dvine (dvína heimar, det er den beboede jord, jf. str. 11), ned de synke til ginnungsmörke; solhesten daler, luften fyldes med mörke; og så hedder det: mœrum dylsk í Mímis brunni vísa (eller víssa) vera.. Vituð enn eða hvat? Her, tænker jeg, at vísa vera, menneskenes opklarerinde eller dronning, må være solen, så at meningen er, at solen skjuler sig i Mimers klare brönd.

den sol, som ej mera lyser för dagens barn, den nedgångna, underjordiska, nattliga solen; och denna är det öga, som han måst pantsätta i djupet« (Geijer Svear. häfd. s. 347). »Mimer bevogter havets dybe udspring; dèr skjules Odins öje, solen, hver nat, og hver morgen nyder havjætten deraf den guldrøde mjød, morgenrøden«. »Til havjætten Mimer pantsatte Odin sit öje, solen nemlig, thi således skildres den af alle oldtidens folkeslag, for at erhværve sig dybets visdom, og underrettes om afgrundens hemmeligheder«. »Når morgenrøden forgylder havet, forvandles Mimers hvide kilde til den brune mjød« (Finn Magnusen). »I morgenrødens glans, når solen atter stiger op fra jötnernes verden, drikker kundskabsbröndens vogter af gyldne horn den klare mjød, der strömmer over Odins pant. Himlen og underverdenen meddele hinanden gensidig deres visdom« (Keyser, Nordm. religionsf. s. 26).

Lad os nu strax vove os til den anden mythe: Odin taler med Mimers hoved. Derom finde vi følgende: I Sigrdrífum. (str. 13-14) tales der om hugrunernes opfindelse ved Hroptr, Odin; og det hedder da: På bjærget han stod med flammende sværd[1], og havde på hovedet hjælm; da talte Mimers hoved viseligt det første ord (þá mælti Míms höfuð fróðlikt it fyrsta orð, ok sagði sanna stafi). Her må man nu efterlæse stedet i hele sin sammenhæng, og vel lægge mærke til, at han, for at udtænke sindsrunerne, uden tvivl de vigtigste af alle, rådfører sig både med himmel og hav. Dernæst siger Völuspá (str. 47), da verdens undergang forestår, da Míms sönner begynde at lege (storhavet rejser sine svære bølger), da himlens vogter, som står ved himlens rand og mærker uråd, blæser höjt i sit horn: at Odin taler med Míms hoved (mælir Óðinn við Míms höfuð). Men når Sn. (s. 41) fortæller det samme, så hedder det dèr: da står Heimdal op, blæser stærkt i Gjallarhornet, og vækker alle guderne, og de holde ting sammen. Da

[1]) her følger jeg indtil videre den sædvanlige oversættelse.

rider Odin til Mimers brönd, og tager råd af Mimer for sig og sine folk. Her have vi altså to lignende myther, den ene sat isteden for den anden; at Odin taler med Mimers hoved udtrykker det samme som at han rider til Mimers brönd og rådfører sig med Mimer. Men da vi nu vide hvad Mimers brönd er, det er havets yderste kilde hos Hrimthurserne, så vide vi med det samme, hvad det er at tale med Mimers hoved; det er at lytte til, at høre efter storhavets oprørte bølger, for at erfare hvad det bærer i sit skød, med hvilke farer det truer eller trues, hvorfor naturen er i oprør. Ligesom man tog orakler af den rislende kildes susen, af malströmmens heftige brusen, så måtte ydermere himmelkongen, og kun han kunde det, tage dem af det vildt oprørte storhav, altings begyndelse og ophav. Odin hører det, det taler, og han taler med det. Mimer er hans ven. Denne havets tale er os jo heller ikke noget ubekendt billede: når Gaja sender sin sön, giganten Typhoeus med de mange hoveder, imod Zeus, så tale jo også disse hoveder; der udgår fra dem stærkt og vildt lydende, mangfoldige stemmer, snart kunne guderne forstå dem, snart lyde de som løvens brøl, snart som en hvinende piben. Og have vi aldrig selv stået ved det brusende hav, grebne af dets røst, og tænkende på, hvad der rører sig dèr nede i dybet.

Lad os nu forene begge mytherne sammen; deres grundbetydning må være den samme; lad os ret levende stille det store verdenstræs billede for os! Der var én kilde ved Yggdrasils rod i himlen, hvor Nornerne sade; alt hvad dertil hører vedkommer os mennesker, Aser, Vaner, Alfer og Dværge. Af denne kilde øser Odin kundskab; himmelkilden ligger ham nær; Nornerne sige ham alt om denne del af verden. Men der er en anden storkilde hos Hrimthurserne, hvorfra alt er gået ud, hvorfra Odin selv er kommen; dèr sidder Mimer. Alt hvad der foregår dèr, må han også kende; han slutter sig fra det, som dèr rører sig, til meget af det, som vil ske. Han har sin opmærk-

somhed henvendt derpå både dag og nat; om dagen stiger han op på bjærget, ser ud over de bevægede bølger, og taler med Mimers hoved; om natten nedsænker han sit öje deri, og gennemforsker alle dybets hemmeligheder.

Men eftersom nu alle ere enige om, at Mimer er erindringen, mindet (angels. meomor); eftersom jeg virkelig tror, at de gamle, der havde en så liflig og livelig forestilling om sagas væsen, ikke ere blevne stående ved den legemlige betragtning; da de ydermere selv sige, at valkyrien Skögul fyldte hornene i Valhal med Mimers eller mindets mjød (Mímis eller minnis miði)[1], og det i alt fald er visst, at heltene hos Odin levede i erindringen om deres gamle bedrifter; så tilföjer jeg endnu: ja, vor mandlige Mimer er Hesiods kvindelige Mnemosyne, der bærer al tilkommende videnskab uudviklet i sit indre[2]. Nornernes kilde er dette vort livs og vor verdens virksomme færd, Mimers er erindringens. Ånden sænker sig ned i mindets, erindringens dyb, hvor udviklingens stoffer ligge skjulte; hver dag vi fatte en ny tanke, skylder den minderne sin fødsel, hver dåd vi øve har sin grund i fjærne, måske kun halvbevidste minder, og fremfor alle skuer Sagas yndling idelig tilbage til oprindelsen. Og nu vil jeg ikke sige et ord mere herom; det måtte dog være en underlig pås, der aldrig ved Mimermythens forklaring havde følt sig greben af disse forestillinger[3].

---

[1]) Hrafnag. str. 19; minnis er vel en senere forklarende læsemåde; stedet er Vingólf, men Skögul skænkede for Einherierne efter Grimnism. str. 36.

[2]) Også Grækerne sige det samme i to myther; thi det hedder jo også, at Zeus slugte Metis, en datter af Okeanos, og hun sad ham under hjærtet, for stedse at forkynde ham godt og ondt; endelig sprang Pallas Athene ud af hans hoved.

[3]) Ligesom jeg overhovedet ingenlunde tilegner mig nogen fortjeneste af, i dette skrift at have sagt noget nyt (jeg har kun forsøgt at bringe det, som jeg fandt halvt lyst og halvt dunkelt for mig, til nogen klarhed) således vil det også let skönnes, at ovenstående for-

Her vilde jeg nu helst standse; når man har knust druen og perset den og nydt drikken, er det noget kedeligt at begynde forfra igen. Det er imidlertid nødvendigt, thi vi have mythen under endnu en form. Vi have allerede hørt, at Mimer blev givet Vanerne til gissel, at de afhug hans hoved, at Odin balsamerede det (§ 28), og det hedder, at Odin havde Mimers hoved hos sig, og det sagde ham

---

klaringer ere andres, som jeg har søgt at give samhold og runding. Meget forskellig tale fortolkerne derom: W. Müller (Altd. rel. s. 184) giver to forklaringer om Odins öje; enten er den på himlen stående sol det af Odin i pant satte öje; eller solen, der spejler sig i vandet, er det öje, der blev guden berøvet; den sidste, siger han, er den mest udbredte og den sandsynligste. Hauch (s. 27) mener, at mythen sandsynligvis har en naturbetydning: hint öje, der skinner dybt i brönden med svagt lys, er månen, det andet, hvermed han overskuer hele verden, er solen. (Altså har Odin to öjne; han lukker dem dog sjælden op på en gang). Men ved siden af naturbetragtningen ligger vel også noget höjere. For at se skarpt, må Odin bortgive halvdelen af sit syn; da ser han rigtig nok vidt, men kun halvdelen af det hele! Mimers brönd ligger under den gren, der går til Hrimthurserne, altså er visdommen af en mörk og underjordisk natur. Men den gamle tids uskyld, da Odin endnu erindrede den skjulte guds runer, er mere værd, end denne visdom, som han har købt med tabet af sit öje, og som ofte udartede til list og grusomhed. Grundtvig (s. 476. 481) kender alle; jeg uddrager derfor kun nogle få sætninger: Mimer betyder hukommen; som mythisk person er han en sand gåde; ingen kan sige, om han er en as, jætte, alf eller hvad. Han stilles sammen med Heimdal, de ligge i klammeri om Gjallarhornet. »Hukommelsen betinger forstanden, og historien mister livet, når den går ud af munden og balsameres i blæk« (dette har hensyn til det afskårne hoved). Viborg (s. 84) kan ikke finde sig i, at Mimer hver morgen drikker sig en snaps. Det er ikke mjød han drikker, men mjót, kundskab (der menes mjöt). Mimer er verdenshistoriens gud. — Endnu må jeg bemærke, at den spående Mimer i middelalderen undertiden er en skovgud, hvis det er Saxos Mimingus, sylvarum satyrus; men sædvanlig et søvæsen, der forekommer i forbindelse med Viland og Vade. Mimiså forekommer i en svensk folkesang, om Mimis sjö i Småland haves sagn. Navnet på staden Münster forklares af Mimigardiford, o. s. v.

mange tidender fra andre verdener (Ynglingas. kap. 7). Snorre fortæller det; Edda véd ikke noget deraf. Det er en senere vending, som mythen har taget. Manden med det dybe blik har allerede set det (Grundtvig, Myth. 1808, s. 136); vi have samme mening derom, men under en anden form: Mimer er død, Odin har bevaret sin vens[1] hoved, og det forkynder ham mange tidender. Det fører os hen til den gamle skik, at føre den overvundnes hoved med sig (exempler nok derpå findes i Grimms Gesch. der deutschen spr. 1, 140), til den hos flere folk brugelige skik, med megen omhu og kunst at balsamere sine fjenders hoveder, til erindring om øvede bedrifter, men også sine venners, for ligesom altid at have deres minde hos sig, og ved synet deraf at genkalde sig det forrige samliv. Derom henviser jeg ydermere til livet i Valhal (§ 53). Også her føres vi tilbage til erindringen, til mindet; og således er jo også denne mythe ligeså simpelt som betydningsfuldt forklaret.

44. **Hliðskjálf.** Siden vi nu have betragtet de måder, hvorpå Odin vandt kundskab, så slutter sig dertil, at han fra Hlidskjalv så ud over al verden. »Der er et sted, som hedder Hliðskjálf (hedder det i beskrivelsen over Asgård), når Odin satte sig dèr i höjsædet, så han ud over alle verdener, og så hver mands foretagender, og vidste eller forstod alt hvad han så. Sn. s. 6. »Der er (i himlen) end et stort sted, som hedder Valaskjálf; det sted tilhører Odin, guderne byggede det, og tækkede det med det skære sølv, og dèr er Hliðskjálfin i denne sal, det höjsæde, der så hedder, og når Alfader sidder i det sæde, ser han ud over hele verden.« Sn. s. 12. Men han ser ikke blot, han lytter også, hører alt hvad der lyder: hlustar Óðinn Hlið-

---

[1]) Det bör ikke overses, at ved verdens undergang er Mimer (eller hans sönner) ikke Asernes fjende; bevægelsen begynder hos Mimers sönner, ved Gjöll; derved vækkes Heimdal. Det oprindelige venskab er ikke hævet; og den ny menneskeslægt udgår fra Hoddmimers holt (Völuspá str. 47. Vafþr. str. 45).

skjálfu í (Hrafnag. str. 10). Frigg sidder også hos ham (Grimnism.); og Frej satte sig engang i Hliðskjálf (Skirnism.). Udsigten derfra må da have været stor og vid; det skarpe syn havde naturligvis guderne. Og ligesom Odin hver morgen udsender sine ravne, synes det at have været hans første forretning, som en god husfader at se ud over sin verden, om alt står vel til, hvad der går for sig og hvad han nu skal sørge for. Det ligger i det mindste i den bekendte fortælling hos Paulus Diaconus: Wodan havde lovet dem sejer, som han først så ved solens opgang. Da gik Gambara til hans kone Frea (Frigg) og bad om sejer for sit folk Vinilerne. Frea gav det råd, at Vinilernes kvinder med udslaget hår, som om det var langt skæg, tidlig om morgenen (mane primo) skulde i forening med mændene stille sig således, at de måtte ses af Wodan, nemlig ligeover for den egn, hvor han plejede at se ud igennem sit vindue mod østen (per fenestram orientem versus). Det gjorde de. Og da nu Wodan så dem ved solens opgang, sagde han: Qui sunt isti Longobardi? Hvorpå Frea sagde, at siden han nu havde givet dem navn, måtte han også give dem sejer.

Skönt der just ikke ligger megen magt på, hvad og hvor Hlidskjalv har været, eller overhovedet på det himmelske bygningsvæsen, er det dog önskeligt også heri at komme sandheden så nær som muligt; der er i det mindste ingen grund til at bygge Asgård om. Der har dannet sig en temmelig almindelig mening, hvor den end er kommen fra, at Hlidskjalv er höjsædet i Valhal; men det forholder sig ikke så. Odin har to boliger; som Hroptr hersker han i Gladsheim, og her er Valhal, en hal, hvor han modtager valen; men som áss har han tidlig bygget sig den sølvtakte Valaskjalv (Grimnism. str. 6. 8), og her er Hlidskjalv med sit höjsæde eller höjsædet Hlidskjalv (efter de nysanf. st. af Sn.) Hvilket der er meningen, kommer an på navnets betydning. Efter Grimm betyder det thürbank, af hlið, en dör, åbning, og skjálf, en bænk, en mindre bænk

ved siden af den större, angels. scylfe, eng. shelf. Men i Valaskjálf må skjálf jo udtrykke en bygning eller en del deraf, en mindre ved siden af hovedbygningen? Hlið kan være side (hliðveggir, sidevægge) eller åbning, led (Fjölsvinnsm. str. 10, hvor grind er selve ledet og hlið åbningen); jf. det nysanf. fenestra. Da de himmelske boliger visstnok ere formede efter de jordiske, må Atlakviða str. 14 her komme i betragtning: Der fortælles, at Gjukungerne droge til Atle, og så hedder det: de så Atles land og liðskjálfar djúpa (tårne dybomgivne ell. mure med bævende porte, efter Ældre Edda) og på den höje borg (så de) Bikkes svende stå, salen om sydlandske folk omsat med bænke og prydet med skjolde til krigeres værn, men dèr drak Atle vin i Valhal. Her er det vel meningen, at de først så höje (djúpár?) tårne, sidetårne eller tårne med vagthuller, derefter selve Atles borg med krigerhallen. Og da må man vel forestille sig, at Odin i himlen havde sin borg Gladsheim, deri en hal Valhal, hvor han sad med sine helte, og drak vin; men desforuden for sig selv en höj tårnbygning Valaskjálf og på dens höjeste tinde var Hliðskjálf, hvorfra han så ud over alle verdener; men hvad var den? en udbygning på tinden eller et höjsæde eller hvad? Derved bliver den tanke mig levende, hvilken lang, dyb og udholdende granskning der hører til at forstå Edda, og hvor lidet fortolkerne hidtil have forstået den, endskönt det var de lærdeste Islændere, af hvilke nogle endog næsten hele deres levetid have beskæftiget sig dermed; det sprog, hvori den er forfattet, tilhører i sandhed en tidsalder, da ingen endnu drömte om, at der var et Island til.

45. Odins hustruer. Jörð. Fjörgyn. Hlóðyn. Frigg. Gå vi nu over til Odins virksomhed opfattet i dens enkeltheder, så er det vel det nærmeste, at betragte hans forhold som himmelgud til jorden. I alle mythologier finde vi det: Uranos og Gaja, Zeus og Demeter, o. s. fr.; og ligervis indgår hos os himlens og jordens skaber og herre formæling med sin egen skabning. Forholdet udtrykkes på tre måder:

Odin er gift med Jörð, med Frigg og med Rindr. Opfatte vi disse forhold ganske i almindelighed, så er Jörð den oprindelige jord, jorden i sin første skikkelse uden hensyn til beboelse af menneskeslægten; Frigg den beboede, dyrkede jord, skuepladsen for menneskesamfund; og Rindr den ufrugtbare eller til ufrugtbarhed nedsunkne jord, der vel er skikket til dyrkning, men som længe modstår Odins kærlige favntag. Dette forhold træder nu også frem i deres börn: Odins sön med Jörð er Thor, med Frigg Balder, med Rindr Vali. Jörð er Gaja, Frigg Demeter, hvad svarer til Rindr? De lykkelige! de behøvede hende ikke, de kendte ikke vor lange strænge vinter.

Jörð, jord, i den angivne bestemte betydning forekommer ej ofte; som mythisk væsen er hun langt mere fremtrædende som Frigg; men tydeligt er det, at det er to væsener, af hvilke det ene har udviklet sig af det andet. Hos digterne kaldes Jörð Ymers kød (hold), nattens og Anars eller Onars datter, Auds og Dags søster; hun hører altså til de ældste naturvæsener. Hun er Odins datter og hustru eller brud, og moder til Thor, som er jarðar burr eller jarðar sunr (Sn. s. 6-7. 22. 65. Hamarsh. str. 1. Œgisdr. str. 58. Haustl. i Sn. s. 59). Omskrives kan hun som de andre jordguddommes medbejlerske (elja), og som Sifs svigermoder, sværa Sifjar (Sn. s. 65).

I vor ungdom indsuge vi en utallig mængde halvfalske forestillinger (de svæve om i skoleluften ligesom cholerafluer), som den modnere alder og en selvstændig granskning nøder os til at forkaste. Dertil hører vel også den, at jorden under navn af Hertha, förend Asalæren blev indført, dyrkedes i Herthedalen eller Ertedalen i Sjælland. Man grunder det, som bekendt, på det sted hos Tacitus, hvor der berettes, at visse germaniske folk, ikke alle (Longobarder, Avioner, Angler, Variner) dyrkede Nerthum, id est terram matrem, hvilken dyrkelse han derpå beskriver: det er på en ø; hun føres om på en vogn, trukken af køer, og der hersker imidlertid festlighed og fred; derefter vaskes

guddommen i en hellig sø af trælle, som søen opsluger. Her har mit kaleidoskop fået et stød, og der er kommet et usædvanligt billede frem, som jeg kunde have lyst til at betragte ret længe, og lade de andre gamle guder være hvad de ere; men jeg må nöjes med at kaste et flygtigt blik på det. Hvad der da står for mig, det er, efter Grimms bemærkninger og især efter de lærerige granskninger af Munch, omtrent følgende: Dette billede er ikke jorden, jörð, der læses i håndskrifterne Nerthum, i ett Nehertum, og det er det nordiske Njörðr, Nerðr, Nirðr. Navnet kan tages som mandligt og som kvindeligt. Der tales ikke om en jordguddom, en As, men om en vandmagt, en Van. Det er en fredsguddom, og i denne henseende aldeles den nordiske Frej, der også på en tildækket vogn drager om igennem landet (Fms. 2, 74), den guddom, hvis billede langt nede i syden under Athanarik på en tildækket vogn blev ført omkring (Sozomenus, hist. eccl. 6, 37 hos Grimm). Så er Taciti Nerthus vel da vor Njörd opfattet mandlig og kvindelig, som han viser sig i sine börn, Frej og Freja. Eller er nerthus, njörðr, dog jörð med et tilsat n? den bogstavforbindelse har endnu noget uopklaret ved sig; kunde det ikke gå hermed, som med jól, jul, årets mörkeste tid, og njól, natten; angels. uhta, vor nótt? o. s. v. Men nu, thi billedet forvirres for mig, giver jeg mit kaleidoskop et stød; jeg vil ikke se længer på dette billede; lad det falde fra hinanden, indtil jeg har bedre lejlighed. Mit kaleidoskop har noget trylleri ved sig; det jeg vil have frem, det kommer frem.

Jorden hedder også Fjörgyn (Sn. s. 118); Thor er hendes sön, Fjörgynjar burr (Völuspá str. 55). I Harbarðsl. str. 56 viser Harbard Thor hen til Verland (menneskelandet); dèr vil Fjörgyn hitte sin sön Thor, og hun vil lære ham slægtningers veje til Odins lande[1]. Det er som om man

[1]) Harbard begynder med, at det er en lang vej at fare: stund er til stokksins, önnur til steinsins. Det er det samme som Erik den veltalendes rejse over stok og sten hos Saxo s. 205.

vilde sige, at Thor først skulde fare til det höjeste bjærgland, og derfra vilde man vise ham vejen igennem bjærgene til de steder, hvor Odin herskede med Frigg. Ordet fjörgyn forekommer også som fællesord: ek fylgðak þèr á fjörgynju (Oddrúnargr. str. 12). Og hos Ulfilas er fairguni simpelt hen et bjærg (f. ex. ana fairguni hauhata, på et höjt bjærg). Ordets udledning af fjör, liv, og at unna, er aldeles uantagelig; fjörg-yn, fjörg-vin, er dannet som Björg-vin, Bergen[1] (jf. fjarghús, Atlakv. str. 39. 42).

Denne guddom er også mandlig (så at ordet haves i alle kön, hos Ulfilas er det intetkön, hos os mandligt og kvindeligt); Fjörgynn (Fjörgynr), ejef. Fjörgyns og Fjörgvins, er fader til Frigg, Fjörgvinsdóttir eller Fjörgyns mær (Sn. s. 6. 63. Œgisdr. str. 26). Det ufrugtbare bjærg bliver til dyrket land.

Jorden hedder også Hlóðyn (Sn. s. 118); Thor er Hlóðynjar mögr (Völuspá str. 55). Navnet udledes af at hlaða, lade, hlóð, dynge og arne. Forholdet imellem hende, Jörð og Frigg er mig ikke ganske klart, om hun falder sammen med Fjörgyn eller det er Frigg som en dea fornax. Mærkeligt er udtrykket: jörð, grœnnar Hlóðynjar beina, jord, den grönne Hlodyns forfremmerske (auctrix) i brudstykket af Völusteinn (Sn. s. 97, hvis denne ordforbindelse er den rette). Ved landsbyen Birten ved Nedrerhinen har man fundet en sten med indskriften: Deæ Hludanæ sacrum C. Tiberius Verus (Fiedler, Geschichten und alterthümer des untern Germaniens 1824, 1, 226); denne tyske Hludana anses for at være vor Hlóðyn, hvilket Skule Thorlacius først har oplyst (de Hludana, Germanorum gentilitium dea i hans Ant. boreal. obs. spec. 3). Den tyske Tanfana eller Tamfana sammenstilles med vor Danpr, Dampstaðr. Her er endnu meget at oplyse.

Frigg (eller Frygg) er, som vi have set, en datter af

---

[1]) I Nibelungenl. er Vergen stedsnavnet Veringen (efter Zeune i v. d. Hagens Germania I, 105).

Fjörgynn og Odins hustru (også hos Saxo s. 42: Othini conjunx Frigga). Af dem er gudeslægten kommen, som har bygget Asgård det gamle og de riger, der ligge dertil. Hun er den ypperste blandt gudinderne, Asers og Asyniers dronning. Odin er hendes inderlig elskede herre, Fryggjar angantýr (Sn. s. 6. 21. 63. Völuspá str. 53). Hun sidder med ham i Hlidskjalv, og ser ud over alle verdener, og over deres söns, den lyse Balders, død sørge de med hele naturen. Frigg kender menneskenes skæbne, skönt hun ikke selv siger noget derom eller spår (Œgisdr. str. 29. Sn. s. 13). Hun har en falkeham, valshamr, som Loke engang lånte (Sn. s. 60. 63). Hendes bolig hedder Fensalir, hvor hun sad og begræd Valhals ulykke efter Balders død; det er en meget prægtig gård. (Völuspá str. 47. Sn. s. 21).

Odins og Friggs forhold er da klart nok; det er den hellige formæling mellem Zeus og Hera. Boligen Fensale kommer af fen, fenn, der endnu i Slesvig betegner det indhegnede og fredede marskland (Molb. Dialektlex. og Outzen), ligesom den lænkede Fenrisulv er den lænkede ild over jorden.

Frigg hersker over hele naturen på jorden; för Balders død tager hun ed af alle væsener og skabninger, at ingen skal skade ham (Sn. s. 36); men i særdeleshed er hun ægteskabets gudinde; koner önske hendes og Frejas velsignelse over dem, som hjælpe dem i barnsnød (Oddrúnargr. str. 10); og tilligemed Odin hører hun barnløse ægtefolks bönner. Kong Rerer havde længe været gift, og fik ingen börn med sin kone; de bede indstændig til guderne. Da bönhører Frigg og Odin dem; hun sender sin önskemø (óskmey) til ham; hun giver hende nemlig et æble, og befaler hende at bringe kongen det. Tjenerinden tager æblet, ifører sig en krageham, og flyver hen til det sted, hvor kongen er. Han sidder på en höj, og hun lader æblet falde på hans knæ, i hans skød. Kongen bringer det hjem til sin dronning; hun spiser det, og bliver snart derefter frugtsommelig.

Barnet, som hun føder, men først efter sex års lidelser, er Völsung (Völsungas. kap. 2).

Her have vi atter Zeus og Hera eller Demeter. Granatæblet var hos Grækerne den ægteskabelige frugtbarheds symbol, og er det endnu. Når almuen i Sverrig, også i Fyn og vel flere steder, kalder stjærnebilledet Orion Friggs rok, så have vi også her den spindende, huslige husfrue. Efter Lex. myth. hedder planten orchis odoratissima Friggjargras og tillige hjóna gras (ægteskabsgræs).

Frigg er Odins hustru, men hun er ham ikke altid tro: Loke bebrejder hende, at hun altid har været mandlysten (vergjörn), og engang taget både Ve og Vile i sin favn (Œgisdr. str. 26, jf. Ynglingas. kap. 3). Og Saxo (s. 42) har en underlig fortælling om Odins billede, som nordens konger lode støbe af guld med mange prægtige guldarmbånd, og sendte til Byzanz (Asgård); men Frigg lod nogle smede hente, for at tage guldet af støtten. Odin lod smedene hænge, og satte støtten in crepidine og gjorde den talende (vocalem reddidit) når man rørte ved den; men Friggs begerlighed var så stor, at hun bolede med en af Odins tjenere, og ved hans snildhed fik billedet ødelagt, for at hun selv kunde bruge guldet (jf. fortællingen om Brisingamen, hvor det er Freja, der er begerlig efter guldsmykket). Hvad man derved skal tænke sig, véd jeg ikke, hvis ikke den første mythe udtrykker himlens flersidige kærlighed til jorden, og Saxos fortælling, at jorden smykker sig med himlens guld og ifører sig dens forskellige farver.

Frigg og Freja ere undertiden blandede, ligesom ordrødderne løbe sammen. De strides om Fredagen, ligesom om smykket og om Orion. Frigg er en udvidet form af Frea; af at fría (så fær er fríar. Håvam. str. 91); at frúa, fróa (frón, land) fører til formen Frygg; jeg er tilböjelig til at antage denne form for den oprindelige. Hera er jo også fruen, og i begge sprog knytter sig dertil forestillingerne om trøst, lise, beskermelse. Friggs og Frejas væsen kunne

i virkeligheden ikke let forvexles: Frigg er Asadronning, Freja er Vanadis; den ene er moderkærligheden, den anden elskov; her have vi atter, som i Vaner og Aser, modsætningen imellem det svævende og det faste, kærligheden i sin bølgende begyndelse og i sin ædle varige form.

46. Fulla. Hlýn. Gná. Snotra. Vör. Lofn. (Sjöfn). Syn. Ligesom Odins væsen bliver tydeligere ved sammenstillingen med Friggs; ligeså lærer man også nöjere at kende hende i hendes tjenerinder; thi de ere kun sider af hendes væsen.

Fulla er mø, og går med udslaget hår (ferr lausshár) og med guldbånd om hovedet; hun bærer Friggs æske, og passer hendes skotöj og véd lönråd med hende. Hun kaldes derfor Friggs æskemø, eskimey (Sn. s. 21. Grimnism. indledn.). Guldet kaldes hendes hovedbånd (höfuðband Fullu); således kvad Evind Skjaldespilder: Fullas hovedbånd skinnede på skjaldens hænder i hele kong Hakons levetid (Sn. s. 71. Hkr. Haraldss. gráf. kap. 1). I Hkr. læses her isteden for Fullu Fullar eller Fyllar, ejeform af full, fyll, der også bruges som et fællesnavn, jorden (Errubeinn fèll til fyllar. Íslendingas. 1. 306). Da ordet betyder fuld, fylde, så er jordens fylde Friggs tjenerinde, og sættes isteden for hende selv. I Merseburgerdigtet er Volla søster til Frigg; det sigér det samme. Hun er den fulde jord, ligesom full i intetk. det fulde bæger. Efter Grundtvig er Fulla önsket, men det er vel ikke nok; hun er ikke önsket, men opfyldelsen. Det viser jo også hendes flagrende hår og hendes guldbånd.

På det anførte sted i Völsungas. kap. 2 om Rerer omtales Friggs óskmey, det er vel Fulla som eskimey; hun nævnes ikke (thi navnet der står er vel uvisst), men hun er en datter af jætten Hrimnir. Også det går an; jordens fylde har jættefrosten til fader. Skönt vi her ere komne udenfor Edda, genkende vi dog dens tanker i den senere digtning; thi hun ægter Völsung, og bringer altså ikke blot

æblet, men er selve ægteskabets velsignelse og fylde; de have ti sönner og en datter.

Da Balder fra Helverden sendte Odin ringen Dröpner, sendte hans kone Nanna Frigg et tæppe, Fulla en guldring (Sn. s. 39). Slægtskabet imellem disse væsener er heraf tydeligt nok, men de ere ikke de samme; Nanna er en del af fylden, som lever og dør med Balder.

Fulla gemmer Friggs æske, hvori hun har sine gaver, som hun ved sin tjenerinde sender ud over jorden, samt hendes sko; dette vedkommer ægteskabet. Skoen er symbol på ætledning: den, som ætleder, skal göre et gilde, slagte en oxe, og göre en sko af huden på dens höjre fod. Denne sko tager først han på, som ætleder, derpå den, som i æt er ledt, derefter deres frænder (Gulathingsloven i Norges gamle love 1, 31). Brudgommen bragte bruden en sko; når hun tog den på, var hun hans: høvdingen tog en sko af det hvideste sølv, satte kongedatteren på sit knæ, og trak skoen på hendes fod, den var hverken for stor eller for liden, men netop som den kunde være gjort til hende; derpå tog han en anden af det røde guld, og den passede endnu bedre (Didrik af Berns saga kap. 61). Den norske konge Magnus sendte den irske konge sine sko, og befalede, at han juledag skulde bære dem på sine skuldre til tegn på hans underkastelse (Chron. reg. Manniæ i Langebek, Script. 3, 220. jf. Grimm, Rechtsalterth. s. 155). Skoen er altså symbol på underdanighed og lydighed i almindelighed og på den ægteskabelige i særdeleshed.

Hlýn eller Hlín er sat til at vogte de mænd, som Frigg vil hjælpe og beskerme (forða); deraf den talemåde: at så er forðast hleinir (Sn. s. 21). Frigg selv kaldes med dette navn (Völuspá str. 53); det udledes af at hlúa, hlýja, lune, vederkvæge. I Fulla havde vi Frigg som den, der giver velsignelse og fylde; i Hlýn have vi hende som den beskermende, der befordrer legemligt og åndeligt vel.

Gná (Gnå) sender Frigg i sine ærender til forskellige verdener. Hun har en hest, som farer gennem luft og hav;

den hedder Hófvarpnir (hovkaster). Det hændtes engang, da hun kom ridende, at nogle Vaner så hendes fart i luften; da sagde en af dem: Hvad er det, der flyver? hvad er det, der farer og i luften lider? hvortil hun svarede: Ej jeg flyver, men jeg farer og i luften lider på Hófvarpnir, som Hamskerpir (den der hærder huden) fødte med Garðrofa (den der bryder gårde). Af Gná kommer det udtryk: at þat gnæfi er hátt ferr (Sn. s. 21). Grundtvig finder, at Gnav turde vel svare til vores kneps; hun er dronningblikket (Frigg som Juno) eller i alt fald noget, der ligner knipskhed, thi det ligger i fortællingen og i at gnæfa, at stikke i sky (jf. at gnapa). Er det spøg eller alvor? Gná torde også være den milde luftning, avlet af den skarpe storm; Frigg sender hende ud for at formilde vejret. Vanerne kende hende ikke; hun hører ikke til deres slægt.

Snotra er forstandig og har smukke lader (látprúð); efter hende kaldes forstandig og dannis kvinde og svend snotr (Sn. s. 21) d. snut; jf. snót, kvinden som forstår at föje sine ord (thi det kan de bedre end vi) Sn. s. 108.

Vör eller Var hører eder og pagter, som kvinder og mænd indgå med hinanden; disse pagter kaldes derfor varar (at veitask varar siges om ægtefolks gensidige løfter); hun hævner også deres brudd. Hun er forstandig, og efterforsker, så at man ikke kan skjule noget for hende; det er en talemåde: at kona verði vör þess er hon verðr vís (Sn. s. 21). Hendes deltagelse i den ægteskabelige vielse ses af Hamarsh. str. 30, hvor Thrym siger: vígit okr saman várar hendi. Navnet er, som også ses af forestående, hunkön af tillægsordet varr, var, forsigtig. Men jeg vèd ikke, om ordet vör, læbe, fl. varar, ikke klinger med i talemåden at veitask varar; det var i det mindste smukt om denne første berørelse af læbe mod læbe, ånde af ånde, var en evig pagt for livet her og hisset.

Lofn er mild og god at påkalde; hun får lov af Alfader og Frigg, at de må få hinanden, kvinder og karle, hvis forbindelse ellers var forbudet eller tilintetgjort; efter

hendes navn kaldes lof (løv, tilladelse og pris) og det, som af mennesker meget loves og prises (Sn. s. 21). Det viser tydelig nok navnets oprindelse af at lofa, og at hun hører til Friggs kreds. Hvorimod Sjöfn, som sørger for, at menneskets sind, kvinders og karles, vendes til elskov, og efter hvis navn elskov kaldes sjafni (Sn. s. 21) nærmere hører til Frejas.

Syn vogter dören i hallen, og lukker for dem, der ej må komme ind. På tinge er hun sat til værn (til varnar) for Asernes sager. Deraf den talemåde: at syn sè fyrir sett, er hann neitar, at der nedlægges afslag, når nogen nægter (Sn. s. 21). Som sådan kan denne gudinde vel også henføres til Forsete, men Odin er også øverste forstander for rettergangen, og som dörvogterinde ved gudernes hal hører hun også nærmest til Frigg, alles herskerinde[1].

47. Gefjun. Eir. Menglöð. Fremdeles omtaler jeg her Gefjun eller Gefjon, der i flere henseender, hvis jeg skönner ret, berører Friggs væsen. Som asynie viser hun sig tydelig i Œgisdr. str. 21, hvor Odin siger om hende, at hun kender hele tidens skæbne (aldar orlög), ligeså nöje som han. Det er som om det var Frigg selv. Loke bebrejder hende (str. 20), at hendes sind blev bedåret af hin hvide ungersvend, der gav hende et halsbånd (sigli), og hun nød hans favntag. Deri ligner hun jo også Frigg. I Sn. s. 21 anføres hun blandt gudinderne; hun er mø, siges der, og hende tjene de, der dø som møer. Herved er hun altså en modsætning til Frigg. Møer svore ved Gefjon

[1]) Finn Magnusens tilböjelighed til, overalt at indblande himmellegemerne, må have bevæget ham til at forklare de fire sidstnævnte gudinder om månens fire phaser, hvilket just skal have været den oprindelige betydning. Når sådant ikke kan ske, uden ved at göre sjöfn til sjofn og det igen til sjón, som skal være det første syn, så véd jeg i sandhed ikke hvad jeg skal sige om denne behandling af det gamle sprog (brydningen sjafni viser jo noksom at navnet hedder Sjöfn).

(þess sver ek við Gefjon ok við goðin önnur, siger en norsk mø).

Mest bekendt er fortællingen om Gefjun og Gylve. Den findes i Sn. (s. 1) dog ikke i alle håndskrifter, og i Ynglingas. (kap. 5). Den første fortæller, at kong Gylve i Sverrig gav en rejsende kvinde et plovsland i sit rige, så meget som fire øxen kunde drage op dag og nat. Denne kvinde var af Asaæt, og hed Gefjun. (Der er da ingen grund til at antage hende for en anden end gudinden). Hun tog fire oxer fra Jötunheim, sönner af en jætte og hende, og satte dem for ploven; men ploven gik så hårdt og dybt, at den løste landet op. Oxerne droge dette land ud i havet, vesterpå, og standsede i et sund. Her satte gudinden landet, og gav det navn, og kaldte det Selundr (Sjáland). Men dèr hvor landet var taget fra, blev der en sø, der nu kaldes Lögrinn (søen) i Sverrig, og vigerne i søen ligge ligesom næssene i Sjælland. Derpå anføres Brage 'den gamles vers: Den glade Gefjun (glöð Gefjun) drog fra den guldrigè Gylve Danmarks forøgelse, så det røg af de løbendè øxne; øxnene havde otte öjne (ennitúngl) og fire hoveder, da de gik for venneøens (vîneyjar) vide markbrudd. I Ynglingas. hedder det, at Odin sendte hende fra Óðinsey í Fjóni over at opsøge lande; det var syv sönner hun havde med jætten, hvilke hun forvandlede til øxne, og hun drog landet Selundr over mod Odinsø. Dèr boede hun siden; hun blev gift med Skjold (Skjöldr), og de toge deres sæde i Lejre (at Hleiðru).

Navnet er dunkelt; udledningen af græsk γῆ og nordisk fjón (terræ separatio) ser forunderlig ud; Grimm kan endnu i Gesch. der deutschen spr. 1, 655 ikke få bugt med det; han jævnfører oldsass. geban, angels. geofon, gifan, havet; Grundtvig siger, at det betyder glæde, af angels. gefean, og at Gefjon er Fyn (fean, glæde, en benævnelse af min yndige fødeø, som jeg visst nok ikke bör modsætte mig); mythen skal sige, at Fyn og Jylland med for-

enede kræfter rev Sjælland fra Sverrig. Meget muligt man også kan have tænkt på noget sådant. Navnet tör jeg ingen forklaring give på, men kunde Gefjun og Gefn, Frejas navn, henføres til at gefa, give, gjöf, gave, så vilde giverinden være et passende udtryk både for havet og en agerdyrknings gudinde.

Med fortællingen om Sjællands oprindelse sammenligner man andre fra syden og norden: Titanen, der tæmmer oxer, og siddende på en stærk tyr plöjer Bosporus frem; Grönlændernes fortælling om en jætte, der flyttede øen Disco; og man forklarer så jætterne i deslige sagn som stærke strömme og vandfloder, hvilket jo ej er usandsynligt; de høre da til Thjasses og Skades slægt.

Mig forekommer det, efter alt det foregående, at den plöjende Gefjun må være en agerdyrknings gudinde. Hun forbinder sig med jætteslægten, og betvinger den, forbereder altså landets dyrkning. Hun plöjer det ufrugtbare fjældland ud i det velgörende hav, og forvandler det til en yndig ø. Øen er et mindre billede af den frugtbare jord, der jo også forestilles som en ø svömmende i havet. Derfor hedder øen just sølunden eller sølandet, ligesom jorden haven i havet (§ 30). Så er da Gefjun Friggs tjenende forberedende tærne; derfor er hun mø, ej frue; møen skal vorde frugtbar, men er det endnu ikke. Som møers beskytterinde udfylder hun Friggs væsen, og berører Frejas. At hun må tænkes som en guddom, der gör landet skikket til opdyrkning, viser jo også giftermålet med Skjold; den bedrift, man egentlig kender til ved ham, er at han bandt björnen med sit bælte, tæmmede de vilde dyr. På den måde er han Sjællands første konge, ikke på historisk vis. Her er mythen for klar til at man kan tage fejl af den.

Uden tvivl hører også lægegudinden Eir (eyr eller eir?) til denne kreds. Navnet udtrykker mildhed, skånsel, lindring, fred. Sn. (s. 21) siger ikke andet om hende, end at hun var den bedste læge, og det er jo allerede meget sagt: en læge for det stakkels legeme, og en læge for det

syge sind, hvilken velgörende guddom! I Fjölsvinnsm. str. 37-40 findes hun blandt de møer, der sidde fredelige sammen foran Menglöds knæ. De hedde: Hlíf, Hlífþursa, Þjóðvarta, Björt, Blíð, Blíðr, Fríð, Eir og Aurboða. Alle disse navne udtrykke beskermelse, blidhed, klarhed, ynde o. desl.; og det hedder om dem, at hver sommer, når menneskene blote dem på det staldhellige sted, kommer der ikke så svær fordærvelse (forat) over menneskenes sönner, at de jo fri dem fra nøden.

Her kommer jeg da til at omtale Menglöd i Fjölsvinnsmál. Sangen i sine enkeltheder er gådefuld. Rammen forekommer mig at være denne: Menglöð er jorden i hele sin herlige sommerpragt, omgiven af hine beskermende guddomme, altså endnu en åbenbarelse af Frigg; hun er menglöð, glad og glimrende af smykker som glöð Gefjun og selve Frigg; hun sidder på sit yndige bjærg (ljúfa berg) og vænter på Svipdagr, en sön af Sólbjartr, der længe har faret om ad kolde veje, för han fandt til hendes bolig, hvor de nu i hinandens favn skulle tilbringe deres liv. Om nu Fjölsvinnr er Odin og Svipdagr en udströmning af Balder, vedkommer os her mindre; det er nok, når vi have fundet Frigg under en ny form som Menglöð. Og således forekommer netop menglöð, jorden, som fællesnavn, i Gróugaldr str. 3 (hvor jeg med flere læser menglöðu for menglöðum) ligesom fjörgyn, der både er egennavn og fællesnavn.

48. Rindr. Under dette navn forekommer atter jorden i en anden form. Rindr føder en sön i vintersale (ell. vestersale), og denne Odins sön kan, kun én nat gammel, stride; han tor ej hånd eller kæmmer hoved, för han lægger Balders fjende på bål. Sönnen hedder Ali eller Vali (Baldrs dr. str. 11. Sn. s. 17. 22). Om Odins gentagne bejlen til møen taler Hávam. (str. 94-101) omtrent således: »Sindet ene véd hvad der bor hjærtet nær, det alene sig selv kan styre; ingen sot er værre for dannis mand, end aldrig ved

noget at kunne få lise og ro. Det måtte jeg erfare, da jeg sad i rør (í reyri), og væntede på min elskov; kød og hjærte (legem og sjæl) var mig den vakre mø, enddog jeg hende ej kunde få. Billings snehvide mø fandt jeg sovende på lejet; ingen jarls lyksalighed tyktes mig så stor, som med den skabning at leve. Længer hen mod aften må du komme, Odin, (sagde de til mig) hvis du med møen vil tale; det hører ej til dagens lys hvad ene to må vide. Uagtet min kærlighed vendte jeg tilbage fra mit visse forsæt; jeg tænkte, at jeg nok skulde vinde hele hendes gunst og gammen. Så kom jeg atter; men da var krigerskaren vågen med tændte lys og bårne spåner (fakler); så blev den lystvej mig forbuden. Og nær imod morgen, da jeg end var kommen, var salvagten sovet ind; en hund fandt jeg da, hin gode kvindes, bunden på lejet. Mangen god mø, når ret hun prøves, er vægelsindet mod mænd; det erfarede jeg, da jeg søgte at gilje den rådspage mø; alskens håding (spot) tilföjede den vakre mø mig, og intet kunde jeg få af hende.« Møen nævnes ikke, men hun kaldes Billings datter (thi der er dog vel ingen grund til at absorbere navnet). Denne Billingr kan nu forklares som birlingr, blanderen, eller som bilfingr, der da vilde være t. pilver, et væsen, som ødelægger og forstyrrer kornet (bilbitzen bruges hos Hans Sachs om at forvikle håret), et sådant væsen vilde da forberede Rinds senere tilstand.

Det som vi nu have lært at kende af Hávamál, er åbenbar det samme som Saxo (s. 127) fortæller os på sin måde. Her nævnes Odins elskede, hun hedder Rinda, og har et hårdt sind (acre atque intractabile ingenium). Odin søgte at få hævn over sin sön Balders død. Da forkyndte en Rosthiophus phinnicus ham, at han med Rinda, Ruthenorum regis filia, skulde avle en anden sön, der skulde hævne sin broders død. Odin tog sin beskyggende hat på og gav sig i hin konges sold, og vandt ved sine bedrifter, thi som hærfører slog han en hel hær på flugten, kongens venskab; han åbenbarede ham sin kærlighed, men da han

bad pigen om et kyss, fik han et ørfigen. Næste år kom han som smed, kaldte sig Rosterus, og bød pigen et prægtigt armbånd og ypperlige ringe; men fik atter et ørfigen. Tredie gang kom han som ung kriger; men hun stødte ham så heftig fra sig, at han faldt næsegrus til jorden. Endelig kom han som kvinde, kaldte sig Vecha, og udgav sig for lægekvinde. Som Rindas tærne toede han om aftenen hendes fødder; og da hun blev syg, lovede han at helbrede hende, men lægedommen var så bitter, at hun først måtte bindes; han forestillede hendes fader, at den, selv imod hendes villie, måtte virke med hele sin opløsende kraft, og gennemtrænge alle hendes lemmer, för hun kunde komme sig. Således vandt han møen, efter nogles mening med faderens hemmelige samtykke. Men guderne forjoge Odin fra Byzanz, og antoge i hans sted en viss Ollerus, som de endog gave Odins navn. Denne Oller havde et ben, som han ved galdre således havde fortryllet, at han på det kunde fare over havet som på et skib. Oller blev atter forjaget af guderne, og drog over til Sverrig; men Odin kom igen tilbage i sin guddommelige værdighed, og opfordrede sin sön Bous, som Rinda havde født, og som viste en stor lyst til krig, til at hævne broderens død. Troskyldig fortæller Saxo alt dette, uden at have nogen anelse om det mythiske indhold.

Saxos Rosthioph genfindes i Hyndlul. str. 31: Heiðr ok Hrossþjófr, Hrímnis kindar, heden og hestetyven ere af frostens slægt. Saxos Vecha er Odin, hvad enten det nu er hunkönnet Vök af Odins navn Vakr eller det fris. Wedke (F. Hammerich, Danm. i Valdem. tid 2, 23). Den sidste åbenbarelse som lægekvinde, hvilken mangler i Hávamál, hvor mythen ikke er sluttet, har en træffende overensstemmelse med et brudstykke af skjalden Kormak (Sn. s. 50 og 96), som ender med, at Odin øvede seid mod Rind: seið Yggr til Rindar[1].

---

[1]) Brudstykket hedder:

Eykr með ennidúki

Og nu kan der om Rinds eller Rindes betydning ikke være nogen tvivl. Det er jorden (Hrafnag. str. 23) dog ikke i almindelighed, men jorden, der efter Balders død er overgivet i vinterens magt. Rindi (ordets nyere form) bruges endnu i det østlige Island om et stykke ufrugtbar jord (Lex. myth.); d. rind (ikke ring) er skorpen på brødet, t. rinde, barken på træet. Det minder ligefrem om den hårdfrosne jord. Hårdt og længe modstår hun Odins kærlighed; forgæves tilbyder han hende sommerens smykker, forgæves minder han hende om krigerdåd, sommerens herligste øvelse. Ved sin stærke seid må han opløse og ligesom smælte hendes hårde sind. Endelig føder hun Vali, den stærke kriger. Besynderlig nok, hvad der i Edda hartad synes at stå som en dunkel gåde, til hvis opløsning der kun hentydes ved den uvisse læsemåde í vetrsölum, i vintersalene, det står hos Saxo med klare og tydelige ord: Odin frier til Rinda, men hans kærlighed er forgæves, han må vige for Oller, vinterens gud, indtil denne flyer over til Sverrig. Da kommer Odin tilbage i sin herlighed som verdens lys, og Rinda føder ham den stærke sön.

Opfatningen af Balder og Vale fører til en dobbelt

---

jarðhlutr día fjarðar
breyti hún sá er beinan
bindr. Seið Yggr til Rindar.

Finn Magnusen har i Kormakss. s. 259 meddelt en meget kunstig fortolkning deraf, som sikkert er urigtig; den drejer sig imidlertid om Rinds og Odins kærlighed. I den Arnamagn. udg. af Sn. I, 237 gives der en anden forklaring, hvoraf meningen er, at jorduddeleren, som binder björneungen, giver skjalden et pandebånd; og Ygg øvede seid for at vinde Rind. Men hvad har de to ting at göre med hinanden? Dette lille brudstykke er mig af megen vigtighed i mythisk henseende; thi det vilde jo være fortræffeligt, om en gammel skjald tydelig havde udtalt mythen om Rind i sin helhed; men da jeg ikke véd, om den björneunge (húnn) kunde undværes, og om der kunde komme det ud deraf: at hún sjá er beinan bindr var Rind, og ennidúkr fjarðar isen, så har jeg ovenfor kun optaget slutningen, der i det mindste er tydelig.

opfatning af Rind; vinteren kan være den, der hvert år vender tilbage, men også den store fimmelvinter, der slutter verdensåret; Vali er i begge tilfælde forløber for genfødelsen.

I Gróugaldr str. 6 er den første galder, som moderen synger for sin sön, den, som Rindr gol for Rán: at du skyder bort af din skulder det som svært (utåleligt, hårdt, atalt) dig tykkes; selv du styre dig selv (vær en fri mand!). Hvad er det, som både Rindr og Rán her finde så trykkende, og begge skyde af deres skuldre for at få deres frihed? Hvad andet end isen; da Rindr havde afkastet den, opfordrede hun havgudinden Rán til at göre det samme.[1]

Grækerne have en mythe, der ligefrem svarer til vor: Himmelguden Zeus nedsænker sig i regnen i Heras skød. Da Hera ikke vilde hengive sig til ham, lod Zeus en regnbyge falde, imedens hun sad på en bjærgtop, og forvandlede sig selv til en gøg (et billede på våren). Da optog Hera medlidende den våde fugl i sit skød. Her ses da også forskellen; Hera er strax medlidende, men vor Rind gör en fortvivlet modstand. Ofte ser det ud som Odin har sejret, men møen vender strax tilbage til sin vildhed. Det må vi mangen vår bekende.

Således som vi nu have opfattet Odins forhold til Frigg og Rind, indeholder det rene naturmyther. Himlen og jorden formæle sig. Jorden udvikler sig (som Jörð), og viser sig derpå i sine tvende hovedformer, frugtbar og velsignet, ufrugtbar og lænket i kuldens bånd. Som årets konge omfavner Odin dem begge. Men Odin er også åndens konge, der formæler sig med menneskets, med det jordiske sind. Han finder det råt og udannet, men modtageligt for alle indtryk. Rene tanker og milde følelser

---

[1]) Finn Magnusen har haft samme tanke, men har forladt den for at gå over til en anden: at storhavets bølger lede eller bevæge sig selv uden luftens eller vindens påvirkning, og at de kaste alt hvad man kommer i dem bort som noget fjendtligt (Ældre Edda 3, 184. Lex. myth.). Det skönnes imidlertid let, at hvad der siges om Rán skal også gælde om Rindr.

udvikle sig deri, og blive til blomstrende dåd. Men så kommer atter den stive kulde, den hårde trods, og lægger sig over det, og hemmer den åndige klarhed. Det er en sørgelig tid, når fortvivlelsen hver nat lægger sit tunge bly på det arme menneskes hoved. Men det er kun en prøvelsens stund. Kærlig og udholdende tager det vise forsyn det atter i sin favn; ryster det ved påfaldende tilskikkelser, optør med sin milde ånde det frosne hjærte, indtil det smælter, og sender så på ny sit rige væld af himmelske stråler. Det ligger også i vor gamle mythe. Hvad der för var året, det er nu menneskelivet; hvad der för var afvexling af sommer og vinter, det er nu omskiftning af lyse og mörke livsperioder, der må og skulle afløse hinanden, fremmende og hemmende den åndige udvikling, som aldrig hører op.

49. Gunnlöð. Odin som skjaldskabs opfinder. Mythens indhold er i korthed dette: Skjaldskab (poesi) forestilles som en begejstrende drik; hvo der nyder den er skjald. Den bevaredes hos hrimthurserne eller jætterne, hvor Gunnlöd bevogtede den. Odin stiger ned, trænger igennem alle hindringer, vinder Gunnlöds (eller Gunlads) kærlighed, og får lov til at nyde drikken. Han fører den op til oververden, og meddeler menneskene den. Således opstår og udbredes skjaldskab. Her have vi ham altså som åndens konge, der formæler sig med de jordiske elementer, for at forædle dem til velsignelse for de dødelige.

Vi ville først betragte mythen i sin ældste og reneste skikkelse. Glemsels hejre (óminnis heyri) hedder fuglen, der suser hen over drikkegilder, og stjæler menneskenes forstand (geð); med den fugls fjedre blev jeg lænket i Gunnlöds gård. Drukken blev jeg, overstadig drukken hos hin vise Fjalar; derfor er drik bedst således, at hver får tilbage (beholder) sin forstand. Således taler Odin i Hávam. str. 12-13; det er en antydning af den stærke driks (poesiens) virkning, og advarsel om dens mådeholdne brug. Vi önske, at enhver digter også vil have den for öje.

På et andet sted siger han: Jeg hjemsøgte den gamle jætte (Suttung); nu er jeg kommen tilbage. Lidet vandt jeg dèr ved tavshed, med mange ord talte jeg i Suttungs sale, for at nå mit øjemed. Siddende på den gyldne stol gav Gunnlöd mig en drik af den dyrebare mjød; ond lön gav jeg hende igen for hendes troskyldige sind og stærke hengivenhed. Rates mund lod jeg få rum, og gnave igennem sten; over og under stode mig jætters veje, så satte jeg mit hoved i vove. Den vel købte drik[1] har jeg vel nydt; få ting mangle den vise; thi nū er Óðrœrir kommen op til den timelige boligs egne. Jeg tvivler om, at jeg vilde være kommen ud af jætternes gårde, hvis jeg ikke havde haft bistand af Gunnlöd, den gode kvinde, som jeg tog i min favn. Den næste dag ginge hrimthurserne at spörge efter den höjes tilstand; i den höjes hal spurgte de efter Bölverkr, om han var kommen tilbage til guderne eller Suttung havde ombragt ham. Ed på ringen (det må vel være jætterne, der sige det) tror jeg Odin har svoret; men hvad kan man tro på hans løfter; Suttung har han sveget drikken fra, og bragt Gunnlöd til gråd. Hávam. str. 104-110.

Odin kaldes her Bölverkr; ordet kan være den, der virker ondt, besvær, det kunde han siges at göre med hensyn til jætterne; eller den, der overvinder besvær, udfører vanskelige ting; det kunde være hentydning til vanskeligheden af skjaldskabs udøvelse. Uden en hård kamp vinder ingen sejer i digtekunst, mindst i den gamle nordiske; sprogets rå elementer ere vanskelige at forme. Gunnlöð (af gunnr, kamp, og laða, indbyde) indbyder ham til denne kamp. Hun sidder stærk bevogtet i en jættebolig; stenmure omgive hende, og han må bane sig vej med boret Rati (af at rata). Karret, hvori drikken var, hedder Óðrœrir, den som rører sindet, vækker ånden, det er begejst-

---

[1]) Ordet litar, liþar antager jeg for lið, drik, som vi have i litkøb, om end formen er usædvanlig.

ringens kar. Så simple, som disse navne ere, så klar er mythen.

En udførligere, men også langt senere fremstilling findes i Sn. s. 47; jo længer vi skride frem i den, jo ubetydeligere bliver dens indhold i åndig henseende. Skjaldene må have dvælet med en viss forkærlighed ved denne mythe, og have opgivet hinanden gåder i den tids smag. Man blev ikke stående ved drikken; man gennemgik hele dens skæbne. Man måtte ikke blot se dens oprindelse af frugten; mosten måtte gære og tappes af og bevares; og ved alt det fik man en uendelig mængde omskrivninger på poesi. Men — når dette drives alt for vidt, så bliver det omsider lidt — tyndt.

Brage fortæller, hvad vi allerede kende, hvorledes Aser og Vaner krigede, og ved forliget i fællesskab dannede et fredsmærke, hvilket Aserne toge, og skabte en mand af, som hedder Kvásir (§ 28). Derpå vedbliver han om samme Kvaser: Han er så klog, at ingen spörger ham om noget, som han jo kan give forklaring på; og han drog vidt om i verden, for at lære mænd visdom, men da nogle dværge, Fjalar og Galar, havde budt ham til et gilde, kaldte de ham i enrum med sig, og dræbte ham. Hans blod lode de løbe i to kar og en kedel; kedelen hedder Óðrœrir, men karrene Són og Boðn; de blandte honning i blodet, og deraf blev den drik, ved hvis nydelse enhver, som drikker deraf, bliver skjald eller kundskabsmand (skáld eða frœðamaðr). Til Aserne sagde dværgene, at Kvaser var bleven kvalt i mandevid (i bare visdom), fordi ingen var dèr så klog, at han kunde sætte ham med spörgsmål (eller hamle op med ham) i det.

Lad os nu først klare dette for os. Af Asers og Vaners forenede kraft (spyttet) kommer Kvaser; det er frugten, hvoraf mosten perses, som blandet med honning giver den begejstrende, gejstige drik. Den modne frugt er frembragt af Aser og Vaner i forening; dens første udvikling er fredsmærket imellem dem, Aserne fuldende den.

Den er, for at bruge Humboldts udtryk om det græske landskab (Kosmos 2, 130) »en inderlig sammensmæltning af det faste og flydende«; ligesom samme forfatters bemærkning om »leddelingen i landets skikkelse« minder om Alfernes virksomhed. Det er ikke ueffent sagt, at Kvaser forgår i sin egen visdom; frugten brister af sin megen saft. Dværgene Fjalar og Galar (i Sn. s. 111 stå de blandt jötnaheiti) sigte til Kvasers død ved frugtens persning. Det hedder, som vi strax skulle se, at Odin først drak Óðrœrir, derpå Boðn og endelig Són, og havde da hele drikken. De to kar forklarer man således: boðn, den bebudende eller bølgende, og són, lig sonus, lyd, klang; derved skulde da komme den mening ud: »at Óðrœrir er begejstringen, Boðn den derved, og, så at sige, ved en bølgende tænkegang frembragte digtning, men Són dens fremsigelse eller recitation.« Så skulde són da være lyd, fordi den på latin hedder sonus; det kommer mig underlig for. Boðn er jo tilbydelse, ofring (oblatio), og són forsoning. Den tydelige betydning af det første og sidste kar viser jo, at det andet må høre til samme tankekreds, og at de tre kar have hensyn ikke til poesiens legemlige åbenbarelse, men til den virkning, den frembringer på menneskets sind. Så ligger der i Óðrœrir begejstringen, sindets opløftelse til det guddommelige, i Boðn hengivelsen, sindets overgivelse dertil, i Són forsoningen, sindets fuldkomne gennemtrængning deraf. Det er poesiens guddommelige virkning på hvert menneske, hvem det er givet at nyde den, og på hvert folkeslag, som virkeliggör den i sit liv: det jordiskes fortabelse i det himmelske. Når ikke det er meningen, hvad skulde da bevæge de gamle til at bruge netop disse så stærkt betegnende ord. Hermed have vi også udperset den bedste saft af mythen om Gunnlöds og Odins omfavnelse. Men det er min pligt at blive ved.

Der findes i Hálfss. (kap. 1, Fornaldars. 2, 25) en fortælling om kong Alfreks dronninger, som tjener til at oplyse noget af vort æmne: Kongen kunde ikke beholde

begge sine dronninger, Signy og Geirhild, thi de kunde ikke enes; han sagde derfor, da han drog i leding, at han vilde beholde den, der lavede ham det bedste øll. Signy gjorde da løfte til Freja, men Geirhild til Höttr, Odin, der allerede för havde åbenbaret sig for hende, og han hjalp hende nu ved øllbrygningen, i det han gav sit spyt isteden for fod (lagði fyri dregg hráka sinn; han gav altså de jordholdige dele), men til lön vilde han have det, som var imellem hende og karret (barnet, hvormed hun var frugtsommelig). Da kongen kom hjem, stod det øll sig i prøven. Alfrek-kvad: Geirhild gette! (gente!), godt øll er dette, o. s. v.

Brage fortæller videre: Dværgene indbøde en jætte til sig, som hed Gillingr, og hans kone. De foresloge jætten at ro ud med dem på søen, men de roede på et skær, og kæntrede; Gilling kunde ikke svömme, og omkom, men dværgene roede til land, og fortalte hans kone hans død, hvorover hun græd höjt. Så spurgte Fjalar hende, om det ikke kunde være hende nogen trøst at se ud på søen, hvor hendes mand var omkommen; og da hun önskede det, sagde han til sin broder Galar, at han skulde fare op over dören, når hun gik ud, og lade en kværnsten falde i hovedet på hende, thi han var ked af hendes skrig. Det gjorde broderen, og så omkom hun med. Da Gillings sön eller brodersön, jætten Suttung, spurgte det, drog han hen, greb dværgene og satte dem på et af søen overskyllet skær; og de måtte nu løse deres liv ved at give ham den kostelige mjød. Suttung (drikkens conditor, møs. súpan, condire) førte mjøden hjem, og gemte den på et sted, der hedder Hnitbjörg, (de tætföjede bjærge), og satte sin datter Gunnlöd til at vogte den. — Her ere vi da komne ned i en lavere kreds. Norsk gil, d. gilkar, nordeng. guilefat, karret, hvori drikken går, og svales (hos Hallager og Molbech) viser os, at Gilling og hans kone have hensyn til drikkens tillavning; og Hnitbjærgene er da stenkælderen under jorden, som efter den oprindelige mythe derimod

som Gunnløds bolig er billedet på hele den jordiske jættenatur i dybet.

Hvorledes fik nu Aserne mjøden? Odin drog hjemmefra, og kom til et sted, hvor ni trælle gik og sloge hø. Han tilbød sig at hvætte deres leer; og da de gerne vilde have det, tog han sin hvættesten (hein) frem af sit bælte, og brynede leerne. Dem tyktes, at leerne nu bede meget bedre, og vilde købe henen af ham. Han vilde imidlertid have en god betaling derfor; og da alle vilde have den, kastede han henen op i luften; alle vilde gribe den, og så bare de sig således ad, at de skare halsen over på hinanden med leerne. — Odin var en mester også i poesiens ydre; han havde en ypperlig hvættesten. Den ydre færdighed besad han, men vilde tillige det höjere; han attråede selve drikken, den indre begejstring. Det havde trællene intet begreb om. De gå og slå hø, det friske græs göre de til törre strå, og sætte livet til, medens de gribe efter henen; det er de slette mekaniske digtere, der forgå i deres slette higen efter kunstens ydre former. Deres livsgerning er at slå hø, stroh dreschen, siger Tysken.

Odin søgte sig nu et natteherberg hos jætten Bauge, en broder til Suttung. Bauge klagede sin nød for Odin; hans ni trælle havde dræbt hinanden, og han så ikke, hvor han skulde få værkmænd fra. For ham kaldte Odin sig Bölverkr (altså den, der kan virke det sværeste), og tilbød sig at udføre ni mænds gerning for ham, men på det vilkår, at han så fik en drik af Suttungsmjøden. Bauge svarede, at han havde ingen rådighed over den, Suttung vilde have den ene; men han vilde drage med ham, og forsøge, om de kunde få den. Om sommeren udførte Odin ni mænds værk for Bauge, men da vinteren kom, vilde han have sin lön. De toge afsted sammen; og Bauge sagde sin broder Suttung hvad de vare blevne enige om, han og Bölværk; men Suttung afslog det rent ud, ikke så meget som en dråbe fik de af mjøden. Så må vi se at finde på en list, sagde Bölværk til Bauge. Han drog den naver

frem, som hedder Rati, og sagde til Bauge, at han skulde bore ind i bjærget, hvis naveren vilde bide. Bauge gjorde så; og sagde, at nu var der boret igennem; men Bölværk blæste i naverhullet, og spånerne flöj ud imod ham. Han mærkede da, at den anden vilde svige ham, og befalede ham at bore helt igennem. Bauge borede atter, og da Bölværk blæste anden gang, føg spånerne indad. Så forvandlede Bölværk sig til en orm (slange), og skred ind i naverhullet, for at komme til Gunnlöd. Bauge stak efter ham med naveren, men fejlede ham. — Her have vi atter Odin som værkmand (poesien er et værk, og at digte hedder at yrkja); han går i tjeneste hos Bauge, der er en modsætning til Suttung. Bauge var trællenes herre, altså stærk i den ydre kunstfærdighed, hvori Odin viste sig som den ypperste, der kunde ligeså meget som ni andre. Suttung derimod var ejer af selve drikken. Bauge, der stikker efter Odin med boret, da han har måttet bane ham vejen til det höjere, er jo bekendt nok; det er Noureddin, der misunder Aladdin.

Bölværk gik nu derhen hvor Gunnlöd var, og sov hos hende tre nætter; og da tillod hun ham at tage tre drikke af mjøden. I den første drak han alt ud af Odrører, i den anden af Bodn, i den tredie af Son; og havde da al mjøden. Derpå forvandlede han sig til en örn, og flöj hurtig bort. Men da Suttung så örnens flugt, påtog han sig örneham, og flöj efter ham. Men da Aserne så Odin komme flyvende, satte de sine kar ud i gården. Da Odin kom ind i Asgård, kastede han mjøden op i karrene; men da Suttung nær havde nået ham, lod han noget af mjøden gå den anden vej. Det brød ingen sig om, men hver kunde tage det som vilde, og det kalder man de slette skjaldes drik (skáldfífla lit) eller örneler, skarn. Odin gav Aserne og de mænd, der kunne digte (yrkja), Suttungemjøden. Derfor kaldes skjaldskab Odins fund og drik og gave og Asernes drik. — Det er et smukt træk, at Odin baner sig vej til Gunnlöd som orm, men efter at have nydt drikken flyver

bort som en örn i den hurtigste flugt; men man har igen svækket det ved strax derpå at lade jætten iføre sig sin örneham. Slutningen er så grov, plump, og uagtet den bidende satire på de slette digtere så anstødelig, at den strax viser sig som en senere tildigtning. Suttungs forfølgelse findes heller ikke i Hávamál; hrimthurserne komme først den næste dag (hindra dags).

Ser man nu hen til andre mythologier, så findes der ikke få myther med samme grundtanker som vor, om end under andre former. Jeg udhæver kun nogle få. Med Odins tjeneste hos Bauge efter at han havde dræbt hans trælle, og for at vinde adgang til Gunnlöd, kan man sammenstille mythen om Kadmos, der, efter at han ledet af koen havde fundet det sted, hvor han vilde nedsætte sig, dræbte slangen, af hvis såede tænder der opvoxte vilde Sparter, som sloge hinanden indbyrdes ihjel. Og til bod for slangens drab måtte Kadmos tjene den stridbare Ares et stort år, förend han kunde få Harmonia. Nær ligger også Apollons trældom hos Admetos. Når man forklarer denne mythe om det åndige livs nedstigning til Hades, det blot fysiske jordliv, som det meddeler sin velsignelse (jf. Stuhr s. 212); så stiger Odin på lignende vis ned til jætterne; han lader dem ødelægge hinanden, der ej ere modtagelige for det höjere liv, men han forædler og forvandler det, som kan modtage begejstringens ånde, til en udødelig drik for det menneskelige samfund. Nærmest vor mythes grundtanke ligger imidlertid den kretensiske mythe om Zagreus, en sön af Zeus og Persephone. Zeus fattede kærlighed til Persephone, men moderen holdt hende skjult i en hule, ligesom Suttung Gunnlöd. Zeus forvandlede sig, ligesom Odin, til en slange, smuttede ind i hulen, og omfavnede Persephone, og avlede med hende Zagreus. Drengen voxte op under Kureternes varetægt, men Titanerne lokkede ham til sig, og sönderreve ham. Hans endnu bankende hjærte bragte Pallas til Zeus, der lod det begrave på Parnasset, eller, som det også hedder, af hans hjærte fremkom en ny Dionysos (jf.

Stuhr s. 425). Stuhr giver over denne mythe en forklaring, som jeg ikke ret kan finde rede i, men som ender med: »so geht im kampfe mit dem fleische der geist durch den tod hindurch in endlicher überwindung.« Og klarere siger Hauch (Om relig. myth. s. 50): »Denne mythe kan modtage en naturlig og en höjere forklaring, i det druen må knuses, för dens rette liv og begejstrende kraft kan udvikle sig, hvilket da tillige kan betragtes som et billede på sjælens udvikling i døden.« Derimod er der nu vel i sig selv intet at indvende, men nok i denne sammenhæng: udviklingen igennem døden har også sine myther, men Dionysos hører til denne verden og en lignende udvikling i den. Den ældgamle dionysiske skik, hvorved et ungt dyr blev sönderrevet, af hvis kød alle nøde (Eckermann 1, 334) kan vel ikke være andet end poesiens åndige meddelelse i et legemligt billede. Dermed er anvendelsen for os givet: Zagreus er, ligesom Kvaser, frugten, en sön af blomstergudinden Persephone; hans bankende hjærte svarer til Gunnlödsdrikken, der er Kvasers forædlede blod; begge bringes til Parnasset eller Asgård, for derfra at blive til velsignelse for menneskeslægten. Ligheden er stor nok til at genkende grundtanken, forskellen stor nok til at godtgöre, at den ene mythe ikke er taget af den anden.

Hos Hinduerne finder man lignende billeder i mytherne om Shiva som Esvara. Shiva har kun ett öje (verdensöjet, solen), med sit flammende blik forstyrrer han alt; han berører altså en side af Odins væsen. Som Esvara bor han på et sølvbjærg; ad syv stiger kommer man op til en flade, hvor der står et sølvbord, på bordet en sølvklokke og en lotosblomst; i blomsten er der to piger, spæde og hvide som perler, og de prise bestandig guden med deres lovsange. Midt i blomsten har guden sit evige sæde. Han er altså blomsterkonge, og som sådan billede på al avling, legemlig og åndig; også heri lignende Odin. Esvara havde fire sönner; den tredie af dem har sex ansigter og tolv hænder. Thi da Esvaras hustru engang badede

sig i en dam, kom der sex vævere (alfer, dværge) til hende, og hun blev frugtsommelig ved deres blik; men da hun frygtede sin mands vrede, spyttede hun på jorden og blev derved forløst; af spyttet blev der strax et barn, hvis sex ansigter lignede de sex væveres. Disse vævere toge barnet hjem med sig, og opdroge det, og lode det undervise i al visdom. Og engang da det kom til at ordtviste med Esvara, beundrede han dets visdom, og erkendte det for sin sön. Det rider på en påfugl (Wagner, s. 167. 172). Have vi nu ikke andet i dette barn, så er det i det mindste den livagtige Kvaser, der ligeledes er avlet af spyt og er fuld af visdom; og med det samme have vi den forfængelige digter, der nok så strunk rider verden rundt på sin påfugl.

50. Odin og Saga. Ved siden af Odin som digtekunstens opfinder betragte vi ham som fortællingens, historiens, ynder og beskermer. Hovedstedet derom er Grimnism. str. 7: »Sökkvabekkr hedder den fjerde bolig; hen over den suse de svale bølger; glade drikke dèr Odin og Saga alle dage af gyldne kar«. Nogen yndigere beskrivelse kan der næppe gives af historiens fortryllende virkning.

Desto uhyggeligere er det, når fortolkningen vil have, at vi ved siden af disse ord skulle tænke på forårsjævndögn og fiskenes tegn, og isens smæltning og måneden Goe, som dog ikke er alle dage, og Urds kilde, og Proteus og Mimer og Sirenerne og Nökken og Rinfloden, og gud véd hvad mere; eller at vi skulle antage Saga for samme gudinde som Idun. Sökkvabekkr er dybenes bæk; fra dybet stige tankerne op, og rulle hen som svale vederkvægende bølger i talens ström gennem gyldne ord. Saga véd at fortælle, Odin kan tænke derover; således sidde de hos hinanden, dag ud og dag ind, og kvæge sindet ved at nyde af historiens kilde.

Saga står höjt iblandt gudinderne. Sn. s. 21 sætter hende næst efter Frigg, og hendes bolig er et stort sted. Historiens ström er vid af omfang, vid og dyb. Mythen

udmærker sig ved sin overordentlige simpelhed; billedet lå så nær; man behøvede kun at stille levende væsener ved tidens ström, for at vise dens virkning på tidens börn. Hvilken anden mythologi har givet historien sin egen gudinde? Klio (den fortællende ligesom Saga) udvikler sig som en blomst i Musernes krans; i norden står Saga alene, kun knyttet til Odin, allė bedrifters fader. Hendes gunst var ynglingens håb og gubbens vederkvægelse. Hvilken vanartet slægt ere da vi! Gives der noget andet folk på jorden, der i sit eget sprog mangler et udtryk for historien?

51. Odin som runers opfinder. Det er et vanskeligt stykke, jeg nu skal gå til; sandheden bliver ikke på én gang funden og vunden; og her er der noget, jeg gerne vilde forstå og forklare: Odin i nætter ni på det vindige træ.

Odin som runemester fører os tilbage til ordet rún, fl. rúnar; det betyder hemmelighed, hemmelig lærdom (møs. rúna, hemmelighed), hemmelig sang, hemmelig tale, hemmelig skrift; det er jo den naturlige udvikling. »Rún, som i det gamla språket betyder både sang eller tal och bokstaf eller skrift«, siger Geijer (Svear. häfd. s. 135). »Troslærdommene selv benævnes i de gamle digte hyppig rúnar eller stafir; den første benævnelse betegner oprindelig tale, den anden skrifttegn, hvilken sidste betydning ordet rúnar også senere fik«; »ofte benævnes selve tryllesangen eller trylleformularen rúnar«; således Keyser (Nordm. religionsf. s. 59. 133). Intet er jo heller almindeligere, end at kalde manden konens rúni (confabulator) og hustruen mandens rúna (confabulatrix) o. s. v. Dette er vel noksom bekendt, men vi måtte dog klare det for os, for at forstå den del af Hávamál, som vi skulle betragte, og som kaldes Rúnatalsþáttr (Hávam. str. 139 fgg.), men indbefatter tillige galdre og stave.

Odin selv siger: Jeg véd at jeg hang på det vindige træ hele nætter ni, med spyd såret og givet til Odin, selv til mig selv, på det træ, hvorom ingén véd af hvis (ell. hvilke)

rødder det udspringer«[1]. De gave mig hverken lev eller horn (brød eller drik); spejdende så jeg ned, og tog runer op (dybets hemmeligheder, lærdomme) råbende (höjt kvædende) tog jeg dem, og sank atter ned derfra.

Ni fimmelsange lærte jeg af hin berömte sön af Bölþorn, Bestlas fader; og jeg fik en drik af den dyrebare mjød, øst af Odrører. Da begyndte jeg at spire (eller sætte frø, frœvask) og vorde vis (fróðr) og at voxe og vel at trives (vel hafask); ord af ord avlede mig ord, værk af værk avlede mig værk.

Runer skal du finde, forklarede stave, store stave, stærke stave, som fimmeltaleren malede (fimbulþulr fáði), som de höje guder gjorde (ginnregin görðu) og magternes hersker ristede (rögna hroptr reist; jf. str. 79, hvor de samme udtryk forekomme om fimbulþulr og ginnregin). Odin (risted) for Aser, men Dáinn for Alfer, og Dvalinn for dværge, Ásvidr for Jötner; selv risted jeg somme. Véd du, hvordan man skal riste dem? Véd du, hvordan man skal råde dem? Véd du, hvordan man skal male dem? Véd du, hvordan man skal friste dem? — Så ristede Þundr för folk bleve til (fyr þjóða rök, til folkenes udvikling?); dèr stod han op hvor han åtter kom hen.

Herpå følge de sange (ljóð) han kan, som kongens hustru ej kan og intet menneskes barn: hjælp mod sager og sorger og syger; den, som de behøve, der ville være læger; den, hvormed han døver sine fjenders egge og forvirrer deres list. Når mænd lægge bånd på hans lemmer, da galer han så, at fjæddren springer af hans fødder, lænken af hans hånd. Farer farlig skudt pil i fylking, den flyver aldrig så stint, at han jo kan standse den, får han den først i sigte. Vil mand ham såre med vildt træs rod, da tæres den mand, der vil skade ham, mere end han af menet. Ser han den höje sal stå i lue om kæmperne, det brænder aldrig så bredt, at han jo kan bjærge den. Voxer had

[1]) renn, siger Edda; således siger man endnu at rinde (humlen rinder, når den viser sine blomsterknupper. Molb. Dial.)

blandt hildings sönner, da kan han brat udrydde det. Stædes han i nød, og skal bjærge sit fartöj på bølgen, da stiller han vinden på vove og dysser søen i sövn. Ser han troldkvinder lege i luften, da virker han, at de forvildede fare fra deres egen ham, deres egen hu. Skal han føre sine langvenner (gamle venner) til slag, da galer han under skjoldene, at de med vælde fare karske til krigen, karske fra krigen og karske fra hver en fare. Ser han på træ (i galgen) svæve vidiekvistens lig (den hængte dødning) da rister og maler han i runer så, at den mand går, og taler med ham. Skal han med vand besprænge (døbe) ung thegn, ej skal han som mand falde, skönt han kommer i strid, eller segne for sværd. Skal han i mænds forsamling optælle guderne, så kender han vel skel på alle Aser og Alfer, det få ukyndige kunne (han kender alle naturkræfter). Den femtende er den, som dværgen Þjóðreyrir (folkevækkeren) gol for Dellings döre: han gol Aserne styrke (afl), Alferne fremme (frami), Hroptatýr tanke (hyggja). Vil han endelig have den vakre kvindes hele hengivenhed og gammen, da vender han den hvidarmede møs hu, og omskifter hele hendes sind; og virker, at sent hun fra ham vil fjærnes.

Disse sange meddeler han menneskene. Disse sange, hedder det, må du længe have savnet; men nu ville de være gode for dig, hvis du får dem, nyttige, hvis du lærer dem, til din tarv (tarvtige), hvis du forstår dem. For jætternes sönner, hedder det i slutningen, er hele sangen noget unyttigt.

Men der er en, som han forbeholder sig selv, thi »den attende er den, som jeg aldrig lærér nogen mø eller mands kone (alt er bedre, hvad én kender, det følger sangens slutning); ingen uden hende, som i arm mig favner eller er min søster«. Det er Frigg, jorden, der også kender skæbnen, men tier dermed. »Der er meget mellem himmel og jord, som vor filosofi ikke drömmer om«.

Hertil kommer endnu det klassiske sted om runerne i Sigrdrífumál (jf. Völsungas. kap. 20) hvoraf jeg udhæver

det om hugrunerne, tænkningsrunerne, hugrúnar (str. 13-18), thi dem udtænkte Hroptr af den væske eller sø, som var dryppet fra Heiddraupners høs og fra Höddropners horn. På bjærget stod han; da talte Mims hoved og sagde sande stave. (Heiðdraupnir er vel her, ligesom geden Heiðrun, den höjeste klare luft; Höddropnir den lavere skyluft, søen om hödd goða. Odin og Mimer, himlen og havet, forbandt sig sammen). De vare ristede på skjoldet, der står for den skinnende gud, på Årvågs øre og på Alsvinns hov, på hjulet som ruller under Rögners vogn, på Sleipners tömmer og på (himmel-) slædens fjæddre; på björnens labb og på Brages tunge, på ulvens kløer og på ørnens næb, på blodige vinger og på broens ende, på forløsnings hånd og på lægedoms spor; på glas og på guld og på mænds skytsmidler (amuleter), på vin og på urt (øllets urt) og på Viles hjærte (eller Valas sæde), på Gungners odd og på Granes bryst, på nornens negl og på uglens næb. Alle bleve de af skrabede, de som vare på ristede, og mængede med den hellige mjød, og sendte på vide veje: de ere hos Aser, de ere hos Alfer, somme hos de vise Vaner, somme have de menneskelige mænd.

Efter nu at have stillet Eddas udsagn for os, er det første, som vi skulle forsøge at göre os klart: hvad er Odins runer? Hvad andet end et nyt udtryk for hans væsen. Odins runer er den magt og den visdom, hvormed han behersker hele naturen, endog dens mest skjulte fenomener, endog det, der gör mest modstand og synes sværest at betvinge. Odin som runemester er ånden, der tvinger og hersker over den materielle magt. Det er tydeligt nok af Hávamál; hver strofe, vi have anført, handler om noget af naturen, hvis herre han er; hele den livløse natur: vinden, havet, ilden; men også menneskets sind: fjendens had, kvindens kærlighed. Alt böjer han i sin mægtige hånd. Ligeså i Sigrdrífumál: runerne vare ristede på alle mulige ting i naturen, i himlen og på jorden. Han er verdensånden, som gennemtrænger alt, himlens og jord-

ens almægtige skaber, vilde jeg have sagt, hvis det var passende at bruge et kristeligt udtryk, guders og menneskers fader, for at bruge et græsk.

Men se vi nu nöjere på hine gamle dunkle gådefulde ord, så synes der at være to måder, hvorpå hans runekraft spirer og voxer. Ni fimmelsange lærte han af Bestlas broder, og han nød en drik af Odrører. Og runerne bleve jo atter aftagne, for at blandes med Gunnlöds begejstrende drik. Så have vi jo to udviklinger for os: den ene strax i tidens begyndelse, den anden senere, den førstes fuldendelse; den ene den første rå naturudvikling, i det ånden blander sig med stoffet, der endnu ikke er underordnet den höjere harmoniske tanke, den anden stoffets opløftelse til det himmelske, dets sammensmæltning dermed. Poesien er denne opløftelses naturlige udtryk, og religion er poesiens fuldendelse.

Og ydermere: skönt Odin kun er ett uadskilleligt væsen, så træder dog også han under sin udvikling, det er åndens udvikling og åbenbarelse i verden, frem under flere former, som Þundr, som Hroptr og som Odin. Der antydes ikke utydelig tre ting i udviklingen: ved fimbulþulr (er det Bestlas broder?), ved ginnregin (der udentvivl er Vanerne) og ved rögna hroptr (Asernes hersker). Og åbenbar er Odin selv i sine to yderste modsætninger en dobbeltgænger: der er en forud för folk bleve til, en anden, den rette Asa-Odin. Der er en, som stod op[1], og vendte tilbage

[1]) nemlig den samme þundr, som ristede för folk bleve til. Her må jeg tilföje den bemærkning, at der på første sted i: svá þundr um reist, må læses reis, ligesom på det andet. Der er ingen, der tör sige, at han tilfulde har forstået Hávamál; mange bemærkninger må derfor göres, för man træffer den rette; reist kunde let komme ind formedelst det foregående; þundr ristede ikke, det gjorde Hroptr og Óðinn: når man derimod læser: svá þundr um reis fyr þjóða rök, þar hann upp um reis, er hann aptr um kom, så er der klar sammenhæng imellem sætningerne, der nødvendig begge tale om þundr. Da der nu heller ikke kan være to meninger om, at

til sig selv, altså en, som nedsænkede sig i verden, og vendte tilbage i sig selv, et dobbeltvæsen: i og udenfor verden. Så synes det. Således har Ormuzd også sin Ferver; han tænker sig selv i ordet, og dette aftryk af ham selv er hans Ferver«. Med dette for öje tör vi måske nu vove os til forklaringen af den gådefulde begyndelse.

Hvad vil det sige, at Odin hænger på sit træ i ni nætter, selv givet (ofret) sig selv? Det er noget som vore mythologer næsten slet ikke indlade sig på. Den ældre Edda (3, 163) forklarer det således (jeg refererer; ikke min tilböjelighed, men videnskabens strænghed kræver det): Den der taler er guden Odins præst, der beskriver sin tilblivelse i moders liv. Det vindige træ er hans moder; de ni nætter de ni måneder, hvori fostret udvikles; spydet er den ægyptisk-græske phallus. Han gives sig selv, i det den fra ham udsendte livsånde forenes med legemstoffet, og det vordende menneske helliges til hans dyrkelse i verdenslivet. I moders liv rakte man det spæde foster hverken brød eller bæger. Ked af denne tilstand (jeg vil have luft, jeg vil ud, sagde det) søgte det at komme derfra, og så nysgerrig ned, efter digterens udtryk. Strax i eller efter fødselen hører barnet de første runer som tale betragtet. I det om Bölthorn, Bestla og Odrører handler den talende person om sin opdragelse i sin barndom og ungdom.

Det forekommer mig noget magert, hvis her kun skulde tales om Odins præst, hvorledes han blev født og lærer at snakke og bliver opdraget, ligesom alle og enhver den dag i dag bliver født og opdraget. I en så ældgammel sang, der fra slægt til slægt har gået som en dybsindig helligdom, ligger der en dybere betydning[1].

þundr må komme af et gerningsord þynja, þundi (ikke af þenja, þandi), så have vi derved en hertil passende betydning: udströmmeren.

[1]) Imidlertid må jeg dog bemærke, at der gives en sang af Taliesin, der begynder med: Vand er den store kraft, der skaber velsignelse; og derpå skildrer, hvorledes han først havde hjemme i Cherubim's land, var ni måneder i Ceridwens (den frugtbare jords)

Hine dunkle ord ere ingenlunde så dunkle i sig selv, når man sætter sig ind i dem. Der er tale om en fødsel, men ikke om Odins fødsel, men om runernes. Der er tale om en fødelse, men ikke om den materielle, men om den åndige. Odin som runemester er ånden, der gennemtrænger alt; runernes opfindelse er det åndige herredömmes hævd. Dette herredömme kan ikke vindes uden anstrængelse, uden kamp, uden offer, uden at hengive sig selv; det har enhver erfaret, der nogensinde med sin ånds kraft har søgt at beherske det ydre. Spydet, hvormed han er såret, er det, hvormed han mærkede sig selv, selv til sig selv; spydet, vi have jo set det, er overgivelsen.' For kampens skyld ofrer ånden sig til sig selv; den véd, hvilken kamp, hvilke lidelser den har at bestå, men den giver sig selv hen til denne kamp, den vil den, det er dens storhed, dens herlighed, dens magt. Der er tale om to væsener, som er det samme; det ene er forud, det andet kommer deraf; det sidste giver sig selv til det første; det ene er Odin för verden, det andet er Odin i verden. Denne udvikler sig af hin; derfor hænger han på det himmelske verdenstræ i ni nætter; fødsel har sin tid, ingen avling foregår strax (om den naturlige vide fysiologerne det), heller ikke den åndige. Han nyder hverken spise eller drikke, han faster; og spejdende skuer han ned i dybet, som han vil erhværve og gennemtrænge med sin magt; han råbte, fik røst. Da fandt han runer, og did synker han ned, som Idun, fra lysets verden til mörkets; han nedsænker sig i materien, ægter Bestla og omfavner Gunnlöd. Og nu er skabningen sikret, hans runer beherske den, den er gennemtrængt af åndens beskermende kraft; Aser og Alfer og Vaner have lært hans runer, de böje sig under hans mægtige villie. Således, forekommer det mig, er der mening i sangen;

---

skød, o. s. v. (Eckermann 3, 193), hvilket unægtelig kunde lede til hin forklaring, når man forstår denne sang lige efter ordene; men også den har noget dybere for öje.

man må fatte helheden, så forstår man enkelthederne, alle enkeltheder skulle gå op i den..

Vil nogen sige, at heri ligger kristelige ideer, som jeg lægger ind i Edda, så kan jeg dertil kun svare: sådanne ideer ere ældgamle hedenske forestillinger, der vare til, förend de bleve kristelige; i sin billedløse renhed vilde kristendommen vanskelig have banet sig vej igennem verden. Verden vil have en verdensgud, mennesket vil have en menneskegud; men sandheden er det evige lys, hvori der ikke er skygge af omskiftelse.

Hos Snorre (Ynglingas. kap. 6-7) finde vi Odin mere som en jordisk, ligesom troldkyndig konge, end som en gud, og hele hans væsen indfattet i en historisk ramme. Ikke desto mindre kan man dog også her genkende ham, hvorom Edda taler. Vi finde ham her på én gang som skjaldskabs, runers og krigens gud: Odin med sine Díar begyndte og udbredte alle de idrætter, man siden har øvet. Han var den ypperste, og af ham lærte de andre. Han var så fager og velsignet af udseende, at hjærtet lo på alle, når han sad blandt sine venner, men var han i krig, tyktes han frygtelig for sine uvenner. Han talede så snildt og flydende, at alle, som hørte derpå, tyktes det alene sandt, hvad han sagde. Han talte alt i hændinger (vers), således som det nu kvædes, der kaldes skjaldskab: han og hans hovgoder hed sangsmede; thi den idræt begyndtes af dem i nordlandene. Det kunde han end göre med sine ord alene, at slukke ilden, stille søen, og dreje vindene hvorhen han vilde. Stundum vakte han døde mænd op af jorden, eller satte sig under hængte; derfor kaldes han draugadrottinn eller hangadrottinn. Alle disse idrætter lærte han fra sig med runer og sange, som hedde galdre; derfor kaldes Aserne galdresmede. Han kunde også den idræt, som mest magt fulgte med og han selv øvede, den som hedder seiðr; og af den kunde han vide mænds skæbne og uskete ting, samt give mænd bane eller ulykke eller vanhilsen, så og tage vid og styrke fra mænd, og give dem

til andre. Men med denne trolddom følger, når den øves, (her komme vi over i middelalderen) så megen arghed, at det ej tyktes skamløst for karlmænd at give sig af dermed, og derfor blev den lært præstinderne. Odin vidste om alt jordgods (jarðfè, gods, skjult i jorden) og kunde sange, ved hvilke jorden lukkedes op for ham, og bjærge og stene og höjene, og han bandt med ord alle dem, som boede dèr, og gik ind og tog, hvad han vilde. Af disse kræfter blev han meget berömt; hans uvenner frygtede for ham, men hans venner lede på ham, og troede på hans kraft og på ham selv.

52. Odin som krigens gud. Krigens oprindelse. Som krigens og kampens gud træder Odin ind i menneskelivet; krigen er hans værk; han opvækker den; han hidser konger og jarler mod hinanden, de krigende ere drevne af en höjere ånd; han befordrer den ved at lære sine yndlinge ny midler til sejer: han kommer selv frem under kampen, for at hjælpe eller hente dem til sig. Alle de, der dø for våben, høre ham til. Lutter ædlinge samler han om sig, at der kan være helte nok, når den sidste store kamp er forhånden.

Krigens oprindelse skildres således i Vǫluspá str. 25-28: Valaen mindes som det første folkdrab (fǫlkvíg) i verden, da de gennemborede Gullveig med spyd, og brændte hende i den höjes hal (Hárs höll). Tre gange brændte de den tre gange fødte, tit og ofte, og dog hun lever. Hvor hun kom til huse, kaldte man hende Heiðr og en velspående vala; hun tæmmede ulve, var øvet i seid[1], og altid var hun onde folks attrå og lyst. Alle magterne (regin, Aser og Vaner) ginge til deres rådstole, og de höjhellige guder (ginn-

---

[1]) Om disse ord meddeler jeg nogle oplysninger efter Egilsson, der dog tager det hele noget anderledes: vitti (uden accent) hon ganda, hun fortryllede ulve, af vitt, vett, trolddom. Læser man strax efter: seið hon Leikni, så betyder det, at hun ved sin seid fortryllede (seið, dat. af síða) jættekvinden, den onde kvinde (om Thor hedder det: leggi brauzt þú Leiknar, du brød jættekvindens ben, Sn. s. 54).

heilög goð) rådsloge, om Aserne skulde straffe denne ugerning (hævne skaden) eller alle guderne skulde modtage forsoning (bære brøden). Aseborgens værn blev brudt, og de kampspående Vaner kunde fare hen over marken; Odin kastede (sit spyd, fleygði) og skød ud blandt folk. Det var end folkedrab det første i verden[1].

Herved er nu at bemærke: Det var menneskene, ikke guderne, der dræbte Gullveig (tager man det, med Hauch s. 79, om en voldsdåd, som guderne øvede, så får hele mythen et ganske andet udseende); hvor kunde det også ellers kaldes et folkedrab i verden (fólkvíg í heimi, et drab blandt folk, det er menneskens börn, i vor, den menneskelige verden). Og der var to drab: Gullveigs det ene, og den egentlige krigs det andet; det sidste fulgte af det første. Mythens forklaring er da simpel, og alle, tænker jeg, ere om den enige: Gullveig er guldströmmen, guld-drikken. Hendes tredobbelte drab er guldets lutring i ilden og dets forarbejdelse. Da hun kom ud blandt folk, vakte hun strid iblandt dem, thi hun fortryllede alle. De kaldte hende Heiðr, den klare, glinsende, den ydre glans; hendes magt på sindet var stor, og især vakte hun de ondes begerlighed[2]. Guderne rådsloge, men Odin vidste jo hvad

---

[1]) I str. 28 er ordenen i håndskrifterne forskellig: nogle sætte, som ovenfor, bruddet på Asaborgens værn først, og derpå kastede Odin sit spyd; andre omvendt. Er det meningen, at himlen åbnede sig og derpå kastede Odin sit spyd? Det synes så; i det mindste finder man i syden et mærkeligt paralelsted dertil: Plutarch (Fabius Max. kap. 2) fortæller adskillige krigsvarsler, som viste sig da Hannibal drog mod Rom; deriblandt at man så himlen åbne sig, blive brudt (ῥαγῆναι), der bruges netop samme udtryk, og på en af de nedfaldende sedler (γραμμάτια) stod: Ares svinger sit spyd, Ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει. Det samme: et stort gab på himlen, et stærkt skin derigennem, og indskriften: Mavors telum suum concutit, hos Livius 22, I.

[2]) Vi se den gamle mythe livagtig gentaget i vore dage: næppe have menneskene samlet sig om Californiens guldminer, för alle lidenskaber lades løs, og mord følger på mord.

der måtte ske; han kastede sit spyd, og gav derved tegn til kampen; han vakte den, thi den var uundgåelig, men han står også alle tapre bi i den. Vanerne, der ligeledes anede, at den vilde følge med deres velgerninger, udbredte sig over landet. Uskyldsalderen og dens fred hørte op formedelst vindesyge og gerrighed; det er krigens kilde. Historisk har jo (som Hauch også bemærker) vore forfædres guldtørst tit nok fremkaldt den. De havde grund nok til at digte denne mythe; og de have jo, forekommer det mig, formet den smukt og sindrigt.

Atter finde vi Aser og Vaner samlede; her træde just Vanerne i virksomhed, hvilket ydermere ses af ordet fólk, hvilket både som folkesamling og som fylking udtrykker et samfund. Vanerne ere, for atter at gentage det, guder for søfart, agerdyrkning, handel, hele det huslige liv; ved Gullveigs drab begyndte det travle men kæmpende liv, som følger med familie og stat, med handel og vandel kom krigen. Ligesom Asernes guldalder hørte op, da hine tre møer kom, og det nu var forbi med deres stille ensformighed, da de begyndte at virke og skabe, så gik det nu med Vanerne, således var det også nu ude med menneskenes guldalder, da Gullveig ytrede sin magt på dem; så begyndte de at virke på deres måde, at skabe familier, stater, handel og vandel og hvad der videre udgör dette virksomme men möjsommelige liv. Med kulturen flöj freden og herligheden sin vej. Det er jo det, som Ovid allerede har sunget: sine militis usu mollia securæ peragebant otia mentes; — effodiuntur opes, irritamenta malorum; — et virgo cæde madentes ultima coelestum terras Astræa reliquit. Det er jo det, som Rousseau har udviklet med sin veltalende melankoli. Vor gamle vala vidste det også.

For at vi nu så meget mindre skulle tvivle om rigtigheden af denne forklaring, finde vi den tillige udtrykt i mythen om Frodefreden, der kun er en anden form af samme tanke. Frode lod male guld og fred ved jættekvinderne Fenja og Menja; men hans begerlighed var så stor,

at de aldrig fik hvile (Gróttasöngr i Sn. s. 78) eller, for at udtrykke det i krönnikernes prosa, han plagede sine undersåtter med at udgrave moser og deslige arbejder, der have hensyn til kulturen. I disse bjærgrisernes møer, der male fred og guld, udtrykkes landets opdyrkning under freden og den velsignelse, som følger dermed; men velsignelsen avlede begerligheden, og den fremkaldte krigen. Søkongen Mysingr overfaldt og dræbte Frode. Og med det samme fik man, sindrigt nok, havet gjort salt; Mysing bød møerne at male salt, til skibet sank; havsvælget eller malströmmen, der falder ind i öjet på kværnen, arbejder bestandig på at give havet den behørige bevægelse. Det er imidlertid et senere tillæg til mythen, thi efter sangen selv sprang kværnen, da de havde malet krig, hvilket jo er fuldkommen i sin orden. Det er måske ikke uden betydning, at Frode får disse møer af Fjölnir, som er et af Odins navne. Og hvad Frode er for Danmark, er Vanen Frej for Sverrig; deres død holdtes i tre år skjult, for at freden og gode åringer kunde bevares; Frodes lig førtes tre år om land, som om han endnu levede; om Frej foregav man at han endnu levede, og al skat af landet blev ydet i höjen. (Saxo s. 256. Ynglingas kap. 12). Frode er Frejs tilnavn (inn fróði, Skirnism. str. 1); og Frodes fader Hadding er Njörðr. Frode har fået sit hjem hos os, men mythen har også været til i Tyskland (i Baiern); Grimm slutter det af navnene Fanigold og Manigold; og vi se jo tillige, hvorfra guldet kom (fani er vort fen; mani, vort men, opskåren græstørv, jarðarmen, jordstrimmel); det er rigdommen og velsignelsen af den til agerland forvandlede mose og af den med furer gennemskårne ager; Fenja nævnes også først, alt er just som det skal være. Og ikke alene vil heraf bekræftes, at den betydning, jeg har tillagt ordet fen i Fensalir er den rette; men Grottesangens mening vil tillige være klar: først vare møerne vilde jættemøer, der slyngede store stene, nemlig i jættetiden, för agerdyrkning begyndte; så kom de til Sverrig, og blandingen

begyndte mellem jætter og mennesker; nu medens de malede hos Frode vare de betvungne, og havde intet med val at skifte, indtil kongens umættelighed nøder dem til at male krig.

Guldtørsten var én årsag til krigen; det sagde mythen os, og heltelivets færd bekræfter det. En anden var ærgerrigheden, tørst efter uhørt dåd, og kvindekærlighed; også det siger heltelivet os, og en anden mythe bekræfter det. Den giver tillige et levende billede på kampens uafladelighed. Denne mythe er fortællingen om Hildr, der haves i forskellige sagn, som alle ere mythiske, endskönt de ere iførte en historisk dragt. De findes i Sn. s. 89, i Rasks udg. af Sn. s. 354, i Sörlaþáttr (Fornaldars. 1, 391) og hos Saxo s. 238.

Med den historiske indklædning have vi intet at göre; men vi forsøge igennem det klædebon, som en senere tid har omgivet mythen med, at gennemskue den selv. Efter den ene af disse fortællinger var det Frejas begerlighed der vakte krigen; den var altså også her i Vanernes følge. Efter Stasinos' Kyprier er det også Aphrodite, der opvakte heltenes strid om Helene for Ilion. Sagnet lyder, at Odin elskede Freja; hun var hans frille (friðla). En dag kom hun til en sten, hvor der boede fire dværge, Alfrig, Dvalin, Berling og Grer. Stenen var åben, og dværgene i færd med at smede et halsbånd af guld (gullmen), der næsten var færdigt. Freja syntes godt om smykket, og dværgene syntes også godt om Freja. Hun vilde købe det af dem, men de havde selv gods nok; de vilde ikke have andet derfor, end hendes kærlighed. Nu var det tungt nok for Freja at omfavne en dværg; men fristelsen var stor. Efter fire nætters forløb fik hun smykket, og drog hjem til sin skemme, som om intet var sket. Men den listige Loke fik denne handel at vide, og fortalte Odin det. Odin befalede ham at skaffe smykket. Det var ingen let sag, thi der kunde ingen komme ind i Frejas stærke skemme uden hendes villie. Klynkende gik han sin vej, men de fleste vare

glade, når de så ham i betryk. Han kom til den låsede skemme, men kunde ingensteds komme ind. Det var kuldevejr, og han begyndte at fryse. Han forvandlede sig da til en flue, og prøvede ved alle åbninger, men forgæves; ingensteds var der så megen luft (den måtte Loptr have) at han kunde komme igennem. Endelig finder han på taget et hull, men ikke större end et nålestik; dèr smutter han ind. Og da han var kommen ind, spiler han öjnene op og spejder, om nogen er vågen, men alting sov. Han titter ind i Frejas seng, hun har smykket om halsen og låsen vender nedad. Loke blev så til en loppe, sætter sig på Frejas kind, og stikker så hun vågner; men hun vendte sig om, og sov atter ind. Så drog han sin ham af, tager forsigtig smykket, lukker skemmen op, farer bort, og bringer Odin det. Om morgenen, da Freja vägner, ser hun dören er åben, uden at være brudt op, hendes smykke er borte, og nu begriber hun nok sammenhængen. Da hun nu havde klædt sig på, går hun til Odins hal, og bebrejder ham, at han har stjålet hendes gode smykke fra hende, og vil have det igen; men Odin svarer, at hun aldrig skal få det, med mindre hun kan vække strid imellem to konger, så mægtige, at tyve konger tjene under dem, og denne strid skal vare evindelig (thi at den skal hæves af en kristen mand, der selv er så dristig, og har en herre med så stor lykke, at han tör gå i denne kamp og standse den, er naturligvis en senere smiger for den norske konge). Freja lovede det, og fik smykket.

Så begynder Hjadningernes uvejr, thi således kaldes krigen, ligesom våben hedde Hjadningernes ilde eller vænder. Kong Högni havde en datter Hildr; hun blev røvet i krig af kong Hèðinn, en sön af Hjarandi. Faderen forfølger Hedin til Ørkenøerne, og træffer ham ved Háey (nu Hoy). Forlig er umuligt; forgæves tilbyder Hilde sin fader på Hedins vegne et guldhalsbånd; han vil ikke modtage det. Kampen begynder imellem begge hære, og varer den hele dag; Hilde sidder og ser derpå. Og om natten går hun

til valen, og vækker den op. Næste morgen begynder kampen på ny; og så varer den ved dag for dag, så at alle, der falde, når det dages stå op, og alle våben, der om natten blive til sten, om morgenen ere brugbare. Gamle kvæder sige, at kampen varer således ved, indtil gudernes undergang. Brage skjald kvad derom i Ragnar Lodbrogs drapa. Brudstykket, som haves deraf, taler også om smykket, som Hilde forgæves tilbyder sin fader (rimeligvis Frejas smykke); kampen var afbildet på et skjold, som kong Ragnar havde foræret skjalden. I følge denne krigens oprindelse kaldes den Hildes leg (Hildar leikr).

I Saxos fortælling findes det ejendommelige, at kong Frode (og det skulde jo da være Frej) søger at vedligeholde landefreden, og at forsone Hedin og Hogne med hinanden. Her holdes kampen på Hithini insula (Hiddensee ved Rügen); og Hildes kærlighed og længsel efter hendes mand bevæger hende til om natten ved sange at vække de faldne.

I Sörlaþáttr har sagnet taget en anden vending. Det er valkyrien Göndul (altså Odins udsending) der vækker ærgerrighed og kvindekærlighed i Hedins bryst. På sine toge finder Hedin Göndul i en skov i Serkland. Höj og smuk sidder hun dèr på en stol; hun hilser ham venlig, og spörger om hans navn og bedrifter. Han fortæller dem, og spörger så: kender du nogen min lige? Kong Hogne i Danmark, siger hun, giver ikke efter for dig i noget; han har ligeså vel som du tyve konger under sig. »Vi skulle prøve hvo der er stærkest«; med denne beslutning drager Hedin bort.

Han sejler på sit drageskib til Danmark, og prøver styrke med Hogne i alskens idrætter; de ere hinandens lige, og indgå fostbroderskab, Hogne drager i leding, og Hedin bliver hjemme, for at vogte hans rige. En dag da han går i skoven finder han samme kvinde. Hun var mild og venlig, og havde et drikkehorn i hånden; han blev ganske indtaget i hende, og da hun bød ham hornet, og han var tørstig, thi det var varmt i luften, tog han det og drak.

Men da han havde drukket, blev han underlig tilmode; han kunde ikke mindes mere hvad der för var hændtes ham, men satte sig ned, og talte med hende. Nu, sagde hun, har du nu fristet Hognes idrætter og styrke? Ja, svarede han, og vi ere hinandens lige i alt. Lige ere I dog ikke, sagde hun; Hogne har en dronning af höj byrd, men du har ingen. Jeg vil bejle til hans datter, sagde Hedin, og han vil strax give mig hende. Bejle vil du og bede? sagde hun, vil det ikke være et skår i din hæder. Bedre er det, at øve en dåd, som kan høres og spörges. Dræb hans dronning, lad din snække, i det den skydes ud, fare over hende! Og så betagen af glemsel og ondskab var Hedin af den drik, han havde drukket, at det kom ham fore, han ikke kunde göre noget andet i verden end netop det, og han tænkte ikke på, at han og Hogne vare fostbrødre.

Han befalede sine mænd at göre drageskibet færdigt; selv gik han til kvindestuen, tog dronningen ved den ene hånd, Hilde ved den anden, og førte dem ud. Ingen vovede at sige noget til ham, thi han var meget ophidset. Kun Hilde spurgte, hvad han havde for, og han sagde det. Hun bad ham lade det være; hendes fader vilde jo give ham hende, når han bejlede. Det vilde han ikke. Er du uböjelig, sagde hun, så før mig bort; min fader vil endda slutte forlig med dig, når du kun ikke dræber min moder. Det vilde han. Gör det i det mindste ikke nu, bad hun ham, du er ikke dig selv mægtig. Alt forgæves. Hedin gik til stranden; dronningen lod han kaste foran skibsbardet, så at hendes legeme blev skåret over. Men da alt var rede til afrejsen, påkom ham en uro; ham tyktes, han måtte atter i land og hen til skoven. Og her fandt han Göndul siddende på sin stol, og de hilste hinanden som gamle venner. Han fortalte sin færd, og hun ytrede sin tilfredshed. Hun havde det samme horn, og bød ham det atter. Men da han havde drukket, sank sövn på ham, og han hældte sig op til hendes knæ. Men da han var falden i sövn, trak

hun sig tilbage fra hans hoved, og sagde: Nu vier jeg dig, under alle de bestemmelser og pålæg, som Odin lagde eder på, dig og Hogne, og hele eders mandskab. Og i det Göndul forsvandt, vågnede Hedin, og så endnu et glimt af hende; men nu tyktes hun ham stor og sort, og han mindedes alt, og tyktes sig selv såre elendig.

Bören stod fra land, og han sejlede bort med Hilde. Da Hogne kom hjem, og fandt sin dronning død, og hørte, at Hedin havde ranet hans datter, sejlede han efter ham, og fulgte ham fra havn til havn. En dag styrer han ind i en havn, som Hedin havde forladt, og hans sejl vare endnu at se på havet; han sætter strax efter ham; og nu fik Hedin modbör, men Hogne medbör. De mødes ved Håø; kampen var uundgåelig. Således fremkaldte ærgerrighed og kvindekærlighed den blodige krig.

Alle disse fortællinger vise os i baggrunden Odin som krigens ophavsmand. Freja og Göndul slynges ind i handlingen. Frejas begerlighed efter Brisingamen bliver den første anledning til kampen. I Göndul træde de onde tanker ud som et personligt væsen. Selve forbrydelsen tillægges Odin. Således lægger også Dag skylden på ham, da han har fældet Helge med Odins spyd: ene volder Odin al ulykken, thi han har sagruner imellem frænderne (Helgakv. Hundingsb. önnur str. 32). Mennesket, der ikke kan begribe, hvorfra de onde tanker komme, tillægger en höjere magt dem; og der hører en viss grad af udvikling til at fatte, hvorlunde de udgå fra hjærtet, at vi avle dem selv og at vi selv kunne beherske dem.

Ingen ting kan være simplere end dette: al menneskelig dåd er höjere væseners værk; de stige ned i menneskets sjæl, og vende den hid eller did; det er en tilböjelighed, som hele oldtiden råber på: at lægge sin skyld på en anden, at lade guderne bære brøden. Ligeså simpelt er dette: hvor der er kærlighed, avles også had; hvor der er hæder, er der også misundelse; hvor der er guld, er der også begerlighed; tørst efter ejendom, ære, magt sæt-

ter splid i familierne, og det er den første krig; heltelivet forstörrer den, og det er den anden. Desto underligere er det snille, som af disse fortællinger kan bringe ud, at de oprindelig ikke ville sige andet, end striden imellem dagen og natten, og at det, man ved første öjekast holder for menneskelivets evige kamp, er striden imellem himmellegemerne, der slukke hinanden ud, og atter opvækkes til lys. Högni er så egentlig hugni, som vederkvæger sindet, dagen; hans datter Hilde er glansen, som bortføres af nattens dæmon Hedin, den skjulende; smykket er månen; og höjøen, Háey, er åbenbar himlen, der altså siden sank ned til at blive en af Ørkenøerne. Hvad vi således have antaget for en skildring af menneskelige lidenskaber, er i grunden fysisk-allegoriske myther, der have hjemme oppe i himlen! Så forskellig er menneskens tankegang; hvo kan forklare den?

Odin har ikke blot vakt krigen; han vedbliver at fremme den, at vedligeholde den på jorden. Krigen er også vejen til hæder; sejeren bringer en udødelig ihukommmelse; at falde i kampen er lyksalighed. Som Harbard siger Odin om sig selv (Harbarðslj. str. 24 jf. str. 40): »Jeg var i Valland (krigslandet) og fulgte kampen; jeg eggede konger mod hinanden, men forligte dem aldrig. Odin ejer alle de jarler, der falde i val; men Thor ejer trællenes slægt.« Den store nordiske krig imellem kong Ring og Harald Hildetand, var Odins værk; som Brúni (Bruno) vandt han kong Haralds hengivenhed, og brugte den til som sendebud imellem kongerne at sætte splid imellem dem, og der gives ikke utydelig at forstå, hvorlunde han ej vilde, at hans yndling kong Harald som en udlevet gubbe skulde dø på sotteseng (Saxo s. 374). Det gentages ved en ganske anden lejlighed: Nogle lensmænd og især Gautr Jonssön havde sat splid imellem kong Hakon Hakonsön og hertug Skule. En dag spurgte hertugen den bekendte historieskriver Snorre Sturlasön: Siger I ikke, at han, som hid-

sede de gamle konger imod hinanden, med et andet navn hed Gautr? Jo, herre, svarede Snorre, og digtede en vise derom, der begynder således: Gautr, som ene skaber krigen (hjaldrs einsköpuðr) ophidsede Ring til kamp mod Hildetand (Fms. 9, 455).

Ligesom han ledsager sin fredløse sön (Völsungas. kap. 1) og overhovedet beskermer heltene, så lærer han også sine yndlinger ny måder at stride på og at fylke hæren. Da Hadding sejlede forbi Norges kyst, vinkede en gubbe ad ham med sin kappe, og da han var kommen ombord, lærte han Hadding en ny måde at fylke på; og da siden kilefylkningen i slaget var dannet, stillede han sig bagved den, og tog en bue frem (ballista), der så ganske liden ud, men da den blev spændt, voxte den og blev stor; og han lagde ti pile på den, der på en gang sårede ligeså mange fjender (Saxo s. 52). Ligeså lærte han Harald Hildetand den berömte fylkning til lands, og en ny måde at ordne skibe i søslag (Saxo s. 363. 365). Hamder og Sörle lærte han at fælde fjender, som våben ej kunde bide på, med stene (Völsungas. kap. 42). Som nærværende i kampen hed han Viðr eller Viðrir (Viðr at vígum, Grimnism. str. 49, jf. Sn. s. 14) hvad enten nu derved tages hensyn til kampen som hans vejr (veðr) eller til sejeren (at viða, vinna). Sejren tillægges ham. »Han var så sejersæl, at han vandt i hvert slag; sendte han sine mænd ud i krig eller anden sendefærd, så lagde han sine hænder på deres hoveder, og gav dem sin velsignelse (bjanak); da troede de, det vilde gå dem vel. Så var det og med hans mænd, hvor de vare stædte i nød, på sø eller land, og de påkaldte ham, tyktes dem altid at få lise deraf; hvor han var, dèr tyktes de at have fuldkommen tryghed« (Ynglingas. kap. 2). Og ligesom al begejstring er Odins, så er også den krigerske det, bersærkegangen (berserksgangr). Ved den bliver kæmpen hamstærk (hamramr) og galen (óðr), så at våben ikke bider på ham, ja han går uskadt gennem ilden, hans styrke forøges, og han glemmer alt uden kampen

(sst. kap. 6). Er endelig livets stund leden, så bevirker Odin, at helten enten dræber sig selv, som Hadding, hvem han forudsagde, at han ej skulde falde for fjendehånd, men dræbe sig selv (Saxo s. 53. 59); eller han lader ham fælde ved en anden, som Vikar, der allerede var givet ham i moders liv. Stærkodder foreslog Vikar, at de skulde efterligne et blot; han knyttede kalvetarme til en svag fyrrekvist; troskyldig steg Vikar op på stubben foran træet, og lod snaren lægge om sin hals; men da Stærkodder stak ham med Odins vånd, og slap kvisten, blev vånden, som vi have set, til et spyd, tarmene bleve stærke bånd, og kvisten bar sit offer (Gautrekss. kap. 7). Eller han fælder selv den udmærkede helt, som Harald Hildetand, hvem han styrtede ned af stridsvognen og dræbte med hans egen kølle (Saxo s. 390). Thi så vanærende som døden var på sotteseng, så hæderligt var det at falde i kamp, og i mangel deraf for våben. Ved at lade sig selv mærke med spydsodd, tilegnede han sig alle våbenfaldne mænd, vápnbitna menn; somme gav han sejer, somme bød han til sig, og begge kår tyktes gode (Ynglingas. kap. 10). Heraf de mangfoldige ytringer, som vise, hvor önskeligt (fýsiligt) det var i de Dage at fare til Odin, gæste Odin, hjemsøge Odin, fare til Valhal, være gæst i Valhal, som Rerir og Hjalmar og Hjalte; heltene viste hverandre til Valhal (Fornaldars. 1, 106. 118. 423. 424.) Odin hedder Valföðr, thi hans önskesönner, óskasynir, ere alle de, som falde i val (Sn. s. 13); de vare hans antagne (adopterede) sönner eller snarere hans lykkelige, salige sönner (ósk, t. wunsch, af wunja, wonne, det er enhver art af fuldkommenhed, et ideal; og Óski er giveren deraf).

Troen på Odin og hans Valhal, plejer man at sige, opflammede nordboerne til krigersk dåd, og gjorde dem uforfærdede i døden. Denne tanke må man vende om: Mythologien er et folkedigt. Nordboernes tapperhed og uforfærdethed skabte læren om krigsguden Odin og hans Valhal.

53. Valhöll. Hvo der var falden i strid kom efter døden til Odin i Valhal, begyndte dèr kampen på ny, faldt og stod atter op. Herligt var livet i Valhal.

Valhallen kaldtes salen, af valr, valget, den eller de udvalgte, ligesom Odin hed Valfader, og møerne, han udsendte for at kåre valen, Valkyrier. Denne hal må, som forhen er bemærket, ikke forvexles med den sølvtakte Valaskjalv.

Einherjar kaldtes heltene dèr (ent. einherì, den udmærkede kriger, af einn og at herja) ligesom Odin hed Herjan, krigeren, og Herjaföör, heltenes fader (Sn. s. 13-14). Det heddér også, at Odin anviste Einherierne Valhöll og Vingólf (Sn. s. 13), hvilket sidste ellers var gudindernes; havde skjoldmøerne dèr deres bolig?

Lad os nu aflægge et besøg i Fjölners hal, for at kende dens ydre og indre og heltenes færd. Den femte himmelbolig hedder Gladsheim, hvor vid (og rummelig) den guldskinnende Valhal sig hæver (eller larmer, þrumar); dèr vælger Hropt hver dag de våbenfældte mænd. Let er salen at kende for dem, som komme til Odin: med spydskafter er huset bjælket (raftet, sköptum er rann rept), med skjolde er salen tækket, med brynjer ere bænker strøde. Let er salen at kende for dem, som komme til Odin: ulv hænger vesten for dören, örn derover svæver (Grimnism. str. 8-10). Tækningen med skjolde omtales også i en vise af Thjodolf hin Hvinverske (Sn. s. 2. Hkr. Haraldss. hárf. kap. 19), hvor skjolde kaldes nævre[1] på Odins sal, Svafnis salnæfrar. For indvendig oplysning er der sørget: ligesom guld i Øgers .hal, så tjente i Valhal sværde for ild (Sn. s. 68). Störrelsen kan man få et begreb om ved at høre: Fem hundrede döre og fyrretyve tror jeg i Valhal være; otte hundrede Einherier gå på en gang ud af én dör, når de fare til kamp med ulven (Grimnism. str. 22). Udenfor Valhals dör eller Sejrgudens sale står (den strålende) lund

[1]) næfr, fl. næfrar, norsk næver, birkebark, som bruges til tækning.

Glasir (jf. Glasis- eller Glæsisvöllr), alt dens løv er hint røde guld; derfor kaldes guldet Glasers løv (Sn. s. 69). Og borgen har sit hegn og sin port: Valgrind står på marken, hellig udenfor de hellige döre; gammelt er ledet, og få vide, hvorlunde det i lås er lukket (Grimnism. str. 22). Og uden tvivl slynger sig til værn om borgen den brusende ström; thi Thund tuder, Thjodvitners fisk fryder sig i floden, og åströmmen tykkes for stor for valhesten at vade (Grimnism. str. 21[1]).

Levemåden i Valhal, spise og drikke, beskrives således: Gangleri siger: Siden alle de mænd, der ere faldne i slag fra verdens begyndelse af, ere komne til Odin i Valhal, hvad har han da at give dem til føde? det må være en betydelig mængde. Ja, en betydelig mængde er det, svarer Hár, og flere ville komme endnu, og endda er der for få, når ulven kommer. Men aldrig er der så mange i Valhal, at de jo kunne få flæsk (føde) af galten Sæhrimnir, den bliver hver dag kogt, og er om aftenen atter hel. Stegeren hedder Andhrimnir, kedelen Eldhrimnir. Så hedder det i Grimnism.: Andhrimnir skaffer Sæhrimnir, det bedste flæsk (den ypperligste næring), kogt i Eldhrimnir; men få vide, hvormed Einherier fødes. Fremdeles spörger Gangleri: Hvad have Einherier til drik? drikke de vand? Hvortil Hár svarer: Underlig spörger du nu; skulde Alfader byde konger, jarler og andre mægtige mænd til sig, og give dem vand at drikke; skönt der kommer mangen en til Valhal, der vilde give meget for en drik vand, hvis der ikke var bedre vederkvægelse at få, de nemlig som lide af

---

[1]) Når man sammenligner udtrykket þýtr þund (þundr?) med det i Holsten og andre steder i Nedersaxen brugelige: de Wode tût, når det tuder i luften, så kunde det vel her udtrykke vindens susen hen over åen; og Þjóðvitnis fiskr kunde vel være den brusende slyngende vove; Odins fisk i strömmen ved hans bolig som Midgårdsormen i det store hav? I alt fald må der efter sammenhængen være tale om noget ved Valhal, og hverken om den lænkede Fenrisulv eller sligt (Ældre Edda I, 248).

sår eller dødens svie. Men jeg kan sige dig andet derom: geden Heiðrun[1] (den klare ström) står oppe på Valhal, og bider af et meget navnkundigt træs grene; det hedder Leraðr (Hlæráðr, som yder eller råder for læ); og af gedens yver udstrømmer den klare mjød, hvormed hun hver dag fylder skaftkarret (bollen); det er så stort, at alle Einherier have fuldt op af drik, og drikken går aldrig op. Og mærkeligere endnu, tilföjer Hár, er hjorten Eikþyrnir (den egtornede, med stærke knudrede horn) som står på Valhal (Hærfaders hal) og bider af Læråds grene; af hans horn blive dråber, så det drypper ned i Hvergelmir; og derfra komme alle vande (Sn. s. 23. Grimnism. str. 18. 25-26). Opregningen af floderne (jfr. § 8) er temmelig forvirret; samme navn findes endog på to steder. Der synes at skulle være tre afdelinger, tolv i hver, en for gudernes land, en for menneskenes, en for Niflheim.

Vore forfædre, det må vi tit nok høre, vare rå barbarer; det viser noksom deres forestillinger om Valhal, hvor heltene spiste flæsk og drak mjød. Men hvad ere da vi, som gentage dette, den ene efter den anden, uden selv at tænke noget ved deres klare og tydelige ord. Spise kaldte de flæsk og drik mjød, disse udtryk ere naturligvis tagne af livet; men de tænkte sig noget langt höjere ved den himmelske næring. Skönt få kun vide, hvoraf Einherier næres, så burde vi dog vide det. Ved Ambrosia tænker man på en meget fin næring, skönt man nok ikke ret véd hvad det var; det bruges om rent vand (Il. 14, 170). Vore udtryk ere ligeså simple: hrím er, ligesom endnu, den første fineste overgang fra flydende til fast form; hrimnir er den, som bevirker denne overgang; spisen blev til ved önd, ånde, luft; eldr, ild og sær, sø, vand; der udtrykkes altså den fineste dannelse af de fineste elementer, ikke engang noget jordholdigt var optaget deri; grundstoffet er vandet (ligesom ved Ambrosia) der koges ved ilden, som

[1]) For geđ i almindelighed forekommer Heiðrun i Hyndlulj. str. 43. 44. 45; men det er kun en poetisk anvendelse af navnet.

næres af luften. Og drikken er den klare ström, som udrinder fra himmelens höjeste egne, den rene ætherflod, som kommer hisset fra, hvor ikke engang nogen luftning vifter, ligesom Amaltheas mælk; der kan altså næppe engang tænkes på egentlig drik; men på den fineste luftström, der fylder de udødeliges lunger (jf. Ældre Edda I, 237. 239. 251).

Dagen går hen med kamp og fortrolig tale. Gangleri siger: Stor mandestyrke er der i Valhal, og Odin er sandfærdig en stor høvding, da han styrer så stor en hær; men hvad er Einheriers skæmten, når de ikke drikke? Hár svarer: Hver dag, når de have klædt sig på, hærklæde de sig, og gå ud i gården, og kæmpe, og den ene fælder den anden; det er deres leg. Og når det lider mod dagverdstid ride de hjem til Valhal, og sætte sig til drik (Sn. s. 25). Ædlere siger Vafþr. str. 41: Alle Einherier hugges hver dag i Odins tun; val de vælge, og ride fra kamp, og sidde så enige sammen.

Minder om Valhal og dens kamp findes også hos Saxo, skönt han flytter den ned under jorden; Odin er ham Pluto og guderne tartarei dii. På sin vandring i underverdenen ser Hadding to kæmpende hære, om hvilke hans ledsagerske siger, at de således bestandig kæmpe og fælde hinanden, og fortsætte den i deres liv øvede dåd. Og hallen selv træder ei utydelig frem i den gamle sang, med hvilken dronningen rækker Hagbard drikken, der indvier ham til døden: iturus in reclusam Ditis severi regiam (Saxo s. 51. 344).

Efter således at have gengivet skildringen af livet i Valhal, vil jeg endnu berøre et meget omtvistet sted i Krákumál str. 25, hvor kong Regner fryder sig ved at tænke på Balders faders bænke, som ere beredte til at modtage ham, og hvor han snart skal drikke mjød úr bjúgviðum hausa. De sidste ord oversættes: af hjærneskallers krumtræer, og forklares om drikkehorn; man vilde ved denne forklaring undgå den afskyelige tanke, at nordboerne plejede at drikke af deres fjenders hjærneskaller, thi således have mange for-

stået stedet, i det de læse úr bjúgviðum hausa, af hjærneskallernes krumme hulhed (úr bjúgviðum hausi?). Ganske nylig har Grimm (Gesch. der deutschen spr. 1, 145) forsvaret den sidste forklaring; at drikke af horn, mener han, vilde i sangen være et mat udtryk, hvorimod det andet udtryks vildhed just vilde være på sit rette sted. Han henviser til Völund, der indfattede Niduds sönners hjærneskaller i sølv, og sendte faderen dem som drikkekar; og oplyser ved klare vidnesbyrd, at det var skik, at indfatte fjenders hjærneskal, og ved festlige lejligheder at lade dem drikke deraf, der havde fældet en fjende på åben mark; og ligeledes af venners hjærneskal at lade forfærdige drikkekar, således indfattede i guld og ædelstene, at man kun på et skjult sted kunde skyde noget af overtrækket bort, for at se det indvendige. I Trier bevarede munkene den hellige Theodulfs hjærneskal indfattet i sølv, og gave febersyge at drikke deraf; endnu i året 1465 viste man i Neuss den hellige Quirinus' hjærneskal, og lod de besøgende drikke deraf. Vi have altså her et sidestykke til bevarelsen af Mimers hoved, og følger man denne forklaring, er Regner Lodbrogs vildhed i alt fald ikke större end de kristne hellige biskoppers og munkes.

Nylig så vi, at Odin ejer de jarler, som falde i val, men Thor har trællenes slægt. Det gjentager hele oldtiden. Einherier blive kun konger og jarler, ædelbårne, mægtige og rige mænd med deres følge; kun de vare værdige og dygtige til at stride ved gudernes sidste kamp, hvortil øvelsen i Valhal var en forberedelse. Rustning og vogn og hest eller begge dele fulgte med i höjen; Harald Hildetand blev aget på sin vogn til höjen, med sin sædvanlige stridshingst, som derpå blev dræbt, og sadelen blev lagt i höjen; så kunde han vælge hvad han vilde, age eller ride til Valhal (Sögubrot kap. 9, Fornaldars. 1, 387). Rigdom måtte erhværves, thi den blev lagt i höjen med sin ejer (Vatnsdœlas. kap. 3). Ligeså siger Bjarkemålet: En, maxime Rolvo, magnates cecidere tui, pia stemmata cessant. Non

humile obscurumve genus, non funera plebis Pluto rapit vilesque animas, sed fata potentum implicat, et claris complet Phlegetonta figuris (Saxo s. 104). I følge de gamle love torde heller ikke træl komme på bondes rorbænk, eller overhovedet i leding uden som opvarter; ligesom en senere saga (Gautrekss. kap. 1, Fornaldars. 3, 8) finder det tænkeligt, at Odin i Valhal gik træl imøde, når denne var i sin herres følge. Niding kom aldrig indenfor Valhals döre: Den onde Hrapp stak ild på Hakon jarls og Gudbrands gudehus. Morgenen efter kom disse til brandstedet, og finde de tre gudebilleder, berøvede deres prydelser, udenfor hovet. Gudbrand så heri et bevis på gudernes magt; megen magt, sagde han, er given vore guder, da de selv ere gåede ud af ilden. Men jarlen var klogere; guderne volde ikke det, sagde han, en mand må have sat ild på hovet, og båret guderne ud; de hævne ikke alting strax, men den mand, som har gjort dette, vil blive jagen bort fra Valhal og aldrig komme der (Njála kap. 89).

54. Valkyrjur. Som krígens gud udsender Odin sine møer, for at vælge valen (kjósa val); de kaldes derfor også Valmeyjar (i ent. også Valgerðr), Óðins meyjar, Herjans nönnur (travle møer), og Óðins óskmeyjar, ligesom Einherierne ere hans óskasynir.

Valkyrierne vise sig under to skikkelser, som himmelske og som jordiske. De første have atter to bestillinger: de tjene i Valhal, og udsendes efter valen. To af dem, Hrist og Mist, bringe Odin drikkehornet; andre bære Einherierne øll[1], vogte bordboned og drikkekarrene, o. desl. Navnlig siges Skögul, medens de samlede guder mætte sig

---

[1]) Skeggjöld, Skögul, Hlökk, Herfjötur, Hildr, Þrúðr, Göll, Geirölul (men dette navn, Geiraulul, er uvisst, thi Sn. s. 22 læser Geirahauð, Geirahöð) Randgríð, Ráðgríð, Reginleif. Flere ere: Róta eller Rósta (navnet uvisst), Hrund, Hjálmþrimul, Geirþriful, Þrima o. fl. (Sn. s. 113. 114). Da jeg ikke tör forbigå noget væsentligt, anfører jeg endnu en hentydning til Valkyrierne i Valhal, som findes i Helgakv. Hundingsb. fyrri str. 38: Sinfjötle ordtvister med Gudmund, og de

af Sørimner, af Odins skaftkar at fylde hornene med Mimers mjød. Men de udsendes også til hvert slag, hvor de bestemme, hvilke mænd der skulle dø (ráða feigð á menn), og råde for kampens gang og sejer; navnlig siges det om Skuld, Gunnr eller Guðr, Hildr, Göndul og Geirskögul (Sn. s. 22. Grimnism. str. 36, Hrafnag. str. 19. Vøluspá str. 24). Navnene antyde deres krigerske virksomhed.

Denne forherliges ofte af skjaldene. Den døende helt véd, at Valkyrierne ere sendte efter ham, for at indbyde ham til Odins hal, og glad hilser han deres budskab. Så ender Regner Lodbrog i Krákumál: Hjem byde diserne mig, som Odin har sendt mig fra Herjans hal; glad skal jeg i höjsædet drikke øll hos Aser; ledne ere livets stunder; leende døden jeg favner. I Eiriksmál, som Gunhilde kongemoder lod digte til Erik Blodøxes ære, vågner Odin op af drömme, i hvilke det forekom ham, at han beredte Valhal til faldne krigeres modtagelse; han vakte Einherierne, bød dem stå op, strø bænke og skure bordkar, og Valkyrierne at bringe vin, som om der skulde komme en konge. I Hákonarmál se vi Göndul og Skögul midt i slagets hede. Göndul taler støttet på sit spydskaft; og kongen hørte, hvad møerne tale fra hestens rygg, medens de betænksomme sade med hjælm på hovedet og skjolde foran sig; derpå følge de ham til Valhal. Og i Darradskvædet (i Njála) finde vi dem, tolv i tallet, vævende, som norner, den blodige kampvæv, med mandehoveder til vægter, tarme til rending og islæt, sværd til slagbord og pile til væverkamme. Hildr væver, Hjörþrimul, Sangríðr og Svipul, med blanke sværd, og Gunnr og Göndul følge kongen. Og genklang heraf finde vi endnu to hundrede år efter; thi en mand drömmer, at der i et stort hus sade to blodige kvinder, der ligesom roede, medens blod regnede ned igen-

---

overvælde hinanden med skældsord. Sinfjötle, der vil udgyde al sin galde, siger da: Du var en afskyelig valkyrie, fræk og uforskammet hos Alfader; alle Einherier, din falske kvind, sloges med hinanden for din skyld.

nem lyren; den ene kvad: Vi, Guðr og Göndul, vi ro og vi ro, det regner blod, til fald for mænd (Sturlungas. 1 d. 2 afd. s. 9).

Ved at efterse disse fortællinger om varsler støder jeg også på to ravne (s. 217), der altså her vise sig som ulykkesfugle, medens vi hidtil kun have lært at kende Odins ravne som tegn på tænkningens gud. De følge ham tilligemed Valkyrierne til Balders bålfærd (Sn. s. 38), hvilket også forekommer i Ulf Uggasöns Húsdrápa: Den vidtberömte Hroptatyr rider til sin söns uhyggelige bål; med den vise sejrvolder følge det hellige byttes valkyrïer og ravnene (Sn. s. 50. 51, jf. Laxdœlas s. 386).

Endelig finde vi vore møer hos Saxo (s. 112); det er skovmøer (silvestres virgines), som Hother træffer i deres skovhus (conclave, et udtryk, der minder om ordet dyngja i Darradssagnet); de lede og styre krigslykken, bivåne slagene usynlige for alle, og skaffe ved skjult hjælp deres venner lykke. Efter åbenbaringen forsvandt de med hus og tag, og Hother stod pludselig alene under åben himmel.

Om disse valkyriers væsen har jeg allerede i indledningen ytret mig: jeg kan ved dem hverken tænke på ildmeteorer eller flammende nordlys. De ere »weibliche stellvertreterinnen Odins, anklänge an alle wesentlichen seiten, die wir in Odin vereinigt finden« (Frauer, die Walkyrien s. 85). Det er sine tanker og sin villie, som krigsguden sender ud til slagets tummel som mægtige og væbnede kvinder, ligesom han udsender sine ravne over al verden.

I andre omgivelser og forholde komme Valkyrierne for i heltesangene. De træde her ind i selve livet. Man kan tænke sig forestillingen om dem fremkommen på to måder: enten at det menneskelige forhöjes, løftes op til det guddommelige (hvilket Frauer foretrækker, s. 52), eller det guddommelige nedsænker sig i, træder ned til det menneskelige, hvilket forekommer mig mest svarende til deres væsen. För stod valkyrien udenfor livet, og greb kun ind

i dets slutning; nu fødes hun på jorden, har menneskelig slægt, forbinder sig med en helt, ja forgår endog med helten, og fødes ligesom han på ny. Men glemme kan hun dog ikke sin höjere tilstand, hendes længsel vågner stedse, og hun drages i tiden hid og did. Derved få disse væsener noget særdeles tiltrækkende; fra strænge blodige møer, der indgyde skræk, blive de til menneskelig skönne, elskende, lidende, håbende skabninger; og vi leve gerne med dem, thi vi bære dem selv i vort bryst.

Således finde vi i Völundarkv. tre Valkyrier, døtre af jordiske konger. De flyve i svanehamme (álptarhamir) igennem den mörke skov (myrkviðr) og virke skæbnen (örlög at drýgja). Ved brædden af en sø sætte de sig til hvile, og spinde dyrebart lin (dýrt lín spunnu): det er skæbnens væv de slynge. Men de aflægge deres svanehamme; og således finder Völund og hans brødre dem. Hver ægter sin, og i syv år leve de med dem i uforstyrret lykke. Da vågner kvindernes længsel efter deres forrige liv; i det ottende år voxer den, i det niende overvældes de deraf; de drage atter bort, for at virke skæbnen og gæste kampen (örlög at drýgja, at vitja víga) og komme ikke mere tilbage. De to brødre drage ud, for at opsøge deres tabte lykke; Vølund sidder ene tilbage, og smeder de herligste smykker, som en digter, hvis hustru er faren heden, ensom og forladt formæler sig med sin muse. Herlig skildrer Helgakv. Hjörvardss. os Valkyrien, der følger sin helt fra fødselen til døden. Svava rider gennem luft og hav. Hun giver Helge mæle og navn (för hun talte til ham, var han stum) og i navnefæste et sværd; og da livets dåd kalder ham, vogter hun ham i slag og i farer. Da Hrimgerde havde anfaldet hans flåde, stiger hun som en havgylden mø (margullin mær) op af havet, og beskytter hans mænd og skibe. Som en hvid mø med hjælm rider hun i spidsen for tre flokke møer; deres heste ryste manken, da falder der dugg i de dybe dale, hagl paa de høje skove, og gode åringer komme over de dødelige. Helge bejler til hende,

inderlig var deres kærlighed; hun sidder hjemme hos sin fader, men er dog valkyrie, medens han drager ud i kampen. Han falder på et fjærnt hærtog, men sender døende Sigar (sin sejrstanke) efter hende, og öjebliklig er hun hos ham i døden. Helge og Svava genfødes i Helge Hundingsbane og Sigrun. Hun red, som Svava, gennem luft og hav. Engang da han lå med sin flåde i en våg, kommer hun første gang til ham, men hun kendte allerede hans bedrifter, thi hun havde stået rustet ved mangen fyrstes endeligt, og hun havde forhen set ham på langskibene, hvor hun stod på den blodige stavn, medens de kolde bølger legede; forgæves vil han nu skjule sig for hende, hun kender ham nok. Hendes fader har fæstet hende til en anden konge, men hun drager ud for at opsøge Helge. Så vorder hun ham en mild og venlig hustru, og som valkyrie svæver hun over ham i farer. Et livsfarligt uvejr overfalder ham og hans mænd på havet; da kom der et stærkt skin over dem, og lysstråler skyde ned paa skibene; de se ni valkyrier ride i luften, og kende Sigrun iblandt dem; da lagde stormen sig, og de kom uskadte til land. Efter Helges død sidder endelig Sigrun i hans gravhöj, og venter på hans komme; og da hans genfærd kommer, reder hun med sine møer ham et leje, og han bliver levende i hendes arm. Da han ikke kommer mere, dør hun af sorg. Genfødelsen fortsættes atter: Helge og Sigrun genfødes i Helge Haddingjaskate og Kåra Halfdansdatter, men sangen derom er tabt, og kun noget af dens indhold er i en forvansket tilstand bevaret i senere sagaer (i poesiens historie skal jeg nöjere udvikle disse sanges indhold). Hvad der endnu er tilbage af denne digtning hører til det skönneste der er til i noget tungemål, men det må læses i Edda selv. Endnu mindre lader der sig göre noget uddrag af sangene om Sigrdriva (så hed hun som valkyrie) eller Brynhilde. Også hun viser sig som valkyrie og som elskende kvinde, ligesom Svava og Sigrun; men hos dem så vi den ædle, hengivne, opofrende kærlighed, hos Brynhilde

se vi dens modsætning, stoltheden, hadet og hævnen. Og hvad der her nødvendig må bemærkes er hendes forhold til Odin; hun viser sin trods også imod ham; hun fælder i slaget en konge, som Odin har lovet sejer; så kaster han en dyb slummer på hende (stikker hende med en sövntorn) og hun synker ned til en jordisk kvinde, men lidenskaben i hendes bryst udslukkes ikke. I denne digtkrands er indflettet alt hvad der stærkest og heftigst bevæger sig i det menneskelige hjærte. Læs den og forstå den! lad sind og sjæl og hu og hjærte være åbne! lad øret lytte og fatte disse dybe gribende toner! Stil så disse olddigte ved siden af heltetidens ypperste sagaer, og lad os så aldrig mere høre et ord om, at norden ikke besidder nogen egen literatur!

Også hos Saxo finde vi noget tilsvarende til valkyrierne i menneskelig form; thi hans skjoldmøer, som Alfhilde og Ladgerde, ere vel, efter hvad han siger om dem (s. 337. 442) ikke andet end gengangere deraf.

55. Blandede bemærkninger om Odin. Der findes adskillige dunkle myther, som jeg ikke tör ganske gå forbi; thi ved atter at henvende opmærksomheden derpå kunne de måske blive genstand for yderligere granskning. Tvivlsomt er det hvad det vil sige, som Grimnism. omtaler, at Odin drog kilke; og hvad det var for en Asmund han var hos. Finde vi denne Asmund hos Saxo? Dunkle ere flere strofer i Hárbarðslj., hvor Odin som Harbarðr og Thor vexelvis opregne deres bedrifter. Medens Thor stred med Hrungner, var Harbarðr i fem vintre hos Fjölvar på øen Algrœn; dèr kunde de stride og fælde val, meget friste og mø favne. De havde raske kvinder, når de kun kunde göre dem spage; de havde horske kvinder, når de kun kunde göre sig dem hulde. Kvinderne snoede strænge (eller vunde kredse, sima undu) og af dyben dal grove de jorden op (grund um grófu); men Harbard blev ved sin snildhed dem alle mægtig; og han hvilede hos de syv søstre, og havde alt deres sind og gammen (Harb. str. 16). Finn Magnusen bemærker herom

(Ældre Edda 2, 157), at det er en tabt mythe, og at han ingen gisning har om dens betydning. Han forsøger dog en forklaring: omgangen med kvinderne sigter til den sædvanlige stillesidden om vinteren; de syv søstre ere Øgers ni døtre; bølger og elve sno strænge eller strimler af sandet, og opgrave jorden til eller af dybe dale; vinteren overvinder dem ved uformærkt at binde dem med frostens lænker. Men syv møer kunne ikke godt være ni; vinteren passer ej til øens navn Algrön, og der er ikke tale om en vinter, men om fem år; heller ikke sade kvinderne stille, siden det var så vanskeligt at få dem spage. Jeg forsøger en anden forklaring: Thors og Odins foretagender stilles imod hinanden, og have en lignende betydning; nu har jo Thors strid med Hrungner hensyn til jordens opdyrkning, det samme må vel da være tilfældet her; navnet Algrön viser også tydelig hen til, at landet eller øen blev gjort frugtbart af Odin, derved nemlig, at han ledede de forhen vilde kilder og strömme, hvilke fremstilles som jættekvinder, der nu under hans ledelse bleve spage og velgjörende[1]! (Fjölvar skulde vel ikke være Tjölvar, Tjalvar, den bekendte opdyrker af Gulland?). — Thor dræbte Thjasse, og kastede hans öjne op på himlen; Harbard derimod anvendte megen elskovslist mod myrkriður, som han lokkede fra deres mænd; Hlèbarðr var en hård jætte, der gav ham gambantein, men Harbard tryllede ham fra hans forstand. Dertil siger Thor: med ond hu lönnede du da

[1]) Sammenlign hermed sagnet om Odenberg i Hessen hos Grimm: Kejser Karl, der i sagnet, som vi nu flere gange have set, er kommen isteden for Odin, rider på sin hvide skimmel; dens hov slår en sten fra klippen, og der udspringer en kilde. I sagnet får det rigtig nok tillige en mere blodig vending; efter et slag danner blodet furer, som ej kunne tildæmmes, »wulchen zusammen«. Men Odin er jo både agerdyrkningens og krigens gud; og ingen digter kan betænke sig på at bruge hint smukke billede, der er det samme som Pegasos, der med sin hov fremkalder Hippokrene.

gode gaver. Hvortil Harbard svarer: det haver eg, som af anden man skaver; om sig er hver i sligt (Harb. str. 20). Slutningen vil sige, at den ene ting, som ikke duer, kommer den anden til gode; affaldet af en ting skal man bruge til at frembringe noget ædlere deraf. I dên Ældre Edda forklares mythen således, at Hlèbarðr er havet ved strandbrædden; han mister sin forstand, når søen forvandles til is, og gambantein er et scepter. Men hvad vinder Odin ved at havet fryser til, og hvad for et scepter kan han så få af det? En istap? Er ikke denne mythe af lignende betydning som forrige: en forædling af naturen ved Odin? Så er Hlèbarðr det vilde træ, thi gambantenen er jo åbenbar en gren, og det hele sigter til træets forædling ved forplantning af vilde skud (podning?), til vild jættenatur forvandlet til frugtbar[1]. Ved at afskære alle de frugtbare grene berøver Odin jætten sin forstand (vit).

Men enden er ikke endda, alle gåder ere endnu ikke rådte, eftertiden vil have en rig høst, når først den tid kommer, at sæden er moden og der kan samles i lade. Tankerne fare så underlig om, og jeg lader dem have sin flugt. Fortællingen om Hagbard og Signe erkende jo alle for en mythe; er Hagbarðr Odin? Ligesom Odin og Gunnlöd er forherligelse af livets åndig-poetiske side, så vilde da Hagbard og Signe være det af den jordiske elskovs fuldendelse. Er skuepladsen hensat hos os (den findes jo næsten overalt i norden) fordi der ved Sigersted var et ældgammelt offersted med sin Valbrynd og sit Helkær (palus lethalis, Saxo s. 348)?

---

[1]) jf. Skirnism. str. 32: til holts ek gékk ok til hrás viðar, gambantein at geta, gambantein ek gat, til skoven jeg gik og til det rå, det vil sige det vilde, udyrkede træ (ikke, som man ellers forklarer det, det friske) for at få en stærk, frugtbar gren. I denne forbindelse gamban tein (hvorledes det nu end har sig i andre) må gamban være gf. af et till. gambr, oldht. cambar, strenuus, sagax (Grimm, Gramm. 2, 59); jf. gimmer i gimmerlam. der netop udtrykker den selvsamme overgangstilstand hos dyret (se Molb. Dialektlex.); som navneord er gamban = gaman.

Folketroens forestillinger om Odin ere os af mindre vigtighed, thi vi kende allerede hans væsen saa godt, at vi ingen anden oplysning behøve derom. Vi have set, at han i den er bleven et ondt væsen, og det er let at begribe, at munkene, hvis ivrigste gerning det var, at udrydde ethvert hedensk minde, måtte befordre denne tro; men troen på hans magt have de dog ej kunnet få bugt med. I en gammel lægebog (Arnæ-Magn. nr. 434, 12mo på det sjette blad) findes en formular, hvor Thor og Odin og den korsfæstede Krist, Enok og Elias, samt Frigg og Freja ere underlig blandede sammen. Et ondt væsen var han allerede i oldtiden for dem, der troede på egen styrke. Dermed kan endnu følgende sammenstilles: Gissur jarl, der ved list og svig lagde Island under Norge, kaldtes af Sturla Thordsön ligefrem Odin (Sturlungas. 2 d. 3 afd. s. 297). Povel præsts kone Thorbjörg, der i sin forbitrelse greb en kniv, og vilde stikke öjet ud på Sturla Thordsön, sagde: hvi skal jeg ikke göre dig ham lig, som du helst vil ligne, men det er Odin (sst. 1 d. 1 afd. s. 101). Den senere folketro har handlet endnu værre med ham; den har ikke blot gjort ham til et ondt væsen, men til en jætte, ja til en jøde. På Møn blev han til jøden (jætten) fra Upsal, ligesom Thor i Norge blev til en thurs (Hammerich om Ragnar. s. 163); og når han i sin raske flugt farer igennem luften, er det næsten overalt blevet til den vilde jagt, for hvilken man forfærdet flyver til alle sider med udråbet: Odin farer forbi.

56. Odins sönner. Hermóðr. Týr. Ved Odins sönner tænkes her naturligvis kun på mythiske væsener, ikke på jordiske konger. Odins væsen ligesom deler eller udbreder sig i dem (»han formerede sig, ligesom mange infusionsdyr, ved deling af sit oprindelige væsen«, siger Viborg s. 120); de ere udströmninger af hans almenvæsen. Disse sönner kunne opfattes på to måder, ligesom Odins virksomhed er dobbelt: fysisk i naturen, åndig i menneske-

livet. I nogle tilfælde kunne begge skarpt afsondres, i andre falde de sammen. Som krigens gud har han det krigerske mod til tjener; han fremkalder den, men hæderen, som følger med den, fremstilles tillige for sig; han opfinder digtekunsten, men udøvelsen har sin egen Brage. Sönnens færd er her en fortsættelse af Odins, en udvikling af den i tiden. Anderledes viser derimod forholdet sig ved sådanne guddomme som Thor, Balder, Heimdal. Her er udviklingen begyndt i selve tidens morgen, og sönnerne have tidlig skilt sig fra faderen som selvstændige væsener. Han giver sig ikke af med at tordne, en lavere og mere indskrænket virksomhed, det overlader han Thor. Når det velgörende verdenslys engang har udviklet sig fra ham, så lader han det udbrede sig og herske og stride med mörket, følger opmærksom og deltagende dets virksomhed, men griber ikke afgörende ind deri; han er ligeså vel mörkets fader som lysets. Heller ikke står han selv ved regnbuen, nådens tegn for menneskene, thi han har overgivet den til dens egen årvågne vogter o. s. fr.

Af disse sönner nævne vi først Hermóðr (det krigerske sind og mod), Odins sendebud. Hvad der ved ham er at bemærke er allerede forhen berørt. Odin giver ham skjold og brynje (Hyndlulj. str. 2), midlerne til át vise sit krigersind; og han bruges til enhver farlig sèndefærd; han rider f. ex. på Sleipner til Hel, for at befri Balder; han kaldes her: hinn hvati, Óðins sveinn (Sn. s. 37). Han sammenlignes med Helge den hvasse, thi han var den modigste (bazt hugaðr, Sögubrot i Fornaldars. 1, 373).

Týr er et almindeligt navn for en udmærket guddom, men i særdeleshed for krigshæderens gud (af at týja, te, vise sig; týr, tír, hæder, t. zier); formen Tír findes i Tirsdag. Han er Odins sön, kampgud, enhændet As, ulvens fostrer (Sn. s. 55). Han er djærvest og modigst; råder meget for sejer, og er god at påkalde for tapre mænd; hvo der er fremmest for andre og ikke kender til frygt, er týhraustr; den forstandige, sindige mand er týspakr.

Mænds forliger (sættir manna) er han ikke. Sin djærvhed viste han især ved som pant at lægge sin hånd i den lænkede Fenrisulvs gab; og da guderne ikke vilde løse ulven, bed den hans hånd af i håndleddet (úlfhliðr); derfor er han enhændet (Sn. s. 16). Det var den höjre, thi Loke bebrejder ham, at han aldrig kunde bære skjold med eller bruge to hænder (bera tilt með tveim), da Fenrir havde sledet den höjre fra ham (Œgisdr. str. 38). Loke spotter ham fremdeles: din kone, siger han, fik en sön med mig, uden at din usling fik så meget som en lap eller en skilling derfor (sst. str. 40). Om denne kone vides ellers intet. Det er Týr, der giver Thor anvisning på Hymers kedel, og følger med ham for at få den (Hýmiskv. str. 4-7); naturligvis måtte Thor have djærvheden med på denne farlige færd. Her lære vi tillige at kende Týrs moder; det er en gylden jættekvinde med hvide bryn. Det vil sige: da Odin er hans fader og den skönne jættekvinde hans moder, så er hun det forædlede jættemod, der ved Odin forbinder sig med Asaætten. Det ligger nær nok, siger Uhland (Thor s. 163) at forklare hende som et sommerligt lysvæsen, der fastholdes af isjætten Hymer; men den fysiske forklaring finder ellers intet medhold i hvad man véd om Tyr. Det forekommer mig sundt og rigtig tænkt; ved hæderens-gud kan man ikke tænke på fysik. Derfor kan jeg heller ikke gå ind på den forklaring (Ældre Edda 2, 313), at Tyr mister sin höjre hånd, ligesom månen mister sin höjre side i sidste kvartér. Når den ædle Asamagt vil tæmme og lænke den ødelæggende ild, så følger det vel af sig selv, at den dertil må anvende al sin djærvhed, selv om noget af dens ædle selv derved må sættes til; ligesom jo den dag i dag mangen brav mand må sætte noget til af sin bedste ejendom, for at holde uslingen indenfor sine rette grændser.

57. Heimdallr. Ved ingen guddom har betydningen, hvorom jeg allerede har ytret mig i indledningen, stedse været mig så klar, som ved denne; men ved få have my-

thologerne således forvirret begreberne, som her. Lad os da göre en vandring igennem Eddaerne, og forsøge at bringe til klarhed hvad der kan klares; som forberedelse må den bemærkning tjene, at vi nu træde over i en kreds, hvor naturforestillinger finde deres overgang til ethiske.

Når vi samle hvad Sn. siger os (s. 12. 17. 55. 56. 109) så består det af følgende: Heimdal er Odins sön, den hvide As (hvíti áss, det vil sige, den rene, uskyldige); han er stor og hellig. Ni møer fødte ham, og de ere alle søstre; han siger selv i Heimdallargaldr: jeg er ni mødres, ni søstres sön (níu em ek mœðra mögr, níu em ek systra sonr). Han hedder også Hallinskiði (ejeren af den hældende, krumme bane, hallinskeið) og Gullintanni, thi hans tænder vare af guld. Hans hest hedder Guldtop, Gulltoppr. Hans bolig er Himmelbjærgene, Himinbjörg, ved regnbuen Bifröst; han er gudernes vogter, og sidder dèr ved himlens ende (við himins enda), for at vogte broen for bjærgriserne. Boligen står ved brohovedet, dèr hvor Bifröst kommer til himlen (stendr á himins enda við brúarsporð þar er Bifröst kemr til himins, »in extremitate cæli stat ad caput pontis, qua Bivrasta cælum adtingit«). Han behøver mindre sövn end en fugl; ser ligeså vel ved nat som ved dag hundrede raster omkring sig; hører også når græs voxer på jorden eller uld på får, og sagtens alt det, som höjere lyder. Han har den lur (lúðr) som hedder Gjallarhorn, hvis lyd høres i alle verdener. Som bekræftelse anføres Grimnism. str. 13: Himinbjörg hedder det sted, hvor Heimdal råder for bolig (valda vèum); dèr drikker gudernes vogter glad (og strålende) i sit yndige hus (í væru ranni) hin gode mjød. Heimdals sværd kaldes hoved (Heimdallar sverð er kallat höfut) eller: Heimdals hoved hedder sværd (Heimdallar höfut heitir sverð); det er sagt, at han blev slået igennem af et mandehoved (at hann var lostinn mannshöfði í gögnum). Om ham (ell. om det) er kvædet i Heimdallargaldr, og siden er hoved kaldet Heimdals sværd (mjötuðr Heimdallar; sverð heitir manns mjötuðr.) Sværdet kan kaldes

med ethvert af Heimdals navne. Han kaldes Lokes fjende (Loka dólgr) og søger (elsker) af Frejas smykke (mensœkir Freyju); besøger af voveskær og den klingende eller trættens sten[1] (tilsœkir Vágaskers ok Singasteins); dèr trættede han med Loke om Brísingamen. Han hedder også Vindler (Vindleri). Ulf Uggasön kvad i Húsdrápa udførlig om dette frasagn; dèr forekommer, at de vare i sælskikkelser (í selalíkjum). Det brudstykke, der haves (Sn. s. 56) siger: Gudevejens herlige vogter begiver sig i strid med Farbautes listige sön (Loke) ved Singastenen; og de ni mødres modige sön bemægtiger sig først den fagre havnyre. Hvorledes Heimdal red på sin hest Gultoppr til Balders bålfærd, omtales Sn. s. 38; og hertil hører brudstykket af samme skjald: den ypperlige Heimdal rider på sin hest til det bål, som guderne opførte for Odins faldne sön (Sn. s. 51). Hertil föjer jeg endnu sammenligningen med Gudröd; han, hedder det, var Heimdal, den enfoldigste af alle Aser (heimskastr allra ása, Sögubrot i Fornaldars. 1, 373); han er, hvad han skal være, en tro vogter, og tænker ikke videre derover; han er Odins tjener, men har ej hans snille.

Nu have vi allerede vundet så meget, at Heimdals væsen i almindelighed må være klart. Navnet er sammensat af heimr, verden, vor verden, og dallr ell. þallr, i hunk. döll, afledt. þella (sv. tall og norsk telle) oprindelig ligesom gr. θαλλός (gren, især oliegren) et ungt skud, en udskydende spire, derefter gren og træ. Heimdallr er et udspring, et udskud, en ytring (hvad det er for et hårdnakket sprog, hverken det ene eller det andet ord siger netop det, jeg mener) af verden, heimr, ligesom Mardöll (Freja) er et udspring af havet, mar. Den guddommelige velsignelse har en dobbelt oprindelse; den kommer fra havet, som hører Vanerne til, men den strömmer også ned fra Aserne i regnen. Den glimrende regnbue er just et tegn

[1]) navnet forklares af at singla, klinge, eller singra, mumle, eller som en sammentrækning for sinninga steinn, trætternes klippe, af at sinna, samtale, trættes om.

på deres velsignende nåde. Regnbuen viser sig som en vejrstolpe (slav. duga, en stave), men i sin fuldendelse som en bro; den hedder derfor Asabroen, gudebroen, åsbrú, og Bifröst, Bævrast, den bævende vej; og hvo der nogensinde har set den fuldendte bue, udspændt som en bred bro med rækværk til begge sider, vil finde benævnelsen træffende. Til den strålende bue sigter nu også de andre benævnelser på Heimdal og hans hest Guldtop (toppr, hovedet, modsat tagl). Hans årvågenhed er skildret i talende udtryk; han er hellig (af heill), den hellige mægler imellem himmel og jord; så længe han står som vogter ved sin bue, og denne stråler i skyen, er der fred i verden; ligesom buen forbinder himmel og jord, knytter han jordens slægter til guderne.

Denne mythe, der i andre mythologier viser sig mere underordnet eller afbrudt, danner i vor en i mine tanker fuldendt og vel sammenhængende forestilling. I det gamle testamente står regnbuen i skyen, men den mangler personlighed; Iris er kun budskab, tærne, og griber ikke så selvstændig ind i de menneskelige anliggender, som vor Heimdal; men de ere dog hans tydelige forbilleder. Hvorledes har man da kunnet tage fejl af hans væsen? Hvor tydelig end beliggenheden af hans bolig er udtrykt, kunde man dog ikke lade den blive hvor den var. Himinbjörg betyder de himmelhöje bjærge (ligesom himinfjöll i Helgakv. Hundingsb. fyrri str. 1; og vi have jo selv et Himmelbjærg); de ligge ved himlens ende, ved jordens rand, dèr hvor regnbuen stiger op; dèr boede jo netop bjærgriserne, mod hvis anfald han skulde sikre himlen. I steden derfor flyttes boligen op til solens höjeste standpunkt, thi boligen skal være et af de tolv solhuse, uagtet himmelbroens top jo ikke er himlens ende, men dens midte. Denne modsigelse findes endnu hos Hauch (s. 44): først bor han på Himmelbjærg »da wo der regenbogen hinaufsteigt«; alligevel er det meget sandsynligt, at han er den hedeste sommertids gud, som modtager solen i sit hus,

når den har nået sin största höjde, og atter begynder at dale; og endelig er han igen »der treue hüter am eingange der götterwelt«. Imidlertid er dette endnu ikke nok: han står ikke blot som solgud på himlens höjeste punkt, men hans mest oprindelige station har været på mælkevejen, Bilröst; thi dèr kunde han bedst se Muspels sönners nærmelse til den sidste kamp, men på Bifröst var han nærmere jætterne (Ældre Edda 4, 240)[1]. Således må vor kære vægter være allevegne, nu nede ved himlens ende, så oppe på solbanens top, og endelig farer han op på mælkevejen. Men det er ikke Edda, som siger alt dette, det er dens fortolkere. Vi skulle se dette bekræftet.

Valaen véd, hvorledes Heimdals lur (ljóð) er skjult under det hellige træ; hun ser en å udgyde sig med jordig fors (aurgum forsi) af Valfaders pant (Völuspá str. 31). Odins pant er solen, og Valaen ser åen, den nedstyrtende regn, der beskinnet af solen frembringer regnbuen. Gudens herkomst skildres levende i Hyndlulj. str. 34-36: Enbåren (i sit slags eneste) af gudeslægten blev han til i tidens morgen, stærkt voxende; ni jættemøer fødte ham, den nåderige mand (náðgöfgan mann) ved jordens rand (við jarðar þröm). Herpå fölge mødrenes navne[2]; og derefter hedder det endnu: han blev styrket (aukinn, øget) med jordens kraft, med svalkolde sø og med solens ström (jarð-

---

[1]) Bilröst forekommer i Fafnismál str. 15, hvor Sn. s. 41 har Bifröst; og i Grimnism. str. 44 med var. Bifröst. Når jeg blot kunde overbevise mig om, at en sådan Bilröst, forskellig fra Bifröst, var til, skulde jeg gerne gå ind derpå, skönt ikke med hensyn til Heimdal. Bil er månegudinden, som sidder i dens pletter, og Bilröst, som hun sad og vogtede på, var da mælkevejen; det vilde jo være smukt nok, hvis kun navnet er til. — W. Müller (Altd. rel. s. 229) mener ikke at fejle, når han forklarer Heimdal »als der gott des leuchtenden mondes«; alting passer herpå, lige til navnet Heimdallr, hvilket han med lex. myth. forklarer ved distributor mundi, thi året og tiden overhovedet blev inddelt efter måneskifte.

[2]) Gjálp, Greip, Eistla, Angeyja, Ulfrún, Eyrgjafa, Imdr, Atla, Járnsaxa.

ar megni, svalköldum sæ ok súnar dreyra)[1]. Det er altså regnbuen, der bliver til og voxer ved jordens kraft og vandets strömme og solens stråler. Dertil sigte også mødrenes navne, der udtrykke dels bølger eller strömme (greip og gjálp, der også forekomme som brusende bjærgströmme, Geirröds døtre), dels jordholdige og metalliske

---

[1]) Det er særdeles vigtigt, at forstå dette sted af Hyndluljóð, og at fjærne de underlige forestillinger, som have indsneget sig i dets forklaring. Er det ikke underligt, at forklare borinn som båren (getragen) isteden for født (Ældre Edda 3, 31) for at kunne få det ud, at himlen, på hvis spidse Heimdal stod og i hvis sted han således sættes, siges at bæres ved jordens rand eller omkreds af have, fjælde og skove, der personificeres som ni jættemøer; borinn, samaukinn og aukinn vise jo tydelig nok, at der tales om fødsel og væxt. Heller ikke går det an, på grund af Hrafnag. str. 14, at forandre náðgöfgan, den som giver nåde, til naddgöfgan, den som uddeler sværd; han er ikke krigsgud. Sónardreyri forklares ved soningsblod; derved skal da tænkes »på det ham ydede offerblod, eller på drikken i karret Són, som muligen er vin, og vinen er rød, altså den røde farve; i det hele ligger måske i dette sted en dunkel henvisning til regnbuens hovedfarver, da jorden viser sig enten som grön eller gul, havet og vandene blå, men blodet rødt.« Hvo der nu ikke holder af sådanne dunkelheder, må det nødvendig falde ind, at regnbuen frembringes ved solens skin på den faldende regn, og at det er det hvorom her tales. Udtrykket súnardreyri er blevet mishandlet på mange måder: i Völsungas. kap. 32 tales om en drik blandet með jarðar magni ok sæ ok dreira sonar hennar (hendes söns!); i Guðrunarkv. önnur str. 21, hvor det samme står, hedder det: urðar (for jarðar) magni, svalkölðum sæ ok sónar dreyra. Der er da god grund til at anvende nogen kritik ved disse læsemåder; og eftersom der nu ved regnbuens dannelse må være tale om sollyset, må der foruden sól og sunna være en form sún, ejef. súnar; disse tre former stå også i Sn. s. 120: sól, sunna, sýn, så der kan endnu kun være spörgsmål om, om sún eller sýn er den rette form; at dreyra, t. trören, bruges om enhver flydende udströmning, t. trór om blomsternes saft (Hoffmann, Fundgr. 1, 394). Finn Magnusen, der også anfører denne forklaring: solens blod, er derved atter kommen på en afvej: »denne digteriske figur vilde da betegne den blodfarvede morgen- og aftenrøde«; men hvad have de med regnbuen at göre?

bestanddele (aurgjafa, járnsaxa). Her må aldeles ikke tænkes på Øgers ni døtre, der have andre navne. Fremdeles forekommer Heimdal i Hrafnag. str. 9: Vidrer (Odin) valgte Bifrösts vogter til at udspörge Gjallarsolens vogterske hvad hun vidste om hver en verden. Sammenhængen er denne: Idun er sunken ned fra Yggdrasils ask til underverden; og guderne ere meget bekymrede for hende; Odin vælger derfor Heimdal, regnbuens vogter, til at udfritte Móðguðr (af móð eller móða, å) bevogtersken af Gjallarbroen, der fører over åen Gjöll til underverden, om hun kender noget til Iduns skæbne (se Ældre Edda 2, 233-234). Hvor passende er ikke dette valg; han er her atter ved jordens og himlens rand, hun ved underverdens; de ere altså hinanden nærmest. Modsætningen imellem de to broer er klar: den ene, gjallarbrú, fører nedad, den anden, ásbrú, opad; den sidste er regnbuen, den første, efter Finn Magnusens, som det forekommer mig, heldige forklaring, det fra dybet ved havets yderste rand opstigende flammende nordlys, et varsel for oprør i naturen, som regnbuen om fred. I slutningen af samme sang, da dagen oprinder, forekommer atter Heimdal: solen stod op, natten flygtede mod nord til Niflheim; op tog (nam) årle sin gjald Ulfruns sön, himmelbjærgenes hornblæsthersker. I Hamarsheimt str. 15 er det Heimdal, der jo måtte være meget bekymret for sin verden, når Thor ikke fik sin hammer igen, som råder til at forklæde Thor som Freja; han kaldes dèr den hvideste As (hvítastr ása), og han så vel forud som andre Vaner (vissi hann vel fram sem Vanir aðrir). Her henføres han altså både til Aser og Vaner formedelst hans blandede oprindelse; thi han udgår også, ligesom Vanerne, fra bølger. Iris var jo på samme måde en datter af Pontos' sön Thaumas og af Okeanos' datter Elektra. Hvad kan være tydeligere? Endelig siger Loke spottende, Œgisdr. str. 48, til Heimdal: Dig blev i tidens begyndelse et stygt liv beskæret; med dyndet rygg (aurgu baki) må du stedse stå og våge som guders vogter.

Ligesom velsignelse i regnen, forgyldet af himlens sol, falder ned til jorden, nedlader Heimdal sig som en velgörende guddom til menneskene. Hele menneskeslægten kaldes Heimdals börn, megir Heimdallar (Völuspá str. 1). Han er stændernes stifter. Det er indholdet af Rígsmál: Heimdal, en af Aserne, vandrer ad grönne veje langsmed stranden; han kalder sig Rígr; han er stærk, rask og hæderlig. I hytten finder han oldefader og oldemoder (ái og edda), hos hvem han bliver i tre nætter. Ni måneder efter føder edda den hudsorte træl, fra hvem trælleslægten nedstammer. Rig vandrer videre, og finder i huset bedstefader og bedstemoder (afi og amma); ni måneder efter føder amma karl, stamfader til bondeslægten. Fremdeles vandrer Rig videre, og finder i salen fader og moder, og ni måneder efter føder moder jarl. Jarl gifter sig med en datter af hersir, og den yngste af deres sönner er den unge konr (konr ungr, konungr, kongen). Fortrinlig opmærksomhed yder Rig de sidstnævnte slægter; han sørger ikke blot for deres fødsel, men tillige for deres undervisning og dannelse. Den overmåde træffende skildring af stændernes forholde må læses i sangen selv. Der gives en i ideen aldeles tilsvarende indisk mythe om en guds, Sandragoupeti Narája's formæling med fire koner, en af hver kaste, og deres fire sönner, der forestille de fire kasters virkemåde; men enkelthederne ere naturligvis forskellige (v. d. Hagen, Germania 2, 266).

Kunde der endnu være mindste tvivl om denne guds væsen, så sammenligne man endelig med Eddas myther den endnu almindelige folketro om regnbuen, hvorledes rigdomme findes skjulte der, hvor dens ender berøre jorden, o. desl.; og den åndige velsignelse er heller ikke glemt, thi det er (efter Ældre Edda 1, 254) en islandsk tro, at når nogen kan komme under regnbuen, så at han ser den lige over sit hoved, får han sit önske opfyldt. Da omgiver velsignelsen hans hoved.

Det fører mig nu til de dunkle myther om Heimdals

hoved og striden med Loke; og jeg håber, at ingen går i rette med mig, fordi jeg derom siger, hvad jeg for öjeblikket formoder; der er mere end dette, som tiden kan klare. Heimdals hoved hedder sværd (sverð áss hvíta, Hrafnag. str. 14); hoved hedder Heimdals mjötuðr, og sværd hedder mands mjötuðr; jeg tænker, der i alt dette ikke ligger andet end et af skjaldenes sædvanlige ordspil formedelst den dobbelte betydning af ordet mjötuðr (skaber og sværd); dersom digtet, som gav anledning til dette udtryk, ej var tabt, vidste vi mere derom[1]. Er meningen, at Heimdal sammenlignes med det krumme, glinsende sværd, så er det heller ikke andet end tankespil; at hans hoved skulde være hele måneden og dens tredive dage hans guldtænder, kan jeg ikke gå ind på. Heimdal og Loke trættes om Brísingamen. Nogle bringe det i forbindelse med hin fortælling om dette smykke, som forhen er anført (§ 52); de mene nemlig, at Heimdal søgte at få det tilbage, efter at Loke havde stjålet det. Men striden fandt jo sted på havet, hvor bølgerne brødes mod klippen, og vel solen skinnede på disse brydninger. Derfor antager også Finn Magnusen,

---

[1]) Det sættes atter i forbindelse med, at han var lostinn mannshöfði í gögnum. Kunde man tænke sig, som Húsdrápa jo giver anledning til, at en afbildning havdes for öje, så vilde det måske sigte til et hoved omgivet af regnbuen, ligesom Thors billed i Uppsala havde en krans af tolv stjærner om hovedet. Helgenskinnet er ældre end kristendommen, og man havde da Heimdal med sit; i alt fald må han jo afbildes dermed, med sin regnbue og sit gjaldhorn, som han løfter op fra jordens rand. — Navnet Vindler har ingen forklaret. Da Heimdal som Van også er havgud, kom jeg til at tænke på skildringen af Triton hos Ovid (Metam. I, 333): Coeruleum Tritona vocat, conchæque sonaci inspirare jubet. Cava buccina sumitur illi tortilis etc. Det sidste udtryk stemmer forunderlig med Vindler og vort danske vindel i vindelgade o. desl. jf. det af Grimm (2 udg. s. 349) anførte udtryk: Pan sei der heiden Wendel und obrister sackpfeifer. Nu finder jeg i anledning af Athene Tritonis bemærket, at efter gamle grammatikere betyder ordet τριτώ så meget som κεφαλή (Eckermann 2, 43); men om det kan føre til nogen oplysning om vort höfut, véd jeg ikke.

at der sigtes til et regnbuagtigt fenomen, der kaldes hafgall; men desværre springer han atter bort fra forklaringen, så den taber sig i en trætte om månen. Da der nu virkelig gives et sådant fenomen på havet, når solen beskinner de ved stærk storm eller klipper delte bølger, og man da ofte på en gang ser tyve eller tredive regnbuagtige fenomener, sædvanlig med to glimrende farver; og da man i Norge kalder ilden, der ved St. Hansdagstider antændes på bjærge og fjælde, Brising (Hallager s. 13. Ströms Söndmør 1, 505), og disse i nattens mörke i afbrudte rækker skinnende lyspunkter vel kunne lignes med hine havregnbuer og med Frejas smykke; så kan jeg let forestille mig, at når hint fenomen som mange afbrudte strålende buer, ligesom leddene i en af de gamles smykker, viste sig på havet, det da kunde falde en digter ind at sige: det er Freja, der stiger op af havet med Brisingamen på sit bryst; og at en anden så kunde digte, hvorledes Heimdal og Loke, der begge ynde glimrende farver, kom op at strides derom. Så meget mere som der tillige ligger en dybere tanke i denne strid; thi Frejas Brisingamen er kvindens i sin himmelske skönhed strålende uskyldighed, der jo også består af hendes rene tankers svagt sammenknyttede led, og om dette smykke strides endnu i verden Heimdal og Loke.

Heimdal og Loke ere hinandens modsætning; det ses også klarlig deraf, at de ved den yderste kamp stride sammen og fælde hinanden; i denne kamp ere just modsætningerne stillede mod hinanden. Uhland (Thor s. 19-20) har allerede opfattet modsætningen: Heimdal er overalt die frühe, der aufgang; hans sværd höfut er der anfang; Loke er der beschliesser, endiger. Så meget er i det mindste klart: Heimdal er velsignelsen, Loke fordærvelsen; Heimdal åbner verden, Loke lukker den til; Heimdals strålende bue forkynder verdensmagternes nåde; Lokes ild sniger sig stille, listig og svigefuld om, indtil den endelig bryder ud i den altfortærende flamme. Heimdal er den hvide, rene.

rolige fred i menneskets bryst, den altid vågne og aldrig slumrende himmelske vogter; Loke de vilde oprørte affekter, der samle sig og bryde ud i lidenskabens fortærende, alting hærgende lue.

58. **Bragi og Iðunn.** Brage er Odins sön, Iduns mand, skjaldskabs og veltalenheds første udøver (frumsmiðr bragar), den ypperste skjald; hugruner ere ristede på hans tunge. Berömt er han for sin spaghed (speki, den stille rolige visdom) men især for sin veltalenhed og ordsnildhed (málsnild ok orðfimi); efter ham kaldes skjaldskab bragr; og efter hans navn kaldes kvinde eller mand, der ved ordsnille udmærker sig for andre, karles og kvindes bragr. Han er den sidskæggede As; hvo der har et stort skæg kaldes efter hans navn Skeggbragi. Hans kone Idun vogter i sin æske de æbler, som guderne skulle bide i, når de ældes; da vorde de alle unge, og så vil det vare til gudernes undergang. Derom sagde Gangleri: det er en meget vigtig sag, som guderne have betroet til Iduns bevaring; men Hár svarede, i det han lo derved: nær havde det engang ført en ulykke med sig (hvori ulykken bestod, siger han ikke). Idun kaldes Brages hustru, æblernes vogterske (gætandi eplanna); æblerne selv kaldes Asernes middel mod ælde (ellilyf ásanna). Hun hedder også Thjasses rov (ránfeng þjassa), thi han førte hende engang bort fra Aserne (Sn. s. 17. 56. 63. Grimnism. str. 44. Sigrdrífum. str. 16). Loke angriber Brage, der byder ham en hest og et sværd, når han vil lade være at yppe strid; og bebrejder ham, at han af alle Aser og Alfer, som ere tilstede, er den, der mest frygter for kamp og skyer skud (víg varastr ok skjarrastr við skot). Idun beder Brage at holde fred med Loke; ingen hånsord vil hun ytre mod denne, men kun berolige sin af drikken noget ophidsede mand (Brage ek kyrri bjórreifan); men Loke agter kun lidet hendes mildhed, og bebrejder hende, at hun er den mest mandlystne kvinde, siden hun lagde sine dejligtoede arme

om sin broders bane (arma þína lagðir ítrþvegna um þinn bróður bana. Œgisdr. str. 13-17).

Ved gilder blev drukket et Bragebæger (bragarfull, med ejef. af bragr, eller bragafull efter gudens navn). Troldkvinden sagde til Hedin, at han skulde undgælde sin foragt at bragarfulli (Helgakv. Hjörv.). Det var skik ved arveøll efter konger og jarler, at arvingen skulde sidde på et lavere sæde (skör) foran höjsædet, indtil Bragafull blev båret ind; da skulde han stå op imod det, aflægge løfte (strengja heit) og drikke bægeret ud; derpaa skulde man føre ham i hans faders höjsæde (Ynglingas. kap. 40). Høvdingen skulde ved offergildet signe bægeret og maden. Først drak man Odins full til sejer og magt for kongen; så Njarðar full ok Freys til godt år og fred; derefter havde mange for skik at drikke Bragafull (Hákonars. góða kap. 16). Det særegne ved dette bæger var, at det var løftets bæger, at der blev aflagt løfte om en eller anden stordåd, der kunde vorde æmne for skjaldenes sange.*

Brages væsen er heraf tydeligt nok; Iduns vil klare sig, når vi have betragtet de tvende myther, der haves om hende: en gang blev hun bortført af Thjasse, en anden gang sank hun ned fra Yggdrasils ask til underverden. Det første fortælles således: Tre Aser, Odin, Loke og Høner, droge hjemmefra, over fjælde og ødemarker, hvor der ikke var godt at få mad; endelig kom de ned i en dal, hvor der gik en flok oxer; de toge en af dem for at kåge den. Men tre gange satte de den på ilden, kødet vilde ikke blive mørt. Da de nu talte om, hvoraf det kunde komme, hørte de en røst over sig i egen, hvorunder de sade, og da de skulde se sig til, var det en stor ørn; og han sagde, at det var hans skyld kågningen ej vilde lykkes; han vilde have sin fulde del (så meget han kunde spise) af oxen, ellers vilde det aldrig ske. Da de lovede det, kom han strax ned af træet, og gav sig i færd med kågningen; men da de nu skulde spise, lagde han to oxelår og begge bovene for sig. Da blev Loke vred, og greb en stor stang,

for at slå til ham; men örnen fór op ved slaget, og stangen hang fast ved dens krop, og Lokes hænder hang fast ved den anden ende. Örnen flöj hurtig og höjt, Lokes fødder slæbte hen over stok og sten, urer og skove, og hans arme troede han skulde slides af i axlerne. Skrige gjorde han, men det hjalp ikke. For at komme løs, måtte han love, at skaffe Idun ud af Asgård med hendes æbler. Det gjorde han da også til den aftalte stund; han lokkede hende ud af Asgård hen til en skov, hvor han foregav at have fundet nogle æbler, som hun vilde anse for kostelige, og fik hende til at tage sine egne med, for at kunne sammenligne dem med de andre. Da kom jætten Thjasse i sin örneham, og tog Idun, og flöj bort med hende hen til sin gård i Thrymheim. Men da Idun var forsvunden, bleve Aserne snart gråhårede og gamle. De holdt ting, og spurgte hinanden, hvo der sidst havde set hende; og det sidste nogen vidste om hende var, at hun var gået ud af Asgård med Loke. Så måtte han holde for; han blev ført til tinget og truet med pinsler og død. Da blev han ræd, og lovede at lede efter Idun i Jötunheim, når Freja vilde låne ham sin falkeham. I den flöj han nordpå til Jötunheim, og kom en dag til Thjasses bolig; jætten var taget ud på søen, og Idun var ene hjemme. Han forvandlede hende til en nødd, tog hende i sine kløer, og flöj det bedste han kunde. Men da Thjasse kom hjem, og savnede Idun, tog han sin örneham, og flöj efter Loke. Aserne, som så falken komme flyvende med nødden og örnen efter ham, gik da udenfor, og samlede en hel hoben spåner. Og da falken var kommen indenfor Asernes borg, og sænkede sig ved borgmuren, tændte de ild i spånerne; men örnen, som tabte falken af sigte, kunde heller ikke standse i sin hurtige flugt; ilden slog op i dens vinger. Aserne grebe den, og (Thor) dræbte jætten Thjasse indenfor borgledet, et drab, der er blevet vidt berömt (Sn. s. 45). Det væsentlige heraf udgör indholdet af Thjodolf hin Hvinverskes Høstlang (høstsang?),

hvoraf tillige ses, at det havde været genstand for et maleri (Sn. s. 63). Gudinden hedder her Iðuðr, den sorglægende mø, der kender ása ellilyf, og hun kaldes Bröndagerbækkens Dis (brunnakrs bekkjar dís)[1].

Sn. s. 46 föjer til: Thjasses datter Skaði tog hjælm, brynje og fuld rustning, og drog til Asgård for at hævne sin fader; men Aserne tilbøde hende forlig og bøder, og for det første det, at hun måtte tage sig en mand iblandt dem; dog så, at hun skulde vælge ham efter fødderne, uden at se mere af ham. Da hun nu skulde göre sit valg, så hun en mands fødder, som vare overmåde fagre, og sagde: denne her vælger jeg, på Balder er intet stygt. Men det var Njord fra Noatun. Siden forlangte hun, at de skulde få hende til at le; thi det mente hun de ikke kunde. Og der kunde heller ingen det, uden Loke. Thjasses öjne tog Odin, og kastede dem op på himlen, og gjorde to stjærner deraf, hvilket var endnu et tillæg til boden. — At dette er et tillæg til mythen, ses blandt andet deraf, at det efter Harbarðslj. str. 19 var Thor, der dræbte Thjasse, og kastede hans öjne op på den klare himmel, de störste mærker på hans dåd, som alle endnu kunne se[2].

---

[1]) Dette sted forklares imidlertid af nogle anderledes: bekkr kan betyde både bæk og bænk; de finde da i: goða bekkjar dís, gudernes bænke-dis, Idun; og henføre Brunnakrs til jættens gårde. Men jeg kan ingen grund se hverken til det ene eller til det andet: en bröndager og en bæk høre jo sammen; men en bröndager, ageren med dens kilde, passer kun dårligt til Thjasses larmende styrtende bolig; om man end ikke vil antage min forklaring af Thjasse som vandfaldets hersker, så må dog alle tilstå, at han bor i en vild jætteegn og ikke på en ager med en kilde; og Idun har heller ikke noget at göre med bænke; hun skænkede ikke for guderne.

[2]) Hentydning dertil findes i Brages vers Sn. s. 65. Er stjærnebilledet tvillingerne? spörger Grimm. Men er det just sagt, at Thjasse kun havde to öjne. Da Argos (ἄεργος? udyrket) egentlig betyder et landstrøg, især i nærheden af en flod, og Argos' öjne også bleve satte på himlen, så synes her at være et sammenstød af græsk og nordisk mythe; så bliver Argos med de hundrede öjne ej at forklare om himlen og Io om månen; der stikker andet derunder.

Her have vi nu set Thjasse dræbt, og hans datter Skade, som det ellers ikke er let at slå et smil af, i det mindste gjort uskadelig ved hendes formæling med havet. Landet er så nogenlunde sikret, og Njord får nu at se, hvorledes han kan komme ud af det med sin hustru. Thjasse viser sig tydelig i denne mythe som en hersker over sø på de höje fjælde eller bjærge, men tillige som den derfra udfarende stormvind, der raser så stærkt i ilden, at varmen ej kan kåge kødet mørt, som derhos fører den antændte træstamme igennem luften, og overhovedet hærger og ødelægger naturen.

Den anden mythe indeholdes i Hrafnagaldr Óðins (en morgenhymne). Hvorledes man end vil fortolke enkelthederne i denne sang, der endnu ikke ere oplyste, hovedtanken deri er klar nok: der skildres, hvorledes alle væsener og den hele natur er i virksomhed, men denne virksomhed afbrydes af natten. Guderne blive bekymrede for deres verden. Medens mörket sænker sig ned over jorden, og sövnen lægger skabningerne i dvale, sender Odin Heimdal ud, tilligemed Brage og Lopt, for at erfare, hvorledes det står til med verden. Heimdal og Lopt vende tilbage, medens den tro Brage bliver, for at bevogte jorden (grund); de have ingen oplysning fået, men den vise Odin mener, at man skal oppebie morgenen. Og morgenen oprinder, nattens væsener gå til hvile, solen begynder på ny sin strålende gang. Her finde vi nu Idun, den ældste af Ivalds yngste börn, nedsunken fra Yggdrasils ask, men det hugede hende kun ilde, at hun var kommen did ned under løvtræets stamme, og mindst kunde hun befinde sig vel hos Narves datter (natten), da hun var vant til verdens (vor, den menneskelige verdens) hyggelige ophold. Og ikke blot hun lider, men også Nanna fryser og sørger; magterne øve galder og gand; Odin lytter i Hlidskjalv, men finder, at hun er langt borte. Så, formoder jeg, spörger han Frigg, der jo kendte skæbnen og var hans og gudernes trøst i alle bekymringer, om ikke hun kender himlens

underverdens og jordens skæbne, men hun kan ikke svare for gråd, hendes tårer trille ned fra hjærnens höje; sövnen lægger sig over Midgård, og Njörun overvældes ligeledes af sorg, da der intet svar kommer om Iduns tilstand. Vi finde altså her tre gudinder i forbindelse, Idun, Nanna og Njörun, en sammenstilling, der ikke kan være uden betydning.

Hvad nu enhver strax kan se er dette: at Idun er en velgörende gudinde, der forynger guder og mennesker, at hun er gudinde for træ eller skov, siden hun bevarer de foryngende frugter; at der ved hende udtrykkes en opholdende kraft i naturen, og at det må være i den af menneskene fredede og hegede natur, siden hun bor indenfor Asgårds volde. Så er hun for den fredede, mere indskrænkede natur netop det, som Vidar er for hele den store vilde uforgængelige natur. To gange er hun udsat for fare: en gang føres hun bort af Thjasse, i årets løb, ved høsten; en anden gang synker hun ned fra det overjordiske verdenstræ i dybet, i dögnets løb, ved natten. Begge gange kommer hun igen tilbage, og begynder atter sin velgörende virksomhed. Heri ligner hun Demeters datter Koré, der hvert år røves af Aidoneus ved høsten, og hvis nedgang og opgang, κάθοδος og ἄνοδος, ligeledes udtrykker livets fornyelse og foryngelse. Men hun er forskellig fra Koré derved, at der vel nærmest ved denne må tænkes på sæden, urter og blomster, medens derimod Idun har hensyn til træer, til lunden, og er, som vi skulle se, beslægtet med, men dog forskellig fra Nanna.

Idun er den idelig, atter og atter virkende; derved bliver hun foryngende.[1] Hun må vel lide under naturens

[1]) Iðunnr eller Iðuðr er dannet af en rod ið, som vi endnu have i id, idelig, o. desl. og i det ældre sprog har udviklet sig i flere former. Som forstavelse haves ið, eð, endr, inn, atter, der i følge bekendte overgange kan blive til í- (ligesom Sví i Svíþjóð for svið-, svinn-), som selvstændigt ord ið, fl. iðir, hvoraf iða, inna (jf. viða. vinna) iðinn, flittig, iðjar, norsk ine, viror ptati, o. s. v. Der ud-

omskiftelser, men hendes utrættelige flid vender stedse tilbage, og hendes æbler fornyes evindelig. Og ligesom den arkadiske Artemis »den hilsen og kraft forlenende gudinde« er Apollons søster, således er Idun Brages hustru; og ligesom de, Persephone har friet fra legemets bod og gengivet til solen, blive til herlige heroer, således løfter Brage sit af livets sorger betyngede hoved forfrisket op fra Iduns barm. Persephone nyder selv granatkærnerne, vor Idun giver sin mand dem. Hun hersker indenfor borgens yderste hegn, for at hendes forfriskende frugter altid kunne være ved hånden; nemlig i frugthaven med sine æblebloster og i den venlige lund med nøddebuskene. Dèr sidder hun ved sin med omhu fredede kilde, medens bækken snor sine bugter igennem lunden, og solen hver dag kysser hendes gulkindede æbler, så de hver dag stærkere rødme og hvidne. Dèr gæster Brage hende, den aldrig trætte sangfugl; thi digteren skuer vel også ud over den vide mark i det fjærne, men især elsker han, at vende blikket ind i sig selv, omgivet af en blomstrende lund, siddende ved den rislende kilde eller vankende langsmed den rindende bæk. Så nyder han af naturens forædlede frugter, forynges derved og forynger selv sit folk, når det tager til at ældes.

---

trykkes deri den bestandige gentagelse, både fliden og ensformigheden og fornyelsen. Og herved have vi nu forklaringen på flere mythiske udtryk og navne: Iduns fader Ívaldi, den idelig virkende, Thjasses sön Iði, hvis broder hedder gang, Iðavöllr (de ensformige gerningers slette), ígrœn, den attergrönne om jorden, íglý eller inglý i Hamdism. str. 1 (en læsemåde, hvorom fortolkerne sige, at de med rette! har forkastet den), vel også det t. idis i det Merseburger brudstykke, og Taciti Idisiavisus (Annal. 2, 16) nympharum pratum, o. s. fr. Endnu klarere bliver dette, når man med í, inn, inna sammenligner sí, sinn, sinna (gå, t. sinnen, tænke). Modsætningen findes udtrykt i de tyske plantenavne Sinngrün, som altid er grön, og Ingrün, der ligefrem er vort ígrœn (jf. v. d. Hagen, Germania 1, 88). Se om Idun Uhland, Thor s. 120. Navnet Persephone må sammenlignes med vor Idun.

Dersom denne mythe hidtil ikke, i det mindste ej af de fleste, har været ret forstået, så må det uden tvivl forklares deraf, at man ved vore gamle sagaer næsten altid har haft Island for öje, kulde og frost uden kultur; men derved tabes nogle af vore skönneste digtninger; vor mythologi er ikke født i islande. men i sølunde.

For ydermere, hvis der endnu skulde være nogen tvivl tilbage, at bekræfte denne forklaring, tilföjer jeg endelig, at Kelterne have den samme skönne mythe, og dens betydning bliver herved endnu klarere. Vor Idun er deres Olwedd (Bún, kora, pigen) der bevogter æbletræet med de hvide bloster og de herlige frugter, en mø med krusede lokker, med glinsende tænder og i en glimrende dragt; ligesom hos os er hun afvexlende synlig og usynlig, kommer og forsvinder; og hendes træ voxer på kanten af dalen, ved brædden af bækken. Af sådanne æbletræer havde Merddin, förend han blev gammel, 70 gange 2 og 7 (7 × 7 × 3). Barderne nyde og styrkes af træets frugter, dets hvide grene yde dem spåkviste (vore gönd; virgæ frugiferæ arbori decisæ, Tac. Germ. cap. 10), deres bøger dannes deraf, og lunden, hvor træerne voxe indenfor hegnet, er hellig; kvinden, som vogter dem, yder ikke blot barderne frugten; hun minder dem også om at lytte til fuglenes røst, og således erfare de den skjulte fremtid. (Merddins sang, hos Eckermann, 3, 2, 90). Rørende ere de klager, hvori barden udbryder, fordi træet mishandles af vanhellige hænder, og møen hyller sig i et slør. Det er symbolet på druidismens ånd, på den åndige, hver ting iboende, skaberkraft, uden hvilken ingen slægt indenfor sin kreds kan blomstre, og intet folk indenfor sine grændser kan trives.

59. Baldr og Nanna. Höðr. Vali (Ali). Balder er, ligesom Heimdal, en naturmythe, der tillige opfattes åndelig. Han er hele naturens, alle guders og menneskers yndling og hele verden fortvivler ved hans død.

Om hans liv er der lidet at sige. Edda giver os kun

beskrivelsen over hans personlighed og fortællingen om hans død. Han er en sön af Odin og Frigg; ingen af hendes sönner er ham lig. Om ham er kun godt at sige; han er den bedste, og alle love ham. Han er så fager af udseende og klar (bjartr), at det lyser af ham (svá at lýsir af hánum); og der er en urt, så hvid, at den lignes med Balders brå, det er den hvideste af alle urter; deraf kan man skönne, hvor stor hans dejlighed er, både hans hårs og legemes. Han er også den viseste og mildeste; men den natur følger ham, at ingen hans dom kan holdes (ell. kan rokkes, böjes). I hans bolig, Breiðablik (den brede, vidt udbredte glans), som er i himlen, kan intet urent være; i det land ligge de færreste mén (feiknstafir). (Sn. s. 15. 54. Œgisdr. str. 27. Grimnism. str. 12).

Om Balders død kvædes og fortælles: Balder havde tunge og stærke drömme, som varslede om fare for hans liv. Guderne, som rådførte sig med spådommene, fik til svar, at han, den tækkelige, Ullers frænde (Ullar sefi) var døden nær. Frigg og Odin og alle guder bleve grebne af smærte, og besluttede at sende bud til alle vætter, for at bede dem om tryghed, at ingen måtte skade ham; og alting aflagde ed at skåne ham, ild og vand, jærn og alskens malm, stene, jorden, træerne, sygdomme, dyr, fugle og edderorme. Kun Valfader frygtede, at lykken var svunden. Han lagde sadel på Sleipner, og red ned til Niflhel, hvor hunden fra Helheim mødte ham; blodig var den på brystet, og gøede længe ad galdres fader. Odin red videre frem; marken dundrede, og han kom til Hels höje bolig. Østenfor dören vidste han var valaens grav; did red han hen, og kvad valgaldre, til nødig hun rejste sig og kvad, hvo der forstyrrede hendes ro, efter at hun længe havde ligget af sne besneet og drivvåd af dug. Odin kaldte sig Vegtamr, en sön af Valtamr, og spurgte, for hvem bænke vare besåede med ringe og lejer svömmende i guld? Hun svarede, at for Balder var mjøden brygget, men alle Asasönner vilde fortvivle. Da Odin fremdeles spurgte, hvo

der skulde vorde Balder til bane, svarede hun, at Höðr vilde svinge den navnkundige gren og vorde bane for Odins sön; men Rind skulde føde en sön, der kun én nat gammel skulde svinge sværd, og hverken hånd vilde to eller hoved kæmme, förend han hævnede sin broder. Men da hun kendte Odin på et gådefuldt spörgsmål, sagde hun: du er ikke Vegtamr, som jeg för troede, men du er Odin den gamle hersker; hvortil Odin: du er ikke vala, men trende thursers moder. Og så slutter valaen med: rid nu hjem, Odin, og ros dig af din færd, og aldrig komme mand mig så at gæste, för Loke vorder løs af sine bånd, og gudernes undergang ødelæggende kommer. (Sn. s. 36. Baldrs draumar. Hyndlulj. str. 28).

Så fortælles der, at da det var blevet alle vitterligt, at ingen ting i verden vilde skade Balder, havde Balder og Aserne det til morskab, at han skulde stå frem på tinge, men alle de andre skulde, somme skyde på ham, somme hugge, somme kaste med stene. På hvilken måde man angreb ham, så skadede det ham ikke, og det tyktes dem alle en stor hæder. Men da Loke Løvøsön så dette, kunde han ikke lide, at intet skulde skade Balder; han påtog sig derfor en kvindes skikkelse, og gik til Fensale til Frigg. Og da Frigg spurgte kvinden, hvad Aserne havde for på tinge, svarede hun, at de skøde på Balder, uden at han tog nogen skade deraf. Ja, sagde Frigg, hverken våben eller træ ville tilföje Balder mén, thi jeg har taget eder af dem alle. Have da alle ting vundet ed at skåne ham? spurgte kvinden. Der voxer et ringe skud (viðarteinungr) sagde Frigg, østenfor Valhal, det kaldes mistilteinn; det tyktes mig for ungt til at kræve ed af det. Kvinden gik derpå sin vej. Men Loke tog mistiltenen, og rev den op, og gik med den til tinget. Her stod Höðr yderlig i mandekredsen, thi han var blind. Og Loke sagde til ham: hvi skyder du ikke på Balder? men han svarede: fordi jeg ikke kan se hvor han står, og derhos er jeg våbenløs. Da sagde Loke: gör dog ligesom de andre, og yd Balder

samme hæder, som de yde ham: jeg skal vise dig, hvor han står, og skyd så efter ham med denne vånd. Höder tog mistiltenen, og skød den mod Balder efter Lokes anvisning; skuddet gik igennem Balder, og han faldt død til jorden; og det var den störste ulykkesgerning, der er øvet hos guder og mennesker.

Da Balder var falden, forstummede alle Aser, og heller ikke rørte nogen en hånd, for at rejse ham op; den ene så på den anden, og alle nærede samme forbitrelse mod ham, der havde øvet gerningen; men hævne det kunde de ikke, da de vare på et så helligt fredsted.

Og da Aserne forsøgte at mæle, brast de dog først i gråd, så ingen kunde med ord sige den anden sin sorg. Men Odin følte allermest denne ulykke, såsom han bedst kunde skönne, hvilket tab og afsavn Aserne lede ved Balders frafald.

Da guderne endelig kom til deres samling, tog Frigg til orde, og spurgte, hvo der var blandt Aserne, der så vilde vinde al hendes kærlighed og hyldest, at han vilde ride ad Helvejen, og se om han kunde finde Balder, og byde Hel udløsning, hvis hun vilde lade ham fare hjem til Asgård. Odins svend, Hermod den raske, bød sig til denne færd. Så tog man Odins hest Sleipner, og førte den frem; Hermod satte sig på den, og sprængte afsted.

Men Aserne toge Balders lig, og førte det til søen. Hringhorni hed Balders skib, det störste skib der var til. Guderne vilde sætte det ud, for på det at anstille Balders bålfærd; men det vilde på ingen måde gå frem. Da blev der sendt bud til Jötunheim efter den gyge, der hed Hyrrokin (den rygende ild); og da hun var kommen, ridende på en ulv med huggorme til tömme, sprang hun af sin hest; Odin kaldte på fire bersærker til at passe på hesten, men de kunde ikke holde den uden ved at kaste den ned. (Om det kvad Ulf Uggasön i Húsdrápa, Sn. s. 88). Derpå gik Hyrrokin til skibets forstavn, og skød det ud i det første tag, så at ild stod ud fra rullerne, og alle lande

skjalv. Da blev Thor vred, og greb sin hammer, og vilde have knust hendes hoved, hvis ikke alle guderne havde bedet om fred for hende. (Hun blev dog dræbt af Thor efter skjalden Thorbjörn, Sn. s. 54). Derpå blev Balders lig båret ud på skibet; men da hans hustru, Nanna Neps datter, så det, brast hendes hjærte af sorg; hun blev båren ud på bålet, som derpå blev antændt.. Thor stod hos, og viede bålet med Mjölner; men foran hans fødder løb der en dværg, som er nævnt Litr (lød, farve); ham sparkede Thor til med sin fod, og stødte ham ind i ilden, så han brændte. Til denne ligfærd (brenna) søgte mange slags væsener (þjóð); først er at nævne Odin; med ham drog Frigg og valkyrierne og hans ravne (jf. § 54); Frej óg i sin kerre med galten Gyldenbørste (eller Slidrugtanne); Heimdal fór på sin hest Guldtop, og Freja med sine katte. Der kom også meget af hrimthursernes folk samt bjærgriser. Odin lagde guldringen Dröpner på bålet. Balders hest blev ført på bålet med alt ridetöjet.

Om Hermod er at fortælle, at han red ni nætter gennem mörke og dybe dale, så at han intet så, förend han kom til åen Gjöll, og red over Gjallarbroen; den er tækket med skinnende guld. Móðguðr hedder den mø, som vogter broen; hun spurgte ham efter navn og æt, og sagde. at forleden dag rede fem fylker døde mænd over broen: men min bro, sagde hun, dundrer ligeså stærkt under dig alene, og du har ikke dødningefarve; hvi rider du her på Helvej? Han svarede: jeg skal ride til Hel, for at opsøge Balder, har du ikke set noget til ham på Helvejen? Hun svarede, at Balder var reden dèr over Gjallarbroen; men nederlig og mod nord går vejen til Hel. Derpå red Hermod, indtil han kom til Helledet (helgrind); dèr stod han af hesten, og spændte gjorden fast, satte sig atter op, og gav hesten af sporerne; men den sprang så rask over ledet, at den ikke rørte derved. Derpå red Hermod hen til hallen, steg af, og gik ind i hallen, hvor han så sin broder Balder sidde i höjsædet. Hermod blev der om natten.

Næste morgen bad han Hel om, at Balder måtte ride hjem med ham, og sagde, hvor stor sorg der var iblandt Aserne. Men Hel sagde, at det skulde da vise sig, om Balder var så elsket som ordet gik; thi vilde alle ting i verden, levende og døde, begræde ham, så skulde han fare tilbage til Aserne, men derimod blive hos Hel, hvis nogen nægter det og ej vil begræde ham. Så stod Hermod op, men Balder fulgte ham ud af hallen. Han tog ringen Dröpner, og sendte den til Odin til minde (til minja, til mindesmærke); men Nanna sendte Frigg et tæppe (ripti, nipti, faldr, tæppe, broderi, slør) med flere gaver, og til Fulla en guldfingerring (fingrgull). Hermod red sin vej tilbage og kom til Asgård, og fortalte alle tidender om hvad han havde set og hørt.

Nu sendte Aserne budskaber ud over al verden, som skulde bede om, at Balder måtte grædes ud fra Hel. Alle gjorde det, mennesker og alle levende skabninger, jordene og stenene, og træer og al malm, hvilket du vel har set, hvorledes disse ting græde, når de komme fra frost ind i hede. Men da sendebudene droge hjem, og havde vel røgtet deres ærende, traf de på en hule, hvor der sad en gyge. Hun kaldte sig Þökk (eller Þökt). De bade hende at græde Balder ud fra Hel. Men hun svarede:

Thakk (eller Thakt) vil med törre
tårer begræde
Balders bålfærd;
kveg eller død
mig karls sön ej brød[1];
beholde må Hel hvad hun haver!

Der menes, at det var Loke Løvøsön, der har voldet det meste onde blandt Aserne. (Sn. s. 36.) Valaen hentyder til Balders død, i det hun siger: jeg så skæbnen dulgt for

[1]) Karl er gubbe, gubben Odin, og hans sön Balder. Loke har ikke haft nogen gavn af Balder, hverken den levende eller døde. Hvis den rette læsemåde er Þökt, kan det forklares som den lukkede, ligesom Loke. Ildens gnister er törre tårer.

Balder, Odins barn, den blodige gud; frem voxte misteltenen, smal, men meget fager; og af det træ blev harmvoldende spyd, men Frigg begræd i Fensale Valhals ulyksalighed.' Forstå I det end eller hvad? (Vôluspá str. 36-37). For aldeles at overvinde Vafthrudner og tillige give sig selv tilkende, spörger Odin ham som den sidste gåde: Hvad sagde Odin selv sin sön i øret, förend han steg på bål. (Vafþr. str. 51).

Hos Saxo (s. 110) er mythen bleven til et historisk sagn, en æventyrlig historie, hvori det ikke er så ganske let at genkende det oprindelige grundlag. Hother (Hader) elsker sin fosterfader Gevars datter Nanna; men Odins sön Balder, der engang har set hende i badet, bliver så inderlig forelsket i hende, at han idelig ser hende i drömme, og tæres hen af kærlighed. Medbejlerne bekrige hinanden, men Balders hellige legeme (sacra corporis ejus firmitas) kan ikke såres. Gevar véd dog et sværd, hvormed han kan dræbes; det er skjult hos skovguden Miming (Mimingus sylvarum satyrus). Da Hother har fået sværdet, kommer det til et slag, hvori Odin og Thor stride på Balders side; men Hother har en våbendragt, som sværd ej kan bide på, og hugger skaftet af Thors hammer; da flygte guderne. En ligfærd, et bål af skibe, omtales også her, men det er kong Gelders af Saxen, der er falden i slaget. Hother ægter Nanna, og strider atter med Balder; men da vinteren var forbi (hybernis peractis) begiver han sig ene og uden følge til Sverrig, hvor han ked af livet tyer til udørkener og ubeboede egne. Her får han af skovmøerne en overmåde behagelig spise (inusitatæ svavitatis edulium) som Balder skylder sin styrke. Nu begynder han atter krigen, sniger sig som harpespiller ind i Balders lejr, tvekæmper med ham, og sårer ham dødelig. Hel (Proserpina) viser sig i drömme for Balder, og forkynder ham døden. På tredie dag dør han af sit sår, og bliver begravet i en höj. Derpå følger fortællingen om Odin og Rinda. Hvor forvirret nu dette end er, så er dog meget genkendeligt;

måske endog ridtet over Gjallarbro efter ligfærden genlyder i kong Gelder. Hothers flugt efter enden af vinteren til Sverrig og udørkener antyder, at han er et mörkets eller kuldens væsen, og det hele kan tænkes som en strid mellem sommer og vinter.

Navnet Balder betyder formodentlig den stærke, den som bryder frem, vælder ud med Kraft (udtryk som vi endnu bruge både om lyset og mörket) det er da omtrent enstydigt med Vali, den hurtige bueskytte (mjök happskeytr ell. hagskeytr, Sn. s. 17. 56), der kun er en fornyelse af Balder[1]. Den blinde Höðr (d. Hader) om hvem der for resten kun siges, at han var stærk nok, meget stærk (Sn. s. 17) er mörket. Ved Baldermythens forklaring holder nogle sig blot til dens åndige side: Han er et dybt udtryk

---

[1]) Meningerne herom ere dog meget delte; ved ovenstående forklaring tænker jeg på gerningsordet bella, ball, at bryde frem med styrke, vælde stærkt ud, hvoraf tillægsordet ballr (jf. d. bold og bælde). Egentlig er bella, at støde imod så det gjalder, (jf. d. at baldre) men det er just oldtidsmåde, at anvende lydens-udtryk på lyset, hvoraf vi endnu have levning i dagbrudd, dagbrækning (dagens frembrudd så det brager) og norsk solspræt, fr. pointe o. s. v. Hele oldtiden tillagde den opgående sol, det frembrydende lys, en klang, en tone; jf. Memnons billedstøtte. Andre tænke på det angels. bealdor, fyrste, men det formoder jeg er en senere overført betydning, ligesom týr betyder herre, fyrste. Grimm (Gesch. der deutschen spr. 1, 447) anfører tillige oldht. pald, m. fl., vort bold; navnet på den vestgotiske stamme Balthæ, samt lignende slaviske ord, som betyde hvid; og gör opmærksom på den angels. form Bäldäg; er det en sammensætning, så lå deri balldagr, den stærke dag eller glans, som i breiðablik. Da vi have en gammel folkesang om Balder og Rune de ypped en kiv, og en leg Ballerone, er det måske ej umærkeligt, at t. bole sine rone er robur, styrke (Hoffm. Fundgr. 1. 361); og Saxos Bous torde være dette ord bole (Bolis) vor Vali. I Sn. s. 112 nævnes blandt Odins sönner Voli, Öli, hvor andre håndskr. læse Vali, Ali. Ikke uvigtig er overensstemmelsen mellem Balder, Merseburgerdigtets Phol og kelternes Beal med ildfesten Bealtuine (Grimm, Gesch. der deutschen spr. 1, 122), samt Grækernes Apellon (jf. bella, πάλλειν, pellere)

og et stort sindbillede af den glans, der omstråler livet, når det med et uskyldigt öje betragtes i evighedens lys, men som tidlig ved et stort uheld må være forsvundet fra jorden; Balders død svarer altså til afsættelsen og mishandlingen af Kronos hos Grækerne (Grundtvig); Balder er uskyldigheden, den barnlige fromhed, hans død den uskyldige alders ophør og begyndelsen af menneskeofre (efter Saxo) og han kommer ej tilbage, förend verdens uskyld genfødes (Hammerich). Men det kan dog ikke ganske være det, som de gamle have tænkt på; thi Balder dør ikke i tidens begyndelse, ikke ved uskyldalderens ophør, men imod verdens ende, hans død er netop begyndelsen til den; som fromhedens gud kan han heller ikke ret vel kaldes Ullers, vinterens, frænde; og når vi ved ham kun skulde tænke på tabt uskyldighed, hvad er da Nanna? Ved Finn Magnusens udførlige forklaring skal jeg ikke dvæle længe, efter at Hammerich (om Ragnaroksm. s. 129) allerede saa skarpt har tilbagevist den forestilling, at Balders død ved Höder er »mörkets sejr over lyset den 21 Juni; nemlig mörkets (det er Höders) sejr over sommersolen (Balder), der bor i himmeltegnet tvillingerne (Breidablik), spået ved en komet (mistelten), der voxte ud af stjærnehimlen (Yggdrasils krone), hævnet af den lysere årstid (Vale), da man brændte glædesilde (Höder på bålet som det brændende mörke).« Isteden for denne kunstige pragtbygning, hvori mörket selv kommer i brand, må man sætte den simple husmandshytte, der nok kan rummes i Baldersmythen, at hans død ved Höder er mörkets sejer over lyset, vintermörkets over sommerens lys, og Vales hævn er den lysere årstids frembrudd efter vintermörket. Det er

---

Apollon, der hedder Phoibos, den klare, og først var lysgud, en sön af Zeus, men længer hen blev opfattet som solgud, der oprindelig var Helios, vor Sól. Gå længer imod østen vil jeg ikke, for ej at tabe mig i gætninger. Höðr forklares som kamp, strid; måske oprindelig: blind heftighed (efter Munch). Rimeligvis forekommer samme navn i Völundarkviðas Niðuðr, der i et angels. digt hedder Niðhad.

Geijers forklaring (Svear. häfd. s. 330): »såsom Balders död genom den blinde Höder (jämte likartade gamla myther hos andra folk) närmast är en symbol af det genom solens sänkning och ljusets aftagelse bortdöende året, så synes mistelten, utmärkt genom sin ständiga grönska på träd, hvilka vintern eljast beröfvat deras prydnad, symboliserat det nya året, hvilket, inträdande med vintern, på en gång tyckes döda det gamla och tillika lofva ett nyt.« Så er Balder årets lys, hans død den mörke vintertid ved årets slutning (i vor december) og Vale, avlet med Rind, det stærktfrembrydende ny lys ved begyndelsen af det ny år (i vor januar), en opfatning, der fuldkommen stemmer med det nordiske år.

Misteltеinn (jeg sammenstiller noget af det vigtigste, der hos adskillige forfattere findes om den), d. sv. og t. mistel (teinn er gren), eng. mistltoe, er viscum album, fuglelim, hos almuen mestertjene. Det er en snylteplante, der voxer på flere træarter, især egen, af hvis bark og ved den henter en del af sin næring. Roden består af fine trævler der gå ind i træets bark, hvorpå den voxer. Fra roden udskyder en trind, knudret stængel med tvedelte grene, af en til to fods höjde; på øer i Mælaren har man fundet den to til tre alen lang; på enden af grenene har den modsatte glatte blade; den har hvidgrönne tvebo blomster og hvide bær. Misteltenen er Kelternes magiske vånd; man har derfor jevnført Virgils ord (Æn. 6, 205): Quale solet silvis brumali frigore viscum fronde virere nova, etc. hvor der er tale om den gren, der åbnede Æneas vej til underverden, som var spærret for alle levende væsener. I Bretagne hedder den gui, hvoraf fr. gui. En viss dag om våren steg den fornemste druide op i egen, og afskar den med en hellig kniv. I Wales hænger man juleaften mistel i taget; mændene føre kvinderne hen derunder, og önske dem en glad jul og et godt nyt år. I Frankerige gå bönderdrengene omkring for döre, og råbe deres nytårsönske med de ord: au gui l'an neuf. I Tyskland

lader man den indfatte i sølv, og hænger den om halsen på små börn; overhovedet anses den for et ypperligt middel mod krampetilfælde o. desl. Det er en svag væxt, der i og for sig ikke kan dræbe nogen; så meget klarere er det, at det er 'et billede. I det egen taber sin egen kraft skyder just mistelen frem, og holder sig grön vinteren igennem; og er således et træffende billede på, at naturens indenfra virkende kraft, medens al sommervæxt forsvinder, holder sig vedlige og ej er forgået; den er derved vidne om, at kraften, der ej er død, atter vil skyde ud i sin forrige herlighed. Grundtvig har forhen bemærket (Myth. 1808 s. 68) dels at misteIten ikke kunde være Loke ubekendt, dels at den tavse Frigg næppe vilde røbet ham en hemmelighed, hvis misbrug var Asernes undergang; og derfor lod Balders ny digter mistelten voxe på en afsides omflydt holm, og Frigg blive rørt af den brændende (forstilte) andagt. Det forekommer mig, at den gamle digtning dog er langt smukkere; misteltenen voxer midt i naturen, men anses for så ubetydelig, at den ikke ænses. Det er just det træffende; den rene troskyldighed, foragten for en fare, der ser så ubetydelig ud, at den ej kan være fare, det er just den, der hævner sig. Kun ved én ting kan uskyldigheden såres; mod alt det andet har sjælen hærdet sig, og forsager alt, hvad der ellers kunde dræbe den; men der er én tilböjelighed, ett eneste svagt ubevogtet sted midt imellem de andre stærke bevogtede lidenskaber; det véd forføreren at finde, og uskyldigheden falmer.

Hvor dunkle og afbrudte de keltiske digtninger (efter min ufuldkomne kundskab til dem) end ere, så vise de dog hen til en vidtudbredt ældgammel mythe, der ligesom har dannet grundlaget for vor. Aeddon, der skal betyde bragets herre, og kaldes med andre navne, der betyde lydens mægtige, lydens fører, er en udströmning af Hu, ligesom hos os af Odin Balder, der jo også fik sit navn med hensyn til braget ved lysets frembrudd. Hu farer i sit skib (dødningeskib, ark, ligkiste) over dødningefloden Menai,

der adskiller de levendes land fra den dunkle underverden Mona; men som Aeddon vender han tilbage i sin forrige herlighed (som lyset, der er gengivet verden, hos Saxo). Det fremstilledes hvert år billedlig, idet overdruiden under det guddommelige navn Aeddon blev begraven i Cromlech, på øen Mona, den sorte ugæstfri ø; og ved dette religiøse drama blev afsungen en sang, Marwnadd Aeddon o vón (Mona), hvor der iblandt andet forekommer: da Aeddon kom fra Gwydions land (Odins land, firmamentet, lysets hjem) til Seon med den stærke dör (mörkets indsluttede verden) udbredte sig en stærk gift (frost) i fire nætter efter hinanden, og årets tid var dog endnu så skön. Da sank tidens skabninger hen, og skovene ydede ingen beskermelse, da rasede stormen i toppene, thi den magiske vånds mester har løst elementerne af deres bånd. Slutningen fremhæver tanken om fornyelsen, genoplivelsen, tilbagevendelsen til den forrige tid ved Aeddon. Fortolkerne forklare også denne mythe på to måder: Mennesket bevares igennem døden ved sjælens vandring og genfødelse, ligesom den hele menneskeslægt ved embryonet i moders skød. Og således er tillige den visnende vegetations vinterdød kun en gennemgang til genfødelse og nyt liv. (Eckermann, 3, 2, 174).

Endelig viser jeg hen til de bekendte sydlige myther om Adonis og Osiris. Osiris, der kaldes nefru (den gode), fældes af sin broder Typhon, ligesom Balder af Loke; han begraves i træstammen, der omslutter ham ved Typhons list, og genfindes i den; Isis udgyder tårer over hans død, ligesom Frigg. Hans lig oplives ved fuglen Ammon. Skönt han atter er opstået, tænkes han dog som død, som mild eller stræng hersker i underverden, ligesom Balder hos Hel. Adonismythen drejer sig om tre ting: hans død ved Ares som vildsvin og Aphrodites sorg, kvinderne der søge ham, og hans genfindelse. Han genfindes i Adonishaverne, hvis symbol er lerkar med jord, hvori der er sået korn og urter.

Efter sin død dvæler han hos Proserpina i underverden. Festen, der efter landenes forskellige beskaffenhed, blev holdt snart om foråret, når sviende hede afbrændte planterne, snart og især efter høsten, da vinteren dræber naturen, viser noksom at der sigtes til året. Sorgen varede i syv dage; på den ottende stod han igen op, på den første dag i det syriske år. Anemone voxte frem af hans blod, og var, da den blomstrer så kort og dens blomster snart falde af, et billede på den midt i sin herlighed bortrevne yngling. I disse på så forskellig vis udsmykkede myther ere ældre og nyere fortolkere enige i, at se billeder på årets omvexlinger. Oldtiden opfatter begreberne natur og gud som ensbetydende; guden dør ligesom naturen, enten ved at udtömme sin egen kraft, som Attes, der lemlæster sig selv, eller ved et andet fjendtligt væsen, som Typhon; og gudens ligbegængelse holdes som naturens. (Movers die Phoenizier, 1, 191-228, 235-236, og andre mytheskrifter). Og ligesom Osiris er Balder, svarer Vali til Horos, en fornyelse af Osiris, en ung gud med scepter og krone, og med en ynglingslok på kinden; også han hedder hjælper, bistand (Bunsen, Aegypten 1, 506).

I betragtning bör vel også komme de nu næsten aldeles forglemte skikke og optoge, hvori man forestillede dødens eller mörkets fördrivelse, striden mellem vinter og sommer, samt majkongens indtog og valget af en majdronning. Forglemte! o, kunde man vel spörge, hvorledes er det dog gået til, at vi i lange århundreder have pint og plaget os med enhver gammel strimmel græsk eller latin, uden at bekymre os det mindste om vore egne, ofte dybsindige, minder, som vi nu ofte må søge oplysning om hos andre. Døden blev båren ud som et træ- eller stråbillede, og kastet i vandet eller brændt[1]. To mænd forestillede ved

[1]) Nun tragen wir den tod hinaus,
den alten weibern in das haus,
den reichen in den kasten;
eller: dem alten juden in seinen bauch,

forårstide sommer og vinter, den ene klædt i vintergrönt eller løv, den anden i strå; de have et følge med sig, væbnet med stave, og de kæmpe med hinanden, indtil vinteren (eller døden) bliver overvunden; man stikker hans öjne ud eller kaster ham i vandet. Disse skikke, der have hersket hele middelalderen igennem, have deres rod i oldtidsmyther; og ligheden med den, vi her betragte, er umiskendelig.

Der er således god grund til at antage Balder for herskeren over hele den lyse årstid indtil vintermörket, og hans genfødelse i Vale for årets genfødelse i det ny år med de længere dage og den klare luft. Han er, som allerede er bemærket, Ullers frænde, og han er fader til retfærdighedens gud Forsete, herskeren over tingene, der holdtes i den lysere årstid. Han dør og kommer til Hel, ikke desmindre finde vi ham atter hos Aserne; så er han ikke død en gang for alle, men der er et tilbagevendende kredsløb af liv og død. Men på den anden side kan det heller ikke nægtes, at dette ringere, årets, kredsløb har Edda næsten ganske glemt over det store verdensår. Balder går til Hel, og kommer ikke mere tilbage; og uadskillelig er dertil knyttet Lokes straf og verdens undergang; der indtræffer en fimmelvinter uden sommer, verdenslyset er dødt. At den forrige side af mythen næsten ganske er glemt, og at denne, der jo også i sig selv er den höj-

---

dem jungen in den rücken;
— wir treiben ihn über die heide,
das thun wir den schäfern zu leide. —
Haben wir nun den tod ausgetrieben,
so bringen wir den lieben sommer wieder,
den sommer und den maien —
Wir gingen durch 'n grünen wald,
da sungen die vögel jung und alt;
sie sungen alle zugleiche
das ewige himmelreiche. (W. Müller s. 136).

este og herligste, er greben og skildret med uforlignelige farver, det begribes let, når man betænker, hvorledes tanken om undergangen og fornyelsen næsten aldeles behersker den gamle Eddas hu og sind.

Vi have nu Balders væsen klart for os. Sn. siger det selv med tydelige ord: han er så klar, at det lyser af ham. Balder er lyset (der lichtgott, siger Grimm) verdenslyset, denne verdens lys. Lyset er det bedste i verden, det er hvidt og rent; det kan ikke såres, intet slag forstyrrer det, ingen ting i verden kan dræbe det uden dets benægtelse mörket. Loke misunder det; det rene himmelske lys og ildens skin ere evige fjender. Balder strider ikke (hvad Saxo siger om hans feldttog er kun snak), han øver ingen store bedrifter, der er næsten intet at sige om hans liv[1]: han skinner kun og stråler og er alles velsignelse, og så bliver han ved, stille og uomskiftelig, indtil mörket sniger sig på ham og fælder ham, mörket, der ikke selv véd hvad det gör; og når han er død, går der et klageskrig igennem hele naturen.

Hvad vore forfædre have sagt så tydeligt, at de nødvendig må have tænkt sig dette og meget mere derved, det gentager sig endnu i barnet, hvis öje stedse søger lyset, og som græder, når det forsvinder, når mörket bryder ud; i gubben, den vise, der, ligesom Göthe, udråber, når synet formörkes i døden: mehr licht! i skjaldens sange, og i alle væsener som et genskin fra den ene verden til den anden. Bløddyrene sige det i havets dyb; de ville kun leve dèr, hvor lyset når hen; örnen gentager det fra klippens höjeste tinde; droslen synger det ved solens nedgang, den vender sig mod lysets strålende konge, dens bryst svulmer, og i skingrende slag hilser den ham, för han drager bort; kvidrende hæver lærken sig i morgenstunden, og hilser ham på ny, når han vender tilbage i sit rige[2]. Og digteren udbryder af sit hjærtes fylde:

[1]) ikke andet end Gellerts: er lebte, nahm ein weib und starb.

[2]) jf. Michelet, Le peuple. Bruxelles 1846. I, 60. Om Græk-

Lyset ned fra himlen stråler,
ætherglans i fulde skåler;
lyset op til himlen stiger
mæglende fra jordens riger.

Men er Balder det himmelske lys i naturen, så er han ligervis og i fuldeste måde sjælens, sindets himmelske lys, renheden, ukyldigheden, fromheden (gott des lichtes und der unschuld, siger Hauch). Denne tankeforbindelse er for oldtiden så naturlig, nødvendig og ligefrem, at f. ex. Perserne jo kun kende det gode som selve lyset, der ej er et billede deraf, men det gode selv. Begge strömme jo også ovenfra, det ene ind i öjet, det andet i hjærtet. Og heller ikke i denne henseende kan Balder såres; kådheden bliver ved at kaste sine skarpe våben imod uskyldigheden, de falde matte ned, den ænser det ikke. Når han er død, ligger der et slør over hele naturen, ligesom historien hyller sig i sorg, ikke fordi helten dør, men når den uskyldige segner under ondskabens slag. Hver gang lyset dræbes af mörket, er det det skönne og det gode, der fældes; men det fældes aldrig uden for at vende tilbage i en ny og skönnere glans. Balder dør i naturen, når skoven bliver nögen, når blomsten visner, når vinterens storme rase; Balder dør i ånden, når den gode forføres, når sjælen formörkes og har glemt sit himmelske udspring. Balder vender tilbage, når forårsvindene vifte og nattergalen flöjter, når en ny og renere tilværelse afløser mulm og mörke; når den fortabte sjæl hæver sig på ny, kaster mörkets kåbe fra sig, og som en strålende alf stiger til himlen på lysets vinger.

Er Balder nu lyset, så behøves der ingen lang forklaring over hans bolig, den udfylder hele rummet imellem himmel og jord; eller over hans skönhed, thi hvad er så

---

ernes opfatning af den til verden fødte, fra dunkelhed til lys trædende, rene og klare Phoibos Apollon se K. O. Müllers Prolegomena s. 372 o. a. »Das licht scheint für die reinste offenbarung des geistes in der natur, für die nächste vermittlung zwischen geist und stoff gegolten zu haben«, siger Uhland (Thor s. 145).

fagert og så hvidt og så rent som lysets stråler. Balder og blomst ere parrede. »Det tæppe, som den blomsterrige Flora udbreder over jordens nögne legeme, er ikke vævet ens«, men også norden har fornummet dets ynde. Blomsten som er helliget ham hedder Baldersbrå, det er Anthemis Cotula eller Matricaria Chamomilla, der endnu i Skåne og Jylland kaldes Baldersbrå, Barbro, eller andre endnu större i norden forekommende urter, der alle ligne hinanden deri, at de have samboblomster med gul skive og hvide stråler, et billede på solen og dens udstrålende lys. Anden afbildning kan heller ikke tænkes ved Balder. Lyset går ud fra hans öjenlåge og öjenhår; en Correggio skal male det, han, som så ypperlig kunde gengive kvindens uskyld udstrålende fra det næsten tillukkede öje. Med sine hvide brå ligner han jo Grækernes Eos, morgenrøden, med sine snehvide öjenlåge. Hvor smukt har ikke H. C. Andersen opfattet vor Baldersbrå i æventyret Snedronningen (i Ny eventyr), hvor flere blomster indføres talende: Smörblomsten er en lille klar sol. Hun kvæder sin vise: I en lille gård skinnede vor herres sol så varmt den første forårsdag; strålerne glede ned ad naboens hvide væg, tæt ved groede de første gule blomster, skinnende guld i de varme solstråler. Datterdatter kyssede bedstemoder. Der var guld, hjærtets guld i det velsignede kys. Guld på munden, guld i grunden, guld deroppe i morgenstunden! Se, det er min lille historie, sagde smörblomsten.

Naturens sorg er nu også let at forstå; selv den yngre Eddas »tilsyneladende spidsborgerlige« bemærkning om sten- og stålgråden, når de komme fra kulde i varme, kan, som Grundtvig bemærker, have en dyb psychologisk sandhed til grund, »da virkelig al smærtegråd udtrykker overgangen fra kulde til varme«; den gruelige iskulde i hjærtet, den første ytring af den dybeste sorg, smælter i öjenduggen og de varme tårer. Og ligeså let forstå vi Balders bålfærd, til hvilken alle væsener samles. Hans skib Hringhorni kaldes med rette det störste af alle skibe; hvad øen Mona var for

Kelterne er blevet til et endnu större billede. Skibet er ikke dyrekredsen, men verdensskibet, den hele jord er hans grav; bjærgspidserne ere toppene af dets master, og det er ringet som den kredsrunde jord[1]. Selv det, der under den dybe sorg synes at være en halv spøg, at Thor sparker dværgen Litr ind i ilden, hvor vi tit se ham med sin brogede kappe på løbe om og göre underlige spring, ligger der alvor i: farven dør med lyset. Den bliver kun tilbage i sin grove form i den jordiske ild[2].

Balders kone hedder Nanna; hendes hjærte brister af sorg ved hans død. Nanna er den ufortrøden syslende, det mest passende navn for kvinden, der idelig sysler med sin lette og nette og tækkelige gerning. Det er blomstergudinden, der altid vender sit hulde åsyn imod lyset. Hendes fader hedder Nefr eller Nepr (Nefirr), Odins sön (Sn. s. 112), som danner knippe eller knup; beslægtet med dværgenavnet Nipingr, Nippingr. Nanna kaldes også Nökkves dat-

---

[1]) Med Hringhorni, af hringr og horn, kan jævnføres det oldsass. udtryk for skibet: hóhurnid, det höjhornede (Heliand 69, 8), og det angels. hringedstefna, der forekommer ved Skylds skibslægning (Beow. 64). Der er intet usædvanligt i forestillingen om jorden som et skib. Meget smukt hedder det i Sólarlj. str. 77, at Odins kone ror på jordskibet, higende efter vellyst; og silde rebes hendes sejl, der larmende slå på begerlighedens tov:

Óðins kván
rœr á jarðar skipi,
móðug á munað;
seglum hennar
verðr síð hlaðit,
þeim er á þráreipum þruma.

[2]) Således håber jeg, at alting i Baldersmythen vil være forklaret, undtagen det sted om hans domme. Det er overmåde uheldigt, at udtrykket i den yngre Edda: at engi má halldask ell. hallask dómr hans, kan forklares på to lige modsatte måder. Hvad er Balders domme? hans ytringer, lysets stråler; at dœma er, som bekendt, at tale, ytre sig. Kan man antage, at de gamle have tænkt på lysstrålernes lige gang eller brydning? at en har sagt: lysstrålen går altid lige, og en anden så har rettet: nej, den kan også brydes? En opfatning af noget, som vedkommer lysets natur, må der nødvendig tænkes på; jeg er mest tilböjelig til at antage den første, thi solstrålens lige gang måtte let iagttages selv i den simpleste hytte; og den lige vej er den bedste.

ter (Hyndlulj. str. 20); men det er ikke klart af sammenhængen, om dermed menes gudinden[1]. Ligesom Idun vogter sine æbler, frugten af det fredede træ i have og lund, således sysler Nanna ufortrøden med sine blomster på mark og eng; og for at fuldende hele billedet, stille vi endnu ved siden af dem græsset, mosset, som er håret på Sifs hoved. Da Balder og Nanna sade sørgmodige hos Hel, og Hermod med uforrettet sag måtte forlade dem (jeg har flere gange berørt dette, thi det er så talende), da gav Balder ham ringen Dröpner med til Odin, men Nanna sendte Frigg et tæppe eller slør og hendes tærne Fulla et fingerguld, alt til minde, til jærtegn, om den glade og lykkelige tid, da de levede og virkede sammen. Hvad enten gaven til Frigg er et tæppe for hendes fødder, når hun stiger ned til sin jord, eller et slør for hendes hoved, gen-

---

[1]) Om betydningen af Nanna og Nepr kan der ingen tvivl være. Uhland (s. 147) har allerede forklaret mythen: »Nanna ist die blüthe, die blumenwelt, deren schönste zeit mit Baldurs lichtherrschaft zusammentrifft. Dafür spricht zunächst der name ihres vaters: Nep, Nepr, knopf, knospe; tochter des blüthenknopfes ist die blume«. At nenna, møs. nanþjan, oldht. ginendan, er at sysle med, henvende sindet på; nenninn er ufortrøden flittig, nenning varig syslen, især med let, behageligt arbejde, og med hensyn hertil kaldes just kvinden nanna; vort nænne er at få sind til, kunne få det over sit sind, give sig hen til. Faderens navn skrives Nefr, Nepr, Nafar, Nefirr, hos Saxo Gevar; jeg har allerede för ytret den formodning, at en streg for n kunde være overset, så at der måtte læses Gnevar, da falde navnene sammen (jf. Sólarr ok Gnævarr, Völsungas kap. 35). Roden at hnafa, hnefja, nut. hnefr, er såvidt jeg for öjeblikket véd tabt, men der findes en datid hnóf, hvoraf hnœfilyrði og andre afledninger, og forstærkede former: hneppr, at hneppa, danne knippe, knup; nipr, norsk og jysk nipper, net, det vil sige net og pent sammenföjet, hos Hr. Michael knepper; jf. jysk nevver, sysselsat, at nevre med noget; vel også norsk næpen, behændig, o. fl. Om Nanna i Hyndlulj. er gudinden, kan jeg ikke afgöre; for det synes at tale den fremskriden, der findes i navnene Fróði, Kári, Álfr, Nanna, Faderen hedder her Nökkvi, der efter Uhland og B. H. også betyder knäuel, ballen; jf. jysk at nykke, nökke.

nemvævet med blomster, meningen er lige klar[1]. På den yndigste måde er her frugtbarhedens, overflødighedens, ring parret med Nannas slør og med guldringen på fyldens fingre. Således sender svend eller mø, i hvis hjærte lykken er svunden, fra en fjærn egn sine elskede et venligt ord og et rosenblad, for at minde dem om, at hjærtets fylde, endskönt svunden, bleg, falmet og forvandlet til en skygge, aldrig kan glemme de timer, da den stod i sin frodige blomstring.

Nu have vi blandt gudinderne fremdeles to, om hvilke vi rigtig nok ikke vide stort mere end deres navne, Ilmr og Njörunn (Sn. s. 113), men som åbenbar høre hen til denne kreds, til Nannas følge. Thi Ilmr, Ilm er duft (at ilma, dufte), og Njörunn, den bindende, flettende, vævende, forekommer, sørgende som Nanna, da natten dækker jorden (Hrafnag. str. 15)[2]. Den sidste sidder hos Nanna om dagen, hjælper hende med at binde blomsterkransen og at slynge den hen over jorden, ligesom Draumnjörunn (Alvíssm. str. 31) om natten slynger de underlige drömmekranse i menneskets slummer; og når nu de have knyttet og strikket og virket og vævet og borderet, så gyder Ilm sin duftende salve ud af sin krukke over blomsterkronen, over det brogede slør, så at duften stiger op og fylder luften med vellugt[3].

Mere end nogensinde vil det vel nu, da vi have fuldendt vor beskuelse af hele denne digtning, være klart, at

---

[1]) Ripti, af rept (lèrept, lærred) er dug i dette ords gamle betydning; i Rígsmál str. 18 bruges det om svøb eller lagen: kone lagde den rødkindede dreng i svøb, sveip ripti; faldr er et slags kvindeligt hovedtöj eller slør, formodentlig kaldet så af de folder, hvori det var lagt.

[2]) Njörunn og Jörunn (ikke jórunn) er samme navn.

[3]) Dette minder tillige om den gamle skik, at møer på midsommersdag i middagsstunden flette en krans af ni slags blomster; og ni slags blomster lægger møen midsommernat under sit hoved, for at drömme om sin fæstemand.

norden havde sans for andet end drab og blod, havde sans for lykke og velsignelse, for tab og tårer, for glæde og ynde, for savn og venlige minder. Selv den stakkels Lappe har jo sin Rana neid, sommerjomfruen, den grönne jomfru, som bor ved stjærnerne, og gör markerne grönne og græsfulde til rensdyrenes og andre kreaturers føde (Kildal i Skand. s. skr. 1807. 2, 452); og vi, hvis fædre igennem det, de have efterladt os, tale så tydelig til os, have så længe kunnet give os hen til, i luftkasteller at søge det, der ligger lige for os på vore velsignede marker og duftende enge; have så længe kunnet give os hen til den forestilling, at vore forfædre vare kun vilde barbarer, uden sans for den ynde, der igennem öjet fylder sjælen og velsigner hjærtet, uden fornemmelse af den smærte, der skærer igennem menneskets bryst ind til de fineste fibrer.

60. Forseti, retfærdighedens gud (forsidderen, rettens forstander, dommer) er en sön af Balder og Nanna. Alle, som komme til ham med vanskelige sager, gå forligte bort; hos ham er det bedste domsted blandt guder og mennesker; hans bolig Glitnir (den skinnende) har guldstøtter og er tækket med sølv (gulli studdr ok silfri þaktr); dèr bor han de fleste dage og jævner alle sager (svæfir allar sakar). (Sn. s. 18. Grimnism. str. 15).

Under Navnet Fosete dyrkedes denne gud, ved den tid da kristendommen blev indført, på øen Helgoland, der kaldes Fosetesland (Alcuini Vita sancti Wilibrordi, cap. 10 o. a.) Balder dyrkedes i Vestfalen.

Retfærdigheden øvedes på tinget på den lyse årstid, under åben himmel, bestrålet af det hellige lys, kun medens sol var oppe, i den blomstrende naturs skød. Tingets hellighed og retfærdighedens renhed udtrykkes i gudens faste dejlige bolig. Balders glans breder sig ud over sönnen — Om Syn er talt foran (§ 46).

61. Þórr. Sif. Ulr. Meili. Her har jeg ikke meget mere at göre, end at fortælle. Thor (t. Donar) er tordenguden, det vide alle; og dertil sigte alle fortællinger om

ham. Så har vel digtningen her forladt sin mildhed? ingenlunde. Han er stærk, forfærdelig stærk, og frygtelig i sin vrede, men han er den godmodigste skabning, der kan være til (hvo har ikke gjort den erfaring: enorm styrke er hos mennesket parret med troskyldig godmodighed). Han er en fjende og skræk for jætterne (det onde), men menneskeslægtens hulde ven (hröðrs andskoti[1], vinr verliða. Hýmiskv. str. 11). Han tordner ikke for at ødelægge vor jord, men for at velsigne den; agerdyrkningen, især jordens forberedelse dertil, er bestandig genstand for hans omhu. Så herligt og så sandt have vore forfædre stedse opfattet naturkræfterne; når de have set dem i hele deres storhed og frygtelighed, gribe de tillige deres velgörende side. Alle Aser virke, våge, tordne og stråle for dem.

Hvad enten Thor viser sig som en gubbe eller yngling, bærer han rødt skæg, hans natur er ild, styrkens bælte omgiver hans lænder; hammeren svinger han i sin hånd; han farer på en kerre med bukke, fra hvis tænder og hove udfare gnister, og den rødmende sky giver genskin af hans luende blik; over sit hoved har han en krans af (tolv) stjærner (Stephanii notæ in Sax. s. 139); under hans fødder hviler jorden, og bærer mangfoldige spor af hans vældige fodtrin.

Asathor er den stærkeste af alle guder og mennesker. Han er en sön af Odin og Jorden. Det rige, han hersker over, hedder Þrúðvangar eller Þrúðheimr, og hans hal hedder Bilskirnir; i den sal, det största hus som er blevet bygget, er fem hundrede og fyrretyve gulve (stokværk). Hans tvende bukke hedde Tanngnjóstr og Tanngrísnir (Tanngnír) som drage ham i hans vogn (reið); derfor kaldes han Ökuþórr; også vagna verr (vognværger). Tre kostelige ting ejer han: hammeren Mjölnir, som hrimthurser og bjærgriser kende, thi den har knust mangen hjærneskal på deres fædre og frænder; bæltet Megingjarðar, når han spænder

[1]) hröðr er et jættenavn, og modsætningen viser, at der må læses således (for hróðrs).

det om sig, bliver hans Asastyrke dobbelt så stor; jærnhandskerne (járnglófar), som han behøver til at tage med på hammerskaftet. Ingen kan fortælle alle hans storværker. Han er fader til Magni, hvis moder var Járnsaxa, og til Móði; han er Sif's ægtemand, deres datter er þrúðr, og stiffader til Ullr; fosterfader[1] til Vingnir og Hlóra; han kaldes også selv Vingþórr og Vingnir og Hlórriði. Han er Asgårds og Midgårds værge (verjandi), og kaldes Miðgardsveorr, Harðveorr eller blot Veorr og Veoðr. Hans tjenere ere Þjálfi og hans søster Röskva. Han er broder til Meili, Odins sön, om hvem man ellers ikke véd noget. (Sn. s. 14. 53. 58. 59. 63. 112. Grimnism. str. 4. Alvíssm. str. 3. Hamarsh. str. 1. 8. Völuspá str. 55. Hýmisk. str. 21. 31. 34. 37. Harbarðsl. str. 9).

Alt dette skildrer tordenguden[2]. Dertil sigter også, at

---

[1]) Udtrykket fóstri er dobbeltydigt: fosterfader og fostersön; at det første er meningen, ses af fortalen til Sn. s. 151, hvor Vingener anføres som Vingethors sön.

[2]) þórr anses for en assimilation for þunr, donar; þrúðr betyder fast, stærk, sammenpakket (compactus); jeg har formodet, at derved sigtedes til den tykke sky, siden hele hans rige hed þrúðvangar, som da vilde være skyvangene, og dèr er det jo han hersker; han hedder også þrúðugr áss (Hamarsh. str. 17) ja þrúðvaldr goða (Harbarðsl. str. 9) hvilket ikke ret vel kan betyde deres stærke hersker, thi gudernes hersker var ej han, men Odin; men når der menes skyhersker, så er det ligefrem; hammeren kalder han sin þrúðhamarr (Œgisdr. str. 57). Hans bolig bilskirnir, af bil og skírna, sigter til lynglimtene, der i afbrudt tid fare ud og oplyse. Ligeså bukkenes navne, de tænderskærende eller gnistrende; og bukkene selv ere billeder på alle stærke drifter (efter Grundtvig) og på lynildens spring på de höje fjælde. Navnet Ökuþórr henfører Edda til at age; andre sammenligne det med hans finske og keltiske navn Taranucco (af lett. okka, auka, storm?). Mjölnir er knuseren; bæltet styrkens gjord; magni, den som besidder styrke, og broderen móði, den modige. Vingthor og Vingner har uden tvivl hensyn til tordenvejrets flugt; hlóra (glóra, Sn. s. 151) til den udströmmende hede eller de funklende lyn; og hlórriði er da den, der farer på den luende vogn (reið); veorr og veoðr kommer formodentlig af at vea, udvidet vígja, vie,

han ikke, som de andre guder, hver dag kan ride til deres domsted under Yggdrasils ask, men må vade derhen gennem åerne Körmt og Örmt og to Kerlaugar, thi Asabroen vilde ellers stå i luer og de hellige vande gløde (Grimnism. str. 29). Det sidste navn antyder varme bade (Körmt er samme ord som øen Karmen); der menes vel da skyerne, som hedes og dampe i det han farer igennem dem, og den derfra nedströmmende lune tordenregn. Når han kommer farende, bæve fjældene, bjærgene briste, jorden splittes og står i luer; himlen dundrer under ham, og havet brænder (Œgisdr. str. 55. Hamarsh. str. 21. Þórsdr. Sn. s. 61).

Saxo kender ham også som Odins sön (Othino genitus), med hvis styrke og kræfter intet menneskeligt eller guddommeligt kan lignes, såvel som hans kølle (clava), hvis uhyre slag intet skjold kan modstå (Saxo s. 71. 118. 275). Derhos omtaler han (s. 630) tordenkilerne eller såkaldte Thorshamre (mallei Joviales), som kong Magnus Nielsön fandt på en ø ved Sverrig, og førte hjem som sejerstegn.

Mangfoldige ere de udtryk og omskrivninger, hvormed skjaldene på deres vis forherlige denne guddoms styrke og vælde, hans luende blik, hans flyvende fart, hans vældige gerninger. Han er stærk og mægtig, dådkraftig, hårdsindet (þróttöflugr, dáðrakkr, harðhugaðr. Hýmiskv. str. 23. 39. Hamarsh. str. 22); menneskeslægtens forsvarer, men jætternes skræk og ødelægger (så er öldum bergr, Hýmiskv. str. 22; jötna ótti, bergdana brjótr, fellir flugstalla fornjóts goða. Háustl. og Þórsdr.); jætten, som vil kysse ham, i den tanke at det er Freja, farer tilbage for hans luende blik; med sine hvasse öjne ser han på midgårds-

hellige, beskerme, og betyder da forsvarer. Þjálfi betyder den rask arbejdende, og röskva den raske. Thor har endnu mange andre navne: Atli, den frygtelige; Ásabragr, den udmærkede as, og Ásahetja, asakæmpen; Ennilangr, Eindriði (eller Einriði), Björn, Sönnungr, Rymr, Rymir og Rymnir (Sn. s. 112).

ormen (Hamarsh. str. 27. Sn. s. 53). Når Aserne nævne ham er han strax tilstede og slagfærdig (Sn. s. 26). På lignende vis, og snart som gubbe, snart som ung mand viser han sig i sagaerne. En mand i Trondhjem, Finn, der siden lod sig kristne, viste foragt for de gamle guder; hans fader forestillede ham, hvorledes det vilde gå ham ilde, når han ikke ærede Thor, der havde øvet så vældige gerninger, faret igennem bjærge og kløvet klipper, medens Odin rådte for sejer (Fms. 2, 154). Ved slaget på Fyrisvolde blotede Styrbjörn Thor; og om natten så man en rødskægget mand, der kvad en ildevarslende sang (sst. 5, 249). På Rødsø i Norge var Rød en af Thors ivrigste dyrkere. Kong Olaf Tryggvesön sejlede derhen, for at udrydde den gamle tro; da gik Rød til Thors hov; guden hugede ikke disse fremmedes ankomst, men endelig lod han sig af sin dyrkers bönner overtale til at opblæse sit skæg og tude sin skægrøst, og fremkaldte en så stærk modvind, at kongen måtte vende tilbage (sst. 1, 302). På Island blev Thangbrands skib slået i stykker i en skrækkelig storm; det var Thor, der havde ført det bort af skibslejet, rystet begge borde, og stødt det imod grunden (sst. 2, 204. Kristnis. kap. 8). Ligesom Odin åbenbarede han sig også for Olaf Tryggvesön. Da denne engang med jævn vind sejlede langsmed landet, stod der en mand på en fremragende klippe, og kaldte på dem, og bad dem tage sig ombord. De styrede da derhen, og lode ham stige ud på skibet. Han var höj af væxt, ungdommelig, smuk af udseende og rødskægget. Næppe var han kommen ombord på drageskibet, förend han begyndte allehånde löjer og drillerier med folkene, som morede sig derved; de vare nogle uslinger, sagde han, uværdige til at følge så berömt en konge eller fare på så smukt et skib. De spurgte, om han kunde sige dem tidender, gamle eller ny; han svarede, at de vilde nok kun spörge ham om få ting, som han jo kunde oplyse. Da han nu blev bragt for kongen, og folkene roste hans kundskab, vilde kongen høre en eller anden

gammel historie. Så vil jeg da begynde med det, herre, sagde manden, at det land, som vi nu sejle udenfor, var i gamle dage beboet af riser, men disse fik en så brad bane, at de næsten alle døde på en gang, og der blev kun to kvinder tilbage. Så begyndte mænd fra Østerlandene at bebygge dette land; men hine store kvinder gjorde dem sådan fortræd og plage, så de ikke kunde begå sig, förend beboerne fandt på, at kalde på dette røde skæg til hjælp for sig (at heita á þetta hit rauða skegg til hjálpar sèr); og jeg greb strax min hammer, og slog de to kvinder tildøde; og landsfolket her har blevet ved at kalde på mig til deres understøttelse, indtil du, konge, således har ødet alle mine gamle venner, at det vel var hævn værd. I det samme så han med et bittert smil på kongen, og skød sig ud overbord så rask, som man kunde skyde en pil på søen; og de så ham aldrig mere (Fms. 2, 182). I denne fortælling, hvor underlig den end ved første öjekast ser ud, udtrykkes ligefrem Thors fjendskab mod jætterne og deres udryddelse ved ham, det vil sige, den måde hvorpå han ved sin virkning på fjælde og bjærge forbereder kulturen og baner den vej blandt menneskene. Det vil nu også blive indlysende af de følgende myther: jorden er hans hulde veninde, hans öjesten; men for dens skyld kæmper han også med det vidtoprørte hav; han vandrer derhos hen til de vildeste fjældegne og udørkener, strider med de styrtende bjærgströmme, og farer ind i de malmfulde fjældhuler, men her, hvor jordens vildhed er uimodtagelig for hans velgerninger, taber hans tordenkile tildels sin kraft.

Thors kone Sif giver os et nyt billede på jorden (navnene på jorden, Sn. s. 118). Hun hedder den hårfagre (it hárfagra goð), Jærnsaxas medbejlerske, moder til Þrúðr (Sn. s. 63). Guldet kaldes hendes hovedhår (haddr Sifjar) ifølge den allerede berørte mythe, at Loke afskar hendes hår, og skaffede hende ny guldlokker (Sn. s. 69). Navnet er ent. til sifjar, slægtskab. Hun er, såvidt jeg skönner, ikke, som Uhland antager, kornmarken, thi den hører

nærmest Frej til, men det med græs bevoxte bjærg, modsætning til Jærnsaxa, som hersker i den øde ørken; den nögne klippe Hrungner vilde gerne have hende. Endelig siger jo folkenavnet på hendes hår det tydelig nok: det er en mosart, guldhår, polytrichum aureum, jf. Severmos, Stenseverurt, Marchantia polymorpha (hos Hornemann), hvis begyndelse Sever vel ligefrem er ejef. Sifjar. Grimm ytrer sig imod, at Sif skulde være samme ord som den vendiske korngudinde Siva.

Sif er moder til Ullr; faderen nævnes ej, thi han er Thors stifsön (stjúpr Þórs) og Thor er hans stiffader (Ullar mágr). Han er en så ypperlig bueskytte og skiløber, at ingen deri kan kappes med ham (han hedder bogaáss, veiðiáss, skjaldaráss, öndráss); han har også fagert udseende, og har krigers færd; det er godt at påkalde ham i enekamp (Sn. s. 18. 53. 54. 56). Skjoldet kaldes hans skib (Ullar skip, Ullar askr, Sn. s. 87. 88). Hans bolig hedder Ýdalir (regndalene) og modsættes Frejs Alfheim; hans anseelse må ej have været ringe, da Odin selv lover ham gunst (Grimnism. str. 5. 42) og kong Atle svor ved hans ring (at hringi Ullar, Atlakv. str. 30). Nordens vinter er trofast. Ved Rind have vi allerede set, at han (Ollerus), i følge Saxos fortælling, forjager Odin fra Asgård; fordreven af Odin flygter han atter til Sverrig, hvor han bliver dræbt; og det hedder, at han således galdrede et ben, at han brugte det isteden for skib, for at fare over havet (ut ad trajicienda maria osse navigii loco uteretur, Saxo s. 131); hvilket Finn Magnusen oplyser derved, at de ældste sköjter forfærdigedes af ben[1]. Uller er altså den egentlige vintergud, modsat Balder som sommergud, der, som vi have set, også kaldes hans frænde (Ullar sefi). Viborgs mening, at Uller er den samme som Tyr, og kunde afbildes enhåndet, forekommer mig uforenelig med alt hvad Edda véd

[1]) Mon ikke Evind Skjaldespillers udtryk (Ynglingas. kap. 9) kunde sigte hertil? Skade kaldes sævar beins- ok öndr-dís, hvor man ellers forklarer søens ben om bjærget.

om dem. Uller må afbildes i vinterdragt som bueskytte og skiløber.

Om de følgende myther henviser jeg en gang for alle til Uhlands Thor; dette åndfulde skrift har været min fornemste vejleder, skönt jeg ved hver ting har forsket i kilderne selv, og heller ikke i alting følger Uhland; når to se på den samme ting, se de den ikke med samme öjne. Det vænter jeg heller ikke af mine læsere, men jeg håber ved dette skrift at have givet forskningen, der hos os så længe har hvilet, et stød fremad.

62. Thor og Hrungnir. Hrungnersmythen har uden tvivl i oldtiden været genstand for flere digtninger: af den have vi kun et brudstykke i Thjodolf hin Hvinverskes Haustlöng og den yngre Eddas fortælling (Sn. s. 56) samt hyppige hentydninger dertil hos skjaldene. Deraf er indholdet følgende: Thor var engang faren til østerveje for at knuse trolde, men Odin red på Sleipner til Jötunheim, og kom til en jötun, der hed Hrungnir (Hrúgnir). Da spurgte Hrungner, hvad det var for en mand, han med guldhjælmen, der red gennem luft og hav, og sagde, at det var en forfærdelig god hest han havde. Odin svarede, at han vilde vædde sit hoved på, at der ikke fandtes nogen så god i Jötunheim. Hrungner sagde, at en god hest var det, men han havde en, der hed Guldfaxe, som tog langt större skridt; hvorpå han sprang op på den, og sprængte efter Odin. Denne var bestandig forud, men jætten var kommen i så stærkt jættemod, at han ikke selv vidste af det, förend han var kommen indenfor asagrind. Og da han kom til hallens dör, bøde Aserne ham til drik. Da han var kommen ind, krævede han drik; hvorpå Aserne satte de skåler for ham, som Thor plejede at drikke af, og dem tömte han ud, hver i ett drag; og da han nu blev drukken, skortede det ikke på store ord; han vilde tage Valhal, sagde han, og føre den til Jötunheim, Asgård vilde han styrte ned, og slå alle guderne ihjel, undtagen Freja og Sif, som

han vilde tage hjem med sig; og da Freja gik og skænkede for ham, ytrede han, at han vilde drikke alt Asernes øll. Da Aserne endelig bleve kede af hans overmod, nævnte de Thor, som strax kom, og svang sin hammer, og var meget vred, og spurgte, hvo der var ophavsmand til det, at hundvise jætter skulde drikke dèr, eller havde givet Hrungner tryghed til at være i Valhal, og hvorfor Freja skulde skænke for ham som ved Asernes gilder? Hrungner, der just ikke med venneöjne så på Thor, svarede, at Odin havde indbudt ham, og han var under hans beskyttelse. Thor sagde, at den indbydelse skulde Hrungner komme til at fortryde, förend han kom ud; men jætten svarede, at det var kun liden hæder for Asathor at dræbe ham våbenløs som han var; det var större prøve på hans mod, hvis han torde stride med ham ved landegrændsen (át landamæri) på Grjóttúnagarðar; dårskab var det også, sagde han, at jeg lod mit skjold og min hén (hein) blive hjemme; havde jeg haft mine våben her, så skulde vi nu have prøvet holmgangen, men jeg erklærer dig for en niding, hvis du vil dræbe mig våbenløs. Thor vilde ingenlunde undslå sig for enekamp, når han blev æsket på holm; det var noget, som ingen endnu havde budt ham. Hrungner drog nu sin vej, og skyndte sig hjem; det var en rejse, som blev meget omtalt blandt jætterne, såvel som det stævnelag med Thor; og det var dem af stor vigtighed, hvo der sejrede; thi blev Hrungner overvunden, som var den stærkeste iblandt dem, så havde de kun ondt at vænte af Thor. De gjorde da på Grjottunagårde en mand af ler, ni raster höj og tre bred mellem skuldrene; et hjærte kunde de ikke finde, der passede til hans störrelse, de toge derfor en hoppes; men det var ikke stadigt, da Thor kom. Hrungner havde et hjærte af den hårde sten og det var spidst med tre kanter (som den magiske karakter, man siden har kaldt Hrungners hjærte); af sten var også hans hoved, og hans skjold var ligeledes sten, vidt og tykt; og dette skjold holdt han for sig, da han stod på Grjot-

tunagårde og biede på Thor; men til våben havde han en hén, som han svang over sin skulder, så han var ikke god at vove sig i kast med. Ved siden af ham stod lerjætten, der er kaldt Mökkrkálfi, og han var meget ræd; der siges, at han meg, da han så Thor. Thor fór til holmstævnet tilligemed Thjalve; Thjalve løb da hen til det sted, hvor Hrungner stod, og sagde til ham: du står uvarlig, jætte; du holder skjold for dig, men Thor har set dig, han kommer farende i jorden, og anfalder dig nedenfra. Da skød Hrungner skjoldet ned under sine fødder, og stod på det, men sin hén greb han med begge hænder. Derpå så han lynilde, og hørte stærke brag; og så han da Thor i sit asamod, heftig fór han frem, og svang hammeren, og kastede den i lang afstand mod Hrungner. Denne løfter henen med begge hænder, og kaster den mod hammeren, og de mödes i flugten, og henen brast itu; den ene del faldt på jorden, og af den ere alle henbjærge blevne til, den anden sprang med sådan kraft i hovedet på Thor, at han faldt forover til jorden; men hammeren Mjölner traf Hrungner midt i hovedet, og knuste hans hjærneskal i små smuler; men han selv styrtede hen over Thor, så at hans fod kom til at ligge om Thors hals. Thjalve stred med Mökkerkalve, der faldt med liden hæder. Thjalve gik derpå hen til Thor, og vilde tage Hrungners fod bort, men formåede det ikke; så kom alle Aser til, da de spurgte, at Thor var falden, men heller ikke nogen af dem mægtede det. Da kom Magni, en sön af Thor og Járnsaxa; han var kun tre år (eller tre dage) gammel, og han kastede Hrungners fod af Thor, og sagde: Det er stor skade, fader, at jeg kom så silde; denne jætte, tænker jeg, kunde jeg have slået ihjel med min næve. Thor stod da op, og hilste kærlig sin sön, og vilde give ham jættens hest Guldfaxe; men Odin sagde, at det var vrangt gjort af ham, at give gygesönnen, og ikke sin fader, så ypperlig en hest.

Thor drog hjem til Thrudvange, og henen sad fast i hans hoved. Da kom der en völve, hun som hedder Gróa,

Örvandill den frøknes kone; hun gol sine galdre over Thor, til henen løsnede; men da Thor mærkede det, og just havde håb om at henen vilde gå bort, vilde han lönne Groa for sin lægedom, og glæde hende; han fortalte hende da, hvorledes han havde vadet nordenfra over Elivágar, og i en kurv på sin rygg havde båret Örvandel fra Jötunheim; og til jærtegn fortalte han, at hans ene tå havde stukket ud af kurven og var frussen, hvorfor han havde brudt den af, og kastet den op på himlen, og gjort den stjærne deraf, som hedder Örvandels tå. Endelig tilföjede han, at det vilde ikke vare længe, för Örvandel kom hjem. Men Groa blev så glad derover, at hun glemte alle sine galdre, og henen blev ikke løsere, og sidder endnu i hovedet på Thor. Derfor må man ikke kaste en hén tværs over gulvet, thi da røres henen i hovedet på Thor.

Det gamle digt holder dette i en ædlere stil; indledningen har det ikke, men kun kampen selv således som den var genstand for en afbildning; nemlig kampen mellem Thor og Hrungner; Thjalve tales der ikke om. Henen sidder også her i Thors blodige pande. Groa, der ej nævnes, men omskrives ved ölgefjon, øver også her sine galdre. Hentydning til mythen findes i Harbarðsl. str. 15, hvor Thor taler om, at han fældte Hrungner, den hovmodige jætte med stenhoved (jf. Hýmiskv. str. 16. Œgisdr. str. 61. Sn. s. 54. 87. 88. Kormakss. s. 40: Thor kaldes haussprengir Hrungnis, skjoldet fótr Hrungnis, iljablað Hrungnis).

Hvad der nu i mine tanker strax ved denne mythe giver sig tilkende er dens hovedtanke: lynilden, der slår ned i fjældet og splitter det. Hrungnir eller Hrúgnir (formod. af at hrúga, rynke, sammenhobe, ligesom lægge fold på fold) er det nögne rynkede fjæld med sine tinder; alt er her af sten; våbenet er flint, der også brugtes til hvættesten. Ved siden af fjældet står lerbjærget, indhyllet i tyk tåge (mökkr)[1] og med sine rindende strömme. Kampen

[1]) Således forekommer ordet i þokuvísur, Fms. 3, 97-98 (jf. d.

stod ved Grjóttúnagarðar, på grændsen af den med mindre stene bedækkede mark. Modsætningen imellem Thor og Hrungner er klar; den sidste er en afmægtig efterabelse af den første; hans flintvåben indeholder også ild som Thors hammer. Det er ikke blot lynildens virkning der skildres, men tillige den mægtige velgörende gudekraft og jættenaturens afmagt og hovmod. Thor sprænger fjældet, for at bane vejen for agerdyrkning. Mindre klar er Thjalve. Uhland forstår ved ham det ufortrødne arbejde (þjálf), menneskets arbejde for at forberede bjærget til dyrkning. Han råder Hrungner til at dække sig med skjoldet nedentil, det er et råd af en, der er vant til at bearbejde bjærget nedenfra. Dèr virker den flittige landmand; når han ser op ad, står klippen for ham som en stenrise, men tordenskyerne samle sig over hans isse, lynilden farer ud og splitter ham ad. Uhland anser også Thors rige, Thrudvange, for den frugtbare jord. Derimod har jeg ved Thjalve, der jo er Thors tjener, tænkt mig en ledsager af tordenvejret, det styrtende tordenskyl, efterdi Thor får ham af en havbo (hraunbúi), og han strider her med lerbjærget, der ligeledes skyller som han, men af angst. I det gullandske sagn om Thjalvar eller Tilvar (i Gutalag) er han ligeledes forbunden med Thor; det er Thor, der udsender ham, og lader ham bringe den himmelske ild ned til jorden, så at landet bliver befriet fra jætter, det vil sige opdyrket. Forklaringen heraf har imidlertid ingen væsentlig indflydelse på hovedmythen.

Oplysning vindes også ved det smukke sagn fra Øvrethelemarken, som Hammerich meddeler (om Ragnaroksm. s. 93): »Stedet er ikke en smilende bygd, men en grålig urd, skarpe og nögne stenblokke bedække dalsletten i vild uorden. Oprindelsen til denne Urebøurd er denne: Engang da der stod to rige bryllupper ved Urebø fik Thor »med tungum hamri« det indfald at bede sig til gæst hos sine gode gamle Thellebönder. Ved det første lag, han

mak); kalv kaldes enhver mindre genstand, der ligger ved siden af en stor: den lille ø ved den store, den unge urt ved sin moder o. s. v.

kom til, fik han en rundelig velkomst; thi brudgommen satte sin ølltönde for munden, drak Thor til og rakte så ham tönden. Men i det andet gilde kom værten med sit øll i en kumme. Da blev Thor hed i hovedet, för af øll, men nu af vrede. Hastig gik han hen til det gæstfri brudepar, førte dem med samt deres gæster i sikkerhed op på Brudesten, og så slog han med sin tunge hammer i fjældet, slag i slag: dalen med gård og kirke, og de karrige bryllupsfolk fik ligstene af Hovklis fjæld. Men ved de hidsige slag flöj »Tungumhamri« ham af hånden ned mellem stenstyrtningen, og nu måtte Thor ned i urden at lede. Langt om længe fandt han sin hammer; men imedens han ryddede efter den, havde han væltet en rende tværs igennem de uhyre fjældbrokker; det er Thors vej, en sætervej, der kun har fodfæste for det bjærgfødte kvæg.« Umiskendelig er det en mythe, ligesom vor; en stor naturomvæltning er frembragt ved lynilden; men den måtte jo have sin höjere eller dybere grund, thi guderne göre intet uden årsag. Brudeparrets ugæstfri sind nedkaldte den straffende gud.

Slutningen af Hrungnersmythen fører os endnu over i en anden tankegang. Fjældet er splittet ad, men det kaster sine flintestene ud over den hele jord; dèr ligge de endnu, og hindre sæden i at skyde op. Henen bliver endog siddende i Thors pande; det må være en gammel mythe, siden Lapperne just fremstille Thor således med en flintesten i panden. Skal derved tænkes på flinten, hvori ilden ligger skjult, eller på stene og hagel, som løsnes i skyerne, og forberede overgangen til den frugtbare årstid? eller er Thors pande selve jordens overflade, fra hvilken han stiger op som jordens sön? I det hele er det klart, at Thor må tænkes som en beskermende guddom, der vinteren over, medens de andre velgörende guder have tabt deres kraft, våger over sæden, der er nedlagt i jorden, og ved sine tordenvejr befordrer dens opskyden i våren. Det ligger i tillægget om Örvandel og Groa, der have hensyn til sæden,

som udskyder sin spire, og til dens væxt. Thor bærer den første i sin kurv (norsk meis, flættet af vidier) over de iskolde strömme, han bevarer plantelivet vinteren over; men spiren vover sig for tidlig ud, en tå fryser af; et stjærnebillede af lignende form må have givet anledning til at tåen kastes op på himlen; den tanke er os allerede bekendt: hvad der af jættenaturen må ødelægges og ikke er til mere nytte på jorden, det forvandle guderne til tindrende stjærner. I hovedsagen er således mythen tydelig, skönt der om ordene kan være forskellig mening: örvandill kan nemlig henføres til aurr, jord, eller til ör, pil, og til vöndr, en vånd, eller at vanda, bearbejde, anvende flid på noget; mig forekommer det antageligt, at aurvöndr er jordvånden, spiren, og aurvendill herskeren over denne vånd, sæden gjort til person; ikke uden grund kaldes han frœkinn, den kække, thi han er meget tapper og må tit vove noget, om han også står fare for at miste sin tå; hans kone er gróa, norsk gro, det første skud græs (vættergro er spådomsgræs); hun sørger for at græsset skyder op, dækker stenen og gör den uskadelig, for at hendes mand så kan arbejde sig igennem. »Es ist ein ansprechendes bild« siger Uhland, »wie der getreue Thor, auf seinen götterschultern den fürwitzigen Örvandil tragend, durch die eisigen urströme watet, welche die heimath alles winternächtligen grauens sind«.

Det må falde enhver ind, herved at tænke på begyndelsen af mythen om Attis, hvis fortsættelse berører andre nordiske myther: Den knytter sig til en sten, som i gamle dage skal være falden ned fra himlen (Liv. 29, 10); af stenen Agdos på grændsen af Frygiens ørken dannedes Deukalions og Pyrrhas kiselstene; Zeus frier til gudernes moder (ligesom Odin til Rind), men fandt en uovervindelig modstand; hun føder dog det rå og vilde barn Agdistis, som Bakchos lader drikke af sin kilde (Stuhr s. 124). Her havde jeg gerne set, at Stuhr havde sagt, hvad agdos og agdistis betyde; isteden for folkeforklaringen vilde måske da have trådt den, at den åndige livskraft udvikler de første

spirende tråde, der tilsidst rive sig løs fra jordklumpen og skyde op som et granattræ.

Men vi have hos os selv endnu andre fortællinger, der hænge sig fast ved denne mythe. Saxo (s. 135) fortæller os adskilligt om Horvendil, en sön af Gervendil, og broder til Fenge. Horvendil er ligefrem vor Örvendill; Jyderne sætte' h i begyndelsen af mangfoldige ord (Saxo har også Hevindus for Evind); faderens navn Gervendil (t. Kérwentil, Gérentil) af geir, spyd, taler for at udlede Örvendill af ör, pil. Uhland antager derfor spydet for det spidse ax, der stræber opad som et skaft med spydjærnet: pilespidsen, for den ny spire, der stammer derfra. Denne Horvendil, der også fører tilnavnet audax (inn frækni), driver først sørøveri (han farer om imellem èlivágar); så kommer han om foråret i strid med en norsk konge Koller på en tækkelig ø midt i havet (ordene ere tydelige nok: interiora nemorum verna; vernantis loci jucunditas), og fælder først ham, derpå hans søster Sela. Denne Koller, mener Uhland, er den kolde (kollr for koldr, ligesom i Snækollr), men kollr er jo top, isse, og Finnekongen Snær eller Snækollr (Fornaldars. 3, 634) den snekullede, som bærer sne på issen. Dette bliver klart, når man ser på brødrene Sóti og Snækollr (sst. 3, 561), af hvilke den første er den nögne jordklump: på den ene side er han blå, på den anden rød, han har ingen klæder på kroppen, og er skaldet over hele hovedet, på ett hår nær, der står op midt af hans hjærneskal. Örvandels strid med Koller er altså spiren, der strider med snelaget. »Tiden er nu gunstigere, og han er selv stærkere, end da han blev båren over isströmmene. Den prægtige gravhöj, han laver for sin fældede modstander, er vel den höje tætte halmvæxt, og mandeboden af ti pund guld kan han også betale med gyldne korn«. Søsteren Sela er hunk. af Selr, der forekommer som et lignende væsen (sst. 3, 545). Se vi nu imod syden, så er der et gammelt tysk digt, hvor vi også finde vor helt som kong Orendil eller Erentel, den første

af alle de helte, der bleve fødte; han lider skibbrud, men bjærges af en fisker Eisen, får herrens usyede kjole, og derefter fru Breide, den skönneste af alle kvinder; hans fader hedder her Eigel (Grimm s. 347; jf. Munch, Nordm. gudel. s. 59). Egill, en ypperlig bueskytte, er istap; det er en anden Gervendil; Egill går uden tvivl igen i æventyret om Egil Vendelbo[1]. Her vilde der nu være anledning til at gå videre frem til Amlode og hans kværn (Amloða kvern, Sn. s. 67); men vi vilde da komme for langt bort fra Thor. Der er allerede adskilligt vundet, når vi i sagnets begyndelse se sammenhængen med ældgamle myther. Grimm sammenligner indholdet af hint gamle tyske digt med Odysseus og Nausikaa, og formoder at det er et brudstykke af en stor episk digtrække; vi kunne nu gå videre: der har været en række af mythiske digte, hvoraf Saxo har bevaret os adskilligt; og disse digte ere siden forvandlede til heltesange. Den menneskelige ånd er frugtbar: de mythiske digte om gudernes omsorg for verden forvandlede den til episke fortællinger om helte, og nu lave vi deraf de dejligste sørgespil. Hvorfor ikke? hver tid har sit at göre, og stoffet, som himlen yder, formes om i tidens rindende ström; den indre kærne i de himmelske gaver er stedse den samme, vederkvægelse for sindet.

Der har været en række af mythiske digte, som handlede om jordens første opdyrkning, det mest magtpåliggende æmne for den ældste slægt. Det se vi, når vi atter begive os til Saxo. Skjolds sön Gram (Saxo s. 26) var den förste konge; Gram er ikke hans navn, men hans tilnavn; han er Halfdan den gamle, stamfaderen til alle helteslægter (Hyndlulj. str. 14-16. Sn. s. 104); man behøver kun at læse kilderne, for at overtyde sig derom. Grams fosterfader Hroar med kilderne kende vi allerede; Hroars datter er

---

[1]) I saga Egils ok Ásmundar, kap. 12, forekommer Thor også; navnene Öskrauðr og Kúla og fortællingen selv gör det rimeligt, at her også findes forvirret genklang af naturmyther.

opfødt med Gram, og han giver hende siden Bessi tilægte[1]. I Edda overvinder han Sigtrygg, og ægter Álmveig (ælmströmmen; i Sn. fordærvet Alvig). Hos Saxo er derimod Sigtryggs datter Gro, som Gram træffer medens hun med sine møer tager til skovkilderne for at vaske. De derpå følgende sange har Saxo gengivet så smukt i sine latinske vers, at man deraf kan göre sig en forestilling om, hvor langt dejligere de (for en nordbo) må have lydet i den gamle danske tunge; nogle strofer deraf findes næsten ordret i de eddiske sange. Gram bejler til Gro, og byder hende en ring (frugtbarhedens), ligesom Skirner Gerde. Ja, vi finde her endog (s. 32) Svarin igen, hvis höj, Svarinshaugr, vi allerede kende fra Alferne (§ 24). Den samme Halfdan Bjærggram (ligesom Thor gram imod bjærgjætten) kommer endnu engang for hos Saxo (s. 324) tilligemed Thor (som en kæmpe Thoro) og han indlægger sig så stor berömmelse, at han anses for en sön af Thor (magni Thor filius existimatus; eller for Thors sön Magni?); strax forud går Vitolf, som vi også kende fra Edda (Hyndlulj. str. 32), strax efter (s. 327) overvinder Halfdan jætten Harthben, som han knuser med sin store hammer (miræ granditatis malleo). Hvad behøve vi mere? Det er soleklart, at vi have en mythesamling for os, og en af de ældste.

63. Thor og Geirröðr. Frasagn er det værdt, hvorledes Thor fór til Geirrödsgård, uden at have hammeren Mjölner eller Megingjord eller jærnhandskerne med sig; og det var Loke Skyld i. Thi da Loke engang i Friggs falkeham flöj ud for at more sig, flöj han af nysgerrighed til Geirrödsgård, hvor han så en stor hal; han satte sig, og så ind ad gluggen, men Geirröd fik öje på ham, og befol en af sine svende at gribe fuglen og bringe ham den. Men væggen var så höj at svenden vanskelig kunde komme op ad den, og det morede Loke, at den anden havde så megen besvær dermed, og han mente det var tidsnok at flyve bort,

[1]) I saga Egils ok Ásm. kap. 1 er der et stort dyr, som bortfører Hertryggs døtre; det hedder hjassi; er det Saxos Bessus?

når svenden var kommen over alt det værste. Da denne nu greb efter ham, bredte han vingerne ud, og strittede mod med fødderne, men fødderne sade fast, så han blev greben og bragt til jætten. Da denne så hans öjne, anede han nok, at det var et menneske; og da Loke tav og ikke vilde svare ham noget, låsede han ham i en kiste, og lod ham dèr sulte i tre måneder. Så måtte Loke endelig bekende hvem han var, og for at redde sit liv måtte han sværge Geirröd til, at han skulde få Thor til Geirrödsgård, så at han hverken havde sin hammer eller sit styrkebælte med sig.

På vejen gæstede Thor gygen Gríðr, moder til Vidar hin tavse; hun gav ham efterretning om Geirröd, at det var en hundvis og farlig jætte; og hun lånte ham sit styrkebælte, sine jærnhandsker og sin stav (Gríðarvölr). Thor drog da til åen Vimr, som er overordentlig stor. Da spændte han bæltet om sig, og stemmede Grids stav mod strömmen; men Loke (og Thjalve, efter Þórsdr.) holdt fast i bæltet. Da han var kommen midt ud i åen, voxte den så meget, at den skyllede ham over skuldrene. Da kvad Thor: Vox ej, Vimer, da dig vade mig lyster i jætters gårde; vid, om du voxer, voxer min asastyrke höjt op som himlen. Oppe i en kløft så han Geirröds datter Gjálp, der stod på begge sider af åen, og voldte dens væxt; da tog han en stor sten, og kastede efter hende, og sagde: i ós (munding) skal man å stemme; og han ramte altid hvad han kastede efter. I det samme kom han til land, og fik fat i en rönnebusk, og steg således op af åen; deraf er den talebrug kommen, at rön er Thors redning (reynir er björg Þórs)[1]. Da nu Thor med sine ledsagere var kommen til Geirröd, blev der anvist dem et gæstehus til her-

---

[1]) Om den lægende kraft, der tillægges rǫn (rogn), findes der vidnesbyrd samlede i Lex. myth.; men det hvorom der her må spörges, er forbindelsen med Thor. Er det den røde farve eller træets væxt på steder, hvor andet ej let kan trives, som de gamle have tænkt på?

berge, men der var kun én stol, og på den satte Thor sig. Da mærkede han, at stolen under ham blev løftet op mod taget; han stak da Grids stav op i bjælkerne, og trykkede sig selv fast ned mod stolen; og da blev der et brag, hvorpå fulgte et stort skrål, thi Geirröds døtre, Gjálp og Greip, havde siddet under stolen, og han havde brudt ryggen på dem begge. Da kvad Thor: en gang brugte jeg min asastyrke i jætters gårde, da Gjálp og Greip vilde løfte mig til himlen. Så lod Geirröd Thor kalde ind i hallen til lege; store ilde vare langs ad hallen, og da Thor var kommen ligeover for Geirröd, tog denne med en tang en gloende jærnkile, og kastede den efter Thor; han greb den med jærnhandskerne, og løftede den op i vejret, men Geirröd løb bag en jærnsöjle for at forvare sig. Thor kastede kilen, der slog igennem söjlen og igennem Geirröd og igennem væggen, og så gik den udenfor ned i jorden. (Sn. s. 59). Det væsentlige heraf findes også i Þórsdrápa (sst. s. 61), dog ej begyndelsen; åen Vimr nævnes ikke, heller ikke forekomme de ordsprog, Thor anbringer i fortællingen.

Meget afholdt må denne mythe have været, da den ofte har foresvævet skjaldene, og genfindes i flere former. Hos Saxo er den bleven til en underlig forvansket fortælling om Thorkild Adelfars rejse; han kommer først til Geruds broder Gudmund; dèr se de en flod med en guldbro, grændsen imellem mennesker og jætter (amnis aureo ponte permeabilis; det skulde da være broen over Gjöll); den sætte de over og komme til Geruds borg (sedes Geruthi); det er en mörk by som en med dunster opfyldt sky; i et gyseligt stenkammer sidder den gamle Gerud med gennemboret legeme ligeover for en spaltet klippe, og der ligge tre kvinder med brudte rygge; thi Thor har engang drevet den glødende kile igennem jættens bryst, i det han tillige spaltede bjærgvæggen, o. s. v. (Saxo s. 426). Et andet exempel på, hvorledes myther kan udarte, er en lignende fortælling i Saga af Þorsteini bæarm. (Fms. 3, 182), hvor man ligeledes finder Godmund, konge i Glæsisvellir, og

Geirröðargarðar, som Godmund og Thorsten drage hen til o.s.fr. Åen hedder her Hemrá. Thor er bleven til Thorsten, ligesom til Thorkel hos Saxo. Og til at oplyse selve mythen og de fra den udgåede fortællinger tjene tillige adskillige folkesagn om hine trolde eller jætter, der huse i bjærge, hvor metalårerne stryge; f. ex. det, F. Hammerich taler om i sine Rejseminder (Brage og Idun, 2, 522) fra Omberg ved brædden af Vettern: »En stakkels torpare var sent på natten ude i skoven; mörket faldt på, og hvor det gik eller ikke gik, tilsidst løb han vild. Efterat han længe havde vanket hid og did i den mulmsorte skov, så han endelig et lysglimt i det fjærne; han gik efter det, og kom ved dets skin ind i en rummelig hule. Der var kun to folk derinde, en kæmpestor jætte og hans hustru; en fæl stank strömmede manden imøde, og han havde heller atter set sig vanke vild i den mörke skov, end herinde med utyskerne. Såsnart han så en passende lejlighed, greb han den derfor strax til at byde farvel. Da han nu i den hensigt nærmede sig jætten, og vilde række ham hånden, blev jættekvinden underlig blød om hjærtet for den stakkels vandringsmands skyld. Ræk ikke hånden din til husbond min, men gløð hin jærnstang, og giv ham! hviskede hun. Han fulgte hendes råd, og rakte jætten den glødende ende. Jætten klemte så fast, at stangen gik tvært over, og en stump af den fór i gulvet; nu, råbte han, nu skönner jeg dog, at der endnu er varmt blod i Sveriges mænd«. Et senere historisk minde findes i fortællingen om Sneglehalle (Fms. 6, 361): kong Harald Hårdråde gik engang på gaden med skjalden Thjodolf; de kom forbi et sted, hvor de hørte nogen først trættes, derpå ryge i hinanden; det var en garver og en smed. Kongen opfordrede skjalden til at digte en vise derom, og da han vægrede sig, fordi det var altfor simpel en ting, sagde kongen, at det var ikke så let som han mente; han skulde nemlig göre andre mænd af dem, end de virkelig vare; lad den ene, sagde han, nu være Geirröd, den anden Thor. Så kvad skjalden, hvorlunde smede-

bælgenes Thor fra talens torp (munden) kastede skarpe lyn (skældsord) mod bukkekødsjætten; men fyrig greb hudernes strækkebænks Geirröd kilen, og sendte den tilbage.

Begyndelsen af navnet Geirrödr er geir, spyd, odd, men jeg formoder at derved forstås enhver spids ting[1]; i Geirvendill var det istappens odd, her er det metalkilen, som jætten kaster; slutningen er uden tvivl hröðr, en jætte. Datteren gjälp er bølgernes larm, og greip, greb, kløft. I forklaringen forekommer det mig, at Uhland går videre end nødvendigt: Geirröd er efter ham en dæmon for den glødende hede; når brændingen og den rivende ström skulle være hans døtre, så må han være en tordenvejrsjætte; den brændende sommer udlader sig i frygteligt tordenvejr (gewitter) med skybrud, hvorved bjærgströmmene opsvulme; altså det skadelige hærgende uvejr modsat tordenguden. Loke er indtrædelsen af den skönne årstid; han flyver *ind* i sommerens land, men må her som det aftagende lyses dæmon fanges og sulte; manden, der griber ham, er den efterhånden tiltagende dag o. s. fr. Geirröd, mener jeg, er en jætte, har altså intet med tordenvejr at göre, men hører jorden til; han bor i en metallisk klippehule; i denne egn finder Asaloke, den jordiske velgörende, men falske ild, ingen næring; fra klipperifterne fremstyrte de vældige bjærgströmme; inderst i hulen hersker metalkongen selv. Thor véd nok, at hans Mjölner ikke har noget at göre dèr, han tager den heller ikke med; men sin styrke kan han vel vise, selv når han gennemvandrer disse egne. Thor og Asaloke og Thjalve ere ligefrem modsætninger til Geirröd og hans døtre.

Hos skjaldene findes flere hentydninger til Thors bedrifter blandt jætterne, mythær, som for största delen ere tabte; blandt andet forbindes, hvorledes han styrtede Stærkodder omkuld og stod over den døde Gjálp (Sn.

---

[1]) jf. geirflo hos Molbech.

s. 54)[1]. Skjalden har ikke forbundet dem uden grund. Begyndelsen til sagnene om Stærkodder er ligefrem mythisk, og har hensyn til landets første kultur, i hvilken også Thor griber ind her som en velgörende gud. Störkuðr (efter Uhland starkwelle) en sön af Störkviðr (starkwald) bor ved Ölfossar. Thor berøver ham nogle af hans arme. Ögn er avne, og hun er Álfasprengi, udsprungen fra Alferne. Alfhilds og Stærkodders datter er Bauggerðr, det indhegnede agerland[2]. Ved enkelthederne kan jeg ikke dvæle nu, men henviser til kilderne (Hervarars., Gautrekss. og Saxo); de tale tydelig nok. Tiltrækkende er denne mythe, fordi den viser hen til en bestemt egn i Norge; og så ligger der endnu en anden ting deri: Stærkodder vandrer fra Norge til Danmark, dèr står han som en vældig formur for den indbrydende forkælelse fra syden; imellem Norges klipper har kraften sit hjem, didhen skuer norden, når fremmed færd og blødagtighed tager overhånd blandt dets börn; og det er noget, som det aldrig falder os ind at nægte, at vor tyske Holger danske er kun en kastekæp, en vantrevning, imod Stærkodder.

64. Thor og Skrymir. Fortællingen derom vil hverken Hár eller de to andre guder gerne indlade sig på, men da Gangleri erklærer dem for, ellers at være overvundne, nødes de dertil. Thor drog ud med sine bukke og vogn tilligemed den as, som hedder Loke. Henimod aften kom de til en bonde, og fik dèr natteherberg. Thor tog om aftenen sine bukke og slagtede dem, hvorpå de bleve flåede og bårne til kedlen; og da de vare kogte, satte Thor sig med

---

[1]) Her forekommer tillige, at han brød benene på Leikn, lemlæstede Þrívaldi, slog Keila i hovedet, knuste Kjallandi, udgød Búseyras blod, lænkede Hengjankjapta, dræbte Hyrrokin, og tog livet af den mörke Svívör.

[2]) Dette kaster nu også lys på det gullandske vers, udtydningen af Hvitastjarna's dröm:

Alt er baugum bundit,
búland skal þetta verða (Lex. myth. under Svafnir).

de andre til deres nadverd; thi han bød bonden med kone og börn at spise med; sönnen hed Þjálfi, datteren Röskva. Bukkeskindene lagde Thor udenfor ilden, og befalede bonden og hans hjemmemænd at kaste benene derpå. Bondens sön Thjalve havde et lårben i hånden, det knækkede han med sin kniv, og brød det for marvens skyld. Næste morgen för dag stod Thor op, klædte sig på, tog hammeren Mjölner, svang den og viede bukkeskindene; bukkene stode da op, men den ene var halt. Thor lagde mærke dertil, og sagde, at bonden eller en af hans folk måtte have handlet ilde med bukkens ben, thi lårbenet var brudt. Det er nu ikke værdt at fortælle meget om det; enhver kan nok tænke sig, hvor ræd bonden måtte blive, da han så Thor sænke sine bryn; og det, han så af hans öjne, virkede så, at han ved det blotte syn troede at måtte styrte om; og hænderne knugede han omkring hammerskaftet, så at knoerne bleve hvide. Men bonden, som man kan tænke, og hele hans familie råbte höjt, og bade om fred, og tilbøde alt hvad de ejede til bod. Men da Thor så deres skræk, satte hans heftighed sig, og han blev formildet, og tog i forlig deres börn, Thjalve og Röskva, der således bleve hans tjenestemænd, og siden følge de ham bestandig.

Thor lod sine bukke blive dèr, og gav sig på vejen østerpå til Jötunheim lige til havet; så fór han over det dybe hav; og da han kom til land, gik han op med Loke og Thjalve og Röskva. De havde kun gået en kort tid, förend de kom til en stor skov; hele den dag gik de til det blev mörkt. Thjalve var overmåde rask til fods (fóthvatastr), han bar Thors madsæk; fødevarer var der ikke meget at få af. Da det var blevet mörkt, så de sig om efter et natteherberg, og fandt for sig et hus; det var meget stort med dör for enden, der var ligeså bred som huset; dèr udsøgte de sig et natteleje. Men ved midnat blev der et stort jordskælv; jorden rystede under dem, og huset skjalv; da stod Thor op, og kaldte på sine rejsefæller, de

så sig om, og fandt et sidehus på höjre hånd hvor de gik hen; Thor satte sig i dören; de andre, der vare indenfor ham, vare rædde, men han holdt på hammerskaftet, og agtede at værge sig; da hørte de stort bulder og brag. Da det begyndte at dages, gik Thor ud, og så en mand ligge kort derfra i skoven; han var stor, lå og sov, og snorkede stærkt. Så kunde Thor begribe, hvorfra den larm om natten var kommen; han spændte sit styrkebælte, og hans Asakraft voxte; i det samme vågnede manden, og stod hurtig op. Men der fortælles, at Thor denne ene gang blev så forbavset, at han glemte at slå til; derimod spurgte han manden om hans navn. Han svarede, at han hed Skrymer, men dit navn behøver jeg ikke at spörge om, sagde han; jeg véd, du er Asathor, men hvor har du gjort af min handske? Skrymer rakte derpå hånden ud, og tog sin handske op; men Thor så da, at det var den, han om natten havde havt til hus, og sidehuset var tommelfingeren. (Det var altså en vante). Skrymer spurgte, om Thor vilde have ham til rejsefælle; og da han sagde ja, tog Skrymer og løste sin madpose, for at spise dagverd; Thor og hans ledsagere gjorde det samme på et andet sted. Så foreslog Skrymer, at de skulde slå sig sammen med deres mad, og da Thor gav sit bifald dertil, bandt Skrymer al maden i en pose, og tog den på ryggen. Han gik foran hele dagen med store skridt, men mod aften udsøgte han dem et natteleje under en stor eg. Da sagde Skrymer til Thor, at han vilde lægge sig til at sove, de andre kunde imidlertid tage madposen, og give sig ifærd med nadveren. Derpå sov Skrymer ind, og snorkede stærkt, og Thor tog madposen og vilde løse den; men, utroligt er det, ingen knude kunde han få løst og ingen ende af remmen, så at den var løsere end för. Da han nu ser, at det ikke vil gå på den måde, blev han vred, greb hammeren Mjölner med begge hænder, gik hen til Skrymer, og slog ham i hovedet; men Skrymer vågnede, og spurgte, om der var

faldet et blad ned i hovedet på ham? og om de nu havde spist og vare færdige til at gå til ro? Nu gik de hen under en anden eg, men også dèr var det farligt at sove. Ved midnat hører Thor atter, hvor Skrymer snorkede og sov fast, så det dundrede i skoven. Da stod han op, går hen til ham, svinger hammeren tit og hardt, og slår ham midt i issen, og kunde mærke, at hammernæbbet sank dybt i hovedet. Men i det samme vågner Skrymer, og sagde: hvad er der nu? faldt et agern ned i hovedet på mig? hvor går det dig, Thor? Thor trak sig strax tilbage, og sagde, at han var nyss vågnet op; det var midnat, sagde han, og tid at sove. Da tænkte han, at kunde han få lejlighed til at give ham det tredie slag, skulde han aldrig se dagens lys mere; og han lå nu og passede på, om Skrymer var sovet fast ind. Kort för dag hører han, at Skrymer nu sov; han står da op, løber til ham, svinger hammeren af alle kræfter, og slår ham i tindingen, som vendte opad; hammeren sank i til skaftet. Skrymer satte sig op, strøg sig på kinden, og sagde: mon der sidde nogen fugle over mig i træet? det kom mig for, da jeg vågnede, at der faldt noget kvas ned fra grenene i hovedet på mig? nu, er du vågen, Thor? det er nok tid at stå op, og klæde sig på; nu have I ikke langt frem til borgen Útgarðr. Jeg har hørt, at I har hvisket mellem hinanden om, at jeg ikke var liden af væxt; men dèr skal I finde större mænd, når I komme til Udgård. Jeg vil give eder et godt råd: slå ikke for stort på! Udgårdelokes hirdmænd vil ikke tåle skrammel af slige piltringer; hvis ikke, så vender om, det er i grunden det bedste I kan gøre. Men vil I drage videre, så stævner mod øst; min vej falder mod nord til de fjælde, I dèr kunne se. Derpå tog Skrymer madposen, kastede den på ryggen, og gik tværs ind i skoven, og man har aldrig hørt noget om, at Aserne önskede at træffe ham igen.

Thor drog nu videre med sine rejsefæller, og gik til middagstid; da fik de öje på en borg på en mark, og de måtte böje nakken helt tilbage, for at kunne se over den

så höj var den; de gik hen til borgen, der var led for, og det var lukket. Thor kunde ikke få det lukket op, men da de gerne vilde ind, så krøb de mellem tremmerne; de så borgen for sig, her var dören åben, og de gik ind, og så mange mænd på to bænke, de fleste overordentlig store. Så kom de for kongen, Udgårdeloke, og hilste ham; men det varede noget, för han så på dem, og han smilte hånligt, så man kunde se hans tænder, og sagde: mon jeg tager fejl? er denne småpilt Asathor? men du er vel större, end du ser ud til? Nu, hvilke idrætter er du og dine rejsefæller øvede i? Ingen kan blive her hos os, med mindre han udmærker sig ved en eller anden kunst eller færdighed. Den, der gik sidst, det var Loke, sagde da: den idræt kan jeg, som jeg strax vil vise prøve på, at der er ingen herinde, der kan æde sin mad hurtigere end jeg. Dertil svarede Udgårdeloke: en idræt er det altid, hvis du kan bestå i den, lad os da forsøge! hvorpå han råbte til dem, der sad på enden af bænken, at han, som hed Logi (lue) skulde komme frem på gulvet, og måle sig med Loke. Så blev der båret et trug ind, fuldt af kød; Loke satte sig ved den ene ende, Loge ved den anden, begge åd de alt hvad de kunde, og mødtes midt i truget; da havde Loke fortæret alt kødet af benene, men Loge havde fortæret alt kødet og benene med og så truget dertil; og nu syntes alle, at Loke var gået bag af legen. Så spurgte Udgårdeloke, hvad hin unge mand kunde? Det var Thjalve; han svarede, at han vilde prøve et væddeløb med hvem Udgårdeloke vilde. Dertil svarede han, Udgårdeloke, at det var en god idræt, og mente, at han måtte være en god løber, hvis han kunde bestå i den, men det var da noget, man snart kunde få afgjort. Derpå stod han op, og gik ud; og der var en god rendebane hen ad den slette mark. Så kaldte han på en småpilt, som hed Hugi (tanke), og befalede ham at rende omkaps med Thjalve. De begyndte nu det første løb; da var Huge så vidt fremmere, at han ved banens ende vendte om imod den anden; ved det andet

løb var Huge kommen til enden af banen, og da han vendte om, var der et langt kolvskud til Thjalve; den tredie gang var Huge kommen til banens ende, men Thjalve havde endnu ikke nået midten. Så mente alle, at nu var den leg afgjort. Derpå spurgte Udgårdeloke Thor, hvilken idræt han vilde vise dem, da der gik så store sagn om hans storværker. Thor svarede, at helst vilde han kappes i drik med hvem det skulde være. Det var der intet i vejen for, mente Udgårdeloke, hvorpå han gik ind i hallen, kaldte på sin skudelsvend, og befalede ham at tage videhornet (det som blev drukket for vide eller en begået forseelse), det som hirdmændene plejede at tømme. Svenden bragte hornet, og gav Thor det, hvorpå Udgårdeloke sagde: af dette horn tykkes det vel drukket, når det tömmes i ett drag, somme tömme det i to, men ingen er så ringe en drikkemand, at han jo kan tömme det i tre. Thor så på hornet, og fandt det ikke stort, men temmelig langt; han var meget törstig, svælger dygtig, og tænkte, at det så skulde være endt med det. Men da ånden slap ham, og han tog hornet fra, og skulde se, hvor meget det var svundet, tyktes drikken ham ikke stort lavere end før. Udgårdeloke sagde: det er godt drukket, men ikke overhånds meget; aldrig havde jeg tænkt, at Asathor ej kunde drikke bedre, men næste gang vil du tömme det. Thor svarede ikke, men satte hornet for munden, og drak så længe han havde ånde, men enden af hornet vilde ikke op så meget som han havde tænkt; og da han tog det fra munden, syntes ham, det var svundet mindre end forrige gang; dog kunde man nu bære det uden at spilde. Udgårdeloke sagde: hvad nu, Thor? har du ikke gemt til tredie drik mere end du kan råde med? sådan stor mand, som Aserne anse dig for, vil du ikke gælde for her, hvis du ikke er dygtigere i andre lege. Da blev Thor vred, satte hornet for munden, og drak af alle livsens kræfter; noget svandt det, men så gav han hornet fra sig, og vilde ikke drikke mere. Da sagde Udgårdeloke: det er nu let at

skönne, at din magt er ikke så stor, som vi tænkte; vil du friste andre lege? denne kan det ikke nytte med. Ja, sagde Thor, jeg vil nok friste andre lege, men underligt skulde det dog være, om man hjemme hos Aserne vilde finde det dårlig drukket; hvad for en leg vil I nu byde mig? Det er en ringe ting for mine unge svende, sagde Udgårdeloke, at løfte min kat fra jorden; og jeg vilde ikke byde dig sligt, hvis jeg ikke havde set, at du er mindre dygtig end jeg tænkte. Derpå løb der en stor grå kat frem på gulvet; Thor gik hen, satte sin hånd under bugen på den, og løftede op, og alt som han løftede skød katten rygg, men højere kunde han ej bringe det, end at katten løftede den ene fod fra jorden. Udgårdeloke sagde: det gik som jeg formodede; katten er stor, og Thor er lav og liden imod en af os. Så liden som I kalde mig, sagde Thor, så lad nu komme hvem der vil, og prøve at brydes med mig, nu jeg er vred. Da svarede Udgårdeloke, i det han så sig om på bænkene: her er ingen mand inde, der jo vilde anse det for skam at brydes med dig, men lad os se, sagde han, kald mig hid kærlingen, min fostermoder Elli (ælde)! Thor kan brydes med hende, hvis han vil; fældet har hun mænd, der syntes mig stærkere end Thor. Da kom der en gammel kærling ind i hallen, og Udgårdeloke sagde, hun skulde prøve at tage tag med Thor. Og kort at fortælle, så gik det således, at jo fastere Thor knugede, desto fastere stod hun; men så begyndte hun at bruge kneb, og tilsidst sank Thor på det ene knæ. Da gik Udgårdeloke hen, og sagde, at de nu skulde holde op, Thor vilde nu næppe æske nogen til tag i hans hal. Det var desuden ud på natten; Udgårdeloke viste Thor og hans ledsagere til sæde, og de bleve natten over, og nøde al gæstfrihed.

Om morgenen, da det dagede, stod Thor op med sine rejsefæller; de klædte sig på, og vilde gå bort. Men Udgårdeloke lod sætte et bord for dem, og der skortede ikke på god beværtning, mad og drikke. Da de havde spist,

gave de sig på vej. Udgårdeloke fulgte dem ud, bort fra borgen, og ved skilsmissen spurgte han Thor, hvad han tyktes om sin færd? Thor ytrede sin misfornöjelse, fordi han havde skilt sig så slet fra deres samfærd, og at de vilde anse ham for ringe. Da sagde Udgårdeloke: nu skal jeg sige dig sandheden, siden du nu er kommen ud af borgen, som du aldrig, hvis jeg lever og må råde, skal komme ind i, og du havde, min tro, aldrig kommet dèr, havde jeg vidst du var så stærk, og nær kunde have bragt os i stor ulykke. Synsforblindelser har jeg brugt: madposen havde jeg bundet med sejgt jærn, så du kunde ikke finde enden; det første af de tre hammerhugg havde været nok til min død, hvis det havde rammet mig i hovedet, men du så ved min hal et bjærg med tre firkantede dale, den ene dybere end den anden, det var sporene af din hammer; bjærget skød jeg imellem, men det så du ikke. Ligeså var det med legene; Loke var sulten og åd dygtig, men Loge, det var vildild, som brændte både trug og kød. Thjalve løb omkaps med Huge, det var min hu (tanke), og dens hurtighed kunde han ikke måle sig med. Du drak af hornet, og tyktes det led sent, men det var, min tro, et stort under; den ene ende af hornet stod i havet; det så du ikke, men når du kommer ud til søen, kan du se, hvilken svinding du har frembragt dèr; det kaldes nu ebbe. At du kunde løfte katten med den ene fod fra jorden, forfærdede alle; thi det var ikke en sådan kat, som den syntes for dig; det var Midgårdsormen, der ligger om alle lande, og næppe rakte længden til, at hale og hoved rørte jorden og du løftede den så höjt, at der var kort til himlen. Brydningen med Elle var også et stort under, thi så stærk har ingen været eller vil blive, at jo ælde kan få bugt med ham. Nu skilles vi ad, og bedst er det på begge sider, at I ikke gæste mig oftere; en anden gang vil jeg også kunne værge min borg med slige påfund eller andre. Ved disse ord greb Thor sin hammer, og svang den i luften, men da han skulde slå til, var Udgårdeloke forsvunden;

han vendte da tilbage til borgen, for at ödelægge den, men han så ikke andet end vide og fagre marker, ingen borg. Så vendte han da tilbage til Thrudvange. (Sn. s. 28).

Denne fortælling har jeg meddelt fuldstændig, fordi den er bleven genstand for en af vore ypperste digtninger; men i gerningen er den kun et senere æventyr. Den hån, Thor må lide, stemmer lidet med ånden i de gamle mythen. I en ædlere form må dog også den have været til, da der findes hentydning dertil i de eddiske digte: til Thjalve og hans søster i Hýmiskv. str. 36-37; til de faste remme og opholdet i handsken i Harbarðslj. str. 26. Œgisdr. str. 60. Begivenheden med Thjalve, der i Hýmiskv. er sön af en hraunbúi, må have udgjort en egen mythe, der kun er tilföjet her, fordi han var med i Udgård. At forklare Thjalve om den menneskelige flid ved agerdyrkningen, og hans forbindelse med Thor som udtryk for den nødvendige samvirkning af guddommelig og menneskelig virksomhed til jordens dyrkning, stemmer kun lidet med mythen; agerdyrkeren er just ingen dygtig render, og har intet at bestille i Udgård. Jeg vender derfor tilbage til den tanke, som også Uhland slår ind på, at den halte buk betegner tordenvejrets sagtning ved at støde an på en genstand[1]; og følgen deraf er stærkt skybrudd med storm. Skrymir udledes af skrum, pral; han kaldes Udgårds Loke, thi jætterne måtte vel også have deres; handsken er en stor fjældhule (jf. bjærgmandens vante, hvis tommelfinger kunde rumme en tönde rug, hos Thiele 2, 237). Thors ophold i disse egne fører til ingen ting. Måden, hvorpå ebbe fremkommer, væddeløbet med tanken, kampen med ælde, er senere digtning; i sig selv er den sindrig nok, men den hører ikke herhen. Saxo (s. 429) har indblandet sin Udgårdeloke i fortællingen om Thorkild, og forvexler ham med den lænkede Asaloke. Man lærer ikke andet deraf, end at også

[1]) Thjalves fader hedder hraunbúi; er det af hraun eller af hrönn? jf. Viborgs forklaring af rön, en under vandskorpen fremskydende sandflade (Vib. s. 227), i dialekterne en holm.

Saxo har haft forestilling om Ásgarðr, Miðgarðr og Útgarðr (jf. Utgarthia s. 457; extramundanum clima s. 430).

65. Thor og Midgårdsormen. Guderne holdt gilde, og kunde ikke blive mætte; grunden var, at Øger mangledde en kedel. Han bad Thor forskaffe sig den, men hverken Aser eller Vaner vidste, hvor den var at finde, förend Tyr sagde til Thor: østen for elivåge ved himlens ende bor den hundvise Hýmir, og denne min fader har en kedel der er stærk og en rast dyb. Mener du, vi kunne få den? sagde Thor; ja, ved list vil det lykkes, svarede Tyr. De toge nu afsted (Thor som yngling), og rejste til de kom til Egill. Hos ham lode de bukkene stå, og droge videre til Hymers hal. Her fandt Tyr sin bedstemoder, en led jættekvinde med ni hundrede hoveder; men hans moder, en gylden og brynhvid kvinde, bragte ham en drik. Hun rådte sine gæster at skjule sig under kedlerne i hallen, thi hendes mand var undertiden barsk mod fremmede. Silde kom Hymer hjem fra fiskeri; jöklerne genløde, i det han gik ind i salen, og hans kindskov var frussen. Hil være dig, Hymer, sagde kvinden; vor sön, som vi væntede længe, er nu kommen hid til dine sale, og med ham følger jættefjenden og menneskevennen Veor. Se, hvor de have skjult sig ved salens gavl dèr bag söjlen. Söjlen sprang itu for jættens blik, bjælken brast, og otte kedler faldt ned; en var så hårdhamret at den blev hel. Guderne kom frem, og spejdende så den gamle jætte på sin fjende; hans hu sagde ham ej noget godt, da han så gygens bedrøver for sig; men han lod dog tre stude slagte og på en gang kåge. Thor åd ene de to. Det måltid tyktes Hrungners ven noget stærkt, og han udbrød: en anden aften får vi leve af fiskemad. Dertil svarede Veor, at han vilde ro ud på voven, hvis jætten kunde skaffe ham mading. Den vil du let finde, sagde Hymer, hvis du har mod dertil, blandt mine oxer. Rask gik ungersvenden ud til skoven, hvor der stod en kulsort oxe (Himinbrjótr, himmelbryder, hed den); Thor greb den ved hornene, og bröd hovedet af. De roede ud;

jætten vilde dvæle ved sit sædvanlige fiskested, men Thor befalede ham at ro længer ud. To hvaler trak Hymer på en gang op med sin angel; men Thor sad i bagstavnen, og snoede sig en fiskesnor med kunst. Derpå satte han oxens hoved på angelen; og hun, som ombælter alle lande, gabede over madingen. Djærvt trak den dådrige Thor den edderspraglede orm op til borde (hans næver sloge mod skibets bord, med begge fødder trådte han gennem skibet, og stod på havsens bund). Med sin hammer slog han ormen i hovedets höjfjæld; det dundrede i klipperne, tudede i hulerne, og hele den gamle jord fór sammen; men fisken sank i havet. Thi ved synet af ormen blev jætten ræd, og skar fiskesnoren over; Thor gav ham et slag på øret, så han styrtede om. Uglad var jætten, da de roede tilbage. Medens han bar sine tvende hvaler, greb Thor skibet med årer og alt og bar det til jættens gård. Da æskede jætten Thor til endnu en styrkeprøve, til at bryde hans bæger. Siddende kastede Thor det igennem söjlerne; men det blev helt båret til jætten. Da lærte den skönne veninde ham et vennerád: slå det mod Hymers pande, sagde hun, den er hårdere end noget bæger. Da iförte Thor sig sin Asastyrke; hel blev gubbens pande, men det runde vinkar revnede. En stor kostbarhed havde jætten mistet; den drik, sagde han, var for hed; men der var endnu en prøve tilbage: at bringe kedlen ud af hans hal. To gange prøvede Tyr på at løfte den, men den kom ikke af stedet; da greb Modes fader den i kanten, og trådte igennem salens gulv; kedelen løftede han op på sit hoved, dens ringe klang ved hans hæle. De fore længe afsted, för Odins sön så sig tilbage, og så en mangehovedet folkeskare komme farende fra hulerne med Hymer. Da løftede han kedelen af skuldrene, og svang den mordlystne Mjölner, og dræbte alle hulehvalerne (hraunhvalir). (På dette sted må der mangle noget i det gamle digt: hvorledes de kom til Egill, hvor bukkene stode). Længe havde de ikke faret, førend en af bukkene sank

halvdød om; den var halt, det voldte den listige Loke; men I have jo hørt, det er noget enhver gudkyndig kan fortælle, hvilken lön Thor fik derfor af huleboen (hraunbúi), der måtte give ham begge sine börn. Thor kom til gudernes ting, og havde Hymers kedel med; hver hörhøst kunne guderne nu holde gilde hos Øger. (Hýmiskv., Sn. s. 35, samt brudstykker af Húsdrápa og flere digte s. 51. 53. 54. 78. 102, som bekræfte fortællingen i den yngre Edda).

Her findes bekræftelse på hvad der forhen er ytret om Thjalve; er læsemåden rigtig, have vi tillige navnet på hans fader, Egill, der er en havjætte, og bor på vejen til Hýmir (ikke Ymir) herskeren over det fjærne mörke ishav (húm). Hele mythen er tordenvejret i kamp med det vilde oprørte hav; således er den let forståelig, og mere bör der næppe lægges deri.

66. Thor og Þrymr. Vred blev Vingthor, da han vågnede, og savnede sin hammer; hans skæg rystede, hans hoved skjalv, og han greb rundt omkring sig. Det er noget, sagde han til Loke, som jeg nu siger dig, som ingen véd på jorden eller i himlen: min hammer er stjålen. Så ginge de til Frejas fagre tun, og Thor bad om at låne hendes fjederham, at han kunde finde sin hammer. I den flöj Loke; fjederhammen suste, indtil han kom udenfor Asagårde og indenfor Jötunheim. Her sad thursernes drot Thrym på höjen; guldbånd snoede han til sine hunde, og glattede sin hests manke. Hvor går det Aser? spurgte Thrym, hvor går det Alfer? hvi er du ene kommen til Jötunheim? Ilde går det Aser, svarede Loke, ilde går det Alfer; haver du skjult Hlorrides hammer? Hlorrides hammer, siger Thrym, har jeg skjult otte raster nedenfor jord, og ingen får den tilbage, med mindre han bringer mig Freja til brud. Flöj da Loke, fjederhammen suste, til han kom udenfor Jötunheim og indenfor Asagårde. Thor mødte han midt i gårde, og forkyndte ham: Thrym har din hammer, thursedrotten; ingen får den tilbage, med mindre han bringer

ham Freja til brud. Så ginge de fagre Freja at finde, og han (Loke) kvad: Bind dig, Freja, med brudelin, vi to skulle age til Jötunheim. Men vred blev da Freja, og fnysede, så hele Asasalen skjalv under hende, og det store Brisingamen brast: mig må du holde for meget mandgal, tror du, jeg vil age med dig til Jötunheim. Guder og gudinder samles, for at overlægge, hvorledes de skulle få Hlorrides hammer; da giver Heimdal det råd: Lad os da binde Thor med brudelin, og give ham på det store Brisingamen; nögler lade vi ved hans side klinge, kvindeklæder om knæ falde, men på brystet sætte vi ham brede stene og på hovedet den sirlige top! Derimod indvendte Thor: arg ville Aser mig kalde, lader jeg mig binde med brudelin. Men Loke kvad: ti, Thor, med sådan tale! jætter skulle strax bebo Asgård, henter du dig ej din hammer. Bandt de da Thor med brudelinet og med det store Brisingamen, lode ved hans side nögler klinge, kvindeklæder om knæ falde, men på brystet satte de brede stene og på hovedet den sirlige top. Da kvad Loke: jeg vil også fare med og være din tærne, vi to skulle age til Jötunheim. Bukkene bleve hentede og spændte i skaglerne; bjærgene brast og jorden brændte i lue, Odins sön óg til Jötunheim. Da kvad Thrym, thursedrotten: Står op, jætter, og breder bænke, fører mig nu Freja til brud, Njords datter fra Noatun! Guldhornede køer gå ved min gård, svarte øxne til jættens gammen, skatte har jeg nok af, nok af smykker ene Freja mig mangler endnu. Tidlig om kvæld jætter samledes, og øll blev båret om: Sifs mand ene åd en oxe, otte lax, alle de kråse, som kvinder skulde have, og drak tre såld (tönder) mjød. Da kvad Thrym: når så man brude hvassere bide, aldrig så jeg brude bredere bide, eller mø mere mjød drikke. Men ved hånden var hin snute tærne, og svarede så på jættens tale: i otte dage nød Freja intet, så led hun af længsel efter Jötunheim. Da så jætten ind under brudelin, og lysted at kysse, men han sprang tilbage så lang salen var: hvi er så skarpe Frejas öjne? ild

mig tykkes ud af dem stå. Men ved hånden var den snute tærne, og svarede så på jættens tale: i otte nætter ej Freja sov, så led hun af længsel efter Jötunheim. Ind kom nu den arme jættesøster, som voved at bede om brudegave: ræk mig af hånd de røde ringe, hvis du vil vinde min kærlighed, min kærlighed og hele min hyldest. Da kvad Thrym: bærer hammeren ind til bruden at vie, lægger Mjölner på brudens knæ, vier os sammen med Vars hånd! Da lo hjærtet i Hlorrides bryst, da han hårdsindet kendte sin hammer; først dræbte han Thrym, og hele jætteætten knuste han. Hin gamle jættesøster dræbte han, hende, der havde bedet om brudegave; skald hun fik for klingende guld, hammerhugg for ringes fylde. Så kom Odins sön atter til sin hammer. (Hamarsheimt).

Kun få eddiske digte have således gennemtrængt folket over hele norden, som dette. Det går igen under allehånde forvanskninger i mange kæmpeviser, hvor Thor er bleven til Thord af Hafsgård (Asgård) eller til Tore-kal, Tore-Kar (karl), Loke til Lokke Leve og Lejemand (Lövø søn eller lævis), Freja til jomfrue Fridlefsborg eller Fröjenborg, thursedrotten Thrym til tossegreven, trolle-tram (tråm?) o. s. fr. Þrymr (af at þruma) er den larmende, tordnende, en efteraber af Thor; medens tordenen hviler, larmer og raser den vilde jættekraft i uvejr og storme, den har røvet tordnerens hammer; Thor farer ned og henter sin hammer og bringer jættekraften til ro. Den sindrige indklædning har uden tvivl været genstand for festlig fremstilling. Desto vidunderligere tager det sig ud, når vi på den ene side også her skulle tænke på »visse skinnende luftsyn, i almindelighed kaldte ildkugler« og på »tordneren i fuldmånens skikkelse«, eller når på den anden side flere af vore digtere tage tingen höjtragisk, göre Thors forklædning til en brøde, som fører verdens undergang efter sig. At Thor ikke altid tordner, men sover, er jo i sin orden; at jætterne stjæle hans hammer, som de ej kan bruge, men vel göre stöj med, er jo meget udtryksfuldt; at Thor kommer som Freja til jætterne,

er jo overmåde naivt; og at han får sin hammer igen er jo en glæde og velsignelse for alle guder og mennesker.

67. Blandede bemærkninger om Thor. Foruden de forhen anførte tabte myther findes der dunkle hentydninger til andre i Harbarðsl. I denne sang finde vi Odin som Harbard, men Thor under sit sædvanlige navn, begge i bedrøvelig skikkelse og i forfærdelig slet lune; men de tænke på det, de have gjort, og anføre gensidig deres bedrifter (jf. § 55). Odin som Harbard er sunken ned til at blive færgemand for Hildólfr; han er forsulten[1]; Thor har dog sin kurv på ryggen, og har spist sig mæt på sild og bukke (havre?) men må høre, at hans moder (jorden) er død; og selv er han i dårlig forfatning. Thors bedrifter gå ud på kampe med jætter; foruden dem vi kende strider han her østerpå med jætter og deres kvinder, thi levede alle jætter, så kunde ingen være til i Midgård (str. 23); ligeledes østerpå med Svarangs sönner, der sloge ham med stene (hagel), men dog måtte bede om fred (str. 29); og på Hlèsey med bersærkebrude, der snarere vare ulvinder end kvinder, knuste hans skib, sloge ham med jærnkøller, og forjoge Thjalve (str. 37). I fortællingen om Finn, der ødelagde afgudsbilleder, forekommer, at Thor (ligesom Kronos) fortærede sine egne sönner; Finn hugg nemlig Thors billede itu, kom vand på asken, lavede deraf en grød, og gav hundene den at æde; thi det var billigt, sagde han, at hundene åd Thor, ligesom han selv sine sönner (Fms. 2, 163). Edda taler kun om at han fortærede sine bukke.

I folketroen er det ikke gået Thor synderlig bedre end Odin. Man har tillagt ham allehånde ondt, og det gode

[1]) Hvis Harbarðr er t. Herbort, fr. Herbout, og det igen den personificerede hungersnød (Uhland s. 89) så stemmer det ganske med omstændighederne i sangen; Hildólfr, der nævnes blandt Odins sönner (Sn. s. 112) tager jeg af hjald (hild) storm, uvejr; og ved sundets navn Radseyjarsund kan der ej tænkes på det sædvanlige ord ráð, råd; rað eller radd må betyde uvejr, løvfald eller sligt; det må endnu være til i Norsk.

tog man fra ham, for at give kong Olaf den hellige det. Denne er derfor en skræk for troldene, og sejler som Olaf rødeskæg som ingenting gennem deres klippevæg. Og det ikke blot i Norge, hvilket intet under vilde være, da Thor var dets rette beskytter, landáss (Egilss. s. 365) og man fra arilds tid signede bægeret med hammertegnet, og havde hans billede på sætstokkene; men også hos os (Thiele, 2, 27). Thi den tro var almindelig hele norden over, at var ikke torden til, lagde trolde verden øde. Og ikke blot i Norge og Sverrig svor man ved Thore gud, ærede man gamle Thor, frygtede man for Thorslåt, når gofar (gode fa'er) agede; også i Danmark findes hans navn, som den, der viede runer, på gamle runestene, det bevaredes i mange steders navne, og her, som i hele norden, i Torsdagen (jf. Saxo, s. 274), ligesom hans bukke i skikken med julebukken med sin træhammer istedenfor tordensten, og sit lys i munden istedenfor lynild. Også udenfor norden bragte nordboerne især denne guddoms dyrkelse med sig (jf. Roman de Rou), og han måtte så meget mere her finde indgang, som han udentvivl endnu för Asalærens tid dyrkedes både af Kelter og Finner.

I det jeg nu skuer tilbage, vender jeg mig hen til den tanke, hvormed jeg begyndte: Det er ikke blot den rå kraft og styrke, man i Thor har villet udtrykke. Skönt jeg ikke tör gå så vidt som Grundtvig, der antager Thor for den levende sandhed, den sande virkelighed, og finder just det udtrykt i hans Thrudhammer (af eng. truth), og heller ikke er viss på, om der med ham menes den, der ikke nu vil lyve, da han aldrig för löj (Sn. s. 27); så er det dog klart nok, at han, ligesom alle de andre, danner sin modsætning til Loke (hinn lœvísi); at han, stor i sin egen kraft, ikke nedlader sig til store ord, men handler; og er et fuldendt billede på trofastheden, der ikke hovmoder sig, men heller aldrig svigter; at han, der indvier sine bukke, for at de kunne stå op igen, hvis hammer vier bruden til sin brudgom, dem begge til en ny livsfære, som de endnu aldrig have

forsøgt, ja som selv vier Balder på bålet til opstandelse, er den samme som Midgårds beskermende guddom, dér hvert år kalder fornyelsen frem på jorden. Thórsmythen er derfor, skönt der i nogle enkeltheder, således som den i opfatningen er til, hist og her findes nogen råhed, i sig selv höj og ædel. Og når han, for at benytte Hammerichs udtryk (Om Ragnaroksm. s. 109) skildres som »cordial og jovial blandt venner, jævn, næsten plump, godmodig, fremfusende, og fremfor alt: når det gælder, uforsagt, just som Tordenskjold var det efter ham«, så ere disse træk meget træffende, når kun bemærkes, at det plumpe er en senere tids udtryksmåde, der er uforenelig med den ærefrygt og ærbødighed, som tordenvejret i sin majestætiske storhed og sine velgörende følger nødvendig hos ethvert folk må opvække.

68. Viðar. Ved at følge med Thor til Geirrödsgård have vi på vejen truffet en gyge, der hed Griðr, og Thor, der ellers slår alle jætter ihjel, låner af hende tre ting, der ligefrem ere modstykker til de tre, hvorpå hans styrke beror. Det er altså et jættevæsen vi have for os, det vil sige et væsen, som hersker i den vilde natur, men som ikke er fjendtlig sindet imod Aserne; hun har et styrkebælte, jærnhandsker og en mægtig stav, Gríðarvölr. Alt dette, tilligemed hendes navn og egnen, hvori hun bor, imellem de menneskelige boliger og det egentlige Jötunheim, hvorfor også hun kunde give Thor bedst efterretning om Geirröd, tilkendegiver tilstrækkelig hendes vildhed og styrke.

Hun er moder til Vidar, Odins sön. Altså er her en forbindelse imellem jættenaturen og Aserne, lig den vi allerede have bemærket ved Tyr; her med en jættekvinde i den vilde ørken, hist med en jættekvinde i det vilde hav. Om Vidar hedder det fremdeles: han er den tavse as (hinn þögli áss); han er den stærkeste næst efter Thor; guderne stole meget på ham i alle trængsler; han er Asernes broder (bróðir ásanna, jf. Viðars þegnar, Hrafnag. str. 17).

Han er ejer af en jærnsko (eigandi járnskós); det er en tyk sko, om hvilken der siges, at der hele tiden (allan aldr, hele denne verdens tid) har været samlet til den; det er de skindstumper (bjórar), som man skærer af for tå og hæl (når man af et skind tilskærer skoen); disse stykker skal derfor den mand kaste bort, som tænker, at stå Aserne bi. Han er tilstede ved Øgersgildet, og Odin byder ham at vige sæde og skænke for Loke, men (mærkeligt nok) Loke siger ham ikke et ondt ord. Om hans bolig hedder det: at Vidars land er bevoxet med ris og höjt græs og skov (hrísi vex ok há grasi Viðars land ok viði, eller, uden ok: med ris og höjt græs er bevóxet Vidars landvide); dèr stiger sönnen ned af hestens rygg (skulde hesten være Falhófnir, den bleghovede?) tapper til at hævne sin fader. Denne hævn fuldfører han ved verdens undergang; thi strax da Fenrisulven har slugt Odin, anfalder Vidar den, sætter sin ene fod (stígr öðrum fœti) i ulvens underkæbe, på den fod har han nemlig hin sko; og med den anden hånd (annarri hendi) griber han overkæben, og river således ulvens gab i sönder. Derefter bebor han sin faders tomter (byggviáss föðurtópta); thi Vidar og Vale bebo gudernes boliger, når Surts lue slukkes. (Sn. s. 17. 42. 56. 60. Grimnism. str. 17. Œgisdr. str. 10. Vafþr. str. 51).

Det er nu Eddas gåder. De se så dunkle ud, at ingen forstår dem, og tillige så klare, at man skulde tro enhver kunde det. Flid er der ej sparet, man har kløvet og vejet hvert ord og hver forbindelse, (og det er jo ret, man kender ikke Edda ved første syn) og alligevel vil meningen ikke komme ud. Men der er dog noget, som man kan se med et halvt öje, at moderen bor i en vild örken, og sönnen i en stor vild skovegn, som få eller ingen betræder. Hans land (det samme udtryk bruges i Grimnism. str. 4) er bevoxet med höjt græs og skov. Samme udtryk forekomme om en ubetrådt vej: med ris (vild, til sig selv overladt, skov) og med höjt græs er bevoxet den vej, som ingen træder, (hrísi vex ok hávu grasi vegr, er vætki treðr, Hávam. str. 120). Skoen

er heller ingen balsko, der slides op på en nat; den er af jærn, eller, som den yngre Edda også vil, den bliver til af sejgt skind. (At den bliver forfærdiget af de stykker, man skærer af for tå og hæl, er sikkert ikke andet end et sidestykke til skibet Naglfar, der bliver til af døde menneskers negle, hvorfor man nødvendig må klippe dem, Sn. s. 41; senere indfald, hvormed man vil udtrykke, at der er længe til verdens undergang). Så er det også klart, at der må være noget uforgængeligt i Vidar, eftersom han overlever og hævner Odin[1].

Fremdeles er det noget påfaldende ved Vidar, at han er tavs; han er, men der tales ikke noget om hans bedrifter; det er ligesom ved Balder; Balder træder først ret frem i det han dør, Vidar som hævner; og uden tanke er det vel ikke, at netop Vidar og Vale, den genfødte Odin og Balder, bebo gudernes boliger efter undergangen, medens Mode og Magne have Mjölner.

---

[1]) Hvad de enkelte udtryk angår, da er læsemåden land ok viði en conjectur (Munchs udg. s. 191), men den anden læsemåde forandrer ikke betydelig meningen; landvíði kunde være landvidde, det vide land, og slutningen skulde da være sv. vide, horisonten (Lex. myth.); eller landviði vilde være jordskoven, jf. íviði, men forbindelsen med land forekommer mig tvungen. Viði (en med skov bevoxen bjærgstrækning) forekommer også som egennavn: Jösurheiði ámilli Rogalands ok þelamerkr; þat kalla menn nú Viði (Hálfss. kap. 2). Så kunde man også læse: Viðars land Viði, så at det sidste blev navnet. Alle de andre boliger have jo navne; hvorfor ej denne? Det höje græs ser jeg ingen grund til at forvandle til efterslætsgræs, há, »gramen cordum, quod post primum foenisecium renascitur« (efter Olafsen), men i alt fald vilde uforgængeligheden også udtrykkes derved. Da skoen skal være af skind, så kunde græsset også være há, skind, men jeg tror ikke den gamle Edda vil indlade sig på sådanne vidtløftigheder. Om nogen nu, på grund af disse forskellige læsemåder og forklaringer heller vil holde sig til den vilde hede end til urskoven, så taber mythen rigtignok meget af sin skönhed, men dens grundtanke må dog blive den samme.

Alt viser, at det er en naturmythe, vi have for os man hersker ikke over et land med höjt græs og skov, uden at have noget med naturen at göre) men at der tillige ligger en dybere betydning deri. Spörge vi de forklarere, som indlade sig nöjere derpå (det er ikke mange), så svare de helst så kort og undvigende, som muligt. Navnet synes lettest at forklares ved sejervinder (af vinna), og sigter da til Vidars sejer i gudernes sidste kamp. Måske betegner han altså den genfødelsens kraft, der tænkes at hvile i jorden (Keyser). Vidar, næst Thor den stærkeste, rådede vel for allehånde luftsyn, der lignede lynilden (Munch). Tavs og indsluttet i sig selv vænter han på Odins fald, for at handle første og sidste gang (Grundtvig, Myth. 1808, s. 144); og ligesom Thor er den kæmpende, den ved endeligheden besmittede kraft, så synes Vidar at være »die in sich gekehrte kraft, die sich nach ihrem ursprunge zurücksehnt« (Hauch). Eller Vidar hin tavse er ikke andet end gudefjendernes vågnende samvittighed (Grundtvig, 2 udg. s. 327). Nogen fuldstændig udvikling af mythen som naturmythe har kun Finn Magnusen givet: Vidar betyder sejervinder; han er herre for solhuset Landvide eller himmeltegnet skorpionen, november til december; Surts lue er hundedagenes brændende hede; Fenrer sluger Odin, sommerhimlen, men Vidar sårer den igen dødelig. Vidar er tavs, thi fuglesang og al anden sommerlystighed er nu ophørt. Vidar forestiller meteoret Typhon, skypumpen, det frygteligste fenomen efter lynilden; det bevæger sig som Vidar på én fod; og det er mest skikket til at dræbe Fenrer, der betegner både den frembrydende underjordiske ild og det tykkeste mörke. Vidar er tavs, thi det fenomen er sjældent og altså sædvanligvis tavst. Ved at meddele denne forklaring gör forfatteren selv opmærksom på Geijers ytring, at den er »ett fullkomligt motstykke till lucus a non lucendo.« Derefter har jeg ligeledes för ytret, at Vidar har to fødder ligesom andre menneskelige skabninger (man måtte jo ellers, efter Eddas ord, tænke sig ham med én fod og én hånd) og

heller ikke nu kan jeg finde mig i, at den tavse gud skulde dreje rundt på ett ben som en brummende top. Når Edda taler om at Surts lue slukkes, så taler den om tiden efter at vor verden er forgået; det er derfor aldeles urimeligt, at føre ham hen til hundedagene. Og tavs er ingenlunde den måned, hvori Vidar efter dette system skal herske; tie fuglene, så hyle stormene. Der er ingen sammenhæng i alt dette.

Derimod tænkte jeg mig Vidar som herskeren i jærnskoven, i den uhyre række af tykke uigennemtrængelige skove, hvor øxen aldrig klang, hvor menneskefjed aldrig gik, og ingen menneskelig lyd høres; derfor kaldes han med rette den tavse. Vidar er da naturens uforgængelighed, dens uforkrænkelige kraft, fremstillet som den uhyre, ufortærelige skov, med sine tætte mod skyerne hævede toppe, med sin svampagtige eller jærnfaste grund, med sine stærke, jærnhårde stammer. Hvo har nogensinde vandret eller forestillet sig vandringen igennem en sådan skov, i de mange miles længde, i en udstrækning uden ende, uden vej og mål, i dens uhyre skygger, dens hellige mörke, uden at fyldes af dyb ærbødighed for naturens over al menneskelig virksomhed ophöjede storhed, uden at føle höjheden af den idé, der ligger til grund for Vidars væsen. Og man må i sandhed fatte agtelse for de gamle, som ikke glemte at opfatte og forherlige ideen af den uendelige skaberkraft, også uden alt hensyn til menneskenes timelige fordel. Dertil kunde da også navnet sigte: skovherskeren (af viðr skov)[1].

Viborg er gået ind på denne forklaring; »tavsheden bor i urskoven som på steppen. Enhver, der har været i en stor og tyk skov, vil have følt sig berørt af en höjtidelig stemning« (kun berørt?) »når han ene trådte ind under

[1]) Det er vel ikke afgjort, men det er nok en nöjere betragtning værdt, om ordene på-ar ikke sædvanlig komme af et andet navneord, ej af gerningsord: Gunnarr af gunnr, krig; Ragnarr af ragn, rögn, magt. I så fald må Viðar komme af viðr, ikke af at viða, vinna.

den endeløse og dunkle hvælving, der bæres af de mange söjler; stilheden, dunkelheden, ensomheden, ja selv den friske skovluft forøger denne höjtidelighed; man føler uvilkårlig en ærefrygt, en trang til at böje knæ, som dog er forenet med en viss usikkerhed i følelsen, den man hos en kvinde vilde kalde frygtsomhed« (ikke hos en mand? det vil snart vise sig). »I denne forening af ærefrygt og frygt ligger nöglen til Vidars dyrkelse; thi i denne følelse mældte sig uendeligheden og uforkrænkeligheden hos fædrene, og den fandt først sit adækvate udtryk i Vidar hin tavse«. »Til Thor forholder sig Vidar som uforkrænkelighed til virkelighed«. Alligevel er min forklaring (efter Viborgs mening) »ikke ganske rigtig«, når jeg antager Vidar »som symbol på naturens uforgængelighed«. Også det vil klare sig.

Såmeget er jo vundet, at Vidar er ikke blot en hersker over den vilde hede, hvor hans moder bor, men en skovgud, en hersker, ikke i fredeskoven ved menneskets bolig eller i den venlige lund, hvor Idun bor, men i den store vilde skov, hvor øxen aldrig klang; og ideen i denne skov er uforkrænkelighed, uforgængelighed, ufortærelighed, medens ideen i Iduns lund er det friske muntre menneskelivs fornyelse og foryngelse. Dette menneskeliv med alt hvad dertil hører, med alt hvad det har født og frembragt, skal forgå; og ingen taler heller om, at Idun overlever ragnarök; Odin selv skal forgå med alt hvad han har virket og fredet for menneskeslægten, men naturen forgår ikke. Hvis den i bund og grund forgik, hvorledes kunde den da fornyes? Hvis stoffet forgik, hvor skulde da ånden tage sin bolig? Hvis Vidar ikke var til, hvor skulde da Vale være? Hele denne verdens herlighed, den naturudvikling, som i den har fundet sted, forgår med den ånd, som i den har åbenbaret sig; men netop Vidar ikke, thi han er den uforkrænkelige, vilde, oprindelige natur, den evige avlekraft, der allerede her har sin åbenbarelse, men kun berører mennesket som en anelse fra en anden verden; en virksomhed, som mennesket her ser på med ærefrygt, uden

at torde drage den ind i sin kreds, men som når al menneskedåd er gået op i luer, skal vise sig i en ny og större herlighed.

På en anden måde, men kun som en levning af tabte minder, have de gamle udtrykt noget lignende i Gudmund med hans udødelighedsager (ódáinsakr).

Det har oftere været ytret, at norden ingen skovgud havde. Vi se nu, at vi have ham, men på vor måde. Det er en Pan, »den legemliggjorte natursjæl«; men han farer ikke letsindig om i de grönne lunde med favner og satyrer, leger ikke med nymferne ved kilden, spiller ikke på hyrdeflöjte, og kalder ikke Ekko til sig; han hersker med alvor og strænghed i sin urskov, og menneskene grue for at se ham.

Vidar er Pan, thi ligesom Vidar er også Pan billede på det uforgængelige naturliv: da Typhon havde skåret musklerne over på Zeus og fængslet ham i den korykiske hule, komme Hermes og Ægipan, og bringe dem igen i orden (Apollodor. 1, 6).

Også til skoen findes et modstykke i syden. Zeus nedlader sig som en guldregn i Danaes skød, og avler med hende Perseus. Der er tale om udyrket land, som bliver til dyrket. I Ægypten, fortæller Herodot, var et tempel for Perseus, og der siges, at han ofte visèr sig dèr i egnen, og man har engang fundet en af hans sko, to alen lang. Når han viser sig, er der overflødighed i hele Ægypten. Skoen, som vi forhen have set som symbol på magt, er her frugtbarhedens tegn. Men Vidars sko er en jærnsko, og hans moder har en jærnstav; efter hans fjed spirer ikke velsignelsen for menneskene, men den vilde, uforgængelige plantenatur foroven, jærnet forneden.

Hvor vidt Vidar kan være beslægtet med den tyske Walther (Woudher), der ligeledes er en skovgud og en vildmand (een wilde 'wouter) kan jeg ikke afgöre; thi Walther og de med ham beslægtede væsener ere kobolde der komme til de menneskelige boliger (Grimm og van den

Bergh); dog forekommer også ved dem sko eller støvle, så at de i det mindste berøre vor mythe. Derimod får man et levende billede af vor Vidar ved at læse efterretningerne om Kelternes store hellige egeskove og guden, der i dem herskede. Der tales om en sådan skov, som Cæsar lod omhugge, men de, han befalede dertil, gruede selv for den dem pålagte gerning. Aldrig var skoven i uendelige tider rørt af en øxe, men hævede sig dunkel og uigennemtrængelig for solen; aldrig satte en fugl sig på træet, aldrig trængte et vildt dyr derind; der suser ingen vind, og intet lyn har antændt den. De af ingen luftning bevægede ege indgyde hjærterne skræk, såvel som de sorte vande, der gennemströmme den, og det gule mos, hvormed den er overdraget. Undertiden synes det som den skælvende bevæger sig; hule røster lyde fra de ubekendte huler; de uhyre egestammer synes at blive nedhuggede og kastede om, men rejse sig ligeså hurtig igen; skoven synes at stå i flammer, men den fortæres ikke, og skrækkelige drön svæve hen over det hellige sted. Kun guden (Esus, Essus, áss) bebor den, og ingen vover at betræde den; kun om middagen og i den sorte midnat går den skælvende præst derind, ængstelig for, at guden selv, som han dyrker, skal vise sig for ham[1].

---

[1]) Lucus erat, longo nunquam violatus ab ævo,
obscurum cingens connexis aera ramis,
et gelidas alte submotis solibus umbras. —
Si qua fidem meruit superos mirata vetustas,
illis et volucres metuunt insistere ramis,
et lustris recubare feræ; nec ventus in illas
incubuit silvas excussaque nubibus atris
fulgura; non ullis fronde præbentibus auris
arboribus suus horror inest; tum plurima nigris
fontibus unda cadit, simulacra moesta deorum
arte carent, cæsisque extant informia truncis.
Ipse situs putrique facit jam robore squalor
adtonitos. — — — Jam fama ferebat,
sæpe cavas motu terræ mugire cavernas

Aldrig har jeg på ny læst dette uden at få en anelse om det indtryk, som en sådan stor og vild natur måtte göre, den hellige angst den måtte vække, en natur, som man ikke mere finder uden i de fra menneskene fjærneste og skjulteste egne; og det er da en ny bekræftelse på, at slige forestillinger ej ere opståede på Island, men på nordens fastland.

Den guddommelige magt og styrke have vi nu fundet udtrykt i to billeder, i Thor og i Vidar, begge, som al guddomskraft der åbenbarer sig i verden, sönner af Odin. Thor er den tordnende, larmende, knusende, men tillige den velgörende; Vidar er den tavse, fjærn fra menneskeværk, og uden indflydelse på dem undtagen ved den hellige ærbødighed han indgyder. Thor er den ydre, i sine ytringer forbavsende, idelig tilbagevendende og opholdende naturkraft; Vidar er den stille, indre, i sig selv indsluttede, sig selv opholdende uforgængelighed. Alt det, der nu gör så megen larm og stöj i verden, skal forgå; men den indre stille virksomhed, som i sjælens dyb uforgængelig fornyer sig selv, skal leve evindelig. Og Vidar og Vale skulle i forening, når tiden er omme, bebo gudernes hellige boliger, Vidar som materiens uforgængelige stof, Vale som det evige lys, der bestråler det.

69. Vaner. Njörðr og Skaði. Efter hvad der allerede forhen er udviklet, gives der i skabningen to modsætninger, som må forenes med hinanden for at frembringe det liv, der er. De udtrykkes ved Aser og Vaner. Det er det

---

et procumbentis iterum consurgere taxos,
et non ardentis fulgere incendia silvæ,
roboraque amplexos circumfluxisse dracones.
Non illum populi cultu propiore frequentant,
sed cessere deis; medio cum Phoebus in axe est,
aut coelum nox atra tenet, pavet ipse sacerdos
accessus, dominumque timet deprendere luci.

(Lucani Pharsalia, 3, 399: jf. Taciti German. cap. 39: sylva prisca formidine sacra — Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, ut minor. et potestatem Numinis præ se ferens; og Annal. 1, 61).

faste og flydende, det mandlige og kvindelige. Vandet som det flydende stofs symbol kan opfattes forskellig. Vandet er sorg, dets ytring er tårer, men det er kun sorg, fordi også den er bevægelig; det er den sorg der rinder[1]; og så kan man vel i de fleste tilfælde föje til: det er den, der störkner og svinder. Vandet er glæde, lykke og velsignelse, der i rige strömme udgyder sig igennem livet, og afsætter overalt jordiske og åndige dele, som ere opløste deri; det er rent og uskyldigt, det er tillige rigdom og fylde. I disse forestillinger ligger Vanernes almindelige begreb; og det er derfor dem vi møde hos de tre dertil hørende guddomme, Njord med hans börn Frej og Freja, Vanemagten, der stiger op fra havet, og forbinder sig med Asamagten i himmel og jord. I alle mythologier udgå deraf væsener, om hvilke ingen ret kan blive enig med sig selv: er det mand eller kvinde, deus Venus eller dea?

Njörðr hedder Van eller Vanagud eller Vennegud (Vanr, Vanagoð eller Vinagoð, og Vananiðr), den givende gud (gefjanda goð). De vise magter (vís regin) skabte ham i Vanaheim, og sendte ham som gissel til guderne, men i tidens ophør (i aldarrök) vil han komme hjem igen til de vise Vaner. Han råder for vindens gang, og stiller sø og ild; ham skal man påkalde til held i søfart og fiskeri. Han råder for utallige hov og harge. Han er så rig på gods (auðigr ok fèsæll) at han kan give alle dem rigdom på lande og løsøre, som påkalde ham derom. Hans bolig er Nóatún, hvor han har bygget sig sale, og hvor han som menneskefyrste uden mèn (mannaþengill inn meinsvani) råder for sin höjtömrede harg. (Sn. s. 15. 55. Vafþr. str. 38-39. Grimnism. str. 16. Œgisdr. str. 34). Man sagde: rig som Njord (auðigr sem Njörðr, Vatnsds. s. 202), og Frej og Njord gave velsignelse på gods (Grjótbjörn gœddan hafa Freyr ok Njördr at fjárafli, Egilss. s. 671).

---

[1]) »L'eau est l'élément triste« siger Lamartine (Les confidences, 4, 2). »*Super flumina Babylonis sedimus et flevimus.* Pourquoi? C'est que l'eau pleure avec tout le monde«.

Njord blev gift med Skaði, datter af jætten Thjasse. Hvorledes hun kom til at vælge ham, da hun fik lov til blandt Aserne at vælge sig en mand, men således at hun kun så deres fødder, er fortalt foran (§ 58). De enedes ikke godt sammen. Skade vilde have bolig dèr, hvor hendes fader havde boet, på nogle fjælde i Þrymheimr, men Njord vilde være nærved søen. De forligtes da om, at de skulde opholde sig ni dage (nætr, ikke vetr) i Thrymheim, men de andre ni på Noatun. Men da Njord kom tilbage fra fjældet til Noatun, kvad han dette:

Ledt er mig fjæld,
længe ej jeg var dèr,
nætter kun ni;
ulvenes tuden
tyktes mig ilde
imod svaners sang.

Da kvad Skade dette:

Sove ej jeg kunde
på søstrands lejet
fòr jærm af fugl (for fugleskrig);
dèr mig vækker,
når fra voven den kommer,
morgen hver mågen.

Derefter drog Skade op på fjældet, og boede i Thrymheim; og hun farer meget på skier og med bue, og skyder dyr; hun hedder andredis (skiernes gudinde, öndrgoð eller öndrdís)[1]. Derom siges:

Thrymheim det hedder,
hvor Thjasse boede,
hin åmægtige[2]) jætte;
men Skade nu bygger,

---

[1]) Der er to slags skier; skíð, ski, beklædt med skind, og öndr, andr ell. andri, uden skind, hvoraf d. andre (jf. at andre hos Molb.)

[2]) Dette ord giver jeg så dobbeltydigt som det er: á kan være forstærkende forstavelse, jysk å; eller á, en å, flod. Det sidste vilde stemme fortræffelig med min forklaring af Thjasse.

skær brud hos guder,
sin faders forrige tofte.

Også en skjald Thord Sjårekssön sang om, hvorledes hun forlod Njord:

gudebrud den vakre
Vanen ej fik lide. (Sn. s. 15. 55. Grimnism. str. 11; samt öndrdís, Sn. s. 64. 65). Evind Skjaldespilder tilföjer, at hun derpå giftede sig med Odin, og havde mange sönner med ham (Ynglingas. kap. 9).

Njord er havets gud, det vil sige det havs, som nærmest begrændser og omslynger jorden, hvor fiskeriet drives, hvorfra velsignelsen går ind over landet, hvor skibene fare til handel og vandel. Det er hans bolig, Nóatún, skibenes land (af nór, skib, Sn. s. 117, og tún, mark). På den ene side berører det jorden, på den anden det vildere hav, hvor Øger hersker med sine døtre. Njord er gift med Skade, den vilde bjærgström, der kommer fra de höje klipper, hvor hun helst vil bo, og udgyder sig i havet; hendes bolig er Thrymheim, det larmende hjem ved den styrtende fors. Disse billeder ere så simple, at de ingen videre oplysning behøve[1]. Gæa forbinder sig jo også med Pontos, og avler med ham deres ældste sön Nereus, »havet i sin venlige åbenbarelse«. Hans døtre Nereiderne ere det ægæiske havs nymfer. At havets gud tillige er vindens, følger af sig selv.

Der tillægges også Njord ni døtre: Ráðvör (eller Raugveig)

---

[1]) Njörðr (njöruðr) forklares i almindelighed som den bindende, fordi havet omslutter jorden. I Fjölsvinnsm. str. 26 forekommer njarðlásar níu, som man oversætter ved bindende, stærke låse. Man har naturligvis også henført navnet til den græske Nereus, og anset oprindelsen til begge for den samme; såvel som til Kelternes Ner, det rolige venlig smilende hav, og vælsk nerth, gæl. neart, magt, kraft, hjælp. Roden er rimeligvis at njörva. Skaði, et hunkönsord der böjes som et hankönsord, er skade, ødelæggelse. En bekræftelse på at Njord er havgud findes i navnet på havplanten Njarðarvöttr, spongia manus.

den ældste, og Kreppvör, den yngste, og deres søstre syv (rúnir er ristit hafa Njarðar dœtr níu: Ráðvör in ellsta ok Kreppvör in yngsta ok þeirra systr sjau. Sólarl. str. 79). Ved deres navne sigtes der enten til bølgernes heftige og stille gang, eller til den rigdom, som Njord yder, og karrigheden, som af den avles; i følge sammenhængens allegoriske hentydninger snarest til det sidste.

Den nysanførte sang viser, at svanen var Njords fugl. Derfor er det mærkeligt, at den engelske konge Edvard den første aflagde løfte ved to svaner, der førtes ind for ham i guldbånd, hvilket ligefrem svarer til løfters aflæggelse ved Frejs galt (W. Müller s. 265).

Loke bebrejder Njord, at han havde börn med sin egen søster (Œgisdr. str. 36), thi hos Vanerne, som vi have set, var det tilladt at gifte sig så nær i slægten. Denne søster antage nogle for hin Nerthus hos Tacitus, den kvindelige opfatning af Njörðr (W. Müller, s. 261. Munch i Annal. for nord. oldk. 1848, s. 321)[1]. Medens dette endnu må lades uafgjort finde vi derimod Njord tydelig hos vor Saxo under et andet navn: Hadding (jf. § 52), og vi have her en række af myther, formåede vi kun at tyde dem. Imidlertid genkende vi let i Hardgrep (Saxo s. 36), Vagnhöfdes datter, både af navnet og af hendes sange, og i hendes kærlighed til Hadding, som hun har opfostret, den vilde omskiftelige ström (ligesom en af Hymers døtre), så at hun ikke uden grund siger: Nec me mirari debet, qui Protea novit; i Hadding, der gennemvarmet af solen bader sig i havet og dræber et søuhyre (s. 48), havgudens strid med en havgyge; Njord, fader til Frej i Hadding, som efter sit skibbrud anstiller et Frøblot (s. 50); og når den mythiske sammenhæng ret er bleven oplyst, vil digteren her finde en kilde til digt-

---

[1]) Og dette kunde bekræftes ved læsemåden vagnagoð, vognenes gud, Sn. s. 55, hvor andre have Vanagoð; Hertha og Frej bleve begge førte om på en vogn. Denne undersøgelse, der endnu er meget svævende og heller ikke synderlig frugtbar, lader jeg indtil videre bero.

ninger næsten ligeså rig som Edda. Men især er ligheden slående imellem Eddas Njord med hans hustru Skade og Saxos Hadding med Regnilda (s. 50). Skade vælger Njord ved at se på fødderne: Regnild Hadding ved at genkende ringen, hun har lagt ind i hans sår på foden (Grundtvig, s. 487. W. Müller, s. 263. Munch anf. st. s. 319); og vexelsangen er pa begge steder den samme[1]. Og så er tilsidst skildringen af Haddings datter Ulvilda, der tæmmer vilde dyr og glubende ulve, ales felle ferox bubo, voce canorus olor (s. 57), slet ikke andet end udtryk for Frejas dobbeltvæsen, for kærligheden, der her tænkes født af den milde Njord og den vilde Skade. Men hvor skal jeg ende? Skal jeg optage alle de første bøger af Saxo?

70. Œgir og Rán. Disse høre ikke til Vanekredsen, men jeg omtaler dem her, for at have havets guddomme på ett sted. Ligesom Njord er det milde, velgörende hav ved kysten, så er Øger det vilde, oprørte, fjærnere, hvor fiskeri og sejlads ikke vel kunne fremmes, det store ocean, som dog endnu berører Asernes virksomhed. Deraf kommer Øgers dobbelte natur: han er en jætte og har dog fredeligt samkvem med Aserne. I Mimer, Øger og Njord have vi da hele havet, fra oprindelsen af indtil dets sidste

---

[1]) Sammenligningen er særdeles tiltrækkende. Den giver os en klar indsigt i den måde, hvorpå Saxo oversatte sine vers, som han her ligefrem har haft for sig i den gamle danske tunge; den viser, at der i den oprindelige sang har været endnu to fuldstændige strofer, der i Snorra-Edda ere aldeles tabte. Det skal jeg en anden gang oplyse, hvis ikke mine læsere, når de blot göres opmærksomme derpå, allerede nu selv kunne se det. Det er et let kunststykke, sproglig at forvandle begyndelsen af Hadd-ing (jf. Vaningi om Frej), det er Hartung, til Njörð-; og Haddingerne ere de gotiske Azdingi, angels. Heardingas; i Heldenbuch er Hartung den samme som Hartnit (jf. Vananiðr), »könig der Reussen« (Saxos Ruthenorum rex); og bliver man ved at stige opad, så ender alt dette sig i Ingævones, Ynglinger; Istævones, Hardunger (se Grimm, Munch og Zeuss); alt tilhobe myther, der nok efterhånden ville klares, når man ikke længer leder efter Nitherorum rex blandt ubekendte folkeslag.

udvikling, hvor det som en velsignende guddom slutter sig tæt til Aserne, det vil sige til menneskene.

Øger er undertiden blandet med Hlèr; det er to opfatninger, som senere ere forenede. Også hos Saxo (s. 81) findes de som hertuger i Jylland: Eyr et Ler; den ene mod vest ved Egidora, Øgers dör, Eideren, den anden mod øst på Læsø. Øger, der også kaldes Gýmir, besøger Aserne (han kaldes heimsœkir goðanna); den yngre Edda lader endog en del af sine fortællinger meddeles ham igennem Brages mund (Bragarœður). Aserne besøge atter ham; og det er ved denne lejlighed de engang bemærke, at hans bryggerkedel ikke er stor nok, hvorfor Thor henter ham en större hos den endnu fjærnere havjætte Hýmir. Her kaldes han en barneglad bjærgbo (hvis læsemåden er rigtig: bergbúi barnteitr) og en jætte (jötunn). En anden gang (efter Balders død) besøge Aserne ham; da er det Loke kommer, og udgyder al sin galde over dem og ham. Her erfare vi at han har to tjenestemænd Fimafengr (eller Funafengr) og Eldir (eller Ræseldr); at der i hans hal brugtes det lyse guld isteden for ild (lýsigull fyrir eldsljós), og at öllet dèr blev båret om af sig selv. Hans kone hedder Rán, og hun har et næt, hvori hun fisker (går på jagt efter) dem, der komme på søen (er á sæ komu)[1]. De have ni døtre, bølgerne: Himinglœfa, Dúfa, Blóðughadda, Hefríng, Uðr, Hrönn, Bylgja, Bára (eller Dröfn) og Kólga, der dreje skærenes mølle (grotti), medens helten gennemskærer Amlodes kværn (havet). Guld kaldes hos skjaldene Øgers eller Rans eller deres døtres ild. (Sn. s. 45. 66. 67. 68. 101. Hýmiskv. str. 2-3. Grimnism. str. 45. samt Œgisdr.). Loke lånte Rans næt, for at fange dværgen Andvari, der i en geddes skikkelse opholdt sig i en fors (Sigurðarkv. önnur. indledn.). Med sin hånd holder hun skibene fast (Helgakv. Hund. fyrri, str. 30). Man havde også den forestilling, at de, der satte livet til på søen, kom til Ran; thi

[1]) Sædvanlig siger man: dem, der omkomme eller drukne på søen; men hun var værre, end så.

Fridthjof, der med sine fæller var nær ved at sætte til, taler om, at han skal betræde Rans leje isteden for Ingeborgs; og da det ikke var godt tomhændet at komme til den rige Øgers og Rans sale, delte han en guldring imellem sig og sine mænd (Friðþjófss. kap. 6; jf. Fms. 6, 376). Man holdt for, at det var tegn på en god modtagelse hos Ran, når mænd, der vare omkomne på søen, besøgte deres arveøll (Eyrbyggjas. kap. 54). Blandt Heidreksgåderne findes flere, der handle om bølgerne: de fare mange sammen efter deres faders bestemmelse; de ere Gymers stormende (raðsviðar) døtre med Ran, eller Øgers døtre; de have blege lokker og hvide slør, ere sjælden blide mod mænd, våge i vinden, og kaldes bølger og bårer; de fare om i havbrændingens skær, have et hårdt leje, nemlig skær og urer, og lege sjælden i lugn (Fornaldars. 1, 478, 481)[1].

Hele denne digtning er simpel og let forståelig. Œgir er den skrækkelige (af at óga, œgja; jeg skulde derfor tro, at hans munterhed snarere lignede en bjørns, end et barns, og at man må foretrække læsemåden bjarnteitr eller bjarnleitr); hans kone Rán er ran (ældre d. rån, hvilket naturligvis ej må forvexles med det forhen berørte ord rön, bølge). Det er en almindelig talemåde, at havet brygger og kåger; deraf forstår man let Øgers kedler; den skummende drik bærer sig også selv om, og der er nok af den. Ligeså almindelig er forestillingen om havets brænding; i dets heftige bevægelse ser man marild eller morild, de gnister der ses i det salte hav, når man om natten sætter det i bevægelse. Søfarende fortælle jo endnu meget om havets skin, som man tilskriver insekter. Øgers tjenere ere derfor gode fyrbødere: eldir (af at elda) og rimeligvis funafengr (af funi, ild; ræseldr af at ræsa). Døtrenes navne er tildels almindelige ord på bølger; i hadda, den lokkede, møde vi atter Hadding. Påfaldende er ligheden, endog i ord, med de græske myther: Œgir er titanen Okeanos; Gýmir, den bølgende, skum-

[1]) Også den foregående gåde kan henføres hertil, når man læser: eldis brúðir; da står Eldir tjenestemanden for Øger selv.

mende, stemmer med *κῦμα*. Forholdet imellem Øger og Njord er det samme som imellem Okeanos, det ydre storhav, og Pontos, middelhavet, indenfor jordens grændser (Hauch om relig. myth. s. 40). Ved Øger tænkte man altid noget oprørt, skrækkeligt, derfor står han også i forbindelse med skrækkehjælmen Œgishjálmr, som Fafner ejede, for hvilken alle levende skabninger ræddedes (Sigurðarkv. Fafnisb. önnur. Völsungas. kap. 18), og som derefter bruges om alt hvad der indjager forfærdelse (Fms. 9, 513. hvor skjalden tillægger kong Hakon Hakonsön en Øgershjælm). Også denne digtning falder næsten ganske sammen med Grækernes Medusahoved og Ægide. Odin bærer en guldhjælm som den strålende himmel; dværgene hylle sig ind i en tågehjælm; Øger dække sin pande med tykt mörke og forfærdelsens skyhöje brænding.

71. Freyr. Njord avlede to börn, en sön Frej og en datter Freja, begge fagre af udseende og mægtige. Frej er den berömteste (eller herligste) af Aserne; han råder for regn og solens skin, og derhos for jordens grøde; og ham er det godt at anråbe om frugtbart år og fred; han råder også for mænds lykke med gods. Han kaldes Van og Vanagud (Vanr, Vanagoð, Vananiðr), årgud og godsyder (fégjafi). Han er ejer af skibet Skiðblaðnir og Gullinbusti eller Sliðrugtanni (den spidstandede), en galt med guldbørster, med hvilken han farer som folkestyrer til Odins borg. I tidens begyndelse gave guderne ham Alfheim til tandgave (i hans årle ungdom). Njord havde den trøst, da han langvejs fra blev sendt som gissel til guderne, at han avlede en sön, som ingen hader, men er Asernes ypperste (ása jaðarr); men Loke bebrejder ham, at denne sön, der dog ikke som man kunde vænte var bleven værre end han selv, havde han avlet med sin søster; hvorpå Tyr ophöjer Frej, der er den bedste af alle de bolde riddere i Asers gårde, hverken bringer mø eller mands kone til at græde, og löser enhver af bånd. Frej har en tjener Byggvir, der roser sin herre, som han kalder Ingunar-Freyr,

for sin ædle natur og salige sæde; men Loke kalder Byggver en lille næsvis ting, der altid hænger ved ørene på Frej, og skriger under kværnene (møllekværnen); som aldrig kan dele mad med mænd; og da mænd strede, fandt man ham ligge i sengehalmen (í flets strá)[1]. Frejs tjenerinde er Beyla, Byggvers kone, som Loke bebrejder, at hun er meget ménblandet, den styggeste deje, der findes blandt Asernes sönner og meget snavset. Frej selv bebrejder Loke, at han købte Gymers datter for guld, og ved den lejlighed gav sit sværd bort, så at han ikke har noget at stride med, når Muspels sönner komme. Frej kaldes også Beljes fjende eller drabsmand (Belja dólgr, Belja bani); men da han havde givet sit sværd bort, var han så våbenløs, da det kom til kampen imellem dem, at han måtte dræbe ham med et hjortehorn. Gangleri undrer sig over, at Frej vilde give sit sværd bort, når han ikke havde et andet ligeså godt, og det måtte han da fortryde; men Hár svarer dertil, at det havde ikke noget at betyde; Beli kunde han dræbe med sin hånd, men værre er det, at han savner sit sværd, når Muspels sönner komme til kamp. Overalt bruges ophöjende udtryk om Frej; han er skær (skírr), Njords velgörende sön (nýtr Njarðar burr), kampkyndig (böðfróðr) o. desl. (Sn. s. 16. 23. 55. Völuspá str. 53. Grimnism. str. 5. 43. Œgisdr. str. 35-36. 42-46. 55-56).

Det har allerede oftere været berørt, hvorledes Snorre i Ynglingas. lader Frej i Uppsala følge efter sin fader, så at han ligefrem svarer til Frode i Danmark. Han siges at være vennesæl og årsæl som hans fader; han rejste det store hov i Uppsala, og gjorde stedet til sin hovedstad, og lagde grunden til Uppsalaskat (Uppsala auðr). I hans dage begyndte Frodefreden, og der herskede frugtbare åringer over alle lande; han blev derfor dyrket mere, end de an-

---

[1]) Byggvir siger om sig selv, at han er bráðr, hvilket fortolkerne oversætte ved heftig, ilsindet; men sammenhængen viser, at det her, ligesom i Hávam. str. 2, betyder: tidig til mad; af bráð, esca, d. brad.

dre guder, thi i hans dage blev landsfolket rigere, end för. Hans kone hed Gerðr, en datter af Gýmir, og deres sön Fjölnir. Frej hed også med et andet navn Yngvi (også forbundet: Yngvifreyr), hvilket længe efter i hans æt blev holdt for et hædersnavn, og hans efterkommere kaldtes Ynglingar. Hans lig blev ikke brændt, thi man troede, at godt år og fred vilde vare ved, så længe han var i Sverrig; man påkaldte og dyrkede ham, og kaldte ham verdens gud (veraldar goð). (Ynglingas. kap. 12. 13).

Saxo kalder ham Frø. Hadding indsatte Frøblod, som bestod i sort kvæg. Frø, gudernes fyrste (deorum satrapa, det er ása jaðarr) tog sit sæde ved Uppsala, hvor han indførte menneskeoffer. Hans efterfølgere kaldes hans sönner (filii Frø, Frø dei necessarii). Saxo, s. 50. 120. 278. 384. Mythisk er uden tvivl også den svenske konge Frø (s. 441)[1].

Skönt Frej især var de Svenskes gud (blótgoð Svía, Svía goð, Fms. 2, 76. 5, 239) var dog hans dyrkelse vidt udbredt over hele norden. I den sædvanlige edsformular sættes hans navn først: hjálpi mèr svá Freyr ok Njörðr ok hinn almáttki ás (Landn. 4, 7 i Íslendingas. 1, 258). Hesten, sædvanlig under navn af Freyfaxi, var ham i særdeleshed helliget, og den hellige hest måtte ingen anden ride (Hrafnkelss. s. 5). Der blev også ofret ham oxer: en høvding Thorkel hin höje, som Glum havde fortrængt fra hans gård ved Tværå, førte, förend han drog bort, en gammel oxe til Frejs hov, og bad guden om et tegn på, at han modtog gaven. Oxen brølte höjt, og faldt død om. Siden drömte Glum, der måtte afstå gården til en anden, at der kom mange mænd til hans bolig ved Tværå, for at besøge Frej; han så nemlig en stor del mænd på øren

[1]) Adam fra Bremen (de situ Daniæ) kalder ham Fricco, og beskriver hans dyrkelse i Uppsala: »Fricco, pacem voluptatemque largiens mortalibus; cujus etiam simulacrum fingunt ingenti priapo; si nuptiæ celebrandæ sunt, immolant Fricconi«.

ved åen, hvor Frej sad på sin stol; og han spurgte dem, hvem de vare? De svarede, at de vare Glums afdøde frænder, der vare komne for at bede Frej om bistand for ham, men guden svarede dem kort og vredt, så de kunde nok mærke, at Frej ikke havde glemt den oxe, Thorkel den höje havde givet ham. (Vígaglúmss. kap. 9. 26). Som fredsgud tålte Frej ingen fredløse udådsmænd i sit hov (sst. kap. 15). Et Frejsbillede af sølv brugtes som lod (hlutr) til gudesvar (Landn. 3, 2 og Vatnsdœlas.). Man finder også, at søfarende lovede ham gods og gaver, for at komme vel til land: da Islænderen Halfred lå ved Agdenæs, og erfarede, at der var blevet høvdingeskifte i Norge, og at den ny hersker, Olaf Tryggvesön, vilde tvinge alle til kristendommen, besluttede han med sine folk at anråbe guderne om bör til et hedensk land; de lovede da, at give penge og tre såld øll til Frej, hvis de fik bör til Sverrig, men til Thor eller Odin, hvis de fik medvind til Island (Fms. 2, 16); et mærkeligt træk, som viser, at Frej, ligesom Njord, også udstrakte sin virksomhed til havet. Den æventyrlige fortælling om Gunnar Helming (sst. 2, 73), der iførte sig Frejsbilledets dragt, og kørte om med Frejs kone (præstinde) viser, at der efter vinterens ophør foretoges en kørsel af Frejsbilledet med hans præstinde (ligesom Frodes lig førtes tre år om land); man mente, at det var den levende gud; fattige stakler hugede ham ikke; guden og hans kone sade i vognen, og deres tjenestemænd gik foran; vejret klaredes ved hans ankomst; overalt blev han modtaget med et gilde (veizla) og gaver af guld, sølv, gode klæder og andre kostelige ting; denne gang blev konen frugtsommelig ved ham, hvilket antoges for et godt varsel (þótti Svíum nú allvænt um þenna guð sinn); vejret blev også så blidt, og alting tegnede til et så herligt år, at man ej kunde mindes sligt. Om Thorgrim på Søbol, der var en ivrig tilbeder af Frej, fortælles, at da han var bleven dræbt og höjlagt, fæstede der sig aldrig sne udenpå hans höj, og den frøs ikke, hvilket man forklarede deraf, at Frej

havde ham så kær, at han ej vilde det skulde fryse imellem dem (Gíslas. Súrss. kap. 18).

Man havde for skik at holde høstgilde ved vinternætters tid, for at hilse på vinteren og blote Frej (sst. kap. 10. 15). Kong Heidrek lod opføde en galt, den störste man kunde finde, og så fager, at hvert hår tyktes være af guld; juleaften skulde man bringe den til kongen, der da lagde sin ene hånd på dens hoved, den anden på dens børster (eller rygg, bust), i det han aflagde løfte; det samme gjorde derpå hans mænd (Hervarars. kap. 14 i Fornaldars. 1, 463). Efter en anden beretning forbindes dette med Bragebægeret: Da Hedin juleaften havde mødt hin troldkvinde, og var kommen hjem, blev der om aftenen aflagt løfter, i det son- eller solgalten (sónargöltr) blev fremledt; man lagde sine hænder på den, og gjorde løfter ved Bragebægeret (Helgakv. Hjörvarðss.). Det er ikke umærkeligt, at Frej og Brage her ere bragte i forbindelse, ligesom, efter Grundtvigs bemærkning, Haddings fosterfader Brache er Brage. Det er en forbindelse, som Digteren vel kan bringe noget ud af. Og når Thorbjörn Hornklove synger om Harald Hårfager, at han ude (i leding) vil holde sin jul og øve Frejs leg (Freys leik heyja. Hkr. Haraldss. hárf. kap. 16), så er det klart nok, at skjalden, ligeledes efter Grundtvigs bemærkning, ikke taler om Odins id, men om legene ved julen, vore julelege.

Alt, hvad vi nu have betragtet, fører ligefrem til, at Frej, hvilket også navnet bekræfter, er gud for jordens frugtbarhed; fra havet er velsignelsen stegen op til landet; dèr skal den udbrede sig, og derfra skal den igennem Freja træde ind i menneskets hjærte. Men som sådan kan Frej opfattes på to måder. Enhver betragtning af naturen, den ydre som indre, afhænger altid af den, der beskuer den, af det öjes klarhed, som ser på den. Intet er sandere, intet mere træffende, end det, som Schiller veltalende har udført i et af sine breve, hvorledes naturens herlighed og

ynde ikke ligger i naturen selv, men i det indtryk, den gör på os, de fornemmelser den vækker. Det samme, som Lamartine nylig har gentaget: »faut-il s'étonner, que les plus sublimes scènes de la creation soient contemplées d'un oeuil si divers par les voyageurs? C'est, que chacun porte avec soi son point de vue«. Gå til naturen med et råt gemyt, den er ikke andet end råhed; se på den med et mörkt blik, med et öje blændet af tårer, den er ikke andet end mörke, og gråden lægger sit slør også over den; gå til den med et hjærte åbent for glæde, og i selve vinteren, hvor den ligger lig som en falmet mø med hvide roser i håret, vil du skue håbet og opstandelsen. Netop således kan også Frej opfattes som naturgud. Nedlade vi os til den lave kreds, hvori Loke i følge sin natur må føre os ind, så har Frej to tjenere Byggvir og Beyla (som vi ellers intet høre om), skildrede så ligefrem, at ingen kan tage fejl af dem (Saturnus var jo også stercorius), men skue vi op til en höjere sfære, så svæver Frej for os som de travle Alfers konge, og hans tjener Skirner farer på sollysets stråler hen over den dunkle jord. Sænke vi os ned i den lavere kreds, så se vi ikke andet i galten, end det for ernæringen vigtige, ved sin frugtbarhed bekendte dyr; hæve vi os til en höjere, så bliver galten til en solgalt (sónargöltr), med skinnende børster som solens stråler. Thi skönt jeg overalt har forsøgt på, at drage mythologien ned fra himmelen til jorden, så er det dog aldrig faldet mig ind at nægte, at oldtiden jo har haft fornemmelse af det himmelske lys; tværtimod, den har forherliget det både alene og i Frej som i Balder; tanken derpå og derom vender bestandig tilbage; snart er solen en gudinde, der kører med sine strålende heste, snart opfattes dens skin som en over jorden udbredt glans, og atter er den en til frugtbarhed og velsignelse nødvendig tjener, der adlyder sin herre, som råder for solens skin. Frej er en solgud, ikke hersker over solen i stenbukkens tegn, men herre over solstrålen, thi det er det sværd han svinger, over

lyset for såvidt det er nødvendigt til at fremkalde sæden af jorden, thi det er hans rette væsen, at være gud for sæden. Han er en Ceres, men en mand, fordi solen er en kvinde; en yngling med gule flagrende lokker som den modne sæd, med milde venlige kornblå öjne, rustet til kamp mod alle jætter, der trænge sig ind i hans rige, siddende i sin lund med buske, der knuppes for at udskyde blade, hvor han fortæres af længsel efter at omfavne sin Gerde, lyksalig som en yngling i kærlighedens vår, når hun hører hans bönner og med milde tårer som sommerdugg synker hen i hans favn[1].

72. Freyr og Gerðr. Frej havde en dag sat sig i

[1]) Om oprindelsen til navnet Freyr ere mythologerne ej enige; Finn Magnusen henfører det til frœ, frø, og forklarer det ved sator, seminator; Grimm derimod antager grundbegrebet for at være mildhed, glæde; andre holde sig til betydningen herre. Freyr (frayr; Íslendingab. i Íslendingas. 1, 382) står for frauir (møsog. med bestemt form frauja, herre). Grundbegrebet er formodentlig frugtbarhed, deraf glæde; sidst betyder Freyr herre, som Freyja frue; frodighed og fryd, netop det, der ligger til grund for Vanernes væsen, berøre hinanden i tanken; selv om planten siges jo: sie grüne und blühe freudig (Carus, Psyche s. 271). Formen Fricco fører ordet hen til samme rod som Frygg. Ingunar freyr er angels. frea ingvina, eodor (jaðarr) ingvina (se Grimm s. 192. 320. Munch i Annal. for nord. oldk. 1848, s. 320); jeg tænker derved ikke på folkeslag eller helte, men antager det for mythisk, ligesom Taciti Ingvio, en sön af Mannus; yngvi eller ingi er også et dværgenavn, og må have hensyn til udvikling, ligesom afledsendelsen; ligesom Frej hedder ingunar freyr hedder han også Vaningi; han er en Poseidon γενέϑλιος. Sónargöltr, der ellers forklares som forsoningsgalt, henfører jeg til sún, sol; den strålede jo som lyset. Svinehyrden var i hele oldtiden en anseelig mand, vildsvinejagten et vigtigt foretagende; »Ceridwen (jorden) antager hos Kymrerne karakteren af en so, Hwch, og giver sine börn navnet Porchellan, kleine ferkenu (Eckermann, 3, 2, 95); om det står i forbindelse med fjarghús, véd jeg ikke. Alle disse forestillinger have nu tabt deres værd for os. Ædlere er hesten, der også ofredes til Poseidon; om hestefesten i julen se Lex. myth. s. 781 ell. 1053.

Hlidskjalv, og så hen over alle verdener; han så også i Jötunheim, og fik öje på en fager mø, der gik fra sin faders hus hen til sin skemme. Det var Gerde, en datter af jætten Gýmir og Aurboða, frænder til Thjasse. Ved dette syn blev han syg i sit sind, sov ikke og drak ikke, og ingen torde tale til ham. Frejs skosvend hed Skirner. Njord bad ham om at høre til Frej, og Skade ligeså, at han skulde spörge deres sön om, hvad det var, der var gået ham så meget imod. Skirner svarede, at han væntede sig ikke andet, end et hårdt svar; men han gik dog hen til Frej, hilste ham, gudernes folkehersker (fólkvaldi goða), og spurgte, hvorfor han sad så ene i den vide sal dag ud og dag ind? Hvorlunde, svarede Frej, skal jeg sige dig min dybe sorg? Alfstrålen (solen) lyser alle dage, men mit sind fryder den ikke. Din bekymring, vedblev Skirner, er aldrig så stor, at jeg tænker, du jo siger mig den; thi unge vare vi sammen i tidens morgen, og vi to kunne vel tro hinanden. Så åbner Frej sit hjærte: I Gymers gårde, siger han, så jeg en mø, som mig huger; hendes arme lyste, og genskin deraf gave luft og sø. Efter denne mø længes jeg mere end nogen ungersvend i sin alders morgen, men hverken Aser eller Alfer ville, at vi to skulle sammen være. Giv mig da, sagde Skirner, den hest, som bærer mig gennem den mörke vise (eller visse) flagrende lue (vafrlogi), og det sværd, der svinger sig selv imod jætters æt. Ja, sagde Frej, hesten vil jeg give dig, som kan bære dig gennem den mörke vise flagrende lue, og sværdet, der svinger sig selv, når den er horsk (vakker), som det haver. Da red Skirner, og sagde til hesten: mörkt er det ude, fare vi skulle over rimfrostfjælde, flyve vi skulle hen over land; begge komme vi vel tilbage, eller hin åmægtige jætte tager os begge. Da Skirner nu var kommen til Jötunheim til Gymersgårde, fandt han olme hunde bundne ved ledet på skigården omkring Gerdes sal. Han red hen til en hyrde, der sad på höjen, og spurgte ham, hvorledes han kunde komme forbi Gymers hunde og få hin unge kvinde

i tale? Er du dødsens, svarede hyrden eller er du afleden? aldrig vil du få Gymers gode mø i tale. Bedre kår, svarede Skirner, gives der end at klynke for hvem der er færdig at fare; kun til et dögn blev min alder bestemt, og hele mit liv mig beskæret. Men Gerde hører den fremmede, og siger: Hvad er det for bulders bulder, som nu jeg hører i vore huse; jorden bæver og alle Gymers gårde skælve derved. Hendes terne svarede: Der er en mand her udenfor stegen ned af gangerens rygg, og sin hest lader han græsse. Bed ham, sagde Gerde, gå ind i vor sal og drikke den klare mjød; men jeg frygter for, at det er min broders bane, som er derude. Og da han var kommen ind, siger Gerde: Hvo er du? Alf eller sön af Aser eller vise Vaner? hvi er du ene kommen over den stærke ström[1] vore sale at se? Skirner: Jeg er hverken Alf eller sön af Aser eller vise Vaner; dog er jeg ene kommen over den stærke ström eders sale at se. Elleve æbler haver jeg her, ganske af guld, dem vil jeg give dig, Gerde, din elskov at vinde, når du vil sige at med Frej du gerne vil leve. Gerde: Elleve æbler tager jeg aldrig for mand at föje, og medens vi leve vil Frej og jeg aldrig sammen bygge og bo. Skirner: Så giver jeg dig den ring, som blev brændt med Odins unge sön; otte andre ligeså tunge dryppe af den hver niende nat. Gerde: Ringen tager jeg ej, skönt den er brændt med Odins unge sön; guld jeg ikke mangler i Gymers gårde, men har nok i min faders gods. Skirner: Ser du, mø, dette sværd, smalt, blankt[2], som jeg haver i hånd? for disse egge må din fader, hin gamle jætte, sig böje. Da heller ikke det rører hende, begynder han sine besværgelser, i det han slår hende med

---

[1]) eikin fur yfir, der forklares så forskellig, forekommer mig ganske simpelt at være over den stærke ström; eikin er jo navn på en af floderne, der drypper fra Eikþyrners horn (Grimnismál str. 27), og fur er hunkön af tillægsordet forr, stærk, heftig (norsk: hesten er forr, vil afsted, hos Pontopp.).

[2]) Der må sikkert læses málfan, af málfr, men hvad er det?

den stærke (friske) vånd: På en örnetue skal hun sidde og se mod Hel, mere led af mad end slangen er for mennesket; til under og spot skal hun vorde for alle; længsel, som aldrig stilles, skal vorde hendes lod; gråd skal hun have for gammen, og nære sin sorg med tårer; med en trehovedet thurs skal hun friste sit liv eller mandløs blive; som en tidsel skal hun vorde på den snævre fjældsti. Thurs rister han hende og tre stave: arghed og rasende lyst og evig uro; og af kan han riste, hvad på han har ristet, (for at indskære ny), hvis det behøves. Gerde: Hil være dig da heller, svend, og tag mod rimkalken fuld af den gamle mjød, endskönt jeg havde tænkt aldrig at skulle ynde Vaningen vel. Skirner: Fuld besked vil jeg have på mit ærende, för jeg rider hjem; når du i stævnemøde vil nænne (med hele din hu vil hengive dig til) Njords mandige sön? Gerde: Barri (Barrey) hedder, som vi begge vide, lunden, hvor lugn dvæler; efter nætter ni vil Gerde dèr unde Njords sön sin elskov. Derpå red Skirner hjem; Frej stod ude, og sagde: Sig mig, Skirner, för du tager sadel af hest eller et fjed træder; hvad har du udrettet i Jötunheim til din eller min glæde? Skirner: Barri hedder, som vi begge vide, lunden hvor lugn dvæler; efter nætter ni vil Gerde dèr unde Njords sön sin elskov. Nu sidder Frej og vænter med længsel og udbryder: Lang er nat, lange ere to, hvor skal jeg udholde tre? ofte en måned tyktes mig kortere, end en halv af disse længselsnætter[1]. (Skirnism. Hyndlulj. str. 29. Sn. s. 22).

Denne sang er et nyt bevis på, hvorledes tanken kan gå ud fra en ganske simpel forestilling, og derpå hæve sig til en höjere kreds. Gerðr (af garðr, at gerða) betegner sæden; Skirnir (af at skíra) den luft, der kommer med solskin; og jeg har allerede för forklaret mythen: jorden

---

[1]) hýnótt, egentlig ægteskabsnat; hver dag inden hans elskede kom; hý lig hjú; jf. t. hínaht og hírat, heyrath, (af hjú og ráð); Nibelungenl. har samme tanke: der eine tac in duhte wol drízec tage lanc.

med den nedlagte sæd modstår Frejs omfavnelse; hans sendebud Skirner, der driver sæden frem for lyset, lover hende forgæves høstens gyldne ax og den af overflod dryppende ring; hun har i sin jættenatur, der endnu ikke er besjælet af den guddommelige ånde, ingen anelse om den herlighed, der ved Frejs elskov kan blive hende til del; Skirner må mane hende, hvorledes hun evindelig, uden Frejs omfavnelse, vil blive frostens brud, og aldrig føle undfangelsens glæder; hun overgiver sig endelig til Frej, og de favnes, når knuppene bryde i lunden. Barri eller Barrey er af barr, spire, öje, løv; men da korn hos guderne hedder barr (Alvísm. str. 33), så passer denne betydning endnu bedre her: kornlandet. Vor mythe berører da Persephone, gudinden for det i jorden nedlagte sædekorn (Proserpina hos Cicero de natura deorum 2, 26); Demeters sorg på den nögne uvelsignede mark, hvor dog strået i våren skal skyde op af den skjulte sæd, er Frejs utålmodige længsel; og Skirner er Mercur, der fører Proserpina op fra underverden (Cic. de nat. deor. 3, 22. ed. Creuzer s. 606). Hvo Gerdes broder er, er uklart, fordi der intet siges om ham; ligeså striden med Beli, der synes at være fulgt efter formælingen med Gerde; drabet med et hjortehorn finder imidlertid sit modstykke i den skarpe hjortetakke i mythen om Attis. Som fredsgud har Frej intet sværd at stride med; den gennemtrængende solstråle har han overgivet til Skirner. Hjortehornet med sine bestandig frembrydende takker er billede på naturens idelig udskydende frugtbarhed (floderne, der med sine arme udbrede sig fra himlen til underverden, udrinde derfor også af en hjorts horn); billedet er her taget af dyreriget og anvendt på planteriget, der på samme måde deler og mangfoldiggör sig i det uendelige.

I slutningen af Sólarljód, der idelig svæver i allegorier, men tillige med bestandige hentydninger til de gamle mythiske væsener, forekommer det mig, at der tales om Frej (jeg ytrer det imidlertid med al mulig beskedenhed, og

skal ikke fortryde på, om andre kunne give bedre oplysning): i str. 77 tales om Odins hustru og hendes skib (hvorom jeg har talt foran ved Balder); derpå siger digteren: Min sön! ene din fader har rådet (forklaret) dig, og hine Solkatlas sönner, det hjortehorn, som ud af höjen bar hin snilde Vigdvalen (hinn vitri Vígdvalinn); derpå tales om Njords ni døtre, og endelig have vi også her (str. 80) Svafr og Svafrlogi, ligesom en vafrlogi i Skirnismál. Ligesom nu Friggs skib er jorden, således må Vígdvalinn (fredsfyrsten) være Frej, og hjortehornet, han bærer ud af höjen, livsudviklingen, hvis gud han var. Digteren vil altså sige, at han har lært sin sön at kende livet og dets værd, han har jo skildret det med al sin glæde og möje, med alle sine kampe og lidenskaber, og enden på alt, døden.

Så er også dette et bevis på, at de gamle selv i deres billeder have skuet noget höjere; og Frejs kærlighed til Gerde, som de have skildret med så levende træk, tagne af kærlighedens natur med alle dens længsler og håb, er ikke blot en naturmythe. Ligesom solvarmen udvikler frøet, så udvikler kærlighed hjærtet; den er den fra himlen sendte stråle, der opliver og forædler jordklumpen. Gerde er den jordiske mø, der sysler med det jordiske og ikke endnu har anelse om noget ædlere, end den daglige gerning. Så kalder elskov hende, i hendes bryst vågner et nyt liv; underlige drömme omfavne hende som lune vinde; og når de blive til bevidsthed, åbnes hendes öjne for en höjere tilværelse. Frej med hans mø er den stille, blide, længslernes kærlighed, elskovens fred; med Freja og ynglingen vender billedet sig om, og bliver til stormende kamp: når han vågner, farer han ud på vildene vove som Fridthjof »på bölja«; »en väldig friare är svärdet«.

Der har været flere elskovskvæder, end dette. Levninger af en sådan digtning have vi i Friðþjófssaga, hvor også navnene vise det: Beli, konge i Sogn (havdalen, sogn), datteren Ingibjörg (af yngvi, ingi), elskeren Friðþjófr (eller

Friþjófr, af friðr, kærlighed; frí, elskov) o. s. v. Af en anden sangrække findes brudstykker hos Saxo i fortællingen om Regner og Frodes søster Svanhvide (s. 68); men rollerne ere her vendte om: Regner er Skirner og Svanhvide Gerde, og her er det hende (en anden Freja), der hæver ham op til sin kærlighed. Alligevel findes der hentydninger nok, der minde om den eddiske sang: Regner som hyrde; vånden, gambr teinn (virgæ vulnus poenale); hans strålende åsyn (præradians luminum vibratus); Svanhvide, der aftager sit skydække (nubilæ inumbrationis vapor) og da stråler i al sin glans, i det hun giver ham sværdet. Men nu have andre allerede bemærket, at den danske kongerække i sine gentagelser af Froder og Fridlever ikke indeholder andet end gentagelser af Frej; Fridlev (Angelsaxernes Freálaf) er guden under et andet navn. I Saxos fortælling om Fridlev og Frøgerde (s. 266), hvor vi da også genfinde svanerne, må vi derfor ikke søge andet end en anden vending af samme eller en lignende mythe[1].

---

[1]) Der findes overhovedet hos Saxo og i flere af de fabelagtige sagaer, når de sammenlignes med Eddaerne, en del mythisk stof, der uden tvivl lader sig nöjere oplyse. Men jeg håber, at læseren vil finde det undskyldeligt, at jeg på denne tid (i påskedagene efter hin skærtorsdag) ikke kan vinde så megen ro i sindet, at jeg kan trænge ind deri. Derfor nævner jeg kun som stof for fremtidig granskning især følgende: Frode og Fridlev finde begge rigdom ved at fælde en drage. At Frodes endeligt og saltsyderen Hjarne har hensyn til sagnet om Mysing, har Grundtvig allerede bemærket. I Saxos Ingild (Ingellus) og Stærkodder, findes modsætningen imellem blødagtigheden, den kælne elskov (Ingild af Yngve, Inge) og hårdførheden. Hos Snorre (Ynglingas. kap. 14) hedder atter Yngvefrejs sön Fjölner, som drukner i et mjødkar; det er overdådigheden, der sætter til hvad den har; og sönnen Svegder er mangelen, der atter søger efter Godheim. Men hvad der især må søges oplyst er den svafrlogi eller vafrlogi, der, som det synes, fremstilles som en flamme, der omgiver møens bolig, men atter er ligesom et blodigt hav (Skirnism. str. 8. 9. Fjölsvinnsm. str. 2. 31. 32. Helreið Brynh. str. 10. Sólarl. str. 80. Saxo s. 265); er det billedet på det værn, der

73. Freyja. Elskovsgudinden er Vanagoð og Vanadís eller Vanabrúðr, Njords datter, Frejs søster. Hun er den berömteste af gudinderne, den ypperste næst efter Frigg. Hende skulle mænd især påkalde, og af hendes navn kaldes mægtige mænds hustruer fruer (frovor, húsfreyjur). Hun finder behag i elskovssang (mansöngr), og er god at anråbe til elskov (ást). Hendes bolig hedder Fólkvangar, folkevangene, hvor hun råder for sæder i sal; hendes sal er Sessrymnir, med rummelige eller mange sæder; den er stor og fager. Når hun farer til kamp, vælger hun hver dag den halve val, men Odin har den anden halvdel (hun hedder derfor eigandi valfalls). Hun ager med to katte, og sidder i en vogn (reið; hun hedder eigandi fressa, kattenes herskerinde). Hendes smykke kaldes Brísingamen eller Brísingr[1]. Hun giftede sig med en mand, der hedder Óðr; deres datter hedder Hnoss, som er så fager, at efter hendes navn kaldes alt hvad fagert og kosteligt (gersimlikt) er, hnossir (nysselige ting). Dog hedder det også, at hun havde to døtre: Hnoss og Gersimi. Óðr drog langt bort, og derover græder den forladte Freja, men hendes tårer ere det røde guld; derfor kaldes hun også den grådfagre gudinde (it grátfagra goð), og guld kaldes Frejas gråd (grátr Freyju), hendes öjnes eller brås eller kinders regn og fors. Hun har mange navne; og dertil skal grunden være, at hun gav sig forskellige benævnelser, da hun drog om blandt ubekendte folk, for at lede efter Od; hun hedder Mardöll og Hörn (Horn, Hœn; navnet er uvisst), Gefn, Sýr, Skjálf og Þrung (eller Þungra, Þungva; navnet

omgiver den jordiske mø, som ikke kan vindes uden elskovskamp? (jf. Frauers die Walkyrien s. 82). Fortællingen om Frej, der tænktes endnu at leve i sin gravhöj, og de ham ydede menneskeofre, der forestilles som levende mennesker nedsatte i hans gravhöj, kan forklares således, at han som naturgud efter høsten tænktes død; i våren levede han da atter op eller fornyedes i sin sön (jf. W. Müller s. 267).

[1]) jf. Saxo (s. 306): infulas nemo Venerem decentes fortis adoptat.

uvisst). (Sn. s. 16. 21. 62. 63. 71. 113. Grimnism. str. 14. Völuspá str. 29). I Hyndluljóð kommer Freja til sin veninde og søster, jættekvinden Hyndla, og opfordrer hende til at ride til Valhal, for at bede om lykke for hendes yndling Óttar; medens Hyndla rider på en ulv, farer Freja med sin guldbørstede galt med de luende børster (Gullinbusti, Hildisvíni), som de kunstfærdige dværge, Dáinn og Nabbi, have forfærdiget hende. Ved andre lejligheder have vi set, at Freja ejede en falkeham (valshamr), og hvorledes jætterne idelig længtes efter hendes besiddelse.

Snorre (Ynglingas. kap. 13) lader hende efter Frejs død forestå blotene; efter hendes navn kaldes hæderlige fruer; hun var meget ustadig i sind; hendes mand og deres døtre nævner han også. At et bæger (minni) var helliget Freja, og skulde drikkes sidst, omtales i Herrauðss. (Fornaldars. 3, 223); hvilket senere rimeligvis blev til Maries bæger, der skulde signes til árs ok til friðar (Gulathingslov i Norges gamle love 1, 6).

Kvinden kom efter døden til Freja: Da Egil Skallagrimsön havde mistet sin unge sön, og var fortvivlet til døden derover, kommer hans datter, Thorgerde, der var gift med Olaf i Laxådal, for at trøste ham; og da hun hører, at han intet vil nyde, siger også hun, at hun ingen nadverd har nydt og ingen vil nyde, førend hos Freja (Egilss. kap. 80). Hos hende samles de elskende, der have været hinanden tro til døden; derfor synger Hagbard: »elskov i Frejas sale fornyes.«

Felix, qui tanta merui consorte juvari,
nec male tartareos solus adire deos. —
Nil, nisi quod libeat, poena suprema feret,
quum restaurandæ Veneris spes certa supersit. (Saxo, s. 346).

Om Sjöfn og Lofn se § 46.

Skönt der om Frejas væsen i almindelighed ingen tvivl kan være, ere dog adskillige enkeltheder dunkle, fordi mytherne ikke fuldstændig ere udviklede. Hun er gudinde

for elskov imellem mand og kvinde; hvad der ligefrem åbenbarer sig i hendes væsen er derfor skönhed, ynde, undseelse, elskovs stille længsler, dens henrykkelse og dens gråd; på den anden side den i hjærtet brændende lue, der bryder ud i vilde flammer. Hun hersker i folkevangen, de menneskelige boliger, hvor der er sæder nok for alle; hendes indvirkning undgår ingen; eller folkvangen kan, i følge den gamle betydning af fólk, fylking, tages som stridsvangen, så at der menes elskovs kampe i hjærtet med deres mangfoldighed, håb og tvivl, skinsyge og tillid. Odin har den halve val, men hun den anden halvdel, thi heltens sind har to hovedlidenskaber, kampen og kvindekærlighed, og de elskende tilhøre hende. Denne forklaring forekommer mig simplere end Uhlands (s. 98), der opfatter hende som luftgudinde, og lader sjælen komme til Odin, medens legemet med bålets damp går op i luften. Hun farer med katte, billeder på kælenhed og brynde; derved kan man imidlertid også tænke på vildkatten, og da fress tillige betyder björn, endog på dette dyr, ligesom Cybeles vogn blev trukken af løver. Det er sandsynligt, at galten var helliget hende, ligesom Frej; men udtrykkene i Hyndluljóð ere uvisse; thi både hildigöltr og hildisvín ere navne på den med en guldgalt som hjælmmærke forsynede hjælm (Sn. s. 82. 116); meningen kan derfor være, at hun bar en sådan, eller at hun havde ladet dværge smede den til sin yndling Ottar. Om Æstyerne siger Tacitus (German. cap. 45), at de isteden for anden Væbning bare billeder af vildsvin, og tilskreve dem en særegen beskermende kraft. Skönheden er udtrykt i brísingamen, et af flere led sammensat flammende smykke (t. brísen betyder at knytte sammen; brísingr er ild); et lignende Brósingamene, det herligste smykke under himlen, der blev bortført af Hama, omtales i Beow. 2394. Andre fortolkninger finde i dette smykke snart mælkevejen, snart morgen- og aftenstjærnen, snart månen, og Frejas adskillige navne tydes endog på månens vexlinger; men Grundtvig har allerede bemærket,

at man ikke i månen skal søge efter dannekvindens kærlighed; og vel synes det, som Freja også færdes om natten (Hyndlul. str. 43), ligesom den seid, hvormed hun fortryller menneskenes hjærte, blev øvet om natten; men der er ikke klare hentydninger nok i mytherne til at tillægge hende en sydlig Endymion. Derimod er det et smukt billede at lade hende som Mardöll[1] stige op af havet med det glimrende Brisingamen på sit bryst; aldeles svarende til Ossians udtryk i (Cath-Loduin): regnens bue på havet lig, skönformet mø sig nærmer. Hendes mand Od eller Oder har jeg forhen forklaret som kærlighedens berusende lyst, ligesom Aphrodite var formælet med Hephaistos, og datteren Hnos (nuss) kunde da være dens nydelse. Begge døtres navne, hnoss og gersimi, bruges i det gamle sprog om kostelige ting. Hendes længsel efter den forsvundne er en gråd af guldperler, hendes gråd er frugtbar; den forædler sindet. Hendes vandringer for at genfinde den tabte er kærlighedens mangfoldige ytringer i menneskets sind.

Eddas hentydninger overbevise os da i det mindste om, at Nordboen ikke har været uimodtagelig for indtryk af den ydre skönhed eller ufølsom for kærlighed; i middelalderen gentager det sig i allehånde minder, selv i mange plantenavne, der sigte til Freja, senere Marie; hendes hår og hendes öjendugg ere opkaldte netop i de yndigste urter; og selv dyr, der, ligesom visse planter, vare besåede med glimrende punkter (som Freyjuhœna, Mariehönen) opkaldtes efter hende. Og dette vilde endnu mere bekræfte sig, hvis Saxo og de romantiske sagaer vare komne til os i en renere form. Det er ikke usandsynligt, at Óðr og Óttarr ere beslægtede væsener (den ene form måske endog kun en for-

---

[1]) Hendes øvrige navne kunne ikke forklares med sikkerhed, da læsemådérne ere uvisse. Gefn er dog donatrix, og kan derfor ikke sigte til månen; Skjálf, skælven, sigter vel til elskovs bevægelse. Om Hörn er lat. carna, er uvisst; det kan også udtrykke længsel og kummer, og vilde da være modsat Gefn.

stærkning af den anden; jf. afledsendelsen -óttr); men så finde vi igen Hyndluljóðs Ottar, der strider med Angantyr (den stærkeste sindsrørelses hersker) og hans brødre, hine berserker, der som vilde luer fare jorden om (Hyndlulj. str. 23), i kampen på Samsø mellem Angantyr og Örvarodd (Grundtvig, s. 504); ligesom Fridthjof og Ingeborg ere nu de elskende Hjalmar og Ingeborg (Yngveborg og kæmpevisernes Fridlevsborg); og striden står i Munarvåg, elskovsvigen, som man forgæves søger efter på Samsø som et virkeligt sted. Elskeren understøttes af sin ven Örvarodd, d. e. pileodd, den uforlignelige bueskytte. Det er et ganske fortvivlet indfald, og dog ligger det nær: vi have altså i norden en elskovsgud, der er væbnet med pile og kogger, som sydens; men hvilken afstand i opfatningen![1] Ydermere møde vi Ottar i fortællingen hos Saxo (s. 329) om Sygrutha, datter af Ungvin (Ingunn?), Syritha og Ottar (W. Müller s. 283)[2]. Med levende træk er kærlighedens undseelse skildret i møen[3], der ikke kan bringes til at se på sin elsker, förend lyset brænder hende ned på hånden[4].

---

[1]) Om denne elskovsguds farter og bedrifter handler Örvaroddssaga. Han får af Álfvör en silkebrynje (kap. 11-12) vævet af næsten alle folkeslags møer. Han strider blandt andet også med Yngve eller Frej (kap. 29), den stille blide kærlighed. Imellem denne saga, Saxo og Hyndluljóð må der engang anstilles en omhyggelig sammenligning med den tanke for öje, at der i dem findes myther, som fra flere sider berøre hinanden; og hvilke, som vi nu så tit have set, fra mythiske fortællinger ere blevne til historiske.

[2]) At kærlighedsgudinden findes her under Sigrids navn, bekræftes af navnet på planten Chrysanthemum, der hedder Sigriblom, men senere opkaldtes efter Marie.

[3]) Saxos episode om jætten, der havde røvet møen med de lange lokker, findes i Ossians digt Cath-Loduin; det er Starno, der har røvet Torcultornos datter. Her åbner sig en ny kilde til Saxo: gæliske sange og sagn.

[4]) Hvad der her siges om Ottar (og nogle bemærkninger hist og her der ere ligeså svævende) havde måske bedst været borte. Overhovedet bedes læseren (for at bruge Kongespejlets ord) af sin egen rigdom at føje til, hvad her mangler, og efter sin bedre indsigt at skære bort,

74. **Tilbageblik.** Lad os et öjeblik hvile efter disse tildels trættende undersøgelser, og en kort stund betragte, hvad vi derved have vundet. Vi have skuet livet fra den ene side, fra den bedste og skönneste, fra den gode. Og vi have, ligesom Socrates gjorde med filosofien, især lagt vind på, at drage mythologien ned fra himlen til jorden, det vil sige, ført den ind i menneskelivet. Og det vil med andre ord atter sige, vi have ikke anset mythologien for en videnskab, ikke for nogen ordning og beregning af naturfenomenerne, men for noget, der er endnu ældre end videnskaben, en opfatning af naturens indvirkning på menneskelig tanke og følelse; i mythologien have vi derfor set det samme som i sproget, der i sin begyndelse heller ikke er andet, end indtryk af naturen, der efter at have gæret i menneskets sind bliver til udtryk; det samme som i poesien, der ligeledes i sin begyndelse heller ikke er andet, end udbrud af menneskelig tanke og følelse, fremkaldte ved beskuelsen af de guddommelige gerninger. Men ved at forsøge på, på denne måde at føre det mythiske stof hen til det ren menneskelige, have vi tillige søgt at undgå et andet skær, hvorpå flere fortolkere have strandet: i vor mythologi at se noget universalhistorisk på anden vis end i enhver anden. Det er en fordom, hvor almindelig den end monne være, at søge det almindelige, det humane, som en udenfor nationerne tilværende virkelighed. Humaniteten er en abstraction af det almindelige, som mere eller mindre klart åbenbarer sig i al menneskelig udvikling, men som hos ethvert folkeslag nødvendig antager sin særegne bestemte karakter. Mythologien er den ældste åbenbarelse af denne udvikling; og dens historiske opfatning består derfor i, igennem den at skue de første ytringer af det menneskelige hos folkene; i vor altså i at søge ytringerne af det menneskelige hos folkene i nord. Visse fenomener i naturen, i menneskets sjæl og i folkelivet have gjort mere

hvad her er overflødigt. (Denne Anmærkning er af den afdøde Forfatter i første Udgave (1849) henført blandt Rettelser.)

indtryk på dem, end andre; og disse indtryk have i norden fået særegne udtryk. Det almindelige er også til her, men det er kun til under sine visse nordiske former.

En tredie ting have vi endnu vundet, men den er kun bleven klar i enkelte hentydninger, den har endnu ikke modtaget sin fuldstændige videnskabelige form: at nordens ældste historie er mythisk. Hvad der hidtil har stået som virkelige begivenheder i tiden har for en stor del opløst sig for os i almindelige reflexioner udtrykte i myther; og når historien på ny begynder sin gerning, vil den ikke mere finde sten på sten af sin gamle bygning. Den vil komme til at slå ind på ganske andre veje, end at tage ordet bogstavelig således som det står.

Vende vi endnu engang tanken hen på det mythiske stof, vi have betragtet: opfatningen af menneskelivet, saa ligger det udfoldet for os fra den ene side i de mythiske væsener. Det gode åbenbarer sig i himmel og jord og hav. Formælingen mellem himmel og jord er udtrykt i en række af myther. Himmelkongen er kun én, men han omfavner jorden i forskellige skikkelser; og jorden formæler sig i en anden form med tordenguden; ja, havguderne stige op på landet og fylde det med velsignelse under forskellige former. Den måde, hvorpå denne mangfoldighed er blandet, er egen for vor gudelære. Den har ikke opført en bygning, hvor hvert væsen bor i sit rum, men ladet meget være fælles for alle. Odin hersker i himlen, Thor i skyerne, Heimdal over regnbuen, Balder i sit lysrige, Frej med sine Alfer på jorden; men solen berører næsten dem alle: den er Odins öje, den er Balders åsyn, Heimdal behøver den til sin bue, Frej råder over dens skin; og dog kører hun selv som en strålende mø med sine heste fra morgen til aften. Ligeså mangfoldig eller endnu mangfoldigere er jorden; den formæler sig ikke blot som en enhed med himlen; den viser sig snart som det med frodigt græs begroede bjærg, snart som den indhegnede frugtbare mark, snart som den i sommerens herlighed strålende Menglad omgivet af sine

møer; men sæden har desforuden sin egen gud, der omsvæves af lundenes og skovenes og kildernes ånder. Og når menneskelivet skal knytte sig til naturen, så hersker ikke blot himmelkongen over livets jordiske sider, han ikke blot kalder livet frem i alt, men hæver det til begejstring; han sætter sig tilligemed Saga ved historiens kilde; han udsender sin sön, digtekunstens og veltalenhedens udøver, og lader ham formæle sig med den foryngende gudinde, hvis omhyggelig fredede vande idelig risle i den med frugttræer opfyldte lund; og han lader sin anden sön, lysets herre, formæle sig med blomsternes travle Nanna, der med sine møer udbreder et duftende tæppe over jorden. Og ligesom tordenens hersker kun er til, for at beskerme og bevare jorden, så er selve den nögne hede og den utilgængelige urskov kun til, for at minde om den uforgængelige, mod ethvert angreb hærdede livskraft, der åbenbarer sig i naturen, måske endnu mere i dens vilde storhed, end i dens fredede frugtbarhed. Det er kun nogle få strøg, der ingenlunde skulle udtömme det rige æmne; det er kun et flygtigt blik, vi kaste tilbage, for at minde digter og kunstner om, at der også i vor gudelære ligger stof, som ånden kan beklæde med sine livlige farver og former. Det er kun spirer; kunsten skal ikke modtage mere; det er dens sag, at forvandle disse spirer til duftende blade, til svulmende knupper og til strålende blomster.

Det var det gode. Men det onde! hvorfra er det kommet, hvorledes har det udviklet sig? Derover have alle folk grublet, og de viseste gruble derover endnu. Den betragtning have vi endnu tilbage: hvorledes tænkte Nordboen sig udviklingen af det onde? i hvilke former skød det ud? hvorledes blev det til i naturen, og hvorledes gik det fra den over i menneskets sind og tanker?

75. Loki. Begrebet har et stort omfang. Asaloke danner en modsætning til alle de andre guder. Det er det onde i alle retninger. I menneskets årer rinder han som sanselighed, i naturen som det fordærvelige i luften, i ilden,

i vandet; i jordens skød som den vulkanske ild, i havets som en glubende slange, i underverden som den blege død. Loke er derfor ikke bunden til nogen enkelt naturting; ligesom Odin gennemtrænger han dem alle. Og ved ingen guddom viser det sig klarere end her, at tanken vel er gået ud fra naturen, men at man ingensteds bör blive stående ved den; thi alt hvad Loke er i naturen, det samme er han just i menneskets sind: kløgt, men tillige snildhed og falskhed; ånd, men tillige list og underfundighed og ondskab.

Tilvisse dybsindig opfattet er udviklingen af Lokes væsen. I begyndelsen var han inderlig forenet med Odin; så gik han over i luften; derpå forbandt han sig med den letfængelige onde materie, og blev til ødelæggende ild; endelig sank han dybt ned under jorden. Og i hver af disse former bliver han bestandig værre og værre, i følge det gamle ordsprog, at alting arges som det ældes.

Ved Øgersgildet minder han selv Odin om, at de i tidens begyndelse blandede blod sammen (som fostbrødre, eller det udtrykker en endnu inderligere forbindelse; thi fostbrødrenes blanding af blod er kun symbol på deres blanding af sind) og den gang ytrede Odin, at han aldrig vilde smage drik, med mindre den blev båren til dem begge (Œgisdr. str. 9). Loke kaldes derfor også Odins broder, Asernes faders broder (Sn. s. 56). Som Loder eller Loptr deltog han i menneskets skabelse; fra ham udgik den sanselige natur, kilden til alle onde lyster, årernes ild. Netop således er han som ilden, der er ligeså nødvendig til al udvikling, ligeså velgörende, men ligeså farlig og fordærvelig. Med jættekvinden Angrboða (den sorgvoldende) fødte han ulven Fenrir; men det gyseligste uhyre er kvinden (Hel), der er kommen fra Byleists broder. Sit sind omskiftede han formedelst det forbrændte hjærte, da han fandt hin kvindes halvsvedne hu — sten (hjærte); da blev Lopt antændt og ildesindet af den onde kvinde; deraf er hvert uhyre (ondt væsen, flagð) kommet på jorden. Havet hæver

sig svulmende mod selve himlen, ja styrter sig op over land; luften ryster; så kommer sne og snare vinde og den piskende regn[1] (Hyndlulj. str. 37-39). Ruen[2] (opblæst og løs, fyldende meget, men liden af indhold) findes han som Lopt (i underverden) nedenfor någrind eller ledet til Hels verden (Fjölsvinnsm. str. 26). Hvor dunkle disse beskrivelser end ved første öjekast kunne tykkes, vise de dog ved nöjere betragtning Loke i sin modsætning til Odin; denne nedsænker sig også i det jætteagtige, i materien, og forbinder sig inderlig med den, men overalt for at forædle den, opløfte den; Loke derimod bliver selv ond af forbindelsen, og udvikler det onde, der så udgyder sig i alle frygtelige naturfenomener. Og ligeså virker han i menneskets sind. Overalt er han rúinn, et særdeles betegnende ord: Loke er svulst, i naturen, i sindet, i ordet; overalt er han hinn lœvísi, den snilde, den listige, den falske, fader til lögnen. Af udseende er han smuk og fager, men i tænkemåde ond (illr), og i hele sin færd yderst ustadig (mjök fjöllbreytinn at háttum). Det snille besidder han fremfor andre, som kaldes snuhed (slœgð), og han er fuld af allehånde listige påfund (vèlar); bidsk i ord, rask i dåd. Ofte har han bragt Aserne i megen forlegenhed og ulykke, men hjalp dem igen ud deraf ved sin list. Nogle kalde ham Asernes bagvasker, ophavsmand til al svig (flærð) og en vanære for guder og mennesker (Sn. s. 18. Sörlaþ. kap. 2). Imidlertid er han dog en As, Odins frænde og ledsager (sinni ok sessi) (Sn. s. 13. 56).

---

[1]) Begyndelsen af dette vanskelige sted, som Grimm (vorrede s. XXXVII) forandrer til: Loki át hjarta lundi brenda, comedit cor in nemore assum, forklarer jeg med Scheving (Skand. lit. skr. 1810, s. 205): Loki lyndi (d. e. lyndti, skiftede sind) af brendu hjarta; at kynda er t. zünden, tænde, men kyndugr er tillige ildesindet (Fornaldars. 2, 441), thi fra ilden går betydningen over på sindet.

[2]) rúinn, henført til jysk at rue, om uld og lignende ting, der indtage et stort rum, men i grunden intet fylde: ulden ruer i sækken (Molb. Dial.)

Sandsynligvis må hans natur være udtrykt i navnet. Det udledes af at lúka, ende; han er, efter Uhland, gudemagtens mål og ende[1]; efter andre forføreren, bedrageren. Loki eller Loptr siges at være en sön af jætten Farbauti (hos Ulf Uggasön: Farbauta mögr) og hans moder hed Laufey eller Nál (Nál kaldtes hun, fordi hun var smal og let at gribe fat på); han har to brødre: Býleistr (eller Býleiptr) og Helblindi. (Sn. s. 18. 56. Sörlaþ. kap. 2. Hrafnag. str. 16). Dette slægtskab forklares på forskellige måder: Uhland (s. 19) antager farbauti for søfareren, laufey for løvøen (nál betyder også åre, Sn. s. 118); Loke er da en sømand, der ror hen til den tætløvede i aftenens skygger indhyllede ø; i disse få træk ser man, hvorledes al ting vender tilbage til den gamle nat; og de ere kun forbillede på gudernes undergang, der er Lokes tilkommende gerning. Andre derimod tage det simplere: det er da kun senere skjaldebilleder af Loke, tænkt som ilden; farbauti, som slår skibet, er vinden, og laufey eller nál det brændbare træ, løvet på løvtræet, nålen på nåletræet. Broderen Býleiptr eller Býleistr (boligens skin eller fordærv; desværre er navnets skrivemåde uviss) kan være den fortærende flamme; eller Bylœstr, den rasende storm. Helblindi er også Odins tilnavn.

Hvorledes Loke overalt griber ind i Asernes liv, fordærvende og hjælpende, have vi allerede forhen set: Han råder til at hin bygmester må opføre sin borg, og forhindrer ham derpå derfra ved Sleipners fødsel. Når dværgene smede kostbarheder til guderne, er det ham, der be-

---

1) eller Loki af lokinn, den tilsluttede (ligesom det navn han giver sig: þókt), dannet som goti, gotinn; risi, risinn o. m. desl. Andre forklaringer tilbyder Zeus Lukaios, af lux (en Odin-Loke, lyset endnu forenet med Odin), eller den slugende ulv, o. s. v. Grimm (Gesch. der deutschen spr. 2, 664) anfører angels. lúcan, fris. lúka, mhd. liechen (hvis dat. lók findes i nedersaxisk), med den tilsyneladende fra oldn. at lúka fjærne betydning: at plukke, røve, raufen, rupfen; møsog. uslukan, vellere, extrahere. Loke vilde da betyde bedrageren, røveren, ligesom han hedder tjúgari, røver, forfører, af at tjúga, drage, trække.

virker, at forarbejdelsen ikke fuldkommen lykkes, og selv skaftet på Mjölner bliver for kort, thi det onde skyder sig ind overalt, og gör det gode mangelfuldt; men imod sin villie fremkalder det også anledningen til det gode: han klipper håret af Sif, og just derved gives der anledning til at hine kostelige ting blive smedede. Han giver Thjasse lejlighed til at røve Idun, men fører hende selv tilbage igen, og volder Thjasses død. Han sulter hos Geirröd, og bringer Thor til at foretage den farlige vandring; bukken bringer han til at halte; men han spejder også efter hans tabte hammer, og ledsager ham som terne, for at vinde den tilbage. Han stjæler Frejas Brisingemen, og trættes med Heimdal derom. Men hans værste dåd er Balders død. Alle disse bedrifter have fremkaldt omskrivninger, hvormed han kaldes af skjaldene (Sn. s. 56).

Ofte ere Odin, Höner og Loke i følge. Der fortælles at de engang droge ud, for at gennemforske hele verden. De kom til en å, og fulgte langsmed den til en fors, hvor der sad en odder ved forsen; den havde fanget sig en lax i forsen, og åd den halvblundende. Da tog Loke en sten op, og kastede den efter odderen, og slog den i hovedet, og gjorde sig derpå til af sin fangst, thi han havde med ett slag fanget både odder og lax. De toge derpå laxen og odderen med sig, og kom hen til en gård, hvor de gik ind. Bonden, som boede dèr, hed Hreiðmarr, en dygtig mand, der var meget troldkyndig. Aserne bade om natteleje, men sagde tillige, at fødemidler havde de nok af selv, hvorpå de viste deres fangst. Men da Hreidmar så odderen, kaldte han på sine sönner, Fofner og Regin, og sagde, at deres broder Odder (Otr) var bleven dræbt, og hvem der havde gjort det. Fader og sönner anfalde derpå Aserne, overvælde og binde dem, og fortælle dem, at odderen var Hreidmars sön. Aserne tilbøde løsegæld for deres liv, så meget som Hreidmar selv vilde bestemme; og de sluttede forlig derom, og bekræftede det med eder. Da odderen derpå var bleven flået, tog Hreidmar bælgen, og fordrede,

at de skulde fylde den med det røde guld, og tilhylle den aldeles dermed; det skulde være forliget imellem dem. Derpå sendte Odin Loke til Svartalfheim, hvor han traf dværgen Andvari, der levede som en fisk (en gedde) i vandet; Loke lånte Rans næt, og fangede ham, og forlangte som løsegæld for hans liv alt det guld, han havde i sin sten. Og da de kom hen i stenen, bar dværgen alt det guld frem, han ejede, hvilket var en anseelig del. Men Loke lagde mærke til, at han skjulte en guldring under sin arm, og befalede ham at komme frem med den. Dværgen bad ham, at han endelig måtte lade ham beholde den, thi når han beholdt den ring, sagde han, så kunde han avle sig mere gods af den. Men Loke sagde, at han ikke skulde beholde så meget som en penning, og tog ringen fra ham, og gik ud. Da sagde dværgen, at den ring skulde vorde hver mands bane, som ejede den. Loke havde ikke noget derimod, og sagde, at, for at denne bestemmelse ydermere skulde holdes, vilde han bringe disse ord til hans kundskab, som skulde eje den. Derpå vendte han tilbage til Hreidmar, og viste Odin guldet; men da han så ringen, syntes den ham fager, han tog den derfor ud fra det øvrige, og gav Hreidmar resten af guldet. Denne fyldte derpå odderbælgen det bedste han kunde, og satte den op, da den var fuld; Odin gik nu hen, og skulde tilhylle bælgen med guld, og bad derpå Hreidmar se efter, om ikke nu bælgen var ganske tilhyllet; men Hreidmar så efter, og lagde nöje mærke til hvert sted, og fandt et ubedækket hår ved munden, som han endnu måtte bedække, ellers var det ude med forliget. Da drog Odin ringen frem, og bedækkede håret med den, og sagde, at nu havde de løst sig fra oddergælden. Men da Odin havde taget sit spyd, og Loke sine sko, så de havde intet mere at frygte, sagde Loke, at det skulde holdes, som Andvare havde bestemt, at den ring og det guld skulde vorde dens bane, som ejede det; og det gik siden i opfyldelse. Deraf kaldtes guldet Asernes oddergæld. (Sn. s. 72. Sigurðarkv. önnur. Völsungas.

kap. 14). Også denne fortælling, der, som bekendt, danner indledningen til sangene om Sigurð Fofnersbane, er en mythe. Ringen Andvaranautr, som den kaldes, er et billede på rigdommen, der af sig selv voxer under Andvares, den omhyggeliges, den forsigtiges, hænder; men for begerligheden, der aldrig kan få nok, bliver den til ødelæggelse. At Loke er fornöjet med den forbandelse, der lægges på den, stemmer aldeles med hans væsen.

Lokes flersidige natur have vi også forhen haft lejlighed til at kende. De mange former, hvori han viser sig, sigte netop dertil. At han tillige var kvinde, bebrejdes ham af Odin: otte vintre var han nedenfor jorden som malkende ko og kvinde, og fødte da börn, og det viste just den arges væsen (Œgisdr. str. 23). Til denne idelige omskiftelse sigter sandsynligvis også navnet Hveðrungr (af at hviðra): Hveðrungs mögr bruges om Fenrisulven (Völuspá str. 54); Hveðrungs mær om Hel (Ynglingas. kap. 52).

Udgårdsloke er et ganske andet væsen, end Asaloke. Hvad den yngre Edda fortæller om ham er en senere digtning, der næppe har hjemmel i de ældste forestillinger; det skulde være en Loke hos jætterne, men disse ere jo selv onde. Det samme væsen, Utgarthilocus, findes hos Saxo (s. 429), men også her viser fortællingen sig som senere minder, der ere knyttede sammen uden orden; begyndelsen til Thorkild Adelfars rejse minder stærkt om Thjassemythen; vandringen igennem den øde egn haves også her, og isteden for én örn få vi to, o. s. fr. Nogle mene, at genfinde vor Loke i Beowulfsangens Grendel, endog indtil navnet (forklaret af grind, og jævnført med loka, en skåde).

Man har engang antaget Vidar for Typhon; men det er åbenbart, at Ægypternes, og tildels Grækernes, Typhon er nordens Loke. Begge ere det onde princip; begge have en dobbelt side: den naturlige og åndelige. Begge udtrykke det skadelige, uordentlige, heftige, ustadige, sygelige, ødelæggende i naturen; begge udtrykke det samme, det liden-

skabelige, i sindet. Typhon er havet, der sluger den hellige Nil, den brændende vind fra örkenen, der udtörrer floden, den frygtelige, der lader sol og måne forsvinde; under ham storme vilde dæmoner himlen, ligesom under Loke ved verdens undergang; Zeus angreb ham med sine lyn, og styrtede ham ned i Tartaros, ligesom Aserne lænkede Loke i jordens dyb, o. s. fr. Næsten alt, hvad der fortælles om Typhon genfindes enten i Loke selv eller hans frygtelige börn. Men der er alligevel en tydelig modsætning: hist foregår det i tidens begyndelse, thi Giganterne begraves under bjærge, i det Zeus vil hævde sit endnu ny herredömme; her derimod hører det hen til tidens slutning; kun væsener og begivenheder ere det samme. Og det bör tillige fremhæves, at medens syden især dvæler ved den naturlige side, har norden i mange påfaldende træk udhævet og skildret den åndige. Derfor taler Hammerich (om Ragnaroksm. s. 109) med rette om »den ulyksalige Loke, en vittig, skarpsindig, sirlig ånd, men uden selvstændigt indhold, ironisk opløftet over enhver begejstret stræben, og dog i hjærtet skinsyg over den. Man peger næsten ud i vor tidsalder, når man skildrer ham; han taler om sine medguder, som det her på jorden er skik at tale om sine medmennesker«. Ja, han er, for at sige det med ett ord, en Mirabeau og en stor mængde ham lige og lignende, mere eller mindre afmægtige ånder, der, glatte og smidige, med efterlignende ånd og følelse, trænge sig ind i livets vigtigste forholde; der ville revolution, og smyge sig i den med samme lethed og glæde, som laxen i åen; der göre en tilsyneladende stor larm og megen brusende bevægelse i verden, uden at göre den andet gavn, end at være vækkere og sporer for det gode.

76. Lokes börn. Hans kone hed Sygin eller Sigyn; deres sön hed Nari eller Narfi, og en broder til ham var Ali eller Vali. (Sn. s. 18. 56).

Med gygen Angrboða avlede Loke tre börn: Fenrir eller Fenrisúlfr, Miðgarðsormr eller Jörmungandr, og Hel.

Da guderne erfarede, at disse tre søskende bleve opfødte i Jötunheim, og spådommene oplyste dem om, at der fra dem vilde udgå meget mén og ulykke, og hvad var der heller andet end ondt at vænte af dem, både af deres fædrene og deres mødrene, så sendte Alfader guderne hen, for at tage dem og bringe dem til ham. Og da de kom til ham, kastede han ormen ud i den dybe sø, der ligger om alle lande, hvor den således voxte, at den ligger midt i havet, og bider sig i halen. Hel kastede han ned i Niflheim, og gav hende herredömmet over ni verdener, for at hun kunde give alle dem opholdssteder, som sendes til hende, nemlig de, der dø af sot eller alderdom. Men ulven opfødte Aserne hjemme. (Sn. s. 18).

Ulven opfødte Aserne hjemme, og kun Týr havde djærvhed nok til at gå hen til den og give ham mad. Men da guderne så, hvor meget han med hver dag voxte, og alle spådomme forkyndte dem, at han var bestemt til skade for dem, så besluttede de sig til at göre en stærk fjædder eller lænke, som de kaldte Leðing (læþing, levþing), hvilken de bare til ulven, og bade ham forsøge sin styrke på den; men ulven tyktes, at det vilde ikke overgå hans kræfter, og lod dem derfor göre med sig, hvad de vilde; og strax første gang, da han brød på, brast lænken, og han var løs. Da gjorde guderne en anden lænke, dobbelt saa stærk, som de kaldte Drómi; og de bade atter ulven at forsøge den, og sagde, at han vilde indlægge sig megen berömmelse for sin styrke, hvis sligt storsmede ikke kunde holde ham. Men ulven betænkte nok, at denne lænke var meget stærk, men derhos, at hans styrke var voxen, siden han brød den forrige, og overlagde med sig selv, at han måtte vove noget, skulde han blive berömt deraf; han lod derfor lænken lægge på sig, og da Aserne sagde, at de vare færdige, rystede han sig, og brød på, til lænken faldt til jorden, og stumperne flöj langt bort; således slap han også ud af Dromen. Deraf er siden den talemåde kommen om enhver stærk anstrængelse: at løse sig af Leding eller hjælpe sig

ud af Drome. Nu frygtede Aserne for, at de ikke skulde få ulven bunden; Alfader sendte da Frejs sendebud Skirner ned til Svartalfheim til nogle dværge, og lod göre den lænke, der hedder Gleipnir eller Gleifnir. Den var gjort af sex ting: af den larm, en kats trin gör, af kvindens skæg, af bjærgets rødder, af björnens sener, af fiskens ånde og af fuglens spyt (der er rimstave i alt dette); og skönt du, tilföjer fortælleren, aldrig har hørt noget herom för, så kan du dog strax indse, at det er sandt, og intet deraf löjet; thi du må sagtens have lagt mærke til, at kvinden har intet skæg, at der ingen larm høres af kattenes trin, og ingen rødder findes under bjærget, men det er, min tro, dog lige sandt alt, hvad jeg fortæller, skönt der er somme ting, som du ej kan erfare. Hvorledes var nu lænken smedet? Den var ganske jævn og blød som en silketråd, men fast og stærk. Da Aserne havde fået denne lænke, takkede de sendebudet for sit vel udførte ærende, og droge ud til den sø, der hedder Amsvartnir, til en holm, som hedder Lyngvi; ulven kaldte de derud med, viste ham silkebåndet, og bade ham slide det itu, og sagde, at det var noget fastere, end det just så ud til efter sin tykkelse; de lode det gå fra den ene til den anden, og prøvede med hænderne at rive det over, men det gik ikke itu; men ulven, ytrede de, kunde nok slide det over. Ulven svarede: den snor ser mig ud til, at jeg ingen stor berömmelse kan have af at slide den i stykker, et sådant smalt bånd; men er det gjort med list og kunst, så kommer det aldrig på mine fødder. Da sagde Aserne, at han vilde snart rive et tyndt silkebånd over, da han för havde brudt store jærnlænker, og kunde han ikke slide det itu, så havde han jo intet at frygte af guderne, der så vilde løse ham. Ulven svarede: får I mig således bunden, at jeg ikke kan løse mig selv, så mærker jeg nok af eders færd, at jeg ingen hjælp får af eder; jeg har ingen lyst til at lade dette bånd lægge på mig; men for at I ikke skulle bebrejde mig for fejghed, så lægge en af eder sin hånd i min mund til pant

på at dette er gjort uden svig! Den ene As så på den anden, og tyktes, at det var to vanskelige kår, og ingen vilde give sin hånd til, förend Tyr rakte sin höjre hånd frem, og lagde den i munden på ulven. Men jo mere nu ulven arbejdede med fødderne, desto hårdere blev båndet. og jo mere han brød på, desto fastere sluttede det. Da lo alle undtagen Tyr; han mistede sin hånd. Da Aserne nu så, at ulven var bunden tilgavns, toge de det bånd eller fæste, som gik ud fra lænken, og hedder Gelgja, droge det igennem en stor helle, (hella, sten), der hedder Gjöll, og befæstede det langt nede i jorden. Derpå toge de en anden stor sten, som de skøde endnu længer ned i jorden, den hedder Þviti (þriti), og denne sten brugte de til båndhage (fyrir festarhælinn). Ulven gabede forfærdelig, drejede sig frem og tilbage, og vilde bide dem. De satte ham da et sværd i munden, hjaltet i underkæben, spidsen i overkæben, og det er hans kæbespærre (gómsparri). Han tuder frygtelig, og fråden står ham ud af munden; det er den å, som hedder Von (Vön, Van), efter hvilken ulven også hedder Vonargandr (vanargandr). Dèr ligger han til gudernes tusmörke. Men hvi dræbte Aserne ikke ulven, da de dog kunde vænte ondt af ham? Fordi de agtede deres boliger og fredsteder så höjt, at de ikke vilde besmitte dem med ulvens blod, uagtet spådommene sagde, at han vilde vorde Odins bane. (Sn. s. 19. 56). Hentydning til mythen findes i Evind Skjaldespilders vise i Hkr. Hákonars. góða kap. 27, hvor sværdet kaldes Fenrers mundspærre (Fenris varra sparri)[1].

[1]) Et brudstykke af et gammelt digt (anført i Lex. myth.) udfører denne gåde endnu videre: På holmen Lyngvi findes et ophöjet sted, der kaldes Síglitnir, på hvilket pælen þviti er fæstet; hullet igennem pælen hedder Ginul, båndet deri Hræða; pinden, som er sat tværs igennem det, Gelgja; foruden floden Von (efter Grundtvig, svartåen, af angels. won, sort) nævnes en anden Víl (hylen); og ulvens læber hedde Gjólnar. Af de opgivne ord findes et i norsk gelle, som forekommer ved tjærebrænden; og uden tvivl må oplysningen om ilden. der er indsluttet på lyngholmen, søges ved denne eller lignende anvendelser af ilden i de ældste tider.

Det er noget, som vi nu må være vante til, i den yngre Edda at finde gåder, der mere ere at betragte som opgaver, viddet kunde have at øve sig på, end som myther, der kort og fyndigt udtrykke en dyb sandhed. Det skönnes allerede af beskrivelsen over lænken Gleipner, der sammenlignes med ting i naturen, så fine i sit slags, at de næsten ikke ere til: kattens trin er så let, at ihvorvel også det må frembringe en lyd, kan det dog ej høres; kvindens skæg er en så fin dun, at den ej kan ses; fiskene drage jo også ånde, men ej igennem luften, og fuglens spyt må være den allerfineste væske. Heller ikke her lönner det sig, förend det gamle sprog og dialekterne ere langt mere gennemplöjede end hidtil, at ville oplyse de dunkle navne, som den gamle oldemoder her har opgivet os. Det er nok, når vi gennemskue hovedtanken. Fenrisulven er ilden på jorden, lænket af menneskene, frygtelig, når den løsnes af sine bånd; som en glubende ulv farer den da frem over de menneskelige boliger, som det hedder i Hákonarmál (man óbundinn á ýta sjöt fenrisúlfr of fara); engang skal den med overkæben rækkende til himlen, med underkæben ved jorden, fare glubende frem og ødelægge den himmelske ild, Odin. Nu er den lænket på lyngholmen, hvor man i jorden (ikke dybt under jorden) har gravet en grav, og af sten opført en art ovn, med tildels spærret munding, så at ilden er omgivet af ting, over hvilke den ej kan udbrede sig, styret og behersket af menneskene til deres bedste; og den er for gavnlig og velgörende til at de skulde falde på, aldeles at ødelægge den.

Midgårdsormen, jörmungandr, jordslangen, kende vi allerede som det vilde oprørte hav. Thor stred med den, men formåede ej at dræbe den. Den er i ældre og nyere tider sammenlignet med Hebræernes Leviathan, med Hinduernes Ananda, en slange, der ligger som et bånd om jorden, der engang skal løsnes. Både syden og norden frembyde fenomener i havet, ja selv i floderne, der kunne sammenlignes med en slange, som skyder sig frem i store

bugter, og ødelægger alt, hvad der kommer indenfor dens kreds. Det er Brasiliens Peroroca (det bragende hav), der i Spix og Martins brasilianske rejse beskrives som en storflod, der farer frem med frygtelig brusen, stiller sig som en femten fod höj bølge over hele flodens brede, og rykker således frem, hævende sig og sænkende sig, som en levende mur; og i norden selv er der jo fortællinger nok om uhyre havslanger, der kunne tjene til forbilleder for mythen.

Med stærke farver er Hel skildret. Hun har fået herredömmet over ni verdener i Niflheim, hvor hun bor under en af Yggdrasils rødder; hendes hjem er Heljarheimr. Vejen derhen, Helvegr, er lang; Hermod fór den i ni dage og nætter; den går bestandig nedad og mod nord. Hendes bolig er omgivet med hegn, med en eller flere store grinder: í hel fyr nágrindr neðan. Dumpe floder gennemströmme hendes verden; deriblandt nævnes Slíðr, der fra østen falder igennem edderdale, og er fuld af dynd og sværd. En hund, Garmr, (i betydning og navn en Kerberos), står udenfor en hule, Gnúpa- eller Gnipahellir; blodig på bryst og höjt gøende kom den fra Hel Odin imøde, da han red ned for at vække völven, der lå begravet i höj østenfor Heldören. Gyseligt er Hels komme; thi hun omspænder den døende med stærke bånd, der ej kan slides; angst knuger hans hjærte, og hver aften komme Hels møer og indbyde ham. De fremstilles også som døde kvinder, der komme om natten, og indbyde den, der skal dø, til deres bænke. Og for den døde åbner sig en gyselig mörk tågeverden; han ser solen, den sande dagstjærne, synke i verden, imedens han på den anden side hører Hels grind tude hult, for at modtage ham. Til Hel komme, som nys er nævnt, alle de, der dø af sot og ælde. Men andre synes også at være komne hid, gode og onde; thi Balder kom did, som dog var fældet, Sigurd Fofnersbane, der faldt ved snigmord, ikke at tale om den onde Brynhilde. Stort er hendes følge, Heljar sinnar; boliger har hun nok for dem alle, thi hun har

store bosteder, og hendes gårde ere forfærdelig höje med store grinder. Tilvisse er alt dèr kun skygge, men det har udseende som livet; for Balder vare bænke bredte med ringe, fagre sæder beklædte med guld, og mjøden, den skære drik, blev brygget til ham. Men der synes at have været, allerede nu, en afdeling længst nede i dybet for de onde; thi det hedder, at onde mænd fare til Hel, og derfra til Niflhel, det er nede i den niende verden; og Vafthrudner, der har gennemfaret alle verdener, kom også igennem ni verdener (og derpå?) nedenfor (til) Niflhel, hvorhen de døde mænd komme fra Hel (hinnig deyja or helju halir). Hels sal hedder Eljúðnir (eller Elviðnir, formodentlig den, der er fuld af sorg og tom forgæves stræben); hendes træl og trælkvinde Ganglade; tærskelen ved dören, når man går ind, er faldende svig eller styrtende dyb; hendes leje hedder sygeseng (kör, bestandigt leje, som det syge menneskes eller den rugende fugls), hendes tæppe eller betræk (ársali) skinnende elendighed. Selv er hun halv blå, halv ligfarvet, så hun er let at kende; og hendes åsyn er overmåde ludende (eller barsk, gnúpleit) og grimt. Blå som Hel er en almindelig talemåde; hudens mörke ligfarve kaldtes heljarskinn. (Grimnism. str. 31. 44. Völuspá str. 40. 48. Œgisdr. str. 63. Baldrs dr. str. 2-4. 6-7. Sólarl. str. 37-39. Atlam. str. 26. Vafþr. str. 43. Sn. s. 3. 18. 38. 41. Njála, kap. 96. 117. Fornaldars. 1, 162. 3, 627). Til hendes trebenede hest, Helhesten, hentydes der formodentlig ved hendes navn hestemøen (jódís, Ynglingas. kap. 20); og når Gudrun beder den døde Sigurd at sende sin blege hest (inn blakka mar), den hurtigfarende, efter hende (Guðrunarhvöt str. 18), så menes sandsynligvis også dermed en helhest. Helsko (helskórr) blev bunden på ligets fødder, skönt man forestillede sig, at rejsen gik til Valhal (Gíslas. Súrss. kap. 14). Saxo kalder hende Proserpina.

Forestillingen om Hel, om ikke just som et personligt væsen, så dog som døden og underverden, var almindelig i hele den gotiske verden, og har vedligeholdt sig indtil

den dag i dag. Den samme ubarmhjærtighed, der udtaler sig i Thökts ord: Hel beholde, hvad hun haver, gentager sig i den hungrige, grådige, altopslugende Hel, orcus esuriens, med et gabende svælg, i middelalderens levninger. Vi have hendes navn i udtrykket ihjel (í hel) i straffestedet helvede (helvíti), og, efter bekendt overtro, i helrakken (helhunden), hvis gøen og tuden høres i luften som varsel for snar død, i helspætter o. desl. Som forbud for landfarsot vandrer hun fra sted til sted; i fortællingen om Olaf Geirstadaalf er det en stor sort oxe, der går fra gård til gård, og ved hvis åndepust folk segne om; i folketroen er det snart en buk på tre ben, snart en hvid trefodet hest. At se den, er et varsel for død; når en har overstået en farlig sygdom, siger man jo også at han har givet døden en skeppe havre (thi mættes må den).

Fjærn og nær findes lignende forestillinger om de dødes verden under jorden, uden at de just kunne siges at være de samme: med Hels ni verdener har man sammenlignet Virgils beskrivelse over de ni afdelinger, der fremkom ved böjningerne af Styx; med skildringen af Hels hofstat den virgilske skildring af sorg, hævnens bekymringer, blege syger og den kummerfulde alderdom. Eddas skildring af hendes omgivelse er næsten østerlandsk, og finder sin modsætning i et arabisk digt, der lader munterheden være Timurs ledsagerinde, glæden hans terne, fryd hans følgesvend, vellyst hans tjenerinde. Floden Slid har man genfundet i det mörke og bundløse dynd, hvori de skulde nedsænkes, der ikke deltoge i de eleusinske mysterier eller ej troede på en anden tilværelse, o. s. fr.

Nu, da vi snart skulle forlade livet (og i grunden skulde jo denne visshed være vor daglige tanke), ville vi endnu engang stille os for öje, hvor rodfæstet troen i oldtiden var på en tilværelse efter denne med en lön og en straf, der ikke udeblev, men strax indtrådte, skönt forestillingen om tilstanden selv nødvendig måtte være svævende. Hels

skår i de henfarnes lyksalighed, således har vor almue endnu den tro, at når f. ex. en datter brister i gråd over sin faders død, må hun vogte sig vel for, at ingen tåre skal falde på hans lig, thi derved forstyrres den dødes fred. Det er det samme som Helge (Helgakv. Hund. önnur str. 43) siger til Sigrun: Ene volder du, at Helge bades af sorgens dugg; du græder, guldsmykkede, solklare kvinde, grumme tårer, förend du går at sove; hver faldt blodig på kongens bryst, klamkold og svulmende af sorg; og det samme gentager sig i visen om Åge og Else: hver gang du dig græmmer, er min kiste forinden som levret blod; hver gang du dig glæder, er min grav forinden omhængt med rosens blad.

77. Lokes straf. Loke og Balder stredes om herredömmet over verden. Loke udviklede sig bestandig mere sejrende i sine frygtelige börn, medens Balder værgeløs, som den uskyldige, kun havde sin strålende renhed at sætte mod hans ondskab. Den nåede sit mål i lysgudens død, og sin sidste fuldendelse i kærlingen Thökt, der kun med törre tårer vilde græde Balder fra Hel. Nogle af vore kilder lade straffen følge umiddelbar herpå; andre lade Loke ved gildet hos Øger endnu udgyde sin ondskab i ord over de afmægtige guder. Det er indholdet af Œgisdrekka. Efter at Øger havde fået sin store kedel, som Thor havde hentet til ham fra Hymer, bryggede Øger øll til dem, og indbød dem til gilde (det er altså udenfor Asgård, der havde tabt sit lys og sin herlighed). Aser og Alfer vare samlede, men Thor var der ikke. Man roste Øgers svende for deres dygtighed; det kunde Loke ikke tåle at høre, og han dræbte Funafeng. Guderne fordreve ham til skoven; men da de atter havde sat sig til at drikke, kom han igen, og spurgte Elder, hvad guderne talte om ved deres gilde. Om sine våben og kampfærdighed tale de, svarede Elder, men hverken As eller Alf taler godt om dig. Da må jeg ind, sagde Loke, i Øgers hal, for at se på laget; jorl (eller jörl, skrål. stöj) og skældsord bringer jeg Asers sönner, og blander dem mén i mjøden. Men næppe mærkede guderne, hvem der

var kommen, för alle tav. Da sagde han: tørstig kom jeg, Lopt, til hallen, for at bede Aserne om en skær drik mjød. Men hvi tie I kvær, forsagte guder? anviser mig sæde ved gildet, eller jager mig bort! Brage affærdiger ham; da minder han Odin om, hvorledes de havde blandet blod sammen; og Vidar må vige sit sæde for ham; men i det han hilser alle guder og gudinder, forbigår han Brage, der sidder inderst på bænke. Og nu overvælder han alle guder og gudinder med hån, hvilket for största delen tilforn er anført. Sidst er han ifærd med Sif; da hører Beyla en fjærn larm; det er Thor, der kommer, som truer ham med Mjölners slag, der skal knuse hvert ben i hans krop; og for ham viger han endelig, thi han véd, at Thor ikke lader det blive ved trusler, men slår til. Og så forlader han salen, i det han önsker verten Øger, at han aldrig mere skal göre gilde for Aser, at luen skal lege over hans ejendom og brænde ham selv på bagen.

Derpå skjulte Loke sig i Fránangrsfors i nærheden af et fjæld, hvor han byggede sig et hus med fire döre, for at han kunde se ud derfra til alle kanter. Men om dagen forvandlede han sig ofte til en lax, og skjulte sig i forsen. Da tænkte han også på, hvilken kunstig opfindelse Aserne nu vilde anvende, for at gribe ham. Han satte sig da i huset, tog lin og garn, og knyttede det således som næt siden er; ilden brændte ved siden af ham. Men Odin havde fra Hlidskjalv set, hvor han var, og han mærkede, at guderne allerede vare nær ved ham. Da sprang han strax op og ud i åen; og nættet kastede han på ilden. Da Aserne nu kom til huset, gik først han ind, som er den viseste af alle, nemlig Kvaser, og da han betragtede ilden, og så den udbrændte aske, som nættet havde dannet, skönnede han nok, at det måtte være en kunstig indretning til at fange fisk med, og sagde det til de andre. Da knyttede de sig et næt efter det mönster, de havde for sig, som Loke havde gjort. Og da det var færdigt, toge de ned til åen, og kastede nættet i forsen; Thor trak ved den ene

ende, alle de andre Aser ved den anden. Men medens de droge det, svam Loke foran, og lagde sig ned imellem to stene, så at nættet gik over ham. Imidlertid mærkede de dog, at det rørte ved noget levende, og begyndte derfor på ny oppé ved forsen; de kaste nættet ud, og hænge nu en så tung vægt derpå, at intet kan gå under det. Loke svam atter foran, men da han så, at der var kun et kort stykke til havet, sprang han over den øverste kant paa nættet, og skyndte sig op i forsen. Nu så Aserne ham, de vende atter tilbage, dele sig i to hobe, og Thor vader midt ud i åen; så fare de igen ud mod havet. Men da Loke så to kår for sig, og der var livsfare ved at springe ud i havet, men han kunde forsøge atter at springe over garnet, så gjorde han det det snareste han kunde. Thor greb efter ham, og fik ham om livet, men han smuttede i hånden på ham, så han fik først ret greb på ham ved halen; og er for den sags skyld laxen smal bagtil. Loke var nu fangen og fredløs (ingen tryghed var ham tilsikret), og blev bragt hen i en hule. Derpå toge guderne tre flade stene, satte dem på kant, og borede hul igennem dem. Så grebe de Lokes sönner, Vali og Nari eller Narfi; Vale forvandlede de til en ulv, hvorpå han sönderrev sin broder Narve; og med dennes tarme bandt de Loke fast til de tre stene, af hvilke de stillede en under hans hærder, den anden under hans lænder, den tredie under hans knæhaser; og båndene bleve til jærn. Derpå tog Skade en edderorm, som hun fæstede således over ham, at edderen skulde dryppe fra ormen i hans ansigt. Men hans kone Sygyn eller Sigyn står hos ham, og holder et kar (möndlaug) under edderdråberne. Når karret er fuldt, går hun hen, og slår edderen ud; imidlertid drypper edderen ham i ansigtet. Da gör han så voldsomme trækninger, at hele jorden skælver; det kalder man jordskælv. Dèr ligger han i lænker indtil gudernes undergang. (Slutningen af Œgisdr. Sn. s. 39). I Völuspá (str. 38-39), hvor Lokes straf knyttes umiddelbar til Balders død, siger Valaen, men desværre i afrevne

og ufuldstændig overleverede ord, at guderne snoede bånd ved Vales drab (?), faste bånd af tarme; Loke ser hun ligge lænket under de varme kilders lund; og Sigyn sidder dèr hos sin mand, ikke meget glad (glýjuð).

Loke förekommer her under et andet billede som den smidige røde lax (godt og vel om der ikke er sprogslægtskab imellem selve ordene). Han knytter selv nættet til sin undergang; så bör det være. Hans lænkning hører til de storartede myther. Hans kones navn kan udledes af at síga, synke ned, siga, sænkning (eller Sygin af at sjúga, sog?). Sammenstød med sydlige myther kunne findes i den af Typhon lænkede Zeus og pigen Delphyne, der blev sat til at vogte ham; mythens hovedtanke er ligefrem udtrykt i den flygtende Typhon, som Zeus forfølger, og over hvem han lægger det ildsprudende bjærg Ætna. Og ved Loke overhovedet vil vel enhver tænke på Prometheus, der stjal himmelens ild, og førte den ned til jorden, og derfor i mange tider lå lænket til bjærget Kaukasos. Men Loke er ikke blot Prometheus, han er tillige Epimetheus; sammenligningen har meget tiltrækkende. Jordskælvet, der frembringes ved Lokes krampetræk, viser noksom, at det er et naturfenomen, et naturskue, man har haft for öje. (Da jeg ser, man tænker på, for det fremmede ord fenomen at indføre det hollandske fortoning, anvender jeg her et langt simplere, ligeså udtryksfuldt og nordisk ord: skue). Som den kolde fjældström styrter Skade sin slange ned over Loke; ved hans side står Sigyn i de hede kilders lund og afleder den kolde ström; men det kan ikke undgås, at den jo også styrter ned på den underjordiske ild, og jorden ryster. I dette store jordbillede finder enhver, der vil åbne sit sind derfor, tillige et levende billede af menneskelivet; thi i menneskelivet frembringes alle store voldsomme rystelser på lignende vis; og ved siden af revolutionens uhyre magter står det fromme, mildtluende, mere kvindelige gemyt, der med religionens ægide eller med den rene ånds veltalenhed afleder de voldsomste

udbrud af folkenes uvejr, og gyder sin milde olie på de oprørte bølger. Og i familiens skød, hvo behøver at lede efter tilfælde, hvor der i den ved mandens udåd og dens uudeblivelige følger fremkaldes voldsomme kriser, ulykker og elendighed, som hustruen deler, afleder, formilder med sin lindrende hånd, sine milde tårer, sine venlige ord, altid fro og aldrig træt; thi det er livets stille himmelske gerning, altid at bringe lindring og lise uden at forsage.

78. Blandede bemærkninger om Loke. At de gamle ved Loke nærmest eller ofte have tænkt på ilden, viser det foregående; når man ikke har det for öje, blive flere myther uforståelige. Ligesom jorden og havet ifølge deres ytringer have flere guddomme, har også ilden sine former: den er himmelsk, forbunden med Odin, jordisk som en Fenrisulv, underjordisk som den lænkede Loke. Som ildgud tager også almuen ham, thi når ilden knitrer, siger den, at Loke slår sine börn. Men Lokes natur, som den hele sanseligheds åbenbarelse, er for vid, til at den ej skulde omfatte mere. Således har den også bevaret sig i folketroen og hos almuen (der tillige har bevaret navnets rette udtale, Låke); han er djævelen, den onde. Hans falskhed og lögnagtighed har vedligeholdt sig i ordsproget: at høre på Lokkens æventyr. Planter, der opkaldes efter ham, udmærke sig enten ved gulagtige farver eller ved lådenhed eller skramlende lyd: foruden hejre i sæden kaldes flere urter Lokkens havre (avena fatua, vild havre; polytrichum commune, guldhår); skjaller (rhinanthus crista galli) med sit raslende frøhus og sine sorte frøkorn kaldes hans pung, Lokasjóðr, o. s. v. Og dette falder sammen med hvad jeg forhen har bemærket om Lokes svulst; det rasler nok i pungen, men indholdet duer ikke. Man bruger jo også: han er låden, i moralsk betydning; det lådne er jo det overdrevne udbrud af sanseligheden. Når en særegen lysning går hen over sæden, hvorved frøet ødelægges, så farer Loke hen over ageren; det er det falske, ødelæggende skin. Som luftgud kender almuen ham også. Når solen

trækker vand, hedder det, at Loke drikker vand. Når dunsterne stige op af jorden og i solheden svæve hen over jorden, siger man i Jylland: i dag driver Loke om med sine geder. (Molb. under Loke). I det han sår sin hejre (lådhavre, låden havre) imellem kornet, frembringer han en ganske særegen sitrende bevægelse i luften, et luftskue, som Blicher (Noveller, 5, 77) omtaler med de ord: »denne luftens dirrende eller bølgende bevægelse, som den jyske almue kalder Lokes havresæd, forvilder og blænder öjet«. Ja, isandhed forvilder og forblinder det; thi betydningen er ikke blot legemlig; det er den bevægelse, der gennemdirrer menneskets nerver, når sjælen undfanger de onde tanker, det er det nerveskælv, der gennembæver forbryderen, når han går til sin udåd.

Efter at jeg nu har forsøgt at angive de enkelte træk til en skildring af Lokes væsen, falder det mig ind at spörge: hvilken maler vil nu afbilde os ham, vil stille ham lyslevende for vore öjne? Ikke efter hans atributer, thi det er kun en nødhjælp (ligesom i Ulysses von Ithacia: dette skal være Troja); men ham selv, hans personlige åbenbarelse; i hans stilling, i hans legemsformer og i hans hoved; således som han er og må være i hagens form, i mundens folder, i smilehullerne med de dybtliggende fine rynker, i næsens dannelse, i overlæben med sin kløft, i kindernes bløde höje og dale, i öjets forfærdelige glans, i pandens underfundighed og selve håret, der på en gang bølger og stritter. Hvo vil afmale os denne uforgængelige ungdom, i hvilken dog alderdommen overalt skinner igennem, eller denne gubbe, hvis åsyn dog driver gæk med alt som en ubesindig yngling. Her er et studium uden model, et æmne for et dybtgrebet angerfuldt hjærte.

Foruden de levninger i folketroen, der ligefrem have deres oprindelse fra Loke, gives der et andet slags, som danne en paralellisme dertil, nemlig djævelens åbenbarelser. Ypperlige digtere have opfattet dens alvorlige og ironiske side, have fortalt os, hvorledes han som en besynderlig

fremmed mand viser sig på et gæstgiversted, ved höjlys dag spadserer på Berlins gader, og ved sine forunderlige fagter og sin usædvanlige færd, hvori ondskaben bestandig lurer bag lunet, vækker almindelig opmærksomhed. Disse digtninger kan jeg anse for almindelig bekendte; det er rene digtninger, der gå deres egen vej. Anderledes er det med sagnet, der vel omformer og omskifter, men dog hviler på et grundlag af ældgamle forestillinger. Til de mindre bekendte af dette slags, hvorved tanken næsten uvilkårlig må henvendes på Loke, kan vel følgende regnes, der tillige har den fordel, at det kommer langt nede fra Sydtyskland, og er aldeles localt, knyttet til en bestemt genstand på et bestemt sted. (Der stock im eisen, erzählung aus der sagenwelt Wiens von H. Meinert).

Der findes, hedder det, lige overfor St. Stephanstårnet i Wien et af denne bys vartegn, den såkaldte stock im eisen (jærnstammen). Det er en i tidens løb sværtet ligesom forkullet træstamme, hvori der er indslået söm ved söm så tæt, at der ikke er plads til et eneste mere, og stammen formelig er overdragen med en jærnskorpe. Denne jærnbeklædning holder den törre stamme opret, og længst nede er denne befæstet ved en jærnring med en usædvanlig kunstig lås. I gamle dage var denne stamme et vartegn, thi hertil strakte sig den store Wienerwald. Hertil knytter sig følgende sagn:

En ung smuk smedesvend ved navn Reinbert havde hemmelig forlovet sig med sin mesters datter Dorothea; men der var lidet håb om, at han nogensinde kunde få hende tilægte. En aften satte de elskende hinanden stævne udenfor byen; de fordybe sig i samtale om deres kærlighed, deres tvivl og deres håb, og høre ikke klokken, der ringer för portens lukning; og elskeren har glemt at tage penge med sig, for at få den åbnet. Men hvilken ulykke, hvis de lukkes ude, hvilken skændsel for hans elskede, hvis det bliver bekendt, at hun har tilbragt natten udenfor byen, udenfor sin faders hus, i selskab med et karlfolk.

Da skyder der på en gang ligesom op af jorden en bleg mand med skarpe træk, underlig gnistrende öjne, med en sort kappe og sort hat, hvorpå der vajer en hanefjeder. En uvilkårlig gysen griber Reinbert, i det han ser ham, men nøden er for dören; han skildrer den fremmede sin forlegenhed, og beder ham om at låne sig så meget som portpengene. Lige for lige! hvisker den fremmede til ham, skal jeg hjælpe dig og din kæreste ud af forlegenheden, så må du love mig ved din sjæls salighed aldrig nogen söndag at forsömme den hellige messe. Reinbert studser; men det er jo i grunden et fromt løfte, og desuden bryder nød alle love. Han lover det, og porten går ligesom op af sig selv.

Fire uger efter, da Reinbert sad i værkstedet ved sit arbejde, åbner dören sig, og hin sælsomme fremmede træder ind. Ved synet af ham overløber en gysen Reinbert; men da den fremmede ikke engang med et blik bryder sig om ham, og kun spørger efter mesteren, bliver han atter rolig. Da svendene havde kaldt på mesteren, bestilte den fremmede et jærnlukke med lås og skåde; og mesteren er villig til at påtage sig arbejdet. Men nu begyndte den fremmede (kunstfærdig som Loke) med beundringsværdig indsigt at angive alle låsens dele, udviklede med megen veltalenhed hele planen dertil, og blev især ved at forklare den måde, hvorpå fjæddrene nødvendig måtte slynges og forbindes; og endskönt både mester og svende måtte tilstå, af en slig lås rigtignok ikke lå udenfor mulighedens grændser, ja, at den vilde være et mesterværk, så løb det dog rundt for dem, når de overtænkte den underfulde sammensætning, vilde ordne planen i deres tanker, og de måtte tilstå, at de ikke tiltroede sig evner til at udføre arbejdet. Da fortrak den fremmedes mund sig til et dybtfuret, ubeskrivelig spodsk smil, og han sagde med hån: Nu, det kan man kalde mester og svende, som ikke forstå at tage fat på et arbejde, som den yngste af dem kan udføre i ringere tid end en time. Den yngste iblandt os! knur-

rede svendene; så Reinbert skulde kunne udføre det, han er den yngste af os. O ja, sagde den fremmede, han dèr kan det eller hans blik måtte skuffe mig meget. Med disse ord trak han den bestyrtede Reinbert frem, udviklede ham endnu engang planen til låsen, og föjede til: når du ikke redder smedenes ære, skal hele verden få deres skam at vide; men kan du inden to timer göre låsen færdig, vil ingen mester kunne afslå dig sin datter, efter at du har frelst hans gode navn. Ja, i sandhed, sagde mesteren, kan du fuldføre en slig umulighed, skal Dorothea være din. Imedens den fremmede forklarede låsens beskaffenhed, var Reinbert hensunken i dybe tanker; for hans sjæl udvidede det snævre værksted sig til en vid smilende mark; han så en skön lykkelig fremtid blomstre frem for sig; af ubekendte underlige stemmer hørte han sig kaldes mesteres mester; og sin elskede så han svæve sig imøde med brudekransen om sine lokker; og just i samme öjeblik hørte han mesterens ord: kan du fuldføre en slig umulighed, skal Dorothea være din. Strax gav han sig i færd med værket; det var som om han arbejdede med hundrede arme, hvert hammerslag kaldte en del af arbejdet tillive; ved en underlig genklang syntes hammerslagene at mangfoldiggöres, som om endnu flere, usynlige hænder hamrede med, imedens den fremmede i flammens røde skin så ud som en ildstøtte. Efter en times forløb var arbejdet færdigt; svende og mester beså det og undersøgte det hovedrystende og med åbne munde, men der var ingen tvivl om, Reinbert havde fuldført et aldrig set mesterværk, og mesteren tilskrev det den ved hans kærlighed vakte begejstring. Den fremmede tog låsen, og gik foran; mesteren med Reinbert fulgte efter, og alle svendene og husets folk gik med, alle hen til det sted, hvor der stock im eisen nu står; her lagde den fremmede et jærnbånd om stammen, og lukkede det med Reinberts lås. Da de gik tilbage, var den fremmede forsvunden, og med ham nøglen til den underfulde lås. Fortællingen spinder sig længer ud; men

vi omtale kun det, som berører vort æmne. Bagvaskelsen bragte det så vidt, at Reinbert måtte gå på vandring, för han fik sin elskede. Få dage efter at han var kommen tilbage, udstædte øvrigheden en opfordring til alle smede, at forfærdige en nögel, der kunde lukke hin lås op, og lovede den, der kunde det, mesterskab. Reinbert mældte sig, og gik til sit værksted, for at smede nöglen. Men for første gang vilde arbejdet ikke ret gå fra hånden; jærnet viste sig opsætsigt, og vilde ikke antage de forlangte former; og underlig tyktes det ham, når han endelig havde fået nöglen som den skulde være, og stak den i ovnen for at hærde den, kom den altid ud igen med fordrejet kam. Hans utålmodighed voxte til vrede. Men da han endelig efter mange mislykkede forsøg havde fået nöglen færdig, og stak den ind i ovnen, og nöjagtig så efter, hvad det var, der således idelig forhutlede hans arbejde, så han midt i ilden en klo gribe efter nöglen, og med forfærdelse så han hin uhyggelige fremmedes fordrejede åsyn stirre på sig fra den glødende ovn. Hurtig trak han nöglen tilbage, vendte den om, greb den med tangen fra den modsatte side, og stak den atter i ilden; og se, da han trak den ud, var kun grebet noget fordrejet, men kammen havde sin rigtige dannelse (ligesom skaftet på Thors hammer var blevet noget for kort). Han mældte nu for øvrigheden, at nöglen var færdig; og dagen efter drog øvrighed og folk i procession til stokken; og Reinberts nögel åbnede rigtig låsen. I sin henrykkelse over, at arbejdet var vel lykkets, kastede han nöglen höjt op i luften; men til alles forundring kom den ikke ned igen. Man søgte overalt, den var ingensteds at finde, og Reinbert måtte love ved lejlighed at smede en ny. Til minde om, at låsen havde kunnet åbnes, slog han imidlertid et söm i træstammen; og det har siden enhver smedesvend gjort, når han forlod Wien; således blev stammen til med sine utallige söm. Reinbert blev mester, og ægtede sin forlovede. Hidtil havde han holdt sit løfte, og hver söndag be-

søgt den hellige messe; han forfaldt til drik og spil, men samvittighedsfuldt vedblev han at efterkomme, hvad han havde lovet. Endelig bliver han engang forsinket ved spillet, og iler, fuld af rædsel for, at komme for silde, til kirken. Men dören til St. Stephanskirken er lukket; udenfor sidder en gammel kone, som paa hans spörgsmål svarer, at messen er forbi. Fuld af dødsangst styrter han tilbage til sine kamerader, der lo ad ham, og påstode at klokken har kun slået tre kvarter, at messen, der begynder halv tolv, umulig endnu kan være endt. Han iler atter tilbage; kirkedören er nu åben, men i samme öjeblik han vil træde ind, forlader præsten alteret, messen er ude. Den gamle kone rejser sig, griber ham i sine arme, og han udånder sin sjæl. Således udvikler mythe sig til sagn, og det ene sagn føder det andet; de vandre om fra syd til nord, fra nord til syd, og omforme sig med tidens former, overalt for at minde hver tid og hvert sted om livets åbenbarelser, og altid med tanken om en himmel over jorden og en höjere tilværelse end den, der er forundt jordens skabninger.

---

3. UNDERGANG OG GENFØDELSE.

79. Vandringen igennem livet er lang, og dog ere vi endnu ikke komne til enden; thi enden er begyndelse, døden er kun tilværelsens midte: efter livet indtræder et omslag i vejret, og der kommer en ny dag med sol uden skygge. Det er gudelærens nødvendige slutsten.

I indledningen har jeg allerede berørt denne tanke, og modsætningen imellem vor mythologi og den græske, der ikke ser nogen ende på sine guder. Hvorledes? måtte man vel spörge, disse guder ere udødelige? og hvad ere de dog andet end opfatninger af livets former? og dette liv, du forfængelige dødelige, med dets pragt og dets herlighed har du så kært, at du önsker og tror, at det evig vil vare? at denne omskiftelighed skal omskiftes evindelig,

at denne forgængelighed skal evindelig forgå? Men hvad skal der da tilsidst vorde og være? ¡Skal den tordnende Zeus blive ved at tordne? den utro Afrodite blive ved at være utro? den ødelæggende Typhon blive ved at ødelægge? synderen blive ved at synde, og verden uden ophør fostre og nære det onde?

Ældgammel er den nordiske tro, der hertil danner en skarp modsætning, og så almindelig og udbredt, at den lyder igen ved ethvert fjed, som Nordboen tager i livet. Forgæves søge vi efter dens første udspring; den skjuler sig i den forgåede keltiske verden. Når Lucan (Pharsal. I, 445) nævner guderne, så tænker han i samme åndedræt på bardernes sange, der fejre genfødelsen; ligesom Valaens blik, hver gang guderne vise sig for det, i deres livs udvikling ser deres undergang. Døden, sige hine barder, er kun midten af det lange liv (longæ vitæ mors media est); derfor er det kun fejghed at skåne et liv, der atter skal vende tilbage (et ignavum redituræ parcere vitæ), ligesom det er enfoldighed, at hylde en verden, der nødvendig skal forgå; ånden, som er den samme, rører kraftig på ny hvert ledemod i en anden verden (regit idem spiritus artus orbe alio). Og Lucan priser derfor hine folk lykkelige, som nordstjærnen skuer, lykkelige, mener han, ved deres vildfarelse, thi den störste frygt, som mennesket kender, frygten for døden, trænger dem ikke. De styrte sig villig i sværdet; deres mod trodser kampen, ligesom guderne selv hvert öjeblik have den store uundgåelige kamp for öje, hvoraf livet skal gå frem.

Ved deres vildfarelse! Således sige også nyere forfattere, der i den nordiske tro ikke vil finde andet, end en udartning af sydens; og med en slags fornem foragt se de ned på den gudelære, »der skabte sine guder, for selv at slå dem ihjel.« De kunne altså nok finde sig i, at guderne behøve at spise og drikke, at styrkes ved sövnen, at de kunne såres, at de begå allehånde udåd, kort at de ere så menneskelige som muligt; og alligevel ville de, at alt dette

skal være udødeligt. Men det er vildfarelse. I livet ligger allerede spiren til undergang, en spire, der nødvendig må udvikle sig stærkere og stærkere, jo mere kræfterne slides; hvad der er blevet til, kan også høre op, men »was sich nie und nirgends hat begeben, das allein veraltet nicht.«

Med sindrige træk har Edda næsten overalt sagt os det om guderne: guderne kunne ikke overvindes, med mindre de göre sig selv svage, men tingenes natur er just sådan at de må göre det: for at vinde Gerde må Frej bortgive sit sværd, når det kommer til den store kamp, er han derfor våbenløs; for at få Fenrisulven lænket, må Tyr sætte sin höjre hånd i vove, og han mister den; hvormed skal han da stride? Når guderne ikke selv havde været forblindede og overmodige, hvorledes kunde da Balder have døet; deres letsindighed gav fjenden våben i hænde; den blinde Höder vilde aldrig have kastet den fordærvelige ten, når ikke deres egen leg havde været en opfordring for ham til at hædre sin broder. Når Loke endelig blev til som et særskilt væsen, så var dermed fordærvelsen givet. Alt det er ingen vildfarelse.

Edda skildrer os ligeledes naturens ufuldkommenhed næsten på hvert blad: solen var så brændende, at guderne måtte sætte svalen som et skjold foran den; ilden så ødelæggende, at guderne måtte lænke den, for at den ej skulde tilintetgöre verden; livet efter den naturlige død havde ikke blot sit sæde i den strålende Valhal, men også under jorden imellem Hels skygger. Når man oversætter alt i et nyere sprog, så er meningen denne, som jeg tildels giver med Grundtvigs ord: Den gamle, åndrige digter grublede over verdens og tidens ophav. Som hvert menneske, i hvem guddomsgnisten frit kan udvikle sig, hævede han sig til det evige, til den underlige forborgne kilde, hvorfra alt må udströmme. Han skuede trindt om med sit dybe blik. for at finde billedet af det harmonisk herlige, hvortil han havde opsvunget sig; men hvad han fandt var strid. Når storme böjede granen på fjældetind, og når skummende

bølger væltede sig imod klipperod, da så han striden; når björnebrummen og ulvetuden blandede sig med stormehvin og bølgebrusen, da hørte han striden. I uafbrudt kamp mod jord, mod dyr, og mod hinanden så han menneskene stå, sejre og segne. Løftede det udmattede öje sig imod himlen, da så han lyset stride med mörket og sig selv; kun når det steg op fra mörket, blev det hilset med henrykkelse, kun når det blev brudt, opløste det sig i sine glimrende farver; og stirrede han ned i menneskets, i sit eget indre, da syntes ham hele den udvortes kamp kun som et svagt symbol på den, der gennemfor og sammenkrympede hans væsen. Måtte han da ikke lade det stenbillede, som Ottar gjorde til Freja, forvandle sig til gennemsigtigt glar? (Hyndlul. str. 10). Måtte han da ikke lade den længsel og den higen efter fred, der midt under al strid fyldte hans bryst, træde ud af hans indre som et uforgængeligt billede på det, som ved al strid skal vindes, uforgængelig fred, hvori ukrænkeligheden kan komme tilsyne. Så viss som kampen er, ligeså viss er freden. Er denne betragtning tungsindig, så er den tillige dybsindig.

Dette billede, denne opløsning af naturens og livets dissonans, stillede Edda for os i gudernes undergang eller kræfternes opløsning, som vi sædvanlig med en mindre nöjagtig sprogovergang, der har vundet en slags hævd, kalde Ragnarok (det skulde snarere være ragnarag). Ordet forekommer under to former: Ragnarök kan være kræfternes opløsning (rök, af at rekja, er en tings hele udvikling fra dens begyndelse til dens ende, her opløsningen) eller ragnarökk, ragnarökkr er kræfternes, gudernes tusmörke eller tåge (jf. jysk rag).

80. Undergang. Østerpå (østenfor Midgård) sad den gamle jættekvinde (nemlig i den skov, der hedder Járnviðr, jærnskoven, som hine troldkvinder bebo, der kaldes járnviðjur), og hun opfødte dèr Fenrers slægtninge, der alle ere i ulveskikkelser; men især en af dem er mægtig; den

kaldes Mánagarmr, måneslugeren, månens fordærver (tungls tjúgari) i troldeham. Den fyldes, eller voxer og trives: af de mænds liv, der dø, eller uden tvivl rettere: af fejge mænds liv; den opsluger månen, og rødner gudernes sæde, himmel og luft med det røde blod; da mister solen sit skin, solskinnet bliver sort somrene derefter; vindene blive ustadige, og storme hid og did, og alt vejr bliver ildesindet. (Völuspá str. 32-33. Sn. s. 8). Dèr på höjen (i jærnskoven) sad gygens vogter, den glade Egðir, og slog sin harpe. Om eller nærmest ham galede i fugleskoven den fagerrøde hane, der hedder Fjalar. Men om Aserne galede guldkammen Gullinkambi, han som vækker heltene hos hærfader. Og en anden sodrød hane galer nedenfor jord ved Hels sale (Völuspá str. 34-35).

Det onde udvikler sig. Asakraften har forbundet sig med jættestyrken; derfor hedder det: imod østen udenfor Midgård; i jordens omkreds samles uvejret. Jættekvinden i jærnskoven er hin Angrboða, med hvem Loke avlede börn; fra dem udgå de ødelæggende væsener. Men Loke har i flere former, også som kvinde, avlet med jættekraften. Skoven er af jærn, hård og ufrugtbar; börnene glubende ulve. På en höj sidder en örn (egðir betyder örn), uden tvivl den hylende storm, der farer igennem skoven, thi mildere harpeslag er ikke af ham at vænte. Tredobbelt fremstilles livet under billedet af tre haner: den ene i fugleskoven, den anden i himlen, den tredie under jorden. Med sikkerhed kan vel ingen sige, hvad disse haner betegne; men det er jo en almindelig talemåde, når der er ildløs, at den røde hane galer over taget; den galende hane er den frembrydende ild, og ilden er et billede på livsudviklingen (ilden hedder også aldrnari). Fjalar forklares som den mangeformede (af fjöl, meget), men kan også henføres til fjöl, en fjæl, og vilde da have hensyn til plantelivet; det er også navnet på en dværg, og forekommer ved Thors ophold i handsken: han vovede i sin angst ikke engang at nyse, så at Fjalar kunde høre det (Harbarðsl. str. 26).

Da han er fager og sidder i fugleskoven, må alle disse træk tilsammen uden tvivl sigte til den vilde, men herlige skov på jorden, og denne hane vækker da jordlivet; Finn Magnusen tænker på nordlyset. Guldkammen, der vækker heltene hos hærfader, er et fra jorden til himlen overført billede: hanegalet, der ved morgenrøden kalder menneskene til virksomhed; han vækker livet i Valhal. Den sodrøde hane hos Hel er da den mörke virksomhed i dybet. Meningen bliver da: at hanen, som ildens sindbillede, på jorden, i himlen og i Hels verden forkynder begyndelsen til undergangen; hvilket bekræftes ved talemåden: når haner gale, bryder ild ud. I folketroen have disse forestillinger bevaret sig, thi de to haner findes jo atter i visen om Åge og Else: Nu galer hanen den røde, og må jeg da afsted — nu galer hanen den sorte, til graven må jeg ned; dagens eller oververdens røde, og nattens eller underverdens sorte, begge kalde ham.

81. Videre frem ser Valaen, meget kan hun sige om sejerguders ramme undergang. Brødre skulle stride, og vorde hinandens banemænd; søstersönner ødelægge deres slægtskab. Jordbunden gjalder, luften fyldes af udyr, og intet menneske viser skånsel mod det andet. Da er det hårdt i verden, stor hordom, øxealder, sværdalder, hvor skjolde kløves, vindalder, ulvalder, förend denne verdensalder styrter sammen. Mims sönner lege, men skabningsskoven (mjötviðr eller mjötuðr, Mimerstræet?) antændes (eller oprøres i sit inderste, kyndisk) ved det gamle Gjallarhorn. Höjt blæser Heimdal, hans horn er i luften; og Odin taler med Mims hoved. Stærkt gør Garm foran Gnupahulen, bånd monne briste, og ulve rende. Yggdrasils ask standende skælver; det gamle træ sukker, men jætten vorder løs. Østenfra ager Hrym med skjold foran sig (eller over de svulmende bølger); Jörmungand (midgårdsormen) vælter sig i sin jættestyrke; slangen knuger bølgerne, men örnen skriger; den næbblege slider lig, og

skibet Naglfar vorder løst. Østenfra (eller fra sönden) farer Muspels skarer hen over havet (eller gennem ilden); Loke styrer. Alle hans uvorne jættesönner fare med den glubende, og Byleists broder er med i toget. Surt kommer fra sönden med den ødelæggende flamme (eller med den sviftende ild), og valguders sol giver skin af hans sværd. Stenbjærgene rave, jættekvinder styrte, mænd betræde helvejen, og himlen kløves. Hvor står det til med Aser? hvor står det til med Alfer? Hele Jötunheim larmer; Aser ere på tinge. Dværgene stönne foran stendöre, voldbjærgets vise. Forstå I nu det eller ej?

Da kommer Hlyns anden sorg frem (Balders død var den første), når Odin farer hen at stride med ulven, men Beles lyse banemand med Surt; og Friggs elskede herre må falde. Da kommer Sejerfaders store sön, Vidar, at kæmpe mod valdyret; Hveðrungs sön støder han sit sværd i hjærtet, og hævner sin fader. Da kommer Hlodyns herlige sön; ormen han fælder, den modige Midgårdsværge; men kun ti fjed går Fjörgyns sön fra niddragen, för han segner. Alle mænd (fra Hel) forlade deres hjemstavn. Solen sortner, jorden synker ned i havet; fra himlen forsvinde de klare stjærner; dampen står op fra livets træ (eller ild og damp rase imod hinanden), og den höje flamme leger omkring selve himlen. (Völuspá str. 44-56 Vafþr. str. 52-53).

Med denne beskrivelse i hint ældgamle, men desværre meget forstyrrede og lemlæstede digt må man sammenligne Sn. s. 40: Efter at der er fortalt, hvorledes Loke skal ligge lænket indtil ragnarok, spörger Gangleri hvad der om det er at fortælle? Hvortil Hár svarer: Meget er om det at sige: for det første at der kommer en vinter, som kaldes fimmelvinter (fimbulvetr); da fyger sneen fra alle verdenskanter, der hersker stærk frost og skarpe vinde, og intet har godt af solens skin. Således følge tre vintre efter hinanden, uden at der er nogen sommer imellem dem. Men forud for disse tre vintre går der andre tre, i hvilke

der hele verden over hersker store krige; da fælde brødre hinanden for gerrigheds skyld, og ingen skåner sin fader eller sön i det almindelige manddrab og slægternes opløsning. Da indtræffer den store begivenhed, at ulven sluger solen, et stort tab for menneskene; og den anden ulv tager månen, og han anretter ligeledes megen ulykke; stjærnerne forsvinde fra himlen. Da skælver også hele jorden og bjærgene således, at træerne rives op af jorden, men bjærgene styrte sammen, og alle fjæddre og bånd brydes og slides over. Derved bliver Fenrisulven løs; havet guser op over landene, thi Midgårdsormen vælter sig i sin jættestyrke og søger op på landet. Da sker det også, at Naglfar (neglskibet) vorder løst, det skib, der så kaldes, hvilket er gjort af døde mænds negle; derfor bör man vel iagttage, at hvis mand dør med uskårne negle, da forøger den mand æmnet (stoffet) til skibet Naglfar, som guder og mennesker önske må sent blive færdigt. I denne stærke søgang bliver det flot; Hrym hedder jætten, som styrer det. Men Fenrisulven farer med gabende mund, så at overkæben er ved himlen, underkæben ved jorden; og han vilde gabe endnu mere, hvis der var rum dertil; flammer brænde også ud af hans öjne og næsebor. Midgårdsormen udblæser så megen edder, at denne spreder sig over luft og hav, og meget forfærdelig farer han frem ved siden af ulven. I dette gny kløves himlen, og derfra komme Muspels sönner ridende (eller farende); først rider Surt, og foran ham og bagefter ham er brændende ild; hans sværd er særdeles godt, der udgår et skin derfra, klarere end solen; men i det de ride over Bifröst, da brister den. Muspels sönner fare frem på den mark, der hedder Vígriðr; derhen kommer da også Fenrisulven og Midgårdsormen; ligeledes er Loke kommen, og Hrym og med ham alle Hrimthurserne, men med Loke følger hele Hels følge (Heljar-sinnar); men Muspels sönner have sin egen fylking for sig, og den er meget klar. Marken Vígriðr er hundrede raster vid til hver side.

Men når dette sker, da står Heimdal op, og blæser stærkt i Gjallarhornet, og vækker alle guderne; og de holde ting sammen. Da rider Odin til Mimers brönd, og søger råd hos Mimer for sig og sine folk. Da skælver Yggdrasils ask, og der er ingen del til i himmel og jord, der jo fyldes af skræk. Aserne hærklæde sig, og alle Einherier, og søge frem på marken; først rider Odin med guldhjælm og fager brynje og sit spyd Gungner; han stævner frem imod Fenrisulven, og ved siden af ham Thor, der dog ikke kan understøtte ham, thi han har selv fuldt op at göre i kampen med Midgårdsormen. Frej strider mod Surt, og det bliver en hård samgang, för Frej falder; det vorder hans bane, da han savner hint gode sværd, som han gav Skirner. Da er tillige hunden Garm vorden løs, hin hund, der er bunden ved Gnipahulen, det er et stort uhyre; han går i kamp mod Tyr, og de vorde hinandens bane. Thor vorder Midgårdsormens bane, men går kun ni fjed fra den; da falder han død til jorden formedelst den edder ormen blæser på ham. Ulven sluger Odin, det vorder hans bane: men strax efter vender Vidar sig imod ulven, og sætter sin ene fod i hans underkæbe; på den fod har han sin sko, hvortil der hele tiden har været samlet; det er de strimler, som man skærer af sine sko for tå eller hæl; disse strimler skal derfor den kaste bort, som vil tænke på, at komme Aserne til hjælp. Med den anden hånd griber han ulvens overkæbe, og river hans gab i sönder, og det vorder ulvens bane. Loke holder kamp med Heimdal, og de blive hinandens banemænd. Dernæst slynger Surt ild over jorden, og opbrænder hele verden.

Kampstedet Vígriðr, der er hundrede raster til alle sider, hvor Surt og de milde guder skulle stride, omtales også i Vafþr. str. 17—18; på et andet sted, Fafnism. str. 14-15, kaldes den en holm, hvor Surt og Aserne blande sværdvæske (blod) sammen, og her er navnet Óskopnir; Bilröst (Bifröst) brister, i det de fare, så at deres heste må svömme over åen. I det tilsvarende sted i Völsungas. kap. 18

er navnet blevet til Úskaptr. Dette stemmer overens med den ene forklaring, man giver af Óskopnir, at det betyder den, der ej er skabt; men den anden (af at skopa), at det betyder et sted, hvorfra ingen flugt er mulig, giver en sandsynligere mening; kampens uundgåelighed er just noget af det, som Edda lægger vægt på. I hint udtryk, at Aser og Surt blande blod sammen ligger en betydningsfuld hentydning til fostbrødrenes skik at blande blod sammen; langvejs fra kom de, vidt adskilte fra hinanden i tænkemåde og færd, men i kampen på liv og død lærte de at kende hinanden, og fjendskabet forgik i blodets udgydelse. Så skal Aser og Muspels sönner forgå tilhobe, og fjendskab og al strid med dem.

Eftersom nu kampen er uundgåelig, så begive guderne sig til den ikke med forsagthed, men som til en leg, thi det er den sidste. Smykket rider Odin til striden; han véd, at han skal dø, men just derfor smykker han sig som en brud til sin höjtid; og Aserne følge ham, selv de, der ere værgeløse, stille sig åbent frem i kampen. At dø er deres bestemmelse.

Hvilke magter stille sig nu mod hinanden? De, der hidtil have hersket over og velsignet himmel og jord, og imod dem deres evige fjender, hine kræfter, som have udviklet sig för himmel og jord bleve til, og hine, som have udviklet sig i jordens og havets skød, og som ingen Asamagt længer kan tæmme. Fra Muspelsheim kommer Muspelssönner i skinnende rustning; af denne verden blev sol og måne og stjærner til; det er en grundlov i naturen, at enhver skal ødelægge sit eget værk; deri består forgængelighed. Hrimthurserne er den anden skare; fra dem udgik den anden del af tilværelsen, vandet, der störknede og fæstede sig og blev til jord; de skulle derfor ligeledes være med at tilintetgöre deres egen gerning. Den tredie skare er Lokes börn, fødte i tiden, avlede i selve skabningen; det er tilintetgörelsens æmner i selve det skabte, havet, som bliver til en slange, ilden, der bliver til en glubende

ulv, Loke selv, den vulkanske ild, som jorden har avlet i sit eget skød, og så affaldet af alt det fejge, der har udviklet sig i den fordærvede slægt, den blege Hel med sine tomme, blodløse skygger, livet, der er blevet til et skyggeliv, som er til, men uden at virke. Alle disse kræfter stå imod hinanden; hvad der forhen stred i livet, det fælder nu hinanden i døden: Odin, fra hvis himmel alt liv er gået ud, fældes af Fenrisulven, den jordiske ild, som har sat menneskelivet i gang i alle dets retninger; men ulven, der har fået overmagt, fældes igen af den uforgængelige Vidar, naturkraften udenfor menneskelivet. Her er det himmel og jord, der yde de stridende kræfter. Skyluftens Thor strider med Midgårdsormen; mangen dyst have de för haft sammen; nu ødelægge skyer og hav gensidig hinanden. Frej er den klareste og reneste magt, der er bleven tilbage efter Balders død; den rene længsel har han endnu, men hans kraft, sværdet, er borte; han fældes af Surt, den himmelske ildverdens vogter. Heimdal udspændte sin glimrende bue over jorden, Loke sin mangefarvede ildström igennem jordens skød; den ene forkynder nåde og velsignelse, den anden fordærvelse; begge vare kun til for tiden. Hel og hendes blege skarer komme også med, men Edda siger intet om deres kamp. Hvad skulde hun også sige? i hvilken kamp kunne de indlade sig? det er kun tomheden, der ruger over hjærtet, hvori ingen saft mere rører sig, kun mörket, der ruger over verden, uden dåd og uden indhold.

Verdens undergang kaster endnu engang sine sidste stråler tilbage over livet. Vi se, hvorledes det er opløst, og kun levninger er tilbage deraf. Hvor er Balder, den klare forbindelse imellem himmel og jord? han måtte først dø; himmel og jord havde tabt deres førstefødte, båndet imellem dem er sönderrevet, ligesom ægtefolk, hvis førstefødte sön er faret heden, sætte sig hver i sin krog og sørge. Hvor er Brage? hans røst er forstummet i lunden; han er allerede borte, og kommer ikke frem mere. Ved Balders

død vende Odins sönner, næsten alle de sönner han har sendt ud i livet, tilbage til ham selv, for at dø i ham. Han har ingen ven tilbage uden Mimer; men Mimers sönner komme selv i bevægelse ved den forestående kamp. Njord er forsvunden; kun ytringen af Vanamagten er bleven tilbage i Frej, det der har udviklet sig igennem dem, men hvis rod er udtörret. Og den blandede Vana- og Asamagt i Heimdal er den eneste, der minder om hin forbindelse, der blev til i tidens ophav, og med ham vorder opløst til sin sidste tråd. Afsluttet i sig selv ruller Thor på sin skyvogn; han er intet mere for himlen og intet for jorden; hvad skulde han tordne for? der er jo ingen sommer mere; når sæden er falmet, skyder der ingen ny op af jorden.

Nogle træk ved denne skildring se ved første öjekast ud som noget legetöj, en senere overtro har fostret, men heller ikke de ere uden al betydning. Dertil hører især skibet Naglfar, frembragt af negle, og Vidars sko, frembragt af læderstrimler. Foruden hvad jeg forhen har bemærket, at den lange tid, der måtte medgå, förend der af dette affald kunde blive et skib og en sko, minder om, at tanken skød undergangen ud i en lang fjærn tid, ligger der i almindelighed deri, at hvad der for menneskene tykkes aldeles unyttigt, det bliver i naturens hånd til noget nyt, til den gode side eller til den onde, til noget gavnligt eller skadeligt. Just af de dødes negle bygges Naglfar, som skal føre jætterne til kampen; de styrkes af det levendes død. Det husråd, som Edda giver, at klippe ligenes negle, for at forsinke Naglfars bygning, sigter rimeligvis til en religiøs skik, da man har fundet lignende hos Jøder, Perser, Pythagoræer; hos alle ligger den tanke til grund, at afskårne negle, når de kastedes bort, kunde komme i onde ånders vold. Hvorfor skal man skære neglene om Fredagen? tænkte man, at væxten derved blev befordret?

Jo fjærnere tanken om verdens forgængelighed har været for sydens beboere (Ovid ender jo sine forvandlingers værk med Julius Cæsar som komet og den rommerske

herligheds varige bestand), desto mere påfaldende er denne tankes bestandige gentagelse og vide udbredelse i norden. Derom vil dog ingen sige, at det er kristelige forestillinger, som Edda har optaget; men da kristendommen kom, blandede de hedenske forestillinger sig med den, så de næsten ikke mere kunde adskilles.

Andre hentydninger til gudernes undergang ere: I sangen om slaget mellem Rögnvald Brusesön og Thorfinn jarl på Örkenøerne hedder den sidste strofe: Den klare sol skal sortne, jorden synke ned i det dunkle hav, og Østres værk (himlen) briste, hele søen skal syde ved bjærgenes toppe, förend gævere mænd skulle fødes; hjælpe dem gud og bevare dem! (Orkneyingas. s. 90). På lignende vis udbryder en anden skjald (Sn. s. 143): För falde den med sten støttede jord i havet, end kongens pris! Ligeså Gunlög Munk i bearbejdelsen af Merlinsspá (Lex. myth. under Ragnarök). hvor de nordiske forestillinger forøges med endnu flere i samme ånd: Langvarige krige skulle rejse sig på jorden, forfærdelige rædsler, kamp og svig, ulvalder og hæralder, og frost skal bemægtige sig hver tings hjærte. Verden forværres; sön kender ikke fader, alle slægtskabsbånd slides; det skære sølv skal vorde menneskene til skade, det lyse guld göre dem blinde. Danefolket synker ned i vellyst; folk står imod folk; og himlens strålende tidsmærker vende deres lys fra de dødelige. Jorden mister sin grøde, og skyerne sende ingen regn; og sol og måne, de velsignede skabninger, forvildes fra deres vej. Da kan man fra jorden af hverken skue himlen eller de klare stjærner; somme fare avet, somme til siden fra deres vante gang. Somme gå hinanden imøde, somme støde sammen; og de tabe deres skin og fagre farver. Vindene strides, stærke uvejr rejse sig, og de fare med bulder om imellem himlens kloder. Havet stiger og bruser, og går op i luften; sligt er forfærdeligt for menneskens börn, sligt er forfærdeligt for tunge at sige; øde og tom vorder hin gamle jord. — Endelig ere vi vante til, af alle betydelige mythiske

forestillinger at træffe en genklang hos Saxo: det træffer også ind her. I det ældgamle digt om Bråvallaslaget sammenlignes kampens tummel og forvirring ligefrem med ragnarok: man skulde tro, hedder det, at himlen pludselig faldt ned på jorden, at skove og marker sank sammen, at alt blev blandet imellem hinanden, at det gamle kaos vendte tilbage, at guddommelige og menneskelige ting i buldrende uvejr gødes sammen, og at alle ting gik sin undergang imøde (Saxo s. 388). Ikke blot et enkelt udtryk heri, men det hele er nordisk (jf. Müller om Saxo i Vidensk. selsk. hist. afh. 2, 112).

Föjes nu hertil de senere kristelige fremstillinger af verdens undergang ved ild og vand, således som de findes i digtene Heliand, Mutspilli o. desl., hvor der idelig anvendes gamle hedenske udtryk, skönt det er evangeliet, der gengives, så kan der ingen tvivl være om, at nordens ragnarok har levet i folkenes bevidsthed fra de fjærneste nordlige egne til dybt ned i Tyskland. Valaerne, som hin i Völuspá og Hyndla i Hyndluljóð, grebe enhver lejlighed til at minde derom; og skjaldene gentoge hvad den tidligste old havde overleveret dem. Derfra gik det endelig over i folketroen, der ydermere gennem sibyllinske spådomme skildrede den forstyrrelse, hele naturen skulde undergå; deriblandt f. ex. at ligesom i hin Merlins spå himmellegemerne vende sig på deres bane og gå avet om, således vendes der op og ned på hele naturen, för verden forgår, æblekærnene lægge sig avet i frugten o. s. fr. Og hvad er så det andet, end hvad der spåedes på hin sten i grönnen dal om alle omskiftninger, der skulle finde sted i den intellektuelle og moralske verden: præster skulle blive til bönder, og bönder til vidunder. Hvert årti forkynder det stærkere og stærkere: enden er nær, og enden er ikke endda.

82. Fornyelse. Men hvad sker der så, når himmel og jord ere brændte og hele verden, når alle guderne ere døde og alle Einherier og den hele menneskeslægt? og

det hedder jo dog, at hvert menneske skal leve i en eller anden verden til evindelige tider.

Valaen ser anden gang jorden skyde op af det idgrönne hav; forsene falde, over dem flyver örnen, som jager fiske på fjældet. Agrene voxe uden at være besåede. Alt hvad ondt var vorder bedre. Balder kommer tilbage, og bebor med Höder Hropts og valgudernes sejertofter. Høner kan atter vælge sig spåstokken (hlutviðr); og de tvende brødres sönner bebo den vide vindheim. Vidar og Vale leve end, dem har ikke skadet hverken søen eller Surtes lue, og de bebo gudernes hellige sæder pä Idavolden, hvor Asgård för var; og did komme Mode og Magne, Thors sönner, der skulle have Mjölner, når Thor er falden i strid. På Idavolden mødes Aserne; dèr sætte de sig hos hinanden, og tale sammen om hine store tildragelser, der för have fundet sted, om hint mægtige muldbånd, Midgårdsormen, og om Fenrisulven og om Fimmeltyrs (Odins) gamle runer. Da finde de i græsset de underfulde gyldne tavler, der forhen i dagenes morgen tilhørte gudernes folkehersker og Fjölners slægt.

Solen føder en datter, ligeså fager som hun selv, förend Fenrer ødelægger hende; og når magterne dø, skal denne datter fare sin moders himmelske veje.

I Hoddmimersholt skjules to mennesker, medens Surtes lue raser; de hedde Líf og Leifþrasir (Lífþrasir); morgendugg er deres spise, og af dem fødes en så stor slægt, at hele verden kan bebygges deraf.

En sal ser Valaen stå, fagrere end solen, tækket med guld, på Gimle. Dèr skulle alle retskafne skarer bo og bygge og i tidens løb nyde lyksalighed. Mod nord står på Nidafjælde en sal af guld for Sindres æt (eller salen selv, som er af det røde guld, hedder Sindre, og Sindres æt, som bebor den, er dværgenes slægt); en anden står på Ókolnir, jættens drikkesal, som hedder Brímir. Gode og sædelige skabninger skulle bo i alle disse sale. Men der gives ligeledes adskillige straffesteder, indrettede, som

det synes, efter brødens beskaffenhed. Om bagvaskere og dem, der lyve anden mand på, hedder det, at de vade i en af underverdens floder, der hedder Vaðgelmir (Sigurðarkv. önnur, str. 3-4). Hovedstedet er Nåstrand; thi fjærnt fra solen på Nåstranden står en stor sal, hvis döre vende mod nord; den er bygget af slangerygge, som et hus der er opført af vænder, men alle slangehoveder vende ind i huset, så at edderdråber falde ind igennem lyren (tagåbningen), og de blæse edder, så at giftströmme løbe igennem salen; og dèr vade i de tunge strömme mensvorne mænd og mordulve, og hvo der har forført andens ægtemage. Men i Hvergelmir er værst at være; thi der suger Niðhöggr de hedengangne lig, som en sand varulv (vargr vera). (Võluspá str. 57-62. 41-43. Vafþr. str. 44-47. 50-51. Sn. s. 43).

Så kommer hin mægtige til stordommen (regindómr), hin stærke fra oven, som råder for alt; domme han afsiger og stiller trætte, og indsætter fredens hellige love, der evig skulle vare. Eller, som Hyndla kvæder, efter at hun har skildret den forgængelige verdens hellige vogter, Heimdal: Da kommer en anden, mægtigere end, ham jeg ej tör nævne; få skue længer frem end til hin tid, da Odin skal ulven møde. Og endelig skuer Valaen som det sidste syn: Dèr kommer hin mörke drage flyvende, hin glinsende snog nede fra Nidafjældene (mörkets fjælde). Nidhugger flyver hen over marken med lig på sine brusende fjedre. Nu må han sænkes. (Võluspá str. 63-64. Hyndlul. str. 41).

Behøver jeg nöjere at fortolke dette? Er ikke hvert ord talende nok? Kan nogen forfejle meningen af disse billeder? Ikke desmindre kan der også her, for at tale med de politiske blade, behøves en ledende artikkel; de have den store fordel, at når man har læst dem, så kanhver endda tænke derved hvad han vil, lide derpå så meget han selv finder for godt. Også her ere meningerne delte. Men den måde, hvorpå vi have opfattet livet, fører til følgende bemærkninger om fornyelsen.

Verden forgår, tingene i den, men ikke kræfterne. Det udtrykkes i Asernes genfødelse, i nogles, ikke i alles. Har Edda nu taget dem på må og få, eller har hun tænkt sig noget dybere derved? Der findes to og to: Balder og Höder, Vidar og Vale, Mode og Magne, og til dem föjes endnu den enestående Høner. Odin er der ikke, Thor er der ikke, Vaner ere der ikke. De forgik med verden, thi de vare netop denne verdens udviklende kræfter, guder for det, som i den blev til og virkede, havde tilværelse. Derimod komme Balder og Höder tilbage fra Hel, det er lyset og mörket; der er ingen strid mere imellem dem, der er ingen forskel mere på lys og mörke; men de ligne hinanden deri, at de ikke ere noget fast, noget reelt, de ere kun grundlaget, så at sige rummet, udstrækningen, hvori noget kan være (den ene side af Spinozas gud). Og disse, formoder jeg, ere de to brødre (Völuspá str. 61), om hvilke der har været så forskellige meninger, og om hvem det hedder, at deres sönner, det vil sige ny udviklinger, kunne bebo den vide vindheim. Altså, når himmel og jord er forgået, så er der intet andet til, end det udstrakte rum med lys og mörke, der imidlertid aldeles fredelige ikke blot herske ved siden af hinanden, men gennemtrænge og ligesom ophæve hinanden. Høner kommer tilbage fra Vanerne, til hvem han blev givet af Aserne som gissel på forbindelsen, venskabet imellem dem. Denne forbindelse er nu hævet; hos Vanerne har han intet at göre, alle deres gerninger ere forsvundne med den gamle jord. Men hvor dunkelt Høners væsen end er, eller måske just fordi det står så dunkelt i baggrunden, kan det ikke være andet end den udviklende Asamagt, den udviklende skaberkraft, der fra Aser gik over til Vaner, men nu vender tilbage, og som repræsentant for al reel udvikling, er ligeså nødvendig ved den ny skabning, som ved den forrige. Det er stor skade, at udtrykket hlutvið eller i to ord: hlut (hlaut) við, er så dunkelt; men meningen er dog vel den, at Høner nu kan vælge hvilken udvikling han vil; spåstokken, hlut-

viðr (lodkvisten), hvoraf man spår det tilkommende, er symbol på skæbnen der vorder. I ham have vi altså den rene Asamagt, himmelmagten, om jeg så må sige (den anden side af Spinozas gud), forædlet og fornyet, stående dybest i baggrunden, men spaltende sig i dobbelte retninger. Vidar er den uforgængelige kraft i den vilde natur, i jættenaturen, den oprindelige natur inddraget tillige i Asernes område; moderen er jættekvinden Gride, faderen er Asa-Odin. Den stærke Vala, avlet af Odin og Rind, jorden i sin slumrende kraft, der oplives af Asakraften, er den uforgængelige naturkraft, der stedse fornyer sig, i jorden som menneskebolig. I begge disse hævnende guder, den ene hævner Odin, den anden Balder, have vi altså jordmagten, om jeg så må sige, i sine to former, udenfor og i det menneskelige område, ligeledes forædlet og fornyet. Hvad er der nu andet tilbage end luften med sin skysamling. Her herskede Thor som den reelle gud i sine tætte skyer, med sin knitrende ild og sine larmende brag. Det er forsvundet, men de kræfter, som lå til grund derfor, mod og styrke, ere til endnu som Mode og Magne. De have nu Mjölner, og kunne slå til begge sider, gennemtrænge den ny himmel og den ny jord. Er det nu klart, at der er tale om disse tre ting, om himmel og jord og skyerne derimellem, så har Edda ikke valgt sine fornyede Aser på må og få, hun har nogenlunde sikkert vidst hvad det var hvorom hun talte.

Den ny menneskeslægts stamfædre hedde Líf og Leifþrasir eller Lífþrasir, livet[1] (opfattet som hunkön) og bevareren af livet eller dets æmne; altså udtryk for menneskelivet, der ligeså lidet som naturlivet kan forgå; det ligger skjult i Hoddmimers holt, som Surtes lue ikke har kunnet fortære, altså sker der i det, i Hrimthursernes gamle verden,

---

[1]) Der kan dog være nogen tvivl om, om det er ordet liv, der menes, eller om det er det gamle ord lyf, som man sædvanlig oversætter ved lægemiddel, men som egentlig udtrykker ethvert indre stærkt stof, der kan virke godt eller ondt, som lægemiddel eller gift.

en ny udvikling; de ny skabninger ere af en langt ædlere natur, end de forrige, de leve af morgendugg.

Leve da Mimer og Surt? vandets og ildens grundæmner. Klare ord finde vi ikke derom, men rimeligvis udvikle sig af dem lignende væsener, eftersom det bedste af enhver skabning bliver bevaret.

De gode mennesker leve i Gimle (nf. Gimli findes i Sn. s. 3. 17: sá salr er Gimli heitir); thi legemet skal smuldre til muld eller brændes til aske, men alle retskafne mennesker skulle være hos ham selv (Alfader) på det sted som hedder Gimli eller Víngólf (Sn. s. 3). Dværgene have deres Sindri, ligeledes en glimrende sal; og Jætten sin skinnende drikkesal, Brímir, men den står på Ókolnir, hvor der ingen kulde hersker mere.

Der er to straffesteder, men kun for mennesker. Dværge og Jætter handle ligesom i blinde; den fri villie er hos dem ikke kommen til virkeligt udbrud. På ligstranden svömme de onde i slangegift, hvor længe? og derfra skylles de ned til Hvergelmer, hvor deres lig sönderslides af Nidhuggeren, det tykkeste mörkes slange.

Der er en dommedag; godt og ondt adskilles, hvad der ej kan forliges eller mægles. Den unævnelige gud holder dom. Den yngre Edda kalder ham en gang Alfader (Sn. s. 3), thi han er for den ny verden, hvad Alfader-Odin var for den gamle. Hammerich kalder ham Fimbultýr, men kun fordi han vilde have et navn, og ikke fandt noget. Völuspás Fimbultýr hører ligeledes til den forgangne verden. Var det denne guds navn, som Odin hviskede i øret på Balder? thi det vidste ingen, hverken jætte eller menneske, ingen tunge kunde udsige det. Ethvert forsøg på at udslette ham af Edda er forgæves; för tidens begyndelse var han dèr, ved tidens slutning begynder hans evige herredömme.

Lönnen er evig, er straffen det også? Det er stor skade, at et bogstav (han eller hun) skal afgöre det[1]. Men

[1]) Nú mun hann (eller hun) sökkvask; hann om Nidhugger, hun om Valaen. Betænker man betydningen af ordet sökk, som er omtalt

når lyset og mörket leve fredelig sammen, når Höder omfavner Balder, når mörket går op i lys, så vil også det onde opløsė sig i det gode, og godhedens evige strömme fortære det. Når der er en mellemtilstand, en overgang, en renselse, en skærsild, og denne er klart udtrykt i de mæglende magter, så vil denne renselse vorde fuldendt; og det er stordommen, da Nidhugger må sænke sig ned, og aldrig mere opløfte sine med lig betyngede vinger. Denne tanke vifter over til norden fra Zendavesta; dėr er den udført fuldstændig og opløftende; Edda havde kun en linie dertil, og de kristne, der opskreve hendes ord, forstode dem ej. Men vi, som ere gennemtrængte af den rene kristendoms ånde, vide hvilken glæde der er i himlen over en synder, der omvender sig; vi kende barmhjærtighedens gud, der vil, at ingen skal fortabes, og almagtens gud, der i sin hånd kan böje og knuge angerens tårer ud af det stålhårdeste sind. Vi forstå, hvorfor hun lader selv Nidhugger synke; al tids mörke skal klares, og forgyldes af det strålende lys.

Så var tidens ophav og udvikling, dens undergang og fornyelse. Alt dette hørte kong Gylve af hine höje guder i Asgård. Kan du spörge længer frem, sagde hin höje, så véd jeg ikke, hvor du får det fra, thi ingen mand har jeg hørt længer frem fortælle tidens løb; og nyd du nu det, som du lærte det!

Derpå hørte Gylve stærke brag på alle kanter omkring sig, og da han så ud til siden, og da han nöje havde set sig om, står han ude på den jævne mark, og ser ingen

---

foran s. 94, kan der dog næppe være tvivl om, at det er det naturlige udtryk om dragen, der synker ned i dybet, men tvungent, når det skulde siges om valaen. Og ganske afgörende forekommer mig paralelstedet i slutningen af Helreið Brynhildar; her siger jo Brynhilde til gygen netop med samme ord: sökkstu, gýgjarkyn!

hal og ingen borg. Han gik da sin vej, og kom hjem i sit rige, og fortalte disse tidender, som han havde set og hørt; og fra ham af gik disse fortællinger fra mand til mand, fra mund til mund. (Sn. s. 44).

Så vandrede de fra Mælarens brædder over Norges fjælde til Islands jökler, og fra dem atter ned til Danmarks sletter. Og hvad nu folk end tænke derom, om nogle end, for at tale med hin frue hos Almqvist, i noget finde en rimelig urimelighed, medens andre i andet se en urimelig rimelighed, aldrig skal den tid komme, da fortællingens ström hører op at rinde, altid vil yngling og mand og gubbe kvæge sit sind ved at skue tiden, der spejler sig i oldtidens kilde.

Slutning.

Skuer jeg nu tilbage på min gerning, så vækker dette syn en blandet fornemmelse; thi der er åbenbar to retninger, i hvilke tanken skød ud, og jeg blev draget fra den ene side til den anden, uden ret at vide, til hvilken jeg skulde holde mig, og uden at udtömme nogen. Så blev da også denne gerning kun et forsøg, et løb imod målet, ingen tilbagelæggelse af løbebanen. Grunden dertil lå for en stor del i stoffet; men det burde ikke have kommet tilsyne i behandlingen. Der var mere at göre, end jeg tænkte, og der er endnu mere tilbage, end jeg aner. Hvad der måtte göres, i følge disse forelæsningers hensigt, er klart nok: De mythiske forestillinger måtte oplyses i og af deres kilder; kilderne måtte anføres; læseren måtte vide, hvor hver ting stod, for at kunne finde stoffet, og hvor noget var fejlet, at kunne rette det. Det trykte foredrag skulde være en vejledning for dem, der vilde bemægtige sig det mythiske stof. Det var mit ydre kald. Men det skulde være mere; det var umuligt at beskæftige sig med det mythiske stof, uden at gribes af den poesi, der ligger deri.

Det var mit indre. Havde nu stoffet forhen i sine enkeltheder været således behandlet, at de mythiske ord og deres sammenhæng og mythernes grundtanke klart vare givne, så havde det været muligt, med uforstyrret sind at give sig hen til mythernes poesi, at plukke billedernes blomst, at udfolde den, og i ny billeder, udsprungne fra de gamle, at levendegöre det gamle for den ny slægt. Men det var ikke görligt; thi hint var ikke givet. Det var stundom endog misbrugt. Det værste ved fantasien er just dens misbrug, en vild flagren uden grund; og uden at tage Edda med, skulde jeg da, som så mange andre, have revet vingerne af fantasus og flöjet rask væk afsted på dem, uden at have fantasus selv med i flugten. Så gik det, som Chasles siger om Ronsard: »poète, il se fit érudit; érudit, il se sentit poète; ce fut son double malheur«.

At yde og nyde resultater, det er behageligt for alle, men at begrunde dem og at kende deres grund, derom bekymre sig kun få. Men göre kun få det, bör det afholde en forfatter fra, overalt at granske i dybden, bör det forlede ham til, idelig at svæve på overfladen? skal han ikke tage hensyn til, at hvad der endnu kun yndes af få kan engang vorde manges ejendom? Så tiltrækkende det derfor end havde været, at dele stoffet i to dele, en blot theoretisk og en anvendende, så måtte det endnu for det første forkastes, thi læseren vilde da have grebet den ene del og aldrig bekymret sig om, at der var en anden til. Det var fornødent, her ikke blot at dvæle ved tanken, men at knytte den til selve det mythiske ord, for at ingen skulde gå hen, således som Kanne, at forklare bifrost (bifröst) ved biernes frost, bi-frost, bienenfrost; eller med P. E. Müller at ophæve al forbindelse mellem kong Snjór og Saxos Snio ved at göre det sidste navn til et afgjort tostavelsesord, o. s fr.

Men også for den digterske behandling er kildernes granskning gavnlig. Der ligger en rigdom af poesi i vor mythologi, som i enhver anden, en mangfoldighed af æm-

ner, der enten slet ikke ere behandlede eller skævt opfattede, en enhed, der endnu aldrig ret er kommen tilsyne. Hvad mangler der da vore digtere? have de ingen sans for nordisk ånd eller mangle de kundskab?

Hvor påfaldende er det ikke, hvilke dybe og grundige studier alle store digtere have gennemgået, förend de frembragte et værk, der var bestemt for evigheden. Hvilke sprogstudier gennemgik ikke Dante, hvilken historisk dybde tilegnede han sig ikke, förend det værk, der allerede var til som en funke i hans unge sjæl, kunde blive til en uslukkelig, bestandig brændende alterlue! Og hvorledes er det muligt, at deslige åndsfostre kunne fremstå, når digteren modtager alt på anden og tredie hånd, når han ikke har nogen oprindelig indsigt i sit stof, og ingen dybere kundskab til sit sprog, end den tarvelige elendighed, vore skoler yde. Måske er det ikke hans skyld, måske ligger grunden hos folket, af hvis skød han er udgået, og til hvis kreds hans ånds frembringelser vende tilbage. Måske er folket uimodtageligt for alt, som går noget i dybden; måske heller ikke det forstår andet end hvad der er allerlettest tilgængeligt; måske det ikke kan have nydelse af andet, og beherskes af »dette danske flegma, som hjælper sig godt igennem med det middelmådige«. Disse ord ere ikke mine; er der noget jeg elsker, så er det dette ejegode, hjærtelige folk; men forfatteren til Extremerne lægger en af sine personer dem i munden (det er Hermes, hvis jeg husker ret, et mærkeligt navn); de ere kun sagte så i forbigående. Men lige meget, hvad grunden er, visst er det, at der må göres noget, for at det, som vi have i vort eget hjem, igennem öje og øre kan blive til en sand og frugtbar besiddelse for folket. Vejen til det går igennem poesien; men digter i höjere betydning vorder kun den, der gennemtrænger sit stof. Dette svævede mig for öje; jeg vilde yde min skærv dertil, fuldbringe det kunde jeg ikke.

Den sproglige oplysning blev ufuldendt; thi det viste sig næsten overalt, at det gamle sprog i sine allerældste lev-

ninger endnu ikke er så meget opklaret, at hvert mythisk ord med sikkerhed kan tydes; og det er meget ilde. Den störste trøst, som den nordiske forsker i denne henseende kan have, er imidlertid den, at den græske mythologis stof er så gennemarbejdet, som noget, og alligevel mangler også her sikkerheden i den sproglige forklaring. Heller ikke her er grundvolden fast, og følgen deraf er, at hele bygningen vakler[1]. Men her i norden have vi det gode, at vort sprogstof endnu ingenlunde er udtömt; man har endnu kun begyndt at drage det frem. Unge og friske værkmænd! så kommer da, og farer flink ned i de dybe gruber, og bringer malmet frem i folkelyset, smælter det og forarbejder det til folkesmykker! eders navne skulle skinne derpå for evige tider. Og lader eder ikke forvilde! görer det med den tanke for öje, at norden er en enhed, har altid været det og vil stedse blive det. Ophæve I enheden, så falde de enkelte dele fra hinanden.

Men jeg frygter for, hvi skulde jeg på engang have opnået meget? at også den anden del er bleven ufuldendt: mythernes forklaring. Hvor skulde jeg kunne vænte, i hine gamle sanges dyb at have set alt hvad der derfra strålede op til overfladen? ligger der ikke endnu meget på bunden, som mit spejdende öje ikke kunde öjne, og min ledende hånd ej kunde finde? Mit mål kunde kun være, om muligt, at fremkalde nogen interesse derfor, om end kun i en snæver kreds (at den er liden, bedrøver mig ikke), at vække noget af den på ny, efterat den i så lang tid har slumret. »Un travail même incomplet devient utile par les études, qu'il fait naître et la curiosité, qu'il exite«. Gnisterne slumre

---

[1]) Næppe behøver jeg at henvise mine læsere til K. O. Müllers bemærkninger om etymologien af de græske navne (Prolegomena s. 290). Det han dèr opstiller er også netop det som vi behøve: at gå ud over de egentlige rødder i deres primitive skikkelse fører til en afgrund, hvori intet lys trænger ind; derimod lede de mythiske navne ofte til rødder, der nu ere tabte, men åbenbar engang have været til.

i asken, svarte og dunkle, siger jo en af Heidreksgåderne, men når nogen rager op i asken, så give de sig til at tindre, og når atter en anden berører dem med sit friske brændstof, så bliver det til en lue, der opklarer hele huset. Hvis det, der er levnet os, kun er brudstykker, er bygningen selv sunken sammen, så kan eftertiden ikke göre stort mere, end at lede efter de ædle metaller, som ere knuste eller smæltede under ødelæggelsen, og som tiden ej aldeles har kunnet fortære. Men det er jo bekendt nok, at hine gamle sager ere ikke, som vore moderne, eftergjort flitter, men ægte i bruddet; og der kan af dem smedes ny og varige smykker.

Imedens denne søgen har noget trættende, undertiden noget nedslående, altid noget möjsommeligt, fører den på den anden side også sin belönning med sig. Når nogen tid er gået, når det, der så möjsommeligt er fundet, træder hen i baggrunden, vågner sjælen til en ny flugt; næsten hver måned, ja hver uge, den lever i sin genstand, vinder noget i lys og klarhed og fuldstændighed. Gerningen bliver derved uendelig, men just deri ligger glæde; thi hvo der skuffes nu, har det håb, at han næste gang vinder sandhed. Det er ligesom den søfarende, der hver måned opdager en ny kyst; lad det mangen gang være tåge, der har skuffet ham; just det, at han véd, at der ere mange uopdagede kyster foran, styrker hans håb. Overalt, hele stoffet igennem, er der utallige enkeltheder, der endnu skulle oplyses, men når det er sket, når hver vig er opmålt så ligger hele landet tydelig for öjet på det afstukne kort, så udfolder det hele sig på ny, og på en gang står tanken i sin levende fuldstændighed. Slige öjeblikke ere dyrebare; hvo der har mange af dem kan sagtens leve. Dem önsker jeg min læser, når han træt af dette skrift har lagt det hen.

Nogle bemærkninger af meget forskjelligt værd, der efterhånden ere komne til allevegnefra, tager jeg med som en efterslæt. Angående ordet lúðr (s. 71): det er en ganske artig sammenstilling med den eddiske fortælling, som

omtales hos Grimm s. 934; nemlig det gamle sagn om en stor oversvömmelse, i hvilken kun en gammel mand med sin sön og et lille barn bleve frelste; barnet svömmede i sin vugge midt i vandströmmen, ligesom jætten her i sin lúðr. — Guderne legte med tavl. Det har jeg (s. 84—85) forklaret om uskyldsalderen, og bortvist tanken om, at det var et spil med himmellegemer. Hvorfor henvendte jeg ikke opmærksomheden på, at dette billede just var ligesom grebet lige ud af det nordiske liv: hvad var mere tiltrækkende for nordboen, end efter fuldendt kamp at sætte sig ved gæstebudsbordet, og give tungen sit fri løb; men når ingen af disse ting vare at få, hengav han sig med sin hele opmærksomhed til brætspillet; og med hvilken iver og alvor hengav han sig ikke dertil! Det blev undertiden til en sand lidenskab, der således overmandede tanken, at han bortgav sin frihed derfor (jf. Taciti Germ. cap. 24). Dette livsbillede lå de gamle nær; det behøvede kun at forædles, for at anvendes til en skildring af det, der var önskeligst i en uskyldsalder. Hermed står nu atter i forbindelse, at Odin er opfinder af tærninger, Fimbultyrs gamle runer, der efter fornyelsen genfindes i græsset; han er Óski og har en wünschelruthe. Det er overskårne grene af et frugtbart træ; og nu forstår man Høners hlutviðr; ved fornyelsen træder Høner i Odins sted med hensyn til den ny tids udvikling, ligesom Odin var den forgangnes. — Ved forklaringen af navnet Fjörgyn (s. 186) har jeg anset henførelsen til ordet fjör, liv, for uantagelig, fordi de, der udlede navnet deraf, føre bogstavet g over til endelsen. Men det er kun dette, som ej kan være rigtigt. Der kan i fjörgyn dog ligge tanken om liv og livskraft, så at gudinden Fjörgyn er den oplivende, nærende jordgudinde; thi ordets begyndelse kan være oldht. ferah, mht. verch, angels. feorh, og deraf kan ved en ikke usædvanlig afkortning blive oldn. fjör. Foruden fjarghús (jf. t. ferkel) findes også fjargvefr, lig guðvefr. — Ved forklaringen af månens pletter (s. 77) er udtrykket mænd ikke ganske korrekt; det hedder herom

i Lings Sinnebildslära, s. 78: ännu säger allmänheten i södra Sverge, att månens fläckar äro tvenne varelser, som bära en bryggså. — Et exempel på, hvorledes det mangen gang går med benyttelse af andres citater, findes s. 253, hvor jeg efter Grimm har anført: Pan sei der heiden Wendel; jeg ser nu, at der hos Mathesius menes helgenen St. Vendelinus, hyrdernes patron. — Til forklaringen af Iduns væsen (s. 262) kan måske endnu den bemærkning bidrage: at Daphne blev forvandlet til et lavrbærtræ; man skar grene af dette træ, og lagde dem under sit hoved, for i drömme at erfare det tilkommende. Her er samme tanke: anvendelsen af det frugtbare træs grene til spådom, hos os i vågen tilstand, hos sydboerne i slumrende. — Da der har været vakt tvivl om, om dværgene ere dagsky, og frygte for sollyset, hvilket jeg på flere steder har antaget, så henviser jeg til de tyske og nordiske sagn der dels anføres, dels antydes hos Grimm s. 434-435. Derved oplyses, ikke blot, at de sky solen, men at de tillige i deres huler have et andet lys og en anden tidsregning, end guder og mennesker. Jeg anmærker dette, fordi det må kunne give digteren anledning til en naiv skildring; hvis han i en digtning fører disse væsener sammen, må det jo give en artig konflikt, at de regne tiden hver på sin måde. — Siden jeg her berører sagnene om en mythisk kilde, falder det mig derhos ind, at göre opmærksom på de mangfoldige arter af lege og andre folkehöjtideligheder, der unægtelig stå i en ganske nær forbindelse med oldtidens gudsdyrkelse. Grimm allerede har bemærket det, og nævner adskillige af den slags lege i fortalen s. XV; men det forstår sig selv, at der hele norden over fra middelalderen og til nu måtte samles alt hvad der kunde samles, selv ubetydelige levninger, som findes i krönniker, sange, sagn, o. s. v., og alt dette derpå sættes i forbindelse med mythologien. Digteren vilde heri finde en herlig anledning til gribende folketro, scener og episoder i historisk-dramatiske digte. Vi have set, hvilken ypperlig virkning kæmpevisernes melodier kunne

frembringe, når de fornyes og forfriskes; men digteren har jo endnu en god ven i dansen, hvorfor skulde han ikke tage dens livlige fremstilling med, når han gör en vandring i vor middelalder. — Ved at tænke på disse gamle skikke, bliver Frejs omgang mig levende; lad derfor den tanke atter udtale sig, at Odin, Thor og Frej alle tre have deres vandringer, Odin rigtignok overalt, men dog især i himlen; Thor i skyerne og kun berørende jorden; Frej derimod holder sin omgang på selve jorden omkring de menneskelige boliger og over markerne. Frejs væsen bliver derved klart. — Ved atter at efterse stedet i Grimnismál om Viðar overtydes jeg om, at resultatet af det, jeg har anført i anmærkningen s. 321, burde optages i texten. Al gætning må jo her falde bort, da jeg nu har oplyst, at håndskrifternes: Viðars land Viði giver en tydelig og i alle henseender tilfredsstillende mening. — Balders bolig Breiðablik (s. 263. 277) »breiter schimmer, breiter glanz«, kunde anvendes på mælkevejen, siger Grimm s. 203; ja kunde, men kan ikke. Derimod oplyser et andet billede, som han anfører af et gammelt tysk digt, fortræffelig, at der må tænkes på daglysets vidtskinnende rige; det samme udtryk »in breither blickin« bruges nemlig om en stor skare (tyve tusende) snehvide heste og helte, der drage hen over land. Således stiger lysets hærskare ned over jorden. Lykkelige digter, der har lov til, hver dag at kvæge din fantasi med disse yndige billeder! — Min lod blev det, at klæbe ved ordet som træmllen glebæ adscriptus. Men vejen derigennem er trang. Hvor vanskeligt det mangen gang er at finde det ægte udtryk, ses af ordet hraunbúi, som jeg flere gange har oversat ved huleboer; thi fortolkerne af Edda, indfødte Islændere, forklare også ordet hraun ved hule; men det rette udtryk må formodentlig være holmbo (anmærkning s. 311); på vejen til Hymer, måtte man da forestille sig, boede hin bonde på en holm i søen, om man vil en fremstående holm af klipper og skær; og her lod Thor sine bukke stå, medens han selv gik videre; og her tog han ind på tilbag-

evejen, for at få dem igen. Derved bliver der nogen sammenhæng i handlingen. — Til de helte hos Saxo, der stå i forbindelse med Frej (s. 347), hører også Frovin, der forekommer i fortællingen om Vermund (hos Saxo s. 162). Frovinus er Freysvinr (således kaldes Sigurd i Sigurðarkv. Fafnisb. þriðja, str. 24), Frøs ven; hans sönner, Keto og Vigo, udtrykke uden tvivl munterhed, hæder og lykkelig fremgang. — Om Huldr (s. 112) findes flere interessante oplysninger i Sagabibl. 1, 367, hvortil jeg henviser. — Høners væsen er dunkelt; jo mere jeg imidlertid overvejer alt hvad der om ham siges, desto rigtigere forekommer det mig, hvad jeg foran har antaget, at Odin, Høner og Loke (en forbindelse, der endnu forekommer langt hen i fabeltiden, f. ex. i Huldarsaga) ere de tre udviklende kræfter: Odin den rene Asakraft, der deler sig i to, Høner, den gode, der böjer sig over mod Vanerne, Loke, den onde, der går over mod Jætterne, med hvilke han formæler sig. Denne opfatning af dem som udviklende kræfter bestyrkes ved det færøske kvæde hos Lyngby, i hvilket de tre guder, Ouvin, Høner og Lokkji, beskerme en dreng, der forfølges af jætten Skrujmsli, ved efterhånden at forvandle ham til et byggax, en svanefjeder og et fiskeæg. Kunde det ikke være artigt, om en af vore digtere engang forærede os et lille nordisk forvandlingsdigt, ikke af så stort omfang som Ovids, det vilde blive for trættende, men et mindre episk digt, hvori de bedste mythiske forvandlinger bleve benyttede som grundlag for en ren poetisk opfatning. — Frejs Gerde er en datter af Gýmir og Aurboða, Thjasses slægtninge (s. 342). Her skulde jeg ydermere have bemærket, hvorledes også Øger hedder Gymer; og både Gymer og Thjasse (s. 329) kaldes den åmægtige jætte. Er det ikke nu klart, at vandets grundelement er dobbelt opfattet som Jætteagtigt og Vanagtigt, ligesom jordelementet i Jordjætter og Aser; og det jætteagtige atter på den ene side ude i det vilde hav, på den anden side på jorden, förend det forbinder sig med Vanerne, som Gerde med Frej, Skade med Njord. At Gerde

var Gymers datter udtrykker da væden, der går forud for sædens udvikling; det samme som ligger i mythen om Horvendel, der først drev sørøveri (s. 296). Disse myther vinde betydelig, når de stilles ved siden af hinanden. Atter kan den stærkt bevogtede Gerde sammenlignes med sagnenes kongedøtre, der bo i en fast borg, en utilgængelig bolig, bevogtede af drager, indtil heltene befri dem; de sidde i et tårn, der omgives af en flod, en hund våger ved indgangen, (ligesom i mythen om Rind), eller de sidde under et træ som den nedsunkne Idun. »De dvæle i underverden; det er meningen« (W. Müller, s. 391). — Ved Freja skulde jeg have benyttet flere hentydninger til Aphrodite som dødsgudinde, havgudinde o. s. v. Hun sad på en buk; svinet blev ofret til hende, o. desl. Er der ved vor Freja et og andet stødende; i syden er der endnu mere. — Ved Fenrisulvens fængsling (s. 364) må jeg, for at göre min forklaring endnu tydeligere, bemærke, at båndet Gleipner ikke egentlig er et bånd i almindelighed, men en fjæter eller fodklemme (Munch, Nordmænd. gudelære, s. 21). Der er altså to fængslingsmidler: en fodklemme og en mundklemme. Foden er lænket på arnen, medens legemet bevæger sig frit som flammerne; røgen står som fråde ud af munden. — Da Loke (s. 361) er sammenlignet med Grendel eller Grindel, der forklares som skåde, lukke, så hører hertil endnu den nedersaxiske benævnelse på et ondt væsen (djævelen): dremel eller drömil, oldht. tremil, af samme betydning (riegel), hvormed da kan sammenstilles oldnord. trami, tremill, og gl. d. troldetram, en ond ånd. — S. 362 sammenlignede jeg Loke med Mirabeau; det kan måske more læseren ved siden deraf at se en tysk forklaring, efter hvilken han er nutidens oplysning: Loke er nemlig det subjektive modsat det substantielle. Aserne repræsentere den germaniske ånds objektive magter; Loke derimod er subjektets magt, der efterhånden løsner sig fra dem, bekæmper og overvinder dem. Han var forenet med Odin, da subjektet endnu var i fuld enklang med substansen. Det er ved

Loke gudernes fald forvoldes, og det på lignende vis som middelalderens guders ved oplysningen. »Das subject wird theoretisch und practisch inne, dass es selbst alle diese götter ist; und hebt sie damit in ihrer positiven äusserlichkeit auf, und nimmt sie in sein einfaches selbstbewusstsein zurück. Das ist die götterdämmerung.« Den oplysning blev til tusmörke. — Det sted hos Saxo, at man kunde se ånder ved at se under en andens arm, har jeg (i anmærkn. s. 171) oplyst ved tyske hentydninger. Vi have en anden, der ligger os endnu nærmere, i Örvaroddss. kap. 29 (Fornaldars. 2, 286): líttu hèðan undàn hendi mèr! — Ved fortællingen om Hrapp have vi set, hvorledes der tillagdes gudebillederne bevægelse, som om de vare levende. Endnu mere træffende exempler derpå findes i fortællingen om Hakon jarl og Thorgerde, Fms. 2, 108 og Færeyingas. kap. 23, hvor hendes billede vægrer sig ved at give jarlen sin guldring. Dette gentager sig i middelalderens legender, f. ex. i den om manden, der havde fået en sko af helgenbilledet, og som ransmand havde måttet dø, hvis ikke billedet, da han knælede for det i sin dødsangst, for alles öjne havde rakt ham den anden. Herved oplyses tillige det bekendte sted i Den dødes igenkomst: alle de små billeder de vendte sig omkring. — Rammen om det dunkle Fjölsvinnsmál har jeg berørt (s. 195), men hvad jeg da bemærkede bliver langt klarere, når man har de gamle bryllupsskikke for öje. Bolten giver oplysning om gamle bryllupsskikke i Ditmarsken: Vielsen skete på Frejas dag, og blev holdt på et bryllupsbjærg (brutkamp, brudehöj); bruden blev ført på sin vogn til brudehöjen, brudgommen fulgte efter med sit følge. Når de vare ankomne til höjen, steg først brudgommen af, derpå bruden; og med deres følge stege de hver fra sin side op ad bjærget, henimod alteret, foran hvilket præsten stod med Frejas billede i den ene hånd og en brændende fakkel i den anden. Nu blev der almindelig stilhed, musikken tav, alle ledsagere droge sig tilbage, så at præsten og brudeparret bleve ene. Vielsen gik nu for

sig, i det brudgom og brud kyssede gudebilledet, som præsten rakte dem; han formanede dem i en tale til troskab, rakte hver af dem en fakkel, som de antændte ved hans, og meddelte dem velsignelsen. Derpå gik præsten foran til brudehuset, men brudeparret lagde deres fakler korsvis på alteret, og forenede sig med deres følge. Tager man nu nogen fantasi til hjælp, så er anvendelsen på Fjölsvinnsmál let. Vi finde her en brud, der venter på sin brudgom. Menglöð sidder som brud på höjen, omgiven af sine brudemøer. Fjölsvinnr er Odin, præsten, der skal vie brudeparret sammen; men brudgommen, Svipdagr, er endnu ikke kommen, og væntes med længsel. Hvad om den svævende lue nedenfor höjen, der som et værn omgiver den hele handling, er følgets kreds, de tilskuende menneskers slægt, der have tændt fakkel ved fakkel, og om höjen danne en beskermende flamme (thi vi have ikke her en brud for os i underverden, hun sidder på det lyse bjærg). Da ser man et væsen, som en thurs, stigende op fra mörkets egne. Det er virkelig brudgommen, men han er endnu ukendelig, og han må göre rede for sig, at han er den rette, förend bruden modtager ham i sin favn; men også han må vide, om bruden er den han søger med sit fagre daglys. Således have vi jo et smukt og venligt billede af lysets, dagens, formæling med den livsalige jord Menglöð i hele sin brudepragt; Odin, naturens herre, er præsten, der vier dem sammen. Hvad der nu forhen stod for os og for alle fortolkere som noget dunkelt og uforståeligt, det viser sig da som en af de mest storartede myther. Men finder læseren, at der heri tilstås fantasien mere end den har ret til, så vil jeg henvise til de allegorier, som findes hos Grimm s. 847, deriblandt denne: på en mild majmorgen vækkes digteren af et höjt skrig, han springer op, går ud i skoven, klavrer over stejle klipper, og træffer en dværg, der udskælder ham, fordi han nedtræder hans frues roser, men imidlertid lader sig berolige, og fortæller, at her på et ubestigeligt bjærg bor hans frue Ehre med sine fem

møer; Adeltrut, Schamigunt, Zuhtliebe, Tugenthilt, Mazeburc, o. s. v, Grimm har også erkendt overensstemmelsen med Menglad og Brynhilde.

Ved at anføre kilderne har jeg i Sæmunds Edda truffet flere steder, hvor jeg ikke fandt mig tilfredsstillet ved fortolkernes forklaring, og derfor måtte følge en anden. De vigtigste af disse steder skal jeg her anføre; thi noget deraf i det mindste kan vel komme en tilkommende forklaring af disse ældgamle digte tilgode, til hvilken vi höjlig trænge:

Völuspá str. 1: vèl. s. 57; str. 5: himinjódyr og megin. s. 71; str. 10-16. s. 105; str. 17: unz og at húsi. s. 82; str. 26. s. 218; str. 28. s. 219; str. 61: hlutviðr. s. 398-399; sangens sidste linie s. 400-401.

Vafþrúdnismál str. 48-49: Mögþrasir. s. 137.

Grimnismál, boligerne. s. 42; str. 21. s. 231; str. 37: sviðr, svinnr. s. 75; str. 44: Bilröst. s, 249; str. 50: Sökkmímir. s. 94.

Skirnismál str. 17: eikin fur. s. 343; str. 29: topi. s. 33; str. 32: til hrás viðar. s. 242; str. 44: hýnótt. s. 344.

Œgisdrekka str. 3: jörl. s. 33.

Hýmiskviða str. 11: hróðrs andskoti. s. 283.

Harbarðsljóð i almindelighed s. 317; str. 16. s. 240; str. 19: Allvaldi. s. 95; str. 27: hödd. s. 94.

Fjölsvinnsmál str. 19: Mímameiðr. s. 133; str. 22: kèlisjúkar. s. 33; str. 26: rúinn. s. 357; i almindelighed, s. 412.

Hyndluljóð str. 2: verðugum. s. 155; str. 34: náðgöfgan; og str. 36: sónardreyra. s. 250; str. 38: Loki af hjarta lindi brendu. s. 357.

Hrafnagaldr str. 5: dugir með dvergum. s. 176; str. 7: nörvi. s. 75; str. 19: minnis. s. 179.

Gróugaldr i almindelighed s. 34; str. 6. s. 199.

Völundarkviða str. 26: ívið. s. 103.

Sigurðarkviða Fafnisb. önnur str. 21: tá s. 33.

Sigurðarkv. Fafnisb, þriðja str. 68: mjötuðr. s. 157.

Guðrunarkv. önnur str. 22: innleið. s. 33.

Guðrunarhvöt str. 9: tá s. 33.
Hamdismál str. 1: íglý. s. 261.
Sólarljóð s. 345-346.

samt Völsungasaga kap. 3: branstokkr. s. 159. Ved dette ord vil det vel falde enhver ind, hvorledes mangfoldige af de mythiske udtryk genfindes i det nuværende sprog. Et andet exempel er slutningen af Mímameiðr, det danske og svenske: med, der findes i ordet slædemede (ordbøgerne angive sædvanlig formen mede, fordi ordet i denne forbindelse især forekommer i flertallet). En velordnet samling af sådanne ord med tilhørende oplysning vilde sætte det udenfor al tvivl, at Eddas sprog også er jysk og fynsk.

En af de ting, som jeg ved mythernes forklaring bestandig har haft for öje, er naturmythens anvendelse på det ändige. Andre forfattere have vel også slået ind på denne vej, men ikke så gennemgribende. Grimm (Gesch. der deutschen spr. 2, 765) taler om denne oldtidens dybtrodfæstede forestilling om en dobbelt art af guder, som den opfatter enten som styrende naturkræfter eller sædelige begreber; men således som jeg opfattede dem er det ikke en dobbelt art, men de samme; det hedder ikke: enten-eller; men: tillige. Der kan ikke lægges for megen vægt på, at denne mythernes anvendelse har sit hjem hos de gamle, ligesom den i folketroen, der er udsprungen fra de gamle myther, uafladelig giver sig tilkende. Derfor henviser jeg endnu til Sn. s. 68, hvor der udtrykkelig anføres, hvorlunde Asers navne kunne anvendes i omskrivning af mænd (mann er rètt at kenna til allra ásaheita), ved Asernes natur tænker man på den menneskelige. Man kan også omskrive mænd med jættenavne, men så vil man enten forhåne dem eller fremhæve umoralske sider ved dem (kent er ok við jötnaheiti, ok er þat flest háð eða lastmæli). Til det gode derimod betjener man sig af Alfernes navne (vel þykkir kent til álfa). Hvad der nu her så klart er udtalt om væsenerne i almindelighed er ligeså anvendeligt på hvert især. Påfaldende er det, hvor levende disse forestillinger have

holdt sig i folketroen: Jættenaturen mangler hverken magt eller styrke, men der mangler orden, hensigt, mål. Jætterne ere onde, for såvidt der ikke ud af deres virksomhed kan komme noget godt og gavnligt; hvad de göre, bliver ubrugbart, vrangt, skævt, ligesom de selv ere, og hvad de tage sig for, kan aldrig blive færdigt. De svækkede jætter styrkes af det levendes død; de ligesom nære sig af ligene i jorden; det bliver til jord, som er taget af jord. Af de dødes negle, det eneste der kunde holde sig, bygge de Naglfar, der skal føre dem til kampen mod guderne. Det kan ikke vildlede os, når vi i folketroen finde alt sådant overført på den onde, på djævelen, thi vi vide jo, hvor det har sin oprindelse. Den onde, siger sagnet, krævede engang af vor herre en del af jorden; det blev ham tilstået; han måtte have så meget land, som han för hanegal kunde omgive med en mur. Han arbejdede, ligesom i hin mythe om bygmesteren, det bedste han kunde; sten blev lagt på sten, men da han greb den sidste, galede hanen. Djævelen, siger et andet sagn, vilde også have sig en træhave; han plantede; det stod dèr, og tog sig godt ud, men han kunde ikke få noget træ til at voxe. Hvad gavnede ham da al hans möje? De gode gerninger og de gode tanker komme ovenfra. Fuldendelsen af denne tanke ligger i den bemærkning, at selve affaldet af jætteverden bliver brugt og forædlet af Aserne: den golde kvist bliver en frugtbar gren, den frosne tå bliver en tindrende stjærne.

At fremhæve denne åndige side af det mythiske stofs indhold må uden tvivl blive det vigtigste formål for mythernes behandling i vor tid. Men uagtet det på flere steder, ved flere myther, har været mit önske, i medhold af mytherne selv, at bringe mildhed og skönhed ind i stoffet, at pege på og tildels at udfolde ideerne deri, føler jeg dog, at der er noget visst hårdt og skarpt, snart i udtrykket, snart i indholdet, som jeg ikke har kunnet få bugt med. Grunden dertil kan være dobbelt: enten har en stor del ukrudsfrø blandet sig imellem det ædle korn, eller min ren-

semaskine har været utilstrækkelig. Det sidste følger nu af sig selv, men også den förste grund bör komme i betragtning; thi der ligger i vor mythologi en stor naivitet, men just det naive bliver i tidens løb lettest afslidt, fordi det er så fint, og kun de skarpe eller budte kanter blive tilbage. de skarpe uden den fine runding, de budte uden den træffende skarphed; ligesom flintestenen, som man sålænge slår ild af, indtil der ingen skarphed eller glans er mere tilbage, eller omvendt, ligesom kvinden under tidens påvirkning taber sin ungdoms, legemets og sindets, bløde afrundede former. og ikke viser andet end skarpe kanter. Der hører en del fantasi til, igennem dem at skue den oprindelige naivitet. Men dette kunde endda være; derimod har det altid været min höjeste attrå, i alting at vinde klarhed. Og hvorledes måtte jeg da mangen gang blive tilmode her, hvor så meget er uklart og nødvendig måtte blive stående uklart, dunkelt og tvivlsomt. Granskning alene kan ikke her udrette noget. Så kom da, poesi, og gyd dit rette skillemiddel i blandingen, som bundfælder det grove, så at det ædle stof viser sig oventil, klart og gennemsigtigt!

I medhold af mytherne, sagde jeg ovenfor. Thi ligeså visst, som vi ingen tilfredsstillelse kunne finde ved at forvandle de gamle guder til ildkugler og nordlys, eller ved at løbe grassat imellem Rommere og Arabere, ligeså lidet går det an, at danne en mythologi af de ny digtninger uden hjemmel i de gamle. Digterens höjeste dyd er troskab, ligesom den er hele livets. Men ere ikke nogle af selve de gamle digtninger så milde i sig selv, at det hartad er umuligt at tage fejl af dem? Ligger længselen, den uafladelige higen efter fremtidens anskuelse i nutiden, ikke tydelig for dagen i Odin som Oski? Kan nogen beskue Vanerne, uden i dem at genkende venskab, kærlighed og fred, sædens væxt, når den omfavnes af det milde solskin og de lune vinde, landets fred med de milde kunster, sindets ro, når det hviler i et andet? Og når man endelig

efter allehånde vaklinger er kommen til den visshed, som jeg håber, nu for bestandig, at den gode Balder er lysets gud[1], går der ikke da ud fra ham velgörende og velsignende, stråler over den hele mythologi? Men når så er, er også det spörgsmål besvaret, om vore forfædre i ett og alt vare så rå og plumpe barbarer, som man gerne vil göre dem til. Med Grimm må jeg bekende, »at der også hos mig rører sig en modstand mod hin hoffærdige anskuelse, at hele århundreders liv kan have været gennemtrængt af et dumpt uglædeligt barbari: selve guds godhed strider derimod, der har ladet sin sol lyse for alle tider, og som indgød menneskene, således som han havde udrustet dem med legems og sjæls gaver, bevidsthed om en höjere styrelse; i alle, endog de mest udskregne verdensaldre må der være faldet en velsignelse af held og lykke, der hos velartede folkeslag bevarede sædelighed og ret; og frugterne deraf ville genkendes i folkelovene og i folkets digtninger«. I alle har han nedlagt den skönne menneskelighed, og i dem alle kommer den i visse öjeblikke stærkt tilsyne. Hvad har en modern elegi at sige imod hin arme Grönlænders klage, der har mistet sin sön: »Ve mig! ve mig, når jeg skal sætte mig, hvor du forhen kom og satte dig hos. Nu behøver din moder ikke mere at törre dine klæder. Min glæde har forvildet sig i skyggen og er forsvunden imellem bjærgene«. Ikke tankers og følelsers mangfoldighed, deres adsplitning i mange kredse, uden hvilket nutiden næppe kan være til, men deres dybde indenfor den snævre kreds gör oldtiden naiv og original, undertiden uopnåelig for alle følgende tider.

---

[1]) Til de mangfoldige digterbilleder, hvormed lyset er fejret, og hvortil der hentydes s. 277, hører også følgende af Lamartine (Les confidences, 4, 10): Ce rayonnement d'en haut, découlant directement de dieu sur nos pensées, et qui pénètre en nous à travers les ombres du chaos de nos âmes, comme la lumière du ciel à travers le cristal de nos demeures fermées. Det er en udførelse af de ord: begge strömme ovenfra, det ene ind i öjet, det andet i hjærtet.

Det går med disse digtninger, som det, for at benytte en anden lignelse af Grimm, går »med visse urter, der voxe nede i dybe dale eller på sletter og enge; de kunne ikke trives i höjere klimater; udsatte for stærk blæst og skarp kulde blive de vantrevne«. Og for hvilken skarp vind, for hvilken hemmende frostkulde have ikke hine myther været udsatte af dem, som mente, i sin hånd at bære frøet til alle folks velsignelse; hvilken forfølgelse have de ikke lidt af munke og biskopper, lærd og læg, af konger og almue. At endda så meget har kunnet bevares, at der i disse levninger endnu er så megen livskraft, at de på ny vandede og hegede kunne springe ud og blomstre, er et åbenbart bevis på den livskraft i folket, der ikke kan gå under, förend det selv udslettes af jorden.

At kalde til liv hvad der er nær ved at dø, at vække livet dèr hvor det slumrer, er menneskets ædleste gerning. Men hvad andet har den til formål, der kalder det gamle tilbage, hvor det næsten er visnet hen, der, med held eller uheld, vil puste ny livsånde i hine minder, der engang vare så levende, men nu næsten ere udslukte hos folket, som har mere sans for roer og actier. Hvorfor skal jeg høre ilde derfor? Der ere vel mange, som sætte humaniteten i, at føre fremmed oldtid og fremmede livstanker over til hvert folk, og som mene, at fremmed literaturs omplantning på egen jordbund er det ypperste, næsten det eneste middel til et folks udvikling; men der er liden humanitet og ingen natur i disse forestillinger. Der ligger noget, hvad det end er, i ethvert folk, i enhver folkestamme, som er den givet, medgivet af naturen. At erkende det og at udvikle det er det rette middel til dette folks udvikling. Er det kun råt og fattigt, så er erkendelsen deraf en opmuntring til at pleje det, ingen grund til at træde det ned i støvet. Men hvo der skuer tilbage over de nærmest henrundne århundreder, må vel bekende, at stærke storme have faret hen over dem og have henvejret hvad der i

folket var dansk, og at der i grunden deraf kun er lidet tilbage. Den skarpe iagttager, forfatteren til en hverdagshistorie finder jo også, og tager ikke i betænkning at udtale det, at de fleste individer i Danmark ere slette oversættelser, ja oversættelsers oversættelser, ligesom vore romaner og dramaer. Hvis nu så er, efter at vi i mange tider have ladet os indprente en klassisk dannelse (der da vel ikke må have været rigtig klassisk), så kan det vel begribes, hvis nogle ved glæden over hint: guld dernede i hjærtegrunden og guld deroppe i morgenstunden, sukkende eller mukkende tilföje: råhed nede i folkegrunden og råhed oppe i kongelunden.

Men hvor megen vægt jeg end lægger på det nordiske i vor mythelære, så tænker jeg dog ingenlunde derved på nogen ensidig udvikling[1]. Tværtimod beklager jeg, at det ikke har været muligt, at gå endnu mere udenfor norden, end af og til er sket, at det mythiske stof, som vi have fra norden, ikke er opfattet i sin helhed, i sin rod, i alle sine forbindelser. Kun derved bliver kundskaben ret frugtbar. Der næres ikke længer nogen tvivl om, at keltiske elementer have hersket i en ikke ubetydelig del af Tyskland, og de have atter ved skjulte tråde stået i forbindelse med italienske forholde. Denne galvaniske ledning er for et årtusinde siden afbrudt; men måske det ved at grave efter var muligt at finde levninger af keden. Nordisk, keltisk og rommersk mythelære må have berørt hinanden, og dannet en kreds imod vesten. Og en lignende forbindelse må have hersket imod østen imellem Græker og Nordboer, skönt forbindelsesleddene ere endnu dunklere. Det er ikke ganske uden grund, at Nordmændene (som der fortælles ved

[1]) Ensidighed! hvilken elendig tilværelse! Der hører jeg nu bestandig en fugl i nabogården synge. Stakkels fugl! den kan kun en eneste melodi af fire takter; og den gentager den nu fra morgen til aften, uden anden forandring end nogle falske toner. Og hvor mange tusinde mennesker ere ikke netop som den, trælbundne i evindelig samme og samme tanker, drøvtyggende igennem hele livet.

Sigurd Jorsalafarers rejse) i prydelserne på Myklegårds hippodrom genkendte levende afbildninger af Asers, Völsungers og Gjukungers gamle bedrifter. At oplyse disse mythiske forbindelser nöjere, ligesom at oplyse sprogforbindelsen, vil engang blive en vigtig genstand for granskningen; men er hver mythologi især allerede så belyst i sine enkeltheder, at man nu for alvor tör tænke derpå? Næppe, ikke engang den græske. Og hvad kende, hvis man tör spörge så? hvad kende vore lærde til Edda, eller hvad bekymre de sig om den? Edda, »hvis anlæg, skikkelse, og indhold« (det er Grimms ord) »ånder den fjærneste oldtid, hvis sange gribe ganske anderledes ind i vort hjærte end den i overmål beundrede ossianske digtning, bragte man tilbage til kristelig og angelsaxisk indflydelse, overså blindt eller med flid dens sammenhæng med sporene af den indre tyske alderdom, og viste den hen til ammer og spindersker«; ej ulig den måde, hvorpå »kritikken nægtede ægtheden af Tacitus, og gjorde hans guder til rommerske, galliske og slaviske, ligesom man sender landstrygere fra det ene land til det andet, så kan naboerne se hvad de kan göre med det pak«. Der vil jo endnu hengå en lang tid, förend det eddiske stof gennemtrænger den studerende verden; og først når det er sket, tör man tænke på, hvilken glæde det må være at beskue, hvorledes de store folkeströmme hver med sine særegne kilder og slyngninger skylle ned fra de höje bjærge, for at tabe sig i det almindelige ocean.

Den forvæntning er endnu altfor dristig, at vi skulle forsøge at udrede sammenhængen imellem nordisk og sydlig mythologi. Der ligger et andet spörgsmål langt nærmere, der endnu ikke er afgjort: Har den nordiske mythologi, vor mythologi, været herskende i Tyskland og Nederlandene? Når Tyske forfatte en Tysk mythologi, og Nederlænderne en Nederlandsk, hvad er da grundlaget deri? åbenbart er det vort, nordens, som de udvide ved samlinger af folketro og sagn, og derpå døbe med deres eget folkenavn. Er der nogen fast grund deri? Det er brødrene Grimm, som føre

mig hen på denne undersøgelse. W. Grimm har for flere år siden (i Daubs og Creutzers Studium, 4 b.) skrevet en afhandling om forholdet imellem tysk og nordisk poesi, og kommer derved til at berøre dette spörgsmål: Medens det er åbenbart, at Eddas mythologi var herskende over hele norden, er det da sandsynligt, at hele denne mythologi nogensinde var udbredt i hele Tyskland? Nej, svarer han, thi hvis den var dèr, hvor er den da bleven af? Kristendommen kan vel have udslettet meget, men spor og levninger måtte dog have holdt sig i selve den indre del af Tyskland, hvis en så ejendommelig mythelære nogensinde dèr havde været almindelig. J. Grimm (mythol. s. 8. 89. 113 o. fl. st.) vender oftere tilbage til denne undersøgelse. Han bemærker, at også Saxo forbigik mange vigtige guddomme (naturligvis: han gav ikke noget system, men vi have set, at der ligge endnu flere skjulte hos ham, end de man ved allerførste öjekast genkender); man kan deraf se, i hvilket forandret lys kristendommen stillede folkesagnet; altså kan man deraf, at mange guddomme ikke omtales i de langt sparsommere efterretninger fra det indre Tyskland ingenlunde slutte, at de her vare fremmede. Tværtimod taler meget for det modsatte: Samme sprog og samme poetiske former, især alliterationen, lader formode samme tro; der findes et bevisligt fællesskab i mange kulturudtryk gennem alle tyske sprog; hist og her frembryder identiteten af mythiske begreber og benævnelser, som mutspil, brisingemen; der findes samme tilslutning til heltesagnene: gotiske, frankiske og nordiske genealogier gribe ind i hinanden; de mythiske elementer genkendes i navne på planter og stjærner, et endnu ikke udslettet spor af det ældgamle inderlige bånd imellem gudstjeneste og natur; i mangehånde overtroiske skikke, i endnu levende folkesagn, æventyr, lege, ordsprog og talemåder genkendes nedslag af nordiske myther, og endelig griber gudelæren åbenbar ind i retsforfatningen. — Alle disse og lignende grunde ere imidlertid endnu ikke tilfredsstillende. Der kan ingen tvivl være om,

at Germanerne jo havde dyrket guder, da allerede Tacitus omtaler: regnator omnium deus, dii patrii, conjugales, o. s. v. men det er endnu ikke afgjort, at disse vare de samme som nordens. Alting viser i det höjeste kun: at det kan have været, men det er noget andet end: det har været. Vi have jo flere og det meget ejendommelige guddomme, der ikke forekomme i det indre Tyskland, som Heimdal og Loke; og der findes omvendt adskillige tyske og nederlandske, som kun med tvang eller slet ikke lade sig henføre til de nordiske. Ikke engang Ugedagenes navne, hvori de gamle gudenavne genkendes, findes overalt; Odinsdagen mangler (mittwoche findes også i norsk miðvikudagr, men står her ved siden af Odinsdagen); Baiern har ingen Tisdag, men en Eritac eller Erctag, o. s. v. Undersøgelsen er ikke bragt tilende, den er næppe endnu ret begyndt. Jeg frygter for, at der i de mythiske undersøgelser, ligesom ved sproget, er indbragt megen forvirring derved, at alt hvad tysk er, er slået sammen i hartkorn: i althochdeutsch og mittelhochdeutsch. Derved hyldes en tysk enhed, som næppe således har været til. Granskerne må derfor vælge en anden fremgangsmåde: de må ikke kaste alle tyske mindesmærker i én hob, hvorved de rigtignok fylde meget, men også blive ukendelige; de må ikke blande alle kornarterne sammen i én lade, men sige os, hvad der bestemt hører hver folkemark til. Først da bliver dommen uhildet. Så vidt jeg fortiden kan skönne, er der endnu ikke mere bevisligt end dette: at Saxer, Franker og nogle få flere folkeslag i Nordtyskland have haft samme mythologi som vi, de nemlig, som vor Edda også taler om som efterkommere af Halfdan den gamle; derimod er det endnu ikke fuldstændig oplyst, om nordisk mythologi har haft sit sæde i Tysklands indre og sydlige dele, uden for såvidt hine folkeslag have gennemvandret dem. Undersøgelsen forekommer mig så vigtig og interessant, at jeg her troede at burde henvende opmærksomheden derpå.

Men det er nok et farligt farvand, jeg dèr har vovet

mig ind i. Ikke en men mange gange har jeg set det oplyst, hvor meget Rask fejlede, da han kaldte nordens gamle sprog oldnordisk; det bör hedde norsk. Tilvisse, men udelukkende? Det kaldes vel også af og til dansk, men det er kun især hos fremmede. Forunderligt! Vidste da Snorre og Islænderne ikke, hvilket tungemål de skreve? Snorre siger jo selv, at han vilde skrive om de høvdinger, som havde talt dansk tungemål; og Grågås, at Danske, Svenske og Norske (thi de dannede tre politiske afdelinger) havde samme tungemål, som Islænderne selv, og det var det danske. Rask vilde ikke kalde det så, thi meningen var dog, at det var et for hele norden fælles tungemål. Men når nu vort sprog ikke har noget med hint gamle at göre, når Eddas indhold unægtelig fra Norge er ført over til Island, og dèr nedskrevet, så ligger jo den tanke nær, at den mythologi, der findes i Edda, heller ikke kommer Danmark ved. Om det nu også faldt nogen ind at bevise det! Det skulde ikke forundre mig. Det lader sig jo meget godt godtgöre, at tvillingers åsyn, hvis lighed må være enhver påfaldende, i grunden have mange tilfældige forskelligheder. Også for mig er det en tiltrækkende granskning, hvis den kan udføres, hvad der i mythologien i særdeleshed bærer norsk, svensk eller dansk præg; men aldrig kunde det falde mig ind at forfølge den, uden at stille enheden i hele sin fulde glans ved siden deraf. Skal det vorde målet for de lærde og de vise, for folkets lærere i norden, at oplyse det om sin splid og ikke om sin enighed, så gak over, alle I, som så höjt og dyrt have svoret, at I havde ett nordisk fædreland, lægger eders hoveder på de trehundrede Daners höj, og dør! Thi splid fører altid bort fra sandhed og sandhed er folkenes liv.

En vigtig undersøgelse er det endelig: hvilken indflydelse kristendommen kan have haft på den hedenske mythologi. Steffens har skrevet en afhandling derom (i hans Nachgelassene schriften, mit einem vorworte von Schelling); men den yder intet klart resultat. Så vidt jeg har kunnet

finde, kan denne indflydelse kun have været ringe; den tids kristendom egnede sig ikke til at øve den; tværtimod handlede de første kristne konger og helte aldeles i hedenskabets ånd; Valhal var endnu deres herlighed, kampen deres lyst. Skulde noget være gået over i mythologien fra kristendommen, så måtte det have været dens höjeste ideer; men hvo havde tanke for dem? de lå jo begravede i legender og overtro, men det var just den slagne landevej, ad hvilken den hedenske tros forestillinger vandrede over i kristendommen.

Det er smukt, når tanker møde hinanden fra fjærne tider og steder. Da jeg i indledningen (s. 48) opfattede Danaiderne som billeder på sjælens kval, når den ruger over det uopnåelige (en tanke, som jeg greb ud af mit eget indre), erindrer jeg vel, at nogen betænkelighed satte sig imod at udtale det; men det var en utidig frygt, thi jeg finder nu, at en af de gamle selv har udtalt en aldeles lignende opfatning. — For mere end ti år siden har jeg udtalt min forestilling om nutidens norne; den findes, uden tvivl ligeså original, hos Emilie Carlén (Ett år), men i skönnere udtryk: »jag tror, att det i allmänhet är så, att det förflutna och det kommande ha mera del i oss än det närvarande. Hvad är det närvarande? Den flyende minuten hör redan till det förflutna, den kommande minuten är fremtid.« Således flyve tankens frø, førte af den bærende frøfjeder, sejlende næsten usynlige fra sted til sted; den, der lægger mærke til spiren, når den skyder op ved hans fod, tror at have opdaget planten, men mangfoldige andre spirer skyde op på andre steder, overalt hvor de finde en frugtbar jordbund.

I disse slutningsbemærkninger, hvor jeg, som læseren allerede har set, ikke agter at udtömme noget, men henlægger enkelte bemærkninger og vink, for digteren eller for hvem der ellers vil benytte dem, bör der også omtales et og andet, der vidt og bredt ligger adspredt i den nordiske verden, og muligen kan forenes, visse tanker, som ikke blot

findes hos os, men hörer til den hele kreds af forestillinger, der ligge norden nær eller ere beslægtede dermed. De have tre forskellige kilder, der forene sig i én ström: mythe, sagn og æventyr. Hvad er forskellen imellem dem? Grimm siger: »das mährchen fliegt, die sage geht; das mährchen kan frei aus der fülle der poesi schöpfen, die sage hat eine halb historische beglaubigung. — Der alte mythus aber vereinigt gewissermassen die eigenschaften des mährchens und der sage, ungehemmt im fluge vermag er zugleich örtlich sich niederzulassen.« Slår det til? eller kunde man ikke sige: mythen er en pegasus, sagnet er en stridshingst, æventyret er en kæphest. Der har jeg nu båret mig ad, ligesom netop mythe og sagn og æventyr altid bære sig ad. Læseren sad måske og væntede på, at der nu skulde følge en behørig abstraheret og construeret og involveret definition, men det blev ikke andet end et billede. Det sidste har, tykkes mig, det gode, at man strax forstår det og det fornöjer en, medens definitionen kræver megen möje, yder ingen fornöjelse og i almindelighed liden oplysning. Lad os da dvæle noget ved disse billeder:

Hvad er livet? hvad er sjælen? Det er let at besvare. »Alt liv betinges af en bestandig manifestation af ideen i fenomener (erscheinungen), tanken som tertium comparationis, eller begges æquivalent, noget, hvorved verden i höjere forstand opbygges i ånden.« Og hvad er sjælen? Sjælen er »die idee gerade dieser besondern und schlechterdings eigenthümlichen persönlichkeit.« Og hvad er grunden? »Grunden ligger i ideen selv, at den potentia kan hæve sig til bevidsthed; dernæst i ideens ubevidste åbenbaring som organisme, hvis omstemninger i og for sig kan og må i ideen foranledige forestillingen om en ydreverden.« o. s. fr. Spörg hine tre søstre! De sige: sjælen er noget luftigt, et pust, en ånde (önd); den er noget bølgende, svömmende (sjál); den er noget lysende, skinnende, en ild, der har sit sæde i blodet; sjælen er en

flagrende fugl; sjælen er en slyngende slange; sjælen er en spirende blomst.

Sjælen har sit sæde i blodet. Når blodet rinder, så strömmer den ud med det. Sjælens symbol er tre blod-dråber. Tre bloddråber tale. Tre dråber blod falde på moderens hånd, når hendes barn dør i det fjærne. Når hexen vilde lave et kar, der bragte hende andres mælk i huset, lod hun tre dråber blod flyde af sin lille finger deri, og sagde:

på jorden skal du för mig springa,
i Blåkulla skal jag för dig brinna;

det vil sige, hun lod sin sjæl rinde ud i de tre bloddråber, og overgav den til den onde. Bland din vens blod med dit i en åbning på jorden, så strömme eders sjæle sammen. Lad noget af din ægtemands blod rinde ind, du kærlige hustru, i dine årer, så føler du og deler fjærn og nær hans ve og vel, og dør han, så går døden igennem dig selv. Føler du hin skælven, der som en is farer gennem blodet, det er døden, der går over din grav. Blusser du ubevidst, som en elsker endnu förend han sèr sin brud, eller som en skjald endnu för han har undfanget tanken, det er sjælen, der aflægger et besøg i himlen. Det er i blodet den sidder, det er dèr den rører sig. Men Kant siger jo også, at et folks medfødte karakter ligger i blod-blandingen. Utrættelig vandrer den bankende ström, og slår med sine bølger mod brædderne; og stiger op i kinderne, som morgenrøden i de glødende skyer.

Sjælen er et lys, en ild. Nornagests levedage beroede på det brændende lys. Lyset må brænde, f. ex. ved udøbte börn, for at bevare sjælen, og ligesom holde den vågen. Lyset er slukket, så kommer døden; døden har blæst hans lys ud, siger man jo endnu. Börn lade en brændende ting gå fra hånd til hånd; den har tabt, hos hvem lyset slukkes. På nogle steder brænde lys for brudefolkene; den hvis lys først går ud, dør først. Slukker man lyset juleaften, så dør nogen i huset. I æventyret om døden

findes en underjordisk hule; tusende og atter tusende lys brænde i den; det er lutter menneskeliv; nogle ere store kerter, andre korte, næsten udbrændte, men også de store og höje kunne falde om og gå ud. I höjene så hyrden, når han om aftenen gik hjem, store ilde brænde; omkring dem sad de falmede skygger. På Samsø vandrede Hervar igennem brændende ildsluer, der sloge ud af de hensovedes höje. Loke er den brændende ild, der strömmer igennem årerne; han blev antændt, heftig og ildesindet. Hvo der har flyttet grændseskel går igen som en ildskikkelse. Lygtemænd ere sjæle, der hoppe om, nogle tillægge dem tillige vinger som fugle. Flygtig vandrer den vankelmodige sjæl uden blivende sted; gøglende og forvildende ere dens råd.

Sjælen er et dyr, en fugl, en slange, o. s. fr. Forbilledet for denne tanke er især Odins vandring i allehånde dyreskikkelser; fra verdenssjælens forvandling er forestillingen ført over på menneskets. Heltene forvandle sig endog både legemlig og sjælelig til dyreskikkelser. Mødig af kampen faldt kong Guntram i sövn i skoven, og hvilede sit trætte hoved i sin tjeners skød; da så tjeneren et dyr som en slange løbe ud af sin herres mund; det løb hen imod en bæk dèr i nærheden, men kunde ikke komme over den; tjeneren lagde sit sværd over vandet, dyret løber derover, og forsvinder på hin side i et bjærg. Nogen stund efter vender det på samme måde tilbage til den sovende, der snart efter vågner, og fortæller, hvorlunde han i drömme gik over en jærnbro, og kom ind i et bjærg, der var fuldt af guld (Paulus Diac.) Det er jo aldeles Odins vandring; hans legeme ligger som slumrende eller dødt, medens sjælen vandrer; hvad sjælen i sin dyreskikkelse erfarer, derom drömmer den slumrende. Drömmen er en henrykkelse. Skjalden deler den, men i en ædlere form, med troldmanden og hexen. Kan man overraske den slumrende hex, så ser man en kat eller en rød mus fare ud af hendes mund; det er sjælen, der begiver sig på vandring. Besættelse er

en fremmed sjæl, der har taget sin bolig i legemet: på en sovende mø har man set maren i skikkelse af en mus komme krybende ud af munden; man flyttede pigen bort; musen kom tilbage, vims og vever søger den efter munden, og kan ingen finde; den løb sin vej, og pigen var død. — Ja, sjælen er en slange; den ligger i muld med sit tindrende blik; den skyder sin lysende kam ivejret, og skyder sin ham under tidernes vexling. Men sjælen er også en flagrende fugl. Forbilledet er atter Odins ravne og kong Dag den vises spurv, som en bonde dræbte på Vörve (Ynglingas.); spurvens død var også ham et dødsbudskab. Sjælen sidder som en fugl på den afdødes grav; dèr sidder den og kvidrer om livets dåd, ethvert har jo nogen, selv om det kun var lidelse. Styrtes den uskyldige mø i vandet, så hæver sjælen sig som en hvid fugl i luften op over bølgerne. Men man kan også se den flyve bort som en sort due; og Edda synger jo allerede om sjælefuglene med de forbrændte vinger. Så finder man dem også, når de ingen ro kunne få, flyve om som forvildede fugle, som gærdesmutter eller som englærker, der hoppe, men have glemt at synge. Den bekendte sydlige forestilling om sjælen som en sommerfugl forekommer også; som sådan farer den ud af den døende.

Sjælen er en urt, en blomst. Thi blomsten spirer jo frem af mulden, og løfter sit guld i luften, i lyset; ud af sit eget indre udvikler den sin farvepragt, sin ynde. Skönt blomsten derfor som symbol kan anvendes også på Lokes væsen, og tidslen sammenlignes med frodig godhed (i mythen om Gerde), så er det dog det gode og yndige ved blomsten, der nærmest anvendes på guderne (Balder, Freja); og når der tales om forvandling til en blomst, er det uskyldige og lidende menneskers. Dette finder også sted, når blomsten i folketroen er sjælens symbol. Den er en hvid rose eller lilie. I æventyret knyttes menneskelivet dertil; visner blomsten, så bliver det sygt; bliver den brudt, så dør det. Man kan bevare sin livslilie i et

glas, men må vogte sig vel for at beskadige den. Troldmanden dræber en ved at hugge en lilie om. Når nogen skal dø, ser man en hvid rose eller lilie på den stol, hvor han plejer at sidde. Og på de dødes grave spirer jo blomsten op af sig selv; røde på blodmarken, men også hvide lilier, når de faldne ere kristne. Således spirer der overalt liv frem af døden; og helten, der falder for fædrelandet, og han som segner langsomt hen i det han tænder lys for sit folk, efterlade sig et blomstrende minde; deres sjæle ere frø, der skyde op i det følgende århundredes muld.

Sjælen er en ånde, et pust i luften, eller en farende storm. Som ånde blev den givet af Odin; som en dirrende viftning udgår den fra Lopt. I folketroen har denne forestilling holdt sig i mangfoldige skikkelser: Når nogen skal dø, skal man lukke vinduet op, for at sjælen kan fare ud. Alt hvad hult er må man endog se at dække til, af den ikke skal fare derind. Alfernes pust gör en gusten (beblæst, pååndet) og frembringer derved forvildelse i sjælen. Når nogen hænger sig, opstår der en stormvind; og et stærkt vindstød forkynder, at nogen har hængt sig. Grimm spörger, om det er rovfuglen, der nærmer sig, for at bemægtige sig den dødes ådsel, der ubegravet er den hjemfalden? eller om det er luften der larmer, fordi den ikke tåler selvmorderen i sig? Er det ikke snarere sjælen, der farer ud med heftighed, fordi døden er voldsom? som et oprør farer den igennem luften. Der måtte fare en gysen igennem os, dersom vi ret gjorde os den tanke levende, hvilken mængde af ånder, af afdødes sjæle, onde og gode, der usynlige omgive os, når vi vandre udenfor, medens der i den tætbebyggede by jo hvert öjeblik dør nogen, ja selv når vi sidde hjemme i vor enlige stue; vi have et stort selskab omkring os, der kommer og går, ligesom hint Svedenborgs. Man skal derfor aldrig slå døren hårdt i, ellers dræber man en ånd; stærkere kan man ikke udtrykke, at man altid skal styre sit heftige sind, det fortörner ikke blot de afdøde, ytringerne deraf slå dem endog ihjel.

Siden jeg her kom til at tale om gust og ånd, lader jeg en sprogbemærkning løbe ind med: gust er et godt gammelt ord, som vi nu næsten have tabt, skönt vi have beholdt gusten, og have det i en anden form gejst (gl. d. gest), nu så almindeligt og brugbart (når det bruges på rette sted), at vi ikke kunne blive af dermed uden at jage hele gejstligheden ud af landet; stammen er at gjósa, gaus, hvoraf også den bekendte kilde på Island, Geyser, har sit navn. Dertil kunde nu knyttes flere almindelige sprogbemærkninger om germanismer o. desl. hvorom der hos mange herske meget uklare forestillinger; hvo skulde ikke tro, at f. ex. uhyre var ramtysk, og stammen hýrr er dog et godt gammelt nordisk ord; men her vil jeg kun henlede læserens opmærksomhed på denne undersøgelse, der hører til en ganske anden kreds.

I mange andre henseender kan det oplyses, hvilken nöje forbindelse der finder sted imellem de gamle myther og den senere folketro; og denne enhed, der hersker overalt i norden, er et nyt bevis på nordens enhed. Hin omgang, som Eyrbyggjasaga fortæller om, hvorved de døde hentede levende, genfindes i sagnet om Hans Næb fra Kverndrup i Fyn; når sagaen lader den døde besøge sin egen ligfærd, så gör den ugudelige mand i lille Værløse det samme: da ligfølget gik hjem fra kirkegården, for at drikke hans gravøll på gården, sad han oppe på taget, og gloede på dem; når sagaens dødning er tung, så man ikke kan få liget flyttet, så møder jo tanken om dette evindelige drilleri selv efter døden os næsten fra alle andre nordiske egne. Bestandig lænket til jordlivet kommer den afdøde igen, upåtvivlelig i det mindste den tredie eller niende nat, når der er noget på jorden, som ikke lader ham have ro; men kun så længe, som hans slægt er til, eller sporet af hans gerning ej er udslettet; i et nyt hus hører spøgeriet op. Det der kalder ham tilbage er kærlighed og had, en god gerning han ej fik fuldført, et løfte han ej fik opfyldt, en ond dåd han ej har forsonet. Moderen kommer tilbage for

at pleje sit forsömte barn; barnet i æventyret kommer hver middag for at lede efter en skilling, det skulde have givet den fattige; kvinden sidder og spinder på sin guldrok, og ser vemodig hen over Vejlefjord, hun venter på en af sin slægt, som hun kan åbenbare hvad hun har på sit hjærte; dronning Helvig går jamrende omkring på det sted, hvor Falk Lohmann blev hængt; ved Höjby i Fyn sidder en mand i harnisk på slotsbanken, en ung pige i hvid dragt kommer og møder ham dèr; det er en fader, der har indmuret sin datter. Og det stærkeste bevis på, at man er berettiget til næsten i enhver naturmythe at se den åndige tanke, er just den inderlige forbindelse imellem naturtingen og tanken, som overalt giver sig tilkende i folketroen. Pigen har dræbt sit barn; nu sidder hun atter på stenen, hvor hun øvede sin ulyksalige dåd; se på stenen, den blev så blød, at der er spor deraf hvor hun har siddet. Stig Hvides veje kaldes visse striber, der gå skrås hen over markerne; i kornet kan man også se striben, men det trives ikke på dette sted, det bliver goldt; farer han hen over et hus, så kan det kun lidet nytte, at man brygger eller bager dèr, det fordærves. Gud forlade dem, der skiller de elskende ad, som gerne ville sammen være! dèr hvor det sker, hentörre græs og urter. Når et barn ligger og slumrer om sommeren under et tordenvejr, så slår det ikke ned; Thor nænner ikke at göre glutten noget. Derimod må man vel agte på, ved solformørkelse at dække alle brönde til, ellers bliver alt vandet forgiftet; der er noget helbredende i lyset. Hvo der vil samle lægeurter, han må endelig göre det fastende og ædru og tiende; hele hans sjæle- og legemlige tilstand indvirker på urten. Og alt det som almuen kalder sympathi er ikke andet, end tanken om denne forbindelse imellem naturtingen, legemet og sjælen. Består den i trolddom eller forgörelse, så er det en ond ånd, som hexen bringer til at virke igennem naturtingen på menneskets legeme og sjæl. Naturtingen er da rå, jætteagtig. Bevirker den lægedom, så føres sygdommen over på natur-

tingen, det vil sige på den ånd, der bor i den, som velgörende hæver den og fører den bort. Og da er det en almindelig lov, at hvis det skal lykkes, må man vogte sig for alle onde tanker; thi farer den onde tanke ind med i naturtingen, så forjager den alle velgörende ånder.

Når nogen har anvendt flid og eftertanke på studiet af de gamle myther, når han derefter så vidt det er görligt, for end ydermere at tilegne sig dem, har fulgt deres udvikling igennem folketroen, så spörges der: hvortil alt dette? hvad skal det være og hvad kan det blive for vor tid? hvilken anvendelse kan der göres af mythologien? Ved besvarelsen af dette spörgsmål tage vi ikke hensyn til, hvor nødvendig denne kundskab er for at forstå vore fædres tid, for at nyde deres værker (thi denne kundskabs vigtighed i og for sig kan kun total uvidenhed nægte); men vi betragte, hvilket udbytte mythologien kan yde for vor tids udvikling, hvis den overhovedet kan yde nogen. Svaret er simpelt: vor gudelære må yde det samme som gudelære overhovedet; og den må yde os noget endnu mere, fordi den er vor, forplantet til os fra fortiden, og udgået fra nordiske forestillinger. Herder har i en afhandling (vom neuern gebrauche der mythologie) behandlet dette æmne med hensyn til den klassiske gudelære. Det glæder mig at han deri er kommen til den slutning, at navnet er vilkårligt; for ham må der isteden for Jupiter, Neptun og Pluto stå Perkunos, Pikollos og Potrimpos, eller Odin, Thor og Loke, når kun disse navne ere så almindelig bekendte, så nöje knyttede til höje poetiske forestillinger, og så overensstemmende med vort sprog, som de græske og rommerske gudenavne. Men disse betingelser hæve imidlertid sætningen selv; thi hverken slaviske eller tildels nordiske gudenavne, kunde man vel sige, ere så almindelig bekendte hos os, som de rommerske; de færreste kende dem uden i alt fald som en tom klang; men så kan der heller ikke være poetiske forestillinger med nogen klarhed knyttede dertil. Det går

virkelig de fleste af os som det gik digteren Werners tilhørere, da han forelæste dem sin tragedie: das kreutz an der ostsee, og begyndte: Bankputtis! Bankputtis! Bankputtis! Men, kære, ædleste digter, sagde de, er hele din tragedie skreven i dette forfærdelige sprog, så forstå vi ikke et ord deraf; giv os derfor heller strax en oversættelse! (Hoffmanns Serapionsbrüder, 4, 242). I samme uheldige forhold stå vore digtere, som behandle nordiske æmner, til en stor del af deres tilhørere. Det skönnes også deraf, at mange, når de benytte vor egen mythologi enten ganske eller i forbigående, selv i en lille folkesang, i anmærkninger tilföje den smule kundskab, de selv besidde om de mythiske væsener; så de forudsætte, at læseren ikke engang kender så meget som det allersimpleste, at f. ex. Balder (sædvanlig Baldur, hvilket derpå læses med tonen på sidste stavelse) er noget godt, at Øger er en havgud o. desl. Hvad kan der komme ud af det? Kender læseren ikke engang det alleralmindeligste, hvad skal han da forstå af dets anvendelse? Enten må denne være meget hul og overfladisk og ikke gå synderlig dybt, eller det må gå tabt for ham, hvorledes den oprindelige mythe har gennemtrængt digterens billede. Al god nydelse forudsætter kundskab. Digteren må forudsætte den. Besidder læseren den ikke, og vil han ikke erhværve den, så får han lade sig nöje med en hverdagsnovelle; da nyder han noget, han forstår, og han behøver ikke at skamme sig ved sin uvidenhed; uvidenhed om nordisk literatur skammer ingen sig ved. Men ej at kende Jupiter eller Venus! det vilde jo være en skandal.

Nej, om nordisk mythologi er bekendt eller ikke, derpå lægge vi ingen vægt; hvis den ikke er det, kan den jo blive det, og den burde være det. Ingen, heller ikke den klassiske, kan göre virkning uden på dem, der have levet sig ind i den oldtid, hvor den har hjemme, har opfattet den i hele sit væsen og i alle sine omgivelser; ja, den bevidsthed må endog være levende, at den ikke blot nu som noget dødt kaldes til live, men at den i en lang række

af år har haft liv hos folket, har gennemtrængt det; at den har været skudt til side, men aldrig været aldeles forglemt. Og med hensyn til digteren forudsætte vi, at endnu mindre for ham må noget være et brudstykke, men det hele et levende personligt billede, en egn, som han har gennemvandret i alle retninger, hvor han kender enhver sti, og har med glæde skuet enhver urt, selv den beskedne, der skjuler sig i skyggen. Når så er, når læser og digter række hinanden hånden, hvilken forhöjet nydelse kan da mythologien yde dem begge?

Mythologien er ikke nødvendig, bemærker Herder; mange digte ere af den beskaffenhed, at den ligger aldeles udenfor dem, at den kun vilde forstyrre dem. I andre derimod er dens brug uundgåelig, navnlig sådanne, hvor fædrene selv føres frem på skuepladsen, hvor deres dåd og gerning står i den nöjeste forbindelse med deres hedenske tro, altså hvor oldtiden ligefrem genfødes i nutiden. Her ere de ægte gamle udtryk på deres rette sted, fordi de gamle forestillinger ligge i dem; og parcer, dryader o. desl. vilde være ligeså forstyrrende her, som jarler, herser, o. desl. i en oversættelse af Homer; det er just en herlighed, at vi ved at tale om vort eget overalt kunne tale med vore egne ord, medens derimod ren nordiske og ikke almindelige udtryk i en skildring af syden forvirrer indtrykket, fordi man ikke véd, i hvilken verden man er. Men der gives også andre tilfælde, hvor digteren ikke ligefrem vil skildre os oldtiden, men hvor han kun, ved at kalde mindet om den tilbage, vil vække og hæve vore forestillinger; i følge ideassociationen kan han blot hentyde på en mythe, på en gang føres vor tanke derved over i den gamle verden, og den griber levende den hele række af forestillinger og billeder, som høre oldtiden til. Det er lige fornødent for digter og kunstner. Begge behøve det, for at fremstille den sanselige skönhed; den ligger i naturen, og må gå ud fra den, men den får kun liv i sjælen, som forvandler naturen til levende væsener. »Hist behøve de

en vandgud, hvor havets begreb ikke er passende; her en underjordisk guddom, hvor udtrykket djævel er for uædelt.« Forgæves søger man at bøde på mangelen af slige allegorier ved selv at danne dem. Derom kan man let overtyde sig ved at betragte en stor del af middelalderens digtninger, ja tildels endnu senere poesier, hvor ære, dyd, blufærdighed og deslige væsener fremstilles som personer. Hele poesien bliver derved til latter, thi man mindes altfor levende om forskellen imellem nutid og fortid; i den ene var det natur, at personificere, i den anden er det kunst, der søger at eftergöre det naturlige; i det ene tilfælde er personificationen naturnødvendig og givet, i det andet er den kunstig og lavet.

Heraf følger, at mythologiens anvendelse må blive såre begrændset. Skal digteren udrette noget, så må folket være inde i oldtidens tankegang. Herder har meget smukt oplyst, hvorfor en pindarsk ode i hin tid kunde göre et så stærkt indtryk, og hvorledes den endnu kan göre det. Digteren knytter helten sammen med hans fødeby, han indhyller heltens forfædre i Olympens stråler, knytter hans slægtrække til en guds sæde, eller gör stedet ligesom helligt derved, at der fordum vandrede guder. Gör han det som lærd eller som artist? Nej, hans mythologi er fædrelandets, fædrestadens historie, heltens slægthæder. Derfor bliver hans sang en hellig, national, secular, patronymisk sang, der fortjener med guldbogstaver at bevares i gudens tempel eller stadens arkiv. Og hvad er nu, slutter han, den pindarske ode over kejser Frandses død imod hin virkelig pindarske om en ung mand, der ikke kunde andet, end rende godt? Intet. Dersom vi hos os ville have en forestilling om noget lignende, så betragt Hákonarmál, hin lovsang over kong Hakon den gode, i hele dens indhold og historiske omgivelser. Tiden var kristelig, men hele ideen og dens udførelse ere ægte hedenske; just derfor er indtrykket så stærkt. Man kan derved få et begreb om. hvorledes endog i vor tid digter og læser kunne tænkes i

forening at sætte sig således over i fortiden, at en ide kan beklæde sig med en hel række af gamle udtryksfulde billeder. Stil så ved siden deraf hin ode af Baggesen (Poetische werke 2, 145): Das nordische geheimniss, for at se, hvorledes en dyb tanke kan benyttes til ussel smiger, og en mythisk forestilling forvandles til tomt tant: Hvad var det Odin hviskede Balder i øret?

— Was raunte dem sohn in's ohr der bestatter
Odin? Wer sagt uns das wort, das keiner der himmlischen hörte,
keiner auf erden? Wer deutet den sinn des schweigenden räthsels?
Heil dir, Odins entstammung in nord! Du, glückliche, weisst es,
jenes geflügelte wort, das keiner der himmlischen hörte,
keiner der irdischen. — — So sprach dem sterbenden Baldur
Odin bestattend: Mein sohn, du stirbst, um wieder zu leben
einst, wenn verschwunden ich bin mit Asgards sämmtlichen göttern;
dann, wenn die welt sich erneut, dann nennt dich Friederich Dänmark.

Hvorfor vi nu studere mythologi? spörger Herder, og svarer derpå: vi ville studere den som poetisk heuristik, for selv at blive opfindere. En gude- og heltesaga, gennemarbejdet med dette mål for öje, nogle af de fornemste gamle skrifter gennemgåede på denne måde, det må danne poetiske genier, hvis noget i verden kan det. Denne opfindelseskunst forudsætter to kræfter, der sjælden ere samlede, men ofte virke imod hinanden: reductionsånden og fictionsånden, det vil sige filosofiens sönderlemmelse og digterens sammensætning. Herder tager herved kun hensyn til den klassiske mythologi, men det er indlysende, at dannelsen forøges ved sammenligning med den nordiske, ved studiet af ideens enhed og forskelligheden af de former, hvori den skyder ud. Ligeledes er det klart, at han med rette giver fictionen frit spil indenfor de engang afstukne

grændser. At skabe en ny mythologi, er ugörligt; men af de gamles billedverden og i den at finde og danne en ny, er ikke blot lettere, men vor tids opgave; det gör digteren til mere end efterligner. Man anvender da de gamle billeder og fortællinger på nærmere forfald; man lægger en poetisk tanke ind i dem, som dog naturlig må ligge deri, i det man i ideen ser mere end overleveringen har bevaret; man forandrer hist og her, for at nå et nyt mål, forbinder og afsondrer, fortsætter og drejer af til siden, går tilbage og står stille, for som en god husfader at bruge alt det husgeråd, der haves, til sin tarv, bekvemmelighed og prydelse. »Af den gamle mythologi poetisk sandsynlig og poetisk skönt at forklare en iagttagelse, en opfindelse, en begivenhed, det, tror jeg, er den mest digterske brug af fabellæren og kilden til de skönneste og yndigste fictioner.« Så se vi da, at selv en aldeles ny fiction ikke blot er tilladelig, men ypperlig, når den i sig selv er yndig og er digtet i den gamles ånd; den ny digter har samme ret, som den gamle kristelige. Grundlaget, themaet, er altid givet, men digteren kan benytte det til ny udvigninger og variationer. Derved vinde begge. Det gamle vinder, fordi det ensformige thema omformes, alt uædelt, om sådant findes, går ud, alle smukke overgange optages, og ny ledsagende stemmer föjes til. Det ny vinder, fordi det i tanken rækker tilbage til en længst forsvunden tid, som det drager nærmere, og gennemløber derved et stort rum; det drager som en tubus det fjærne nær til sig, og enhver véd jo, hvilket behag man føler ved, isteden for det, som man hver dag har for öje, at skue en fjærn egn i horisonten, til hvilken man sjælden kommer; selve lysbrydningen forskönner genstanden, og gör billedet renere. Et exempel på en sådan ganske ny fiction er i Oehlenschlägers Nordens guder Frejsbilledet i vandet, hvori Gerde tvætter sig. Dette billede er ligeså sandt som yndigt, fordi det aldeles stemmer overens med mythen om Frej og Gerde, og ikke er anvendeligt ved nogen anden: Gerde skal bevæges til

kærlighed ved bestandig at have gudens billede for sig; hun må forstyrre det så meget hun vil, det forsvinder aldrig, men kommer bestandig igen. Denne tanke, der ligefrem er greben ud af kærlighedens erfaringsverden, har fået sit billede, som vor tid uden videre vil forkaste som noget umuligt, ugörligt, ufaktisk, men i det det knyttes til den gamle mythe vinde vi troen på dets mulighed og virkelighed, ja nødvendighed. Og hvad er poesi andet, en sammensmæltning af virkelighed og tro? Så kunne vi måske da, i tanken om, at digteren ikke er trællænket til nogen fremmed mythologi, men tör bruge vor egen og bruge den som en fri mand, slutte med Herders slutningsord: »Ihr schulmeister aber, die ihr vor solchem heillosen anschlage, vom römischen joche frei zu seyn, zittert, entfernt euch: sacer est locus, extra meiite!«

En anden måde, hvorpå den nordiske mythologis anvendelse kunde oplyses, er betragtningen af den virkelige anvendelse den har fundet. Det er et så rigt æmne, at jeg for tiden blot kan berøre det. Erfaringen bekræfter, at mythologernes granskning har stor indflydelse på digterens opfatning; mange mythiske tanker have derfor været brugte, måske ej som de skulde, fordi forklaringerne have været dunkle eller uvisse. Når f. ex. Tegnér i Frithjofssaga siger:

Hvi prisas Gerdas kinder så,
en nyfälld snö med norrsken på?

så kan der næppe være tvivl om, at forklaringen af Gerde som nordlyset har haft en afgjort indflydelse på dette billede. Og mange mythiske forestillinger ligge måske endnu ubenyttede hen, fordi mythologerne ej have draget dem frem, medens de gængse, som ere mest i öjne faldende og gribende, på den mangfoldigste måde ere anvendte i mindre og större ypperlige digtninger, der tilfulde have godtgjort, at vor mythologi er lige anvendelig i dyb alvor og til spøgefuld skemt.

Hvad vi selv besidde er uden tvivl alle mine læsere bekendt. Det er artigt at se, hvorledes vi fra Balders død

af Ewald og Prams Stærkodder efterhånden have skredet frem for at opfatte hele mythologien i et stort digt: fra Suhms udkast til et episk digt Odin, Baggesens dobbelte første sang (både i jamber og hexametre) kom vi endelig til Oehlenschlägers Nordens guder. Er opgaven deri løst? Denne undersøgelse har jeg ikke nu ro til at fuldende, og vil derfor slutte med at henvende læserens opmærksomhed på en sydlig behandling. Hvo skulde det ikke fornöje, når norden fremstilles som sejrende i forhold til syden. Det er tilfældet i et digt af Parny (la guerre des dieux), der rimeligvis er lidet bekendt hos os. Det er et komisk digt, overgivent, ja frivolt nok, fra hin lette franske tid; men besynderligt nok er glanspunktet deri netop nordens gribende alvor, som måtte göre indtryk selv på den spottende Franskmand. Det fremstiller kristendommens kamp med de klassiske guder; Olympen bestormes af helgener og djævle:

plus fort! plus fort! et l'Olympe est aux diables!

Guderne slås af marken. Hvad er der at göre?

Vite qu'on forme un bataillon carré;
que dans le centre on place les déesses;
en combattant reculons vers le nord.
Là des chrétiens finit le territoire;
Odin y règne; Odin aime la gloire;
et l'avenir peut changer notre sort.

I norden er frelse. Minerva har søgt hjælp hele jorden over; forgæves. Hun kom mod syden til Nilen, men hvad kunde der væntes af en oxe, en falk, en stork; hun tyede hen til Senegal, hvor hele folket er atheister om natten, og hver morgen skaber sig en ny fetish; til Indien, til Japan, dèr har man ingen sans for kamp. Endelig aflægger hun et besøg hos den store Odin; han er strax villig, og følger hende med hele sin skare. Digterens beskrivelse af Odin, Heimdal o. s. fr. er levende; men fortræffelig er især skildringen af det store slag, af den måde f. ex. hvorpå Gabriel får Valkyrierne til at stige ned af deres heste, at afføre sig deres rustning; af kampen mellem Odin og Michel:

le dieu sourit, et sa riposte est prête;
si rudement tomba l'acier fatal,
qu'il pourfendit et le casque et la tête,
le cavalier, la selle, et le cheval.
Les deux moitiés séparément tombèrent,
les deux moitiés soudain se rajustèrent. o. s. v.

Der kan næppe være tvivl om, norden havde vel dog tilsidst sejret, hvis der ikke på en gang var kommen det afgörende budskab, at kejser Constantin havde gjort ende på al krig og strid ved at antage kristendommen som den hele jords lære. — Dersom en nordisk digter i sit komiske lune besad alvor nok og var ædel nok til, af kristelige motiver ikke at optage andre end dem, der egne sig til komisk behandling, så er der i digtets grundtanke et godt æmne for et komisk heltedigt fuldt af lune og spøg, parret med gribende alvor, der i mange henseender måtte, som al ægte poesi, kunne berøre livet, selv den nærværende tids. Vi have så lidet i denne retning; vil ingen optage æmnet og forvandle fransk kådhed til nordisk dybsind?

Kun en ting ligger mig endnu på hjærte: anvendelsen i kunsten. Hvad er den nu, og hvad kan den vorde? Skal nord og syd, som i poesien, blandes, eller kan ren nordiske æmner modtage ren nordiske former? og skal en anden Thorvaldsen bringe dette fromme önske til virkelighed? Nordens sön, o Jerichau! Herakles og Hebe har jeg set; det er syden; det er billigt, at kunstens fosterland hædres først. Og jeg har set Adam og Eva; det er østen; også det er billigt, at det religiøse lyses fosterland må hædres. Vesten har intet, og kan intet have; men norden! Skal jeg opleve at se Loke og Sigyn? Så er trilogien fuldendt; og dens mage har ikke været til för, og den vil ikke blive til i hundrede år.

